

NORGES OFFICIELLE STATISTIK.

Tredie Række No. 102.

BERETNINGER

OM

AMTERNES ØKONOMISKE TILSTAND

I

FEMAARET 1881—1885.

(Rapports sur l'état économique des préfectures
pendant la période 1881—1885.)

UDGIVNE AF

DET STATISTISKE CENTRALBUREAU.

FØRSTE BIND.

(KRISTIANIA BY—LISTER OG MANDAL.)

KRISTIANIA.

I KOMMISSION HOS H. ASCHEHOUG & CO.

1890.

Indhold.

No.	I.	Beretning fra	Stiftamtmanden i Kristiania	Trykt.
	II.	—	Amtmanden i Akershus	Sept. 1889.
-	III.	—	- Smaaleneses	Marts 1887.
-	IV.	—	- Hedemarkens	April 1888.
-	V.	—	- Kristians	Juni 1888.
-	VI.	—	- Buskeruds	Febr. 1889.
-	VII.	—	- Jarlsberg og Laurviks	Okt. 1889.
-	VIII.	—	- Bratsbergs	Juli 1887.
-	IX.	—	- Nedenæs	Marts 1888.
-	X.	—	- Lister og Mandals	Dec. 1888.
				Okt. 1888.

Table des matières.

No.	I.	Rapport du préfet de la ville de Kristiania.
-	II.	— - — d'Akershus.
-	III.	— - — de Smaalene.
-	IV.	— - — Hedemarken.
-	V.	— - — Kristian.
-	VI.	— - — Buskerud.
-	VII.	— - — Jarlsberg et Laurvik.
-	VIII.	— - — Bratsberg.
-	IX.	— - — Nedenæs.
-	X.	— - — Lister et Mandal.

I.

Kristiania By.

Underdanigst Beretning om Kristiania Bys økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885.

Til
Kristiania Stift.

Hermed oversendes ærbødigst det ærede Stift den af Magistraten udarbejdede Beretning om Kristiania Bys økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885 med Bemærkning, at Beretningen har været forelagt Byens Formandskab, uden at samme har havt noget derved at bemærke.

Kristiania den 15de Marts 1889.

L. A. Mastrup.

A. Jervell.

Sendes ærbødigst det kongelige Departement for det Indre, idet jeg henholder mig til den medfølgende af Kristiania Magistrat afgivne og af Formandskabet vedtagne Beretning om Kristiania Bys økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885 som underdanigst Femaarsberetning for nævnte Tidsrum for dette Overøvrighedsdistrikts Vedkommende. Samtlige Bilage følge.

Kristiania Stift 5te April 1889.

M. Rye.

I. Handel.

Medens Femaaret 1876—1880 maatte betegnes som en saavel for Kristiania By som for det hele Land, hvad Handel og Næringsdrift angaar, meget ugunstig Periode, fremgaar det af Børs- og Handelskomiteens vedlagte Erklæring af 12te December 1888 (Bilag 1)*), at Femaaret 1881—1885 stiller sig adskilligt gunstigere. Dette gjælder fornemmelig Terminens 3 første Aar, der vise et betydeligt Opsving i Forretningsverdenen, større Omsætning, stigende Toldintrader, Forøgelse af Jernbanetrafikken og stigende Dagløn m. V., medens der i Slutningen af Femaarsperioden viser sig en Slappelse og Tegn til de senere økonomiske Viderværdigheder; men i det hele taget kan Femaaret ikke henregnes til de ugunstige Perioder for Handel og Skibsfart.

Man skal her indtage de væsentligere Afsnit af Børs- og Handelskomiteens ovennævnte Erklæring, idet man med Hensyn til Detailopgaverne over Ind- og Udførsel i heromhandlede Tidsrum henviser til de af det statistiske Centralbureau udgivne „Tabeller vedkommende Norges Handel“.

Komiteen udtaler sig udførligere angaaende forskellige større Udførselsartikler og begynder med Trælasten, hvorom den anfører Følgende:

„Hvad Trælasten angaar, maa Aaret 1881 kaldes et Middelsaar.

Hovedmarkedet, England, holdt sig nemlig flaut, og Afskibningen af Høvlelast var i det hele ikke større end det foregaaende Aar. Det samme gjælder skaaren Last saavel som rund og huggen Last samt Props.

I 1882 derimod fik Skoveierne noget bedre Priser for sit Tømmer, hvilket i Forbindelse med billigere Hugst og Kjørepriser levned dem et mere tilfredsstillende Resultat end i de nærmest foregaaende Aar.

For Afskiberne vare Konjunkturerne ikke saa fordelagtige. Dog var Exporten større, navnlig til Australien, og af Høvlelast udførtes adskilligt mere end i det foregaaende Aar.

Aaret 1883 var ugunstigere end de nærmest foregaaende Aar, saavel for Skoveiere som for Afskibere. Priserne i Udlandet gik stadig ned, og den almindelige Mening var, at Grunden hertil maatte søges i en altfor stor Produktion. Det fortjener dog at mærkes, at Exporten af Høvlelast for første Gang har overskredet den af skaaren, ligesom Høvlvirkomheden i det hele syntes at have lysere Udsigter.

I Aaret 1884 mærkedes det tydeligt, at Dampskibenes Fortrængen af Seilskibe i Trælastfarten fra Østersøen virkede til Skade for den norske Trælasthandel; den Fordel, vi havde havt af vort Lands relative Nærhed til de store Trælastmarkeder, gjorde sig nemlig ikke længere gjældende i nogen væsentlig Grad.

De overordentlig lave Dampskibsfragter fra Østersøen have saaledes været til Skade ikke alene for Rederierne, men ogsaa for Trælastexportørerne.

I 1885 var Exporten snarere mindre end i de foregaaende Aar, og Forretningen gik i det hele taget trægt. Lidt Liv blev der, dengang man ventede

*) Ingen af Bilagene er trykt her.

Krig mellem England og Rusland, men selv Udsigten hertil frembragte ingen Spekulation, medens den derimod gav Anledning til enkelte Kjøb af Granbattens for skotsk Regning. Et Paalæg i Trælasttold i Tyskland foranledigede, forinden det traadte i Kraft, nogen større Udførsel af Skurlast derhen end sædvanligt i det 1ste Halvaar; Forøgelsen udgjorde i Sammenligning med det foregaaende Aar ca. 20 Pct.

Det mest fremtrædende Moment i Trælastexporten i 1885 er den betydelige Udførsel af høvlet Last til Australien, hvilken var meget større end nogensinde før. Mod Slutningen af Aaret gik dog Priserne i Australien noget ned.

Priserne paa tørre Battens, passende til Høvling, varierede ikke. De var franco Kristiania 12 à 13 Øre for Gran og 13 à 13½ Øre for Furu pr. 2 Fod engl. 2½" × 6½" Beregning, 2da og 3tia blandet.

Salgsprisen for Høvlelast undergik i dette Aar ingen væsentlig Forandring.

Der betaltes ved Aarets Begyndelse cif Liverpool for Gran 1ma £ 7. 7. 6., 2da £ 6. 17. 6. For Furu noteredes samtidig £ 9. 5. 0. à £ 9. 10. 0. 1ma og £ 1. 10. 0. pr. Std. lavere for 2da. Udover Vaaren solgtes imidlertid 1ma Gran til £ 7. 2. 6. à £ 7. 7. 0. cif Liverpool; men under Eftersommeren og Høsten opnaaedes 2 sh 6 d og 5 sh. mere.

Fritombordpriserne ved Salg til Australien har været paa Basis af £ 6. 5. 6. à £ 6. 12. 6. for 1ma 2da Gran sammenblandet og £ 1 mere for Furu pr. Ptbg. Std.

Tømmerpriserne i Glommens-Vasdraget vare ved Aarets Begyndelse Kr. 30 til 32 pr. Tylvt 12 Alens saakaldet 9". I St. Hans-Terminen betaltes Kr. 26 for Gran og Kr. 28 for Furu og senhøstes endog 1 à 2 Kr. mindre. Børs-komiteen bemærker videre:

„For Træmassefabrikationen synes Femaaret 1881—85, efter Prisernes Gang at dømme, neppe at kunne betegnes som gunstigt. Ikke destomindre var Tilvæksten i nye Sliberier i denne Periode ikke ubetydelig.

Endskjønt ingen Træmassefabrik findes i eller ved Kristiania, omtales dog denne Industrivirksomhed, da den for en noksaa stor Del er grundet paa Kristiania Kapitaler, og da desuden Hovedexporten af Træmasse med de fra Kristiania afgaaende Dampskibe disponeres af herværende Handelshuse.

I Begyndelsen af Aaret 1881 fandtes i Landet 19 Træsliberier, beregnet paa en Produktion af ca. 30 000 Tons Træmasse med 50 Pct. Vandgehalt. Men gennem Udvidelse af flere ældre Sliberier og Opførelse af 10 nye var Produktionen ved Aarets Ende omtrent 50 000 Tons.

Priserne varierede mellem £ 5 og £ 5. 7. 6. pr. Ton vaad Træmasse, frit leveret i udenlandsk Havn.

Imidlertid undergik Industrien i 1882 en slem Krise og Priserne gik efterhaanden ned til £ 3. 10. 0., endog til £ 3. 5. 0., og da vaad Træmasse ikke taaler at ligge længe, var man nødt til at sælge de indehavende betydelige Beholdninger.

Nogen Aftagen i Konsum var dog ikke at bemærke.

Aaret 1883 bragte ingen synderlig Forandring i Træmasseindustrien, Priserne vedbleve at være lave. Bedre vare Udsigterne for de kemiske Træmassefabriker.

Skjønt man allerede i 1882 og 1883 troede at have naaet Minimums-priserne, bevirkede dog den store Konkurrence end yderligere Nedgang i 1884. Gjennemsnitsprisen kan vel angives til £ 3 pr. Ton frit paa Jernbane i Hull, og tager man i Betragtning, at man 3 Aar tidligere opnaaede £ 5 à £ 5. 10. 0. pr. Ton for samme Vare, gjør denne Prisforskjel paa en Export af omtrent 75 000 Tons Træmasse en Mindreindtægt af over 2½ Mill. Kr.

Papir- og Papfabriker arbeidede under lignende daarlige Konjunkturer som Træsliberier.

Heller ikke 1885 levnede et synderlig heldigere Resultat end det foregaaende Aar.

Den nominelle Gjennemsnitspris for Aaret kan antagelig ansættes til £ 3. 2. 6. pr. Ton frit paa Jernbanen i Hull for 50 Pct. mek. Træmasse“.

Ifølge Centralbureauets forannævnte Tabeller var Udførselsmængden af Trælast og Træmasse fra Kristiania:

	Trælast.	Træmasse.
i 1881	108 961 Reg.-Ton	27 359 230 Kg.
- 1882	101 177 —	36 734 610 —
- 1883	104 120 —	43 113 080 —
- 1884	105 631 —	44 836 560 —
- 1885	90 324 —	47 457 880 —

Værdien af den over Kristiania udførte Trælast og Træmasse udgjorde:

i 1881	Kr. 10 355 500
- 1882	— 9 120 100
- 1883	— 8 448 900
- 1884	— 8 078 600
- 1885	— 8 095 400

For Isexporten, anfører Børs- og Handelskomiteen, indtraf der i Løbet af Femaarsperioden en overordentlig heldig Konjunktur, og bemærker videre: „Om denne Trafik gjælder det, at Fortjenesten væsentlig er afhængig af Fragtmarkedets Stilling, kun til rimelig Fragt kan nogen betydelig Export af en saa billig Vare som Is paaregnes. Selv med de lave Fragter, som noteredes, var det ikke destomindre i det hele taget i 1881 daarligt med Fortjenesten paa Issalg.

Den strenge Vinter med stærke Snefald ved Nytaarstid 1880—1881 bevirkede uforholdsmæssige Omkostninger for at holde Isdammene rene, og i Udlandet var Kulden saa stærk, at derværende Importører selv kunde skaffe sig sin første Forsyning.

Sæsonen aabnedes derfor til lave Priser, der neppe dækkede Udgifterne.

Saameget gunstigere var Ishandelen derimod i 1882. Den usædvanlig milde Vinter 1881—1882 havde til Følge, at Priserne i England fra Vaaren

udover Sommeren steg betydeligt, ligetil 40 à 50 sh. pr. Ton; men senere paa Høsten dalede Priserne igjen til omtrent 25 à 30 sh., leveret i engelsk Havn; disse holdt sig omtrent saaledes indtil Aarets Udgang.

Det vistnok usædvanlige Resultat i 1882 opnaaedes ikke i 1883. I Udlandet havde man Kulde, og man hørte derfor allerede i Februar, at der i udenlandske Havne havde været Anledning til at tilfredsstille det midlertidige Forbrug og endog lagre i Magasinerne.

I Foraaret 1883 maatte man lade sig nøie med Priserne fra 1881, 10 à 11 sh. pr. Ton, leveret i England eller Irland.

Ud paa Høsten forbedredes Noteringerne noget. Den kunstige Is, som under de høie Priser i 1882 havde faaet nogen Betydning, syntes ikke i 1883 at have vundet Udbredelse.

Udsigterne vare i 1884 under Fartens Aabning meget lovende, idet man havde havt et godt Isaar, en mild Vinter paa Fastlandet, i Storbritannien og Irland, samt en ikke overdreven Kulde herhjemme.

Der indkom ogsaa adskillige Ordres fra Udlandet, og man belavede sig paa en rigelig Export, men i Marts Maaned kom der Kulde, noget Is blev indsamlet paa Kontinentet, og dertil kom, at Dampskibe — tildels af betydelig Størrelse — strømmede ind til Exportbyerne paa Kysten, hvorved Fragterne for vore Seilskibe trykkedes.

Priserne faldt forholdsvis hurtigt.

Man solgte Isen frit fra Skib i London til 10 à 11 sh. Imidlertid viste der sig Ismangel paa Kontinentet og Priserne steg atter.

Der betaltes 14 à 15 Mk. i Hamburg og der solgtes meget betydelige Kvanta.

Men mange Exportører lod Leiligheden gaa tabt, uagtet Forraadene i Landet vare større end nogensinde.

Sidst i April begyndte saa Priserne igjen at dale.

Det hele Lands Export i 1884 gik op til omtrent $\frac{1}{2}$ Million Reg.-Ton.

I 1885 var Nedgangen i Udlandets Priser større end noget foregaaende Aar. Det betydelige Overskud, som navnlig Aaret 1882 havde givet, og den lette Adgang til at skaffe Is paa Myrstrækninger og paa Jordsmon, der ere skikkede til Opdæmning, bragte Isproduktionen op til en Høide, som neppe stod i et passende Forhold til Forbruget i Udlandet.

Mod Slutningen af Sæsonen hørte man fra udenlandske Agenter Udtalelser om den Masse af Tilbud, som stadig trykkede Markedet. Aaret aabnedes med overordentlig lave Priser, og det uagtet Fragterne samtidig noteredes lavere end i Mands Minde, og muligens saa lavt, at slet intet Udbytte af Farten for Skibene kunde paaregnes.

Der betaltes i London ved Nytaarstid 10 sh. for Vaarskibning; men da det viste sig, at Exportørerne selv til denne Pris vare altfor villige til at sikre sig Ordres, dalede Prisen i Marts Maaned ned til 8 sh. og 7 sh. 6 d til London og til andre Havne forholdsvis. Udpaa Sommeren indtraf der heller ingen Stigning i Priserne.“

Efter de statistiske Tabeller vedkommende Norges Handel udgjorde Udførselsmængden og Værdien af den over Kristiania udførte Is:

	Mængde.	Værdi.
i 1881	38 906 Reg.-Ton	136 200 Kr.
- 1882	57 428 —	459 400 -
- 1883	47 802 —	215 100 -
- 1884	114 535 —	824 700 -
- 1885	46 608 —	163 100 -

Med Hensyn til Ølproduktionen bemærker Børs- og Handelskomiteen, „at Exporten af Øl i Femaaret 1881—85 ikke paa langt nær har naaet den Høide, den havde i 1877—1879. Imidlertid var den i 1881 noget større end i 1880.

Fra Kristiania exporteredes saaledes henimod 1½ Mill. Liter, ligesom Priserne paa Byg og Humle stillede sig lavere end det foregaaende Aar.

Omtrent med samme Produktion og samme Priser arbejdede Bryggerierne til 1884, da noget gunstigere Forhold forsaavidt indtraadte, som Priserne paa Byg og Humle vare meget lave. Produktion og Export var imidlertid neppe forøget.

Ogsaa Aaret 1885 var heldigt, idet Byg og Humle var af god Kvalitet og billigere end før. Omsætning og Export af Øl var dog ikke større.

Exporten fra Kristiania udgjorde:

i 1881	1 420 270 Liter
- 1882	1 610 235 —
- 1883	1 888 159 —
- 1884	1 436 183 —
- 1885	1 019 237 —

Den indenlandske Produktion af Brændevin og Spiritus har siden 1879, da den naaede en Høide af 7 762 000 Liter, atter gaaet tilbage og udgjorde i 1885 6 569 000 Liter. Indførselen af Brændevin er i de senere aftaget betydeligt. Det indenlandske Forbrug af Brændevin er for 1885 beregnet til 3.3 Liter pr. Individ, hvilket er noget mindre end Gjennemsnittet for de nærmest foregaaende 5 Aar.

Exporten af Brændevin og Spiritus fra Kristiania udgjorde:

i 1881	1 170 054 Liter
- 1882	338 280 —
- 1883	372 497 —
- 1884	347 783 —
- 1885	310 032 —

og Importen af Brændevin:

	paa Flasker.	paa Fustager.
i 1881	11 776 Liter	252 810 Kg.
- 1882	13 539 —	239 895 —
- 1883	15 476 —	242 076 —
- 1884	15 161 —	244 540 —
- 1885	17 631 —	243 374 —

og af Spiritus (paa Fustager):

i 1881	52 179 Kg.
- 1882	34 159 —
- 1883	30 721 —
- 1884	34 641 —
- 1885	27 282 —

„Pengemarkedet“, bemærker Børs- og Handelskomiteen, „var især i de første Maaneder af Aaret 1881 rigelig forsynet.

Bankafdelingens Diskonto, som ved Aarets Begyndelse var 4 Pct., ned-sattes i Februar til $3\frac{1}{2}$ Pct.; men sattes i Mai atter op til 4 og i Oktober til $4\frac{1}{2}$ Pct.

Den ledige Laanekapital var større, end Behovet krævede, og Penge-markedet optog villig sikre udenlandske Værdipapirer.

Af en ny Serie $4\frac{1}{2}$ Pct. Hypothekbankobligationer fremlagdes i Februar $4\frac{1}{2}$ Million Kroner, der afsattes her i Landet til pari Kurs. Ogsaa Aktier i indenlandske Dampskibsselskaber, industrielle Foretagender og tildels i Bank-instituter fandt villig Afsætning.

Den foran omtalte, i 1882 indtraadte Bedring i Landets økonomiske Vilkaar vedligeholdte sig i 1883, saa at Kapitalsamlingen ogsaa i dette Aar maa have haft nogen Tilvæxt. Bankafdelingens Diskonto holdt sig hele Aaret 1883 igjennem i $4\frac{1}{2}$ Pct., Sparebanksrente af Indskud i $3\frac{1}{2}$ Pct.

Tilgangen af Vexler paa Udlandet var større, end Behovet krævede, hvor-ved Vexelkursen paa London til enkelte Tider trykkedes ned til herværende Bankafdelings Indkjøbskurs.

Dette medvirkede til at forøge Norges Banks Metalfond, saaat dette, der ved Aarets Begyndelse androg til lidt under 33 Millioner, ved Aarets Udgang var voxet til omtrent 34 Millioner.

Ogsaa i 1884 var Kapitaltilgangen rigelig. Indlaansrenten holdt sig ufor-andret i $3\frac{1}{2}$ Pct. og Diskontoen i $4\frac{1}{2}$ Pct.

Af Hypothekbankens Serie 1884, 10 Millioner Kroner 4 Pct. Obligationer, der fremlagdes i November Maaned til Subskription, tegnedes paa de i Kristiania udlagte Lister i Løbet af nogle Dage rigelig 7 Millioner til en Emissionskurs af $97\frac{1}{2}$ Pct.

Det i Mai afsluttede Statslaan paa 25 Millioner Kroner 4 Pct., bestemt til Amortisation af Laanene for 1872 og 1874, overtoges af et Konsortium i Udlandet til en Kurs af 98.05 Pct. Ogsaa Pantobligationer med 1ste Klasses Sikkerhed opnaaede pari uden Omkostninger for Sælgeren.

I Løbet af 1885 blev der afsluttet store Laantransaktioner, der dog ikke medførte nogen Forstyrrelse i Pengeforholdene.

Vexeldiskontoen holdt sig uforandret i $4\frac{1}{2}$ Pct. og Indlaansrenten i Sparebankerne i $3\frac{1}{2}$ Pct.

I April Maaned optog Kristiania Kommune et 4 Pct. Laan i Hamburg paa 3 Millioner Kroner til en Kurs af omtrent $98\frac{1}{10}$ Pct.

Nogle Uger senere afsluttede Hypothekbanken et 4 Pct. Konverterings-laan paa 20 Millioner Kr. med et Konsortium af de samme inden- og udenlandske

Banker, der havde foretaget Konverteringslaanet Aaret forud, og som havde betinget sig Laanebeløbet i Option indtil Mai Maanedes Udgang til en Kurs af 97 Pct.

Sidst i November overtog Konsortiet det sidste Konverteringslaan paa 28 Millioner Kroner, med Hensyn til hvilket Hypothekbankens Direktion da havde frie Hænder og derfor ved Hjælp af Konkurrence fik bragt Prisen op i ca. 97 $\frac{1}{2}$ Pct.

Omsætningen af Pantobligationer var i Aarets Løb betydelig, og Kjøberne maatte tildels lade sig nøie med 4 $\frac{1}{2}$ Pct. Rente af Papirer med 1ste Klasses Sikkerhed.

Norges Banks Opgjør viser en Nedgang i Metalbeholdningen, idet denne var omtrent 4 Millioner Kroner mindre end ved Aarets Begyndelse. Der var alligevel intet, som tydede paa knappere Pengetilgang.

Til nærmere Belysning af Pengemarkedets Stilling hidsættes følgende Oversigt over Bankdiskontoen ved herværende Bankafdeling i Løbet af Femaaret:

	Vexler.	Vexeloblig.
Fra 1ste Januar 1881 til 6te Januar 1881	4 Pct.	5 Pct.
„ 6te Januar 1881 til 19de Februar 1881	4 —	4 $\frac{1}{2}$ —
„ 19de Februar 1881 til 21de Marts 1881	3 $\frac{1}{2}$ —	4 $\frac{1}{2}$ —
„ 21de Marts 1881 til 7de Mai 1881	3 $\frac{1}{2}$ —	4 —
„ 7de Mai 1881 til 29de Oktober 1881	4 —	4 $\frac{1}{2}$ —
„ 29de Oktober 1881 til 29de April 1882	4 $\frac{1}{2}$ —	5 —
„ 29de April 1882 til 24de November 1882	5 —	5 —
„ 24de November 1882 til 25de Marts 1885	4 $\frac{1}{2}$ —	5 —
„ 25de Marts 1885 til 31te December 1885	4 $\frac{1}{2}$ —	4 $\frac{1}{2}$ —

Idet man angaaende Kristiania Bys Import i Femaaret henviser til det statistiske Centralbureaus „Tabeller vedkommende Norges Handel“, skal man indtage de i Børs- og Handelskomiteens Erklæring meddelte Opgaver over de gennemsnitlige Markedspriser paa Kaffe, Sukker, Rug og Byg for hvert Kvartal i Aarene 1881—1885:

For Kaffe (Java, Laguayra og Rio) betales for $\frac{1}{2}$ Kilo fortoldet:

		1881.		1882.		1883.		1884.		1885.	
		Mini-	Maxi-	Mini-	Maxi-	Mini-	Maxi-	Mini-	Maxi-	Mini-	Maxi-
		mum.	mum.	mum.	mum.	mum.	mum.	mum.	mum.	mum.	mum.
		Øre.	Øre.	Øre.	Øre.	Øre.	Øre.	Øre.	Øre.	Øre.	Øre.
1ste Kvartal . . .	Java	83	90	82	90	74	85	80	92	62	75
	Lag.	80	82	59	62	60	65	75	76	57	60
	Rio	63	65	59	59	50	54	49	52	58	60
2det Kvartal . . .	Java	83	90	76	85	76	82	73	90	65	68
	Lag.	78	80	57	58	62	64	62	63	57	60
	Rio	61	63	57	58	55	57	57	58	57	60
3die Kvartal . . .	Java	84	90	76	85	72	84	72	86	62	76
	Lag.	75	78	60	64	62	66	60	61	56	58
	Rio	60	65	59	64	62	66	60	62	55	57
4de Kvartal . . .	Java	84	90	77	90	74	90	70	85	60	72
	Lag.	70	72	55	58	75	78	59	60	59	60
	Rio	61	62	52	53	75	78	59	61	55	56

For raffineret Sukker No. 1 og 2 (Raffinade og Farin) pr. $\frac{1}{2}$ Kilo fortoldet:

		1881.		1882.		1883.		1884.		1885.	
		Mini- mum.	Maxi- mum.	Mini- mum.	Maxi- mum.	Mini- mum.	Maxi- mum.	Mini- mum.	Maxi- mum.	Mini- mum.	Maxi- mum.
		Øre.	Øre.	Øre.	Øre.	Øre.	Øre.	Øre.	Øre.	Øre.	Øre.
1ste Kvartal	Raffinade	51		53		51		47		39	
	Farin	40 $\frac{1}{2}$	51 $\frac{1}{2}$	40	52	40	50	39 $\frac{1}{2}$	47	33 $\frac{3}{4}$	42 $\frac{1}{2}$
2det Kvartal	Raffinade	50		53 $\frac{1}{2}$		50		47		38	
	Farin	39	53	40	52 $\frac{1}{4}$	40	49 $\frac{1}{4}$	39	44	33 $\frac{3}{8}$	42
3die Kvartal	Raffinade	51		53		49		46 $\frac{1}{2}$		40	
	Farin	42 $\frac{1}{2}$	54 $\frac{1}{2}$	39 $\frac{1}{2}$	55	39 $\frac{1}{2}$	52 $\frac{1}{2}$	34 $\frac{1}{4}$	45	37	42 $\frac{1}{2}$
4de Kvartal	Raffinade	52		52 $\frac{1}{2}$		49		46 $\frac{1}{2}$		42	
	Farin	41	52	39 $\frac{3}{4}$	52 $\frac{1}{4}$	37	52 $\frac{1}{2}$	35	42 $\frac{1}{2}$	36	41 $\frac{3}{4}$

For Rug (østersøisk, fransk, spansk og Sortehavs) betales pr. 100 Kilo fortoldet:

	1881.		1882.		1883.		1884.		1885.	
	Mini- mum.	Maxi- mum.	Mini- mum.	Maxi- mum.	Mini- mum.	Maxi- mum.	Mini- mum.	Maxi- mum.	Mini- mum.	Maxi- mum.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1ste Kvartal . .	17.70	19.50	13.94	13.25	12.07	14.70	12.20	14.20	11.60	13.30
2det Kvartal . .	18.07	19.20	12.62	17.00	12.30	14.25	12.37	14.00	10.84	13.30
3die Kvartal . .	16.50	19.00	13.15	17.95	12.60	15.25	11.46	14.25	10.42	13.00
4de Kvartal . .	16.16	19.00	12.60	16.20	12.36	15.00	11.70	13.50	9.22	12.00

For Byg (østersøisk og dansk) betales pr. 100 Kilo fortoldet:

	1881.		1882.		1883.		1884.		1885.	
	Mini- mum.	Maxi- mum.	Mini- mum.	Maxi- mum.	Mini- mum.	Maxi- mum.	Mini- mum.	Maxi- mum.	Mini- mum.	Maxi- mum.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1ste Kvartal . .	15.00	18.00	12.28	18.50	13.00	16.00	15.00	16.25	15.00	15.50
2det Kvartal . .	14.03	18.30	11.66	17.25	13.00	16.00	15.00	15.50	13.00	15.00
3die Kvartal . .	14.05	19.00	12.00	17.25	12.75	16.00	15.00	16.00	15.00	15.00
4de Kvartal . .	14.25	19.40	15.30	17.50	11.55	17.20	12.90	16.00	10.20	15.25

Tollintraderne ved Kristiania Toldsted, heri medregnet saavel Ind- og Udførselstold som Oplæggesels- og Skibsafigffer og andre ved Toldstedet faldende Indtægter, vare

i 1881	Kr. 7 378 551
- 1882	" 8 518 008
- 1883	" 9 399 761
- 1884	" 9 638 947
- 1885	" 9 685 846

Efter den af det statistiske Centralbureau udgivne "Statistisk Aarbog for Kongeriget Norge", 6te Aargang, indtager man nedenstaaende Tabel over Kreditassens, Kreditbankens og Handelsbankens Virksomhed i Aaret 1885:

Banker.	Indbetalt Grundfond.	Reserve- og Delkrederefonds.	Indsat i Aarets Løb.	Indestaaende ved Aarets Udgang.	Vexler og Vexelobligationer.		Aarets Overskud.	
					Diskonteret i Aaret.	I Portefeuille ved Aarets Udgang.	Aktieudbytte.	Henlagt til Reservefond.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Kristiania Bank- og Kreditkasse . . . . . (Grundlagt i 1848)	2 240 000	556 331	44 885 295	17 452 173	43 823 485	11 885 298	134 400	84 000
Den norske Kreditbank . . . . . (Grundlagt i 1857)	3 222 460	1 455 223	89 382 582	22 678 105	55 364 842	17 629 270	320 000	79 723
Kristiania Handelsbank . . . . . (Grundlagt i 1881)	630 850	30 918	8 662 417	1 157 951	5 589 618	1 575 540	20 000	7 612

Ifølge Adressebogen for Kristiania fandtes der her i Byen følgende Antal inden- og udenlandske Brandforsikrings-, Livsforsikrings-, Søforsikrings- og Glasforsikringsselskaber samt Banker, hvis Bestyrelse havde Sæde i Kristiania eller som havde Agenter paa Stedet i 1885:

	Norske.	Udenlandske.	Tilsammen.
Brandforsikringsselskaber	9	23 *)	32
Livsforsikringsselskaber	5	28 *)	33
Søforsikringsselskaber	20	23	43
Glasforsikringsselskaber	1	7	8
Tilsammen	35	81	116

Angaaende Jernbanetrafiken til og fra Kristiania ville alle Oplysninger fremgaa af Jernbanernes Driftsregnskaber, udgivne for hvert Aar som offentlig Statistik, og man tillader sig derfor at henvise til disse Beretninger, idet man kortelig skal bemærke: Banernes Længde blev i 1881 forøget med 212 Km. ved Aabningen af Merakerbanen (fra Trondhjem til Rigsgrændsen) og Drammen—Skiensbanen paa Strækningen Drammen—Laurvik med Sidelinier til Horten og Tønsberg. I 1882 blev Banernes Længde forøget med 125 Km. ved Aabningen af Smaalensbanens østre Linie (Ski-Sarpsborg) og Drammen—Skiensbanen paa Strækningen Laurvik—Skien, og i 1883 blev Længden forøget med 110 Km. ved Aabningen af Bergen—Vossbanen og ved en liden Omlægning paa Trondhjem—Størenbanen. I 1884 og 1885 undergik Banernes Længde ingen Forandring, og den udgjorde ved Femaarets Udgang 1562 Km. mod ved dets Begyndelse 1115 Km.

Af disse nye Jernbanelinier er selvfølgelig Drammen—Skiensbanen og Smaalensbanens østre Linie af størst Betydning for Kristiania.

Man tilføier efter ovennævnte Beretninger Antallet af afgaaede og ankomne Reisende samt afgaaet og ankommet Gods i Tons med Jernbanerne fra og til Kristiania i Femaaret:

A a r.	Antal Reisende.		Tons Gods.	
	Afgaaet.	Ankommet.	Afgaaet.	Ankommet.
1881—1882	495 008	504 391	12 740 211	33 351 159
1882—1883	530 865	535 103	13 425 276	35 066 910
1883—1884	693 257	608 603	14 330 214	38 718 435
1884—1885	571 532	570 674	13 723 842	35 189 865
1885—1886	593 524	596 021	15 331 539	33 329 672

*) 5 Selskaber tegne saavel Brand- som Livsforsikringer og ere derfor medregnede blandt begge Slags Forsikringsselskaber.

Til de forskjellige Jernbaner har Kommunen tegnet følgende Bidrag:

til Smaalensbanen	Kr.	800 000
- Dalslandsbanen	-	100 000
- Grevskabsbanen	-	200 000
- Eidsvold—Hamarbanen	-	80 000
- Kristiania—Drammensbanen . .	-	400 000

Tilsammen Kr. 1 580 000

Som Bilag No. 2 og 3 vedlægges Opgaver fra Stadsveieren og -Maaleren over Mængden af de Varesorter, som i Femaaret er maalt og veiet med Byens Redskaber. Ligesom for forrige Femaar, og i endnu større Grad gjælder det for heromhandlede Femaar, at medens den kommunale Maaling og Veining er bleven benyttet i stor Udstrækning, betjener Publikum sig mindre og mindre af Kommunens Favnesættervæsen, og i 1885 blev der kun maalt ca. 10 000 metriske Vedmaal. Store Masser Ved maales uden Benyttelse af Kommunens Redskaber dels paa Jernbanestationerne, dels ved private Dampvedhuggerier. Medens Indtægterne ved den offentlige Veining og Maaling (deri indbefattet den under Maaleren sorterende Veining) i Femaaret steg fra i 1881 henholdsvis Kr. 15 950 og Kr. 30 620 til i 1885 henholdsvis Kr. 20 049 og Kr. 31 668, faldt Indtægterne for Favnesættningens Vedkommende fra i 1881 Kr. 4146 til i 1885 Kr. 2024. Indtægterne og Udgifterne ved Veiningen, Maalingen og Favnesættningen har efter Bykassens Regnskaber i Femaaret udgjort:

	Veining.		Maaling.		Favnesættning.	
	Indtægt.	Udgift.	Indtægt.	Udgift.	Indtægt.	Udgift.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1881—1885	91 116	78 095	148 082	140 345	17 846	22 868

Den fuldstændige Overgang til det metriske Maal- og Vægtsystem efter Lov af 22de Mai 1875 blev gennemført fra 1ste Juli 1882.

Der er i Femaaret udfærdiget 735 Borgerskabsbreve paa Handel og 144 paa Handel i Forening med Haandværk; Antallet af opsagte og udslettede Borgerskabsbreve var 205 paa Handel alene og 28 paa Handel i Forening med Haandværk. Af Næringsbreve for Kvinder udfærdigedes 374, hvoraf 365 paa Handel og 9 paa Handel i Forening med Haandværk; Antallet af opsagte og udslettede Næringsbreve for Kvinder var 167, hvoaf 2 paa kombineret Handel og Haandværk.

Antallet af Personer, berettigede til Smaasalg og Udskjænkning af Brændevin, var 108, hvoraf 39 Kvinder. Antallet af Personer, berettigede til Udskjænkning af Øl og Vin m. v., var 230, hvoraf 79 Kvinder; heraf var 22

Personer (13 Mænd og 9 Kvinder) med indskrænket Øret. Forøvrigt henvises til vedlagte Schema No. 16 (Bilag No. 4).

De i forrige Femaarsberetning omtalte Omgaaelser af Loven ved uberettiget Benyttelse af Kvinders Navne ved Firmaanmeldelser m. V., antagelig fremkaldte ved Lovene af 24de Mai 1873 og 3die Juni 1874, have vistnok ogsaa eksisteret i heromhandlede Femaar, men man har dog Grund til at antage, at der idetleiletaget har hersket sundere Forholde i denne Henseende.

Under nærværende Afsnit skal man endelig tillade sig at meddele nedestaaende Oplysninger om efternævnte her i Byen hjemmehørende Forsikringsindretningers Virksomhed:

Brandforsikringsselskabet „Norden“.

A a r.	Løbende Forsikringssum ved Aarets Udgang.	Præmiebeløb.	Skadeserstatninger.
	Kr.	Kr.	Kr.
1831	30 593 968	121 209.04	23 067.52
1832	30 842 546	114 480.60	35 415.86
1833	32 078 950	122 256.11	7 904.26
1834	32 528 861	119 602.82	43 455.72
1835	31 845 213	121 692.73	43 593.58

Kristiania almindelige Brandforsikringsselskab.

A a r.	Faste Eiendomme.		Løssøre.		Samlet Præmiebeløb.
	Løbende Forsikringssum.	Skadeserstatning.	Løbende Forsikringssum.	Skadeserstatning.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1831	2 901 400	73 000	38 728 992	212 461	163 775
1832	2 644 470	-	38 673 886	12 669	161 650
1833	3 364 722	6 200	39 931 975	50 265	172 944
1834	3 540 392	385	41 545 128	11 047	168 282
1835	3 804 622	-	40 051 187	39 100	172 372

Akershus Brandassuranceforenings Bygningsafdeling.

A a r .	Antal forsikrede Eiendomme.	Løbende Forsikringssum ved Aarets Udgang.	Præmiebeløb.	Skades- erstatninger.
		Kr.	Kr.	Kr.
1881	23 844	100 058 676	83 382	51 032
1882	24 486	103 325 086	86 104	116 872
1883	24 988	106 363 745	88 636	137 920
1884	25 582	108 189 264	86 551	76 810
1885	26 050	111 853 925	89 483	69 888

Akershus Brandassuranceforenings Løsøreafdeling.

A a r .	Antal Policer.	Løbende Forsikringssum ved Aarets Udgang.	Præmiebeløb.	Skades- erstatninger.
		Kr.	Kr.	Kr.
1881	10 217	29 189 937	65 204	44 527
1882	9 668	28 160 433	60 264	35 354
1883	10 405	28 501 531	60 668	54 683
1884	10 830	27 945 466	56 708	33 557
1885	11 708	27 959 325	54 479	36 886

Søforsikringsselskabet "Poseidon"
(med Fradrag af Reassurancer).

Ved Udgangen af Aar:	Antal Policer.	Risiko- beløb.	Præmie- beløb.	Afsatte Summer fra forrige Aar.	Samlet Indtægt.	Samlet Udgift.	Hvoraf Havari- godt- gjørelse.	Udenfor Udgifterne afsatte Summer for næste Aar.	Reserve- fondets Beløb.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1881	9 634	20 503 995	186 621	9 444	199 066	237 720	93 467	119 801	117 346
1882	10 308	22 111 572	183 334	25 430	198 791	161 549	97 667	54 747	135 806
1883	9 483	20 156 272	146 877	15 681	161 606	127 583	85 598	26 971	151 537
1884	8 651	18 035 286	119 612	10 893	136 840	88 438	42 749	30 122	180 397
1885	7 671	15 119 041	90 209	7 922	112 373	81 248	42 043	18 838	191 409

Kristiania Søforsikringselskab
(med Fradrag af Reassurancer).

Ved Udgangen af nedenstaaende Aar:	Antal Policer.	Risiko- beløb.	Præmie- beløb.	Afsatte Summer fra fore- gaaende Aar.	Samlet Indtægt.	Samlet Udgift.	Hvoraf Havari- godt- gjørelse.	Udenfor Udgifterne afsatte Summer for næste Aar.	Reserve- fondets Beløb.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr	Kr.	Kr.
1881	9 083	24 893 493	226 882.48	69 783.28	324 756.34	199 882.33	164 872.30	136 374.01	233 750
1882	9 093	26 206 088	245 522.19	136 374.01	406 776.85	277 554.72	239 541.55	85 222.13	243 550
1883	8 562	23 732 406	203 456.13	85 222.13	318 132.39	195 886.30	162 922.11	74 246.09	255 150
1884	8 119	21 720 369	185 317.02	74 246.09	290 402.02	156 643.07	125 698.40	81 758.95	268 530
1885	7 882	19 399 119	162 393.91	81 758.95	272 015.91	138 032.25	108 226.32	79 984.98	281 950
								afskrives paa Gaarden 1 998.68	

Livsforsikringsselskabet „Idun“.

	pr. 31/12 81.	pr. 31/12 82.	pr. 31/12 83.	pr. 31/12 84.	pr. 31/12 85.
Antal i Kraft værende Policer:					
a) Livsforsikringer	2 254	2 622	3 085	3 667	4 038
b) andre Forsikringer	321	375	427	470	564
Løbende Risiko paa Livsforsikringer	9 475 655	11 136 914	12 536 555	14 676 955	16 246 586
Ved Dødsfald forfaldne og udbetalte Beløb	56 799	84 374	50 800	69 451	143 500
Præmiereserve (Forsikringsfond):					
a) for Livsforsikringer	1 213 476	1 535 640	1 823 891	2 378 997	2 869 138
b) - andre Forsikringer	371 007	418 393	462 389	521 051	679 891
Reservefond	397 685	428 128	515 042	553 246	582 446

Kristiania By.

2. Skibsfart.

Herom anfører Børs- og Handelskomitéen i sin ovennævnte Erklæring Følgende:

For Skibsfarten har Femaaret 1881—1885 ikke været nogen fordelagtig Periode; det har visselig været smaat med Seilskiberederiernes Fortjeneste.

Det har mere og mere vist sig, at Træseilskibene kun med Vanskelighed hævde sin Plads, idet disse, hvoraf vort Land har saadan Rigdom, fortrænges af Fartøier af Staal og Jern i Fart, hvori tidligere Træseilskibe anvendtes.

I Begyndelsen af Aaret 1881 syntes en noget lysere Stemning at gjøre sig gjældende for Seilskibene, og en, om end ubetydelig, Forbedring sporedes i Fragterne, sammenholdt med de i 1880 gjældende.

Priserne paa Seilskibe vare fremdeles lave, og der gjordes adskillige Indkjøb fra Udlandet, mest store Skibe paa mellem 800 og 1200 Ton.

Tilvæksten af Handelsflaaden i Dampskibe var allerede betydeligere end det foregaaende Aar. Nogen væsentlig Opgang i Fragterne sporedes imidlertid ikke i Aarets Løb. For Dampskibsrederierne var Stemningen bedre. Flere Dampskibe indkjøbtes saaledes for Kristiania Regning for Fragtfart.

I 1882 gav Skibsfarten i det hele taget et noget bedre Resultat end i 1881.

I 1883 saaes det, hvorledes Dampskibe mere og mere trængte sig ind i alle Ruter, ikke mindst paa de kortere, saasom Østersøen, til Fortrængelse af Seilskibe af mindre Drægtighed.

Dette samme viste sig da ogsaa i 1884. Fragtfarten var alt andet end tilfredsstillende. Træseilskibe gav visselig kun lidet Udbytte, for manges Vedkommende endog Tab, og der var ikke Udsigter til nogen Bedring.

Heller ikke Dampskibsrederiet gav i Gjennemsnit et saa godt Udbytte som i det foregaaende Aar.

1885 bragte for Seilskibene ingen Forbedring i Fragtnoteringerne; disse vare tvertimod betydeligt lavere end i det foregaaende Aar.

Til Australien holdt Noteringerne sig mellem 80 og 77 sh. 6 d pr. Ptbg. Std.; enkelte større Skibe skulle endog være befragtede til 70 sh. Fragterne herfra til engelske Havne, ligesom fra Østersøen, stillede sig ogsaa meget lave.

Efterat Størstedelen af Østersø- og Canadaskibene havde afsluttet Fragt for 1ste Reise, begyndte de politiske Forviklinger mellem England og Rusland at se truende ud, hvilket medførte endel Svingninger i Fragtnoteringerne.

Endel Seilskibe, der vare ledige, opnaaede derved høiere Fragter, og da Udsigterne til Krig vare paa sit høieste, gik ogsaa Canadafragterne op til 50 sh. fra Havne i St. Lawrencefloden og 55 sh. fra Quebec.

Fragten paa Pitch Pine-Havne holdt sig lav, 29 à 30 sh. for hugget Tømmer og 90 à 95 sh. for Skurlast fra Pensacola til England. Ogsaa Petroleum- og Kulfragterne stod lave.

De senere indtraadte Følger af de Aar efter Aar vedvarende mislige Konjunkturer for Seilskibsrederne, navnlig for ældre Skibe af mindre Drægtighed, sporedes allerede i 1885.

For Dampskibsrederne var 1885 gennemgaaende et ikke synderlig gunstigt Aar.

Overproduktionen i Nybygninger har nærmest medført disse uheldige Fragtforhold.

Adskillige Dampskibe fandt Anvendelse i Fragt fart og Tidsbefragtning for Reiser mellem Vestindien og de Forenede Stater.

Hertil skal man føie endel statistiske Data, uddragne af de af det statistiske Centralbureau udgivne „Tabeller vedkommende Norges Skibsfart“.

Kristiania Handelsflaade udgjorde ved Udgangen af hvert af Aarene 1881—1885:

Aar.	Dampskibe.			Seilskibe.			Samlet Sum af Skibe.
	Antal.	Tonnage.	Bemanding.	Antal.	Tonnage.	Bemanding.	
1881	45	7 267	494	273	97 926	3 087	318
1882	49	10 290	539	278	101 360	3 133	327
1883	56	11 862	594	276	102 346	3 129	332
1884	64	14 410	789	282	103 929	3 195	346
1885	64	15 064	824	282	109 690	2 836	346

Til Kristiania ankom der fra Udlandet i Femaaret følgende Antal Fartøier:

	1881	1882.	1883.	1884.	1885.
Seilfartøier	1 148	1 210	962	954	887
Dampfartøier	637	783	836	943	925
Tilsammen	1 785	1 993	1 798	1 897	1 812

og afgik til Udlandet:

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
Seilfartøier	815	1 236	744	850	857
Dampfartøier	499	812	791	896	972
Tilsammen	1 314	2 048	1 535	1 746	1 829

I Femaaret udfærdigedes 16 og opsagdes 6 Skipperborgerskaber.

Magistraten har troet under nærværende Afsnit at burde indtage hvad der i Børs- og Handelskomitéens ovennævnte Erklæring anføres om Sæl- og Hvalfangerbedriften. Komiteen bemærker:

„For Sæl- og Hvalfangerbedriften, ved hvilken mange Hænder finde Beskjæftigelse, maa Femaaret betegnes som heldigt.

Udelukkende for Kristiania Regning var der i denne Periode udrustet 3 Sælfangere og 4 Finmarks-Hvalfangere, alle Dampskibe. Men i de øvrige fra Kristianiafjorden udexpederede Fangst-Dampskibe er der engageret en ikke liden Kapital fra Kristiania, og samtlige fra Fjorden udrustede Fangstskibe tages derfor med i denne Beretning.

1881 var for Sælfangsten et Kronaar, neppe nogensinde tidligere har den givet et saa betydeligt Udbytte.

Ogsaa i 1882 og 1883 var Udbyttet meget tilfredsstillende, for sidste Aars Vedkommende navnlig derved, at Priserne paa Tran og Sælskind steg.

I 1884 var derimod Overskudet af Sælfangsten neppe mer end Halvparten af de foregaaende Aars.

I 1885 var der fra Kristiania og Havne i Kristianiafjorden ialt 20 Dampskibe.

Den samlede Fangst kan anslaaes til:

	henimod 70 000 Sælskind,
—	10 000 Tønder Spæk,
—	1 500 Do. Hvalspæk.

Paa Grund af de lave Priser var Udbyttet ikke meget tilfredsstillende. Noget større Uheld vides ikke at være tilstødt Sælfangerne.

Af Bottlenosefangere var der ialt 14, hvoraf kun 2 deltog fra Kristiania.

Udbyttet var neppe bedre end for Sælfangerne.

I 1881 og 1882 gav Hvalfangsten under Finmarkskysten et meget godt Resultat.

I 1883 var Udbyttet mindre end i de foregaaende Aar, skjønt der fangedes flere Hval end tidligere.

I 1884 var Fangsten ligeledes meget god, men Tranpriserne vare lave.

I 1885 var Fangsten ret betydelig; men blandt det Antal Hval, der fangedes, var en usædvanlig Mængde Seihval, en hidtil ukjendt Art, der har liden Værdi.

Der regnes nemlig deraf at gaa 2 $\frac{1}{2}$ paa en Finhval og 7 $\frac{1}{2}$ paa en Blaa-hval.

Prisen paa Hvaltran sank betydeligt, saa Udbyttet neppe blev efter Forventning.

3. Skibsbyggeri.

Af de officielle statistiske Tabeller vedkommende Norges Skibsfart fremgaar det, at der i Femaaret ikke er bygget noget Seilskib i Kristiania, ligesaa lidt som der paa Byens Territorium har existeret noget Skibsværft for Bygning af Seilskibe. Dampfartøier har i Femaaret været bygget ved de to

mekaniske Værksteder, Aker og Nyland, og man skal angaaende disse Værksteders Virksomhed kortelig oplyse:

Ved Akers mekaniske Værksted er der i Femaaret bygget tils. 17 Dampskibe til en samlet Drægtighed af 2 594 Ton.

Desuden har Værkstedet leveret forskjellige Dampmaskiner og Dampkjedler m. m., Doksætning og Landsætning af Damp- og Seilfartøier, der have faaet større eller mindre Reparationer.

Værkstedet har i Femaaret gennemsnitlig sysselsat 354 Mand daglig.

Ved Nylands mekaniske Værksted er der i Femaaret bygget 18 Dampskibe, hvoraf 15 Hvalfangerdampskibe, til en samlet Drægtighed af 1829 Ton. Desuden er der bygget en Mudderlorje og forarbeidet adskillige Dampmaskiner til Fartøier og Fabriker, saasom Trankogerier, Guanofabriker, Træsliberier, Cellulosefabriker, Sømfabriker m. m.

Reparationsarbeider har været udført for 691 Dampskibe og 224 Seilskibe; Flydedokken har været benyttet af 407 Fartøier og der er landsat 100 Fartøier. Arbeidsstyrken har i Femaaret gennemsnitlig været 412 Mand daglig og Værkstedet har leveret Arbeide for tilsammen Kr. 5 464 000 eller gennemsnitlig henimod Kr. 1 100 000 aarlig.

4. Haandværksdrift.

Som sædvanligt, har Magistraten for at faa de paalideligste Oplysninger angaaende Haandværkets Stilling i Femaaret henvendt sig til Bestyrelsen for den norske Haandværks- og Industriforening i Kristiania med Anmodning om dens Udtalelse angaaende de Forhold, hvorunder Haandværket har virket her i Byen i Femaaret, særlig om Forholdet mellem Mestrene og deres Svende og Læredreng, om Afsætningen af det Tilvirkede samt om, hvorvidt Dygtigheden inden de forskjellige Haandværksgrene antages at være aftaget eller tiltaget, og om Aarsagerne hertil:

Bestyrelsen har under 20de Oktober f. A. afgivet sin Erklæring, som vedlægges (Bilag 5), og til hvilken Magistraten tror at kunne henholde sig, idet man her indtager det Væsentligste af Bestyrelsens Beretning. Den udtaler blandt Andet følgende:

Naar der spørges om de Forhold, hvorunder Haandværket her i Byen har virket i Femaaret, maa Bestyrelsen udtale, at disse i alle Maader stille sig ligesaa ugunstige, tildels ugunstigere i det hele og store taget for vore Haandværkere end i foregaaende Femaarsperiode. Idet man i den Henseende henholder sig til det af Foreningens Industriudvalg i forrige Femaarsberetning herom Anførte, hvis Berettigelse Erfaringen fra det her forløbne Femaar har givet yderligere Medhold, finder man at have Føie til her atter at pege paa, at Haandværkets stadige Tilbagegang hovedsagelig skyldes den frie Haandværkslovgivning, der tillader hvemsomhelst at erhverve Borgerskab som Haandværksmester. Følgen heraf er ogsaa, at der findes en Mængde Haandværksmestere, der mangle de nødvendige Forudsætninger for at kunne drive det Haandværk, de arbeide i, og som derfor selvfølgelig ikke ere istand til at

oplære og uddanne Drengene og Svende. Efterhaanden som de fra den ældre Periode opøvede og uddannede Haandværkere gaa bort, vil det derfor mere og mere blive Undtagelsen at finde den virkelige Dygtighed inden Haandværkerstanden, saafremt der ved Lov ikke raades Bod herpaa, — en Opfatning, der deles af hele Landets Haandværkerstand.

I forrige Femaarsberetning udtalte man sin Frygt for, at den ved Lov af 15de Juni 1881 indførte frivillige Svendeprøve, — istedenfor den tvungne Prøve, der var foreslaaet i et af en Haandværkslov-Komité udarbejdet Udskast, — der tilsigtede at raade Bod paa de her omhandlede Misligheder, ikke vilde svare til Hensigten. Og ved at se hen til den Tid, hvori Loven har virket, skal det vanskelig kunne negtes, at denne Frygt har været vel begrundet, idet faa eller ingen frivillige Prøver, efter de Oplysninger, man herom har erholdt fra Landets forskjellige Haandværkerforeninger, have fundet Sted. Ved en Diskussion, som holdtes under Haandværks- og Industriudstillingen her i 1883, vedtog derfor de Delegerede fra Landets Haandværkerforeninger enstemmig en Resolution, gaaende ud paa Gjenindførelsen af den tvungne Svendeprøve. Ligeledes blev af den under nærværende Forening sorterende Haandværkergruppes Centralstyrelse i Begyndelsen af 1885 nedsat en Komité, der har udarbejdet et Forslag med Motiver til Forandring i Haandværksloven, hvori Hovedvægten lægges paa den tvungne Prøves Afholdelse som et nødvendigt Botemiddel imod den herskende sørgelige Tilstand, og det skal her kun nævnes, at Landets forskjellige Haandværkerforeninger senere enstemmig have sluttet sig hertil, ligesom der ogsaa fra en af Landets største Svendeforeninger er fremkommet Forslag om Gjenindførelsen af den tvungne Svendeprøve. Det tør derfor udtales, at Landets Haandværkerstand i det hele taget anser denne Forandring for absolut nødvendig, dersom der skal kunne rettes paa de nuværende mislige Forholde.

Hvad Lovens Bestemmelser sigtende til Forholdet mellem Mestere og deres Svende og Læringer angaar, saa er Resultatet heraf i Praxis — hvad man har ventet sig — en Løshed og Slaphed i det her berørte Forhold, hvorover der allevegnefra høres Klage, og som under Forløbet af Femaaret stiller sig værre end før. Paa Grund af den urimelige Bestemmelse i § 1 i Lov af 15de Juni 1881 kvie naturligvis Mestrene sig for at tage i Lære Gutter, der med Loven i Haand anse sig berettiget til at gaa sin Vei før Kontraktens Udløb, og Følgen heraf er, at det bliver mer og mer sjældent, at en ordentlig Læretid gennemgaaes.

Afsætningen af det i Femaaret Tilvirkede har været ringe, stadigt nedadgaaende. Aarsagerne hertil maa dels søges i de over det hele herskende trykkende Forhold, dels i den usunde Konkurrence, Haandværket maa taale af den ved Haandværksloven fremkaldte usolide og forfuskede hjemlige Produktion samt af den ved de lave Toldsatser begunstigede Indførsel af Udlandets slette Overproduktion. Den stadig øgede Produktion af undermaals Varer, saavel af egen som fremmed Oprindelse, udøver en skadelig Indflydelse paa det bedre Arbejde som Følge af, at den slette Vare udgiver sig for bedre og derved frembringer en uforholdsmæssig Prisnedsættelse paa det solide og

reelle Arbeide. Naar man i andre Lande har fundet det fordelagtigt ved tilstrækkelige Toldsatser at værne om sine egne Frembringelser, skulde en Fordring paa en moderat Toldforhøielse for vort Lands Vedkommende saameget mindre synes uberettiget, som vort Lands ringe økonomiske Evne og de ugunstige Vilkaar, hvorunder der her arbeides, i Sammenligning med de større Kulturlande, særlig skulde opfordre til at tage Forholdsregler, hvorved den udenlandske Tilvirkning ialfald ikke begunstiges paa det indenlandske Arbeides Bekostning. Den Opfatning gjør sig ogsaa stadig mere gjældende fra Landets Haandværkerstand og Industridrivende, at rimelige Toldsatser ville danne et gavnligt Værn imod den udenlandske Overproduktion af slette Varer, der oversvømmer vort Marked.

Bestyrelsen for Haandværks- og Industriforeningen nævner derhos nogle Forhold, som den antager i Femaaret har paaført Byens Haandværksmestere ikke ringe Skade, og hvorover der inden Foreningen har været ført og føres adskillig Anke, nemlig det offentlige Detailudsalg af Arbeide fra Strafanstalterne, den stadig tiltagende Bortauktionering af nye forarbejdede Produkter og endelig de offentlige Licitationer og Anbud.

Herom bemærkes: „Naar hensees til Prisbilligheden af de Produkter, der udbydes tilsalgs fra Strafanstalterne, er det indlysende, at det fri Arbeide for vedkommende Haandværkere her er udsat for en trykkende Konkurrence. Exempelvis kan nævnes Skomagere og Snedkere, der erklære det for umuligt at levere ordentlig Vare til de lave Priser, hvortil Skotøi og Møbler, der er forarbejdet af Straffanger, kan sælges.

Fra Snedkere, Sadelmagere, Skræddere og Skomagere klages over den overhaandtagne Bortauktionering af nye Sager, særlig Møbler af alle Slags. Der findes her i og omkring Byen Værksteder, hvis Virksomhed udelukkende er anlagt paa at levere færdige Sager til Bortauktionering, og hvis daarlige og sjuskede Produktion, baade hvad Arbeidet og Materiale angaar, ikke kan tænkes at finde nogen anden Omsætning. Denne skadelige Trafik har taget et saadant Omfang, at enkelte Haandværk derved lide et alvorligt Afbræk. Ved en Indskrænkning i Auktionsretten eller Paabydelse af en høiere Procentsats for Auktionssalg af nye forarbejdede Sager vilde der formentlig kunne sættes en Dæmper paa denne usunde Trafik.

Med Hensyn til den Anke, der fra Byens Haandværkere hyppigen er kommen tilorde i Anledning af den Maade, hvorpaa der har været fremgaaet ved offentlige Anbud og Licitationer, saa er det en bekjendt Sag, at det Offentlige ved flere Leiligheder har modtaget Arbeide til saa lave Priser, at det for den duelige Haandværker har været umuligt at paatage sig Arbeidet for den frembudte Betaling. De lave Priser ville derfor som Regel alene kunne bydes af saadanne, der ikke forstaa sit Fag, ikke kunne paatage sig dets ordentlige Udførelse og derfor ikke kunne give den fornødne Garanti for godt og samvittighedsfuldt Arbeide, og deraf kommer ogsaa det mislige Resultat, at man, ved at akceptere disse Underbud, ikke alene har faaet slet Arbeide, men ogsaa i mange Tilfælde betydeligt dyrere end, om man havde

henvendt sig til en dygtig Haandværker. Da den Skade, der herved forvoldes, ogsaa rammer den Haandværker, som ikke kan deltage i denne Konkurrence, tillader man sig at udtale det Ønskelige i, at det Offentlige ved sine Anbud og Licitationer ikke alene vilde tage Hensyn til Prisbilligheden, men først og fremst til Arbeidets Godhed og til de Garantier, Vedkommende maatte frembyde herfor. Thi naar et Arbeide udbydes til saa lav Pris, at den efter kyndigt Skjøn ikke staar i et rimeligt Forhold til dets tilfredsstillende Udførelse, saa maa det tilsidst gaa ud over den almindelige Arbeider, hvis Aflønning Entreprenøren tvinges til at afknappe til det mindst mulige, saafremt nogen Fortjeneste skal levnes ham.“

Bestyrelsen konkluderer med at udtale som sin Anskuelse, at Haandværket i det store og hele taget i det heromhandlede Femaar er gaaet tilbage, at vore Haandværksmestere have arbeidet under ugunstigere Vilkaar, og at det økonomiske Udbytte har været ringere end i tidligere Femaarsperiode.

Vedlagte Gjenpart af Schema No. 18 (Bilag No. 6), der tidligere er indsendt til det statistiske Centralbureau, viser Daglønnen for voxne Arbeidere i de forskjellige Haandværk. Det vil sees, at denne i 1885 for Haandværksvende har varieret fra Kr. 1.60 (Slagtersvende) til Kr. 4.50 (for dygtige Bogtrykkersvende og Bogbindersvende) og gennemsnitlig har udgjort omtrent Kr. 2.80 pr. Dag, medens Betalingen for almindelige Haandværksarbeidere i samme Tidsrum har varieret fra Kr. 1.20 (Seilmagerarbeidere) til Kr. 2.50 (Murarbeidere og Smedarbeidere).

I Femaaret er der udfærdiget 627 Borgerskabsbreve paa Haandværk og, som ovenfor anført, 144 paa Haandværk i Forening med Handel. Der er opsagt og udslettet 137 Borgerskaber paa Haandværk alene og 28 paa Haandværk i Forening med Handel. Af Næringsbreve for Kvinder udfærdigedes 37 paa Haandværk og 9 paa Handel i Forening med Haandværk. Antallet af opsagte og udsleltede Næringsrettigheder for Kvinder var 6, hvoraf 2 paa Haandværk forenet med Handel. Man vedlægger en ved Ligningskommissionens Kontor udarbejdet Opgave over skattelagte Haandværksborgere efter Skattemandtallet for 1885 (Bilag 7). Af denne fremgaar, at af Byens Haandværkere et Antal af 394 er ilignet en Formue af Kr. 4000 eller derover til et samlet Beløb af henimod 13½ Million Kroner. For samtlige Skatydere var Formuen ved Skatteligningen for 1885 ansat til Kr. 213 487 500.

Haandværks- og Industriforeningen har ogsaa i heromhandlede Femaar, ligesom tidligere, arbeidet paa at fremme den norske Haandværksdrift og Industri ved Afholdelse af Udstillinger med dertil knyttede Udlodninger af indenlandske Haandværks- og Industriprodukter, ved belærende Foredrag, ved Diskussionsmøder og ved gennem Tidsskrifter af teknisk og andet Indhold at give Medlemmerne Anledning til at samle Kundskaber.

Som et af de første Midler i Rækken til Opnaaelsen af Foreningens Formaal havde i lang Tid staaet paa Dagsordenen Spørgsmaalet om Opførelse af en Udstillingsbygning, og blev dette for Foreningen vigtige Anliggende

bragt et Skridt fremad i 1882, da man hertil indkjøbte Gaarden No. 7 i Rosenkrantzgaden, hvor et passende Udstillingslokale med tilhørende Rum, Bibliothek, Læseværelse etc. er indrettet. Gaardens Kostende, iberegnet det Beløb, der er medgaaet til den nødvendige Omdannelse af Lokalerne med Indredning og Udstyr, andrager til ca. Kr. 150 000.00.

Foruden de ordinære Udstillinger af de til de aarlige Udlojninger indkjøbte Gevinster har man, for at henlede Publikums Opmærksomhed paa indenlandske Varer, arrangeret Forevisningsudstillinger, hvor de forskjellige Haandværksbrancher have været ganske fyldig repræsenterede, og som vare gjennemsnitlig godt besøgte.

Efter Foreningens Initiativ blev der her i Byen i 1883 under H. K. H. Kronprinsens Ærespræsidium og med afdøde Statsraad Jensen som Præsident afholdt en almindelig norsk Industri- og Landbrugsudstilling, hvortil man erholdt Finantsdepartementets Tilladelse til at opføre de nødvendige Bygninger paa Tullinløkken. Udstillingen, der bestyredes af en af Foreningen nedsat Centralkomité med Pianofabrikant Karl Hals som Formand, var aaben fra Juni til Udgangen af Oktober. Til Komitéens Raadighed havde H. M. Kongen stillet Medaljer i Guld, Sølv, Bronze og Diplomer. Ved den under Udstillingen vundne glædelige Erfaring for, hvad der kan præsteres i forskjellige Retninger her hjemme, nærer man Haabet om, at denne Udstilling har været af ikke ringe Betydning for Udviklingen af vort Lands Haandværk og Industri. I Forbindelse med Udstillingen blev der afholdt diskuterende Møder til Behandling af Spørgsmaal vedkommende Industrien og Haandværket, og ere de under samme fattede Resolutioner blevne tilstillede Landets forskjellige Haandværkerforeninger til Udtalelse (kfr. Aarsberetning for 1885, Pag. 14).

I Overensstemmelse med Planen for Foreningens Udlojning er der aarlig blevn bortloddet 3000 Gevinster til et samlet Beløb af Kr. 50 000 00 fordelt paa Seriens 4 Trækninger — altsaa for Femaaret tilsammen Kr. 250 000.00. Desuden har der været afholdt 2 Extraudlojninger, repræsenterende 21 000 Lndder à Kr. 1.00.

Bibliotheket har i Femaarsperioden erholdt en Tilvæxt af ca. 400 Bind.

Medlemsantallet, der ved Udgangen af 1880 var 1657, udgjorde ved Udgangen af 1885: 2202, hvoraf 1113 udenbys.

Hvad Foreningens Virksomhed forøvrigt angaar, tillader man sig at henise til de enkelte Aarsberetninger for 1881—1885, hvoraf 1 Expl. følger (Bilag 8—12). Beretning om Kunst- og Industriudstillingen i 1883 vedlægges (Bilag 13).

Den kvindelige Industriskole har i Femaaret virket til stort Gavn og vundet megen Anerkjendelse. Skolen har i Femaarets Løb faaet sin egen store og velindrettede Bygning, hvortil Kristiania Kommune har tilstaaet gratis Tomt paa Hjørnet af Kort Adelters Gade og Ruseløkveien og desuden bidraget Kr. 12 500.00 til Byggefondet.

Skolens Kursus varer 1 Aar og Optagelse sker i August Maaned. Undervisningen deles i den praktiske og den theoretiske Afdeling, af hvilke

den første bestaar af Sømnskolen og Væveskolen og den sidste omfatter følgende Fag: Tegning, Skrivning, Norsk, Regning, Bogholderi og Naturlære, hvorhos der for Elever, som ønske det, er Anledning til at faa Undervisning i Tysk og Engelsk.

Af nedenstaaende Tabel vil man faa en Oversigt over Eleverne i Femaaret.

Skoleaar.	Fra Kristiania.	Fra andre Steder.	Til-sammen.	Døtre af Embedsmænd.	Døtre af Bestillingsmænd.	Døtre af Haandværkere.	Døtre af Gaardbrugere.	Døtre af Handelsmænd og andre Borgere.
1881—1882	45	86	131	14	33	11	58	15
1882—1883	43	88	131	21	29	17	43	21
1883—1884	59	94	153	12	36	27	55	25
1884—1885	62	113	175	10	42	19	60	44
1885—1886	66	89	155	17	34	29	53	22
Tilsammen	275	470	745	74	174	103	267	127

Foruden Undervisningen i ovennævnte Aarskursus har der i Femaaret været Anledning til at faa Undervisning i finere Haandarbeider i Kursus paa 2 à 3 Maaneder. Denne Afdeling har været besøgt af gennemsnitlig 100 Elever aarlig. I 1885 var Lærerindernes Antal 18 og Lærernes 5; Skolen har Statsbidrag samt Bidrag af Kristiania Sparebank. Man tillader sig forøvrigt at henvise til vedlagte trykte Beretning om Skolens Virksomhed i 1885 (Bilag 14).

5. Fabrik- og Brugsvirksomhed.

Af de ved det statistiske Centralbureau indhentede statistiske Oplysninger om Industrianlæg i Kristiania i 1885 indtager man her et Sammendrag, vedføjet en Sammenligning med Tilstanden i 1880 og 1875:

Anlæggets Art.	Samlet Antal Anlæg.	Antal Anlæg med Opgave over Arbejdsstyrken.	Samlet Arbejdsstyrke.	Anlæg drevne med Damp.		
				Antal.	Størrelsen af den anvendte Dampkraft.	
I. Forædling af Sten og Jord:						
Stenhuggerier	2	2	47	-	-	
Teglværker	9	9	363	6	130	
Pottemagerier	4	4	17	-	-	
	1885	15	15	427	6	130
	1880	16	16	442	5	85
	1875	10	10	508	-	-

Anlæggets Art.	Samlet Antal Anlæg.	Antal Anlæg med Opgave over Arbeids- styrken.	Samlet Arbeids- styrke.	Anlæg drevne med Damp.		
				An- tal.	Størrelsen af den anvendte Dampkraft.	
II. Metalindustri:						
Gjørtlerier	2	2	40	1	4	
Metalstøberier	2	2	116	2	10	
Dørvriderfabrik og Metalstøberi	1	1	47	1	10	
Spigerfabrik	1	1	26	1	10	
Staaltraadstiftfabrik	1	1	19	1	12	
Hesteskosømfabriker	2	2	483	1	240	
Jernstøberi	1	1	269	1	10	
Skrue- og Møtrikfabrik	1	1	12	1	6	
Fabrik for Jernmøbler	1	1	7	1	1	
Jernskabfabrik	1	1	8	-	-	
Jernskab- og Vægtfabrik	1	1	25	-	-	
Laas-, Jernskab- og Vægtfabrik	1	1	14	-	-	
Vægtfabrik	1	1	19	-	-	
Filhuggeri	1	1	24	1	16	
	1885	17	17	1109	11	319
	1880	14	14	318	8	80
	1875	9	9	210	-	-
III. Tilvirkning af Maskiner, Værktøi, Instrumenter og Transportmidler:						
Mekaniske Værksteder	16	16	1 680	13	384	
Skomagerværktøifabrik	1	1	6	-	-	
Fabrik for kirurgiske Instrumenter	1	1	8	1	1	
Vognfabriker	9	9	101	-	-	
Vaabenfabrik	1	1	47	1	2	
Pianofabriker	3	3	80	1	8	
Orgelfabrik	1	1	6	-	-	
Fabrik for andre musikalske Instrumenter	1	1	6	-	-	
	1885	33	33	1 934	16	395
	1880	22	22	1 656	14	367
	1875	18	18	1 492	-	-
IV. Kemisk Industri:						
Bridsel- og Farvemøller	3	3	20	-	-	
Pudretfabriker	3	3	107	-	-	
Kemisk-tekniske Fabriker	4	4	24	2	20	
	1885	10	10	151	2	20
	1880	4	4	69	-	-
	1875	5	5	105	-	-

Anlæggets Art.	Samlet Antal Anlæg.	Antal Anlæg med Opgave over Arbeids- styrken.	Samlet Arbeids- styrke.	Anlæg drevne med Damp.		
				An- tal.	Størrelsen af den anvendte Dampkraft.	
V. Tilvirkning af Varme- og Belysnings- stoffer, Fedtstoffer, Olier og lignende:						
Vedhuggerier	2	2	19	2	18	
Lysestøberier og Sæbesyderier	9	9	39	-	-	
Gasværk	1	1	146	1	10	
Oliemøller	2	2	51	-	-	
Paraffinfabriker	2	2	16	1	2	
Asfaltfabrik	1	1	5	-	-	
Lakfabrik	1	1	2	-	-	
	1885	18	18	278	4	30
	1880	18	17	132	3	13
	1875	16	14	316	-	-
VI. Textilindustri:						
Spinderi	1	1	196	-	-	
Væverier	2	2	711	-	-	
Seildugsfabrik	1	1	412	-	-	
Vatfabrik	1	1	9	1	12	
Farverier	5	5	50	4	20	
Trikotagefabriker	3	3	78	-	-	
Reberbaner	5	5	29	-	-	
Seilmagerier	2	2	13	-	-	
	1885	20	20	1 498	5	32
	1880	16	16	1 675	4	24
	1875	11	11	1 583	-	-
VII. Papir-, Læder- og Gummiindustri samt Tilvirkning af Bolsterverer:						
Papirfabrik	1	1	180	1	18	
Tapetfabrik	1	1	24	1	8	
Garverier	21	21	176	6	8	
Bogbinderier	5	5	138	4	21	
Protokolfabriker	2	2	44	-	-	
Konvolutfabrik	1	1	10	-	-	
Posefabrik	1	1	12	1	2	
Mærkelapfabrik	1	1	2	-	-	
Pose- og Mærkelapfabriker	2	2	45	-	-	
Etui- og Portefeuillefabrik	1	1	4	-	-	
Æskefabrik	1	1	20	-	-	
Rullegardinfabriker	2	2	9	-	-	
	1885	39	39	664	13	57
	1880	31	31	474	5	25
	1875	21	21	431	-	-

Anlæggets Art.	Samlet Antal Anlæg.	Antal Anlæg med Opgave over Arbeids- styrken.	Samlet Arbeids- styrke.	Anlæg drevne med Damp.		
				An- tal.	Størrelsen af den anvendte Dampkraft.	
VIII. Tilvirkning af Trævarer:						
Finerskjæreri	1	1	12	1	6	
Høvlerier	5	5	152	5	295	
Kassefabrik	1	1	34	1	12	
Persiennefabriker	2	2	6	-	-	
Møbelfabrik og mek. Snedkeri	1	1	18	1	8	
Trævarefabrik	1	1	66	1	12	
Trævare- og Persiennefabrik	1	1	26	-	-	
Pindestolfabrik	1	1	9	-	-	
Guldlistefabriker	2	2	62	1	15	
Trætoffefabriker	3	3	11	-	-	
Korkfabriker	3	3	83	-	-	
Tøndefabrik	1	1	34	1	6	
Børstefabriker	4	4	44	1	3	
	1885	26	26	557	12	357
	1880	27	27	591	14	246
	1875	24	24	673	-	-
IX. Tilvirkning af Nærings- og Nydelsesmidler:						
Møllebrug	3	3	142	-	-	
Dampkøkken	1	1	66	1	8	
Dropsfabriker	2	2	9	-	-	
Sukkerskjæreri	1	1	4	1	3	
Do. og Kaffebrænderi	1	1	5	1	3	
Kaffebrænderi	1	1	3	-	-	
Kaffetilsætningsfabrik	1	1	5	-	-	
Chokoladefabriker	2	2	15	2	10	
Maltchokoladefabrik	1	1	5	1	5	
Margarinsmørfabrik	1	1	63	1	31	
Ansjosforretninger	3	3	32	-	-	
Mineralvandfabriker	8	8	107	7	25	
Ølbryggerier	9	9	692	9	118	
Destillationsforretninger	3	3	42	3	87	
Eddikefabrik	1	1	2	-	-	
Tobaksfabriker	10	10	807	6	41	
	1885	48	48	1 999	32	331
	1880	50	50	1 625	26	205
	1875	43	43	1 603	-	-

Anlæggets Art.	Samlet Antal Anlæg.	Antal Anlæg med Opgave over Arbeids- styrken.	Samlet Arbeids- styrke.	Anlæg drevne med Damp.	
				An- læg.	Størrelsen af den anvendte Dampkraft.
X. Tilvirkning af Klædesstoffer:					
Linsømfabriker	4	4	25	-	-
Kaabefabriker	5	5	275	-	-
Regnklædefabrik	1	1	3	-	-
Handskefabriker	5	5	36	-	-
Hattefabriker	4	4	17	-	-
	1885	19	356	-	-
	1880	17	306	-	-
	1875	12	274	-	-
XI. Polygrafisk Industri:					
Skriftstøberi	1	1	8	-	-
Stentrykkeri og lith. Anstalt	1	1	29	1	4
Spillekortfabriker	2	2	20	-	-
	1885	4	57	1	4
	1880	5	22	-	-
	1875	4	34	-	-
XII. Anlæg, der høre ind under flere Grupper:					
Iskasse- og Mineralvandfabrik 1885	1	1	35	-	-
	1880	2	115	1	?
	1875	3	81	-	-
Rekapitulation:					
Gruppe I	15	15	427	6	130
— II	17	17	1 109	11	319
— III	33	33	1 934	16	395
— IV	10	10	151	2	20
— V	18	18	278	4	30
— VI	20	20	1 498	5	32
— VII	39	39	664	13	57
— VIII	26	26	557	12	357
— IX	48	48	1 999	32	331
— X	19	19	356	-	-
— XI	4	4	57	1	4
— XII	1	1	35	-	-
Tilsammen 1885	250	250	9 065	102	1 675
— 1880	222	221	7 425	79	1 045
— 1875	176	174	7 310	-	-

Om enkelte af de større i Byen drevne industrielle Virksomheder hid-sættes følgende almindelige Oplysninger:

Som berørt i forrige Femaarsberetning, paabegyndtes i 1880 Bygningen af en ny Valsemølle for Hvede efter ungarsk Mønster. Denne har været i Virksomhed i hele Femaaret, og Møllebrugenes Antal har i dette været 4. Disse Møllebrug have kunnet formale 1 500 å 1 800 Hektoliter Korn i Døgnet.

I Femaaret er der foretaget adskillige Forbedringer ved Maskinerierne i samtlige Møllebrug, saasom Indlægning af Valse- og Centrifugalsigter samt Rensemaskiner, og der kan nu her i Byen produceres en ligesaa smuk Vare som den, der indføres fra de større Møller i Udlandet. Konkurrencen med Udlandet er imidlertid fremdeles særdeles betydelig, og man kan neppe sige, at Møllebrugernes Produktion er steget i Forhold til Befolkningens Forøgelse.

Grundet paa denne store Konkurrence er ogsaa flere Møller i Byens Nærhed dels nedlagte, dels gaaet over til Fabrikation af andre Varer, og Indporten af Melvarer til Kristiania har derfor været stigende.

Af nedenstaaende Opgave, der er udtaget af den officielle Statistik an-gaaende Norges Handel, vil sees Mængden af det indførte Korn og Mel ved Kristiania Toldsted i Femaaret.

Aar.	Hvede. 100 Kg.	Hvedemel. 100 Kg.	Rug. 100 Kg.	Rugmel. 100 Kg.	Byg. 100 Kg.	Bygmel. 100 Kg.	Andre Sorter Mel. 100 Kg.
1881	7 877	45 909	343 558	27 016	94 173	-	583
1882	21 853	45 083	239 236	86 168	97 480	-	537
1883	5 378	53 810	298 623	103 233	96 315	1 862	596
1884	14 568	74 407	380 918	52 333	112 289	2 892	1 127
1885	14 453	72 070	409 143	37 431	85 064	583	1 163

For Teglstensfabrikationen har Femaaret ikke været gunstigt, hvilket hænger sammen med Næringsveienes trykkende Tilstand i Almindelighed. Medens der under normale Forhold produceres her i Byen omtrentlig 38 Millioner Mursten aarlig, er der i Femaaret gjennemsnitlig ikke produceret mere end 20 Millioner. Prisen pr. 1000 har varieret mellem 15 og 20 Kroner og kan siges gjennemsnitlig at have udgjort 18 Kr. pr. 1000. Teglstensproduktionen er liden her i Byen, da det Materiale, som man har, ikke er meget tjenligt dertil.

Arbeidsprisen pr. 1000 almindelige Mursten har varieret mellem 4 og 5 Kroner, hvorved ordentlige og dygtige Arbeidere have haft en Fortjeneste af indtil 20 Kr. pr. Uge.

Nogen Konkurrence fra Udlandet har der ikke været i almindelig Mursten, men derimod af Tagsten, hvoraf adskilligt indføres fra Holland og fornemmelig fra Belgien. Derimod har den indenlandske Konkurrence været betydelig og fornemmelig fra Fredriksstad er der indført store Kvantiteter almindelig

Mursten. Et Par Teglværker i Kristiania producere Drænrør tilstrækkeligt for Behovet i By og Omegn.

Angaaende Bryggeribedriftens Stilling i Femaaret skal man, under Henvisning til hvad ovenfor af Børskomiteén er bemærket om Ølproduktionen, yderligere bemærke: I Tidsrummet 1881—1885 har Ølbryggeriernes Antal i Kristiania udgjort 9, som alle have været i Drift i hele nævnte Tidsrum.

Ølproduktionen har i Femaaret holdt sig temmelig jævnt paa samme Høide, omendskjønt Konsumen for det hele Lands Vedkommende har været i stadigt Aftagende, saaledes at den i 1885 er gaaet ned til antagelig ca. 16 Liter aarlig pr. Individ.

Exporten, der i Aarene 1882 og 1883 viste nogen Stigning, har, naar man regner Gjennemsnittet for Aarene 1881—1885, været henimod 23 Pct. mindre end i de foregaaende fem Aar. Grunden hertil ligger i forskellige Omstændigheder, af hvilke som Hovedaarsager kan fremholdes, først at forskellige norske Bryggerier have exporteret en daarlig Vare, hvorved „norsk Øl“ paa de fleste oversøiske Markeder er kommen i Miskredit, dernæst en meget stærk Konkurrence fra Tyskland og endelig politiske Forviklinger i flere af de Lande, hvor det norske Øl endnu har formaat at holde sig Markedet aabent.

Bedriftens Afkastning har været noget forskjellig, idet den i Aaret 1882, grundet paa Raamaterialiernes høie Pris i Forening med Byggets daarlige Kvalitet, gik betydeligt ned og ligeledes i 1883 paa Grund af de enorme høie Humlepriser.

Tager man imidlertid den gjennemsnitlige Afkastning for hele Femaaret, maa denne siges at have været ganske tilfredsstillende.

Af Pianofortefabriker var der ved Udgangen af 1885 kun 3 i Virksomhed. Den betydeligste af disse drives med Damp, og dens Virksomhed har været omtrent den samme i dette som i forrige Femaar, trods Konkurrencen med de udenlandske Fabriker. For de øvrige Fabrikers Vedkommende antages denne Konkurrence at have været temmelig trykkende.

Korkefabrikernes Antal, der ved Femaarets Begyndelse var 7, var ved dets Slutning gaaet ned til 5. Af disse sysselsatte en Fabrik gjennemsnitlig 60 à 70 Arbeidere og de øvrige fire ca. 50 tilsammen, hvilke sidste imidlertid ikke vare stadig beskjæftigede, da disse mindre Fabriker af Mangel paa Raamateriale ikke kunde holde Driften jævnt gaaende.

Produktionen var antagelig omtrent den samme som i de foregaaende 5 Aar; det økonomiske Udbytte derimod snarere mindre, idet Raamaterialet yderligere steg, medens Prisen paa færdig Vare var den samme eller noget lavere. Grunden hertil er for det første at søge i vore Korkefabrikers uheldige Stilling i Konkurrencen med Udlandet, idet paa den ene Side Exportlandene beskytte sine Fabriker ved en ikke ubetydelig Udførselstold paa Raamaterialet, medens færdige Korke udgaa toldfrit, og paa den anden Side vore Fabriker ikke nyde nogen tilsvarende Beskyttelse ved Indførselstold paa det udenlandske Fabrikat. Dernæst har en yderliggaaende Konkurrence med

nogle udenbys Fabriker i høi Grad bidraget til at trykke Priserne, og have disse Omstændigheder i Forening gjort Korkefabrikationen til en mindre og mindre lønnende Forretning. Dette skjønnes bedst deraf, at af de mange Fabriker, der i et kort Tidsrum ere anlagte og atter nedlagte, have saagodtsom samtlige sluttet med Tab. En af de største og den, som har holdt længst ud af disse mindre Fabriker, gjorde Konkurs i 1884, efter en Virksomhed af ca. 8 Aar, med en betydelig Underbalance. Exporten af Korkeproppe til Udlandet har, naar undtages nogle mindre Kvanta til Sverige og Danmark, væsentlig været Udskudsvarer, der afhændes til en meget lav Pris, da de her i Landet ere saagodtsom usælgelige.

Tobaksfabrikationen antages i Femaaret at være gaaet jævnt fremad. Af Tobaksblade indførtes der til Kristiania i 1881 Kg. 823 270 og i 1885 Kg. 1 184 610. Nogen nævneværdig Udførsel til Udlandet af Tobak har dog ikke fundet Sted; kun endel Cigaretter.

Af Uld- og Bomuldspindrier samt Væverier inden Kristiania Bys Territorium have i Femaaret følgende været i Virksomhed:

Vøiens Bomuldspindri, tilhørende Herr Knud Graah, er forenet med Bomuldsvæveri indeholdende ca. 80 Vævstole.

Hjula Væveri, tilhørende Firmaet Halvor Schou, omfatter Klædesfabrik med Uldspindri, Farveri og Bomuldsvæveri med ialt ca. 350 Stole.

Kristiania mekaniske Væveri, tilhørende et Interessentskab, omfatter Bomuldsvæveri og Farveri med ca. 130 Vævstole.

Ingen af disse Fabriker har, saavidt vides, undergaaet nogen nævneværdig Forandring i Produktionsevne i den ene eller anden Retning. Et af disse benytter Hjælpedampmaskine under indtrædende Vandmangel, de andre to drives alene med Vand.

Som det fremgaar af ovenstaaende Fortegnelse over Brugene, ere tvende, der vare opførte i forrige Femaarsberetning, ikke opførte, nemlig Foss Bomuldspindri og Lilleborg Do., hvilke begge have været nedlagte og senere omdannet til anden Fabrikvirksomhed.

De for specielt Bomuldsfabriker inden foregaaende Femaarsperiode herskende mindre gode Konjunkturer, kan man sige, fremdeles have vedvaret ogsaa gjennem denne Periode.

Konkurrencen har endog været mere følbar end i den foregaaende Periode, da Kjøbe- og Forbrugsevnen synes at have været lige mislig, medens paa den anden Side større Varebeholdninger fra tidligere Tid ere blevene realiserede à tout prix og nye paatungne Landet udenfra ved den Mængde Agenter, som tilbringe den større Del af Aaret her i Landet uden fast Ophold og stadig sælge Varer for sine Huse, tilsyneladende, som om det var mere om at gjøre at blive kvit Varerne end at faa sine Penge for dem, da der bliver taget lidet Hensyn til Kundernes Soliditet. Under saadanne Forhold have Fabrikerne maattet kjæmpe haardt, thi for dem gjælder det at omsætte sin Produktion, forat Arbejderne kunne holdes i Beskjæftigelse uden Indskrænkning af Arbeids-

tid, hvilket bevirker, at de let tabe sine øvede Folk, hvad som, selv om det sker med Opofrelse, maa søges undgaaet.

I Forbindelse hermed er for Magistraten paapeget, at den uforholdsmæssig ringe Told, der efter den nugældende Toldsats falder paa lette Kjolestoffe af Uld derved, at disse gaa ind under en Fællessats med tykke Herrebeklædningsstoffer, bevirker, at Kjoletøier af Uld faa en altfor liden Toldbeskatning og komme derved til at fortrænge mønstrede Bomuldsvarer formedelst sin forholdsvis billigere Pris.

Uagtet de mindre gunstige Forhold, hvorunder Bomuldsfabrikerne i denne Periode have virket, have de, saavidt vides, dog nogenlunde vedligeholdt en jævn Drift, hvortil vel i noget Mon en noget tiltaget Export af vævede Uld- og Bomuldsvarer til Sverige har bidraget sit.

Af Bomuldsgarn er kun nogle mindre Kvanta i grovere Numere exporteret til Danmark.

En Industrigren, der i Femaaret 1881—1885 har repræsenteret en ikke ringe og stadig tiltagende Exportartikel, er Hesteskosømfabrikationen:

I 1882 var Exporten større end i noget tidligere Aar.

I 1883 var den større i Kvantum, men noget mindre i Værdi.

I 1884—1885 udvidedes Produktionen yderligere, men ved stærk Konkurrence vare Priserne lave.

Smørproduktionen har i Femaaret stadig tiltaget:

I 1881 var Udførselen af Margarinsmør og andet Smør ca. 1½ Million Kilo, altsaa noget mindre end i 1880.

I 1883 tiltog Produktionen betydeligt, ligesaa Forbruget her i Landet.

I 1884 vare Priserne paa Margarin i Udlandet temmelig stabile, hvorfor det kan antages, at de herværende Fabriker gav et rimeligt Udbytte.

I 1885 produceredes Margarinsmør i en meget stor Maalestok. I Kristiania oprettedes 2 nye Fabriker for denne Artikel.

Varen fandt jævn og rask Afsætning til gode Priser, baade her i Landet og til Udlandet, særlig til England og Sverige.

Ogsaa Produktionen af almindeligt Smør tiltog, flere nye Meierier oprettedes, Exporten var dog i 1885 liden, da Priserne i Udlandet stillede sig for lave.

6. Binæringer.

Ligesom i forrige Femaarsberetning bemærket, maa man ogsaa for heromhandlede Femaars Vedkommende antage, at de Binæringer, der drives af en større Del af den kvindelige Befolkning udenfor Tyendeklassen, og som bestaar i Syning, Strikning, Vadsk og Strygning samt andet Fruentimmerarbejde, har taget et betydeligt Opsving i det sidste Femaar, væsentlig ved Brugen af Symaskiner, hvilket tillige gjælder Kaabe-, Kjole-, Skjorte- og Undertøifabrikationen. Strikkemaskiner for Haandkraft er ogsaa bleven mere og mere almindelige.

Fiskeriet har som Bisyssel ogsaa i dette Femaar været af underordnet Betydning, ligesom det antages, at Kreaturhold og Gartneri paa Grund af den tiltagende Bebyggelse i Byens Udkanter er aftaget endel inden Byens Grændser.

De i Byens Nærhed liggende Fyrstikfabriker antages at afgive nogen Beskæftigelse for Forstædernes Befolkning, væsentlig Kvinder og Børn.

Almindelige Oplysninger.

Kristiania Folkemængde, der ved Udgangen af 1880 udgjorde 119 407 Individer, udgjorde ved Udgangen af efternævnte Aar:

1881	122 036
1882	122 424
1883	124 155
1884	128 300
1885	130 790

Tilvæksten i Femaaret har altsaa været 11 383, der giver en gennemsnitlig aarlig Forøgelse af ca. 2276 Individer.

Af de over Kristiania Udvandrede, hvis Tal

i 1881 var	15 944,	var hjemmehørende i Kristiania	2 087
- 1882 -	18 452 -	-	Do. 2 553
- 1883 -	14 275 -	-	Do. 1 529
- 1884 -	9 429 -	-	Do. 1 154
- 1885 -	9 480 -	-	Do. 1 011

tilsammen var 67 580, var hjemmehørende i Kristiania 8 334.

Dødeligheden har i Femaaret udgjort:

i 1881	18.44	pro mille,
- 1882	20.39	- —
- 1883	16.74	- —
- 1884	18.90	- —
- 1885	20.57	- —

eller i Gjennemsnit 19 pro mille mod i foregaaende Femaar 19.40.

Forskjellige Epidemier indtraf i Løbet af Femaaret. Saaledes fortsatte den i det foregaaende Femaar begyndte Epidemi af Skarlagensfeber sig og tiltog i Udbredning, idet der i 1881 angrebes 257, men i 1885 1961. Difterit, der i de fleste Aar har forekommet i Byen med spredte Tilfælde, udviklede sig i Løbet af 1884 og 1885 til en større Epidemi med stor Dødelighed, idet der angrebes resp. 341 og 1688 Personer og døde resp. 95 og 387 eller en Dødelighed af 27.8 og 22.9 Pct. af de Angrebne. I 1881 og 1882 optraadte en Epidemi af Mæslinger, hvorunder der angrebes 6501 Personer og døde 248 eller 3.81 Pct. Kighoste har optraadt som Epidemi i 1882 og 1884. I 1882 indtraf endel Tilfælde af Børnekopper med 77 Angrebne. Samme Aar angrebes 358 af Abdominaltyfus, væsentlig fra de nye Bydele. De ondartede Barnediarrhoëer, som altid om Sommeren herske i

de større Byer, optraadte i 1882 med et særdeles stort Antal Angrebne og Døde. Af samtlige epidemiske Sygdomme anmeldtes i 1881: 203 pr. 1000 Individer, i 1882: 224, i 1883: 197, i 1884: 218 og i 1885: 228.

Antallet af Dødsfald af Tæring, som i det foregaaende Femaar gennemsnitlig udgjorde 17.25 Pct. af samtlige Dødsaaarsager, udgjorde i Femaaret 16.75.

I 1884 blev Eiendommen Lille Ullevold i Vestre Aker, beliggende lige udenfor Bygrændsen, indkjøbt for Kr. 50 000 i Henhold til Repræsentantskabets Beslutning af 9de Oktober s. A. for med Tillæg af en Del af den Kommunen tilhørende Eiendom Gjedemyren at danne Tomt for kommunale Sygehuse, og i 1885 bevilgede Repræsentantskabet tilsammen Kr. 366 500 til Opførelse af Sygehusbygninger for epidemiske Sygdomme paa denne Tomt. Arbeidet, der paabegyndtes Høsten 1885, afsluttedes Høsten 1887.

Renovationsvæsen, deri indbefattet Pudrettering af Lokumer samt Renholdelse af Gaardsrum og Gader, har i Femaaret været drevet af forskjellige private Selskaber, af hvilke Kristiania Pudretselskab indtil 1ste Januar 1884 har været overdraget samtlige de Kommunen paahvilende Arbejder af denne Art. Fra nævnte Tidspunkt indtraadte den Forandring, at Byens Ingeniørvæsen overtog Renholdelsen af Gader udenfor Kommunens Eiendomme, medens Arbejderne forøvrigt forblev overdraget Kristiania Pudretselskab.

Kristiania Sporveisselskab havde i Femaaret de samme Linier igang som i Slutten af forrige Femaar, nemlig Homansby—Oslo-Linien og Grünerløkken—Vestbane-Linien, af hvilke den første har en Længde af 4481 Kilometer og den sidste en Længde af 3548 do. De trafikerede Sporveislinier have altsaa en samlet Længde af vel 8 Kilometer.

Paa Andragende derom indvilgede Magistrat og Formandskab i Juni 1885, at Koncessionen ophævedes for Linierne: a. gennem Parkveien, Drammensveien og Karl Johans Gade til dens Sammenstød med Rosenkrantzgaden, samt b. fra Karl Johans Gade ved Kirkegaden gennem sidstnævnte Gade, Prindsens Gade og Lille Strandgade paa den ene Side til Jernbanetorvet og paa den anden Side til Fisketorvet.

Paa samtlige Linier befordredes:

i 1881	1 379 344	Passagerer	til en	Indtægt	af Kr.	172 418
- 1882	1 554 026	Do.	- -	Do.	- -	194 203
- 1883	1 580 646	Do.	- -	Do.	- -	197 306
- 1884	1 557 877	Do.	- -	Do.	- -	194 150
- 1885	1 600 862	Do.	- -	Do.	- -	199 297

Driften har i Femaaret udelukkende foregaaet paa Hjul msd Undtagelse af de 3 første Maaneder af 1881, da den foregik paa Slæde. Til Driften benyttedes i 1885 25 Sporvogne og gennemsnitlig 110 Heste. Hver Hest tilbagelagde daglig i Gjennemsnit 22.24 Km. Den underordnede Betjening bestod siden 1882 af 66 Mand, hvoraf 37 Kudske og 10 Forspandsgutter.

Aktieeierne blev i 1881 og 1882 udbetalt et Udbytte af 3 Pct. og i 1883, 1884 og 1885 et Udbytte af $4\frac{1}{2}$ Pct.

Kristiania Dampkjøkkenen har i Femaaret været drevet paa samme Maade som tidligere og været meget søgt. Det havde

i 1881 en samlet Omsætning af Kr. 435 175 og en Nettofortjeneste af Kr. 16 155
- 1882 - — — - - 455 369 - - — - - 13 060
- 1883 - — — - - 463 011 - - — - - 16 670
- 1884 - — — - - 451 187 - - — - - 17 775
- 1885 - — — - - 445 407 - - — - - 20 984

Af Madportioner solgtes:

i 1881 i Spisesalen 459 228 Portioner og til Hentende 302 063 Portioner,
- 1882 - — 413 890 — - - — 324 730 —
- 1883 - — 411 898 — - - — 281 438 —
- 1884 - — 415 423 — - - — 275 194 —
- 1885 - — 435 646 — - - — 253 049 —

Dampkjøkkenets Bygninger og Indredning har i Femaaret undergaaet adskillige Forbedringer. I 1882 fuldførtes saaledes en Ombygning af Køkkenets Interiør, ligesom gennemgaaende Forandringer og Forbedringer bleve udførte ved samtlige Dampkjøkkenets Bygninger, hvortil der medgik tilsammen Kr. 46 547. Aktionærerne have hvert Aar erholdt et Udbytte af 6 Pct.

Telefonvæsenet har i Femaaret udviklet sig betydeligt. Foruden „Internationale Bell Telephone Co.“, der ved 1881 Aars Begyndelse havde en Centralstation med ca. 150 Abonnenter, dannedes der i samme Aar et konkurrerende Selskab, „Kristiania Telefonforening“, væsentlig baseret paa, at hver Abonnent skulde være Eier af sit Apparat med Linie og kun betale i Aarsafgift sin Andel i de fælles Driftsudgifter. Begge Selskabers Abonnentaltiltøg stadig, som det vil sees af efterstaaende Tabel:

	Intern. Bell Co. Apparater.	Kristiania Telefon- forenings Apparater.	Samlet Antal opsatte Apparater.	Antal af dem, der vare Abonnenter i begge Selskaber.	Samlet Antal Abonnenter.
1ste Januar 1881	150	-	150	-	150
1ste — 1882	462	224	686	ca. 150	ca. 550
1ste — 1883	685	390	1 075	ca. 180	ca. 900
1ste — 1884	896	539	1 435	ca. 220	ca. 1 200
1ste — 1885	999	643	1 642	ca. 240	ca. 1 400
31te December 1885	995	634	1 629	230	1 390

I de senere Aar udstraktes Linierne ogsaa til de nærmeste Landdistrikter langs Jernbanerne indtil Sandvigen, Lian og Grorud, idet der ved Udgangen af 1885 ialt var 4 Bistationer foruden de 2 Hovedstationer i Kristiania.

Længden af Linierne samt Antallet af Telefonsamtaler var:

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
Liniernes samlede Længde i Km. ca.	-	-	1 300	1 550	1 600
Antallet Telefonsamtaler ca. . . .	100 000	600 000	800 000	1 100 000	1 500 000

Abonnementspriserne, der i Bell-Kompagniet det første Aar var fra Kr. 100 til Kr. 200 og senere blev sat op til Kr. 150 à Kr. 250, blev i 1885 sat ned til Kr. 50 og Kr. 100 for at konkurrere med det andet Selskab, hvor de aarlige Udgifter pr. Abonnent løb op til Kr. 40.

De mange Vanskeligheder og Ubehageligheder saavel for Huseierne som for Telefonabonnenterne paa Grund af Konkurrencen mellem de to Kompagnier bevirkede, at Magistrat og Formandskab fra September 1884 af forbød begge Selskaber at anlægge nye Linier, før der var truffet en heldigere Ordning. I den Anledning dannedes der i 1885 et nyt Selskab, „Kristiania Telefonselskab“, der traf Overenskomst med begge de tidligere Selskaber om Overtagelse af deres Anlæg og Drift. Det nye Selskab fik derpaa Enekoncession af Kommunen for Drift af Telefon i Kristiania for et Tidsrum af 15 Aar fra 1ste Januar 1886 af.

Kommunale Foranstaltninger.

Almuskolerne. Antallet af skolepligtige Børn, der i 1880 udgjorde 16 592, var ved Udgangen af 1885 steget til 19 843, hvoraf undervistes i Almuskolerne 14 083, i andre Skoler eller privat 5 652, medens 108 Børn ingen Undervisning fik. Af disse sidste var 75 ved Sygdom eller Aands-
svaghed hindrede fra at søge Skole. I Løbet af Femaaret er opført 3 nye Almuskolebygninger, nemlig Tøiens Skole, Oslo Skole og Sofienberg Skole, medens man for de vestlige og nordlige Bydele fremdeles, med nogen Tilhjælp af leiede Lokaler, benyttede de fra Aker ved Byudvidelsen i 1878 til Byen overgaaede Frogners og Bjølsens Skolehuse. Ved Femaarets Slutning havde man saaledes følgende Almuskoler:

Vaterlands	Skole med 1 556 Elever,
Møllergadens	— - 1 659 —
Grønlands	— - 1 664 —
Ruseløkkens	— - 1 616 —
Sagenes	— - 1 530 —
Tøiens	— - 1 782 —
Oslo	— - 1 651 —
Sofienbergs	— - 1 754 —
Frogners	— - 512 —
Bjølsens	— - 359 —

Tilsammen 14 083 Elever,

fordelte i 393 Klasser, hvoraf 49 betalende. Det gennemsnitlige Antal Elever i hver Klasse var saaledes i 1885: 35.8 mod 33.6 i 1880.

Ved samtlige Almuskoler var i 1885 ansat: 8 Overlærere, 82 Lærere, 271 Lærerinder og 8 Timelærere i Gymnastik og Tegning. Den gennem-

snitlige Løn, naar Overlærerne fraregnes, var for Lærerne Kr. 1890 aarlig og for Lærerinderne Kr. 915, heri medregnet Statskassens Tilskud. De samlede Udgifter til Almuskolevæsenet beløb sig efter Bykassens Regnskaber i 1885 til Kr. 516 930 mod i 1880 til Kr. 386 821.

Kristiania Borger- og Realskole, der ved Udgangen af 1880 havde 440 Elever fordelt i 16 Klasser, havde ved Udgangen af 1885: 503 Elever fordelt i 17 Klasser. I Planen for Skolen blev i 1883 vedtaget den Forandring, at der blev oprettet en Latinlinie, saa den altsaa nu er en fuldstændig Middelskole med begge Linier. Skolen havde tidligere intet Tilskud af Kommunen, men i 1882 blev af Kommunebestyrelsen vedtaget et nyt Lønningsregulativ for Skolens Lærere og Lærerinder, hvoraf Følgen var, at Kommunen siden har maattet støtte Skolen med Bidrag af kommunale Midler. Bykassens Tilskud for 1885 var Kr. 19 200.

Den tekniske Skole har i Femaaret fortsat sin Virksomhed med uforandret Ordning, undtagen forsaavidt der i 1884 blev tilføjet til Planen en Bestemmelse om at sløife Optagelsesprøve for Elever med bestaaet Middelskoleexamen. Elevantallet har været:

i 1881	33,	hvoraf	udexamineret	fra	4de	Klasse	11	Elever,
- 1882	37	—	—	—	—	—	7	—
- 1883	41	—	—	—	—	—	6	—
- 1884	48	—	—	—	—	—	6	—
- 1885	61	—	—	—	—	—	7	—

Skolens aarlige Budget har gjennemsnitlig andraget til ca. 28 800 Kr., hvoraf Skolepenge ca. 5500 Kr. og Statstilskud Kr. 10 000, Resten af Udgifterne bæres af Kommunen, der tillige bestrider Udgifterne til Lokale og Inventarium.

De tekniske Aftenskoler, hvoraf der er to, nemlig Vaterlands og Sagenes, have i Femaaret været i Virksomhed 8 Maaneder af Aaret, fra September til Mai, og Undervisningen er foregaaet 5 Aftener i Ugen fra Kl. 7 til 9.

Ved Skolerne, hvis Kursus er 3-aarigt, meddeles Undervisning i følgende Fag: Matematik, Mekanik, Maskin- og Fagtegning, Konstruktionstegning, Frihaandstegning, Regning, Bogholderi og Handelsregning, Norsk og Korrespondance.

Udgifterne bestrides for en Del ved Skolepenge, Kr. 1.00 pr. Maaned og Renterne af Kjøbmand Peter Nicolaysens Legat andragende til Kr. 1700 pr. Aar, medens Resten bevilges af Bykassen.

Vaterlands tekniske Aftenskole har sit Lokale i Vaterlands Almuskolebygning, hvorhen den paa Grund af liden Søgning i 1880 blev flyttet efter i foregaaende Femaar at have virket i Sagenes Distrikt.

Elevantal, Budget m. m. har i Femaaret stillet sig saaledes:

Aar.	Elevantal.	Udexaminerede Elever.	Budget.	Skolepenge budgetterede.
			Kr.	Kr.
1881	35	4	2 865	200
1882	78	3	2 675	175
1883	104	4	4 040	400
1884	118	8	5 400	700
1885	137	10	6 240	800

Sagenes tekniske Aftenskole med Lokale i Sagenes Almuskolebygning blev oprettet ved Repræsentantskabsbeslutning af 5te Juli 1883 og traadte i Virksomhed den 1ste September 1883. Elevantal og Budget har været:

Aar.	Elevantal.	Udexaminerede Elever.	Budget.	Skolepenge ifl. Budget.
			Kr.	Kr.
1883	27	-	1 000	100
1884	31	-	3 100	300
1885	71	-	3 700	200

Kristiania Handelsgymnasium har siden Nytaar 1878 bestaaet af 2 Kursus: et mandligt Formiddagskursus og et kvindeligt Eftermiddagskursus, det første toaarigt, det andet etaarigt.

Det mandlige Kursus, som i Juli 1885 afsluttede sit 10de Skoleaar, har i Femaaret August 1880—Juli 1885 været besøgt af ialt 414 Elever, som det vil sees af nedenstaaende Schema, der ogsaa viser, hvilke Elever have hørt hjemme i Kristiania, i de øvrige Dele af Norge og i Udlandet:

	Kristiania.	Udenbys.	Udlandet.	Tilsammen.
1880—81	32	49	5	86
1881—82	29	47	1	77
1882—83	27	53	2	82
1883—84	26	57	3	86
1884—85	33	48	2	83
Sum	147	254	13	414

Det aarlige Elevantal har altsaa gjennemsnitlig været 83. Af de 414 Elever have ialt 174 underkastet sig Afgangsexamen, der bestodes af 165, medens 9 rejiceredes.

Til Forklaring af, at kun 174 af 414 have underkastet sig Afgangsexamen, bemærkes, at i Tallet 414 er, da Kursuset er toaarigt, hver Klasse medregnet to Gange.

Det kvindelige Kursus, som med Aaret 1885 afsluttede sit 8de Skoleaar, har i Femaaret været besøgt af tilsammen 119 Elever, fordelt paa de forskjellige Aar saaledes:

	Kristiania.	Udenbys.	Udlandet.	Tilsammen.
1881	13	2	-	15
1882	16	7	-	23
1883	17	9	1	27
1884	16	8	-	24
1885	15	15	-	30
Sum	77	41	1	119

Det aarlige Elevantal har saaledes gjennemsnitlig været 24.

Af de 119 Elever har ialt 100 underkastet sig Afgangsexamen; ingen rejiceredes. Kursuset har, foruden Direktøren, 4 Lærere.

I August 1885 tilflyttede Handelsgymnasiet sin nye Bygning, Munchs Gade No. 4, der indviedes den 1ste September s. A.

Tomten, der er indkjøbt ifølge Kommunebestyrelsens Beslutning af 25de Mai 1882, har et Areal af 4 253 □ Alen og har kostet ialt Kr. 42 785, hvoraf Kristiania Børskasse i Henhold til kgl. Resolution af 7de Juli 1882 har ydet Kr. 20 000, medens Resten er udredet af Gymnasiets Grundfond.

Selve Bygningen har kostet Kr. 122 000, der er udredet af Gymnasiets Grundfond med Kommunebestyrelsens Samtykke.

Kristiania Søndagsskole har i Femaaret virket med det samme Hovedformaal som tidligere, nemlig at meddele konfirmerede Gutter, der ere udgaaede af Almuskolerne, Undervisning paa Søndagsmorgenerne i Modersmaalet, Skrivning og praktisk Regning samt for viderekomne Elever i anvendt Mathematik eller saakaldet Udmaalingslære. Undervisningen i Tysk samt Foredragene i Historie og Geografi bleve inddragne i 1883, da Interessen for dem ikke viste sig stor nok til at fremkalde en tilfredsstillende Søgning. Istedet derfor blev i 1883 oprettet en Klasse for Bogholderi og i 1885 en Klasse for Engelsk; begge disse Klasser have været stærkt søgte. Skolen bestaar nu af 7 opadstigende halvjaarlige Klasser foruden Klasserne for Bogholderi og Engelsk; Klasserne fra 2den til 5te have i Regelen havt Parallelklasser. Det gjennemsnitlige Elevantal i Femaaret har været 165. Kommunens aarlige Tilskud til Skolen er Kr. 400; forresten faar Skolen Midlerne til sin Drift ved Renterne af et Par mindre Legater, ved Bidrag fra Byens Borgere paa en omsendt Gavebog, men fornemmelig ved Bidrag fra Kristiania Sparebank.

Kristiania Sømmandsskole har i Femaaret arbeidet med et gjennemsnitligt aarligt Elevantal af 16 i Skipperklassen og 27 i Styrmandsklassen. At Elevantallet siden Afgivelsen af sidste Femaarsberetning fremdeles er sunket, har sin Grund i de vedblivende uheldige Konjunkturer for Skibsfarten. Nogen Forandring i Skolens Plan er ikke foretaget i Femaaret. Skolens Udgifter have oversteget dens Indtægter med gjennemsnitlig Kr. 4638.48, hvoraf ligesom tidligere Halvdelen har været udredet af Statskassen og Halvdelen af Bykassen.

Den kongelige Tegneskole blev i 1884 omdannet til en „Kunst- og Haandværksskole“, og samtidig blev der oprettet to nye Klasser, en Ornamentklasse (Aftenklasse) og en Dekorationsmalerklasse (Dagklasse). Lærerpersonalet blev som Følge deraf forøget med 2 Overlærere (tidligere Lærere), medens Overlærernes Antal formindskedes med 1 ved Maskinklassens Inddragning, der samtidig fandt Sted. Antallet af Overlærere er saaledes forøget fra 10 til 11. Lærernes (Hjælpelærernes) Antal er i Femaaret forøget fra 4 til 5; Skolens Aftenundervisning har fundet Sted 2 Aftentimer daglig i Vintermaanederne Oktober—Marts.

Elevantallet var i Skoleaaret:

1880—81.	1881—82.	1882—83.	1883—84.	1884—85.
560	518	474	447	386

Foruden Aftenundervisning har der været afholdt særlige 3-maanedlige Kurser, dels udelukkende for kvindelige Elever, dels for saavel mandlige som kvindelige Elever. Endvidere har der været meddelt Undervisning i Perspektivlære og indtil 1883—84 tillige i Bogholderi og Handelsregning. I de sidste 4 Aar af Femaaret har Elever af Skolen havt Adgang til Professor Dietrichsons Forelæsninger over Kunsthistorie og siden 1883—84 tillige til Professor Dr. Nicolaysens Forelæsninger over Anatomi for Centralskolens Elever. I 1880 afholdtes der et særligt Kursus til Uddannelse af Lærerinder i Tegning. Samme Aar er Skolen tillagt et Legat — „Johan Finnes Legat“ — til Befordring af norske Kunstneres Studium i Fødelandet; Legatets Kapital udgjør ca. 70 000 Kr. I 1883 modtog Skolen som Gave fra Kjøbmand Horn i Kristiania Kr. 400, hvis Renter ønskedes anvendt til Præmier for en eller to af Skolens bedste Elever blandt Haandværkslærlinge eller Svende. Af dette Beløb oprettedes ved kgl. Resol. af 18de December 1883 et Legat under Navn af „Horns Legat“. Af Kommunen har Skolen modtaget et Bidrag af Kr. 6 960 for hvert af de 4 første Aar i Femaaret og for 1884—85 Kr. 17 600.

Af nye Kirker er i 1882 fuldført den i forrige Femaarsberetning omhandlede for Kampens Menighed, samt paabegyndt en Kirke for Uranienborg Menighed, til hvis Opførelse og Forsyning med Varme- og Ventilationsapparat der af Kommunebestyrelsen i 1881 og 1882 blev bevilget tilsammen Kr. 168 000, foruden Kr. 105 600 til Planering og Oparbejdelse af Kirketomten og tilstødende Gader. Forskjellige Mangler ved Kirkens Overhvelvning, der skrev sig saavel fra den konstruktive Anordning som fra en mindre solid Udførelse af Arbeidet, foraarsagede en længere Standsning i dette Byggearbejde, saaledes at Kirken først efter Femaarets Udløb (i 1886) kunde fuldføres, efterat der til Hvælvenes Fornylse m. V. var givet en samlet Tillægsbevilgning af ca. 66 900 Kr.

Af større Arbejder ved de ældre Kirker kan mærkes Oppudsning af Vor Frelsers Kirke og sammes Forsyning med nyt Orgel, hvert Arbejde med en Bekostning af ca. 32 000 Kr., samt nyt Varmeapparat i Trefoldigheds Kirke for ca. 12 000 Kr.

Byens Begravelsespladse have i Femaaret erholdt en betydelig Forøgelse. Vor Frelsers Gravlund blev i 1881 udvidet med det Ankerske Waisenhus's Eiendom, No. 31 Akersveien, hvis Indkjøb og Oparbejdelse har kostet omkring Kr. 60 000. I 1883 besluttede Kommunebestyrelsen Anlæg af en ny større almindelig Begravelsesplads, Nordre Gravlund, paa den ved Byens nordre Grændse beliggende Eiendom Gjedemyren, der i dette Øiemed indkjøbtes for Kr. 80 000 foruden Omkostninger. Til foreløbig Oparbejdelse af en Del af denne Gravlund og til et Ligkapel paa samme bevilgedes Kr. 60 100. Samtidig bevilgedes ca. 32 000 Kr. til Indkjøb af Grund og Oparbejdelsesomkostninger for en større Udvidelse af Ahnefeltløkkens Kirkegaard

i Oslo. Ved de ældre Begravelsespladse er iøvrigt udført forskellige Forskjønnelsesarbejder, hvoriblandt navnlig kan mærkes Udbedring af Gamle Akers Kirkegaard, med Anlæg af Terrasser, Gange samt ny Indhegning og Beplantning.

Justits- og Politivæsenet har i Femaaret ikke undergaaet nogen væsentlig Forandring; Politistyrken er dog bleven endel forøget. Denne bestod i 1880 af 34 Betjente, 34 Overkonstabler og 157 Konstabler, tilsammen 225 Mand og var ved Udgangen af 1885 forøget med 5 Betjente, 2 Overkonstabler og 6 Konstabler, tilsammen 13 Mand.

Udgifterne ved Politivæsenet beløb sig efter Bykassens Regnskaber for 1880 til Kr. 275 696 og for 1885 til Kr. 293 702.

Statskassens Bidrag til Bestridelse af Politiudgifterne har uforandret været Kr. 20 000 aarlig.

Brand- og Ingeniørvæsen. Der er i Femaaret gjort den Forandring i den fra 1876 bestaaende Ordning af Kommunens tekniske Administration, at Kontorchefsposten, hvormed tillige Stillingen som Afdelingschef for Brandvæsenet var forenet, er bleven delt, saaledes, at der er ansat en egen Afdelingschef for dette og en Sekretær ved Stadsingeniørens Hovedkontor, hvortil ogsaa den tidligere ved Brandvæsenet tjenestgjørende Assistent er overført. Forandringen iværksattes i Begyndelsen af Aaret 1881.

Angaaende Brandvæsenet meddeles følgende:

Fra 1885 af overtoges Gymnastik- og Kjørebøvelserne af Brandvæsenets egne Funktionærer, istedetfor at man til disse tidligere havde benyttet særskilt ansatte Instruktører; samtlige Øvelser lededes fra nævnte Aars Begyndelse af Brandvæsenets Funktionærer. Personellet har forøvrigt med Hensyn til de faste Brandmandskabers Organisation og Antal ikke undergaaet nogen Forandring.

Hestenes Antal var ved Udgangen af 1885: 18.

I 1883 anordnedes Sæletøiet ophængt ved Modvægter og indspændt i Dragene foran Udrykningskjøretøjerne i Sprøitehusene, istedetfor at Vaghestene tidligere havde været opstaldede med Sæletøiet paa.

Til Udbygning af tidsmæssige Udrykningskjøretøier oparbejdedes ved Brandvæsenets Værksted blandt Andet en Slangevogn, en Redskabsvogn og en Slangeslæde, hvorhos Materiellet forøvrigt blev kompletteret ved forskellige Anskaffelser.

I 1883 anlagdes et Brandreservoir til Fødning af Sprøiter ved Kampens Kirke mod Bøgaden; Reservoiret, der fyldes fra Vandledningen, rummer 282,5 m³.

Brandkummernes Antal forøgedes med 178 for Vandværket fra Maridalsvandet og med 54 for Vandværket fra Sognsvandet.

I 1882 anlagdes Skrivetelegraf mellem Sognsvandværkets Fordelingsindtag paa Gaustadjordet og Hægdehaugens Station, Brandsignalapparaternes Antal forøgedes med 33 Stkr. og i 1884 fuldførtes Udflytning af samtlige Apparater, der ere anskaffede til Benyttelse for Publikum, til offentlig Gade eller Plads.

I 1882 anbragtes i samtlige Brandsignalapparater Telefonkontaktklemmer,

hvorved med transportable Høretelefoner Korrespondance under Prøvning af Apparaterne eller under Brand kan foregaa fra hvilket som helst Brandsignalapparat til Modtagelsesapparatet for disse i Hovedbrandvagten.

Kristiania faste Brandkorps's Præmie- og Understøttelsesfond, der ved Udgangen af 1881 udgjorde Kr. 9135.42, forøgedes ved aarligt Tilskud af Bykassen og ved aarlige Gaver fra Kristiania almindelige Brandforsikringsselskab og Brandforsikringsselskabet „Norden“ samt ved Gaver for ydet Assistance og ved Renter saaledes, at Fondet ved Udgangen af 1885 var steget til Kr. 22 139.65.

Fra 1ste Marts 1881 traadte i Kraft en ved kgl. Resolution af 7de Januar 1881 stadfæstet Forandring af Feiertaxten, og fra 1ste Mai 1881 forøgedes Feierinspektørernes Antal fra 11 til 15, hvorved ogsaa Grændserne for Feierinspektørernes Distrikter omreguleredes.

Af Ildsvaader er i Femaaret indtruffet 442, hvorom henvises til nedenstaaende Opgave:

Opgave over Ildsvaader i 1881—1885:

Aar.	Antal Ildsvaader.	Ildsvaader, der have foranlediget en Skadeserstatning af Kr 100 000 eller derover.
1881	98	Den 22de Juli nedbrændte Trævarefabriken Sylvan, Pilestrædet No. 22, og de tilstødende Bygninger Pilestædet No. 20 og Munchs Gade No. 6; desuden beskadigedes Pilestrædet No. 19, 21 og 23, Keysers Gade No. 15, Munchs Gade No. 8 og Universitetsgaden No. 2. Udbetalt Skadeserstatning Kr. 420 733.03.
1882	80	Den 22de Juni nedbrændte Sørengens Høvlteri, 3 Bygninger og en Del af Trælastoplaget. Udbetalt Skadeserstatning Kr. 440 188.64.
1883	78	Ingen.
1884	84	Do.
1885	102	Den 31te December nedbrændte det til Nylands mek. Værksted hørende Skibsbyggeri. Udbetalt Skadeserstatning Kr. 151 309.23.

Byens Vandforsyning foregaaer gjennem to særskilte Kommunen tilhørende Vandværker, nemlig Maridalsvandværket og Sognsvandværket, hvorhos der desuden findes et mindre, privat Vandværk, kaldet Frøensvandledning.

Vandværket fra Maridalsvandet er jævnlig bleven udvidet inden den ældre By, eftersom den tiltagende Bebyggelse har krævet det, og i de nyere Bydele ere ogsaa betydelige Udvidelser i Løbet af Femaaret blevene foretagne. Dette Vandværks Ledninger, som ved Femaarets Begyndelse udgjorde 82 019.4 m. og forsynede 78 Stkr. offentlige Vandposter og Fontæner samt 3176 Eiendomme, havde ved Femaarets Slutning en Længde af 97 093.9 m. og forsynede 74 Stkr. offentlige Vandposter og Fontæner samt 3727 Eiendomme. Konsumtionen paa dette Vandværk var ved Udgangen af 1885 saavidt betydelig,

som den med den daværende enkelte 457 mm. (18") Vandledning fra Maridalsvandet kunde være, men paa Grund af, at den i ca. 18 Aar paagaende Retstvist med Akerselvens Brugseiere angaaende Byens Vandforsyning i dette Aar ved Overenskomsten af 26de Februar blev bilagt, kunde man allerede i Sommeren 1885 paabegynde Anlægget af en ny større Hovedledning fra Maridalsvandet af 610, 533 og 457 mm. (24", 21" og 18") Rør, hvortil endvidere sluttede sig den fornødne Bevilgning til Anlægget af en 305 mm. (12") Ledning til Kampen i Forbindelse med Anlægget af et Høidereservoir sammesteds. Samtlige disse Anlæg, hvortil ved Repræsentantskabsbeslutning af 23de April 1885 blev bevilget ialt Kr. 497 000, blev dog først afsluttet i 1886.

Ved den ovennævnte Overenskomst med Akerselvens Brugseierforening fik Kommunen Ret til imod en Erstatning en Gang for alle af Kr. 1 050 000 at udtage forlods af Maridalsvandet 310 Liter (10 Kubikfod) Vand pr. Sekund, samtidig som Akerselvens Brugseiere forpligtede sig til at overtage den af Kommunen i Aaret 1859 for Maridalsvandet opførte Reguleringsdam, samt Opsynet med samme, hvilket tidligere havde været besørget af Kristiania Kommune.

Vandværket fra Sognsvandet blev i Aaret 1881 i Henhold til Repræsentantskabsbeslutning af 10de Juni 1880 forsynet med en ny Hovedledning af 330, 305 og 259 mm. (13", 12" og 11") Rør fra den ældre Hovedledning ved Gaustadhaugen op til Sognsvandet, hvor et nyt Indtag samtidig blev anlagt. Vandforsyningen tages saaledes nu direkte fra Sognsvandet istedetfor tidligere fra Sognselven, hvilket i sanitær Henseende er af megen Betydning. Rørnettet er desuden i Løbet af Femaaret betydeligt udvidet, saavel ved nye Ledninger som ved Omlægninger af ældre mindre Ledninger med større Rør. Ledningerne havde ved Femaarets Begyndelse en Længde af 9879.7 m. og forsynede 340 Eiendomme med Vand og ved Udgangen af Femaaret en Længde af 17 753.1 m., og samtidig var Antallet af Eiendomme, som fik sin Forsyning fra Sognsvandledningen, steget til 415.

Frøensvandledningens Indtag er beliggende i Sognselven straks ovenfor dens Sammenstød med Enestubækken.

Ledningens Længde udgjør fortiden 4500 m., hvoraf 714 m. er lagt af 152 mm. (6") Jernrør og Resten 3786 m. af 127 mm. (5") Jernrør.

Frøensvandledningen eies af et Interessentskab og bestyres af en Direktion, der har engageret en fast lønnet Mand til at føre Tilsyn med Indtaget og Ledningerne.

Det er den løkkemæssig bebyggede Bydel mellem Gimleveien, Drammensveien, Frognergaden og Frognerveien, som væsentlig faar sin Forsyning fra Frøensvandledningen, ialt henimod 1000 Mennesker.

Kloaknettet, der ved Femaarets Begyndelse udgjorde i Længde 74 898 m., hvoraf 61 053 m. Rørkloaker og 13 845 m. Murstenskloaker, havde ved dets Slutning en Længde af 94 071.6 m., hvoraf 79 454.1 Rørkloaker og 14 617.5 m. Murkloaker. I dette Femaar er desuden skeet væsentlige Forbedringer i selve Kloakernes Konstruktion, idet ca. 3000 m. ældre tømurede

Graastenskloaker ere sænkede dybere og omlagte, dels med Kloaker af Teglsten muret i Cement og dels med Kloaker af glasserede Lerrør, da de ældre tørmurede Kloaker i sanitær Henseende have ladet meget tilbage at ønske. Ialt er i Femaaret muret 3698.8 m. Murstenskloaker.

Vei- og Gadenettet er udvidet ved:

1. Anlæg af nye eller Forlængelse af ældre Gader i den ældre Bydel.

Følgende Gader ere oparbejdede i Femaaret:

a) i hel Udstrækning: Veiforbindelse mellem Aakebergveien og Bøgaden paa Kampen gennem Sverres Gade og Nannestadgaden, Holbergs Gade, Egedes Gade, Sehesteds Gade, Sannergaden, Ruseløkveien, Rampen fra Ruseløkveien til Drammensveien, Tvergaderne og Ramperne ved Uranienborgkirken, Zetlitz's Gade og Sofie Gade.

b) i partiel Udstrækning eller som Forlængelse af delvis oparbejdede Gader:

Markveien mellem Sofienberggaden og Helgesens Gade,
Incognitoveien mellem Drammensveien og Kolbjørnsens Gade,
Grüners Gade mellem Markveien og Fosveien,
Munkedamsveien mellem Bakkegaden og Storthingsgaden,
Kort Adellers Gade mellem Munkedamsveien og Ruseløkveien,
Deichmanns Gade fra Møllergaden langs Møllergadens Almuskole,
Skovveien og Josefine Gades Forlængelse mellem Riddervolds Gade og Uranienborgveien,

Bjerregaards Gade fra Ullevoldsveien til Bebyggelsens Ende,
Ahnefeltgaden fra Ekebergveien og 120 m. nordover,
Helgesens Gade mellem Thorvald Meyers Gade og Trondhjemsveien,
Motzfeldts Gade mellem Heimdalsgaden og Urtegaden,
Nordal Bruns Gade mellem Ullevoldsveien og Langes Gade.

2. Anlæg af nye eller Forlængelse af ældre Gader i de nye Bydele.

Følgende Gader ere oparbejdede i Femaaret:

a) i hel Udstrækning: Majorstuveien, Briskebyveien, Holtegaden, Kristianssands Gade, Etterstadgaden, Smaalensgaden, Kampens Gade, Nannestadgaden, Pladsen rundt Kampens Kirke, Grimstadgaden, Langgaden, Gruegaden, Thorsenggaden, Kolstadgaden, Oplandsgaden, Fjeldgaden, Amtmand Meinichs Gade, Bergens Gade, Sveriges Gade, Hammerfestgaden, Sporveisgaden, Solhaugsgaden og Inges Gade.

b) i partiel Udstrækning eller som Forlængelse af delvis oparbejdede Gader:

Industrigaden mellem Bogstadveien og Professor Dahls Gade.

Brinkens Gade mellem Økernveien og Kampens Gade, Enebakveien mellem Vaalerenggaden og Oplandsgaden, Normannsgaden mellem Aakebergveien og Bøgaden, Bøgaden mellem Normannsgaden og Sørumsgaden, Uranienborgveien mellem Professor Dahls Gade og den gamle Bygrændse.

Mogaden mellem Maridalsveien og Grimstadgaden, Norderhovsgaden mel-

lem Ullensakergaden og Sørumsgaden, Fagerheimsgaden mellem Sannergaden og Holsts Gade, Skedsmogaden mellem Norderhovsgaden og Bøgaden, Arendalsgaden mellem Grimstadgaden og Kristianssands Gade, Holsts Gade mellem Thorsenggaden og Fagerheimsgaden, Ingeborgs Gade mellem Vaalerengsgaden og Danmarks Gade, Tromsøgaden mellem Værksgaden og Hammerfestsgaden, Ullensakergaden mellem Brinkens Gade og Norderhovsgaden, Gøteborgsgaden, mellem Værksgaden og Marstrandsgaden, Danmarksgaden mellem Ingeborgs Gade og Etterstadgaden, Bagerengveien mellem Inges Gade og Birkebeinsgaden.

Til disse Gaders Oparbeidelse have vedkommende Grundeiere i de fleste Tilfælde afstaaet fri Grund.

Arbeider til Udbedring af Stigningsforholdene og Udvidelse af Veibredden er foretaget i følgende Gader:

Omlægning og Sænkning af Piperviksbakken i Raadhusgaden mellem Akersgaden og Tordenskjolds Plads,

Omlægning og Udvidelse af Pilestrædet mellem Sporveisgaden og Fastings Gade,

Omlægning og Udvidelse af Aakebergveien fra Borggaden til St. Halvards Gade,

Sænkning af Strømsveien fra Etterstadgaden til Bygrændsen,

Sænkning af Akersgaden udenfor Trefoldighedskirken,

Oparbeidelse og Udvidelse af Bogstadveien mellem Hægdehaugsveien og Industrigaden,

Udvidelse af Sandakerveien fra Beyerbroen til Fougstads Gade.

Arbeider til Vedligeholdelse af ældre makadamiserede Veie, Brolægning af Rendestene, Fortoget, Kjørebane og offentlige Pladse samt Asfalteringsarbeider ere i Femaaret foretagne i saadan Udstrækning:

Der er i Aaret	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen i Femaaret.
Udlagt Pukstendække, løb. m.	4 239	9 632	12 656	10 486	10 203	47 216 løb. m. = 4.2924 Mil.
Brolagt nyt og omlagt ældre Fortoget, løb. m.	1 343	1 256	2 078	2 369	2 080	9 126 løb. m. = 0.8296 Mil.
Udført Brolægningarbeider af Fortoget, Kjørebane etc., m ²	45 833	40 884	34 400	43 012	41 116	205 295 m ²
Asfalteret Fortoget, løb. m.	221	185	155	349	301	1 211 løb. m. = 0.11 Mil.

Da der ved Udgangen af 1885 forefandtes ca. 82 km. makadamiserede Gader og Veie inden Byens Grændser, er saaledes ifølge Ovenstaaende omtrent $\frac{1}{2}$ heraf eller 47 216 km. i Femaaret blevne forsynede med nyt Veidække.

Forbruget af Puksten saavel hertil som til de ny anlagte Veie har i de forskjellige Aar af heromhandlede Tidsrum varieret mellem 6957 og 13 393 m³.

Forbruget af de væsentligste Materialier ved Brolægningsvæsenet har i de forskjellige Aar af Femaaret varieret

for huggen Brolægningssten mellem ca.	3 700 og 19 400 m ²
- Heller for Fortoge og Overgange mellem ca.	4 000 - 6 600 løb. m.
- Bordursten mellem ca.	3 600 - 7 500 - -

Gadevandinger blev for de makadamiserede Gaders Vedkommende i 1885 som Regel udført med 10 Vogne, hver med 2 Heste og 1 Kudsk, samt 3 à 4 Kjærrer (for 1 Hest); den har været udstrakt over ca. 2 794 m² offentlige Pladse og ca. 82 250 løb. m. Veilængde, hvoraf ca. 7 840 m. i Regelen har været vandet 2 Gange og ca. 74 390 m. 1 Gang daglig.

De offentlige Holdepladse, nemlig paa Lilletorvet, i Jernbanegaden, paa Jernbanetorvet, ved Toldboden, i Raadhusgaden ved Politistationen, paa Torvet, paa Storthingsplads, ved Vestbanen og paa Nytorvet, ere vandede ved Vandingsvogne, i den varmeste Del af Sommeren almindeligvis 2 Gange daglig.

Ved Udgangen af 1885 var Udstrækningen af de offentlige Pladse, Kjørebane og Fortoge inden Kristiania By:

	Pladse i m ² .	Kjørebane i km.	Fortoge i km.
der er forsynede med Brolægning	45 119	17 948	62 710
— — - Makadamisering	2 794	82 250	74 951
— — - Grusning	-	-	80 368
— — - Asfalt	-	-	2.5
Altsaa Udstrækningen af de nævnte Pladse, Kjørebane og Fortoge ved Udgangen af 1885 henholdsvis	47 913	100 198	221 029

I Løbet af Femaaret er Beplantningen paa St. Hanshaugen udvidet ved Tillæg af de paa begge Sider af St. Hansgaden beliggende Grundstykker samt af Terrænet mellem de ældre Beplantninger og Colletts Gade. I Slutten af Femaaret er Anlægget tillige udvidet med den fra A. Christensens Bo indkjøbte Løkke mellem Gjedemyrsveien og Ullevoldsveien; men Beplantningen var her endnu ikke iværksat. Desuden er der anbragt en ny Drikkefontæne og opsat en Musikpavillon. Indtagshusets Taarn er forhøjet og indrettet for Veirsignaler.

Af nye Anlæg kan nævnes Beplantningerne paa St. Halvards Plads.

De Kristiania Bys Beplantningsvæsen underlagte offentlige Pladse og Anlæg havde ved Udgangen af 1885 en Udstrækning af ca. 142 472 m² foruden endel mindre Alléplantninger.

Af Inventariesager, anskaffede i Femaarets Løb, kan nævnes:

1 Gadeskraber, 1 Vandingsvogn af Bayley's Konstruktion samt 2 Asfaltkjedler.

Havnevæsenet. Blandt de i Femaaret udførte Arbeider skal man nævne følgende:

I Filipstadbugten er bygget en Faskinmolo af 117 Meters Længde.

I Piperviken er Paraffinkaien forhøiet og brolagt, Langbryggen og Bryggen langs Jagtehavnsens Vestside ombygget, forhøiet og brolagt samt Indløbet til Jagtehavnen udvidet fra 11.8 m. til 16 m. Bredde.

Ved Palæbryggen er Baadhavnen for Færgemænd gjenfyldt og omdannet til Kai.

Ved Revierbryggen er anlagt et Færgested.

Jernbanebryggen er udvidet med det fra Jernbanen indkjøbte Areal og brolagt samt et Jernvareskur af 56 m. Længde og 12 m. Bredde opført.

Den østre Pontonbrygge er ombygget og forlænget, saaat dens Total-længde nu er 67 Meter med $5\frac{1}{2}$ Meters Bredde.

Paa Kranbryggen er anlagt makadamiserede og brolagte Kjørebener.

Langs Akerselvens Vestside nedenfor Jernbanebroerne er opført et 149 m. langt Bolværk og en $12\frac{1}{2}$ m. bred Vei oparbeidet.

Paa Bispebryggen er anlagt Dobbeltspor.

Indløbet til Oslo Havn er udvidet fra 26 til 55 Meters Bredde.

Paa Loengen er opført en toetages muret Værkstedbygning med Opsynsmandsbolig samt Materialboder og Skure.

En ny Fiskebrygge af Sten, 60 Meter lang og $5\frac{1}{2}$ Meter bred, er bygget ved Vaterlands Bro.

Længden (Vandlinien) af de Kristiania Havnevæsen og Kristiania By tilhørende Kaier og Brygger var ved Femaarets Udgang:

Kristiania Havnevæsen.			Kristiania By.			Tilsammen.		
Sten.	Træ.	Tilsammen.	Sten.	Træ.	Tilsammen.	Sten.	Træ.	Tilsammen.
m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.
2 474	2 735	5 209	280	42	322	2 754	2 777	5 531

Fattigvæsenet. Den ved Byudvidelsen i 1878 og den samtidig indtrædende arbejdsløse Periode foraarsagede Stigning i Fattigtallet havde naaet sin største Høide ved Udgangen af forrige Femaar, da Antallet af de understøttede Hovedpersoner (Familier og enslige Personer samt udsatte Børn, Sygehuspatienter undtaget) i 1880 udgjorde 7375, hvoraf Byen tilhørende 6250. I det sidst forløbne Femaar er der paa Grund af heldigere Arbeidsforhold ikke foregaaet nogen til Folkemængdens Forøgelse svarende Stigning i de Understøttedes Antal, hvilket har udgjort i 1881: 7091, i 1882: 6 966, i

1883: 7 016, i 1884: 6 591 og i 1885: 6 796, hvoraf Byen tilhørende respektive 6 075, 6 068, 6 191, 5 837 og 6 029. Naar Udgifterne desuagtet er steget noget, hidrører dette væsentlig fra ikke liden Sygelighed, navnlig langvarige og udbredte Epidemier af Skarlagensfeber og Difterit.

I Fattigvæsenets Administration er foretaget den Forandring, at der i 1885 med Hjemmel i Fattiglovens § 32 er ansat en af Magistrat og Formandskab med Kongens Approbation valgt Direktør til at staa i Spidsen for Fattigvæsenets Anliggender og være Ordfører i Fattigkommissionen istedetfor Anden Raadmand. Ved Direktørens Ansættelse bortfaldt den i 1878 oprettede Inspektørpost.

Kristiania Gasværk. Som omtalt i forrige Femaarsberetning, maatte Kommunen for at bringe Gasværket i tidsmæssig Stand umiddelbart efter dets Overtagelse i 1878 skride til forskellige nye Arbejder og Anskaffelser, saaledes blandt Andet til Opførelse af et større Gasometer og Kulmagasin, Anlæg af et nyt Retorthus o. s. v. Herved var Gasværkets Anlægskapital ved Udgangen af 1880 steget til henved $1\frac{1}{2}$ Mill. Kroner. Disse Arbejder ere tildels fuldførte først i Løbet af heromhandlede Femaarsperiode, ligesom der ogsaa i dette Tidsrum er udført nye og kostbare Foranstaltninger for at komplettere Gasværket. Det ovenfor nævnte nye Retorthus blev saaledes fuldført i 1881 med en Udgift af Kr. 104 200. Dette er helt igjennem af moderne Konstruktion, har 11 Ovne med 88 Retorter, 20 Fod lange, hvoraf hver producerer 14 000 til 16 000 Kubikfod Gas i Døgnet. I 1882 paabegyndtes og i 1883 toges i Brug en ny Kontorbygning, ogsaa indeholdende Reparationsværksted, Lagerrum, kemisk Laboratorium m. V., der har kostet Kr. 64 800. Ligefra 1878 er der hvert Aar bleven nedlagt betydelige Længder Hovedrør og opsat en Mængde nye Lygter i Byen, ligesom større Rørlængder, som efterhaanden ere blevne for trange, ere blevne omlagte. Af nedenstaaende Fortegnelse vil det sees, i hvilket Forhold dette Arbejde er skredet frem i Femaaret.

Den 1ste Januar 1881 var den samlede Længde Hovedrør

i Byen	52 097 løb. Meter	og Antal Gaslygter	959
- 1881 nedlagdes af ny Ledning . . .	2 362	— og opsattes	— 46
- 1882 — — . . .	5 626	— —	— 133
- 1883 — — . . .	4 435	— —	— 90
- 1884 — — . . .	4 087	— —	— 178
- 1885 — — . . .	4 858	— —	— 118

Den 31te Decbr. 1885 var den samlede

Længde Hovedrør . . . . . 73 465 løb. Meter og Antal Gaslygter 1524

Med Hensyn til den økonomiske Side af Gasværkets Drift i Femaaret skal man bemærke:

I 1881 blev Gasprisen nedsat, saaat Grundprisen sattes til Kr. 6 pr. 1000 Kubikfod, for Konsumenter af over 400 000 Kubikfod til Kr. 5.50 og for Konsumenter af over 900 000 Kubikfod til 5 Kr. Produktionen var

112 580 000 Kubikfod. Driftsoverskudet sank herved fra Kr. 211 568 i 1880 til Kr. 114 185 i 1881.

I 1882, da Produktionen var 117 162 500 Kubikfod, var Driftsoverskudet Kr. 160 813.

I 1883, da Produktionen var 131 300 000 Kubikfod, var Driftsoverskudet Kr. 203 749.

I 1884, da Gasprisen fra 2det Halvaars Begyndelse atter blev nedsat, nemlig til Kr. 4.90 pr. 1000 Kubikfod med 10 Pct. Rahat til Konsumenter af 10 000 Kubikmeter og derover, og da Produktionen beløb sig til 126 000 000 Kubikfod, var Overskudet Kr. 187 853.

I 1885, da Produktionen beløb sig til 137 900 000 Kubikfod, var Overskudet Kr. 202 427.

Forøvrigt henvises til vedlagte Beretning om Gasværkets Drift i 1887 (Bilag No. 15), der Side 9—13 indeholder en Fremstilling af Gasværkets Virksomhed og Udvikling i Tiaaret 1878—1887.

Skydsvæsenet. Fast Skydsstation holdes fremdeles her i Byen, men benyttes antagelig mindre og mindre som Følge dels af den tiltagende Jernbanetrafik og dels af det store Antal Vognmænd, der befatte sig med Personbefordring.

Den kommunale Sygekasse. Den ved Repræsentantskabets Beslutning af 9de December 1880 oprettede Kristiania kommunale Sygekasse traadte i Virksomhed 1ste Juli 1881. Indskydernes Antal udgjorde 638 Stkr., hvoraf 73 Pct. Giftede med 1 025 Børn og 27 Pct. Ugifte, omtrent lige fordelt i 2 Lægedistrikter.

Da der ved første Gangs Indtrædelse som Medlem ifølge Lovene i de første 2 Maaneder kun ydes frit Lægetilsyn og ikke Medicin eller Pengeunderstøttelser, erholdt man ikke i det første Regnskabsaar 1ste Juli 1881—30te Juni 1882 nogen sikker Forestilling om Sygekassens Virksomhed eller de Krav, der vilde stilles til denne. Paa Grund af Kristiania store Omraade og Indskydernes spredte Bopæle viste det sig dog meget snart, at den etablerede Inddeling i 2 Lægedistrikter var mindre heldig. En af de ansatte Læger søgte paa Grund af Arbeidets Vidtløftighed sin Afsked fra Udgangen af 1882. Bestyrelsen erhvervede derfor Bemyndigelse til fra Januar 1883 at dele Sygekassen i 3 Distrikter og til at ansætte 3 Læger med en forøget aarlig Udgift af Kr. 600 eller tilsammen en Aflønning Kr. 3600, med hvilken Ordning man senere har været tilfreds, uagtet der stadig stilles store Krav til Lægerne. Kravet til Sygekassen har i de forløbne Aar været meget forskjelligt, hvilket vil sees af hosstaaende Oversigtstabeller. Efter disse har det — fraseet det første Aar 1881—82 — hvad angaar de daglige Understøttelser, Medicin og Begravelsesbidrag, været størst i Aaret 1884—85, mindst i 1885—86. Antallet af Syge har vistnok ikke varieret i nogen væsentlig Grad, men derimod Tiden for Understøttelse, Medicin og Begravelsesbidrag saameget mere.

Regnskabsaar.	Middel- tal af Ind- sky- dere.			Tilskud af Bykassen.		Begravelsesbidrag.					Understøttelser & Kr. 1.20				Refusion af Indskud.		Medicin.	
		Kr.	Øre.	Kr.	Øre.	Mand.	Hustru.	Barn.	Kr.	Øre.	Antal Syge.	Antal Dage.	Kr.	Øre.	Kr.	Øre.	Kr.	Øre.
1/7 81—30/6 82	651	8 379	93	384	21	2	2	9	295	-	114	1 794.00	2 152	80	61	83	1 786	08
1/7 82—30/6 83	656	8 440	61	1 285	71	6	3	13	555	-	140	2 354.50	2 825	40	84	74	2 259	21
1/7 83—30/6 84	658	8 488	71	2 330	27	4	5	7	465	-	141	2 239.00	2 686	80	80	61	2 212	85
1/7 84—30/6 85	658	8 482	53	2 237	14	6	4	28	820	-	155	2 622.00	3 146	40	94	39	2 302	06
1/7 85—30/6 86	672	8 660	52	1 017	47	5	5	27	805	-	116	1 864.25	2 237	10	61	10	2 010	80

Antal Individider.

	1/7 81—30/6 82.		1/7 82—30/6 83.		1/7 83—30/6 84.		1/7 84—30/6 85.		1/7 85—30/6 86.	
Gifte	2 × 468	73 %	2 × 476	73.5 %	2 × 483	74.9 %	2 × 490	75.5 %	2 × 504	73.9 %
Ugifte	173	27 %	171	26.5 %	162	25.1 %	159	24.5 %	178	26.1 %
Børn	1 023	-	1 148	-	1 022	-	911	-	931	-
Tilsammen	2 132	-	2 271	-	2 150	-	2 050	-	2 117	-

Ved Repræsentantskabets Beslutning af 26de Marts 1885 og kgl. Resolution af 10de April næstefter bemyndigedes Magistrat og Formandskab til at optage et nyt Kommunelaan paa indtil 4 Millioner Kroner. Af Laanet overtog Commerz- und Disconto-Bank i Hamburg et Beløb af 3 Millioner Kroner mod 4 Pct.s Obligationer til en Kurs af $98\frac{1}{10}$ Procent Netto.

Af dette Beløb indbetalte Banken 1 Million i 1885 og 2 Millioner den 1ste Januar 1886. Den 4de Million er senerehen afsat inden Landet.

Af det nye Laan blev ca. 2 Millioner anvendt til Konvertering af de tvende $4\frac{1}{2}$ Pct.s Kommunelaan af 1871 og 1874 pr. 1ste Januar 1886, hvorved disse Laan bortfaldt.

Summen af de i Henhold til Lov af 23de Mai 1857 af Kommunen optagne Laan ved Udstedelse af Obligationer, lydende paa Ihændeoveren, vare ved Udgangen af 1885 følgende:

5	Pct.s	Laan af 1858	. . . . .	Kr.	328 800
-	—	- 1859	. . . . .	-	224 000
$4\frac{1}{2}$	—	- 1871	. . . . .	-	835 200
-	—	- 1874	. . . . .	-	975 200
-	—	- 1877	. . . . .	-	2 115 555
5	—	- 1879	. . . . .	-	2 563 733
4	—	- 1880	. . . . .	-	2 629 200
-	—	- 1885	. . . . .	-	1 000 000

Kr. 10 671 688

Den øvrige Gjæld udgjorde samtidig Kr. 315 712; altsaa beløb Kommunens samlede Gjæld ved Udgangen af Femaaret sig til omtrent 11 Millioner Kroner. Ved Femaarets Begyndelse var den samlede Gjæld omtrent $10\frac{1}{2}$ Million, hvoraf i Kommuneobligationer, lydende paa Ihændeoveren, Kr. 10 250 500 og den øvrige Gjæld Kr. 306 200.

Af Foretagender, der for Laanefondets Regning ere iværksatte i Femaaret, skal man nævne:

Oparbejdelse af Gader i de nye Bydele, Anlæg af Veiforbindelse m. V. mellem Jernbanebryggen og Bispebryggen med Bro over Akerselven ovenfor Slusen, Omlægning med Murstenskloaker af forskellige gamle tømurede Kloaker i de ældre Bydele, Anlæg af ny Hovedledning for Maridalsvandværket og Høidereservoir paa Kampen med Ledninger, Overenskomst med Brugseierforeningens Bestyrelse angaaende Vandforsyningen fra Maridalsvandet, Opførelse af Uranienborg Kirke, nyt Orgel i Vor Frelses Kirke, Opvarmningsapparat i Trefoldighedskirken, Udvidelse og Oparbejdelse af Vor Frelses Gravlund og Ahnefeltløkkens Kirkegaard, Indkjøb og Oparbejdelse af Gjedemyren til Kirkegaard, Opførelse af Handelsgymnasiet, af Sofienbergs, Uranienborgs og Bjølsens Almuskoler, Indkjøb af Tomt til kommunale Sygehuse og Opførelse af saadanne for epidemiske Sygdomme, Opførelse af Kontorbygning for Gasværket og Udvidelse af dette, Udvidelse af Grønlands Kvægtorv og Fiskebrygge o. a. m.

Til Fuldstændiggjørelse af foran meddelte Oplysninger vedrørende kommunale Administrationsgrene skal man hidsætte en Oversigt over de væsentligste Udgiftsposter i hvert af Periodens fem Aar efter Bykassens, Fattiggassens og Havnekassens Regnskaber, idet man til Forstaaelse af Tabellerne maa have i Erindring, at Sondringen mellem Bykassens og Fattiggassens Udgifter i Medhold af Lov om Bykommunernes Skattevæsen af 15de April 1882 § 1 cfr. § 55 bortfaldt fra 1ste Januar 1884, saaledes at Fattiggæsenets Udgifter og Indtægter fra nævnte Tid er optaget paa Bykassens Budget som en Underafdeling af samme, og at den tidligere særskilte Udligning af Fattigskat er bortfaldt.

Heraf kommer ogsaa den betydelige Nedgang i 1884 i Størrelsen af Lønningerne under Fattiggæsenet, nemlig fra i 1883 Kr. 87 690.74 til i 1884 Kr. 73 631.25, idet Fattiggæsenets Bidrag til endel Funktionærers Aflønning, f. Ex. til Kæmneren, Underfogden, Ligningskommissionens Kontorchef, Stadsfysikus, Kommunerevisionen o. fl., fra dette Aar af blev posteret til Udgift for Bykassen sammen med den øvrige Gage.

A. Bykassen.

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Justits- og Politivæsen	324 545.16	336 081.71	349 454.80	397 768.87	398 928.38
Gadebelysningen	55 302.80	56 705.78	65 398.12	63 284.22	73 452.66
Brand- og Ingeniørvæsenet	593 815.78	606 360.96	669 670.16	651 106.18	653 948.49
Bidrag til Landets almindelige Veifond	48 070.40	48 576.00	48 576.00	48 495.68	48 415.37
Renter af Kommunens Gjæld og Omkostninger i Anledning af samme	491 095.59	486 949.33	488 135.92	477 312.81	488 448.98
Afdrag paa Conti for Foretagender udførte ved Laan	579 534.72	468 164.93	435 450.43	466 515.35	487 216.73
Almuskolevæsenet	425 544.61	442 907.00	461 716.90	475 838.18	516 929.74
Medicinalvæsenet	45 023.94	51 114.13	54 667.44	60 246.28	72 171.21
Regnskabs- og Skattevæsenet	21 087.33	22 926.46	26 461.08	41 334.57	41 504.65
Kirkelige Anliggender	129 792.24	129 415.77	135 009.78	148 756.28	148 069.79
Kommunebestyrelsen	50 145.59	56 817.37	56 214.06	57 361.54	61 672.99
Gadereguleringen	40 000.00	40 000.00	40 000.00	40 000.00	40 000.00
Lønninger under Fattigvæsenet				73 631.25	74 328.24
Forskjellige Understøttelser				525 551.39	543 217.81
Sygehusforpleiningen				194 573.33	238 279.71
Sindssygeasylet og Arbeidsanstalten				295 517.17	298 509.24
Bykasseregnskabet's samlede Udgiftssum	3 231 729.34	3 170 631.33	3 242 369.88	4 534 597.03	4 647 901.91
Do. — Indtægtssum	3 161 509.26	3 125 357.58	3 231 746.67	4 493 999.99	4 548 156.95
hvoraf som Byskat	1 120 954.61	1 172 167.05	1 247 866.88	2 096 406.88	2 129 983.29
og som Eiendomsskat	917 960.14	959 883.76	961 959.33	966 883.66	979 965.15
Bykassens øvrige Indtægter udgjorde altsaa	1 122 894.51	993 306.77	1 021 920.46	1 430 709.45	1 438 208.51

B. Fattigkassen.

	1881.	1882.	1883.
	Kr.	Kr.	Kr.
Lønninger	85 067.03	86 021.98	87 690.74
Afbetaling og Forrentning af Gjæld	30 290.54	32 452.21	33 041.89
Forskjellige Understøttelser	475 997.31	492 972.84	456 328.72
Sygehusforpleiningen	195 051.63	198 834.09	175 197.01
Sindsygeasylet og Arbejdsanstalten	296 809.66	289 323.85	295 586.89
Fattigregnskabets samlede Udgiftssum	1 191 640.47	1 225 498.51	1 257 321.97
Do. — Indtægtssum	1 099 861.46	1 122 924.31	1 218 739 08
Fattigskattens Beløb	686 023.18	731 124.61	829 360.97
Fattigkassens øvrige Indtægter	413 838.28	391 799.70	389 378.11

C. Havnekassen.

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
Muddervæsenet	38 731.33	42 593.67	30 306.35	34 385.24	31 121.20
Brygger og Møringer	19 267.37	19 841.16	22 284.87	24 607.11	24 734.22
Specielle Arbejder	48 307.90	46 290.64	26 440.68	35 846.51	71 301.77
Havnefyrene	1 459.45	1 509.58	1 786.31	1 523.47	1 535.65
Isvækningen	11 460.49	8 115.00	8 362.14	11 737.52	24 883.88
Havnekasseregnskabets samlede Udgiftssum	235 583.54	231 640.36	232 242.82	238 197.61	279 160.26
Do. samlede Indtægtssum . .	228 424.63	248 136.51	271 225.06	282 589.10	325 372.93

Af de i Femaaret udkomne Love har selvfølgelig Lov af 15de April 1882 om Bykommunernes Skattevæsen været af den største Betydning saavel for Kristiania som for Landets øvrige Byer. Som udelukkende vedkommende Kristiania kan nævnes Lov af 3die Juni 1882 om Ophævelse af Kristiania Raadstuskriverembede m. V., hvorefter de Forretninger, som det paalaa Raadstuskriveren at udføre for Magistraten, saavel som de Raadstuskriveren ved Lov angaaende Mandtallene m. V. af 24de Juni 1828 § 7 og 25, ved Lov om Lagrettesmænd af 28de August 1854 §§ 4 og 6 samt ved Lov om Jords Fredning af 16de Mai 1860 § 42 tillagte Hverv ere overtagne af Kristiania Magistrat. De Sportler, som for disse Forretninger helt eller delvis tillaa Raadstuskriveren, tilfalde nu Kristiania Bykasse.

Angaaende Tilstanden i Almindelighed bemærkes:

Folkemængden var, som tidligere anført, ved Femaarets Begyndelse 119 407 og ved dets Slutning 130 790. Man hidsætter en Opgave over

Antallet af Skatydere, antagen Indtægt og Formue, den skatbare Del af Indtægten samt den udlignede Byskat og Fattigskat i hvert af Periodens 5 Aar:

Aar.	Skatydere.	Antagen Indtægt.	Antagen Formue.	Skatbar Del af Indtægten		Udlignet Byskat.	Udlignet Fattigskat.
				til Byskat.	til Fattigskat.		
1881	18 930	40 012 450	201 544 000	23 185 496	21 939 680	1 120 900	686 000
1882	21 624	40 581 340	201 944 000	23 336 584	22 164 524	1 172 050	731 000
1883	24 443	43 238 840	203 902 000	24 300 596	22 981 492	1 247 700	829 400
				Byskat		Byskat	
1884	19 179	40 617 500	214 757 000	23 708 190		2 096 000	
1885	17 353	40 955 730	213 487 500	23 513 920		2 130 000	

Af denne Opgave fremgaar, at Skatydernes Antal, der var steget til 24 443 i 1883, faldt til 19 179 i 1884 og yderligere til 17 353 i 1885. Senere er Antallet atter steget jævnt. Ogsaa i den antagne Indtægt og skatbare Del af denne viser der sig paa Grund heraf en betydelig Nedgang fra 1883 til 1884. Denne Nedgang skriver sig fra Repræsentantskabets Beslutning af 27de September 1883, hvorved den skatfrie Indtægt blev forhøjet med følgende Beløb:

1ste Klasse.		2den Klasse.		3die Klasse.		4de Klasse.	
fra	til	fra	til	fra	til	fra	til
400	600	600	800	800	1 000	1 000	1 200

Procentforhøielsen af den personlige Byskat, Fattigskat, Indtægt og Formue har siden Udgangen af forrige Femaar udgjort:

Aar.	Byskat.	Fattigskat.	Indtægt.	Formue.
1880—1881	+ 13.22 Pct	+ 5.54 Pct.	÷ 0.65 Pct.	+ 4.06 Pct.
1881—1882	+ 4.56 -	+ 6.56 -	+ 1.42 -	+ 0.19 -
1882—1883	+ 6.45 -	+ 13.46 -	+ 6.55 -	+ 0.96 -
1883—1884	+ 0.91 Pct.		÷ 6.05 -	+ 5.32 -
1884—1885	+ 1.62 -		+ 0.83 -	÷ 0.59 -

eller gennemsnitlig for hvert Aar en Forøgelse af Byskat (deri indbefattet Fattigskat) 10.46 Pct., af Indtægt 0.42 Pct. og af Formue 1.98 Pct.

Den gennemsnitlige Procentforhøielse mellem hvert Aar udgjorde i forrige Femaarsperiode af Byskat 12.37 Pct., af Indtægt 5.20 Pct. og af Formue 7.36 Pct.

Skattebeløbet pr. 1000 Kroner for den Del af Byskatten, der udlignes paa Næringen, samt for Fattigskatten var:

	Byskat. Kr.	Fattigskat. Kr.	Tilssmmen. Kr.
i 1881	43.51	22.28	65.79
- 1882	45.37	24.09	69.46
- 1883	46.66	27.45	74.11
- 1884			73.34
- 1885			75.48

I 1880 var Skattebeløbet pr. 1000 Kr. for Næringsskatten og Fattigskatten tilsammen Kr. 58.47.

De tidligere gjældende Regler for Beskatning af fast Eiendom i Kristiania, hvorefter der af bebygget Grund erlagdes Skat efter Taxt særskilt paa Bygningerne og paa Grunden, og af ubebygget Grund beregnedes den saakaldte Løkkeskat med 1 Skilling af hvert Hundrede Kvadratalen, blev forandrede ved Loven af 17de April 1880 ang. Beskatning af fast Eiendom i Kristiania, der bestemmer, at Skatten skal fordeles paa de faste Eiendomme, saaavel bebyggede som ubebyggede, efter deres Taxtværdi, og at ved bebyggede Grunde Bygninger og Grund skal taxeres underet. Den i Loven paabudue almindelige Værdsettelse af samtlige faste Eiendomme, der paabegyndtes i 1880, afsluttedes om Høsten 1882, og de forandrede Skatteregler kom saaledes til Anvendelse første Gang ved Skatteberegningen for 1883.

Af nedenstaaende Opgave vil sees, hvilken Indflydelse de forandrede Skatteregler have havt paa den faste Eiendomsskat, der udgjorde:

i 1881 Grund- og Bygningsskat	Kr. 907 825.16	Løkkeskat . .	9 703.16 =	917 528.32
- 1882 Do.	- 950 021.76	—	9 638.87 =	959 660.63
- 1883 Skat af bebygget Grund	- 939 728.02	Skat af ubebygget Grund	22 108.08 =	961 836.10
- 1884 Do.	- 945 955.27	Do.	20 953.17 =	966 908.44
- 1885 Do	- 959 018.81	Do.	20 946.34 =	979 965.15

Grundes og Bygningers samlede Taxtværdi udgjorde i:

1881	Kr. 152 674 200
1882	- 157 614 940
1883	- 163 430 960
1884	- 164 513 960
1885	- 166 735 880

Taxten paa ubebygget Grund udgjorde i:

1883	Kr. 22 108 080
1884	- 20 843 170
1885	- 20 946 340

Den faste Eiendomsskat pr. 1000 Kroner var i 1881 Kr. 6.00 og i 1882 Kr. 6.08 og har siden 1885 været beregnet med 5.75 Promille af bebygget Grund og 1 Promille af ubebygget Grund. Denne Skatteprocent er i Henhold til Loven af 17de April 1880 og 15de April 1882 fastsat af Repræsentantskabet.

I Femaaret har det samlede Antal afhændede faste Eiendomme efter Thinglæsningsprotokollerne udgjort 1225 til samlet Beløb Kr. 24 934 533, medens der i forrige Femaar afhændedes 1441 til en Kjøbesum af Kr. 35 085 754; men herved er, som i forrige Femaarsberetning anført, at mærke, at en og samme Eiendom flere Gange kan have skiftet Eier i Løbet af et Aar, uden at Skjøde ved hvert saadant Omskifte er bleven udstedt og thinglæst.

Følgerne af den fornemmelig i Begyndelsen af Syttiaarene herskende usunde Byggespekulation, der omtaltes i forrige Femaarsberetning, har ogsaa i heromhandlede Femaar gjort sig gjældende, men dog i mindre Grad og i stadigt Aftagende. Byggevirkksomheden har været adskilligt mindre i dette end i forrige Femaar, dog antagelig nogenlunde svarende til Behovet af Husrum. Husleien, som efter den unaturlige Høide, hvortil den var naaet under de extraordinære Forhold i Syttiaarene, sank overordentlig i forrige Femaar, har ogsaa i dette Femaar holdt sig temmelig lav, dog maaske steget noget henimod Slutten af Femaaret.

Antallet af Gaarde og deres Forsikringssum i Rigets almindelige Brandforsikringsindretning udgjorde ved Udgangen af:

1881	Antal	4 878	Forsikringssum	Kr.	147 472 840
1882	—	4 898	—	-	149 808 130
1883	—	4 923	—	-	151 492 330
1884	—	4 935	—	-	152 284 780
1885	—	4 988	—	-	156 646 310

Den 1ste Januar 1881 var Antallet 4827 og Forsikringssummen Kr. 142 368 920, altsaa en Forøgelse i Femaaret i Gaardenes Antal og Forsikringssum af henholdsvis 161 og Kr. 13 277 390.

I forrige Femaar var Forøgelsen i Antal 1759 og i Forsikringssum Kr. 46 769 040.

Det samlede Antal af særskilt matrikulerede Eiendomme var ved Udgangen af 1885: 5957 og ved Udgangen af 1880: 5954.

I Femaaret er thinglæst 3676 Panteheftelser i faste Eiendomme til et samlet Beløb af . . . . . Kr. 42 593 691, medens der er aflæst 4874 Panteheftelser til et samlet Beløb af - 36 416 134

altsaa mere thinglæst end aflæst Kr. 6 177 557, hvilket Overskud af thinglæste Heftelser er Kr. 7 099 832 mindre end Forsikringssummens Forøgelse.

I Femaaret 1876—1880 var thinglæst Heftelser paa
 faste Eiendomme for . . . . . Kr. 55 696 351
 og aflæst for . . . . . - 28 159 348

altsaa mere thinglæst end aflæst Kr. 27 537 003

Efter meddelt Opgave fra Auktionsforvalteren var Antallet af de i Femaaret afholdte Tvangsauktioner over faste Eiendomme, hvor Salg fandt Sted, og Auktionsbeløbene følgende:

Aar.	Antal.	Beløb i Kroner.
1881	287	3 436 192
1882	208	3 306 739
1883	159	2 451 157
1884	123	1 736 042
1885	53	926 477
Tilsammen		830
		11 856 607

I Femaaret 1876—1880 var Antallet 704 og Beløbet Kr. 13 490 063.

Betræffende den økonomiske Tilstand forøvrigt kan der oplyses, at der i Femaaret har været afholdt følgende Antal Tvangsauktioner over Løssøre til følgende Beløb:

Aar.	Antal	Beløb i Kroner.
1881	182	203 177
1882	145	161 053
1883	161	184 206
1884	161	187 547
1885	168	169 611
Tilsammen		817
		905 594

I Femaaret 1876—1880 udgjorde Auktionernes Antal 587 og Beløbet Kr. 772 532.

De ved Byfogden afholdte Exekutioner og deres Beregningssum har i Femaaret udgjort:

Aar.	Antal.	Beregningssum.
1881	665	Kr. 600 357
1882	532	- 442 473
1883	519	- 435 791
1884	371	- 429 261
1885	502	- 249 077
Tilsammen		2 589
		Kr. 2 156 959

I Femaaret 1876—1880 udgjorde Exekutionsforretningernes Antal 3 741 til Beløb Kr. 2 737 388.

I Femaaret har der været afholdt følgende Udpantninger til følgende Beløb.

a) ved Kæmneren:

i 1881	14 256	til Beløb	Kr. 1 245 002
- 1882	13 830	—	- 1 175 603
- 1883	11 728	—	- 837 315
- 1884	10 662	—	- 742 079
- 1885	14 628	—	- 962 365
Tilsammen		65 104	til Beløb Kr. 4 962 364

b) ved Skattefogden :

i 1881	4 550	til Beløb	Kr.	142 227
- 1882	4 373	—	.	140 685
- 1883	3 902	—	.	123 174
- 1884	3 636	—	.	122 717
- 1885	2 930	—	.	100 896

Tilsammen 19 391 til Beløb Kr. 629 699

c) ved Underfogden :

i 1881	934	til Beløb	Kr.	22 650
- 1882	772	—	.	18 204
- 1883	796	—	.	17 515
- 1884	744	—	.	21 179
- 1885	763	—	.	17 870

Tilsammen 4 009 til Beløb Kr. 97 418

Udpantningernes Antal, afholdte af Kæmneren, Skattefogden og Underfogden, har altsaa tilsammen udgjort 88 504 til et Beløb af Kr. 5 689 481.

Udpantningernes Antal og Beløb udgjorde i Femaaret 1876—1880 henholdsvis Kr. 71 404 og Kr. 5 281 707.

Arbejdernes Kaar antages at have forbedret sig adskilligt i Løbet af Femaaret. Vistnok har Daglønnen gennemsnitlig ikke været større i dette end i forrige Femaar, men Tilgangen af Arbeide har været jævn og alle Livsforødheder været billige, ligesom man ogsaa efter indhentede Oplysninger fra Byens Fattigforstandere maa antage, at Sparsommelighed og Ædruelighed har tiltaget ikke ubetydeligt.

Oplysningen blandt Arbeidsklassen maa antages at have været i jævnt Stigende, og at Sandsen for Kundskabers Erhvervelse stadig er voxet, maa man kunne slutte af, at Forældre næsten aldrig søge at unddrage sine Børn fra Skolen, at Forelæsninger for Arbeidsklassen ere blevne stærkt besøgte, ligesom ogsaa Arbeidersamfundenes Læseværelser og Bibliotheker ere benyttede i stor Udstrækning. De i Byen virkende Afholdsselskaber gjøre formentlig megen Gavn og have stadig vundet mere og mere Udbredelse. Det synes ogsaa, som om Nyttens af at melde sig ind i Sygekasser og gjensidige Understøttelsesforeninger er gaaet mere og mere op for Arbeiderne.

Kristiania Arbeidersamfund havde ved Femaarets Udgang omtrent 2 500 Medlemmer og et Bibliothek paa ca. 2 400 Bind. Der fandtes desuden 3 andre Arbeidersamfund, nemlig Kristiania vestre Arbeidersamfund med ca. 300 Medlemmer og et Bibliothek paa ca. 1000 Bind, Kristiania østre Arbeidersamfund med ca. 160 Medlemmer og med et Bibliothek paa ca. 3500 Bind og Sagenes Arbeidersamfund med ca. 300 Medlemmer og et Bibliothek paa ca. 300 Bind.

Samtlige Arbeidersamfund have sin Sygekasse.

Ved Femaarets Begyndelse var Antallet af de Børneasylers, der virkede med aarligt Bidrag af Kommunen, 7. I 1882 blev der oprettet 3 nye Asylers for de fra Aker overgaaede Bydele paa Byens Østkant, og An-

tallet steg derved til 10, som det vedblev at være til Femaarets Udgang. Kommunens Bidrag til disse Asyler androg i 1885 til i det hele Kr. 18 400, hvorhos Kristiania Sparebank ydede et Tilskud af Kr. 4000. Med 7 af Asylerne var der ved Udgangen af 1885 tillige forenet Haandgjerningsskoler; det gjennemsnitlige Antal Børn udgjorde i 1885 ved samtlige Asyler 517 daglig og ved de med samme forenede Haandgjerningsskoler 396.

Foruden forannævnte Asyler var i Femaaret endnu et Børneasyl i Virksomhed, hvis ordinære Udgifter bestredes af dets egne Midler. I 1885 blev der bevilget dette Asyl et ekstraordinært Bidrag af Kommunen til en Hovedreparation af Asylets Bygning, beliggende i Vaterland. Asylet var i Femaaret besøgt af mellem 40 og 50 Børn daglig.

Den ovenfor ytrede Formening om, at Ædrueligheden maa antages at være tiltaget blandt Byens Befolkning i Femaaret, bestyrkes af de fra Politikammeret modtagne Opgaver over Antallet af arresterede Personer i Femaaret.

Disse Opgaver vise, at der arresteredes:

i 1881	10 650,	hvoraf for Drukkenskab (tildels i Forbindelse med Politiforseelser)	8 570 eller 80.47 Pct.
- 1882	10 656	— — —	8 007 - 75.14 -
- 1883	10 854	— — —	8 227 - 75.79 -
- 1884	9 838	— — —	7 700 - 78.28 -
- 1885	11 769	— — —	9 275 - 78.81 -

I Forhold til Byens samlede Indvaanerantal arresteredes for Drukkenskab:

i 1881 omtrent	7 Pct.
- 1882	— 6 -
- 1883	— 6 -
- 1884	— 6 -
- 1885	— 7 -

Forholdet var:

i 1876 omtrent	16 Pct.
- 1880	— 7 -

Antallet af de for Betleri — dog tildels i Forbindelse med andre Politiforseelser — Arresterede var:

i 1881	400
- 1882	268
- 1883	172
- 1884	87
- 1885	82

Antallet og Beløbet af Bøder til Bykassen, ilagte ved Politiretsdomme eller vedtagne paa Politikammeret, udgjorde:

i 1881	9 713	Bøder til Beløb	Kr. 68 054.10
- 1882	8 680	— . —	- 50 341.90
- 1883	9 171	— . —	- 50 420.20
- 1884	9 469	— . —	- 56 397.40
- 1885	10 100	— . —	- 55 501.91

Kristiania Magistrat, 2den Afdeling, den 9de Marts 1889.

L. A. Mastrup.

A. Jervell.

II.

Akershus Amt.

Underdanigst Beretning

om Akershus Amts økonomiske Tilstand m. v. i Femaaret
1881—1885.

Ved Afgivelsen af nærværende Beretning tillader jeg mig foreløbig at udhæve, at der siden 1875 ikke er indhentet Opgaver over Størrelsen af Udsæd og Avl af de forskjellige Kornsorter og Poteter samt af Besætningen af Heste og Kreaturer. Der mangler saaledes nogle af de vigtigste Oplysninger til Bedømmelsen af Amtets Hovednæringsveie.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

I de fem Aar, nærværende Beretning omfatter, var Udbyttet af Høhøsten i 1881 meget under et Middelsaars, derimod gav 1882 og 1883 et rigt Udbytte og 1884 og 1885 omtrent et Middelsaars Avl. Vintersæden gav i 1881 og 1882 kun et daarligt Udbytte og mislykkedes ganske i 1883; i dette Aar blev der forholdsviis kun saaet lidet, men Udbyttet i 1884 og ligesaa i 1885 var som i et Middelsaar. Af Vaarsæd avledes i 1881 omtrent som i et Middelsaar, men i de 3 følgende Aar noget mere, i 1885 var Kvantiteten omtrent som i et Middelsaar, men Kvaliteten var som Følge af tidlig Nattkulde og ufuldstændig Modning samt uheldigt Veir under Indhøstningen mindre god. Poteteshøsten mislykkedes i 1882 og 1883, men var i de 3 øvrige Aar ret god. Udbyttet af Høsten har saaledes i det hele i denne Periode været ret tilfredsstillende, men da Priserne paa de vigtigste Produkter af Landbruget have været nedgaaende, og da Arbeidshjælpen har været kostbar og tildels endog vanskelig at erholde og Daglønnen stigende, har Landmanden manglet Ressourcer til i nogen større Udstrækning at foretage væsentlige Forbedringer i sin Drift. Medens det derfor vel i det hele maa antages, at Jordbruget staar paa omtrent samme Standpunkt som ved Afgivelsen af Femaarsberetningen for 1876--80, synes det dog, som af Amtsagronomen ogsaa er udhævet,

at Interessen for Jordbruget stadig tiltager. Saavel hans som Statsagronomernes Veiledning og Bistand bliver derfor søgt i stor Udstrækning, og er hovedsagelig ydet angaaende Afgrøftning og Dræning, Engvanding og Opdyrking af Myrer, Byggearbejder, Sædskiye samt Gjødseleus Behandling og Anvendelse. Af Gjødsele og Poudrette føres fremdeles store Kvantiteter fra Kristiania med Jernbanerne til de ved disse liggende Bygder i Amtet. I de 5 Aar fra 1ste Juli 1880 til 30te Juni 1885 førtes saaledes af Gjødsele fra Kristiania i Gjennemsnit aarlig til Stationer i Amtet: med Hoved- og Kongsvingerbanerne 10 937 Ton, med Smaalensbanen 2685 Ton og med Kristiania-Drammenbanen 1548 Ton, imod i Tidsrummet fra 1ste Januar 1876 til 30te Juni 1880: med Hoved- og Kongsvingerbanerne 10 147 Ton, med Kristiania-Drammenbanen 1879 Ton. Til de Byen nærmest liggende Egne føres Gjødseleu hovedsagelig ad Landevei og til Bærum og Asker tildels tilsøe. Desuden benyttede endel kunstig Gjødning, saasom Benmel, hvoraf der fra Lysaker kemiske Fabrik opgives at være solgt til Landmænd i Amtet i Gjennemsnit 4623 Centner aarlig i Femaaret, imod 9400 Centner i Femaaret 1876—1880.

Forbedrede Landbrugsredskaber vinde fremdeles mere og mere Udbredelse; de større Maskiner ere dog mest skikkede for de større Gaardsbrug og ere desuden saa kostbare, at deres Anskaffelse falder vanskelig for mindre Brug; det bliver derfor mere almindeligt, at flere Gaarde i samme Grænd slaa sig sammen og i Forening indkjøbe de større og kostbarere Maskiner. Efter vedlagte Tabel 1, hvori de om Jordbruget indhentede Oplysninger ere sammendragne, haves der af Radsaamaskiner i Amtet ialt omtrent 131, hvoraf omtrent 108 i Aker og Follo, 11 i Nedre Romerike og 12 i Øvre Romerike. Af Høstemaskiner haves noget over 1505*), hvoraf 674 i Aker og Follo, omtrent 442 i Nedre og 389 i Øvre Romerike. Af Damptærskemaskiner findes ialt 56, hvoraf 17 i Aker og Follo, 14 i Nedre og 25 i Øvre Romerike; desuden udleies saadanne Maskiner fra Kristiania til de omliggende Bygder. Af Tærskemaskiner, som drives ved Vandkraft, haves ialt 23. Brugen af Hesjer til Høbjergning er fremdeles i Tiltagende, især efterat Hesjeliner ere blevene almindeligere. Oprydning af Nyland har i Femaaret været ganske ubetydelig; i Aarene 1882 og 1884 er der af Myr dyrkningsfondet uddelt Laan til Opdyrking af 133 Hektar Myr.

Af Sædarterne er Havre fremdeles Hovedsæden; efter de i den senere Tid gjældende Priser paa de forskjellige Kornsorter er det antageligt, at den for Tiden i endnu højere Grad end tidligere har udgjort Hovedsæden. Derimod er Dyrkningen af Rug aftaget, da den nu almindelige Pris ikke staar i Forhold til Produktionsomkostningerne. Nogle nye Sorter Poteter — Champion og Magnum bonum — ere prøvede og fundne foldrige og mindre udsatte for Sygdom end de almindelige Poteter. I de indhentede Opgaver anføres

*) Der mangler nemlig Opgave fra Næsodden, idet der kun er anført, at de findes „næsten paa enhver Gaard af nogenlunde Størrelse“.

Agerarealet i de allerfleste Herreder ikke at være undergaaet nogen Forandring i Femaaret; for nogle Herreder angives det snarere at være lidt formindsket og kun for et Par lidt forøget. Arealet for Poteter angives noget formindsket i 9, lidt forøget i 7 og uforandret i 7 Herreder. Den dyrkede Eng angives forøget i de fleste Herreder og ingensteds formindsket.

I Forbindelse med Folketællingen i 1875 indhentes Opgaver over hvad der i hvert Herred var udsaaet og avlet af de forskjellige Kornsorter og Poteter. Saadanne Opgaver ere, som foran bemærket, senere ikke indhentede; der haves alene Opgaver over hvad der i de forskjellige Herreder i Almindelighed udsaaes og avles pr. Maal af de forskjellige Kornsorter og Poteter. Efter disse, der ere sammendragne i vedlagte Tabel 2, var i 1885:

Udsæden pr. Maal eller 10 Ar:

	Liter	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.
i Aker og Follo . . .	31	21	28	-	40	34	333	
den opgaves for Aarene								
1876-80	29	19	26	-	51.5	33.4	291	
i Nedre Romerike . . .	34	20	29	37	45	33	265	
for 1876-80	33	18.4	28.5	36.9	47.5	29.6	267	
i Øvre Romerike	26	20	28	36	43	31	278	
for 1876-80	23.8	18.6	26.8	33	39.7	29.4	272.6	
i det hele Amt	30	20	28	36	43	33	292	
for 1876-80	28.7	18.6	27	33.4	42.3	29.7	279.4	

Avlen pr. Maal:

i Aker og Follo	224	233	287	-	283	204	2 005
for 1876-80	221	233.5	259.9	-	300	190.4	1 765.3
i Nedre Romerike	263	232	266	260	291	176	1 753
for 1876-80	300.2	250.2	279.4	283.6	310	211.3	1 665.2
i Øvre Romerike	227	252	262	314	294	199	1 977
for 1876-80	216.8	225.2	255.8	278	271	184.9	1 880.7
i det hele Amt	238	239	272	303	289	193	1 912
for 1876-80	246	236.3	264	261.3	293.3	194.6	1 785.3

Gjennemsnits-

Foldigheden:

i Aker og Follo	7	11	10	-	7	6	6
for 1876-80	7.6	12.9	10.3	-	7.8	5.9	6
i Nedre Romerike	7.4	11	9.4	7.5	7.6	6.5	6.6
for 1876-80	8.5	12.8	9.4	7.7	6.6	7.4	6.5
i Øvre Romerike	9	12	10	9	7	7	7
for 1876-80	9	12.9	10	8	7	6.6	6.9
i det hele Amt	7.8	11	9.8	8	7.2	6.5	6.5
for 1876-80	8.4	12.9	9.9	7.5	7.1	6.6	6.5

I disse Opgaver over Udsæd og Avl pr. Maal og Foldighed for de sidste Femaarsperioder er der saaledes ingen væsentlig Forskjel.

Som i tidligere Femaarsberetninger anført, giver Avlen af Havre, Byg og Poteter i almindelige Aar Overskud over Forbruget, hvorimod der af Hvede, Rug og Erter i flere Bygder maa kjøbes en Del. Af Amtets Overskud af Havre udskibes en Del over Kristiania til England. Udførselen af

Havre fra Kristiania udgjorde i Femaaret 1876—80 gennemsnitlig 63 687 Hektoliter aarlig. I det sidste Femaar har den udgjort:

i 1881	69 675	Hektoliter,
- 1882	49 628	—
- 1883	79 861	—
- 1884	43 812	—
- 1885	74 426	—

eller i Gennemsnit aarlig 63 480 Hektoliter.

Ligesaa udføres fra Kristiania en Del Karve, saaledes:

i 1881	5 748	Hektoliter,
- 1882	3 670	—
- 1883	6 143	—
- 1884	6 595	—
- 1885	4 268	—

eller i Gennemsnit aarlig 5285 Hektoliter.

Hvor stor Andel af denne Udførsel af Havre og Karve der falder paa dette Amt, kan ikke oplyses.

Amtets Landbrugsskole, som standsede ved den Skolen i 1874 overgaaede Ildsvaade, er endnu ikke gjenoprettet; Bestyrelsen af Landhusholdningsselskabet har imidlertid vakt Motion om dens Gjenoprettelse, hvorom der for Tiden forhandles. Derimod haves fremdeles en Amtsgartner, der indtil 1884 tillige forrettede som Amtsgartner. Da Kravet paa Bistand af Amtsgartneren stadig har tiltaget, og da Havevæsenets Udvikling gjorde det ønskeligt, at der havde en Mand, som udelukkende kunde ofre sig herfor, blev i 1884 antaget en Amtsgartner, der ligesom Amtsgartneren lønnes af Statskassen og Amtskommunen. Disse Mænds Bistand har været søgt i saadan Udstrækning, at de ikke have kunnet overkomme alle Rekvisitioner. De have anlagt eller tilseet et stort Antal Haver og plantet en Mængde Træer og Buske, der af Landhusholdningsselskabet gratis uddeles til Husmænd og mindre bemidlede Gaardbrugere, samt med Understøttelse af Amtsskolekassen og vedkommende Kommuner til Skolelærere. Interessen for Havestel er overhovedet paa mange Steder i Amtet meget tiltaget især med Hensyn til Frugtavl, hvorimod Dyrrødder af Grønsager staaer tilbage.

Amtets Landhusholdningsselskab har i Aarene 1881 og 1882 afholdt Produkt- og Husflidsudstillinger paa forskellige Steder i Amtet, og i 1885 en Udstilling af Saakorn, Frø og Poteter i Kristiania og i samme Aar en Præmiepløining paa Bygdø og i Forbindelse dermed en Plogudstilling.

Angaaende Eiendommenes Fordeling er der denne Gang ligesom ved sidste Femaarsberetnings Afgivelse kun indhentet summariske Opgaver efter Fogdernes Kassebøger over de ved Udgangen af 1885 særskilt skyldsatte Brug. Efter disse Opgaver, som ere meddelte i vedlagte Tabel 3, var Antallet:

i Aker og Follo . . .	3 949 af Skyld	8 053 Daler	63 Sk. mod	3 740 af Skyld
				8 059 Daler 33 Sk. i 1880;
- Nedre Romerike . . .	3 503 af Skyld	5 725 Daler	103 Sk. mod	3 362 af Skyld
				5 724 Daler 102 Sk. i 1880;
- Øvre Romerike . . .	4 807 af Skyld	6 800 Daler	28 Sk. mod	4 515 af Skyld
				6 804 Daler 113 Sk. i 1880.
<hr/>				
Tilsammen i Amtet . .	12 259 af Skyld	20 579 Daler	74 Sk. mod	11 617 af Skyld
				20 589 Daler 8 Sk. i 1880*).

Brugenes Antal er saaledes forøget med 642 eller omtrent 5.5 %, Forøgelsen er størst i Øvre Romerike — omtrent 6.4 % — og mindst i Nedre Romerike — omtrent 4.2 %. Medens Udstykningen saaledes fremdeles vedvarer, antages Antallet af de jordbrugende Husmænd at aftage. Efter den officielle Statistik var deres Antal:

	1855.	1865.	1875.
i Aker og Follo	1 152	1 061	753
- Nedre Romerike	2 129	1 776	1 425
- Øvre Romerike	2 048	1 777	1 115
Tilsammen i Amtet	5 329	4 614	3 293.

Nogen Opgave for et senere Aar end 1875 have ikke.

I Femaaret er følgende Antal Forretninger til Udskiftning af Jordfællesskab afsluttede:

i 1881: 3 Forretninger	6 Lodder	19 210 Ar	Indmark	-	Ar Udmark	Tils.	19 210 Ar
- 1882: 9	—	28	—	45 599	-	—	40 618 -
- 1883: 5	—	24	—	18 032	-	—	19 931 -
- 1884: 8	—	21	—	11 191	-	—	82 154 -
- 1885: 7	—	21	—	25 590.6	-	—	13 061 -

Tils. 32 Forretninger 100 Lodder 119 622.6 Ar Indm. 155 764 Ar Udmark Tils. 275 386 Ar.

2. Fædrift.

Opgave over Antallet af Heste og andre Kreaturer er, som foran bemærket, ikke indhentet siden 1875. De til nærværende Indberetning indhentede Opgaver ere sammendragne i vedlagte Tabel 4. De samme Aarsager, som ere anførte ovenfor under Jordbruget, have ogsaa for Fædriftens Vedkommende været til Hinder for stærkere Fremskridt. Priserne paa Kreaturer, Melk og Fedevarer have fremdeles været nedadgaende. De anføres i Tabellen gjennemsnitlig for

*) At Matrikulskylden i Femaaret er gaaet ned med omtrent 10 Skylddaler, er en Følge af Aftags-Forretninger. Saaledes blev Skylden nedsat med omtrent 4 Skylddaler for Holum-Gaardene i Ullensaker, hvor et Nat til 26de Novbr. 1883 foregaaet Jordskred ødelagde omtrent 130 Maal Jord. Den udgledne Lermasse, der ansloges til omtrent 1 Million Kubikmeter, med Gaardenes Huse sørttes ned i Lerelven, som i en Længde af over 6 Kilometer opdæmmedes i en Høide af omtrent 12.5 Meter. 6 Mennesker omkom, ligeledes den største Del af Gaardenes Besætninger. Den over Lerelven førende Sysler Bro og de tilhørende Veistykker bortrevs.

	Heste.	Okser.	Kjør.	Ungnøt.	Kalve.	Voksne	Faar.	Gjeder.	Svin.
i Aker og Follo	Kr. 305	100	93	45	10	13	„	„	80
mod i 1880	- 425	130	100	55	13	13	„	„	„
- Nedre Romerike	- 350	98	88	44	9	14	„	„	65
mod i 1880	- 360	105	88	45	11	14	„	„	„
- Øvre Romerike	- 271	91	77	43	8	11	9	„	64
mod i 1880	- 310	90	80	47	11	11	„	„	„
og i Gjennemsnit for det									
hele Amt i 1885	- 308	96	86	44	9	12	„	„	69
mod i 1880	- 365	108	89	49	11.6	12.6	„	„	„

Prisen paa nysilet Melk opføres gjennemsnitlig med 8 Øre pr. Liter mod $8\frac{2}{3}$ Øre pr. Pot i 1880 og for Smør til Kr. 1.60 pr. Kilogram mod Kr. 1.75 i 1880. Salg af levende Kreaturer anføres kun for Gjerdrum, Hurdalen og Feiringen at være af megen Betydning, af ringe Betydning for Næsodden, Aker, Bærum, Asker, Enebak, Eidsvold og Nannestad, af nogen Betydning for de øvrige Herreder. Salg af Smør angives af megen Betydning kun for Vestby, af nogen Betydning for Kraakstad, Fron, Høland, Urskog, Hurdalen og Feiringen, af ringe eller ingen Betydning for alle de andre Herreder. Salg af Ost angives af nogen Betydning alene for Feiringen, for de øvrige Herreder af ingen eller ringe Betydning. Derimod er Salget af Melk af megen Betydning for alle Herreder med Undtagelse af dem, som ligge i nogen større Afstand fra Jernbanerne, navnlig Høland og Hurdalen. Afsætningen af Melk til Kristiania har fremdeles været i Stigende. I de fem Aar fra 1ste Juli 1880 til 30te Juni 1885 førtes der fra Distriktet til Kristiania:

	med Hoved- og Kongsvinger- banerne.	med Smaalens- banen.	med Kristiania-Drammen- banen.	Tilsammen med Jernbanerne.
1880—81	5 286 160 Kg.	620 780 Kg.	676 794 Kg.	6 583 734 Kg.
1881—82	5 295 660 -	905 000 -	606 970 -	6 807 630 -
1882—83	5 769 650 -	1 141 800 -	603 090 -	7 514 540 -
1883—84	5 783 880 -	1 270 140 -	703 530 -	7 757 550 -
1884—85	5 885 540 -	920 860 -	759 740 -	7,566 140 -
Tils. i Femaaret eller i Gjennem- snit aarlig	23 020 890 Kg.	4 858 580 Kg.	3 350 124 Kg.	36 229 594 Kg.
mod i Tidsrum- met fra 1 Jan. 1876 til 30 Juni 1880 gjennem- snitlig aarlig	5 604 178 -	971 716 -	670 025 -	7 245 919 -
	4 624 600 -	„	760 200 -	„

Men desuden føres et betydeligt Kvantum Melk ad Landevei eller tildels tilvands til Kristiania fra de nærmest om Byen liggende Herreder. Herom kan ingen Opgave gives uden for det Kvantum, som er leveret til Kristiania Meieribolag, som er dannet og bestyres af større Gaardbrugere i Amtet. Ifølge en af dettes Bestyrer velvillig meddelt Opgave er til Bolaget leveret følgende Antal Kilogram (eller Potter) tilført ad Landevei:

	Uskummet Melk. Kg.	Skummet Melk. Kg.	Fløde. Kg.
1881	470 657	291 145	58 986
1882	173 510	184 175	32 051
1883	100 848	297 603	52 986
1884	168 456	244 666	39 530
1885	141 012	273 570	48 069
Tilsammen i Femaaret . . .	1 054 483	1 291 159	231 622
eller i Gjennemsnit aarlig . .	210 896	258 232	46 324
mod gjennemsnitlig aarlig i Femaaret 1876-1880 . . .	718 623	312 358	56 304

Af Meierier findes der, ifølge vedlagte Tabel 5*): 5 i Skedsmo, 1 i ethvert af Herrederne Høland, Urskog, Enebak, Fet og Sørum, 4 i Nannestad, 3 i Næs, 2 i Gjerdrum og 1 i Ullensaker. Til 18 af disse 20 Meierier, af hvilke de 5 ere Afdelinger af Kristiania Meieribolag, blev i 1885 indmaalt tilsammen 2 557 437 Liter Melk; ved 10 af dem blev der kjærnet 46 053 Kg. Smør; ved 11 af dem blev der ystet 82 294 Kg. mager Ost og ved 2 af dem 27 200 Kg. fed Ost. I samme Aar blev ved Meieribolaget i Kristiania kjærnet 38 309 Kg. Smør og ystet 34 404 Kg. forskjellig Slags Ost. Udbyttet af Melk pr. Ko opgives for 1885 til:

	for de mere frem- skredne Gaardbrugere.	overhovedet i Distriktet.
i Aker og Follo	1 900 Liter	1 489 Liter
mod i 1880 med et Middeltal til 1 616 Potter,		
- Nedre Romerike	1 750 -	1 393 -
mod i 1880 med et Middeltal til 1 578 Potter,		
- Øvre Romerike	1 486 -	1 186 -
mod i 1880 med et Middeltal til 1 360 Potter.		

Kreaturer af forædlet Race forefindes ikke i nogen betydelig Mængde, imidlertid haves der i flere Bygder endel Telemarks-, Ayrshire- og Angler-Kjør, endel Cheviot-Faar og Svin af engelske Racer. Amsagronomen bemærker, at de fleste Kvægbesætninger mangle Ensartethed, hvilket han betragter som en væsentlig Feil, da uensartede Dyr stille ulige Fordringer, især med Hensyn til Fodringen; han anser overhovedet en uensartet Kvægbesætning som meget uheldig for et lønnende Udbytte af Fjøsset. Ligesaa udhæver han som en Mangel, at der lægges altfor liden Vegt paa Oksens Indflydelse paa Avlen, idet Oksen anvendes i en altfor ung Alder og ofte slagtes, naar den er 2 à 3 Aar gammel, altsaa paa den Tid, da den fornemmelig er skikket som Avlsdyr. Den samme Klage gjøres ogsaa af nogle af Amsdyrlægerne, hvoraf der nu haves 6 i Amtet, medens andre bemærke, at der spores en forøget Opmærksomhed paa Valget af Avlsdyr og at der nu paa mange Steder haves mere værdifulde Dyr end for nogle Aar siden. Fodringen udhæves i Almindelighed at være god, men de daarlige Priser paa Melk og Kjød synes at have bevirket, at man i den sidste Tid

*) Ikke trykt.

har anvendt mindre Kraftfoder end tidligere. Naar der bortsees fra Hudpleien, som i Almindelighed forsømmes, anse de Husdyrenes Røgt og Pleie i det hele taget for god, hvortil Opførelsen af nye, hensigtsmæssig indrettede Fæhuse meget bidrage. Hesteavlens anføres i nogle Bygder at have gjort Fremskridt, idet gode Hingste fra Gudbrandsdalen og Hadeland benyttes, i andre derimod fremdeles at staa paa et lavt Standpunkt. Næsten overalt klages over, at Hovbeslaget og Hovbeskjæringen er daarlig, hvorfor Landhusholdningsselskabet har ladet nogle Smedlærlinge fra Landdistriktet oplære ved Dyrslæge Nyqvists Beslagsmedie i Kristiania. — Landhusholdningsselskabet har i hvert af Aarene 1881—1885 afholdt Dyrskuer paa forskjellige Steder af Amtet. Da det har vist sig, at Smaabrugere og Husmænd have holdt sig tilbage fra Deltagelse i disse større Dyrskuer, blev der i 1884 i Aas forsøgsvis holdt et Bygde-Dyrskue, hvor kun Dyr fra Brug under 1 Dalers Skyld kunde fremmøde. Fremdeles er der af Amtsagronomen holdt Fjøs-skuer i flere Bygder, hvorhos han har holdt Foredrag om Gjenstande vedkommende Jordbruget og Fædriften.

Høns holdes vel i Almindelighed paa Gaardene, men Salg af Æg og Kyllinger anføres kun for Vestby at være af megen Betydning. Derimod er det ikke almindeligt at holde Gjæs.

Biavlens er i nogle Herreder i Opkomst og er der af nogen Betydning. Ved Produktudstillingen i 1882 paa Lillestrøm forevistes et stort Antal Prøver af Honning og Voks tildels af udmærket Beskaffenhed.

3. Skovdrift.

Amtets Skovareal opgaves i Femaarsberetningen for 1875 at udgjøre	omtr. 27	norske	□	Mil eller	3 499	□	Km.
og af Skovkommissionen i 1879							
at udgjøre	30.21	-		-	3 888	-	
og af Forstmester Scheen i							
„Meddelelser fra det statistiske							
Centralbureau“ for 1884, S.							
94, at udgjøre					3 864	-	
nemlig i Aker og Follo					925	□	Km.
- Nedre Romerike					1 445	-	
- Øvre Romerike					1 494	-	

Nogen fuldt paalidelig Opgave haves ikke. Af disse 3 864 □ Km. skulde 3 690.9 □ Km. være privat Skov, 40.1 □ Km. tilhøre Oplysningsvæsenets Fonds Eiendomme, 47.1 □ Km. tilhøre Statsskove og Stats-Almenninger og 85.9 □ Km. Bygde-Almenninger. Efter de nu indhentede Opgaver over Skovdriften, som ere sammendragne i vedlagte Tabel 6*), skulde i de Herreder,

*) Ikke trykt.

som i betydeligt Omfang afgive Kjøbmandslast eller andet stort Tømmer, Skovene i Femaaret være gaaet tilbage i Urskog, Fet og Feiringen, i de Herreder, som i noget Omfang afgive saadan Last, være gaaet tilbage i Kraakstad, Aas, Nitedal og Nannestad, og i de Herreder, som kun i ringe Omfang afgive saadan Last, være gaaet tilbage i Sørum og Skedsmo og især i Fron og Eidsvold. Kun i Vestby og maaske i Ullensaker skulde Skovene være gaaet frem; i de øvrige Herreder skulde ingen synderlig Forandring være foregaaet. Priserne paa Skovprodukter have ogsaa i det her omhandlede Femaar ligesom i Femaaret 1876—80 været lave og synkende som Følge af de vedvarende slette Konjunkturer paa de udenlandske Markeder. Hvor stort Kvantum der i Femaaret er hugget, kan ikke med nogen Bestemthed opgives, da de i vedlagte Tabel 7*) meddelte Opgaver over hvad der er flødet gennem de forskjellige Vasdrag ogsaa omfatte Tømmer fra Skove udenfor Amtet. Efter Driftsberetningerne for Hoved- og Kongsvingerbanerne blev der til Kristiania fra Stationerne paa Romerike — undtagen Lillestrøm og Fetsund — aarlig ført:

---

*) Ikke trykt.

	Af Planker, Bord, Lægter og Stav:			Af Tømmer, alle Slags:			Af Brænde og Baghun:		
	fra Nedre Romerike.	fra Øvre Romerike.	Tilsammen.	fra Nedre Romerike.	fra Øvre Romerike.	Tilsammen.	fra Nedre Romerike.	fra Øvre Romerike.	Tilsammen.
fra 1/7 1880 til 30/6 1881 . . . . . Ton	2 870.8	20 807.8	23 678.6	20 891.8	12 831.5	33 723.3	873.9	9 774.4	10 648.3
- 1/7 1881 - 30/6 1882 . . . . . —	4 983.6	17 936.4	22 920	3 464.6	17 497.2	20 961.8	892.6	10 945.7	11 838.3
- 1/7 1882 - 30/6 1883 . . . . . —	7 300.9	17 643.8	24 944.7	2 639.7	19 891.6	22 531.3	1 140.1	7 876.3	9 016.4
- 1/7 1883 - 30/6 1884 . . . . . —	1 933.8	16 280.6	18 214.4	5 999	22 093.2	28 092.2	912.3	4 866.4	5 778.7
- 1/7 1884 - 30/6 1885 . . . . . —	3 063.4	16 672.2	19 735.6	2 788	10 196	12 984	636.4	8 373.2	9 009.6
Tilsammen Ton	20 152.5	89 340.8	109 493.3	35 783.1	82 509.5	118 292.6	4 455	41 836	46 291
Gjennemsnitlig aarlig . . . . . Ton	4 030	17 868	21 898	7 156	16 502	23 658	891	8 367	9 258

Fra Lillestrøms og Fetsunds Stationer, hvorunder Varaaen og Nerdrum, førtes af disse Artikler:

		Planker, Bord, Lægter og Stav.	Tømmer, alle Slags.	Brænde og Baghun.
fra $\frac{1}{7}$ 80 til $\frac{30}{6}$ 81 . . .	Ton	42 414.7	8 018.8	9 826
- $\frac{1}{7}$ 81 - $\frac{30}{6}$ 82 . . .	—	53 732.4	8 345.3	13 625.5
- $\frac{1}{7}$ 82 - $\frac{30}{6}$ 83 . . .	—	41 906.2	6 784.2	14 986.2
- $\frac{1}{7}$ 83 - $\frac{30}{6}$ 84 . . .	—	42 091.2	10 035	19 781
- $\frac{1}{7}$ 84 - $\frac{30}{6}$ 85 . . .	—	37 096.3	13 199.3	16 968
Tilsammen Ton		217 240	46 382	75 187
Gjennemsnitlig aarlig . . Ton		43 448	9 276	15 037

Af de fra Lillestrøm og Fetsund førte Kvanta af større Dimensioner er kun en ubetydelig Del kommen fra Akershus Amt, de mindre Dimensioner samt alt hvad der er ført fra de øvrige Stationer vedkommer derimod for den allerstørste Del dette Amt. Paa Grund af en forskjellig Klassifikation for de tidligere Aar kan de tilsvarende Kvanta for forrige Femaar ikke anføres.

Med Smaalensbanen er i samme Tid fra Stationer i dette Amt ført følgende Kvanta til Kristiania:

		Planker, Bord, Lægter og Stav.	Tømmer, alle Slags.	Brænde og Baghun.
fra $\frac{1}{7}$ 80 til $\frac{30}{6}$ 81 . . .	Ton	2 028.2	4 534.5	1 740.9
- $\frac{1}{7}$ 81 - $\frac{30}{6}$ 82 . . .	—	3 389.6	4 313.1	1 904.3
- $\frac{1}{7}$ 82 - $\frac{30}{6}$ 83 . . .	—	2 019.8	2 093.3	4 363.9
- $\frac{1}{7}$ 83 - $\frac{30}{6}$ 84 . . .	—	1 297.9	1 631	2 149.6
- $\frac{1}{7}$ 84 - $\frac{30}{6}$ 85 . . .	—	170	1 385.1	1 864.4
Tilsammen Ton		8 906	13 957	12 023
Gjennemsnitlig aarlig . . Ton		1 781	2 791	2 404

Med Smaalensbanen føres desuden en Del Last fra Stationer i Amtet til Moss og Fredriksstad, hvorover imidlertid ingen Opgave haves for de senere Aar.

Af de paa Tabel 7*) anførte Kvanta Trælast, som er flødet paa Vasdrag i Amtet, hidrøre nedenstaaende helt eller for en væsentlig Del fra Skove i dette Amt:

1. Det over Gjersjøen i Oppegaard til Lian i Østre Aker flødede Kvantum 8 Alen 9" Tømmer, i Gjennemsnit aarlig 373 Tylvter.
2. Det fra Nordmarken i Vestre Aker flødede 8 Alen 11" eller 10 Alen 9 $\frac{1}{2}$ " Tømmer i Gjennemsnit aarlig 3577 Tylvter og 5 Alens Stokkeved i Gjennemsnit aarlig 1832 Favne à 7 Tylvter pr. Favn. Heraf er en mindre Del hugget i Skove, som ikke ligge i dette Amt.
3. Det gennem det fredrikshaldske Vasdrag i Høland flødede og ved Skulerud Løndse sydligst i Høland optalte Kvantum Tømmer, der udgjorde:

*) Ikke trykt.

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen.
Tylvter . .	24 555	23 914	26 584	21 754	20 963	117 770

Heraf er en mindre Del hugget udenfor Amtet, største Delen kommer fra Høland, en Del fra Urskog, i Gjennemsnit aarlig 2765 Tylvter. Disses Dimensioner opgives til 10 Alen 11"; forøvrigt ere Dimensionerne ikke opgivne.

4. Det i Eidsvold flødede 10 Alen 7 $\frac{1}{2}$ " Tømmer i Gjennemsnit aarlig 2672 Tylvter. Efter en af Kristiania Tømmerdirektion velvillig meddelt Opgave er der gennem Vormen med Bielve i Femaaret flødet gjennemsnitlig 3605 Tylvter 12 Alen 7 $\frac{1}{2}$ " Tømmer. Heri maa det foranførte Kvantum 2672 Tylvter være indbefattet.
5. Det gennem Lerelven i Nannestad flødede 10 Alen 8 à 9" Tømmer i Gjennemsnit aarlig 4335 Tylvter. Heraf antages en Del hugget udenfor Amtet. I den foranførte Opgave fra Kristiania Tømmerdirektion opføres det igjennem Lerelven og Øieren flødede Tømmer til gjennemsnitlig 2264 Tylvter aarlig.
6. Det over Hurdalssjøen flødede 8 Alen 9" Tømmer i Gjennemsnit aarlig 9015 Tylvter. Heraf er en Del hugget udenfor Amtet. Den største Del af dette Tømmer antages at være ført til Kristiania med Jernbane.
7. Efter den foranførte Opgave fra Kristiania Tømmerdirektion er der igjennem Dystaaen, Uven, Fald- samt Sagstu-Aaerne i Næs flødet gjennemsnitlig aarlig 2709 Tylvter 12 Alen 7 $\frac{1}{2}$ " Tømmer, hvoraf største Delen antages at vedkomme dette Amt.

Af det gennem Nitelven flødede Tømmer er ogsaa en Del hugget i dette Amt; men fuldstændig Opgave herover foreligger ikke. Derimod er største Delen af det gennem Glommen flødede og ved Fetsund Lændse optalte Tømmer hugget i andre Amter. Dette Kvantum opgives til:

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
Tylvter . .	234 242	259 667	233 776	186 249	194 677

Ved Fetsund Lændse var ved fuldt Arbeide 4 à 500 og i Vintermaanederne omtrent 30 Mand sysselsatte; ved Skulerud Lændse i Høland 18 à 20 og ved Lændserne i Glommen og Rømua i Sørum 20 Arbeidere.

Ved en ved Hovedbanen forvoldt Skovbrand blev Stats-Almenningen i Ullensaker i 1874 for største Delen ødelagt. Det af Jernbanen i Erstatning herfor indbetalte Beløb, Kr. 53 160.26, tilfaldt i Henhold til Storthingsbeslutning og kgl. Resolution af 21de Januar 1882 Statskassen, som derimod tilstod de Brugsberettigede i Almenningen Brugsret i samtlige de Staten tilhørende Skov-eiendomme i Ullensaker. For Brugene ere Regler afgivne. Gjerdrums Stats-Almenning er fremdeles fredet for al Hugst; der er nu opvokset en lovende Ungskov og efter gjentagne Ansøgninger, skjønt med stor Betænkelighed fra Forstmesterens Side, tilladt at snauhugge en Strækning paa omtrent 30 Hektar.

Om disse Stats-Almenninger henvises forøvrigt til Skovdirektørens Beretning for 1880—1883, S. 15.

Priserne paa Ved have i Femaaret i Aker og Follo været omtrent som i forrige Femaar, paa Romerike derimod noget lavere. De opgives nemlig nu gjennemsnitlig for:

	Birk:	Furu:	Or:	Gran:
i Aker og Follo . . . . . Kr.	11.22	9.44	8.70	8.40
mod i 1880 . . . . . -	11	8.88	8.42	8
- Nedre Romerike . . . . . -	8.58	7	6.33	6
mod i 1880 . . . . . -	9.58	7.66	6.83	6.66
- Øvre Romerike . . . . . -	8.29	6.79	6	5.85
mod i 1880 . . . . . -	9.14	8	5.71	5.57

Som Brændsel benyttes desuden endel Stenkul i de ved Kristianiafjorden liggende Herreder. Torv benyttes saagodtsom ikke.

4. Fabrikdrift.

De indhentede Opgaver over industrielle Anlæg i Amtets Landdistrikt ere sammendragne i vedlagte Tabel 8, hvorefter der i 1885 fandtes af Anlæg under de forskjellige Industrigrupper:

1. Forædling af Sten og Jord:
25 Teglværker, 7 Kalkbrænderier, 2 Glasværker og 1 Møllestenshuggeri, ialt . . . 35 Anl. med 642 Arb., imod 46 Anl. med 929 Arb. i 1880.
2. Metalindustri:
2 Hesteskosømfabriker,
3 Spigerfabriker
og Valseværker, 1 Kapsel-
fabrik og 1 Knappe-
fabrik, ialt . . . . . 8 — - 470 — - 7 — - 356 — - Do.
3. Tilvirkning af Maski-
ner m. m.:
4 mekaniske Værk-
steder, 1 Skibsværft og
1 Jernbanevognfabrik,
ialt . . . . . 6 — - 370 — - 7 — - 281 — - Do.
4. Kemisk Industri:
5 Fyrstikfabriker, 1
kemisk Fabrik, 1
Krudtmølle og 2
Poudrettefabriker, ialt 9 — - 1 059 — - 6 — - 493 — - Do.
5. Tilvirkning af Varme-
og Belysningsstoffer:
2 Tagpap- og Asfalt-
fabriker, 1 Kultjære-
fabrik og 1 Fernis-
fabrik, ialt . . . . . 4 — - 4 — - 4 — - 15 — - Do.

6. Textilindustri:					
1 Spinderiforenet med Væveri, Blegeri og Farveri, 1 Bomuldsspinderi, 1 Klæde- og Shoddyfabrik, 5 Farverier og 3 Rebslagerier, ialt	11 Anl. med 1 230 Arb., imod	8 Anl. med	914 Arb. i 1880.		
7. Papir-, Læderindustri m. m.:					
6 Træsliberier, 1 Cellulosefabrik, 1 Træmasse- og Papfabrik, 1 Papirfabrik og 11 Garverier, ialt	20 — — — 315 — — —	7 — — —	153 — — — Do.		
8. Tilvirkning af Trævarer:					
16 Dampsage, 11 Sagbrug forenede med Høvlerier, 6 Sagbrug forenede med anden Virksomhed, 80 andre Sagbrug, 1 Kassefabrik, 1 Trævarefabrik, ialt	115 — — — 1 245 — — —	127 — — —	1 230 — — — Do.		
9. Tilvirkning af Næringsmidler:					
88 Møllebrug, 1 Kjæksfabrik, 1 Ølbryggeri, 1 Chokolade- og 1 Cikoriefabrik, ialt	92 — — — 187 — — —	101 — — —	306 — — — Do.		
10. Tilvirkning af Klædningsstoffer:					
1 Fantasi- og Strømpefabrik	1 — — — 26 — — —	1 — — —	1 — — — Do.		
Tilsammen	301 Anl. med 5 548 Arb., imod	314 Anl. med	4 678 Arb. i 1880.		

Af de i 1885 i Drift værende Anlæg mangler Opgave over Arbejdsstyrken — hvori Kontorpersonale og Formænd ere medregnede — for 14. Arbejdsstyrken er saaledes i Femaaret forøget ikke ubetydeligt. Af Arbejdsstyrken var 1465 Kvinder over 15 Aar, mellem 12 og 15 Aar var der 209 Gutter og 95 Piger, under 12 Aar 30 Gutter og 12 Piger. Angaaende Produktionens Størrelse ere Opgaverne meget ufuldstændige.

5. Binæringer.

Antallet af Handlende efter Bevilling eller Handelsbrev er steget fra 180 i 1880 til 233 i 1885, hvoraf 82 i Aker og Follo, 68 i Nedre Romerike og 83 i Øvre Romerike. Af Forbrugs- eller Handelsforeninger har der i Femaaret været i Virksomhed:

i Aker og Follo: 1 i Kraakstad med 72 Medlemmer; den hævdes i 1885 og havde i de 4 foregaaende Aar en gennemsnitlig Omsætning af Kr. 23 000 aarlig;

1 i Vestre Aker med 80 Medlemmer, oprettet i 1883, dens gennemsnitlige aarlige Omsætning har udgjort . - 60 666 -

1 i Bærum med 86 Medlemmer og med gennemsnitlig Omsætning . . . . . - 58 024 -

i Nedre Romerike: 5 i Høland med tilsammen 388 Medlemmer . . . . . - 232 097 -

1 i Fet med tilsammen 47 Medlemmer . . . . . - 40 767 -

1 - Skedsmo med tilsammen 122 Medlemmer . . . . . - 80 360 -

og desuden 1 i Urskog, fra hvilken ingen Opgave er erholdt;

i Øvre Romerike: 2 i Eidsvold, af hvilke den ene er oprettet i 1883, med tilsammen 109 Medlemmer og en aarlig gennemsnitlig Omsætning af 45 776 Kr.

1 i Ullensaker med 92 Medlemmer og en aarlig gennemsnitlig Omsætning af . . . . . 69 120 -

Udskjænkning samt Smaasalg af Øl og Vin er nu i samtlige Herreder i Amtet gjort til Bevillingssag; af saadanne Bevillinger var i Aker og Follo meddelt 42 ved Udgangen af 1885; i Øvre Romerike var saadanne kun meddelt under Øvelserne paa Gardermoen, og i Nedre Romerike kun til Stationsholdere og til Lillestrøms Jernbanerestaurations og kun til Reisendes Forsyning. Udskjænkning af Brændevin i Landdistriktet foregaar endnu efter en Bevilling ældre end 1845 paa Liabro i Østre Aker. Ædrueligheden synes i det hele at være i Fremgang.

Med Haandværksdriften er der i Femaaret neppe foregaaet nogen Forandring. Efter de gennem Lensmændene indhentede Opgaver, som ere sammendragne i Tabel 9*), gjælder det samme i det hele taget ogsaa med Hensyn til Husfliden; i Beretningerne om de af Landhusholdningsselskabet afholdte Produkt- og Husflids-Udstillinger udhæves derimod, at det af disse Udstillinger „tydelig fremgaar, at Husfliden ingenlunde staar paa noget lavt Standpunkt i Amtet, og at den uden Tvivl er i god Fremgang skyldes vistnok for en væsentlig Del de Husflidsskoler, som nu ere i Gang i Bygderne.“ Af saadanne Skoler findes der nu

23 i Aker og Follo, nemlig:

1 i Vestby (oprettet i 1882) med	15 Elever	Piger	i 1885,
1 - Kraakstad	- 20	Do.	—
8 - Østre Aker	- 284	Gutter og Piger	—
9 - Vestre Aker	- 329	Do.	—
1 - Bærum	- 34	Gutter	—
3 - Asker	- 60	Gutter og Piger	—

4 i Nedre Romerike, nemlig:

1 i Fet	- 33	Do.	—
3 - Nitedal	- 63	Do.	—

1 i Øvre Romerike, nemlig i Ullensaker - 20 — Gutter —

*) Ikke trykt.

Disse Skoler opretholdes dels ved Bidrag fra Sparebanker og Private, dels ved Stats- og Kommunitilskud. Hverken Haandværks- eller Husflidsvirksomheden afgiver dog noget synderlig til Salg udenfor Herredet og anføres for de fleste Bygders Vedkommende endog at være utilstrækkelig for disses Behov.

Isskur er fremdeles af Betydning for Fron, Næsodden og Asker og af nogen Betydning for Vestby og Aker; i milde Vintre, naar Priserne paa Is ere høje, foregaar ogsaa nogen Isskur i Skedsmo. Følgende Anlæg findes:

	Anlæg.	Ishuse.	Arbejdere.	Kvantum Is skaaret Vinteren 1885—86.
i Vestby	4	7	58	3 600 Ton
- Fron	6	10	230	64 730 —
- Næsodden . . .	12	34	203	19 350 —
- Vestre Aker . .	2	-	10 à 14	11 000 —
- Asker	6	10	40 à 60	3 250 —
- Skedsmo	1	2	10	1 000 —

1884 var et gunstigt Aar for Ishandelen, men Priserne have i de andre Aar været lave og lidet lønnende. Paa Næsodden havdes saaledes ved Udgangen af 1885 store Beholdninger, hvorfor flere Anlæg ikke vare i Virksomhed den følgende Vinter. Skuren og Transporten giver dog fremdeles endel Arbejdere Sysselsættelse i den Del af Aaret, Virksomheden drives. Udførselen af Is til Udlandet var i Gjennemsnit aarlig:

	fra Drøbak:	fra Kristiania:
i Femaaret 1876—80	24 984 Ton	29 451 Ton,
i 1881	29 737 —	38 906 —
- 1882	25 416 —	57 428 —
- 1883	47 802 —	46 636 —
- 1884	114 535 —	78 367 —
- 1885	38 612 —	46 608 —

Den allerstørste Del heraf antages skaaret i dette Amt.

Stenbrydning af Granit og Blaasten foregaar fremdeles i nogen Udstrækning i Østre og Vestre Aker, men antages at have været mere indskrænket og mindre lønnende end i forrige Femaar og tidligere, hovedsagelig fordi der i det heromhandlede Femaar er bygget mindre i Kristiania.

Bruddenes Antal opgives for Østre Aker til 5, Dagsværkenes Antal til 6450, Driftens Varighed til 150 Uger, Produktionens Værdi i 1885 til 44 400 Kr.; for Vestre Aker til 10, Arbejdsstyrken til 43 à 53 Mand, Driftens Varighed til 235 Uger, Værdien kun angivet for 3 til 6900 Kr.

Af Produktet udføres en Del huggen Sten fra Kristiania, nemlig:

i 1881	4 417 Ton,
- 1882	3 503 —
- 1883	4 148 —
- 1884	2 770 —
- 1885	3 318 —

Torvdrift foregaar nu kun i Ullensaker paa 3 Gaarde med en Arbejdsstyrke af tilsammen 10 Mand, der i 1885 beskjæftigedes i 5 á 6 Uger og derunder tilvirkede 95 000 Stykker Torv til en Værdi af 510 Kr.

Heller ikke Baadbygning er af nogen Betydning for Distriktet.

Om foranførte Binæringer henvises forøvrigt til vedlagte Tabel 9.

Kystfarten er kun for Asker og Næsodden af nogen Betydning. Ifølge den officielle Statistik fandtes ved Udgangen af 1884 i Vestby Landdistrikt, Aas, Fron, Næsodden, Aker, Bærum og Asker: 80 Seilfartøier paa 4742 Ton med 313 Mands Besætning, hvoraf over 50 Ton 8 Fartøier paa 2854 Tons med 83 Mands Besætning, mod i 1879 57 Seilfartøier paa 4301 Ton med 249 Mands Besætning. Af disse 80 Fartøier gik 50 paa 1062 Ton i indenrigsk Kystfart og 30 paa 3680 Ton i udenrigsk Fart mod i 1879 30 paa 630 Ton i indenrigsk Kystfart og 27 paa 3671 Ton i udenrigsk Fart.

Den indre Del af Kristianiafjorden befares af endel mindre Dampskibe, som høre hjemme i Kristiania. Paa Øieren gaa 6 Dampskibe paa 113 Hestekræfter med 27 Mands Besætning, af hvilke de 5 benyttes til at fløde Tømmer og 1 til Passager- og Varefart. Af de paa Mjøsen gaaende 7 Dampskibe høre de 5 paa tilsammen 819 Ton med 275 Hestekræfter og 47 Mands Besætning hjemme i Eidsvold. Paa den fredrikshaldske Kanal gaa 6 Dampskibe, som alle høre hjemme i Smaalenene.

Saltvandsfiskerierne ere fremdeles af liden Betydning for Amtet. Ifølge den officielle Statistik har i Femaaret Brisling-, Makrel- og andet Fiskeri i Amtet været drevet af gennemsnitlig aarlig 112 Mand, fornemmelig fra Aker og Vestby, med et gennemsnitligt aarligt Udbytte af 19 345 Kr. I Makrelfiskeriet ved Uleholmerne i Jarlsberg og Laurviks Amt har gennemsnitlig 43 Fiskere aarlig fra Akershus Amt — fornemmelig fra Vestby og Ladestedet Son, fra Næsodden og Asker — deltaget med et gennemsnitligt Udbytte af 8019 Kroner aarlig.

De i Medhold af Lov af 5te Juni 1869 ved kgl. Resolutioner af 18de Marts 1870 og 23de Oktober 1875 afgivne Bestemmelser om Fiskeriet i Kristianiafjorden indenfor Drøbak ere afløste ved nye Bestemmelser i kgl. Resolution af 15de Juni 1882, og der forhandles om disses Udvidelse til de udenfor Drøbak liggende Kystdistrikter. Foreningen i Kristiania til Fredning af Fiskeriet i den indre Del af Fjorden er fremdeles i Virksomhed og har med Bidrag af Kommunerne ved 2 Opsynsmænd virket til Overholdelse af de gjældende Forskrifter. Efter de af Formanden i denne Forening meddelte Opgaver skulde Værdien af den til Kristiania Brygger indførte, indenfor Drøbak fangede Fisk have udgjort:

Gennemsnitlig aarlig:							
1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	1881—85.	1876—80.	1872—75.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
146 644	117 670	177 361	182 848	229 078	170 720	167 314	169 734

For Sandvikselvens Distrikt i Bærum ere de kgl. Resolutioner af 3die Juni 1865 og 15de Januar 1870 fremdeles gjældende; til Opsyn med dette Fiskeri ydes af Distriktet nu 200 og af Staten 40 Kr. aarlig. Udbyttet er dog ubetydeligt. I Sandvikselven har Fisket ogsaa været ubetydeligt. Der haves et Udklækningsapparat i Elven, men Antallet af udklækket Yngel har ikke været betydeligt.

Af Ferskvandsfiskeriet i Amtet har Udbyttet ligeledes været ubetydeligt. Der haves et Par Udklækningsapparater i Amtet og af Fiskeriinspektøren er der i nogle Søer og Vande udsluppet Fiskeyngel, saaledes i Mjøsen og Gjørsjøen henholdsvis 14 215 og 10 300 Yngel af Vener-Lax.

Heller ikke Jagten giver som Binæring noget stort Udbytte. Der fældes endel Storfugl, Harer og Elg. Der føres almindelig Klage over, at de bestaaende Fredningsbestemmelser ikke strengt blive overholdte. Af de tidligere indsendte Opgaver over fældede Rovdyr vil det sees, at der i Femaaret er udbetalt Præmier for

1 500 Ræve	mod 373 i Aarene 1876—80,
1 010 Hønsehøge	— 836 - — —
12 Ørne	— 9 - — —
24 Gauper	— 30 - — —
41 Hubroer	
13 Falke	
9 330 Skjærer	
26 530 Kraaker.	

For Kraake og Skjære betales Præmier for de i Aarene 1882—84 fældede; Præmien er nu bortfalden. For Hubro og Falk bestaar Præmie fra 1882 af.

6. Distriktets Tilstand i Almindelighed.

1. Efter vedlagte Tabeller 10—12 er der i Femaaret:
  - afhændet faste Eiendomme for Kr. 17 918 963 mod Kr. 25 064 018 i Femaaret 1876—1880;
  - thinglæst Gjældsbreve og Skiftebreve med Pant i fast Gods for Kr. 24 194 036 mod Kr. 30 142 109 i Femaaret 1876—1880;
  - aflæst Gjældsbreve og Skiftebreve med Pant i fast Gods for Kr. 16 002 943 mod Kr. 15 903 551 i Femaaret 1876—1880.

Der er saaledes afhændet faste Eiendomme for et Beløb, der er 7 145 055 Kr. mindre end i forrige Femaar; thinglæst Pantebreve for et Beløb, der er 5 948 073 Kr. mindre end i forrige Femaar; aflæst Pantebreve for et Beløb, der er 99 392 Kr. større end i forrige Femaar.

Det maa herved erindres, at indtil 1ste Juli 1882 er Thinglæsningen og Aflæsningen af Dokumenter for de Strækninger af Aker, som ved Lov af 12te Mai 1877 gik over til Kristiania, foregaaet ved Akers Sorenskriveri.

2. Efter Tabellerne 13—14 er der i Femaaret afholdt Tvangsauktioner: over fast Gods for Kr. 1 616 667 mod Kr. 1 658 473 i Femaaret 1876—1880,
- Løsøre - - 162 560 - - 178 687 - — — —

3. Efter vedlagte Tabeller 15—16 er der i Femaaret afholdt:
Exekutioner for Kr. 1 103 331 mod Kr. 1 259 714 i Femaaret 1876—1880,
Udpantninger - - 675 662 - - 629 499 - — — —

Herved maa dog bemærkes, at de af Lensmanden i Enebak afholdte Exekutioner og Udpantninger for Aarene 1881—1884 ikke ere medregnede i foranstaaende Opgaver, da det paa Grund af Lensmands-Arkivets Brand i 1884 ikke har været muligt at meddele disse Opgaver for de nævnte Aar.

4. Efter de til det kgl. Justits-Departement indsendte Opgaver blev ved Forligelseskommisionerne, derunder indbefattet ogsaa de for Kjøbstaden Drøbak og Ladestederne, følgende Antal Sager aarlig:

Aar.	Foretagne.	Forligte, hævede eller afviste.	Afgjorte ved Kjendelse efter Lov af % 1869.	Til Retten henviste.	Ved Retten foretagne.
1881	7 992	7 242	306	434	106
1882	8 499	7 775	350	350	92
1883	8 393	7 734	270	349	100
1884	8 388	7 729	283	337	79
1885	8 753	8 036	283	397	114
Tilsammen	42 025	38 516	1 492	1 867	491
Gj.snitl. aarlig	8 405	7 703	298	373	98
Do. 1876—80	7 159	6 321	260	566	138

5. Ifølge de til det kgl. Finants-Departement indsendte Opgaver vedkommende Sparebankerne i Amtet, derunder indbefattede Akers og Follo Sparebanker, som have sit Sæde henholdsvis i Kristiania og Drøbak, var:

Aar.	Indskydernes Antal.	Deres Tilgodehavende.	Sparebankernes eget Fond.	Den hele under Forvaltning staaende Kapital.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1881	13 203	8 405 939	1 449 384	9 944 584
1882	13 609	8 771 232	1 512 616	10 398 588
1883	14 314	8 990 033	1 597 847	10 725 264
1884	14 772	9 103 429	1 696 715	10 943 554
1885	15 416	9 314 058	1 799 373	11 294 388
mod i 1880	12 813	8 249 360	1 444 183	9 739 543

I Femaaret er følgende Indskydernes Antal forøget med 2603 og deres Tilgodehavende med Kr. 1 064 698.

6. Under Forvaltning af Overformynderierne i Amtets Landdistrikt henstod aarlig

efter Middeltal for Femaaret 1876—1880	Kr. 2 221 181
og i 1881	- 2 123 472
- 1882	- 2 019 489
- 1883	- 2 052 443
- 1884	- 2 099 425
- 1885	- 2 156 514.

7. Ifølge de til det kgl. Justits-Departement indsendte Opgaver vedkommende Skiftevæsenet overgaves til Konkursbehandling følgende Antal Boer:

Jurisdiktioner.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen i Femaaret	Tilsammen i Femaaret 1876—1880.
Aker	4	1	5	2	4	16	10
Follo	3	1	2	2	3	11	10
Nedre Romerike	2	1	3	7	3	16	5
Næs	1	1	2	2	-	6	8
Eidsvold	3	1	-	3	2	9	6
Tilsammen	13	5	12	16	12	58	39

8. De af Lensmændene afgivne Opgaver over den almindelige Arbejdsløne ere sammendragne i Tabel 17.

Sammenlignet med Opgaverne for 1880 er Lønnen for Husmænd, Dagarbejdere og Tjenere gaet op, saaledes som følgende Uddrag viser:

(Se Side 21.)

Lønningerne, som i 1880 vare faldne i Sammenligning med 1875, ere i 1885 atter gaaede op til omtrent samme Beløb som i 1875.

9. Udvandringen fra dette Amt naaede sin største Høide i Femaaret 1866—1870, da den gik op til 6061. I det følgende Femaar sank den ned til 2758, og i Femaaret 1876—80 til 1931, af hvilke 1101 udvandrede i 1880. Ifølge den vedlagte efter de officielle Opgaver udarbejdede Tabel 17 har den i dette Femaar udgjort:

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen.
	1 425	1 458	1 184	727	586	5 380
Deraf for Aker og Follo	315	351	273	202	151	1 292
- Nedre Romerike	515	489	380	229	153	1 766
- Øvre Romerike	559	588	508	280	264	2 199
- Drøbak og Ladstederne . .	36	30	23	16	18	123

Ligesom tidligere har den været størst fra Øvre Romerike og fra dettes Herreder fra Eidsvold, fra hvilket i sidste Femaar udvandrede 648. Fra

Distrikter.	Aar.	Tjenestegutter	Tjenestepiger.	Husmænd.				Dagarbeidere: Mænd.				Dagarbeidere: Kvinder.			
				Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.		Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.		Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.	
				Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Aker og Follo . .	1885	175	92	1.50	1.20	0.76	0.55	1.80	1.40	1.05	0.65	1.10	0.85	0.58	0.41
	1880	159	79												
Nedre Romerike .	1885	154	84	1.18	0.97	0.55	0.40	1.63	1.24	1.00	0.64	1.03	0.80	0.49	0.35
	1880	126	76	1.08	0.91	0.46	0.31	1.51	1.18	0.80	0.49	0.94	0.72	0.41	0.31
Øvre Romerike .	1885	194	113	1.27	1.07	0.53	0.41	1.62	1.23	0.87	0.54	0.96	0.80	0.48	0.35
	1880	141	77	0.96	0.89	0.36	0.32	1.32	1.16	0.77	0.43	0.92	0.80	0.39	0.38

Aker udvandrede 600, fra Næs 463, fra intet af de øvrige Herreder over 400; mindst var Udvandringen fra de 5 Herreder i Follo, fra hvilke den udgjorde ialt 226.

10. Efter den officielle Statistik for Fattigvæsenet understøttedes følgende Antal Hovedpersoner i Amtets Landdistrikt i:

	Femaaret 1871—75 gjennemsnitlig aarlig	Femaaret 1876—80 gjennemsnitlig aarlig	1881	1882	1883	1884	1885
	4 934	3 963	3 753	3 837	3 741	3 684	3 642
hvoraf i Aker og Follo	2 118	1 659	1 510	1 513	1 494	1 472	1 482
i Nedre Romerike	1 194	1 009	1 052	1 053	1 013	954	894
- Øvre Romerike	1 622	1 300	1 191	1 271	1 234	1 258	1 266

Fattigvæsenets Indtægter udgjorde gjennemsnitlig aarlig i Femaaret 1876—80 Kr. 397 146, hvoraf udlignet Fattigskat Kr. 320 397. De have i efternævnte Aar udgjort

i 1881	Kr. 385 660,	hvoraf udlignet Fattigskat	Kr. 318 902
- 1882	- 402 015	-	- 332 231
- 1883	- 412 999	-	- 344 571.

Efter Lov om Landkommunernes Skattevæsen af 15de April 1882 udlignes ikke særskilt Fattigskat, idet Udgifterne ved Fattigvæsenet indtages i Overslaget over Herredets Udgifter og Indtægter. Udgifterne ved Fattigvæsenet i Amtets Herreder udgjorde i 1884 . . . . . Kr. 346 931 og - 1885 . . . . . - 339 043

11. De i det kgl. Finants-Departement beregnede Opgaver over Skylddalerens gjennemsnitlige Værdi i de forskjellige Thinglag efter de i Femaaret foretagne Salg af Jordeiendomme ere indtagne i vedlagte Tabel 19, hvor de tilsvarende Opgaver for Aarene 1879—80 og 1871—75 ere tilføiede. Efter disse skulde Værdien, sammenlignet med Værdien for Aarene 1879 og 1880, være steget i 11 og faldt i 9 Thinglag. Høiest stiller den sig fremdeles i Aker, nemlig med 7160 Kr. mod 8005 i 1879—80, og lavest i Næs med Kr. 2759 mod 2357 i 1879—80. For det hele Amt er Værdien beregnet til Kr. 4416 pr. Skylddaler.

12. I Femaaret 1876—1880 var i Gjennemsnit aarlig de anlagte Justitssagers Antal 116, de derunder Tiltalte 176, de anlagte Politisagers 77 og de derunder Tiltalte 125. I sidste Femaar har Forholdet været:

	Anlagte Justitssager.	Derunder Tiltalte.	Anlagte Politisager.	Derunder Tiltalte.
1881:	79	102	59	84
1882:	104	135	55	82
1883:	93	128	49	75
1884:	95	141	55	83
1885:	95	162	55	73

I Gjennemsnit aarlig 93 . . . . . 137 . . . . . 55 79

De foranførte Oplysninger ere vistnok af forskjellig Vægt og Betydning ved Bedømmelsen af Distriktets økonomiske Tilstand, men synes dog nærmest

at lede til den Slutning, at denne i Femaaret neppe er undergaaet nogen synderlig Forandring og at den ialfald ikke er forværret. Saaledes opfattes den ogsaa af de af Sorenskriverne og Fogderne, som derom udtrykkelig have udtalt sig.

Af Brandforsikringsforeninger findes, naar Akershus-Foreningen, som forøvrigt har sit Sæde i Kristiania, henføres til Amtet, ialt 5. Den nævnte Forening, der er den ældste og største, har fremdeles udvidet sin Virksomhed, forsaavidt angaar Forsikring af Bygninger. For disse er Forsikringssummen, som ved Udgangen af 1880 var Kr. 95 533 037, i hvert af de her omhandlede 5 Aar steget og udgjorde ved Udgangen af 1885 Kr. 111 853 925. Foreningens Beholdning er nu Kr. 526 270.95 eller omtrent af samme Størrelse som i 1880. Foreningens Forsikringssum for Løsøre er derimod fremdeles gaaet ned; den udgjorde ved Udgangen af 1885 Kr. 27 959 325 mod Kr. 36 773 197 ved Udgangen af 1880. Denne Afdelings Reservefond, som ved Udgangen af 1880 udgjorde Kr. 470 000, er steget til Kr. 555 000 i 1885.

Brandassuranceforeningen for Urskog, hvis Forsikringssum ved Udgangen af 1880 udgjorde Kr. 658 500, havde ved Udgangen af 1885 forsikret for Kr. 845 460 og havde en Beholdning af Kr. 16 982.26.

Næs Løsøre-Brandforsikringsforening, som er stiftet i 1883, havde ved Udgangen af 1885 en Forsikringssum af Kr. 2 087 340 og en Beholdning af Kr. 1152.

Eidsvolds gjensidige Brandassuranceforening, som er stiftet i 1885, havde ved Aarets Udgang en Forsikringssum af Kr. 803 480.

Ullensakers Løsøre-Brandforsikringsforening, som er stiftet i 1884, havde ved Udgangen af 1885 en Forsikringssum af Kr. 1 170 300 og en Beholdning af Kr. 1109.

Med Hensyn til Veienes Tilstand henvises til vedlagte af Amtsingeniøren udarbejdede Tabel 20, hvorefter der ved Udgangen af 1885 fandtes:

464 520 Meter	Hovedvei,	mod	440 434 Meter	i 1880,
1 212 678	—	Bygdevei	-	1 175 989 — - —

tilsammen 1 677 198 Meter rodelagt Vei, mod 1 616 423 Meter i 1880.

Forøgelsen udgjør saaledes henved 61 Kilometer. Desuden haves henved 65 Kilometer rodelagt Ridevei i Urskog og Næs. Af det almindelige Veifond er i Femaaret anlagt ny Hovedvei fra Dal Jernbanestation til Herstuen med Sidearme til Sundby ved Hurdalssjøen og til Nøtebro i Nannestad, og en Strækning af Veianlægget fra Minne Jernbanestation til Amtsgrændsen mod Toten, samt omlagt nogle Strækninger i Ullensaker og Nannestad, tilsammen

20.2 Kilometer. Af Amts- og Herredskommunerne er omlagt 17.5 Kilometer Hovedvei og 16.9 Km. Bygdevei samt anlagt nye Bygdeveie af en Strækning af 17.47 Km. *)

Ved at sammenligne Tabellen med den tilsvarende for 1880 vil det sees, at Transportevnen saavel for Hoved- som for Bygdeveienes Vedkommende er forøget.

Med Hensyn til Naturalarbeide ved Veivæsenet ere Opgaverne ikke udfyldte af alle Lensmænd. De afgivne Opgaver ere sammendragne i vedlagte Tabel 21, hvor tillige er anført den Godtgjørelse pr. Skylddaler, der i Medhold af Lov af 15de April 1882 om Landkommunernes Skattevæsen ydes for Udførelsen af dette Arbeide i de Herreder, hvori det er optaget i Overslaget over de kommunale Udgifter. Det vil deraf sees, at dette i 1885 var Tilfældet i 13 Herreder, og at Godtgjørelsen varierer fra 5 indtil 10 Kroner pr. Skylddaler. Til Sammenligning er paa Tabellen indtaget Opgave over den i ethvert Herred for Aaret besluttede Eiendomsskat, i hvilken den anførte Godtgjørelse kommer til Afdrag.

Af Skydsstationer fandtes i Aaret 1885 44 faste, men ingen Tilsigelses-skifter. Der holdtes ved disse 100 faste og 78 Reserveheste. Af Færge-steder havdes 7 offentlige, af Dampskibsanløbssteder 53.

Som Følge af de Anstrengelser, som af Herredsstyrelserne ere gjorte til Udvikling af deres Veivæsen saavel som i anden Retning, have de kommunale Udgifter fremdeles været i Stigende. Efter den officielle Statistik udgjorde det hele Beløb af Amts- og Herredsskatter gennemsnitlig aarlig:

i Femaaret	paa Amtskom- munekassen. Kr.	paa Herreds- kassen. Kr.	paa Kirke- kassen. Kr.	paa Skole- kassen. Kr.	paa Fattig- kassen. Kr.	Tils. gennem- snitl. aarlig. Kr.
1866—1870	128 352	48 856	14 632	100 720	309 212	601 772
1871—1875	140 460	52 576	17 224	119 664	352 272	682 196
1876—1880	179 161	71 126	20 998	134 733	320 397	726 415
1881—1885	185 183	589 105	-	-	-	774 288
Heraf:						Tilsammen.
1881	185 213	64 131	26 258	125 864	318 902	720 368
1882	185 211	56 683	25 757	131 606	332 231	731 488
1883	185 185	57 002	16 589	130 660	344 571	734 007
1884	185 166	656 569	-	-	-	841 735
1885	185 141	653 703	-	-	-	843 844

Efter en i „Meddelelser fra det statistiske Centralbureau“ for 1886, S. 162 og flg. indtagen foreløbig Opgave over den ved Skatteligningen for 1885 antagne Formue udgjorde i Amtets Landdistrikt

den antagne Formue	Kr. 104 331 313
og - — Indtægt	- 15 654 592.

*) Efter en af Amtseningen meddelt Opgave er der i Amtet i Aarene 1860—1885 anlagt og omlagt Bygdeveie af en Længde af 264.¹⁸⁷ Km., hvoraf som Chaussée 30.⁷⁵⁹ og som Grusvei 233.³⁴⁷ Km., med en samlet Udgift af Kr. 522 171, hvoraf ydet af Amtskommunen Kr. 42 380 og af Private Kr. 47 925; Resten er afholdt af vedkommende Herredskommuner.

B. Byerne.

Om Kjøbstaden Drøbak samt Ladestederne Son, Hølen og Hvitsten har Byfogden i Drøbak afgivet den hermed følgende Beretning, til hvilken jeg henviser.

Akershus Amtskontor, Kristiania 16de December 1886.

Underdanigst

Johan Collett.

Beretning

om den økonomiske Tilstand i Kjøbstaden Drøbak samt Ladestederne Son, Hølen og Hvitsten i Femaaret 1881—1885.

Som Magistrat i Drøbaks Kjøbstad samt i Ladestederne Son, Hølen og Hvitsten, maa jeg desværre som en almindelig Karakteristik af Femaaret 1881 til og med 1885 for samtlige Byers Vedkommende udtale, at Perioden har været en Tilbagegangstid, og at Udsigterne for en snarlig tilbagevendende forbedret økonomisk Tilstand kun ere ringe. Aarsagerne til denne Tilbagegang maa foruden i den almindelige Nedgang i al Bedrift, som overalt har betegnet det afsluttede Femaar, for de forskjellige Byer søges i for dem særegne ugunstige Omstændigheder, som er traadt til og hvis uheldige Virkninger i økonomisk Henseende ikke saa let eller saa snart lade sig udslette. Efter at have forudskikket denne almindelige Karakteristik, skal jeg tillade mig specielt at omhandle de ovenfor nævnte Byer.

Drøbak.

Drøbaks Handel er i Femaaret betydeligt aftaget, idet nu fra Stedet kun exporteres Is fra et større Isoplæg inden Byens Grændser. Trællastexporten fra Drøbak er for intet at regne, og Byens Detailhandel med Manufaktur- og Kolonialvarer er i betydelig Grad gaaet tilbage, da Stedets Arbeidsstok dels er formindsket paa Grund af Ophøret med de offentlige Arbejder, der i de foregaaende Perioder have været drevne i Byens Nærhed (Jettéarbeidet, Veianlægget mellem Aas og Drøbak), og dels reduceret i Henseende til Kjøbeevne, og især da den lettede Kommunikation til Kristiania ved Smaalensbanen har draget bort en betydelig Del af Stedets Opland, og maaske mest paa Grund af den lettede Kommunikation mellem selve Stedet og Hovedstaden ved mange Gange daglig Dampskibsfart, der har medført, at Drøbaks egne Indvaanere dels under hyppigere personlige Kristianiature forsyne sig og sit Hus derfra, dels fra Forbindelser, der saaledes ere stiftede paa det større Marked, lade sig forsyne ved de regelmæssig daglig til og fra Kristiania farende kvindelige Kommissionærer, af hvilke et Par under-

holde en ikke ganske ubetydelig Trafik ved saadan Beskæftigelse. Denne sidstnævnte Omstændighed har heller ikke været uden lammende Indflydelse paa Stedets Haandværksdrift, om end denne vel ikke derved er afficeret i samme Grad som Handelen.

Skibsrederiet har i Drøbak som andetsteds i Femaaret ikke været indbringende. Ved Udgangen af 1885 var Antallet af de paa Stedet hjemmehørende Fartøier, som ialfald hovedsagelig benyttes i udenrigsk Fart, 14, af Drægtighed 4380.74 Ton, og af mindre Fartøier, der anvendes i indenrigsk Fart, 6 med 124 Tons Drægtighed. Paa Stedet er hjemmehørende 3 Bugserdampbaade med tilsammen 90 nominelle Hestekræfter, af Bruttodrægtighed 165.13 Ton, af Nettodrægtighed 77.67 Ton*).

Stedets faste Skydsstation holder 3 Heste i Sommerhalvaaret, 4 i Vinterhalvaaret.

Af Gader og Veie er der i Femaaret oparbejdet ved Farbjergjørelse af ældre Gangstier en Længde af omtrent 400 Meter, og af nye Brygger er tilkommet et nyt kommunalt Bryggeanlæg dels af Sten, dels af Jern, af Længde omtrent 65 Meter.

Byens Borgerskole og Almueskole har i Femaaret ingen Forandring undergaaet, men der har været arbejdet for Borgerskolens Overgang til kommunal Middelskole.

Politiuordener er paa Grund af den formindskede, tildels fremmede Arbejdsstok aftagne i Hyppighed, hvortil ogsaa bidrager den mindre Adgang til Beruselse, der følger med de daarlige Tider og den knappere Arbejdsfortjeneste.

Nogen Udvandring til fremmede Verdensdele er i Femaaret ikke foregaaet over Drøbak.

Endnu har ikke Stedet erholdt noget Vandværk, men ved Bevilgninger af Brændevinssamlagets Overskud er der nu dannet et Fond til Afhjælpelse af denne Mangel, og er foreløbige Undersøgelser i den Anledning sat i Værk Offentlig Kloakledning findes ikke.

Paa Stedet findes nu foruden den i forrige Femaarsberetning nævnte Haandværkerforening tillige et Arbejdersamfund, der med Tilhjælp af Staten, Kommunen og Sparebanken underholder en Husflidsskole for Piger og Gutter, ligesom Samfundet har faaet sig samlet et lidet Bibliothek, der flittig benyttes.

Ligningsforretningen for 1885 udviser en antagen Formue af Kr. 1 686 200.00 og en antagen Næring af Kr. 518 150.00; Sparebankens Formue er i samme anslaaet til Kr. 103 000.00 med Indtægt af Kr. 4200.00. Assurancesummen for Husene udgjorde 31te December 1885 Kr. 1 379 340.00.

*) En ifølge Fortegnelse over norske Orlogs- og Handelsfartøier for Marts 1885 som hjemmehørende i Tønsberg anført Bugserdampbaad, drægtig 29.93 Ton Brutto, 12.40 Netto, med 15 nominelle Hestekræfter, er her ikke medregnet, uagtet den korresponderende Reder bor her og Fartøiet under Ledighed altid her henligger.

Son.

Stedet er ogsaa i dette Femaar gaaet betydeligt tilbage i Henseende til Handel og Næring i det hele, medens Ædruelighedstilstanden har bedret sig. Paa Stedet findes ikke længere nogen Rettighed til Udskjænken af Brændevin eller Øl, men den økonomiske Tilbagegang paa Stedet har medført, at de kommunale Udgifter neppe lade sig klare uden den Indtægt, Brændevinsafgift vilde tilføre Kommunekassen, i hvilken Henseende er at bemærke, at Skatteevnen er betydeligt aftaget ved et Par af de største Skatteyderes Fraflyttelse fra Stedet. Sons Dampsag med Beskjæftigelse af gennemsnitlig 18 Arbeidere er Stedets eneste industrielle Anlæg foruden Værftet, hvor der i Femaaret er bygget et nyt Fartøi paa 500 Ton og har været til Reparation 34, hvoraf dog kun 18 til betydeligere Udbedringer.

Paa Stedet er hjemmehørende i udenrigsk Fart 9 Barkskibe, 2 Brigger, 2 Skonnerter og 2 Jagter af samlet Drægtighed 5222 Ton og i indenrigsk Fart 6 Jagter, drægtige tilsammen 127 Ton.

Ingen Udvandring har i Femaaret fundet Sted over Son. Ligningen for 1885 udviser i Formue Kr. 318 100.00 og i Næring Kr. 60 973.00.

Iøvrigt ingen Forandringer siden sidste Femaarsberetning.

Hølen.

har i Femaaret 1881—1885 ingen synderlig Forandring undergaaet i økonomisk Henseende paa det nær, at, siden Inddragelsen af Udskjækningsrettighederne i Son, sælges paa Stedet mere Brændevin end i forrige Periode.

Skatteligningen for 1885 udviser antagen Formue Kr. 147 500.00 og antagen Næring Kr. 35 940.00.

Hvitsten.

er i økonomisk Henseende gaaet temmelig tilbage ved en af de mest formuende Indvaaneres Fraflyttelse fra Stedet og en andens Dødsfald og dennes Formues Deling blandt for en stor Del andetsteds boende Arvinger. Hvitsten har 15 Fartøier i udenrigsk Fart, tilsammen af 6629.72 Tons Drægtighed.

Ingen Udvandring over Stedet.

I ingen af Byerne findes Handels- eller Sømandsforening, i Ladestederne hellerikke Haandværks- eller Arbejderforening.

Drøbaks Byfogedkontor 31te December 1885.
26de Mai 1886.

D. Faye Hansen.

Tabel 1.

Opgave vedkommende Jordbrugsarealet samt

Distrikter.	Oprydning af Nyland.	Er Arealet for Kornsæd forøget eller formindsket siden 1875?	Er Arealet for Poteter forøget eller formindsket siden 1875?	Er den dyrkede Eng forøget eller formindsket siden 1875?	Radsaa-maskiner.
Vestby	Intet.	Antages formindsket.	Antages formindsket.	Antages forøget.	2
Kraakstad	Ubetydelig.	Noget formindsket for Havre, forøget for Byg	Noget forøget.	Ikke ubetydelig forøget.	3 à 4
Aas	Do.	Omtrent uforandret.	Formindsket	Forøget.	13
Fron	Intet.	Do.	Forøget.	Do.	6
Næsodden	Do.	Do.	Mulig noget forøget.	Uforandret.	-
Østre Aker	Ubetydelig.	Do.	Noget formindsket	Do.	20 à 25
Vestre Aker	Do.	Do.	Do.	Do.	11
Bærum	Intet.	Do.	Do.	Do.	25
Asker	Ubetydelig.	Do.	Mulig lidt forøget.	Ubetydelig forøget.	25
Aker og Follo	Ubetydelig.	Omtrent uforandret.			Omtrent 108.
Høland	Intet.	Uforandret.	Uforandret.	Uforandret.	-
Urskog	Do.	Do.	Do.	Do.	1
Enebak	Do.	Do.	Do.	Do.	2
Fet	Ubetydelig.	Formindsket	Forøget.	Betydelig forøget.	-
Sørum	Intet.	Do.	Formindsket	Forøget.	1
Skedsmo	Ubetydelig.	Do.	Do.	Do.	4
Nitedal	Intet.	Noget forøget.	Do.	Do	3
Nedre Romerike	Ubetydelig.				11
Næs	Ubetydelig.	Uforandret.	Snarere formindsket.	Uforandret.	8
Eidsvold	Do.	Ubetydelig forøget.	Ubetydelig forøget.	Ubetydelig forøget.	2
Ullensaker	Do.	Snarere formindsket.	Maaske lidt forøget.	Uforandret.	2
Gjerdrum	Do.	Uforandret.	Uforandret.	Do.	-
Nannestad	Do.	Antagelig lidt formindsket.	Do.	Antagelig lidt forøget.	-
Hurdalen	Do.	Uforandret	Do.	Noget forøget.	-
Feiringen	Do.	Do.	Do.	Do.	-
Øvre Romerike	Ubetydelig.				12
Amtet	Ubetydelig.				131

Landbrugsmaskiner i Akershus Amt i Femaaret 1881-85.

Høstemaskiner:				Damp- tærskemaski- ner.	Er Pigtærskemaskiner for Hest eller Haandkraft almindelige?	Tærskemaskiner:		Anmærkninger.
kombi- nerede.	enkelte:		Tilsammen.			Vand- kraft.	Vind.	
	for Slaat.	for Skur.						
36	71	1	108	2	Nei.	-	-	
Henved 100	Faa.	-	ca. 100	4	Lige mange af hvert Slags.	1	-	
73	21	2	96	2	For Hest almindelig.	-	-	
54	-	-	54	-	Ja.	-	-	
Findesnæsten paa hver Gaard af nogenlunde Størrelse.			?	-	For Hest almindelig.	-	-	
100	-	-	100	*4	Nei.	-	-	* Der leies fra Kristiania.
39	38	-	77	*3	Do.	1	-	* Do.
5	85	5	95	1	Ja.	-	-	
4	38	2	44	1	Tildels.	5	-	
411	253	10	Foruden Næsodden 674.	17		7	-	
-	80	-	80	1	Ja.	3	-	
-	70	-	70	5	Do.	1	-	
ca. 50	ca. 20	-	ca. 70	-	For Hest almindelig.	2	-	
1	45	-	46	1	Ja.	-	-	
3	66	-	69	2	Do.	-	-	
10	ca. 50	-	ca. 60	4	Do.	1	-	
-	47	-	47	1	23	5	-	
ca. 64	ca. 378	-	442	14		12	-	
-	105	-	105	10	Mest for Hest.	-	-	
7	8	-	15	4	Ikke almindelig.	2	-	
5	131	-	136	7	Do.	-	-	
1	43	-	44	2	Paa mindre Brug.	1	-	
-	87	-	87	2	Ja.	-	-	
2	-	-	2	-	Do.	1	-	
-	-	-	-	-	Do.	-	-	
15	374	-	389	25		4	-	
490	1 005	10	1 505	56		23	-	

Tabel 2.

Opgave vedkommende Udsæd, Avl og Foldighed

Distrikter.	Udsæd pr. Maal (10 Ar).													
	Hvede.		Rug.		Byg.		Blandkorn.		Havre.		Erter.		Poteter.	
	Kg.	Liter	Kg.	Liter	Kg.	Liter	Kg.	Liter	Kg.	Liter	Kg.	Liter	Kg.	Liter
Vestby	-	26	-	18	-	26	-	-	-	42	-	-	-	324
Kraakstad	-	35	-	18	-	23	-	-	-	35	-	35	-	500
Aas	-	30	-	28	-	25	-	-	-	36	-	36	-	280
Fron	-	32	-	28	-	35	-	-	-	30	-	-	-	300
Næsodden	-	30	-	18	-	25	-	-	-	40	-	-	-	300
Østre Aker	-	35	-	20	-	30	-	-	-	45	-	-	-	350
Vestre Aker	-	35	-	20	-	30	-	-	-	45	-	26	-	360
Bærum	-	26	-	18	-	26	-	-	-	45	-	-	-	280
Asker	-	30	-	20	-	30	-	-	-	40	-	30	-	300
Aker og Follo	-	31	-	21	-	28	-	-	-	40	-	34	-	333
Høland	-	30	-	18	-	3	-	40	-	50	-	33	-	300
Urskog	-	50	-	20	-	30	-	-	-	50	-	45	-	240
Enebak	-	30	-	20	-	32	-	-	-	50	-	30	-	300
Fet	-	30	-	16	-	26	-	-	-	45	-	23	-	166
Sørum	-	34	-	24	-	28	-	35	-	38	-	30	-	270
Skedsmo	-	26	-	14	-	22	-	-	-	36	-	24	-	300
Nitedal	-	36	-	27	-	36	-	-	-	45	-	45	-	280
Nedre Romerike	-	34	-	20	-	29	-	37	-	45	-	33	-	265
Næs	24	30	16	20	18	27	18	36	17	36	24	30	125	170
Eidsvold	11.05	17	11.2	17	15.8	26	15.6	30	16.1	35	18.7	26	177.9	278
Ullensaker	18	26	13	18	16	26	-	-	21	44	25	35	200	280
Gjerdrum	-	35	-	20	-	25	-	-	-	50	-	35	-	300
Nannestad	18	24	14	20	20	30	22	40	24	50	26	35	200	280
Hurdalen	-	-	13	18	17	27	16	31	16	36	19	27	200	280
Feiringen	-	-	19	27	21	36	20	45	22	49	19	27	250	360
Øvre Romerike	18	26	14	20	15	28	18	36	19	43	22	31	192	278
Amtet	-	30	-	20	-	28	-	36	-	43	-	33	-	292

i Akershus Amt i Femaaret 1881-85.

Avl pr. Maal.													Foldighed.								
Hvede.		Rug.		Byg.		Blandkorn.		Havre.		Erter.		Poteter.		Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.	
Kg.	Liter.	Kg.	Liter.	Kg.	Liter.	Kg.	Liter.	Kg.	Liter.	Kg.	Liter.	Kg.	Liter.								
- 182	- 162	- 260	-	-	-	336	-	-	-	1 944	7	9	10	-	8	-	6				
- 280	- 270	- 253	-	-	-	245	-	210	-	3 000	8	15	11	-	7	6	6				
- 210	- 250	- 220	-	-	-	260	-	140	-	1 300	7	8.5	9.5	-	7	4	4.5				
- 224	- 224	- 385	-	-	-	300	-	-	-	2 100	7	8	11	-	10	-	7				
- 175	- 175	- 250	-	-	-	265	-	-	-	1 900	6	9.5	10	-	6.5	-	6.5				
- 280	- 300	- 300	-	-	-	315	-	-	-	2 100	8	15	10	-	7	-	6				
- 280	- 300	- 300	-	-	-	315	-	288	-	2 520	8	15	10	7	7	8	7				
- 208	- 216	- 312	-	-	-	270	-	-	-	1 680	8	12	12	-	7	-	6				
- 180	- 200	- 300	-	-	-	240	-	180	-	1 500	6	10	10	-	6	6	5				
- 224	- 233	- 287	-	-	-	283	-	204	-	2 005	7	11	10	7	7	6	6				
- 240	- 230	- 260	-	240	-	260	-	200	-	2 200	8	13	9	7	6	7	7				
- 400	- 240	- 270	-	-	-	350	-	180	-	1 680	8	12	9	-	7	4	7				
- 240	- 300	- 288	-	-	-	300	-	150	-	1 500	8	10	9	-	6	7	6				
- 270	- 187	- 280	-	-	-	327	-	175	-	1 290	7	12	11	-	7	8	8				
- 250	- 260	- 280	-	280	-	300	-	210	-	1 750	7.3	9	10	8	7.9	7	6.5				
- 156	- 126	- 198	-	-	-	216	-	144	-	2 100	6	9	9	-	6	6	7				
- 284	- 284	- 284	-	-	-	284	-	-	900	-	8	12	9	-	6	-	5				
- 263	- 232	- 266	-	260	-	291	-	176	-	1 753	7	11	9.4	7.5	7	6.5	7				
192	240	240	300	216	324	180	360	119	252	168	210	1 000	1 360	8	15	12	10	7	7	8	
133	204	133	204	159	260	140	270	129	280	140	195	1 423	2 224	12	12	10	9	8	7.5	8	
140	210	200	280	140	210	-	136	280	162	210	1 400	2 000	8	14	11	-	6	6	7	7	
- 280	- 200	- 200	-	-	-	300	-	210	-	2 100	8	10	8	-	6	6	7	7	7	7	
150	200	175	250	180	280	160	300	140	320	120	140	1 500	2 000	9	13	9	8	7	4	7	7
-	- 180	250	170	270	145	280	130	280	154	216	1 400	2 000	-	14	10	9	8	8	7	7	7
-	- 190	280	168	288	160	360	155	345	152	216	1 500	2 160	-	10	8	8	7	8	6	6	6
154	227	186	252	172	262	157	314	135	294	149	199	1 370	1 977	9	12	10	9	7	7	7	7
- 238	- 239	- 272	-	303	-	289	-	193	-	1 912	8	11	10	8	7	6	7	6	7	7	7

Tabel 3.

Opgave over de i Akershus Amt ved Udgangen af 1885 værende
faste Eiendomme.

Distrikter.	Særskilt skyldsatte Brug (Løbe-No.).			Deraf var egentlige Jordbrug.		
	Samlet Antal.	Revideret Matrikulskyld.		Samlet Antal.	Revideret Matrikulskyld.	
		Daler	Ort Sk.		Daler	Ort Sk.
Vestby	404	1 120	- 4	357	1 115	- 18
Kraakstad	357	877	- 10	328	874	2 17
Aas	309	872	2 16	275	869	2 21
Fron	229	530	3 20	189	527	1 14
Næsodden	209	382	- 18	132	377	2 -
Aker	1 341	2 302	- 21	704	2 268	- 18
Bærum	574	1 231	3 9	333	1 217	- 19
Asker	526	737	- 13	309	725	1 12
Aker og Follo . .	3 949	8 053	2 15	2 627	7 974	2 23
Høland	830	1 286	4 17	416	1 169	1 -
Urskog	403	672	- 17	386	658	2 8
Enebak	448	910	3 5	447	849	2 7
Fet	536	670	1 17	486	609	- 16
Sørum	404	683	- 16	366	650	4 1
Skedsmo	568	886	4 11	446	868	- 15
Nitedal	314	615	3 20	184	349	4 14
Nedre Romerike .	3 503	5 725	4 7	2 731	5 155	- 13
Næs	896	2 118	3 18	896	2 118	3 18
Eidsvold	1 091	1 044	- 8	1 091	1 044	- 8
Ullensaker	1 180	1 478	3 4.4	1 180	1 478	3 4.4
Gjerdrum	357	583	2 1	357	583	2 1
Nannestad	774	1 061	1 6.3	774	1 061	1 6.3
Hurdalen	258	310	3 20	258	310	3 20
Feiringen	251	203	1 19	251	203	1 19
Øvre Romerike . .	4 807	6 800	1 4.7	4 807	6 800	1 4.7
Amtet	12 259	20 579	3 2.7	10 165	19 929	4 16.7

Tabel 4.

**Opgave vedkommende Fædriften i Akershus Amts Landdistrikt
i Femaaret 1881—85.**

	Gjennomsnittspris for							Gjennomsnittspris	
	Arbeids- heste.	Okser.	Kjør.	Ung- nøt.	Kalve.	Voksne Faar.	Voksne Svin.	pr.Liter nysiet Melk.	pr.Kilo- gram Smør.
Vestby	Kr. 350	Kr. 100 à 150	Kr. 100	Kr. 50	Kr. 5 à 6	Kr. 14	Kr. 90	Øre. 8	Kr. 1.60
Kraakstad	300	100	80	40	10	10	80	8	1.60
Aas	200	70	80 à 90	40	10	10	80	8	1.60
Fron	300	120	100	60	30	15	100	10	1.70
Næsodden	275	100	90	40	7	15	80	10	-
Østre Aker	400	100	100	40	8	10	50	11	-
Vestre Aker	400	100	100	40	8	10	60	11	-
Bærum	250	100	90	50	5	16	80	10	-
Asker	275	80	90	50	5	18	100	10	-
Aker og Follo	305	100	93	45	10	13	80	9	1.62
Høland	400	100	100	60	5	16	60	6.5	1.50
Urskog	450	100	80	30	4	12	90	8	1.60
Enebak	350	100	100	40	10	12	80	7	1.60
Fet	300	95	75	35	20	16	45	8	1.80
Sørum	300	90	80	40	10	16	60	8	1.60
Skedsmo	350	100	80	40	5	12	60	8	1.70
Nitedal	300	100	100	60	8	12	60	8	1.60
Nedre Romerike	350	98	88	44	9	14	65	7.6	1.63
Næs	200	100	80	50	10	12	60	7.5	1.60
Eidsvold	300	100	65	40	8	8	60	9	1.80
Ullensaker	300	100	90	50	20	12	60	8	1.60
Gjerdrum	300	100	90	60	6	14	80	7.5	1.60
Nannestad	400	120	90	45	6	15	90	7.5	1.80
Hurdalen	200	60	65	30	4	10	50	8	1.60
Feiringen	200	60	60	30	4	8	50	8	1.50
Øvre Romerike	271	91	77	43	8	11	64	8	1.64
Amtet	308	96	86	44	9	12	69	8	1.60

Tabel 8.

Opgave over industrielle Anlæg i Akershus Amt ved Udgangen af 1885.

34

Anlæg og Herred, hvori beliggende.	Antal Brug.	Kontorpersonale, Formænd.	Arbejdere						Tilsammen.	I Virksomhed Arbejdsdage.	Drivkraft.	Produktion.	Anmærkninger.
			over 15 Aar.		mellem 12 og 15 Aar.		under 12 Aar.						
			Mand-kjøn.	Kvinde-kjøn.	Mand-kjøn.	Kvinde-kjøn.	Mand-kjøn.	Kvinde-kjøn.					
I. Forædling af Sten og Jord.													
Teglværker:													
Fron	1	1	15	5	-	-	-	21	150	Vand.	Kr. 7 500.	For 1 mangler enhver Opgave, for 1 Opgave over Produktion m. m.	
Østre Aker	4	4	103	19	22	3	4	155	475	Damp, 30 Hestekr.	2 600 000 Mursten, 680 000 Tagsten.		
Bærum	1	1	8	-	-	-	-	9	123	Vand, 20 Do.	250 228 Mursten, 36 298 Tagsten, 83 096 Drænsrør.		
Høland	1	2	3	-	-	-	-	5	30	?	30 000 Mur- og Tagsten.		
Urskog	2	-	10	-	-	-	-	10	8 Mdr.	?	?		
Enebak	2	-	8	-	-	-	-	8	220	Hestekraft.	45 000 Tagsten, 52 000 Rør, 25 000 Mursten.		
Fet	2	-	8	-	-	-	-	8	180	Do.	178 000 Mur- og Tagsten.		
Skedsmo	2	-	6	-	1	-	-	7	156	?	57 000 Do.*		
Nitedal	2	-	5	-	-	-	-	5	100*	Vand.	60 980 Tagsten, 33 190 Mursten, 816 Mønepander.		
Næs	3	-	2*	-	-	-	-	2	?	?			
Eidsvold	2	2	49	1	-	-	-	52	280	Vand.	1 092 300 Mursten, 372 250 Tagsten.		
Ullensaker	2	-	14	-	4	-	-	18	200	Do. og Hestekraft.	146 250 Tagsten, 182 420 Mursten.		
Hurdalen	1	-	2 à 3	-	-	-	-	2 à 3	72	Vand.	Kr. 740.		
Kalkbrænderier:	25	10	234	25	27	3	4	-	308				
Bærum	6	2	73	2	-	-	-	77	650	Vand.	Kr. 170 000.	Opg. kun meddelt for 2 Brug.	
Asker	1	-	2	-	-	-	-	2	90		„ 2 200.		
	7	2	75	2	-	-	-	79			Kr. 172 200.		

Glasværker:																					
Bærum	1	7	142	27	16	5	13	5	215	304	Damp,	Kr. 308 000.									
Hurdalen	1	3	38	-	-	-	-	-	41	hele Aaret.	10 Hestekr. ?	" 116 422.	Der beskæftiges mange flere end de anførte faste.								
	2	10	180	27	16	5	13	5	256			Kr. 424 422.									
Møllestenhuggeri:																					
Vestre Aker	1	-	5	-	-	-	-	-	5	200	Damp, 5 Hestekr.	?									
2. Metalindustri.																					
Hesteskosømfabriker:																					
Østre Aker	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-											Opgave mangler.
Eidsvold	1	4	41	12	-	-	-	-	57	300	Vand.	156 966 Kg. Kr. 78 483.									
Spigerfabriker og Valse- værker:																					
Vestre Aker	3	28	306	30	25	1	2	1	393	-	Vand og tild. Damp.	2 230 Ton Spiger, 31 Plader, 184 Skibs	Opgave mangler for de 2, for disse er Forbruget af Material opgivet til 1 440 Ton Spiger Jern, 750 - Søm 164 - Valsetraad.								
Kapselabrik:																					
Asker	1	-	8	11	-	-	-	1	20	305	Vand, 10 Hestekr.	Forbrugt 1800 Kg. Tin, 10 000 Kg. Bly.									
Hegtefabrik:																					
Nitedal	1	?	?	?	?	?	?	?	?	300	Vand.	?									
Knappefabrik:																					
Nitedal	1	?	?	?	?	?	?	?	?	300	Vand.	?									

Akershus Amt.

Tabel 8 (Forts.).

Anlæg og Herred, hvori beliggende.	Antal Brug.	Konfpersonale, Formænd.	Arbejdere						Til sammen.	I Virksomhed Arbejdsdage.	Drivkraft.	Produktion.	Anmærkninger.
			over 15 Aar.		mellem 12 og 15 Aar.		under 12 Aar.						
			Mand- kjøn.	Kvinde- kjøn.	Mand- kjøn.	Kvinde- kjøn.	Mand- kjøn.	Kvinde- kjøn.					
3. Tilvirkning af Maskiner m. m.													
Mekaniske Værksteder:													
Østre Aker	1	2	18	-	-	-	-	-	20	300	Damp, 4 Hestekr.	Kr. 20 000.	
Vestre Aker	1	5	60	-	-	-	-	-	65	288	Damp, 25 Hestekr.	1 300 Ton Støbegods.	Anvendt 162 Ton Heljern 46 - Stangjern 45 - Staal 83 - Kul 90 - Kokes Træmaterialier for Kr. 3500.
Bærum	1	7	66	-	-	-	-	-	73	297	Vand, 80 Hestekr.	Kr. 75 000.	
Skedsmo	1	4	41	-	-	-	-	-	45	298	Do. og Damp, 30 Hestekr.	?	
Skibsværft:	4	18	185	-	-	-	-	-	203	-			
Østre Aker	1	3	50	-	-	-	-	-	53	270	Damp, 12 Hestekr.	?	
Jernbanevognfabrik:													
Vestre Aker	1	6	108	-	-	-	-	-	114	303	Damp, 12 Hestekr.	?	
4. Kemisk Industri.													
Fyrstikfabriker:													
Østre Aker	2	11	185	305	26	20	-	-	547	596	Damp, 89 Hestekr.	Kr. 533 000. 254 000 Gros Fyrstikker.	
Asker	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
Enebak	1	5	52	52	32	32	-	-	173	291	Do. og Vand, 36 Hestekr.	?	
Nitedal	1	1	50	88	5	15	3	4	166	295	Damp, 25 Hestekr.	?	
	5	17	287	445	63	67	3	4	886	-			

Krudtfabrik: Nitedal	1	5	12	2	-	-	-	-	19	110	Vand, 25 Hestekr.	60 000 Kg. Krudt.	
Kemisk Fabrik: Vestre Aker	1	3	26	-	-	-	-	-	29	300	Do. og Damp, 50 Hestekr.	?	
Poudrettefabriker: Østre Aker	1	-		fra 1 à 2 til 6 à 8 efter Omst.						?	Vand.	?	
Vestre Aker	1	1	10	-	-	-	-	-	11	hele Aaret.		?	
5. Tilvirkning af Varme- og Belysningsstoffer.													
Tagpap-ogAsfaltfabriker: Østre Aker	2	-	3	-	-	-	-	-	3	300	?	?	Opgave for den ene mangler.
Kultjærefabrik: Østre Aker	1	-	1	-	-	-	-	-	1	14	?	?	
Fernisfabrik: Østre Aker	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-			Opgave mangler.
6. Textilindustri.													
Spinderi forenet med Væveri, Blegeri og Farveri:													
Vestre Aker	1	32	224	708	22	9	-	-	995	292	Vand.	Kr. 2 000 000.	
Bomuldsspinderi: Vestre Aker	1	2	16	40	5	7	-	-	70	304	Vand.	112 000 Kg. Bomulds- garn til en Værdi af Kr. 190 000.	Nedlagt i 1886.
Klæde- og Shoddy- Fabrik: Østre Aker	1	10	38	65	-	2	-	-	115	300	Damp og Vand, 80 H.kr.	?	
Farverier:													
Høland	1	-	1	-	-	-	-	-	1	300	Vand.	?	
Urskog	1	-	1	-	-	-	-	-	1	300	?	?	
Næs	1	-	1	-	-	-	-	-	1	?	?	?	
Ullensaker	1	-	4	-	-	-	-	-	4	300	Damp, 5 Hestekr.	Kr. 11 000 brutto.	
Nannestad	1	-	1	-	-	-	-	-	1	300	?	?	
	5	-	8	-	-	-	-	-	8	-			

Tabel 8 (Forts.).

Anlæg og Herred, hvori beliggende.	Antal Brug.	Kontorpersonale, Formænd.	Arbejdere						Tilsammen.	I Virksomhed Arbejdsdage.	Drivkraft.	Produktion.	Anmærkninger.
			over 15 Aar.		mellem 12 og 15 Aar.		under 12 Aar.						
			Mand- kjon.	Kvinde- kjon.	Mand- kjon.	Kvinde- kjon.	Mand- kjon.	Kvinde- kjon.					
Rebslagerier: Østre Aker	3	3	28	8	3	-	-	-	42	300	Den ene Damp, 15 Hestekr.	Den ene producerer for Kr. 75 à 80 000.	Den ene indstillede sin Drift Vaaren 1885.
7. Papir-,Læderindustrim.m. Træsliberier:													
Vestre Aker.	1	1	5	-	-	-	-	-	6	300	Vand.	250 Ton til Værdi ca. 10 à 12 000 Kr. 1 095 Ton.	Forbrugt 893 Kubikfavne Træ.
Fet	2	-	24	-	-	-	-	-	24	7 Mdr.	Do.		
Næs	1	1	27	-	-	-	-	-	28	300	Do.	3 700 Ton til Værdi 170 000 Kr. 6 279 Ton.	Do. 5 200 Tylvter Grantømmer. 983 " "
Eidsvold	2	3	52	-	-	-	-	-	55	601	Do.		
	6	5	108	-	-	-	-	-	113				
Træmasse-og Papfabrik: Eidsvold	1	1	72	12	-	-	-	-	85	300	Vand og Damp.	790 Ton Papir, 87 Ton Træmasse, Værdi 230 900 Kr. 250 Ton.	Forbrugt 5 101 Tylvter Tømmer.
Cellulosefabrik: Eidsvold	1	1	32	4	-	-	-	-	37	257	Vand.		
Papirfabrik: Bærum	1	4	49	9	-	-	-	-	62	300	Vand og Damp.	850 Ton Papir.	
Garverier:													
Østre Aker	2	-	4	-	2	-	-	-	6	230	Vand.	5 700 Skind.	
Urskog	3	-	5	-	-	-	-	-	5	900	Do.	?	
Fet	1	-	2	-	-	-	-	-	2	?	Do.	?	
Næs	2	-	2	-	-	-	-	-	2	?	Do.	?	
Ullensaker	3*	-	3	-	-	-	-	-	3	485	Do., Damp og Vind.	6 850 Kr.	Opg. over Arbejdstid og Produktion gælder kun de 2 af Garverierne.
	11	-	16	-	2	-	-	-	18				

8. Tilvirkning af Trævarer.

Dampsage:

Kraakstad	4	-	34	-	-	-	-	-	34	340	Damp, 22 Hestekr.	?	
Aas	1	-	9	-	-	-	-	-	9	220	Do. ?	?	
Bærum	2	-	15	-	-	-	-	-	15	70	Do., 17 H.kr.	520 Tylvter.	
Urskog	1	-	6	-	-	-	-	-	6	2 Mdr.	Do., 6 do.	?	
Fet	1	-	8	-	-	-	-	-	8	33	Do., 25 do.	146 Tylvter.	
Skedsmo	3	1	50	-	2	-	-	-	53	298	Do., 50 do.	?	Den ene har ikke været i Drift siden 1882.
Næs	1	1	13	-	-	-	-	-	14	5 à 6 Mdr.	?	2 500 Tylvter.	
Eidsvold	3	4	67	-	7	-	-	-	78	430	Do., 65.	7 800 Do.	
Sagbrug med Høvlerier:	16	6	202	-	9	-	-	-	217				
Fron	1	-	7	-	-	-	-	-	7	250	Vand.	Opskaaret omtrent 2 000 Tylvter.	
Bærum	1	8	166	-	7	-	2	-	183	280	Damp, 100 Hestekr.	Udskibet 7 200 Petersb. St. af forskelligt Slags.	
Urskog	2	-	12	-	-	-	-	-	12	150	Do., 16 do.	?	
Fet	1	-	18	-	-	-	-	-	18	60	Do. ?	750 Tylvter Tømmer.	
Skedsmo	3	12	328	-	-	-	-	-	340	825	Do., 155 H.kr.	Høvlet 81 962 Tv. Bord, 11 740 Tons Træl. Skaa- ret 12 890 Tv. Tømmer.	
Eidsvold	1	1	3	-	-	-	-	-	4	260	Vand, 45 Hestekr.	Skaaret 1 800 Tv. Tøm- Høvlet 5 200 - Bord.	
Asker	2	-	4	-	1	-	-	-	5	190	Do., 8 do.	Skaaret og høvlet omtr. 600 Tylvter Tømmer.	Hestekr. kun opgivet for det ene, paa dette høvles Tagspaan.
Sagbrug forenet med anden Virksomhed:	11	21	538	-	8	-	2	-	569				
Kraakstad	1	-	27	-	-	-	-	-	27	82	Damp, 6 Hestekr.	Opskaaret 488 Tylvter Tømmer.	Benyttes tillige til Korntærskning.
Næsodden	1	2	16	-	-	-	-	-	18	300	Vand.	Do. aa. 2 000 Tv. Tømmer.	Do. til Møllebrug.
Skedsmo	1	1	22	-	6	-	-	-	29	300	Do., 120 Hestekr.	450 Tylvter Tømmer, 12 000 Do. Bord, 2 200 Tdr. Korn.	Do.; til Møllen bruges 2 Mand.
Nitedal	1	-	1	-	-	-	-	-	1	?	Do. ?		Skjæres Materiali til Psal- modikon- og Knappeformer
Eidsvold	1	-	13	-	2	-	-	-	15	20	Do. ?	130 Tylvter Tømmer, 300 Dusin Kesteskafter.	Drives kun leilighedsvis og i kortere Tid af Aaret.
Ullensaker	1	1	4	-	-	-	-	-	5	10 Mdr.	Do., 15 H.kr.	Skaaret 50 Tv. Tømmer, formalet 6 000 Tdr. Korn	Møllen drives i 8 og Sagbruget i 2 Mdr.
	6	4	83	-	8	-	-	-	95				

Tabel 8 (Forts.).

Anlæg og Herred, hvori beliggende.	Antal Brug.	Kontorpersonale, Formand.	Arbejdere						Tilsammen.	I Virksomhed Arbejdsdage.	Drivkraft.	Produktion.	Anmærkninger.
			over 15 Aar.		mellem 12 og 15 Aar.		under 12 Aar.						
			Mand-kjøn.	Kvinde-kjøn.	Mand-kjøn.	Kvinde-kjøn.	Mand-kjøn.	Kvinde-kjøn.					
Andre Sagbrug:													
Kraakstad	9	-	38	-	1	-	-	39	328	Vand.	2 027 Tylvter Tømmer.	ForArbejdstid ogProduktion mgl.Opg.f.den eneSag.	
Aas	1	-	2	-	-	-	-	2	90	Do.	3 à 400 " "		
Østre Aker	3	-	6	-	-	-	-	6	90	Do.	140 " "		
Vestre Aker	2	2	16	-	-	-	-	18	133	Do.	905 " "		
Bærum	3	1	27	-	4	-	-	32	366	Do.	3 050 " " og 9 937 Tylvter Stokkeved		
Asker	3	-	4 à 5	-	-	-	-	4 à 5	40	Do.	215 Tylvter Tømmer.		
Høland	3	4	13	-	-	-	-	17	178	Do.	640 " ? "		
Urskog	7	-	14	-	-	-	-	14	221	Do.	" " ? "		
Enebak	10	-	38	-	-	-	-	38	710	Do.	3 810 " "		
Fet	4	2	36	-	2	-	-	40	291	Do.	4 837 " "		
Skedsmo	3	2	30	-	1	-	-	33	425	Do.	2 016 " "		
Nitedal	10	-	29	-	2	-	-	31	349	Do.	1 818 " "		
Næs	8	-	17	-	-	-	-	17	100	Do.	?	Opgave mangler for 4 for Arbejdstid og for 1 for Produktion.	
Eidsvold	3	-	10	-	4	-	-	14	210	Do.	620 " "	Opgave for Arbejdstid blot for 1 Brug og for Produktion blot for 2 Brug.	
Ullensaker	1	-	6	-	-	-	-	6	90	Do.	500 " "		
Gjerdrum	2	-	7	-	-	-	-	7	80	Do.	630 " "		
Nannestad	3	-	9	-	-	-	-	9	190	Do.	450 " "		
Hurdalen	3	-	2	-	2	-	-	4	140	Do.	210 " "		
Feiringen	2	-	4	-	-	-	-	4	54	Do.	763 " "	Opgave mangler for 1 Sagbrug.	
	80	11	309	-	16	-	-	336					
Kassefabrik:													
Bærum	1	-	6	-	-	-	-	6	300	Vand, 25 Hestekr.	ca. 26 000 Kasser.		
Trævarefabrik:													
Skedsmo	1	3	19	-	-	-	-	22	295	Vand.		Forbrugt 4 000 Tylvter Planker og Bord.	

9. Tilvirkning af
Næringsstofte.

Møllebrug:																				
Kraakstad	2	-	2 à 3	-	-	-	-	-	2 à 3	270	Vand, 20 Hestekr.	1 500 Tønder Korn.								
Fron	1	1	5	-	-	-	-	-	6	300	?	Indt. omtr. Kr. 3 000.								
Østre Aker	3	-	15	-	-	-	-	-	15	426	Do., 40 do.	1 134 Tdr. Korn.	Opgave over Produktion kun for 1 Mølle.							
Vestre Aker	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-										
Bærum	4	2	25	-	-	-	-	-	27	1 197	Do., 274 do.	3 600 Tdr., 187 000 Kg. og 61 500 Hektol. Korn.								
Asker	4	-	7 à 8	-	-	-	-	-	7 à 8	800	Do., 59 do.	6 040 Tønder Korn.	Opgave over Drivkraft kun for 2 Brug.							
Høland	6	3	6	-	-	-	-	-	9	1 266	Do. ?	17 800 " ? "								
Urskog	8	-	10	-	-	-	-	-	10	1 775	Do. ?	" ? "								
Enebak	8	1	10	-	-	-	-	-	11	570	Do. ?	1 760 " "								
Fet	4	1	5	-	-	-	-	-	6	313	Do., 40 do.	644 " "	Opgave over Drivkraft kun for 1 Brug og over Produktion kun for 2 Brug.							
Sørum	1	-	1	-	-	-	-	-	1	150	Do. ?	800 " "								
Skedsmo	3	-	13	-	-	-	-	-	13	500	Do., 120 do.	1 670 " "	Opgave over Drivkraft kun for 2 Brug og over Arbejdstid kun for 1 Brug.							
Nitedal	2	-	3	-	-	-	-	-	3	300	Do. ?	4 200 " ? "								
Næs	8	-	10	-	-	-	-	-	10	?	Do. ?	" ? "	1 Mølle drevet hele Aaret, for 1 mangler Opgave.							
Eidsvold	7	2	11	-	1	-	-	-	14	1 820	Do., 210 do.	17 500 " "	Opgave over Drivkraft kun for 3 Brug og over Produktion kun for 3 Brug.							
Ullensaker	6	-	6	-	-	-	-	-	6	500	Do., 100 do.	7 270 " "	Opgave for 2 Brug ikke afgivet. Arbejdstid opgi- vet for 2, Produktion for 3 Brug.							
Gjerdrum	4	-	6 à 8	-	-	-	-	-	6 à 8	960	Do., 120 do.	10 250 " "								
Nannestad	5	-	5	-	-	-	-	-	5	1 270	Do., 113 do.	5 500 " "								
Hurdalen	5	1	5	-	1	-	-	-	7	790	Do. ?	5 850 " "	Opgave over Produktion mangler for 1 Brug.							
Feiringen	3	-	4 à 5	-	-	-	-	-	4 à 5	460	Do. ?	2 100 " "	Opgave over Produktion mangler for 2 Brug.							
	88	11	151	-	2	-	-	-	164											

Tabel 8 (Forts.).

Anlæg og Herred, hvori beliggende.	Antal Brug.	Kontorpersonale, Formænd.	Arbejdere						Tilsammen.	I Virksomhed Arbejdsdagc.	Drivkraft.	Produktion.	Anmærkninger.
			over 15 Aar.		mellem 12 og 15 Aar.		under 12 Aar.						
			Mand-kjøn.	Kvinde-kjøn.	Mand-kjøn.	Kvinde-kjøn.	Mand-kjøn.	Kvinde-kjøn.					
Kjæksfabrik: Asker	1	2	7	-	-	-	-	-	9	300	Vand, 126 Hestekr.	?	
Ølbryggeri: Østre Aker	1	2	9	3	-	-	-	-	14	300	Damp.		Forbrugt 89 404 Kg. Malt.
Chokoladefabrik: Østre Aker	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-			Opgave mangler.
Cikoriefabrik: Østre Aker	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-			Opgave mangler.
10. Tilvirkning af Klædningsstofe.													
Fantasi- og Strømpefabrik: Skedsmo	1	1	15	10	-	-	-	-	26	300	Haandkraft.		Forbrugt 7 000 Kg. Uld- og Bomuldsgarn.

Tabel 10.

Opgave over de i Akershus Amt i ethvert af Aarene 1881—85 afhændede faste Eiendomme.

Sorenskriverier.	1881.		1882.		1883.		1884.		1885.		Tilsammen i 1881—1885.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
Aker	187	1 866 476	115	983 765	119	1 334 956	89	1 365 661	102	896 472	612	6 447 330
Follo	52	540 489	88	805 584	60	773 051	77	648 391	79	798 404	356	3 565 919
Nedre Romerike	142	605 521	178	736 875	143	750 783	178	856 142	131	694 858	772	3 644 179
Næs	76	358 877	95	325 258	138	562 302	105	470 795	77	399 540	491	2 116 772
Eidsvold	78	356 236	118	378 305	77	308 548	62 (desuden 8/20 afflere Eien- domme).	785 110	82	316 564	417	2 144 763
Tilsammen	535	3 727 599	594	3 229 787	537	3 729 640	511	4 126 099	471	3 105 838	2 648	17 918 963
Kjøbstaden Drøbak	22	49 003	11	7 069	12	8 960	17	26 149	14	29 289	76	120 470

Akershus Amt.

Tabel 11.

Opgave over de i Akershus Amt i ethvert af Aarene 1881—85 thinglæste Gjældsbreve og Skifteudlæg,
hvorved er givet Pant i fast Eiendom.

Sorenskriverier.	1881.		1882.		1883.		1884.		1885.		Tilsammen i 1881—1885.		Tilsammen i 1876—1880.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
Aker	518	3 930 885	318	1 262 566	247	1 795 941	212	1 892 507	250	1 559 368	1 545	10 441 267	5 378	19 180 370
Follo } Ladestederne Son, Hølen og Hvitsten	143	559 782	158	653 970	154	556 400	152	513 900	196	783 600	803	3 072 652	603	2 238 990
	11	9 819	13	10 254	5	3 070	9	4 120	9	6 730	47	33 993	80	119 736
	240	741 767	267	496 366	325	1 040 778	319	1 276 454	319	951 208	1 470	4 506 573	1 305	4 203 623
Næs	122	417 830	139	401 250	187	732 950	172	505 149	172	602 286	792	2 659 465	936	2 236 829
Eidsvold	144	426 121	145	447 262	155	1 036 588	162	1 037 996	134	532 119	740	3 480 086	801	2 162 561
Tilsammen	1 173	6 086 204	1 040	3 271 668	1 073	5 165 727	1 026	5 230 126	1 080	4 440 311	5 397	24 194 036	9 103	30 142 109
Kjøbstaden Drøbak .	35	57 706	33	62 151	32	42 980	23	34 370	15	14 058	138	211 265	133	191 144

Tabel 12.

Opgave over de i Akershus Amt i ethvert af Aarene 1881—85 aflæste Gjældsbreve og Skifteudlæg, hvorved var givet Pant i fast Gods.

Sorenskriverier.	1881.		1882.		1883.		1884.		1885.		Tilsammen i 1881—1885.		Tilsammen i 1876—1880.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
Aker	474	2 006 775	292	1 015 171	333	1 520 696	217	1 570 145	236	1 185 448	1 552	7 298 235	2 624	8 850 166
Follo } Ladestederne Son, Hølen og Hvitsten	158	277 680	156	570 862	126	326 600	139	424 200	175	535 000	754	2 184 342	517	1 645 556
	2	2 600	9	64 520	3	570	5	3 090	3	2 100	22	72 880	25	62 062
	233	588 150	153	432 919	235	663 508	249	682 868	249	617 832	1 119	2 985 277	904	2 738 640
Næs	180	483 499	143	354 134	189	475 270	166	358 153	166	425 775	844	2 096 831	663	1 359 748
Eidsvold	161	452 020	141	185 313	155	256 918	115	214 315	115	256 812	687	1 365 378	538	1 247 379
Tilsammen	1 208	3 810 724	894	2 622 919	1 041	3 243 562	891	3 252 771	944	3 072 967	4 978	16 002 943	5 271	15 903 551
Kjøbstaden Drøbak .	21	41 073	9	19 088	16	46 725	14	11 771	10	9 963	70	128 620	69	83 820

Akershus Amt.

Tabel 13.

Opgave over de i Akershus Amt i ethvert af Aarene 1881—85 afholdte Tvangsauktioner over fast Gods.

Sorenskriverier.	1881.		1882.		1883.		1884.		1885.		Tilsammen i 1881—85.		Tilsammen i 1876—80.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
Aker	13	155 530	21	146 178	22	220 883	10	115 500	12	111 855	78	749 946	67	754 805
Follo } Landdistrikt .	3	8 300	3	3 601	2	19 402	1	24 000	5	45 950	14	101 253	20	159 341
	} Ladestederne Son, Hølen og Hvitsten	3	870	7	2 360	3	1 730	1	800	1	238	15	5 998	6
Nedre Romerike . .		9	36 161	8	29 074	9	171 081	4	56 270	17	130 460	47	423 046	28
Næs	5	16 000	9	20 860	10	78 708	6	12 510	8	37 012	38	165 090	35	265 607
Eidsvold	7	28 804	7	21 200	10	43 227	11	22 485	12	55 618	47	171 334	41	184 000
Tilsammen	40	245 665	55	223 273	56	535 031	33	231 565	55	381 133	239	1 616 667	197	1 658 473
Kjøbstaden Drøbak .	5	2 326	4	2 500	1	500	7	9 815	4	1 110	21	16 251	16	20 725

Tabel 14.

Opgave over de i Akershus Amt i ethvert af Aarene 1881—85 afholdte Tvangsauktioner over Løssøre.

Sorenskriverier.	1881.		1882.		1883.		1884		1885.		Tilsammen i 1881—1885.		Tilsammen i 1876—1880.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
Aker	17	8 762	12	7 032	22	12 447	16	14 229	9	2 089	76	44 559	67	36 439
Follo } Landdistrikt . Ladestederne Son, Hølen og Hvitsten	4	7 159	4	2 061	2	2 773	4	4 462	7	3 606	21	20 061	17	25 210
	1	140	1	3 317	1	250	1	50	2	4 611	6	8 368	3	10 563
	5	5 436	8	6 876	10	13 021	12	12 671	13	10 063	48	48 067	41	28 539
Næs	9	5 515	12	5 009	7	1 966	2	130	11	2 808	41	15 428	83	52 926
Eidsvold	4	4 835	8	4 463	7	7 161	8	4 644	10	4 974	37	26 077	40	25 010
Tilsammen	40	31 847	45	28 758	49	37 618	43	36 186	52	23 151	229	162 560	251	178 687
Kjøbstaden Drøbak .	-	-	2	455	1	214	1	2 006	1	447	5	3 122	3	89

Tabel 15.

Opgave over de i Akershus Amt i ethvert af Aarene 1881—85 afholdte Exekutioner.

	1881.		1882.		1883.		1884.		1885.		Tilsammen i 1881—85.		Tilsammen i 1876—80.		Tilsammen i 1871—75.	
	An- tal.	Beløb.	An- tal.	Beløb.	An- tal.	Beløb.	An- tal.	Beløb.	An- tal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
Aker og Follo . . .	152	76 206	127	85 445	158	114 061	175	106 627	149	112 223	761	494 562	621	484 120	} 351	347 232
Ladestederne Son, Hølen og Hvitsten	-	-	1	1 251	1	4 035	-	-	1	739	3	6 025	21	5 699		
Nedre Romerike . . .	70	23 428	126	65 954	122	94 733	101	41 716	163	81 207	582	307 038	478	278 436	278	122 028
Øvre Romerike . . .	35	107 169	33	55 419	26	49 406	42	54 785	24	28 927	160	295 706	783	491 459	316	128 008
Tilsammen i Land- distriktet	257	206 803	287	208 069	307	262 235	318	203 128	337	223 096	1 506	1 103 331	1 903	1 259 714	945	597 268
Kjøbstaden Drøbak .	10	1 808	4	1 148	4	2 694	4	1 196	8	5 943	30	12 789	10	2 903	10	35 374

Tabel 16.

Opgave over de i Akershus Amt i ethvert af Aarene 1881—85 afholdte Udpantninger.

	1881.		1882.		1883.		1884.		1885.		Tilsammen i 1881—85.		Tilsammen i 1876—80.		Tilsammen i 1871—75.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
Aker og Follo . .	2 191	51 536	2 180	55 596	2 562	65 787	2 036	52 258	2 806	78 962	11 775	304 139	20 575	321 151	} 15 475	264 704
Ladestederne Son, Hvitsten og Hølen	42	651	43	474	28	370	19	205	23	298	155	1 998	251	3 078		
Nedre Romerike .	927	28 192	900	29 434	881	28 332	930	23 750	971	33 052	4 609	142 760	6 319	123 334		
Øvre Romerike .	2 086	48 155	1 612	43 233	1 419	40 713	1 819	47 718	1 834	46 946	8 770	226 765	7 243	181 936	6 293	114 820
Tilsammen i Land- distriktet . . .	5 246	128 534	4 735	128 737	4 890	135 202	4 804	123 931	5 634	159 258	25 309	675 662	34 388	629 499	27 205	507 616
⁴ Kjøbstaden Drøbak	53	305	36	705	36	408	43	547	62	1 110	230	3 075	261	6 383	112	779

Akershus Amt.

Tabel 17.

Opgave over Tjenerløn og Arbeids-

Herreder.	Sædvanlig Aarsløn for Tjenere.		Sædvanlig Dagløn.											
	Tjenestegutter.	Tjenestepiger.	Husmænd.				Almindelige Dagarbeidere.							
			Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.		Mænd.				Kvinder.			
			Som-mer.	Vin-ter.	Som-mer.	Vin-ter.	Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.		Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.	
							Som-mer.	Vin-ter.	Som-mer.	Vin-ter.	Som-mer.	Vin-ter.	Som-mer.	Vin-ter.
Asker	160	100	2.00	1.20	1.20	0.80	2.00	1.20	1.20	0.80	1.20	0.80	0.80	0.40
Bærum	160	100	2.00	1.20	1.20	0.80	2.00	1.20	1.20	0.80	1.20	0.80	0.80	0.40
Vestre Aker	200	90	1.30	1.30	0.60	0.50	1.80	1.40	1.00	0.60	1.00	0.80	0.60	0.40
Østre Aker	200	90	1.40	1.20	0.60	0.50	1.80	1.40	1.00	0.50	1.00	0.80	0.60	0.40
Næsodden	145	80	1.00	1.00	0.50	0.44	2.00	1.50	1.10	0.90	-	-	0.55	0.55
Kraakstad	150	80	1.20	1.00	0.40	0.33	1.80	1.40	1.00	0.50	-	-	0.50	0.40
Aas	160	90	1.60	1.50	1.00	0.50	1.60	1.50	1.00	0.50	1.00	0.80	0.50	0.40
Fron	200	100	1.60	1.40	1.00	0.80	1.60	1.40	1.00	0.80	1.10	0.90	0.50	0.50
Vestby	200	100	1.40	1.20	0.40	0.27	1.80	1.40	1.00	0.50	1.00	0.90	0.40	0.27
Gjennemsn. i Aker og Follo	175	92	1.50	1.20	0.76	0.55	1.80	1.40	1.05	0.65	1.10	0.85	0.58	0.41
Høland	155	80	1.00	0.80	0.33	0.23	1.50	1.20	1.00	0.80	1.00	0.80	0.40	0.30
Ørskog	120	80	1.20	1.00	0.33	0.23	1.80	1.40	1.00	0.60	1.20	1.10	0.50	0.40
Enebak	170	80	1.50	1.10	1.00	0.60	1.50	1.10	1.00	0.60	1.00	0.70	0.60	0.30
Fet	160	80	1.00	0.80	0.40	0.27	1.50	1.00	0.80	0.40	0.80	0.60	0.40	0.27
Sørum	150	90	-	-	0.50	0.40	1.50	1.20	1.00	0.60	1.00	0.80	0.50	0.35
Skedsmo	160	75	1.20	1.00	0.70	0.55	1.60	1.30	1.00	0.70	1.00	0.80	0.50	0.40
Nitedal	160	100	1.20	1.10	0.60	0.50	2.00	1.50	1.20	0.80	1.20	0.80	0.50	0.40
Gjennemsn. i Nedre Romerike	154	84	1.18	0.97	0.55	0.40	1.63	1.24	1.00	0.64	1.03	0.80	0.49	0.35
Næs	140	80	1.20	1.20	0.35	0.35	1.50	1.20	0.80	0.50	1.00	0.80	0.50	0.40
Eidsvold	150	70	1.20	1.00	0.60	0.45	1.40	1.20	0.90	0.60	1.00	0.80	0.45	0.35
Ullensaker	300	200	1.00	0.80	0.33	0.27	1.60	1.20	0.80	0.50	0.80	0.80	0.50	0.40
Gjerdrum	300	200	-	-	0.40	0.27	-	-	0.80	0.40	-	-	0.50	0.33
Nannestad	150	80	1.20	1.00	0.40	0.30	1.60	1.20	0.80	0.40	-	-	0.45	0.30
Hurdalen	160	80	1.20	1.00	0.60	0.40	1.60	1.20	1.00	0.60	1.00	0.80	0.50	0.30
Feiringen	160	80	1.80	1.40	1.00	0.80	2.00	1.40	1.00	0.80	1.00	0.80	0.50	0.40
Gjennemsn. i Øvre Romerike	194	113	1.27	1.07	0.53	0.41	1.62	1.23	0.87	0.54	0.96	0.80	0.48	0.35
Gjennemsn. i Amtet	181	102	1.32	1.08	0.61	0.45	1.68	1.29	0.97	0.61	1.03	0.82	0.52	0.37

lønninger i Akershus Amt i Aaret 1885.

Arbejdspriser for																	
Tømmerhuggere.	Tømmerkjørere med Hest.	Tømmerkjørere uden Hest.	Bergværksarbejdere.	Glasværksarbejdere.	Teglværksarbejdere.	Arbejdere ved mekaniske Værksteder og Jernstøberier.	Skibstømmermænd.	Fyrstikfabrikarbejdere.	Spindleriarbejdere, Mænd.	Spindleriarbejdere, Kvinder.	Væveriarbejdere, Mænd.	Væveriarbejdere, Kvinder.	Træsliberiarbejdere.	Sagbrugsarbejdere.	Brænderiarbejdere.	Høstømmermænd.	Andre, der er af Betydning for Herredet.
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.15	-	-	-
1.90	3.00	-	-	-	-	2.00	-	-	-	-	-	-	-	2.00	-	2.50	-
2.00	3.00	-	2.00	-	-	2.40	-	-	2.25	1.25	2.25	1.25	-	2.00	-	2.50	-
-	-	-	-	-	2.40	2.40	2.40	Ak-kord.	2.00	1.50	2.00	1.50	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1.50	3.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.50	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3.00	-	3.50	-
2.00	3.50	1.50	-	-	2.00	-	-	-	-	-	-	-	-	1.80	-	3.00	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.00	-
1.85	3.12	1.50	2.00	-	2.20	2.27	2.40	-	2.12	1.37	2.12	1.37	-	2.24	-	2.70	-
1.50	4.00	1.50	-	-	1.60	-	-	-	-	-	-	-	-	1.80	-	2.40	-
1.40	3.40	1.40	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.30	-
1.50	3.00	1.10	-	-	1.80	-	-	1.70	-	-	-	-	-	1.80	-	Ak-kord. (2.00)	-
1.20	3.00	1.10	-	-	2.00	-	-	-	-	-	-	-	3.00	2.00	-	2.00	Flødningsarb. 1.60, Jernbanearb. 2.00.
-	3.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.50
1.50	3.00	1.50	-	-	2.00	2.20	-	-	-	-	-	-	-	2.00	-	2.20	-
2.00	4.00	1.50	-	-	1.60	-	-	2.00	-	-	-	-	-	2.00	-	2.40	-
1.52	3.34	1.35	-	-	1.80	2.20	-	1.85	-	-	-	-	3.00	1.92	-	2.26	-
lønnes pr. Tylvt.	3.00	1.40	-	-	lønnes pr. 1000 Stkr.	-	-	-	-	-	-	-	2.15	1.80	-	2.50	-
1.50	2.50	1.20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.00	2.00	-	2.00	-
2.00	3.00	-	-	-	4.00	-	-	-	-	-	-	-	-	3.00	-	2.50	Murere 3.00.
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1.20	-	1.20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.50
1.60	4.00	1.60	-	3.70	2.00	-	-	-	-	-	-	-	-	2.40	-	2.00	Tømmerflødere 2.00. Do. 2.00.
2.00	4.00	2.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.40	-	2.00	-
1.66	3.30	1.48	-	3.70	3.00	-	-	-	-	-	-	-	2.07	2.32	-	2.25	-
1.68	3.25	1.44	2.00	3.70	2.33	2.23	2.40	1.85	2.12	1.37	2.12	1.37	2.54	2.16	-	2.40	-

Tabel 18.

Udvandringen fra Akershus Amt i ethvert af Aarene 1881—85.

	1881.		1882.		1883.		1884.		1885.		1881—1885.		
	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	Tils.
Vestby (÷ Hvitsten)	3	3	3	1	6	3	11	5	-	3	23	15	38
Kraakstad	14	12	15	5	11	7	15	7	2	3	57	34	91
Aas	7	-	6	1	7	8	3	1	4	3	27	13	40
Fron	1	-	2	-	6	5	1	-	2	1	12	6	18
Næsodden	3	-	9	7	6	3	2	3	2	4	22	17	39
Aker	113	76	91	75	63	52	37	33	27	33	331	269	600
a. Østre Aker	63	37	36	34	25	17	21	19	6	13	-	-	-
b. Vestre Aker	50	39	55	41	38	35	16	14	21	20	-	-	-
Bærum	21	29	56	45	22	18	22	18	16	12	137	122	259
Asker	22	11	23	12	25	31	26	18	19	20	115	92	207
Aker og Follo Fogd.	184	131	205	146	146	127	117	85	72	79	724	568	1 292
Høland	67	47	55	35	56	50	21	18	21	14	220	164	384
Urskog	59	40	56	29	18	19	23	22	9	12	145	122	267
Enebak	34	23	36	16	33	16	17	8	10	12	130	75	205
Fet	59	33	62	45	49	35	29	19	10	4	209	136	345
Sørum	24	17	18	18	16	12	11	6	5	2	74	55	129
Skedsmo	41	28	37	24	20	14	22	20	14	24	134	110	244
Nitedal	25	18	48	30	21	21	9	4	9	7	112	80	192
Nedre Romer. Fogd.	309	206	292	197	213	167	132	97	78	75	1 024	742	1 766
Næs	52	55	62	63	56	44	35	24	42	30	247	216	463
Eidsvold	100	89	106	69	83	51	47	46	33	24	369	279	648
Ullensaker	50	37	75	47	42	29	35	17	25	21	227	151	378
Gjerdrum	3	5	11	6	8	7	3	5	1	3	26	26	52
Nannestad	43	34	48	31	52	41	25	9	28	24	196	139	335
Hurdalen	35	32	32	33	42	36	12	6	15	18	136	125	261
Feiringen	15	9	5	-	12	5	12	4	-	-	44	18	62
Øvre Romer. Fogd.	298	261	339	249	295	213	169	111	144	120	1 245	954	2 199
Amtet (Ld.d.)	791	598	836	592	654	507	418	293	294	274	2 993	2 264	5 257
Son	5	1	7	10	5	1	-	1	3	6	20	19	39
Hølen	2	-	1	-	1	-	-	-	-	-	4	-	4
Hvitsten	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2	1	3
Drøbak	14	12	7	4	11	5	9	6	3	6	44	33	77
Tilsammen	22	14	16	14	17	6	9	7	6	12	70	53	123
	813	612	852	606	671	513	427	300	300	286	3 063	2 317	5 380
	1 425		1 458		1 184		727		586				

Tabel 19.

Opgave over Gjennemsnittsprisen pr. Skylddaler for solgte Jordeiendomme
i Akershus Amt.

Sorenskriverier og Thinglage.	Middeltal for Aarene 1881 - 85.	Middeltal for Aarene 1879 - 80.	Middeltal for Aarene 1871 - 75.
	pr. Skyldd.	pr. Skyldd.	pr. Skyldd.
Akers Sorenskriveri:			
Akers Thinglag	7 160	8 005	6 204
Askers Do.	5 008	6 485	4 756
Bærums Do.	3 987	5 355	4 116
Follo Sorenskriveri:			
Aas Thinglag	3 857	3 715	3 572
Næsoddens Do.	6 299	4 425	3 600
Vestby Do.	3 789	3 642	2 792
Kraakstads Do.	4 430	5 332	3 548
Nedre Romerikes Sorenskriveri:			
Skedsmo Thinglag	4 796	3 252	3 628
Nitedals Do.	4 350	4 100	3 628
Sørums Do.	4 785	3 745	3 364
Urskogs Do.	4 316	5 805	4 032
Hølands Do.	4 494	5 532	3 452
Fets Do.	4 332	4 565	4 060
Enebaks Do.	4 600	4 737	3 152
Næs Sorenskriveri:			
Næs Thinglag	2 729	2 357	2 336
Ullensakers Do.	3 657	3 400	2 936
Gjerdrums Do.	2 888	3 467	2 520
Eidsvolds Sorenskriveri:			
Eidsvolds Thinglag	4 523	4 220	3 628
Nannestads Do.	4 524	3 632	3 160
Hurdalens Do.	5 306	3 437	4 216

Tabel 20.

Opgave over udført Veiarbeide i Femaaret 1881—85, og

Herreder.	1. Længde af Veie, paa hvilke kan kjøres med 1 Hest					
	Hovedvei.					indtil 300 Kg.
	indtil 300 Kg.	fra 3 til 500 Kg.	fra 5 til 700 Kg.	over 700 Kg.	Ialt.	
	m.	m.	m.	m.	m.	m.
Vestby	-	3 000	16 906	-	19 906	13 000
Kraakstad	-	-	-	15 885	15 885	12 000
Aas	-	4 044	2 000	25 000	31 044	11 000
Fron	-	5 108	-	8 665	13 773	23 000
Næsodden ¹⁾	-	-	-	7 690	7 690	1 000
Østre Aker	-	-	10 000	16 958	26 958	12 000
Vestre Aker	-	-	-	14 445	14 445	3 000
Bærum	-	-	-	22 958	22 958	23 000
Asker	-	11 765	-	-	11 765	-
Høland	-	-	20 345	20 000	40 345	22 000
Urskog ²⁾	-	-	21 674	-	21 674	-
Enebak	-	-	-	7 320	7 320	22 000
Fet	-	-	-	24 037	24 037	15 000
Sørum	-	13 952	6 000	-	19 952	9 000
Skedsmo	5 613	2 945	-	16 842	25 400	-
Nitedal	-	-	-	25 580	25 580	-
Næs ³⁾	-	-	19 365	-	19 365	-
Eidsvold	12 000	21 384	8 290	1 710	43 384	22 000
Ullensaker	-	21 000	-	17 700	38 700	-
Gjerdrum	-	-	-	-	-	6 000
Nannestad	-	-	-	8 500	8 500	40 000
Hurdalen ⁴⁾	21 339	-	-	-	21 339	23 000
Feiringen ⁵⁾	-	-	-	4 500	4 500	22 333
Sum	38 952	83 198	104 580	237 790	464 520	279 333

1) Af de 7690 m. Hovedvei i Næsodden vedligeholdes 6519 m., hvad Sommerveiarbeidet angaar, for Amtslagt Ridevei. 4) Af Hovedveien vedligeholdes 4500 m., hvad Sommerveiarbeidet angaar, for Amtsvei-

over Veienes Tilstand ved Udgangen af 1885 i Akershus Amt.

paa Hjulføre i Netto Last				Tilsammen rodelagt Vei.	2. Udført Veiarbejde.			
Bygdevei.					Omlægning.		Nyt Anlæg.	
fra 3 til 500 Kg.	fra 5 til 700 Kg.	over 700 Kg.	Ialt.		Hoved- vei.	Bygde- vei.	Hoved- vei.	Bygde- vei.
m.	m.	m.	m.	m.	km.	km.	km.	km.
45 000	2 285	-	60 285	80 191	0.7	2.0	-	-
56 000	6 453	-	74 453	90 338	-	1.4	-	-
22 000	21 175	1 830	56 005	87 049	9.0	0.7	-	-
4 000	3 601	-	30 601	44 374	5.0	-	-	-
23 000	17 120	-	41 120	48 810	-	-	-	8.54
30 000	9 642	-	51 642	78 600	0.9	3.7	-	-
10 000	10 000	31 118	54 118	68 563	-	3.6	-	0.33
17 000	11 856	-	51 856	74 814	-	0.8	-	-
33 000	1 884	-	34 884	46 649	-	-	-	-
29 509	30 000	-	81 509	121 854	1.4	-	-	-
53 800	-	-	53 800	75 474	0.3	-	-	-
36 279	18 000	-	76 279	83 599	-	-	-	-
22 000	-	2 332	39 332	63 369	-	-	-	2.2
17 000	4 000	-	30 000	49 952	-	-	-	1.2
16 467	9 133	-	25 600	51 000	-	-	-	1.0
15 000	-	-	15 000	40 580	-	-	-	-
110 000	33 000	-	143 000	162 365	0.2	-	-	-
20 600	6 000	6 195	54 795	98 179	-	4.7	1.7	4.2
33 000	33 450	-	66 450	105 150	0.5	-	5.0	-
22 000	7 100	-	35 100	35 100	-	-	-	-
40 500	-	-	80 500	89 000	-	-	8.5	-
11 016	-	-	34 016	55 355	-	-	-	-
-	-	-	22 333	26 833	-	-	4.5	-
667 171	224 699	41 475	1 212 678	1 677 198	18.0	16.9	19.7	17.47

veikassens Regning. *) I Urskog er desuden rodelagt 36 840 m. Ridevei. *) Næs har desuden 28 000 m. rode-
kassens Regning. *) Feiringen vedligeholder 4000 m. Bygdevei i Hurdalen.

Tabel 21.

Opgave vedkommende Naturalarbeide paa Veiene og Eiendomsskatten
i 1885 samt over Skydsstationer, Dampskibsanløbssteder og
Færgesteder i Akershus Amt ved Udgangen af 1885.

	Naturalvei- arbeide optaget i Overslaget over Herredets Udgifter 1885 og godtgjort Yderen med pr. Skylddaler	Udlignet Eiendoms- skat i Herredet 1885.	Antal faste Skydsstationer.			Damp- skibs- anløbs- steder.	Færge- steder.
			Faste Statio- ner.	Faste Heste.	Re- serve- heste.		
	Kr.	Kr.					
Vestby	5.00	5.66 ¹⁾	2	4	-	2	-
Kraakstad	-	2.00	1	2	2	-	-
Aas	8.00	9.00	2	7	-	1	-
Fron	-	7.00	-	-	-	3	-
Næsodden	-	6.00 ²⁾	1	2	2	10	-
Østre Aker	-	6.00	1	4	-	5	-
Vestre Aker	-	6.00	1	6	2	6	-
Bærum	7.20	14.29	1	6	4	7	-
Asker	6.60	15.00	1	2	2	9	-
Høland	6.00	10.00 ³⁾	5	10	5	1	-
Urskog	-	6.50	2	4	4	-	1
Enebak	10.00	16.50	3 ⁴⁾	6	3	2	-
Fet	5.00	6.75	3	6	6	2	-
Sørum	8.00	14.60	1	2	2	-	1 ⁵⁾
Skedsmo	10.00	14.00	3	6	4	1	-
Nitedal	-	8.74	2	6	4	-	-
Næs	-	6.00	4	8	12	-	5
Eidsvold	9.00	15.80	5	10	12	2	1
Ullensaker	8.00	10.00	2	4	4	-	-
Gjerdrum	6.00	12.00 ⁶⁾	1	1	2	-	-
Nannestad	-	5.00	1	2	2	-	-
Hurdalen	6.00	15.40	2	2	6	-	-
Feiringen	-	10.65	-	-	-	2	-
Amtets Landdistrikt			44	100	78	53	7

¹⁾ Med Tillæg for Annekserne. ²⁾ Oppegaard 8 Kr. ³⁾ Sitskogen Kr. 11.50. ⁴⁾ Hvoraf 1 ogsaa for Baadskyds. ⁵⁾ Det samme som i Urskog. ⁶⁾ Foruden 40 Øre's Tillæg i Hovedsognet.

III.

Smaalenenes Amt.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand m. v. i Smaalenenes Amt
i Femaaret 1881—1885.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Femaaret 1881—1885 har med Hensyn til Avlingernes Størrelse og Kvalitet i det hele været ret tilfredsstillende. Naar undtages i 1881, have Høavlingerne været gode, hvilket især var Tilfældet 1882 og 1883. Rugen gav i Periodens tre første Aar et mindre godt Udbytte, men slog godt til i de to sidste. Vaarsæden gav i 1881—84 et godt Udbytte, men mislykkedes i 1885. Poteterne gave ogsaa, naar undtages i 1882 og 1883, et nogenlunde godt Udbytte.

Nettoudbyttet af Jordbruget har derimod ikke været tilfredsstillende trods de nogenlunde gode Aar, da Priserne have været stedse faldende, medens Arbeidspriserne, antagelig tildels som en Følge af den stærke Udvandring, have holdt sig omtrent uforandrede. Jordbruget maa efter de modtagne Indberetninger antages at have gjort jævn og god Fremgang; Brugen af kunstig Gjødning bliver mere almindelig, nyere og bedre Agerbrugsredskaber anskaffes i ikke ringe Antal og Jordforbedringer foretages. De Forhold, hvorunder Landmanden i Femaaret virkede og fremdeles virker, have indeholdt en stærk Opfordring til at gaa over til en bedre og mere intens Dyrkningsmaade og samtidig til at indrette sig paa den mest økonomiske Maade. Fra Rakkestads Fogderi indberettes, „at de saakaldte Havreskifter — skjønt paa Grund af Mangel paa Kapital langt fra aldeles afskaffede — dog ifølge Beretninger fra samtlige Herreder ere blevne meget sjældnere end forhen, idet den til Havreagre benyttede Jord paa mange Steder nu efter Indhøstningen indgaar under den almindelige Gaardsdrift, medens den forhen kun benyttedes til Havnegang, indtil den kunde benyttes til ny Havresæd.“

Oprydning af Nyland har kun i yderst ringe Grad fundet Sted, men derimod antages Arealet af Englandet at være udvidet og det til Kornsaed og Poteter anvendte Areal at være noget formindsket, da Meieriernes Antal er betydeligt forøget, og man synes mere og mere at være gaaet over til Melkeproduktionen.

Brugen af Maskiner tiltager fremdeles. I 1885 vare i Brug 58 Radsaamaskiner, 292 kombinerede Slaattmaskiner, ca. 590 enkelte Maskiner for Slaat samt 32 Damptærskemaskiner.

Middelfoldigheden er efter de indkomne Indberetninger for Hvede 7 Fold, for Rug 12, for Byg 8, for Havre 7, for Erter 6 og for Poteter 7; i det foregaaende Femaar var Middelfoldigheden opgivet at være henholdsvis 7, $12\frac{1}{2}$, $8\frac{1}{2}$, $6\frac{3}{4}$, $6\frac{1}{2}$ og $6\frac{3}{4}$.

Udsæd pr. Maal har gjennemsnitlig været af Hvede 33 Liter, af Rug 19, af Byg $28\frac{1}{2}$, af Havre 42, af Erter 32 og af Poteter 229, og Avling pr. Maal af Hvede $223\frac{1}{2}$ Liter, af Rug og Byg 227, af Havre $256\frac{1}{2}$, af Erter 204 og af Poteter 1733.

Man har beregnet Bruttoudbyttet af Amtets Jordbrug til 13 à 14 Mill. Kroner, hvoraf ca. 7 Millioner falder paa Korn- og Potetavlen og Resten paa Værdien af Produkterne af Kvægavlen, og det vil deraf sees, hvilken fremragende Stilling Jordbruget indtager blandt Amtets Næringsveie. Det til Jordbrug anvendte Areal er henved $\frac{1}{5}$ af Amtets Fladeindhold eller omtrent 850 000 Maal.

Af Havre udskibes ikke ubetydeligt, ligesom der ogsaa sælges endel Rug.

Eiendomspriserne holdt sig i Femaaret nogenlunde uforandret og maa i det hele siges at være for høie. Gjennemsnitsprisen pr. Skylddaler var:

i 1881	Kr. 5071
- 1882	- 5068
- 1883	- 4090
- 1884	- 4998
- 1885	- 5567

Ved Udgangen 1885 var Antallet af faste Eiendomme:

i Idde og Markers Fogderi	3131 af rev. Skyld	3637 Dal. 3 Ort $3\frac{3}{5}$ Sk.
- Moss Do.	3623 —	4581 — 2 — $6\frac{2}{5}$ —
- Rakkestads Do.	3757 —	5465 — 4 — 3 —

10511 af rev. Skyld 13 684 Dal. 4 Ort 13 Sk.

hvoraf Jordbrug:

i Idde og Markers Fogderi	3131 af rev. Skyld	3637 Dal. 3 Ort $3\frac{3}{5}$ Sk.
- Moss Do.	2981 —	4468 — 2 — 5 —
- Rakkestads Do.	3757 —	5465 — 4 — 3 —

9869 af rev. Skyld 13 571 Dal. 4 Ort $11\frac{2}{5}$ Sk.

Den reviderede Skyld i Skyldmark var:

i Idde og Markers Fogderi	10 775	Mark	36	Øre
- Moss Do.	12 359	—	41	—
- Rakkestads Do.	14 909	—	74	—

Tilsammen 38 044 Mark 51 Øre.

Opgaverne fra forrige Femaar viste, at Antallet af særskilt skyldsatte Brug ved Udgangen af 1880 var:

i Idde og Markers Fogderi	3012
- Moss Do.	3422
- Rakkestads Do.	4605

Tilsammen 11 039.

hvorved Fogden i Rakkestad for sit Fogderis Vedkommende gjør den Bemærkning, at Tallet 4605 i 1880 enten maa være hentet fra Panteregistrene, hvor han antager, at mange Eiendomme staa opførte som særskilte Brug, medens de i Kassebøgerne ere sammenføjede, eller ogsaa maa Tallet være urigtigt, idet der ingen Tvivl er om, at Antallet af særskilt matrikulerede Eiendomme i Femaaret er bleven adskilligt forøget, da Eiendommenes Deling har været meget hyppigere end deres Sammenføjning.

Landbrugsskolen paa Kalnæs virker fremdeles uforandret med et Elevantal af 24. Den paa Gaarden værende Tvangsarbejdsanstalt er nedlagt.

Amtets Landhusholdningsselskab har i Femaaret forsat sin Virksomhed som tidligere, væsentlig ved at yde Bidrag til Dyrskuer og andre til Landbrugets Fremme skikkede Foranstaltninger, samt ved at lønne omreisende Lærere i Kvægrøgt og Biavl. I Forbindelse med Landhusholdningsselskabet virke 10 Sogneselskaber i Herrederne. I Oktober Maaned 1885 afholdtes med Bidrag af Statskassen, Amtskommunen og Fredriksstad Bykommune i Fredriksstad en større Udstilling af Dyr, Produkter af Jordbrug, Havebrug og Husflid samt Redskaber. Medlemmernes Antal var ved Udgangen af 1885 : 424.

Havedyrkningen staa fremdeles langt tilbage og synes ikke at omfattes med den Interesse, som den efter Amtets heldige Beliggenhed og Kommunikationsmidlernes Udvikling har Krav paa. Undtagelse herfra gjøre Distrikterne omkring Fredriksstad og Moss, hvor man synes at have et mere aabent Øie for Havedyrkningens Betydning i økonomisk Henseende.

2. Fædrift.

Opdrætning af Heste antages ikke i Femaaret at være foregaaet i større Udstrækning end tidligere, uden forsaauidt angaar Rakkestads Fogderi, navnlig i de første Aar af Femaaret. Det er væsentlig gode Brugsheste, man stræber efter at frembringe, og der holdes nu uden Tvivl flere gode Hingste end før. Efter Opgaverne har Gjennemsnitsprisen paa Heste været Kr. 270 mod Kr. 333 i det foregaaende Femaar.

Interessen for at holde gode Melkekjør synes at være i Tiltagende; man lægger nu megen Vægt paa at holde gode Avlsdyr, og af nogen Betydning for Kvægracens Forbedring tør det maaske være, at Landhusholdningsselskabet har begyndt at yde Bidrag til Udstationering af gode Springokser. Opfødning af Kreaturer til Slagtekvæg har tiltaget noget. Gjennemsnittsprisen paa Okser har som i forrige Femaar været 115 Kr., paa Kjør 100 Kr. og paa Faar 14 Kr. Kreaturstedet antages fremdeles at være godt og i det hele at være gaaet fremad.

Melkeudbyttet pr. Ko har hos de mere fremskredne Jordbrugere været 2015 Liter; størst er det opgivet at være i Raade og Rygge, nemlig 2500—2400 Liter; paa almindelige Gaarde er Gjennemsnittsudbyttet opgivet til 1554 Liter pr. Ko; for Moss Fogderi udgjør det 1600 Liter, for Idde og Markers Fogderi 1628½ Liter og for Rakkestads Fogderi 1436 Liter. Gjennemsnittsprisen pr. Liter Melk har i Moss Fogderi været 8.86 Øre, i Idde og Markers 8.79 og i Rakkestads 7.93. Melkesalget er i næsten alle Distrikter af stor Betydning og tildels gjælder dette ogsaa Smørsalget. Meieriernes Antal var i 1885 steget til 35 fra 17 i 1880. Disse ere for Størstedelen anlagte ved Jernbanestationerne og ere tildels forenede med Landhandleri.

Faareracen har man søgt at forbedre ved Indkjøb af Cheviotfaar, der af Landhusholdningsselskabet ere udstationerede i forskjellige Dele af Amtet.

I Askim findes en i 1878 oprettet Kreaturforsikringsindretning, der virker med en Forsikringsum, stor Kr. 50 510.

3. Skovdrift.

Trælasthandelen har virket under yderst uheldige Konjunkturer, hvilket har bevirket en stærk Nedgang i Skovpriserne. Hugsten har i flere Skove været temmelig stærk og Gjennemsnittsdimensionerne ere blevne mindre. De største Skovstrækninger findes i de østligste Herreder, omkring det Fredrikshaldske Vasdrag, Romsbogen, Rødenæs, Ødemark, Aremark og Id. Det samlede Skovareal er beregnet at være henved 3000 km² eller henimod ¾ af det hele Fladeindhold.

I det Fredrikshaldske Vasdrag have, som omtalt i min forrige Femaarsberetning, Kanal anlæggene været af stor Betydning for Flødningen; det væsentligste af det nedflødede Kvantum er Tømmer og kun en mindre Del skaaren Last, der lægges i Pramme.

Der er nedflødet:

	Tømmer.	Skaaren Last.
i 1881	53 059 Tylvter	16 153 Tylvter,
- 1882	50 937 —	8 912 —
- 1883	63 371 —	2 816 m ³
- 1884	59 197 —	2 150 m ³
- 1885	54 981 —	2 834 m ³

Tilsammen 281 545 Tylvter,

eller gjennemsnitlig pr. Aar 56 309 Tylvter; i det foregaaende Femaar udgjorde

de tilsvarende Tal 227 787 og 45 557 $\frac{1}{2}$ Tylvt, saaat Forøgelsen i det sidste Femaar ikke har været ubetydelig.

Af det anførte Kvantum er en ikke liden Del svensk Last, der overføres dels ved Otteid, dels paa Gjøsubanen, der i 1883 indkøbtes af et Par Trælasthandlere i Fredriksstad og blev ombygget, saa at den drives med en Dampmaskine og Staaltraadtouge.

Ved Otteid er overkjørt:

i 1881	15 010 Tylvter,
- 1882	14 654 —
- 1883	20 926 —
- 1884	17 200 —
- 1885	15 950 —

og paa Gjøsubanen:

i 1881	2024 Tylvter svensk Last,
- 1882	3254 —
- 1883	intet
- 1884	5528 Tylvter norsk Last,
- 1885	4610 —

Af den i Vasdraget flødede norske Last kommer en væsentlig Del fra Akershus og Hedemarkens Amter. I Amtet have de forskjellige Herreder leveret:

	Rødenæs.	Romskogen.	Ødemark.	Aremark.	Id.	Berg.
i 1881	1942 Tlvt.	4337 Tlvt.	2050 Tlvt.	3833 Tlvt.	572 Tlvt.	185 Tlvt.
- 1882	2010 —	4322 —	3234 —	2248 —	563 —	50 —
- 1883	5346 —	4354 —	2783 —	3574 —	656 —	284 —
- 1884	4906 —	8997 —	2481 —	2734 —	741 —	456 —
- 1885	3448 —	7097 —	2831 —	3620 —	900 —	66 —

Tømmerdimensionerne antages at være gaaet tilbage ca. 10 Pct.

Fra Fredrikshald—Sunnanå-Jernbanens svenske Stationer er fremkommet til Fredrikshald:

i 1881	33 062 Ton,
- 1882	27 613 —
- 1883	41 034 —
- 1884	46 188 —
- 1885	40 075 —

Tilsammen 187 972 Ton.

Til Smaalensbanen er ført fra Fredrikshald til Sunnanå-Jernbanens norske og svenske Stationer:

i 1881	8299 Ton,
- 1882	5159 —
- 1883	2924 —
- 1884	6028 —
- 1885	8942 —

Tilsammen 31 352 Ton.

En stor Del af den Last, som med Jernbanen kommer fra Sverige til Fredrikshald, er Props og forøvrigt skaaren Last.

I Glommens Vasdrag er nedflødet fra Næs og Buskelsrud Lændser:

1. til Brugene ved og ovenfor Sarpfossen:

i 1881	47 210 ¹ / ₃	Tylvter,
- 1882	49 856 ⁵ / ₁₂	—
- 1883	46 384 ¹ / ₆	—
- 1884	37 818 ¹¹ / ₁₂	—
- 1885	41 183 ¹ / ₃	—

tils. 222 453 Tylvter

eller gennemsnitlig pr. Aar 44 490 Tylvter mod 175 708
og 35 142 Tylvter i foregaaende Periode;

2. til Brugene nedenfor Sarpfossen samt Fredriksstad:

i 1881	154 275 ¹¹ / ₁₂	Tylvter,
- 1882	166 459 ⁹ / ₁₂	—
- 1883	156 468 ² / ₁₂	—
- 1884	121 105	—
- 1885	123 823 ⁵ / ₆	—

tils. 722 132 Tylvter

eller gennemsnitlig pr. Aar 144 426 Tylvter mod
558 299 og 111 660 Tylvter i foregaaende Periode.

Tilsammen 944 585 Tylvter

eller gennemsnitlig pr. Aar 188 917 Tylvter, hvilket viser en ikke liden Forøgelse i det samlede Kvantum i forrige Femaal, der var 734 007 Tylvter.

Det i min forrige Beretning omhandlede Arbeide, Bygning af en Tømmerrende for at undgaa Slipningen i Sarpfossen, er nu kommet til Udførelse efter en modificeret Plan.

I Moss Vasdrag er nedflødet:

i 1881	14 445 ⁵ / ₁₂	Tylvter	Sagtømmer,
- 1882	7 447 ⁵ / ₁₂	—	—
- 1883	9 073 ³ / ₁₂	—	—
- 1884	4 701 ⁵ / ₁₂	—	—
- 1885	2 846 ⁷ / ₁₂	—	—

Tilsammen 38 514 ⁶/₁₂ Tylvter Sagtømmer.

eller gennemsnitlig pr. Aar 7 703 Tylvter mod 32 797 og 6 559 Tylvter i forrige Femaal.

Af det nævnte Kvantum er kommet fra:

	Vaaler & Svendal,	Haabøl,	Spydeberg,	Moss Landsogn,	Raade,	Rygge.
1881	4 969 ⁸ / ₁₂	8 606 ⁹ / ₁₂	413	456	-	-
1882	4 442 ⁸ / ₁₂	2 658 ⁹ / ₁₂	-	-	346	-
1883	4 167 ⁶ / ₁₂	4 880 ¹ / ₁₂	-	-	26 ¹ / ₂	-
1884	2 010	2 691 ⁵ / ₁₂	-	-	-	-
1885	2 379 ⁹ / ₁₂	190 ⁵ / ₁₂	-	-	55 ⁵ / ₁₂	221

Gjennemsnitsdimensionerne ere som før.

Den i forrige Beretning omtalte yderligere Sænkning af Vansjø er nu fuldført, hvorved Vandtilgangen til Mossebrugene er jævner og rigeligere.

Gjennemsnitspriserne paa Ved ere opgivne til for Birk Kr. 9.76, Or Kr. 7.20, Furu Kr. 7.62 og Gran Kr. 6.91.

4. Fiskerier.

Sildfisket omkring Hvaløerne slog i 1882 godt til, hvortil bidrog, at Isen ikke hindrede Fisket. Senere har Udbyttet af Fisket ikke været godt og har for Exportørerne snarere medført Tab end nogen Fordel. I de senere Aar har man begyndt at exportere Silden til England i fersk Tilstand nedlagt i Borsyre, men Konkurrencen paa Markedet er bleven for stor, saa Fortjenesten ikke har været tilfredsstillende. Sildens Kvalitet siges i de senere Aar at være bleven bedre, især i den første Tid efterat den er kommen under Land; senere er den bleven daarligere og for en stor Del uskikket til Saltning, hvorfor større Partier hvert Aar sælges til Kreaturfoder og Gjødning. Prisen paa Silden har følgelig varieret meget, men i det hele antages det, at Fiskernes Fortjeneste forholdsvis har været bedre end Kjøbmændenes. Paa Hvaløerne er der ialt 12 Salterier, ligesom der i 1882 blev anlagt en Telegraflinie fra Fredriksstad til Skjærhalden paa Kirkeøen i dens sydlige Del ved Gravningsundet. Telegrafstationen er aaben i Fisketiden, der i Regelen varer fra sidste Halvdel af November til Udgangen af Februar Maaned; den øvrige Del af Aaret benyttes den som Telefonledning. Om Fiskets Udbytte henvises til de aarlige Opgaver, som meddeles Departementet.

Kystfiskeriet har været aftagende, hvilket tilskrives den Omstændighed, at man med de Midler, som efter den gjældende Lovgivning staa til Raadighed, ikke har kunnet værne om Fiskebestanden og hindre det ulovlige Brug af Grundvad. Der er fra Fiskerne gjentagne Gange indkommet Besvælinger over den nuværende Tilstand, hvilket man tør haabe vil lede til, at de nødvendige Forandringer ville blive foretagne i Lovgivningen.

Makrelfisket drives fornemmelig omkring Hvaløerne og er af ikke ganske ringe Betydning, ligesom det antages at give et nogenlunde jævnt og godt Udbytte. Det varer i Regelen fra Midten af Mai til Udgangen af Juli Maaned.

Laksefisket drives omkring Jeløen og i Iddefjorden, men paa sidstnævnte Sted er det betydeligt aftaget i de senere Aar. Det er paatænkt, at Berbyelvens Fiskeriforening skal oprette en Udklækningsanstalt ved Berby, hvilket forhaabentlig vil ophjælpe Fiskeriet.

Hummerfiske foregaar hovedsagelig omkring Tisler og Heia paa den sydvestlige Del af Hvaløerne; det aarlige Udbytte kan formentlig anslaaes til 75 000 Stkr., hvoraf en stor Del udføres til Sverige og Udlandet.

Ferskvandsfiskerierne i Amtet ere ikke af nogen Betydning.

5. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

De i Femaaret thinglæste Panteheftelser udgjøre:

		Antal.	Beløb.
for Tune Sorenskriveri		1 554	Kr. 3 413 042
- Idde og Markers —		776	- 2 489 428
- Moss —		794	- 2 810 651
- Rakkestads —		889	- 2 735 059
- Trygstads —		873	- 2 324 915
	Tilsammen	4 886	Kr. 13 773 095

Deraf falder paa hvert af Aarene:

	Antal.	Beløb.
1881	964	Kr. 2 559 398
1882	1 014	- 2 957 488
1883	852	- 2 526 486
1884	990	- 2 745 763
1885	1 066	- 2 983 960
	Tilsammen	4 886 Kr. 13 773 095

De aflæste Panteheftelser ere:

	Antal.	Beløb.
for Tune Sorenskriveri	997	Kr. 2 657 354
- Idde og Markers —	678	- 1 656 550
- Moss —	651	- 1 884 103
- Rakkestads —	776	- 1 300 329
- Trygstads —	803	- 1 351 958
	Tilsammen	3 905 Kr. 8 850 294

Deraf falder paa hvert af Aarene:

	Antal.	Beløb.
1881	649	Kr. 1 341 963
1882	937	- 1 828 071
1883	767	- 1 727 242
1884	774	- 2 218 781
1885	778	- 1 734 237
	Tilsammen	3 905 Kr. 8 850 294

I samtlige Landdistrikter er der saaledes thinglæst:

Panteheftelser til et Antal	4 886	for Beløb	Kr. 13 773 095
samt aflæst	3 905	- —	- 8 850 294
der viser en Forøgelse af	981	for Beløb	Kr. 4 922 801

hvorved dog maa bemærkes, at betydelige Beløb maa antages at være afbetalte uden at være aflæste, saa Forøgelsen ikke har været saa stor, som disse Opgaver udvise; men der er neppe nogen Tvivl om, at Landbefolkningen ogsaa i dette Femaar er gaaet ikke lidet tilbage i økonomisk Henseende.

For de enkelte Sorenskriveriers Vedkommende stiller Forholdet sig saaledes:

1. For Tune Sorenskriveri:			
thinglæst	1554	Heftelser til Beløb	Kr. 3 413 042
aflæst	997	— - - -	- 2 657 354
altsaa en Forøgelse af 557 til Beløb			Kr. 755 688
2. For Idde og Markers Sorenskriveri:			
thinglæst	776	Heftelser til Beløb	Kr. 2 489 428
aflæst	678	— - - -	- 1 656 550
altsaa en Forøgelse af 98 til Beløb			- 832 878
3. For Moss Sorenskriveri:			
thinglæst	794	Heftelser til Beløb	Kr. 2 810 651
aflæst	651	— - - -	- 1 884 103
altsaa en Forøgelse af 143 til Beløb			- 926 548
4. For Rakkestads Sorenskriveri:			
thinglæst	889	Heftelser til Beløb	Kr. 2 735 059
aflæst	776	— - - -	- 1 800 329
altsaa en Forøgelse af 113 til Beløb			- 1 434 730
5. For Trygstads Sorenskriveri:			
thinglæst	873	Heftelser til Beløb	Kr. 2 324 915
aflæst	803	— - - -	- 1 351 958
altsaa en Forøgelse af 70 til Beløb			- 972 957
Tilsammen 981 til Beløb			Kr. 4 922 801

I Femaaret 1870—1875 udgjorde Forøgelsen i Beløb	Kr. 18 736
- - - 1876—1880	- - - 4 140 798

Antallet af Exekutioner, afholdte af Fogderne, har været:

i Idde og Markers Fogderi	32	for Kr.	53 807
- Moss	—	- -	135 267
- Rakkestads	—	- -	63 208
155		for Kr.	252 282

Fordelt paa hvert Aar udkommer:

i 1881	34	for Kr.	55 114
- 1882	32	- -	34 797
- 1883	27	- -	36 205
- 1884	29	- -	62 810
- 1885	33	- -	63 356
155		for Kr.	252 282

I forrige Femaar var der 337 for Kr. 314 767, hvorved dog maa erindres, at ved Lov af 14 Juni 1879 blev gjort den Forandring, at Indførselsforretninger for mindre Beløb end 500 Kr. skulde afholdes af Lensmændene. Ved disse er efter Opgaverne afholdt Exekutioner:

i Idde og Markers Fogderi	307	for Beløb	Kr. 50 560
- Moss	—	630 - -	- 96 647
- Rakkestads	—	622 - -	- 73 942

1559 for Beløb Kr. 221 149

mod i forrige Femaar 1801 for Beløb Kr. 116 684.

Antallet af Udpantninger har været:

i Idde og Markers Fogderi	2 582 for Beløb	Kr. 44 876
- Moss —	6 895 - —	- 100 112
- Rakkestads —	3 664 - —	- 63 638

Tilsammen 13 141 for Beløb Kr. 208 626.

I forrige Femaar var Antallet 14 103 for Kr. 178 831.86.

Antallet af Tvangsauktioner over fast Gods har været:

i Tune Sorenskriveri	75 for Beløb	Kr. 176 647
- Idde og Markers —	14 - —	- 56 381
- Moss —	22 - —	- 197 675
- Rakkestads —	4 - —	- 17 620
- Trygstads —	7 - —	- 123 100

Tilsammen 122 for Beløb Kr. 571 423.

Antallet i forrige Femaar var 100.

Fordelt paa de forskjellige Aar stiller Forholdet sig saaledes:

i 1881 afholdt	27 for Beløb	Kr. 87 824
- 1882 —	30 - —	- 72 308
- 1883 —	13 - —	- 78 411
- 1884 —	23 - —	- 125 736
- 1885 —	29 - —	- 207 144

Tilsammen afholdt 122 for Beløb Kr. 571 423.

Antallet af Tvangsauktioner over Løvsøre har været:

i Tune Sorenskriveri	45 for Beløb	Kr. 19 655
- Idde og Markers —	10 - —	- 4 739
- Moss —	31 - —	- 38 670
- Rakkestads —	18 - —	- 10 817
- Trygstads —	22 - —	- 6 309

Tilsammen 126 for Beløb Kr. 80 190.

Antallet i forrige Femaar var 88.

Fordelt paa de forskjellige Aar bliver Resultatet:

i 1881 afholdt	33 for Beløb	Kr. 13 336
- 1882 —	24 - —	- 9 924
- 1883 —	17 - —	- 14 600
- 1884 —	17 - —	- 11 851
- 1885 —	35 - —	- 30 479

Tilsammen 126 for Beløb Kr. 80 190.

Amtskommuneskatterne have i Femaaret været udlignede med 10 Kr. paa Skylddaleren, hvoraf Kr. 6.50 til Amtskommunen og Kr. 3.50 til Veikassen.

Af de industrielle Anlæg vare i 1885 i Virksomhed i Landdistriktet: 5 mekaniske Værksteder, 71 Møller, 95 Sagbrug og Høvlerier, 4 Skibsværfter, 3 Ølbryggerier, 21 Teglværker, 1 Reberbane, 8 Garverier, 1 Oxalsyrefabrik, 4 Farverier, 1 Feldspat- og Kjønrøgs mølle, 1 Vadmelsstampe, 1 kemisk Træmassefabrik, 2 Træsliberier, 1 Fyrstikfabrik, 1 Papfabrik.

Fra Stenhuggerierne exporteres en betydelig Mængde Sten, fornemmelig

Gadesten, men ogsaa en Del større Blokke. Denne Bedrift antages at have været i Fremgang og beskæftiger et betydeligt Antal Arbeidere. Exporten af Feldspath antages derimod at være aftagen.

Øhrs Glasværk, der i forrige Femaar atter optoges til Drift, har virket under yderst uheldige Forhold og medført betydelige Tab, saa det senere er overgaaet til Konkursbehandling.

Nogen Isexport har været drevet fra Moss, men neppe i nogen stor Maalestok.

Arbejdsklassens Stilling har i det hele været nogenlunde god, da Arbeidslønnen ikke har faldt i Forhold til Priserne paa Levnetsmidler, og den har saaledes været mindre berørt af de yderst uheldige Konjunkturer, hvorunder saagodtsom alle Næringsveie have lidt i Femaaret. Efter Opgaverne har Lønnen for Dagarbeidere paa egen Kost om Sommeren været Kr. 1.76 og om Vinteren Kr. 1.32 samt paa Husbondens Kost Kr. 0.96 og Kr. 0.66. For Kvinder har Daglønnen gennemsnitlig været paa egen Kost om Sommeren Kr. 1.04 og om Vinteren Kr. 0.76 samt paa Husbondens Kost om Sommeren Kr. 0.49 og om Vinteren Kr. 0.33. Gennemsnitslønnen for Tjenestegutter har været Kr. 199 og for Tjenestepiger Kr. 88.

Af Brandforsikringsindretninger virkede:

		for Løssøre.	for Huse.
i Idde og Markers Fogderi 2 med Brandforsikringssum		Kr. 645 385	—
- Moss	— 2 -	- 770 200	Kr. 1 079 047
- Rakkestads	— 2 -	- 1 364 135	- 2 428 060

Af Fartøier i Fart paa Indsøer og Floder fandtes i Idde og Marker Fogderi 6 og i Rakkestad Fogderi 4.

Trafiken paa den Frederikshaldske Kanal er gaaet frem saavel hvad angaar Gods som Passagerer. Savnet af en vel indrettet Passagerbaad er i den allersidste Tid afhjulpet, saa Antallet af Lystreisende uden Tvivl vil forøges. Efter Beretningen for 1885 udgjorde Kanalens Indtægter det Aar Kr. 31 416.05.

hvoraf for Tømmer	Kr. 27 506.96
- skaaren Last	- 580.40
- Props	- 707.33
- Fartøier og andre Varer	- 2 621.36
	<u>Kr. 31 416.05.</u>

Den største Trafik foregaar gennem Stenselven, paa hvilken der af Indtægterne falder Kr. 18 742.45, eller henved 60 Pct. Udgifterne det nævnte Aar udgjorde Kr. 19 445.86, og saaledes viste Driften et Overskud af Kr. 11 970.19.

Husfliden staar omtrent paa samme Standpunkt, men Interessen for denne vigtige Sag synes dog at blive større. Af Amtsskolekassen bevilges Bidrag til 12 Haandgjerningsskoler for Piger, hvorhos der af Amtskommunekassen bevilges indtil Kr. 150 som Bidrag til Anskaffelse af Værktøi for Husflidsskoler for Gutter paa Betingelse af, at vedkommende Kommune bevilger et tilsvarende Beløb. I 1885 vare ialt i Virksomhed 35 Haandgjernings- og Husflidsskoler; i disse sidste undervises fornemmelig i Snedkerarbeide og til-

dels i Dreierarbeide, Hjulmager- og Bødkerarbeide samt Kurvbinding, Skomagerarbeide og Børstebinding.

Haandværksarbeide drives næsten ikke som særskilt Næringsvei, og der sælges meget lidet af Husflids- og Haandværksfrembringelser.

Bergværksdrift foregaar ikke,

Baadbyggeri drives fremdeles omtrent i uforandret Udstrækning i Onsø og Hvaløerne.

Landhandlernes Antal var i 1885:

i Idde og Markers Fogderi	83
- Moss —	94
- Rakkestads —	59

Tils. 236.

Af Forbrugsforeninger havdes:

i Idde og Markers Fogderi	5
- Moss	-
- Rakkestads	5

I Femaaret er Smaalensbanens østre Linie aabnet for Trafiken, hvilket selvfølgelig har været af stor Betydning for de Herreder, hvorigjennem den gaar. Navnlig ved Mysen Station har der udviklet sig en meget betydelig Trafik ikke alene fra de omliggende Distrikter, men ogsaa fra Sverige.

Af nye Veianlæg er fuldført Mellemrigsveien Præstebakke til Tyslingmoen samt Veistykkerne Skibtvet Præstegaard til Spydeberg Station og fra Vestland i Vaaler til Aspjøt i Svendal, hvorhos nogle mindre Veiomlægninger ere gjorte med Bidrag af Amtsveikassen og Herredet. — Veivedligholdelsen, der paa faa Undtagelser nær foregaar ved Pligtarbeide, maa i det hele ansees for tilfredsstillende. I 11 Herreder ere Udgifterne til Veivedligholdelse i Medhold af den nye Skattelov opførte i Budgettet og Godtgjørelse beregnet i 1 Herred til 9 Kr. pr. Skyddaler, i 3 til 8 Kr., i 2 til 6 Kr., i 3 til 5 Kr., i 1 til 4 Kr. og i 1 til Kr. 2.89. Længden af Amtets Veie var ved Udgangen af Femaaret 1559 km., hvoraf 528 km. Hovedvei og 1031 km. Bygdevei.

Antallet af Skydsstationer var ved Udgangen af Aaret 1885 : 21.

Til Bevarelse af Vildtbestanden er der fattet forskjellige Bestemmelser, hvorved de legale Fredningstider yderligere forlænges, hvorhos det er forbudt det hele Aar at benytte Snarer, Faldstokke og lignende Fangstindretninger til Fangst af Fugl. Dette Forbud antages at have virket godt, men der høres hyppig Klager over, at Vildtmængden aftager, og det kan visselig med fuld Grund opkastes Tvivl om, hvorvidt der kan udrettes noget af Betydning med Fredningsbestemmelser, saalænge ikke Lovgivningen forandres derhen, at Grundeieren tilstaaes større Ret med Hensyn til Jagtretten, saaat han bliver sat istand til og faar større Opfordring til at beskytte Vildtet og værne om sin Jagt, der paa det nærmeste er fri for Enhver.

Bidyrkningen synes at være i Opkomst. Af en i „Tidsskrift for Biskjætsel“ meddelt Opgave for 1885 var der i Amtet 1664 Biskjøttere med 4330 overvintrede Kuber, hvilket er et betydeligt større Antal, end der findes i noget andet Amt. Senere er uden Tvivl Antallet yderligere forøget, og da

de klimatiske Forhold i det hele ere gunstige for Bidyrkningen, tør man haabe, at den vil udvikles og blive en Binæring af ikke ringe økonomisk Betydning.

Udvandringen har været temmelig stor, uagtet den aftog noget henimod Slutningen af Femaaret. Antallet af Udvandrede var i 1881 : 1225, i 1882 : 1383, i 1883 : 976, i 1884 : 590 og i 1885 : 513. I Femaaret 1876—1880 var Antallet 1167.

Brugen af Brændevin har været i betydeligt Aftagende og Ædrueligheds-tilstanden maa betegnes som tilfredsstillende; flere Foreninger ere dannede for at modarbejde Misbrugen af spirituøse Drikke og synes at have virket med Held.

B. Kjøbstæderne.

For disses Vedkommende tillader jeg mig at henvise til hoslagte Indberetninger fra Magistraterne.

Smaalenees Amtskontor 29de November 1887.

Underdanigst

J. L. Rasch.

Beretning

om Kjøbstaden Fredriksstads økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885.

I min forrige Indberetning anførte jeg, at det da tilbagelagte Femaar i økonomisk Henseende havde været mindre heldigt for Stedet som Følge af, at Handel og Skibsfart havde ligget ganske nede og paaført Mange store Tab. Dette passer desværre altfor vel ogsaa paa det nu afsluttede Femaar 1881—1885, ja, jeg tror med Sandhed at kunne sige, at Tilstanden i denne Periode saa langt fra at være forbedret snarere er forværret. Rigtigheden heraf vil ogsaa findes bekræftet ved, hvad der nedenfor specielt er anført om Stedets to Hovednæringskilder, Skibsrederiet og Trælastbedriften.

Til Vedledning ved Bedømmelsen af Stedets økonomiske Forhold gives derhos følgende tabellariske Oversigt, udarbejdet efter Budgetterne og Skattelejningerne for de forskjellige Aar:

Aar.	Skat- ydernes Antal.	Beskattet Formue.	Skatbar Indtægt.	Udlignet Byskat paa		Udlignet Fattigskat.	Samlet Skat.	Skatteøret paa skatbar Krone.
				Formue og Indtægt.	fast Eien- dom.			
1881	Kr. 1 650	Kr. 7 597 000	Kr. 1 839 342	Kr. 136 000	Kr. 34 000	Kr. 30 000	Kr. 200 000	8.50
1882	1 619	7 425 000	1 876 048	136 000	34 000	40 000	210 000	9.05
1883	1 734	7 495 000	2 205 306	144 000	36 000	40 000	220 000	8.12
1884	1 912	7 998 500	1 673 340	145 000	30 000	Efter Skat- teloven af 1882 udlig- nes ingen særskilt Fattigskat.	175 000	7.80
1885	2 176	8 532 000	1 598 150	140 000	27 000		167 000	8.20

Heraf sees det, naar denne Oversigt sammenholdes med en lignende i Indberetningen for det foregaaende Femaar, at Skatteprocenten er vedblevet ogsaa i sidste Femaar at beholde omtrentlig samme store Høide som de tidligere meget ugunstige Aar, og det uagtet for 1884 og 85 den udlignede Skat er adskilligt lavere end de 8 tidligere Aar 1876-- 1883. Medens samme saaledes i disse Aar har dreiet sig mellem Kr. 200 000 og Kr. 220 000, var Udligningen for de to sidste Aar henholdsvis kun Kr. 175 000 og Kr. 165 000. At man har kunnet blive staaende med at opføre til Udligning for nysnævnte Aar disse -- sammenlignet med de foregaaende Aar -- saa væsentlig mindre Summer, skriver sig fra, at der i 1884 bevilgedes af Brændevinsbolaget Kr. 20 000 og Sparebanken Kr. 15 000, altsaa tilsammen Kr. 35,000, som Bidrag til Bykassen, hvilket Beløb altsaa kom til Afdrag i Budgettet for bemeldte Aar. Og paa samme Maade udgik et lignende Beløb i 1885 ved, at Brændevinsbolaget bidrog Kr. 20 000 og Kommunebestyrelsen besluttede sig til at tage Kr. 15 000 af Bykassens fra før af opsparede kontante Beholdning. Og disse Dispositioner have havt sin Grund ene og alene i den almindelige Bevidsthed om, at de trykkede Tider med Nødvendighed paakrævede al den Lettelse i Skattebyrden, som Omstændighederne tillod.

Kommunens Gjæld er i Femaaret ikke forøget, tværtimod noget formindsket, som fremgaar af følgende Tabel:

Aar.	Kroner. Anført i Budgettet til Renter og Afdrag af Gjæld.	Kroner. Gjældens samlede Beløb efter Budgettet.	Anmærkning.
1881	72 510.80	869 725.87	Derhos har Kommunen aarlig betalt Afdrag paa sin Aktietegning til Smaalensbanen Kr. 15 000 og vedkommende Kommunens Garanti for Grundafstaaelse vedkommende samme Jernbane Kr. 1385, altsaa tilsammen aarlig Kr. 16 385. Ved Begyndelsen af dette Aar stod tilbage de sidste 17 halv-aarlige Bidrag.
1882	72 491.85	868 970.00	
1883	74 003.36	833 341.40	
1884	71 036.27	810 004.50	
1885	68 513.37	779 965.00	

For at bane sig Adgang til at blive delagtig i Smaalensbanens Aktieudbytte har Kommunen i forrige Aar ladet optage et 4 Pct.s rentebærende Kommunelaan paa Kr. 140 000, hvorved er betalt Kommunens Restbidrag til bemeldte Bane. Derigjennem og ved i dette Aar paatænkt Konvertering af en del af Kommunens 5 Pct.s rentebærende Gjæld forventes for Fremtiden nogen Nedgang i den store Udgiftspost paa Budgettet til Afdrag og Renter af Gjæld og saaledes nogen Lettelse i Skatterne.

Paa Grund af de trykkede Tider har man maattet søge at indskrænke de kommunale Udgifter saa meget som muligt. Det har derfor under disse Omstændigheder været et særlig stort Held, at Sparebanken og Brændevins-samlaget har kunnet og villet støtte Kommunen paa forskjellig Maade, saa at

den har seet sig istand til at udføre større Arbeider, som man sandsynligvis ellers maatte have henskuet til bedre Tider og gunstigere Skatteforhold. Dette gjælder da særlig forskjellige Forandringer med Lokalerne for Middel-skolen og Udvidelse af Vandværket, hvorom mere nedenfor.

Folkemængden, som efter den almindelige Folketælling den 31te December 1875 var 9 672, viste sig ved en den 31te December 1885 foretagen kom-munal Folketælling at være steget til 11 243, hvoraf paa Vestsiden 7 991 og paa Østsiden 3 252 — en Stigning af 1 571 — altsaa en Tilvækst i disse 10 Aar af noget over 16 Pct.

Som Følge heraf er — som foranstaaende Tabel viser — ogsaa de Skatte-pligtiges Antal vokset endel; men nogen tilsvarende Forøgelse af den skat-bare Formue og Indtægt spores ikke, tvertimod synes Skatteborgernes Ind-tægter at være aftagne.

Jeg skal derefter gaa over til at angive de forskellige vigtigere kom-munale Arbeider og Foretagender i Femaaret.

Vort Vandværk, om hvis Anlæg m. v. henvises til min forrige Beretning, har i Femaaret faaet nogen Udvidelse og Forandring; saaledes er det øvre Bassin i 1883 betydeligt udvidet, til at rumme 99 000 m³, hvilket er 73 000 m³ mere, end det rummede før Udvidelsen; det nedre, ældre Bassin rummer 93 000 m³. — Herved er Byen for en længere Fremtid sikret tilstrækkelig Vandfor-syning, hvorfor man ogsaa med Tryghed har kunnet delagtiggjøre den Del af Bymarken, der nu har en bymæssig Bebyggelse og hvor der bor 660 Menne-sker, nemlig det saakaldte Sindingbjerg, i Vandværket. I 1884 blev nemlig anlagt dertil en 6"’s Ledning. Udgifterne ved disse to Arbeider udgjorde henholdsvis Kr. 16 000 og Kr. 12 000, som bevilgedes udbetalt af Brænde-vinssamlagets Overskud.

Paa Grund af det stedse voksende Elevantal paa Middelskolen, saaledes som nedenstaaende Forklaring om Skolens Virksomhed i Femaaret viser, be-gyndte Skolens Lokaler at blive for indskrænkede, hvorfor der maatte tænkes paa at skaffe bedre Rum. Dette blev i 1884 og 85 ordnet paa en formentlig meget tilfredsstillende Maade, ved at omdanne den af Bestyreren benyttede Familiebekvemmelighed til Skolelokaler og bygge en særskilt Bolig for Besty-reren paa den i det Øiemed indkjøbte Tomt ligeoverfor Skolebygningen. Omkostningerne ved disse Arbeider og nogle andre Forandringer i Skolebyg-ningen opløb til omkring Kr. 20 000, som bevilgedes af Sparebanken.

Den stærke Tiltagen i de senere Aar af Folkemængden paa Bymarkerne, specielt da paa Sindingbjerg, har nødvendiggjort en Udvidelse af Almuskolen og Anskaffelse af fornødne Lokaler, hvorfor Kommunen i 1883 indkjøbte der en Eiendom, som senere er indrettet til Skolelokaler med Familiebekvemmelighed for en af Lærerne. Af de hermed forbundne Udgifter — omkring Kr. 16 000 — har Brændevinssamlaget tilveiebragt den største Del.

Til Forskjønnelse for den vestre Bydel er der væsentlig ved Hjælp af Brændevinssamlagets Midler og en Privatmands Imødekommenhed anlagt en Park ved Vestsidens Kirke.

I forrige Aar blev der for Fredrikshalds, Moss's og Fredriksstads Havnekassers Regning anskaffet til fælles Benyttelse for disse 3 Byer et nyt tidsmæssigt Mudderapparat, beregnet at koste Kr. 33 000. For Fredriksstads Vedkommende tiltrænges stadig Mudring, særlig i Vesterelven.

Med Hensyn til Kommunens forskellige Gjøremaal tror jeg at burde berøre Følgende:

Den i min forrige Beretning omtalte Deling af Sognekaldet er effektueret ved kongl. Resolution af 14de Oktober 1882, hvorefter samme er delt i 2 Kald, Østsidens og Vestsidens, med Glommen Elv som Grændselinie.

Ved den kommunale Skole for den høiere Almendannelse har Elevantallet stadig været i Tiltagende.

I Forberedelsesafdelingens 3 Klasser var Elevantallet:

³⁰ / ₆ 1881	79
- 1882	82
- 1883	81
- 1884	74
- 1885	89

I Middelskolens 6 Klasser var Elevantallet:

³⁰ / ₆ 1881	140
- 1882	146
- 1883	151
- 1884	164
- 1885	165

I Femaaret har 101 her bestaaet Middelskoleexamen, deraf 25 Privatister.

I Latingymnasiet, der ved kongl. Resolution af 11te Februar 1884 har erholdt Ret til at afholde Examen artium, har siden Høsten 1882 alle 3 Klasser været i Gang, og Elevantallet har været:

³⁰ / ₆ 1881	9
- 1882	13
- 1883	18
- 1884	20
- 1885	23

I Femaaret har 23 bestaaet Examen artium.

Skolen har havt følgende Tilskud af:

	Kommunen.	Staten.
i 1881	Kr. 4000	Kr. 4128
- 1882	- 4000	- 4128
- 1883	- 4000	- 4128
- 1884	- 4000	- 5128
- 1885	- 4000	- 6128

Ved Skolen har foruden Bestyreren været ansat (Gymnastiklærer og Sanglærer ikke iberegnet) 8, fra 1883 : 9 og fra 1885 : 10 Lærere (deraf 3 Seminarister) og 1, fra 1883 : 2 Lærerinder; desuden har til Hjælp ved Deling af talrige Klasser midlertidig været antagne for det enkelte Skoleaar dels 2, dels 1 Lærer og i det sidste Aar 1 Lærerinde.

Almuskolen:

I.

Aar.	Antal Elever ved Aarets Udgang.	Antal Klasser ved Aarets Udgang.				Gjennemsnittantal Elever i hver Klasse.	Gjennemsnittantal Elever i Skolen i Aarets Løb.
		G.	P.	F.	Sum.		
1881	1 263	11	10	18	39	32.4	1 235
1882	1 294	11	10	18	39	33.2	1 264
1883	1 391	13	12	15	40	34.8	1 300
1884	1 466	15	13	13	41	35.8	1 337
1885	1 557	15	14	15	44	35.4	1 457

II.

Aar.	Antal Undervisningstimer ugentlig		Beløb anvendte i Budget- aaret.	Budgetbeløbet fordelt paa Skolens ugentlige Timeantal.	Hvad hvert Barns Skolegang har kostet aarlig.
	for hele Skolen.	pr. Klasse.			
1881	807	20.7	Kr. 31 718	Kr. 39.30	Kr. 25.70
1882	818	21	- 31 953	- 39.06	- 25.28
1883	840	21	- 32 686	- 38.91	- 25.14
1884	882	21.5	- 34 145	- 38.71	- 24.62
1885	994	22.6	- 36 914	- 37.14	- 25.34

Ovenstaaende Tabel I viser, at Skolens Elevantal er i Femaaret forøget fra 1263 til 1557 eller med 294; i samme Tidsrum er Klasseantallet forøget fra 39 til 44; det gennemsnitlige Antal Elever i hver Klasse er forøget med 3. — Tabel II viser, at det samlede Antal Undervisningstimer ugentlig for hele Skolen er forøget fra 807 til 994, hvorved ogsaa det gennemsnitlige Timetal for hver Klasse er forøget fra 20.7 til 22.6 Timer eller meget nær med 2 Timer ugentlig.

Det til Almuskolen anvendte Budgetbeløb, deri ikke medregnet Udgifter vedkommende Skolens Lokaler, er steget fra Kr. 31 718 for 1881 til Kr. 36 914 for 1885, altsaa med Kr. 5 196, gennemsnitlig for hvert Aar medgaaet Kr. 33 483.20. Hvert Barns Skolegang har kostet gennemsnitlig Kr. 25.22 aarlig.

Ved Slutningen af 1881 var Almuskolens faste Lærerpersonale 11 Lærere i fuld Post (36 Timer) og 2 do. i indskrænket Post med tilsammen 450 Undervisningstimer ugentlig og 10 Lærerinder i fuld Post (30 Timer) og 1 do. i indskrænket Post med tilsammen 312 Timer; derhos besørgetes 45 Timer ugentlig ved midlertidig Lærerindehjælp.

Ved Udgangen af 1885 var Skolens faste Lærerpersonale 13 Lærere i fuld Post, 2 do. i indskrænket Post, 12 Lærerinder i fuld Post, 3 do. i indskrænket do. Af det samlede Antal Undervisningstimer ugentlig (994) besørgetes ved Lærere 560, ved Lærerinder 434 Timer.

Foruden den i 1875 oprettede Arbejdsskole for Gutter, hvor henved 60 Elever aarlig erholdt Undervisning i Snedkerering, Dreining og forskjellige andre Haandfærdigheder, oprettedes fra September Maaned 1884 en lignende Arbejdsskole paa St. Croix. Samtidig indordnedes Gutternes Haandarbejdsundervisning i den øvrige Skoleundervisning som obligatorisk Fag for 5te og 4de Klasserne ved begge Vestsidens Skoler og med Adgang til Skolen ogsaa

for Elever fra østre Bydel. Siden nævnte Tidspunkt erholde 200 Gutter fordelt i 14 Partier Haandarbeidsundervisning, hovedsagelig i Snedkerering og Dreining, gennemsnitlig 6 Timer ugentlig. Samtlige Piger — undtagen 1ste Klassernes — have ligesom i forrige Femaar 4 Timer Haandarbeide ugentlig. Udenfor den sædvanlige Skoletid undervises fremdeles 12 Timer ugentlig i Frihaandstegning.

Fra Begyndelsen af Skoleaaret 18⁸⁴/₈₅ anordnedes frivillig videregaaende Undervisning for de ældre og mere flinke Gutter 30 Timer og fra Begyndelsen af Skoleaaret 18⁸⁵/₈₆ 36 Timer ugentlig, fordelt paa samtlige 4 Skolers øverste Klasser. Udgifterne vedkommende saavel Haandarbeidsundervisningen som ogsaa den videregaaende Undervisning i Tegning er indbefattet i foranstaaende Budgetbeløb.

Skolesøgningen er i det hele taget meget god. Forsømmelsesprocenten har i Femaaret holdt sig temmelig nær paa samme Punkt, omkring 7.5. Børnenes Sundhedstilstand er i det hele taget god.

I Femaaret har desuden været i Virksomhed følgende Specialskoler.

- 1) 2 private Pigeskoler, en paa Vestsiden og en paa Østsiden. Sidstnævnte blev imidlertid nedlagt i forrige Aar, formentlig væsentlig paa Grund af den ringe Søgning. Med Hensyn til Vestsidens Skole henvises til hosstaaende tabellariske Oversigt:

Skoleaar.	Elevantal ved Skoleaarets Begyndelse.	Antal Klasser.	Antal Lærere og Lærerinder.
1880—81	98	5 toaarige	2 Lærere og 6 (2det Halvaar 7) Lærerinder.
1881—82	113	do.	2 Lærere og 7 Lærerinder.
1882—83	116	4 toaarige & 2 etaarige.	do.
1883—84	144	3 do. & 4 do.	2 do. & 8 do.
1884—85	157	2 do. & 6 do.	2 do. & 9 do.
1885—86	169	do.	do.

- 2) Den offentlige Tegneskole, der fremdeles af Kommunen har, foruden frit Lokale, et Tilskud af Kr. 600, af Sparebanken Kr. 400 og af Staten Kr. 1000, har i det hele havt jævn Søgning, i hvert Kvartal i Konstruktions-tegning gennemsnitlig 21 Elever og 36 Elever i Frihaandstegning; den sidste Vinter samledes alle Begyndere i en Elementærklasse med en midlertidig antagen Lærer for at give Lærerne i Frihaandstegning og Konstruktionstegning Anledning til at befatte sig mere med de viderekomne Elever. Foruden i Tegning har der været meddelt Undervisning i Regning og Mathematik og i de sidste 3 Aar ved Midler bevilgede af Sparebanken ogsaa i Modersmaal og en Vinter ligeledes i Naturlære.

- 3) Sømandsskolen har havt det samme aarlige Bidrag som tidligere af Stat og Kommune, nemlig af hver Kr. 1000; men Skolens Søgning har fremdeles været i betydeligt Aftagende. Elevantallet udgjorde i Femaaret henholdsvis 33, 38, 19, 19 og 21 og Lærernes Antal 3, 4, 2, 2, 2. Nogen Skipperklasse har ikke været holdt i Gang ved Skolen,

Angaaende Vei-, Brolægnings- og Kloakvæsenet samt Gadebelysningen

gjælder i det hovedsagelige hvad jeg derom har sagt i min forrige Indberetning. Man har i Femaaret fortsat paa samme Maade som før, alt eftersom Omstændighederne have tilladt, og jeg tror at kunne sige, at Kommunen ogsaa i disse Brancher er gaaet noget fremad, uagtet selvfølgelig endnu mange Krav staa tilbage at tilfredsstille.

Ved kongelig Resolution af 6te Oktober 1885 er approberet nye Bygningsregler for Stedet.

Med Hensyn til Stedets forskjellige Næringskilder skal jeg bemærke Følgende:

H a n d e l e n. Her skal jeg da først og fremst og væsentlig opholde mig ved Trælastvirksomheden som Stedets vigtigste Næringskilde.

Det over Sarpfossen passerede Tømmerkvantum beløb sig i Femaaret til henholdsvis 153 768 — 166 480 — 153 113 — 119 001 — 124 595 Tylvter eller gennemsnitlig aarlig 143 391 Tylvter, altsaa noget større end i det næst foregaaende Femaar, da det kun udgjorde 116 813 Tylvter. Men herfra maa ikke sluttes til noget Opsving i denne Virksomhed. Trælasthandelen har nemlig i det sidst forløbne Femaar været drevet under endnu ugunstigere Forhold end i den nærmest foregaaende Femaarsperiode, idet Priserne have været i stadig Nedgang. Den ved Spekulationskjøb i Udlandet i 1880 fremkaldte kunstige Bedring i Priserne efterfulgtes straks, da Spekulationen viste sig mislykket, af en Reaktion, hvis Virkninger i hele Femaarsperioden i en stadig tiltagende Grad have været stærkt følelige, og naar Tømmerkvantumet desuagtet har holdt sig saavidt stort, finder dette vistnok for en Del sin Forklaring i den Omstændighed, at Skoveierne for at opdrive Penge have været nødte til at fortsætte en betydelig Hugst trods de jævnt synkende Tømmerpriser. Disse, der i Aaret 1881 endnu holdt sig i 32 à 34 Kr. for 9toms, 26 à 28 Kr. for 8½toms og 20 à 22 Kr. for 8toms, alt pr. Tylvt, 12 Alens Længde, ere efterhaanden sunkne ned til respektive 26 à 28 Kr., 20 à 22 Kr. og 14 à 16 Kr. for de samme Dimensioner i 1885, et Præfald, som antagelig svarer til ca. 25 Pct. af Tømmerets Gjennemsnitsværdi. Tendentsen er fremdeles faldende, idet Priserne i 1886 yderligere ere gaaede ned ca. Kr. 2 pr. Tylvt.

Den af Trælastkorporationen projekterede Tømmerrende over Hafslunds Eiendom forbi Sarpfossen, om hvis Anlæg Beslutning fattedes i Generalforsamling den 29de Januar 1881, er i Femaaret ikke kommet til Udførelse, da den for Øiemedet fornødne Kapital, beregnet til Kr. 500,000, ikke har kunnet tilveiebringes, idet Andragendet om Laan af Statskassen ikke blev indvilget, og Laan af andre offentlige Midler eller gennem Banken har kun været at erholde mod Garanti af Staten eller Frederiksstads Kommune; saadan Garanti har, saavidt vides, ikke kunnet skaffes. Derimod er Lændseanlægget ved Sannesund fuldstændig ombygget for at fremme Tømmerdelingen paa en hurtigere og billigere Maade og muliggjøre Anvendelsen af den af Flødningsinspektør R. C. Furuholmen konstruerede Maskine ved Tømmerets Sopning, efterat hver enkelt Tømmerieiers Mærke er udskilt. Hermed vil sandsynligvis Bestræbelserne for at tilveiebringe en bedre Ordning af Flødningen, navnlig med Om-

gaaelse af Sarpfossen til Forebyggelse af Brækage for Øie, for den nærmeste Fremtid maatte stilles i Bero.

Uagtet Trælastforædlingsvirksomheden under det forannævnte stadige Prisfald selvfølgelig har været alt andet end lønnende og vistnok, gennemsnitlig regnet, maa have bragt Exportørerne et ikke ubetydeligt effektivt Tab, har Udførselen fra dette Toldsted dog været temmelig betydelig, især af høvlet Last. Efter de til Ligningskommissionen fra Exportørerne indkomne Opgaver over Skibningen har denne udgjort (Aaret regnet fra 1ste Oktober til 30te September) af:

	Høvlet Last.	Skurlast.	Splitved og Stav.	Rundlast.	Tilsammen.
i 1881	84 274 Ton	31 169 Ton	14 220 Ton	4 132 Ton	133 795 Ton
- 1882	112 857 -	32 739 -	16 163 -	3 176 -	164 935 -
- 1883	113 756 -	37 906 -	17 209 -	4 177 -	173 048 -
- 1884	100 524 -	35 893 -	17 447 -	2 895 -	156 759 -
- 1885	116 644 -	38 586 -	14 752 -	1 378 -	171 360 -
Tils.	528 055 Ton	176 293 Ton	79 791 Ton	15 758 Ton	799 897 Ton
Gj.snitl.	105 611 Ton	35 259 Ton	15 958 Ton	3 152 Ton	159 980 Ton
Ca.	66 Pct.	22 Pct.	10 Pct.	2 Pct.	

Det fremgaar heraf, at Forholdet af høvlet Last er stigende og har udgjort ca. 66 Pct. af det hele exporterede Kvantum i Femaaret, medens Forholdet af Rundlast, der tidligere, især i Form af hollandske Bjælker, var en væsentlig Exportartikel herfra, stadig bliver mindre og gennemsnitlig kun har udgjort 2 Pct. — i 1885 ikke engang fuldt 1 Pct. — af den hele Export. Det skibede Kvantum er betydeligt større end det af det nedflødede Tømmer skaarne og overstiger antagelig dette sidste med cirka 60 Pct., saaledes at af den gennemsnitlige Export, ca. 80 000 Ptb. Stand., ca. 50 000 Standard kan antages produceret af det nedflødede Tømmerkvantum, medens Resten, ca. 30,000 Ptb. Stand., er købt og hidført i Form af Skurlast fra andre Steder — dels fra Sannesund, dels fra Oplandet og de svenske Nabo-distrikter — af de herværende Høvlerier.

Konjunkturerne for den høvlede Last have imidlertid ogsaa især paa Hovedmarkedet — det engelske — været i høi Grad trykkede og Afsættningen yderst vanskelig. Det har derfor været en ikke uvæsentlig Hjælp til Forebyggelse af end yderligere Prisfald i England, at der for oversøiske Markeder, navnlig Australien og Kapkolonien, har kunnet sælges ganske betydelige Kvanta, saagodtsom udelukkende høvlet Last, hovedsagelig Gran. Udførselen til disse Markeder har i Femaarsperioden udgjort:

	Til Kapkolonien.	Til Australien.	Tilsammen.	Pct. af den hele Udskibning af høvlet Last.
i 1881	3 712 Ton	8 695 Ton	12 407 Ton	14.72 Pct.
- 1882	4 134 -	17 341 -	21 475 -	19.03 -
- 1883	2 527 -	17 600 -	20 127 -	17.70 -
- 1884	2 270 -	13 518 -	15 788 -	15.70 -
- 1885	2 194 -	19 977 -	22 171 -	19.01 -
Tils.	14 837 -	77 131 -	91 968 -	
Gj.snitl.	2 968 Ton	15 426 Ton	18 394 Ton	17.42 Pct.

Altsaa har en ganske betragtelig Del — i 1882 og 1885 endog henved en Femtepart -- af den samlede Produktion af høvlet Last fundet Vei til disse fjerne Markeder, hvor dog ogsaa Priserne paa Grund af store Tilførsler have holdt sig lave.

At Skibningen uagtet de ugunstige Konjunkturer har været saa betydelig, finder tildels sin Forklaring i den Omstændighed, at enkelte kapitalsvage Firmaer have vedligeholdt en forceret Drift, hvilket har fremkaldt en i Regelen yderligdreven, høist usund Konkurrence saavel ved Kjøb som ved Salg. Følgerne heraf have i den senere Tid begyndt at vise sig, dels ved indtrufne Konkurs, dels ved Indstillen af Virksomhed af denne Art. Noget Tegn til en forestaaende Bedring i disse Forhold kan desværre endnu ikke spores, da Tendentsen paa de udenlandske Markeder fremdeles er faldende og — hvad der er et yderst uheldigt Faktum, der formørker Udsigterne for den nærmeste Fremtid — Konsumtionen paa de store Markeder er aftagende i væsentlig Grad.

Hertil kommer, at Forskjellen i Fragterne til de store Markeder fra Norge og fra Sverige og Finland ved den senere Tids Revolution i Fragtforholdene er omtrent ophævet, et Forhold, som er yderst ugunstigt for den norske Trælasthandel og som der desværre er Udsigt til vil blive konstant.

At Stedets øvrige Handelsvirksomhed ogsaa har ligget nede, følger ikke alene af den almindelige Stagnation for alle Næringsveie, men ogsaa i særlig Grad for dette Steds Vedkommende af den sørgelige Tilstand, hvori Trælastvirksomheden efter det oven fremstillede har befundet sig. Ogsaa i dette Femaar har man seet eklatante Beviser paa, med hvilken Letsindighed Krediten inden Handelsstanden benyttes, og tror jeg at kunne uden Overdrivelse sige, at den med ikke mindre Lethed gives, end den modtages.

Udskibningen. Idet jeg for Trælastens Vedkommende henviser til, hvad jeg ovenfor under Handelen har anført, bemærkes her endvidere, at der i Femaaret har været udskibet gennem Fredriksstad Toldsted af:

	Mursten.	Huggen Granit.
i 1881	3 745 210 Stykker	5 720 Ton
- 1882	6 123 439 —	6 141 -
- 1883	9 011 515 —	6 099 -
- 1884	4 748 706 —	5 740 -
- 1885	6 464 750 —	6 470 -

Endeliger der i 1883 udskibet 266 Ton Is samt af Feldspath i Aarene 1881, 82, 83 og 84 henholdsvis 1271, 368, 566 og 855 Ton. Skibsfarten har bestaaet væsentlig i Udskibning af Trælast og har der efter Opgaver fra Toldkammeret været expederet af Fartøier:

	Indklarerede.		Udklarerede.	
	Antal.	Drægtighed.	Antal.	Drægtighed.
i 1881	935	138 005 Ton	2 002	181 714 Ton
- 1882	1 254	171 405 -	2 401	175 143 -
- 1883	1 260	159 251 -	2 747	185 902 -
- 1884	1 081	156 106 -	2 425	182 254 -
- 1885	1 068	154 943 -	2 304	200 950 -

Angaaende Afkastningen af Skibsrederiet gjælder væsentlig hvad jeg derom har anført i min forrige Indberetning, og har samme været stadig nedad-gaaende. Dels paa Grund heraf, dels som Følge af den stedse tiltagende Konkurrence med Dampskibene er Seilskibenes Værdi fremdeles i denne Periode faldt ganske væsentlig, og mange Redere, der før ansaa sig som formuende Mænd ved de Kapitaler, som de havde liggende i sine Fartøier, ere, som Følge af disse forandrede Forhold og ødelæggende Konjunkturer, blevne adskilligt reducerede og ikke sjelden ødelagte i økonomisk Henseende.

Efter Toldkammerets Opgave hjemmehøre her paa Stedet:

af Seilskibe	a) som gaa i udenrigsk Fart	154 Stkr.,	drægtige	46,586 Ton,
	b) - - - indenrigsk	35 -	-	478 -
- Dampskibe		20 Stkr.,	drægtige	847 Ton.

Haandværksdriften. Om samme gjælder hvad jeg har anført i min tidligere Beretning, til hvilken jeg ogsaa ganske kan henvise for industrielle Anlægs Vedkommende. Forholdene have nemlig i Femaaret været omtrent uforandrede og det vilde derfor kun blive noget nær en Gjentagelse af hvad jeg tidligere har udviklet, hvis jeg vilde give en nærmere Beskrivelse over Sagbrugs- og Høvlerivirksomheden m. V.

Til videre Belysning af Stedets Rørelse og Forhold tror jeg at burde anføre Følgende:

Stedet har kun fremdeles 2 Pengeinstituter, nemlig Sparebanken og Spare-skillingsbanken. Sparebanken havde:

	under Forvaltning.	Formue.
i 1881	Kr. 1 536 493.13	Kr. 178 484.72
- 1882	- 1 633 308.48	- 193 813.13
- 1883	- 1 667 842.96	- 205 863.00
- 1884	- 1 756 352.90	- 195 820.93
- 1885	- 1 874 727.43	- 196 245.57

Foruden at Sparebanken i forskjellige velgjørende og almennyttige Øie-med i Femaaret har ydet Bidrag, er den, som ovenanført, kommet Kommunen til Hjælp med tvende større Summer, nemlig Kr. 15,000 som direkte Bidrag til Bykassen til Nedslag i sammes Budget og Kr. 20 000 til forskjellige Byggeforetagender vedkommende Middelskolen.

Den med Sparebanken forbundne Pantelaanindretning har ogsaa virket i Femaaret og havde ved Ugangen af 1885 en Formue af Kr. 7 215.94.

Spare-skillingsbanken havde:

	under Forvaltning:	Formue med Fradrag af Grundfondet, Kr. 20 000:
i 1881	Kr. 547 509.37	Kr. 11 006.58
- 1882	- 674 762.99	- 16 960.95
- 1883	- 753 538.80	- 22 434.23
- 1884	- 835 395.58	- 28 511.76
- 1885	- 909 341.89	- 34 567.60

Med Hensyn til Byggefondet for Arbeidere og Sømænd henvises til min tidligere Indberetning, idet Forholdet er omtrent som før.

Som i min forrige Beretning anført, have flere Assuranceselskaber Agenter her, hvorimod intet Selskab af saadant Slags har sit Hovedsæde paa Stedet.

I den almindelige Brandkasse var forsikret ved Udgangen af forrige Aar:

i Kjøbstadafdelingen	Kr. 7 852 970
- Landafdelingen	- 436 850

Ved Udgangen af 1880 udgjorde samme derimod henholdsvis Kr. 7 570 210 og 533 150.

Af milde Stiftelser, Legater og andre velgjørende Indretninger mærkes følgende:

1. et Hospital med underliggende Legater. Da sammes Virksomhed er uforandret, tillader jeg mig at henvise til mine tidligere Beretninger.
2. Fredriksstad og Sarpsborgs Understøttelseskasse for uheldige Sømænd. Dens Kapital udgjorde ved Udgangen af 1885 Kr. 18 555.75. I nysnævnte Aar var Indtægten Kr. 1 788.08 og Understøttelserne Kr. 1 742.00.
3. 5-Dalers - Pensionsindretningen. Dens Kapital udgjorde ved Udgangen af 1885 Kr. 14 693.36. I samme Aar var Medlemmernes Antal 110. Indskuddene Kr. 160 og udbetalte Pensioner Kr. 552.00.
4. Børneasylet for Vestsiden har været i Virksomhed den hele Tid og besørgtes:

i 1881	af 56 Gutter og 67 Piger,
- 1882	- 51 — - 65 —
- 1883	- 46 — - 48 —
- 1884	- 52 — - 37 —
- 1885	- 57 — - 49 —

Ved Asylet har ogsaa i denne Periode været ansat 1 Bestyrerinde og 2 Hjælpe lærerinder, der lønnes af Bykassen. Forøvrigt bestod det ved frivillige Bidrag, men da disse Tid efter anden aftog, har i de senere Aar Kommunen maattet træde støttende til.

5. 2 Børnehjem, et for hver af de tvende Bydele. Disse virke udelukkende ved frivillige Gaver, hvoraf i de senere Aar fra Brændevinssamlaget Kr. 200 aarlig til hvert af dem.
6. Brændevinssamlagets Virksomhed har været fortsat i det sidst forløbne Femaar og har senest faaet sine Statuter approberede ved kongelig Resolution af 25de Juli 1883. — Som i min forrige Beretning anført, har Samlaget indløst alle Brændevinsrettigheder og været ligesom tidligere Eneindehaver af Brændevinsudskjænkningen. Ligeledes har Samlaget fortsat med Indløsningen af de ældre Øludskjækningsrettigheder, saaledes at der nu kun staar tilbage 2 af disse.

Samlagets Overskud har været anvendt overensstemmende med Statutterne til forskjellige almennyttige Øiemed for Kommunen. Det beskattede Kvantum Brændevin udgjorde i:

1881	86 000 Liter,
1882	82 000 —
1883	100 000 —
1884	110 000 —
1885	110 000 —

Sammenholdes disse Tal med min forrige Beretning, vil det findes, at Kvantumet ogsaa i Femaaret 1881—85 har holdt sig nede, saaledes som i Aarene 1880 og 81.

Af Foreninger findes her følgende: 1) Handelsforeningen, 2) Haandværkerforeningen, 3) Sømandsforeningen, 4) Arbejderforeningen, 5) Good Templar- og Totalafholdsforeninger og 6) Foreningen til Forsørgelse og Beskyttelse for løsladte Forbrydere.

Sluttelig henvises til de af mig under 5te Juli d. A. gjennem Amtet sendte schematiske Opgaver.

Fredriksstads Byfogedkontor, den 7de September 1886.

N. M. J. Bugge.

Beretning

om Kjøbstaden Fredrikshalds økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885.

Den for Næringsveiene trykkede Tilstand, som tog sin Begyndelse i det Tidsrum, som min forrige Beretning omhandlede, har fremdeles vedvaret i Aarene 1881—1885.

Trælasten, der er denne Bys vigtigste Exportartikel, har for de større Dimensioners og for den forædlede Lasts Vedkommende paa Grund af de lave Priser i Udlandet ikke været Gjenstand for nogen videre betydelig Udførsel. Som Følge heraf er da Indkjøbet af større Last i de Vasdraget tilstødende Landdistrikter blevet meget indskrænket.

Ved Siden af de i Beretningen for Aarene 1871—1875 nævnte Trævareartikler er i dette Tidsrum Pitprops tilkommet som en vigtig Exportartikel. Udførselen heraf antog straks særdeles store Dimensioner, saa at man har megen Grund til at maatte frygte for den tilvoksende Skovbestands fuldstændige Ødelæggelse med de deraf følgende klimatiske Ulemper, hvis Pitpropshandelen fremdeles skal vedblive i samme Udstrækning som hidtil, og Tegn til nogen Formindskelse i Pitpropsexporten har ikke til Dato vist sig.

Det maa under disse Omstændigheder ansees som en særdeles paatrængende Nødvendighed for Skovbestandens Trivsel her langs Vasdraget, om der ved en Gjennemførelse af mere forstmæssig Skjøtsel ogsaa for de af Privatmænd eiede Skove kunde gjøres Indskrænkning i den som oftest yderst planløse Udhugst selv blandt de yngste Aaringer af den tilvoksende Skov.

Af nye Fabriker er der neppe tilkommet nogen af særdeles Betydning, og jeg skal derfor blot kortelig omhandle de nu i Drift værende Fabriker, der siden forrige Beretning ere undergaaede nogen Forandring eller ny tilkomne.

Sagbrugsforeningens Høvleri (paa det forrige Sukkerværks Tomt) er bleven udvidet ved Anlæggelsen af en Snedkerifabrik, der leverer alslags Bygningmateriale i forarbejdet Stand, som Døre, Vinduskarme og lignende. Disse Artikler afhændes ikke alene her i Byen, men er ogsaa Gjenstand for Forsendelse. Udenfor Bygrænsen er der ved Enden af Fredrikshalds-Kanalen og ligoverfor Tistedalens Jernbanestation opført en mindre Dampsag, der sysselsættes med Leieskur for Trælasthandlere i Fredrikshald og Fredriksstad. Fra Sagen fører en Skinnegang til Jernbanestationen. Af andre Trævarefabriker findes de i forrige Beretning omhandlede 2de Træsliberier og en Tændstikfabrik mellem Tistedalen og Fredriksstad. Afsætningen af disse Fabrikers Produkter er sikret ved Kontrakter, der omfatte alt, hvad de maatte være istand til at levere.

Cathrineholms Jernbrug i Tistedalen har udvidet Valseværksbygningen og anlagt en Fabrik for Spigerfabrikation ad mekanisk Vei. Brugets Fabrikata ere meget søgte. Haldens Bomuldspinderi, ogsaa i Tistedalen, har sat igang et Væveri for Tilvirkning af Bomuldstøier etc., ligesom Fabriken i det hele taget har arbeidet med Fordel. Det herværende Meieri har ogsaa i dette Femaar været i Drift, om end dets Fordel ikke har været særdeles stor.

De øvrige herværende Fabriker, som Møller, Bryggerier etc., ere ikke undergaaede nogen Forandring, men drives paa samme Maade som før.

Af Fabriker for Manufakturgenstande maa særlig omtales de herværende 2 à 3 Kaabefabriker, der drive betydelig Forsendelse af sine Varer baade indenlands og hovedsagelig til Sverige.

Øhrs Glasværk i Id er fremdeles i Drift. Tilvirkningen er dog i Tilbagegang, hvilket for en Del har sin Grund i Transportvanskeligheder og i den mindre lette Adgang til Brændtorvmateriale.

Langs Siderne af Iddefjordens Fjeldkanter har der dannet sig flere Stenhuggerier for Tilvirkning og Export af Trappe- og Gadesten. Da Kvaliteten er særdeles god, er Afsætningen ganske betydelig, og Varen har vundet Marked hovedsagelig i Tyskland.

Hvad den egentlige Kjøbmandshandel angaar, have ikke Forholdene været gunstige. I Femaaret have flere Betalingsindstillinger dels ved Konkurs og dels ved Underhaandsakkorder fundet Sted, og andet kan heller ikke ventes, naar der tages Hensyn til de Betingelser, hvorunder Handelen drives.

Allerede før har jeg gjentagende paapeget det høist uheldige i den lette Adgang til uden Spor af merkantil Uddannelse, ja endog tildels uden videre Regne- og Skrivedygtighed at kunne løse Handelsborgerskab. Den bekvemme Adkomst hertil virker altfor tillokkende, og Mængden af Handlende hersteds grændser virkelig til et Utal. Alene den Omstændighed, at ca. 2 Pct. af Indvaanerantallet er Handlende, vil i saa Henseende være betegnende nok. Selv Arbeidere løse Borgerskab som Handelsmænd og selv sysselsatte ved sit Arbeides Bedrift overlade de Handelsvirksomheden som en Biting til sin Husstands Bestyrelse. Varerne tages paa Kredit — og det erholdes let nok — og paa Kredit blive Varerne igjen afhændede. Naar saa den Tid kommer, at Kjøbmanden skal betale for de modtagne Varer, har han ofte intet andet at byde sine Kreditorer end de tomme Hylde i sin Butik og en Restanceliste, hvis Værdi er saare tvivlsom. Hvad enten nu Kreditor saa vil eller ikke, findes der i Regelen ikke anden Udvei end godvillig eller nødtvungen at tilstaa en Akkord, hvorved han kun erholder lidet eller intet af sit Tilgodehavende. Efter Akkordens Erholdelse er Handelsmanden fri for sin Gjæld, og intet hindrer ham da i at paabegynde en ny Forretning paa et ligesaa solid Grundlag og med den samme Udgang som tidligere.

Paa saadan Maade kunne virkelig de utroligste Affærer gaa for sig. Det ligger dog her saa nær at faa rettet paa den Slags uheldige Forhold ved et Paabud, der skjærpede Betingelserne for Adgangen til at drive Handel, ved at forlange, at enhver, der vilde løse Handelsborgerskab, skulde godtgjøre at

være i Besiddelse i det mindste af nogen merkantil Uddannelse. Hvor et saadant Krav mangler, undergraves jo ogsaa enhver Betingelse for, at Handelsstanden kan indtage en agtet og anseet Stilling. Ligeledes burde Kreditsystemet og Akkordvæsenet kontrolleres skarpt, saa det ikke gav Anledning til saamange Misbrug.

Haandværksstanden har ogsaa i Almindelighed lidt under de daarligere økonomiske Forhold. Hertil kommer ogsaa, at Haandværksarbeidet har maattet konkurrere med udenlandsk Fabrikarbeide, hvor Kvaliteten staar i Forhold til Prisen, der ved sin lave Sum tilløkker Kjøbere, der ei have Øinene oppe for, at Varens Kvalitet er saa langt under Hjemmearbeidets, at Fabrikarbeidet i Grunden er uforholdsmæssigt dyrt. Haandværkeren, der jo er ansvarlig for sit Arbeides Godhed og som derfor maa levere det solid og ordentlig, kan umulig falholde sit Arbeide til saadanne Priser som de, for hvilke Fabrikarbeidets daarligere Kvalitet er tilsalgs.

Kun Bygnings- og Snedkeriarbeidere have i denne Periode virket under ret gunstige Vilkaar, da der baade for Kommunen og for Private har været ikke ubetydeligt Byggearbeide.

Da Arbeidsstanden her hovedsagelig bestaar af faste Brugs- og Fabrikarbeidere, og de saaledes foruden fri Bolig tillige have havt en fast stadig Fortjeneste, har Stillingen i Femaaret været noksaa god. Blandt udførte Byggearbeider er ikke faa Smaaboliger, indrettede for enkelte Arbeiderfamilier, hvilke da Arbeiderne selv i Regelen have ladet opføre og tildels ogsaa bygget med paa.

Skibsfarten, der har spillet en væsentlig Rolle blandt denne Bys Næringskilder, er gaaet stærkt tilbage. De lave Fragter have bevirket, at Fartøierne i det høieste kun ere ude i Fart i nogle Sommermaaneder, og hvordan Fortjeneste de da kunne have, er klart nok. I de sidste Aar ere ogsaa flere Fartøier afhændede udenbys og hovedsagelig til Fredriksstad.

Dampskibe have kastet sig ind i Konkurrencen om Vare- og Godstrafik og synes at ville fortrænge Seilskibene aldeles. Det er ikke saa sjelden, at endog store Dampskibe ankomme her enten med Korn eller for at indtage Last af Sten eller Pitprops.

Af her hjemmehørende Dampskibe findes i det hele 5. De 3 føre Gods og Passagerer paa Iddefjorden, Hvaløerne og Strømstad samt foretage Bugsering, det 4de er udelukkende anvendt som Slæbebaad og det 5te sysselsættes kun med Fisketransport for Sildefisket paa Hvaløerne.

Endvidere anløbes Stedet af 2 à 3 svenske Dampfartøier i Rute paa Gøteborg, og af et Dampskib i Fart paa Kyststrækningen Fredrikshald og Fredriksstad—Laurvik og vestover til Kristianssand S.

I Vintertiden drives et ikke ubetydeligt Sildefiske ved Hvaløerne, hvor der er blevet anlagt flere Salterier, tildels tilhørende Handlende hersteds.

Trafiken med Byens Opland og den øvrige Landtrafik besørges ved Dampskibsfarten paa den fredrikshaldske Kanal og af Jernbanen.

Som vedlagte Tabeller over Kanalens Drift udvise, har den arbeidet med megen Fordel og Trafiken øges ikke ubetydeligt. Endmere vilde dette ske, hvis der, som paatænkt, bliver anskaffet et nyt og i alle Dele tidsmæssigt Fartøi for Passager- og Godstrafik. Paa Kanalen er der i det hele 6 Dampfartøier, hvoraf 1, „Engebret Soot“, i Passager- og Godsfart og 4 beskjæftigede med Slæbning af Tømmer og lignende, nemlig „Thor“, „Fosser“, „Ørje“ og „Aspern“, 1, „Duen“, fortiden oplagt.

Dalslandsbanens økonomiske Status lader desværre meget tilbage at ønske med Hensyn til de Ofre, som Byen for dens Skyld har paataget sig. Først i de 3 sidste Aar (1883—1885) har den givet saavidt Overskud, at den har kunnet afbetale paa sin Gjæld til Byen, henholdsvis for hvert af de nævnte Aar Kr. 4000, 12 000 og 15 000, et Beløb, der sammenlagt modsvarer de Kr. 30 000, som den ifølge Amortiseringsplanen skulde afbetale i Afdrag og Renter for 1ste Driftsaar (1878). At der bliver Overskud, tyder dog paa, at Banen oparbeides, men selv da vil det have lange Udsigter med, at den kan arbeide sig op til en gjældfri Stilling.

Byens Folkemængde er efter den ved Udgangen af 1885 foretagne Folketælling vokset til 11 318 hjemmehørende mod i 1875 9913, altsaa i Tiaaret en Tilvækst af 1405 eller 14.2 Pct.

Som vedlagte Bilag (No. 1)*) angaaende Byens økonomiske Forhold med Hensyn til de ved Ligningskommissionen ansatte Formuer og Indtægter udviser, var den anslaaede Formue og Indtægt i Aarene 1881—1883 respektive ca. Kr. 19 000 000 og ca. Kr. 3 200 000, men er i de følgende Aar faldt ned til ca. Kr. 14 750 000 og ca. Kr. 2 950 000. Denne store Nedgang, respektive ca. 25 og 10 Pct., har sin Grund i den nye Skattelov. En Følge heraf blev da, at man, for ei at beskatte Indvaanerne for meget, har maattet reducere Budgettet med ca. 12 Pct.

Da, som oven omtalt, Arbeidsstandens Kaar have været ganske gode, er Fattigvæsenets Budget ikke særdeles forøget. Herom henvises til vedlagte Bilag (No. 5)*).

I dette Tidsrum er der tilfaldt Fattigkassen et Legat til Beløb Kr. 800, stiftet af Kaptein Magnussen.

Istedetfor de 2 Fattighuse, som man før havde i Tistedalen, er der bygget et nyt, hvorefter de 2 ældre Bygninger ere afhændede.

Til de i forrige Beretning anførte Legater er endvidere, foruden ovennævnte, til Almuskolen legeret Kr. 800, ligeledes af Kaptein Magnussen.

Med Hensyn til Skolevæsenet skal man under Henvisning til, hvad forhen herom er meddelt, tillægge Følgende:

Den offentlige Skole for den høiere Almendannelse: Under Bygning for denne er nyt Lokale, i alle Henseender efter Nutidens Fordringer, udført efter Hr. Arkitekt Thrap-Meyers Tegninger. Omkostningerne herved,

*) Trykt som Bilag.

Inventarier ikke medregnede, anslaaes til Kr. 180 000. Antagelig vil Bygningen blive at tage i Brug efter Sommerferien 1887.

Almuskolevæsenet: Den i forrige Beretning omhandlede under Bygning værende Skole er i Femaaret taget i Brug.

„Fredrikshalds Tegneskole og tekniske Aftenskole“ har meddelt Følgende om sin Frekvents i Vinterterminerne:

1881—1882: 86 Elever, 1882—1883: 69, 1883—1884: 71, 1884—1885: 84 og 1885—1886: 74 Elever, hovedsagelig Haandværkslærlinge.

Undervisningsfagene ere Regning, Geometri, Frihaandstegning og Konstruktion samt i 1883—1884 tillige Bogholderi og Fysik. Undervisningstid fra Kl. 7—9 Aften.

Styrmmandsskolen: 1880—1881: 22 Elever, 1881—1882: 17, 1882—1883: 15, 1883—1884: 12 og 1884—1885: 16 Elever. Det første Aar 3, senere 2 Lærere.

Sløjds skolen: Arbejdsskolen har haft følgende Antal Elever og Lærere; 1881: 177 og 3, 1882: 163 og 3, 1883: 159 og 3, 1884: 178 og 4 og 1885: 174 og 5.

Desuden har der med Statsbidrag været afholdt Kursuser for vordende Sløjdlærere, nemlig: 1882: 15 Elever, 1883: 15, 1884: 32 og 1885: 34; de 2 sidste Aar fordelte paa 2 Kursuser.

Med Hensyn til de i forrige Beretning anførte Byen tilhørende Bygninger etc. bemærkes:

Ad 1. Brandtaxerede Bygninger til Værdi	Kr. 788 190.00
No. 6. Brandtaxtsummen for den nye Almuskole- bygning i fuldfærdig Stand udgjør Kr. 117 110, altsaa Tillæg	- 18 900.00
- 11 & 12. Den nye Fattighusbygning i Tistedalen er ved Brandtaxt ansat til Kr. 12 920, altsaa Tillæg (Difference mellem denne og de 2 gamle)	6 000.00
	<hr/>
	Kr. 813 090.00

Ad 3. Andre Eiendomme.

No. 36. Mølen. Her er der langs Bryggekanterne lagt Jernbanespor i Forbindelse med Sporene ved Stationsbygningen. Ligeledes hugne Stenbrygger i en Længde af 236 m.

- 41 og 42. Bryggerne ere i en Længde af ca. 220 m. forsynede med nye hugne Stenkaier.

I Forbindelse hermed bemærkes, at Byens Havnevæsen i Forbindelse med Havnevæsenet i Moss og Fredriksstad har anskaffet et nyt Dampmudderapparat med fuldstændigt Tilbehør til Pris Kr. 33 000.

Ligeledes har man for Brandtilfælde indkjøbt en Dampsprøite til Værdi Kr. 10 000, hvortil kommer for Slinger og andet fornødent Materiale Kr. 3000 à 4000.

Fredrikshalds Borgermesterkontor 23de Novbr. 1886.

H. Wessel.

Beretning

om Kjøbstaden Moss's økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885.

Den tilbagelagte Femaarsperiode (1881—1885 inkl.) har i økonomisk Henseende ikke holdt hvad det næstforegaaende Femaar syntes at love. Trykket, som har hvilet over alle Handelsforhold i det hele Land og igjennem hele det Tidsrum, som nærværende Beretning skal omfatte, har selvfølgelig ogsaa paa dette Sted gjort sig gjældende, og endnu spores der intet Tegn til Forbedring. Men paa samme Tid har Byen vist en Modstandskraft, som tyder paa sunde Forhold, og inden Handelsverdenen hersteds har ingen Rystelse af Betydenhed fundet Sted. De kommunale Gjøremaal have kunnet gaa sin jævne Gang, og uagtet de trykkede Tider har man fundet Udveie til Adskilligt, som under vore Forhold maa betegnes som ikke uvæsentlige Fremskridt. Af saadanne bør her fremhæves:

Efter den større Ildsvaade, som den 16—17de Juli 1881 overgik Byen, hvorved 39 Husnumere i og omkring den nuværende Kongens Gade med samlet Brandforsikringssum Kr. 430 967 lagdes i Aske, blev Byens Torv — det saakaldte Prins Kristians Torv — betydeligt udvidet, den nye Kongens Gade — Byens Hovedgade — sænket og Bredden udvidet fra 7½ til 12½ Meter, samt flere nye projekterede Gader aabnede, ligesom Kloaknettet efterhaanden blev udvidet fra 2.400 Km. til 5.920 Km. Længden af de inden Byen værende Gader steg derved tillige fra 11.963 Km. til 12.593 Km. og Brostenslægningen fra 3.100 Km. til 4.134 Km. Paa Torvet er opført Kjødbazarer af Mur, hvortil Sparebanken har givet Bevilgning, ligesom den ogsaa har bevilget til Fiskebazarer sammesteds, men Opførelsen af disse sidste er endnu ikke paa-begyndt. Fremdeles har Sparebanken ydet Midler til et paa Kirkegaarden opført smukt Gravkapel, og endelig har den afsat Kr. 15 000 (foreløbig) til Opførelse af en Skolebygning for Piger. Med egne Midler har Kommunen bekostet indkjøbt en til Bygrænsen stødende Tomt paa Jeløen og der opført et Isolationslokale for epidemiske Sygdomme. Dertil er anvendt Kr. 6900. Vandværkets Pumpehus er bleven overhælvvet og derved gjort saa ildsikkert, at Kommunen har opnaaet en yderligere Nedsættelse i Brandkontingenten — fra 25 Pct. til 27½ Pct. Til yderligere Sænkning og Farborgjørelse af Vandsjø har Kommunen derhos bidraget Kr. 5000. Videre er til Kanalens Uddybning

til 18 Fod ved Lavvande bevilget Kr. 15 000, paa samme Tid som Byen i Forening med Fredriksstad og Fredrikshald har anskaffet et Dampmudderapparat for Kr. 33 000, hvoraf altsaa paa Moss falder Kr. 11 000. Desforuden er der til Kaiernes Udbedring i Kanalen og Mudring i den indre Havn anvendt ca. Kr. 14 000. Havnekassens gode økonomiske Stilling, hvorom jeg allerede i forrige Femaarsberetning har udtalt mig, har selvfølgelig betydeligt lettet disse sidste Foretagender. Endelig er i heromhandlede Femaarsperiode fuldført en ny smuk Middelskolebygning af Mur i 2 Etager paa den samme Tomt, hvor den gamle Træbygning stod, idet denne er flyttet op paa Byens Løkke ved Brandstationen, hvor den er taget i Brug af Børneasylet og den til Almuskolen knyttede Haandgjerningsskole for Gutter, ligesom en af Almskolens Klasser i den senere Tid er bleven anvist Plads der. Den nye Middelskolebygning, der toges i Brug i Januar 1882, har kostet Kommunen Kr. 49 000 medens Overslaget, der tilligemed Tegningen udførtes af Arkitekt Nordan, lød paa Kr. 60 000.

Samtidig med at Kommunen i Femaaret har baaret foranførte Udgifter, har den afbetalt Kr. 45 000 paa Gjæld. Størrelsen af denne var nemlig ved Udgangen af 1880 Kr. 460 000 men ved Udgangen af 1885 kun Kr. 415 000, heri indbefattet Kr. 57 000, som da restedes paa Bidrag til Jernbanen. Benyttende sig af den lette Adgang til Pengelaan, som er en naturlig Følge af stagnerende Handelsforhold, har Kommunebestyrelsen konverteret tidligere 5 Pct.s rentebærende Laan af Oplysningsvæsenets Fond, og i Kristiania Sparebank optaget et Laan til 4½ Pct. Rente, stort Kr. 375 000, hvorved altsaa en fremtidig aarlig Rentebesparelse af Kr. 1875 opnaaes. For dette Laan, hvorom Beslutning fattedes den 1ste December 1885, hvilken senere er approberet, er Amortisationstiden 40 Aar; dog har Kommunen forbeholdt sig i de for Laanet udstedte og paa Ihændehaveren lydende Obligationer at kunne opsiges det hele Laan til Indfrielse den 1ste Januar 1898, eller til hvilkensomhelst paafølgende 1ste Juli eller 1ste Januar inden Amortisationstiden.

Gasværket, som tilhører Byen, og hvis Anlægskapital Kr. 80 000 nu er betalt, havde i 1885 et Driftoverskud af ca. Kr. 4000, i hvilken Forbindelse kan bemærkes, at Priserne paa Gas siden 1ste August 1885 have været nedsatte til 18 Øre pr. Kubikmeter.

Vandværket havde i nævnte Aar en Brutto-Indtægt af Kr. 12 594 og et Overskud af Kr. 1181.89. Vandledningen, der er ført over paa den vestre Side af Kanalen, har nu en Længde af 5.712 Km.

Byens faste Eiendomme og øvrige Aktiva, som ved Udgangen af 1880 i Regnskaberne opførtes med Kr. 788 000.00, opføres nu, eller ved Udgangen af 1885, sammesteds med Kr. 893 000.00.

Den kommunale Økonomi har altsaa i det hele taget gjort gode Fremskridt, men Skatteyderne have ogsaa i Femaaret af den Grund maattet bære forøgede Byrder. Skatteborgernes Antal er i Femaaret ikke steget synderligt — i 1880: 1240, i 1885: 1270. Saavel den skatbare Indtægt som den skatbare Formue har i de tvende sidste Aar af Perioden vist sig nedadgaende. Heri har

den nye Skattelov af 1882, der berøver vor By, som andre Byer, ikke ubetydelige Skattefundamenter, den største Andel, men Nedgangen har vist sig vedblivende, efterat Loven traadte i Kraft. Nedenstaaende tabellariske Oversigt vil vise Forholdet:

	Antagen og skatbar Formue.	Antagen Indtægt.	Skatbar Indtægt.
1881	Kr. 7 573 000	Kr. 1 735 260.00	Kr. 916 644.00
1882	- 7 250 000	- 1 764 260.00	- 924 866.00
1883	- 6 809 000	- 1 845 420.00	- 968 434.00
1884	- 6 625 000	- 1 734 350.00	- 898 332.00
1885	- 6 440 000	- 1 704 750.00	- 882 546.00

I Aaret 1880 var:

Formuen Kr. 7 540 000, den antagne Indtægt Kr. 1 658 200 og den skatbare Kr. 869 584. Medens Skatten i 1880 beregnedes med 6.4 Øre af hver skatbar Krone, er den i 1885 gaaet op til 7.4 Øre af hver skatbar Krone, altsaa med 1 Øre eller ca. 17 Pct. mere end før.

I afvigte Femaar udlignedes til Kommune-Udgifter:

I 1881	Kr. 92 600.00,	hvoraf til Fattigv.	Kr. 24 600	og paa faste Eiendomme	Kr. 17 000.00
- 1882	- 88 300.00	—	- 22 700	—	- 16 400.00
- 1883	- 89 414.00	—	- 23 734	—	- 16 750.00
- 1884	- 93 571.28	—	- 25 000	—	- 20 793.62
- 1885	- 96 000.00	—	- 27 450	—	- 21 333.33

Af det udlignede Beløb faldt i de 3 førstnævnte Aar $\frac{1}{4}$ Part paa de faste Eiendomme; senere har Eiendomsskatten været beregnet med $\frac{2}{9}$ Parter ifølge approberet Repræsentantbeslutning af 20de Juli 1883.

Fattigbyrdernes Stigen fremkommer navnlig ved Øgelsen af de understøttede Personers Antal; medens Antallet i 1882 kun var 261, var det i 1885: 461, en Stigning altsaa paa 3 Aar af vel 76 Pct. Denne Stigen har efter mit Skjøn ikke sin Grund i nogen almindelig Nød inden Arbeidsklassen — tværtom har her i Femaaret været jævn Sysselsættelse for Arbeidsfolk, men Tilstrømningen af disse har været større end vanligt paa Grund af øget Driftsvirksomhed, hvorom mere siden. Og med Arbeidsstokkens Stigen gaar ogsaa gjerne Fattigbyrdernes Haand i Haand. At den øgede Driftsvirksomhed hidtil ikke har givet tilsvarende Udbytte for Driftsherrerne, er det mørke Punkt saagodtsom over det hele Land for Tiden, og det forklarer igjen, at Skattebyrderne i det hele stige, uagtet Virksomheden er forøget. Men hvis man tør gaa ud fra, at de nu i saa lang Tid raadende mislige Konjunkturer snart maa ombyttes med bedre Forhold, vil Moss ret komme til at nyde Frugten af den Modstandskraft, som det nu har vist sig i Besiddelse af.

Ved den Folketælling, som hersteds afholdtes den 31te Decbr. 1885, befandtes Indvaanerantallet at udgjøre 7008; heri var dog indbefattet 83 Personer, som kun havde midlertidigt Ophold eller vare Tilreisende. Den efter

Branden i 1881 igjenopførte Del af Byen er betydeligt forskjønnet, og Bygningernes Brandforsikringssum er i det hele steget med over 1 Million Kroner: ved Udgangen af 1885 Kr. 5 568 970 mod Kr. 4 561 520 ved Udgangen af 1880. Antallet af Vaaningshuse og Fabrikbygninger var den 31te Decbr. 1885: 502. Af Fabrikbygninger ere flere af de værdifuldeste privat forsikrede — en enkelt endog for over 300 000 Kroner.

Jernbanestationen er ved Sidespor sat i Forbindelse med Søen ned til Smaalensbanens prægtige Kai ved Mossesundet. Forbindelsen søværts mellem nævnte Bane og Jarlsbergbanen besørgeres for Tiden ved det private Dampskib „Bastø“, men Trafiken er dog endnu ikke derved steget i saadant Mon som paaregnet, uagtet ikke faa Reisende fra Vestlandet — især om Sommeren — finde det baade mere tidsbesparende og billigt at søge til Kristiania via Horten — Moss, og vice versa fra Kristiania til Vestlandet via Moss — Horten. Men denne Gjennemgangstrafik, om den ved Rutens videre Oparbeiden vil komme til at stige — som er at forudse — vil dog neppe nogensinde komme til at blive af sær Betydning for Byen.

Skibsfarten har i hele Femaarsperioden her som andetsteds ligget nede i overvættets Grad, og dette gjælder saavel Dampskibe som Seilskibe. Heldigvis er Moss i denne Branche mindre engageret end de fleste andre Sjøsteder her-tillands. Antallet af her hjemmehørende Skibe var i 1885: 71 Seilskibe med samlet Drægtighed 29 155 Reg.-Ton og 7 Dampskibe, drægtige 1949 Ton, tilsammen 31 104 Reg.-Ton, og viser altsaa dog en ikke ringe Stigning i Fema-aaret, da Seilfartøiernes Antal ved Udgangen af 1880 var 53 og Dampskibenes 4 med samlet Drægtighed 19 864 Reg.-Ton. De særdeles lave Priser paa Skibsrums have fremskyndet Kjøb, især af større Seilskibe, til hvilke man endnu knytter noget Haab om Afkastning, især hvis Fragterne, som nu synes at have naaet sit Lavmaal, engang maatte tage nogen Favør, hvad vel ikke bør være ganske haabløst.

Toldintraderne hersteds udgjorde i 1885 Kr. 191 169 55. Den samlede Indførselsværdi beløb sig i samme Aar til Kr. 3 553 500, hvoraf Kr. 3 333 000 falder paa Korn- og Melvarer. Udførselsværdien var samtidig Kr. 637 300. Af Toldintraderne tilfalde 2 Pct. Kanalen. Derved har denne i Femaaret havt følgende Indtægter:

i 1881	Kr. 2 310.46
- 1882	- 2 998.46
- 1883	- 3 582.56
- 1884	- 3 356.84
- 1885	- 3 723.53.

I samme Tidsrum har Antallet af de Fartøier, som have passeret Kanalen, været:

i 1881	2 820
- 1882	3 350
- 1883	3 150
- 1884	3 618
- 1885	3 746

Kanalens egne Indtægter af passerende Skibe af Fæstigheder og af Kaier har i afvigte Femaar udgjort:

i 1881	Kr. 12 416.79
- 1882	- 13 520.64
- 1883	- 14 032.25
- 1884	- 12 127.57
- 1885	- 11 524.87

Desuden Grundafgift, som for hvert Aar opkræves med Kr. 888.04. At Indtægten er gaaet ned i de 2 sidstforløbne Aar, grunder sig fornemmelig i, at Kanaltaxterne bleve ikke ubetydeligt reducerede ved approberet Kommunebeslutning af 27de Juni 1884. Frekventsen af Skibe sees dog i disse Aar at have været i Tiltagende, og ved den før omtalte Iværksætten af Kanalens Uddybning er det at haabe, at endnu flere Skibe end før ville foretrække at søge igjennem Kanalen istedetfor at gaa rundt Jøløen ind i Mossesundet, hvorved Indtægterne igjen ville stige.

Udskibningen af Trælast er fremdeles af mindre Betydning. Værdien af Udskibningen i denne Branche var i 1885 efter Toldkammerets Opgave kun Kr. 344 800. Den Udskibning af Props, som i forrige Femaar var ikke ubetydelig, er nu for en stor Del ophørt, efterat det Firma, som væsentlig har befattet sig med denne Bedrift hersteds, har seet sig nødt til at standse sin Virksomhed. Skulde den blive igjenoptaget, vil det antageligen ske i meget formindsket Maalestok.

Byens fornemste Livsaare er Fabrikvirksomheden, og da navnlig Formaling af Kornvarer. Byen har 11 Møller, hvoraf enkelte ere storartede Anlæg; flere af de større Møller ere i den senere Tid omdannede til Valsemøller med Maskinerier af nyeste Konstruktion, som tilstede en Indskrænkning i Arbeidsstokken, saa at der ved alle Møller tilsammen neppe beskjæftiges 100 Mand. Den aarlige Formaling i afvigte Femaarsperiode kan gjennemsnitlig anslaaes til 450 000 Hektoliter, hvoraf ikke saa lidet Hvedemel. I 1885 indførtes Hvede hersteds for over 600 000 Kroner. Salget af Formalingsvarer er spredt over det hele Land, og enkelte af Mølleieerne holde egne Dampskibe, som sysselsættes i Meltrafiken.

Af andre Fabriker, som ere tilkomne i heromhandlede Periode, maa fremhæves en større Cellulosefabrik, der i 1883 grundlagdes paa 98 Aktier (uansvarligt Selskab) med Anlægskapital Kr. 490 000.00. Den er beliggende i Byens nordligste Endepunkt ved Mossesundet, drives med Vandkraft og beskjæftiger 200 Arbeidere, hvoraf 50 Kvinder. Tilvirkningen af Træmasse er drevet op til ca. 9 Ton pr. Døgn. Varen finder Afsætning i England, Frankrig og Belgien, undtagelsesvis ogsaa i Italien og Spanien. I 1885 udførtes herfra Træmasse til Værdi Kr. 95 600.00. Fabriken paafører imidlertid Byens Indvaanere en betydelig Gene ved de ildelugtende Dampe, som den udvikler, og som ved nordlige og østlige Vinde føres ud over Byterritoriet. Hvorledes herpaa skal raades Bod, er for Tiden Gjenstand for Forhandlinger mellem Sundhedskommissionen og Aktieselskabet, hvilke man faar haabe ville lede til

et gunstigt Resultat. Der gjøres iallefald Anstrengelser fra Bestyrelsens Side i den Hensigt at fjerne Stanken.

C. A. Thornes hermetiske Fabrik, der fremdeles hævder sit gamle Ry, men nu skal gaa over paa nye Hænder, dog under samme Firma-Navn, har siden 1881 havt en dygtig Konkurrent hersteds i „Moss Preserving Co.“, der har opført sin egen Fabrikbygning i Nærheden af Mossesundet og beskjæftiger stadig 25 Arbeidere, hvoraf 20 Kvinder, medens Antallet til enkelte Tider af Aaret kan gaa op til det dobbelte. Der lægges især Vind paa Forædling af Fiskevarer (navnlig Anchovis), men ogsaa paa Nedlægning af Kjød og andre Artikler til Skibs- og Turistbrug. I 1883 erholdt Fabriken Broncemedaille i Kristiania og Sølvmedaille i London, samt i 1885 ved Udstillingen i Antwerpen Guldmedaille.

En af H. J. Hanssen anlagt Olieklædefabrik, der skjøttes med stor Omhu og Dygtighed og vinder fortjent Paaskjønnelse, beskjæftiger 15 faste mandlige Arbeidere og derhos 70—80 Kvinder, som have Hjemmearbejde med Syning det hele Aar rundt. Den aarlige Omsætning er omkring 100 000 Kroner og Fabrikkerne ere præmiebelønnede ved Udstillingerne i Paris (1878), i Aalborg og Kristiania (1883) og i Antwerpen (1885).

Moss mekaniske Værksted er i Femaaret flyttet fra Fossen til Vestsiden af Kanalen ved Mossesundet, hvor en smuk Fabrikbygning er opført med tilhørende Arbejderboliger, og en Dampskibsslip anlagt — den eneste her paa Stedet, men som forhaabentlig vil faa fuld Beskjæftigelse med at udfylde det Hul, som er opstaaet i Virksomheden ved de nærliggende Skibsværfter, hvor der nu næsten kun foretages Reparation af ældre Seilskibe med et indskrænket Antal Arbeidere. Det mekaniske Værksted beskjæftiger 40 Arbeidere og har en aarlig Omsætning eller Tilvirkning af ca. 60 000 Kroner.

Moss Værk beskjæftiger fremdeles 120 Arbeidere, men den Forædling af Trælast, hvormed Virksomheden sammesteds hovedsagelig er optaget, har ikke havt nogen lønnende Periode.

Bergmanns Damphøvleri (50 Arbeidere) antages derimod at være i god Fremgang, da Byggevirksomheden inden Byen har været usædvanlig stor i det forløbne Femaar.

Af mindre betydelige private Anlæg kan nævnes en Feldspathmølle, et Par Tobaksfabriker og en Spigerfabrik.

Brændevinsproduktionen har i det heromhandlede Tidsrum ikke naaet det Halve af hvad den var i næstforegaaende Femaar, da den udgjorde 2 237 719 Liter. I dette Femaar er kun tilvirket 898 390 Liter eller gennemsnitlig 179 678 Liter aarlig. I 1881 var Produktionen størst, nemlig 310 609 Liter, i 1885 mindst med 107 400 Liter.

Ogsaa Maltproduktionen viser adskillig Nedgang i afvigte Femaarsperiode; den har i dette Tidsrum udgjort 1 998 166 Kg. Malt eller 399 633 $\frac{1}{5}$ Kg. gennemsnitlig hvert Aar. Størst var Produktionen i 1881 med 509 542 Kg., mindst i 1883 med 302 405 Kg. I næstforegaaende Femaar var Tilvirkningen 2 671 002 Kg. eller gennemsnitlig aarlig 534 200 $\frac{2}{5}$ Kg. Byen har fremdeles kun 1 Brænderi og 3 Malterier.

Den 1ste Februar 1883 stiftedes Moss Brændevinssamlag. Vedtægterne for samme bifaldtes i Repræsentantmøde den 29de Marts s. A. og stadfæstedes ved høieste Resolution af 29de Juni næstefter som gjældende i 5 Aar fra 1884 til 1889 inkl. Samlaget, der med Kommunens Garanti har indløst samtlige Brændevinsrettigheder og Ølrettigheder hersteds, begyndte først sin Virksomhed Aaret 1885; det havde ved Udgangen af nævnte Aar 3 Udsalgssteder med 3 Skjænkesteder for Brændevin og 8 do. for Øl. I dette første Driftsjaar solgtes 46 627 Liter Spirituosa og 91 906 Flasker Bayerøl. Overskuddet blev Kr. 9832.60; herved er dog at mærke, at det for 1885 beskattede Kvantum Brændevin var ansat til 90 000 Liter.

Ved Repræsentantbeslutning af 9de Juli 1885, approberet ved høieste Resolution af 4de Septbr. næstefter, er Smaasalg af Øl bleven bunden Næring hersteds, eller knyttet til Bevilling, fra 1ste Januar 1886 af at regne.

I Femaaret er meddelt Handelsborgerskab til 120 Personer, hvoriblandt 8 Enker og 25 ugifte Kvinder. I samme Tidsrum have 116 Personer erholdt Haandværksborgerskab; desforuden er 5 Personer meddelt baade Handels- og Haandværksborgerskab. Skipperborgerskab er tildelt 96 Personer, hvoraf ikke mindre end 78 udenbys.

Detailhandelen har lidt stærkt ved de mange i Byens Nærhed oprettede Landhandlerier. Haandværksdriften har ogsaa nu, som før, været temmelig indskrænket.

Byen har ingen Handelsforening, men en Haandværkerforening, som tæller 52 Medlemmer. Siden 1ste Januar 1883 har her bestaaet egen Haandværksret (Lov af 15de Juni 1881).

Arbejderklassen har en Understøttelsesforening, som tæller 293 Medlemmer og som den 31te December 1885 eiede Kr. 25 533.64.

En forhen eksisterende Sømandsforening antages at være indgaaet.

Arbejdernes Antal hersteds kan anslaaes til 11 à 1200, hvoraf ca. 150 Kvinder. Ædruelighedstilstanden maa betegnes som særdeles god, hvortil de hersteds virkende Afholdsforeninger visselig ikke mindst bidrage. Inden Arbejderklassen raader der for Tiden en meget priselig Stræben efter at skaffe sig eget Hus.

Af Dissentere forefandtes efter Opgave fra vedkommende Forstandere ved Udgangen af 1885: 111, tilhørende den lutherske Frimenighed, og ligeledes 111, tilhørende Methodistmenigheden. Desuden bestaar her en Sekt, som benævner sig „Guds Børn“, men som ikke er organiseret, hvorfor heller ingen Opgave over Antallet af de Personer, som tilhøre samme, kan meddeles. De have imidlertid i den seneste Tid vundet ikke liden Udbredelse, især blandt Arbejderklassen.

Byens Almskole søgtes i December 1885 af 432 Gutter og 422 Piger, ialt 854, fordelte paa 26 Klasser med ca. 33 Børn i hver Klasse. I forrige Femaar var Elevernes Antal 574. Undervisningen fremmes af 6 Lærere og 8 Lærerinder, hvortil kommer en Lærer i Gymnastik og en Lærer for Gutter i Haandgjerning. Byens Tilskud var:

i 1881	Kr.	9 443.12
- 1882	-	9 480.00
- 1883	-	11 024.00
- 1884	-	11 504.00
- 1885	-	13 250.00

For at skaffe Plads til det stærkt voksende Elevantal er Børneasylet og Haandgjerningsskolen skaffet Lokaler i den ældre paa Byens Løkke henflyttede Middelskolebygning, der tillige giver Rum for en af Skolens Klasser.

En hersteds i 1877 oprettet Aftenskole, beregnet især paa Haandværkere og hvor man for en meget billig Betaling (Kr. 2.00 for et helt Kursus) bydes forholdsvis en ganske respektabel Undervisning i de almindelige Skolefag (Tegning deri indbefattet), var i Aarene 1881—84 i Tilbagegang, men efter en fra Magistrat og Formandskab i 1884 udgaaet Henvendelse til herværende Haandværksmestere har Søgningen senere betydeligt tiltaget. Skolen opretholdes dels ved Tilskud af Sparebanken og dels ved privat Godgjørenhed.

Ved Middelskolen, hvor Undervisningen besørgeres af 7 Lærere og 2 Lærerinder, er Elevernes Antal gaaet op til 156, fordelt paa 9 Klasser, hvoraf 3 Forberedelsesklasser. Kommunens Tilskud i Femaaret har været:

i 1881	Kr.	4 695.00
- 1882	-	4 306.00
- 1883	-	5 422.00
- 1884	-	4 965.00
- 1885	-	5 670.00

Skolepengene, som i 1880 var Kr. 6619, beløb sig i 1885 til Kr. 7621.00. 3 af Lærerne, hvoriblandt Bestyreren, oppebære hver Kr. 400 i personligt aarligt Tillæg til deres Løn. Ved Skolen er ansat en Pedel, som lønnes med Kr. 500 aarlig, hvortil Bolig og Brænde. I 1884 modtog Skolen en Gave af Kr. 400 fra en afdød ældre Discipel, hvilket Beløb er anvendt til Anskaffelse af forskellige Skolesager, hvoriblandt et Orgel.

Nye Legater har Byen ikke erholdt i Femaaret.

Siden 1884 har Byen havt en af Privatmand besørget Telefonledning, der begyndte med 35 Abonnenter — et Antal, som nu er steget til 53.

Moss Sparebank, for hvilken Forstanderskabet i Møde den 18de December 1885 vedtog en ny og mere tidsmæssig Plan, som senere har erholdt kongelig Approbation, har i Femaaret forøget sin Formue med ca. 50 000 Kroner. Formuen var nemlig den 31te December 1885 Kr. 249 907.53 mod Kr. 199 956.47, som eiedes ved Udgangen af 1880. Under Forvaltning den 31te December 1885 var ialt Kr. 1 436 509.25 med 3128 Indskydere. I 1880 var Forvaltningssummen Kr. 1 287 337.06. Banken opererer hovedsagelig som Diskontobank ved at omsætte for Stedets Handlende og Fabrikeiere deres legitime Forretningspapirer. Den eier sit eget Lokale og har, som tidligere anført, ydet sine Bidrag til forskellige kommunale Formaal.

Af de i Femaaret iværksatte Foretagender er der intet, som i Vigtighed kan sammenlignes med den yderligere Sænkning af Vansjø, som nu paagaar,

men endnu ikke er fuldt færdig, og hvortil Kommunen, som allerede før nævnt, har bidraget med Kr. 5000, medens Statsbidraget er Kr. 15 000. Brugseierne, som have givet Stødet dertil, love sig deraf store Fordele for Fabrikerne ved Fossen hersteds, og dette vil selvfølgelig, hvis Forventningerne, som antageligt er, gaa i Opfyldelse, faa sin store Indfyldelse paa den hele Bys Velvære. Sænkningen, der er approberet ved høieste Resolution af 27de Januar 1885, forestaaes af Kanaldirektøren med Assistance af Stadsingeniør Stabell og tilsigter, foruden at udnytte Vandkraften ved Brugene, ogsaa at gjøre Vansjø farbar til Moss for de omkringboende Landeiere. Kommunen har derfor tillige garanteret, at Anlægget skal blive fuldført i planmæssig Stand samt forsvarelig vedligeholdt, og at det Offentlige skal være uden alt Ansvar ligeoverfor hvilket som helst Erstatningskrav, der maatte følge af Anlægget.

Paa samme Tid som nye Real-Panteregistre i Femaaret ere udarbejdede for Byen, er ogsaa udgivet en ny Matrikul, hvori Eiendommene, som forhen havde fortløbende Numere, nu ere matrikulerede gadevis. Flere Gader fik nye Navne ved approberet Kommunebeslutning af 30te Mai 1882. Regulering er iværksat overalt inden Byen med Undtagelse af Moss Værk, hvor den ved høieste Resolution af 12te April 1879 approberede Regulering viste sig saa hindrende for Virksomheden dersteds, at den efter Eierens Andragende blev frafaldt ifølge Kommunebeslutning af 16de Oktober 1882. Flere af Byens i den senere Tid regulerede Løkker, saasom Skaremyren, Berghausløkken, Holtheløkken og Værlbakløkkerne, have i Femaaret modtaget delvis temmelig stærk Bebyggelse.

I Femaaret er afhændet 182 faste Eiendomme til samlet Værdi Kr.	871 073.00
thinglæst 499 Panteforskrivelser til samlet Beløb	2 752 281.00
aflæst 299 — — — —	1 200 723.00
Over fast Gods er afholdt 22 Tvangsauktioner til Beløb ialt . .	100 610.00
— Løssere — 33 — — — —	35 336.00
For Gjæld er afholdt 124 Exekutioner, tilsammen for	52 282.00
og 1874 Udpantninger — — — —	78 492.00
deraf 1756 — — for Skatter og kom-	
munale Afgifter, til samlet Beløb	77 922.00.

Udpantningsret er tillagt Byens Kæmner, der aflønnes med Kr. 2 650 aarlig.

Antallet af Justits- og Politisager har været:

i 1881	42 med	66 Tiltalte,
- 1882	26 -	53 —
- 1883	18 -	29 —
- 1884	22 -	25 —
- 1885	19 -	40 —
Tils.	127 Sager med	213 Tiltalte
mod i forrige Femaar	119 — —	194 —

Antallet af Bødesager, der ikke have foranlediget Tiltale, har efter Op-gave fra Politimesteren været:

i 1881	228
- 1882	209
- 1883	132
- 1884	153
- 1885	105

Tils. 827

mod 997 i forrige Femaar.

I Aaret 1885 har Sundhedstilstanden inden Byen været mindre tilfredsstillende, da den har været hjemsogt af Skarlagensfeber og Difterit, der har optraadt epidemisk og bortrevet flere Børn.

Forøvrigt henviser jeg til Opgaver i 17 udfyldte Schemaer, som jeg under 21de Juli d. A. har tilstillet det ærede Amt.

Moss Magistratsembede, den 1ste November 1886.

Fredr. Sandberg.

Beretning

om Kjøbstaden Sarpsborgs økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885.

Forretningsløshed og Mangel paa Liv i de Næringsveie, hvoraf Sarpsborgs Trivsel afgang — Trælastudførelse, Sagbrugsdrift og Skibsfart — gav denne By et Knæk allerede i Femaaret 1876—1880, et Knæk, som vanskelig vil kunne forvindes snart. Imidlertid er der dog det Haab, at det værste er overstaet, idet en saavel i det private Liv som i Kommunen gennemført Sparsomhed og Nøisomhed har givet Sikkerhed, om ikke Velvære.

Af Femaarets Skatteligninger anføres her følgende:

Aar.	Antagen	Skatbar	Skatbar
	Indtægt.	Indtægt.	Formue.
	Kr.	Kr.	Kr.
1881	672 720.00	320 068.00	1 568 000.00
1882	676 100.00	322 889.00	1 469 000.00
1883	689 530.00	306 397.00	1 484 500.00
1884	646 300.00	258 900.00	1 796 200.00
1885	642 000.00	248 269.00	1 731 200.00

Der maa fra disse Tal ikke sluttet sikkert hverken i den ene eller den anden Retning, især af den Grund, at den nye Skattelov af 15de April 1882 har gjort, at Sammenligning mellem Aarene før og efter 1884 er upaalidelig.

Denne nævnte nye Skattelov har ikke bidraget til at styrke Byens Skatteevne. Fra at være en By, som trak rige Indtægter af Skibsfart og Trælastdrift, er Byen blevet til et Sted, hvor man nærmest maa søge sin Fortjeneste

i Afsætning til de omliggende Landdistrikter. Byen ligger centralt og har gode Kommunikationsmidler, saa med nogen Anstrengelse burde der kunne gjøres noget netop i denne Retning.

Brændevinshandelen er i Midten af Femaaret gaaet over til et Samlag, som nu, ved at forpagte — rigtignok kun for Tiden indtil 1892 — den eneste tilbageværende private Brændevinshandel, har faaet Alt paa sin Haand. Det er for tidligt endnu at dømme om Resultatet heraf saavel hvad mulig og ønskelig Indskrænkning i Brændevinsdrikken som hvad Udbyttet angaar. Til nogen Nytte og Lettelse i Byens Byrder have dog Brændevinssamlagets Indtægter allerede været. Det skatbare Kvantum Brændevin har været i Dalende, noget, som nok mere skyldes de knappe Tider end de virkende Goodtemplar-Foreninger.

Der har i Femaaret været udlignet:

Aar.	Samlet Beløb af Byskat.	Deraf paa Udskibnings- virksomhed.	Skatteøre.
	Kr.	Kr.	
1881 . . .	43 000	12 700.00	11.65
1882 . . .	41 400	11 800.00	11.25
1883 . . .	40 000	9 000.00	11.04
1884 . . .	42 400	4 700.00	14.05
1885 . . .	39 200	4 500.00	14.00
I 1886 . .	-	-	11.00

Skatteøret er siden bleven mindre og følgende Femaar vil sandsynlig heri vise en betragtelig Bedring.

Byens Gjæld, som i Begyndelsen af Femaaret udgjorde Kr. 100 000, og til hvis Forrentning og Afdragning medgik Kr. 11 000, var ved Udgangen af Femaaret sunket til Kr. 88 000, heri indbefattet et i 1884 optaget Konverteringslaan, stort Kr. 36 000. I 1885 medgik til Afdragning og Forrentning Kr. 8 000.

Det til Jernbaneanlægget gennem Smaalenene tegnede Bidrag, Kr. 40 000, afdrages med Kr. 2 000 pr. Aar, hvilket Beløb nu betales af Brændevinssamlaget. Paa Grund af Jernbanens ringe Afkastning vil det endnu ikke lønne sig for Kommunen at indbetale Restbeløbet.

Byen er forsynet med fuldt kommunalt Apparat af kommunale Huse og Indretninger, saa at der fremtidig kun bliver Spørgsmaal om Vedligeholdelse. Kommunen eier endelig samtlige Byggegrunde i Sannesund samt Gaarden Alvim med betydelige Tomter og Strandstrækninger. Byen eier saaledes, udenfor de fornødne offentlige Huse og Indretninger, privat og let afsættelige Eiendele til en adskilligt større Værdi end Byens Gjæld.

I Femaaret har været afholdt omtrent 400 Udpantninger aarlig for et gennemsnitligt Beløb af Kr. 9000. Beløbene have saaledes været smaa og

Udpantnings Afholdelse kan vistnok i de allerfleste Tilfælde skrives paa Forglemmelse, thi i samme Tidsrum er kun afholdt ialt 15 Tvangsauktioner over fast Gods samt 2 over Løsøre.

Af Exekutioner er afholdt 48. Tvangsinddrivelse af Gjæld har saaledes været sjelden.

Til Lettelse i Pengeomsætning virker Sarpsborg Sparebank, en Afdeling af Skjeberg Sparebank, samt Sarpsborg og Omegns Privatbank.

Sarpsborg Sparebank eier en egen Kapital, stor Kr. 65 000; den indlaante Kapital udgjør Kr. 400 000, hvilke Beløb ere udsatte mod Kaution eller Pantesikkerhed i meget smaa Points. Dens Status maa saaledes ansees meget betryggende. Med hvilket Beløb Skjeberg Sparebank virker her i Byen, er ikke bekendt. Privatbankens Aktier vides ikke at have været udbudte.

Nogen ny Næringsvei eller Industri kan ikke erfares at være opstaaet her paa Stedet.

Husleien er billig og Tilgangen af Fødemidler paa Torvdagene god og til rimelige Priser. Forsyningen er ikke ubetydelig, da de nærliggende Brug paa Borregaard og Hafslund m. v. forsyne sig paa Sarpsborgs Torv. Et maanedligt Kvægmarked er oftere meget godt besøgt.

Foruden Almuskole har Byen en i 1876 oprettet Middelskole. Da Elevantallet paa denne begyndte at aftage, saa at Kommunens Bidrag i temmelig betydelig Grad tyngede paa Budgettet, og da en privat Pigeskole, som fandtes, heller ikke vilde trives, besluttede man at forsøge en Kombination. Efterat den saaledes kombinerede Middelskole for Gutter og Piger har virket et og et halvt Aar, er Elevantallet steget fra 80 til 180 og Kommunens Bidrag er sunket fra Kr. 7000 til Kr. 4000 og vil fremdeles synke. Man har ikke mærket nogen Ulempe af Kombinationen. Da Byen er et billigt Levested, er det at haabe, at de Omboende ville benytte denne billige Skole til sine Børns Uddannelse.

Kommunens Udgifter til Lønninger, Brænde o. s. v. ved Almuskolen er Kr. 6000.

Her virker et ved milde Gaver og Bidrag fra Brændevinssamlaget opretholdt Asyl for Smaaabørn samt en privat Fattigpleie.

Af offentlige Sager var der:

i 1881	17 med 17 Tiltalte,
- 1882	10 - 10 —
- 1883	7 - 9 —
- 1884	17 - 24 —
- 1885	27 - 40 —

Den ikke ubetydelige Forøgelse i 1885 skyldes nærmest en noget mere nøielseende Overholdelse af forskjellige Politipaabud. Eiendomsindgreb forekommer her meget sjelden, de fleste Forgaaelser er Slagsmaal.

Som en almindelig Bemærkning maa sluttelig tilføies, at Sarpsborg er uheldigt stillet ved at ligge — for den største Del — paa Borregaards Grund med Forpligtelse til at erlægge Grundafgift og uden Adgang til at faa denne afløst.

Der har derfor været paatænkt at kjøbe det hele Gods og Bud har i den Anledning været gjort, men uden at føre til noget Resultat.

Sarpsborgs Byfogedkontor 11te Novbr. 1886.

Falck Ytter.

Bilag 1 til Femaarsberetningen for Fredrikshald.

Udlignede Skatter i Fredrikshald i Femaaret 1881—1885 tilligemed Opgave over Formue, Indtægt etc.

A a r.	Formue.	Indtægt.		Udlignet pr. Kr. 1000.							
		Antagen.	Skatbar.	Fattigskat.		Næringsskat.		Byskat.		Tilsammen.	
				Formue.	Indtægt.	Formue.	Indtægt.	Formue.	Indtægt.	Formue.	Indtægt.
				Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1881	1000 Kr. F. 18 170 B. 18 562	Kr. 3 178 250 3 100 750	Kr. 1 736 945 1 640 955	Kr. 0.50	Kr. 20.97 ₇₄	Kr. 1.02 ₅	Kr. 45.90 ₁₄	Kr. -	Kr. -	Kr. 1.52 ₅	Kr. 66.87 ₈₈
1882	F. 19 069 B. 19 521	3 268 250 3 258 750	1 686 455 1 660 525	0.50	22.51 ₇₉	1.02 ₅	45.78 ₆₆	-	-	1.52 ₅	68.30 ₄₅
1883	F. 19 094 B. 19 562	3 250 050 3 242 900	1 891 250 1 862 695	0.50	19.97 ₉₁	1.02 ₅	43.63 ₀₃	-	-	1.52 ₅	63.60 ₃₄
1884	14 772	2 945 350	1 482 030	-	-	-	-	1.80	70.87	1.80	70.87
1885	14 705	2 966 100	1 513 165	-	-	-	-	1.80	71.24	1.80	71.24

Smaaløenes Amt.

Bilag 1 (Forts.) til Femaarsberetningen for Fredrikshald.

(Forts.)

A a r.	Fattigskat:			Næringskat:			Byskat:			Handels- og Haand- værksskat.	Samlet Nærings- skat.	Samtlige udlignede Skatters Beløb.
	paa Formue.	paa Indtægt.	Sum.	paa Formue.	paa Indtægt.	Sum.	paa Formue.	paa Indtægt.	Sum.			
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1881	9 085.00	36 745.10	45 830.10	19 026.05	75 020.27	94 046.32	-	-	-	1 720.00	95 766.32	141 596.42
1882	9 534.50	38 324.53	47 859.03	20 009.06	75 587.91	95 596.97	-	-	-	1 808.00	97 404.97	145 264.00
1883	9 547.00	38 068.39	47 615.39	20 051.08	80 942.43	100 993.51	-	-	-	1 440.00	102 433.51	150 047.90
1884	-	-	-	-	-	-	26 589.60	104 995.00	131 584.60	1 072.00	-	132 656.60
1885	-	-	-	-	-	-	26 469.00	107 782.64	134 251.64	1 040.00	-	135 291.64

Bilag 2 til Femaarsberetningen for Fredrikshald.

Tabel vedkommende Eiendomsskattetaxten i Fredrikshald 1881-1885.

Aar.	Samlet Eiendomsværdi.	Skattefri Kirkebygninger.	Skattepligtige Eiendomme.	Skat pr. Kr. 100.	Eiendoms-skattens Beløb.
	Kroner.	Kroner.	Kroner.	Kroner.	Kroner.
1881	8 050 000	14 000	8 036 000	0.60	48 216.00
1882	8 201 200	5 000	8 196 200	0.58	45 537.96
1883	8 485 400	26 000	8 459 400	0.61	51 602.34
1884	8 524 600	34 000	8 490 600	0.52	44 151.12
1885	8 565 800	34 000	8 531 800	0.53	45 218.54

Bilag 3 til Femaarsberetningen for Fredrikshald.

Fortegnelse over løste og opsagte Borgerskabsbreve samt Firmaer.

Aar.	Handelsborgerskab.									Haandværksborgerskab.									Firmaer.		
	Løste.			Opsagte.			Tilkomne.			Løste.			Opsagte.			Tilkomne.			Anmeldte.	Opsagte.	Tilkomne.
	Mænd.	Kvinder.	Sum.	Mænd.	Kvinder.	Sum.	Mænd.	Kvinder.	Sum.	Mænd.	Kvinder.	Sum.	Mænd.	Kvinder.	Sum.	Mænd.	Kvinder.	Sum.			
1881	17	4	21	5	2	7	12	2	14	12	-	12	4	-	4	8	-	8	3	-	3
1882	17	4	21	15	3	18	2	1	3	13	-	13	9	-	9	4	-	4	3	2	1
1883	13	8	21	9	3	12	4	5	9	10	-	10	2	-	2	8	-	8	7	-	7
1884	19	4	23	9	4	13	10	-	10	9	-	9	6	-	6	3	-	3	6	1	5
1885	17	5	22	6	2	8	11	3	14	15	1	16	4	-	4	11	1	12	3	2	1
Sum	83	25	108	44	14	58	59	11	50	59	1	60	25	-	25	34	1	35	22	5	17

Bilag 4 til Femaarsberetningen for Fredrikshald.

Extrakt af Fredrikshalds-Kanalens Regnskaber for Aarene 1881—1885.

A a r.	I n d t æ g t e r.				U d g i f t e r.							
	Kasse- beholdning ved Aarets Begyn- delse.	Drifts- indtægter.	Diverse Indtægter.	Sum.	Drifts- udgifter.	Aktieudbytte.		Reserve- fond.	Mudder- pramfond.	Diverse Udgifter.	Kasse- beholdning ved Aarets Udgang.	Sum.
						Pct.	Beløb.					
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1881	9 768.85	30 992.46	52.48	40 813.79	20 688.26	-	-	7 000.00	-	4 946.53	8 179.00	40 813.79
1882	8 179.00	30 452.90	110.40	38 742.30	14 576.06	-	-	13 000.00	-	-	11 166.24	38 742.30
1883	11 166.24	36 443.66	54.56	47 664.46	25 523.90	-	-	16 400.00	-	-	5 740.56	47 664.46
1884	5 740.56	32 419.98	65.74	38 226.28	19 183.92	-	-	6 235.38	-	-	12 806.28	38 225.58
1885	12 806.28	31 416.05	322.52	44 544.85	19 445.86	For 1884 3 Pct.	6242.00	-	1500.00	-	17 356.99	44 544.85

Ved Udgangen af 1885 eiede Kanalen:

a) Reservefond	Kr.	45 000.00
b) Reparations- og Fyldingsfond (dannet af Renter af Reservefondet og af Udbyttet af Kanalen tilhørende Aktier i samme)	-	4 174.11
c) Mudderpramfond	-	1 500.00
d) Pensionsfond (dannet af den administrerende Direktørs Honorar, Aarene 1883—1885 à Kr. 800 med Renter)	-	2 482.86
e) 87 Kanalaktier ansatte til	-	34 746.67
f) Bygninger assurerede for	-	34 430.00

Tilsammen Kr. 122 333.64

*Bilag 5 til Femaarsberetningen for Fredrikshald.***Fredrikshalds Fattigvæsens Indtægter og Udgifter 1881–1885.**

A a r .	Budgettets		Underskud.	Tilskud af Kommunen.
	Udgift.	Indtægt.		
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1881	66 898.18	8 851.13	58 047.05	58 000.00
1882	67 256.68	9 151.13	58 105.55	58 000.00
1883	68 370.68	9 301.14	59 069.54	58 000.00
1884	68 705.68	9 781.14	58 924.54	58 000.00
1885	69 953.86	10 501.14	59 452.72	59 452.72

IV.

Hedemarkens Amt.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand m. v. i Hedemarkens Amt
i Femaaret 1881--1885.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Efter Udløbet af Femaaret 1876--1880, som min sidste Beretning om den økonomiske Tilstand her i Amtet omfattede, have de Faktorer af Betydning for Jordbrugets Udvikling, som jeg deri nævnte, gjort sin Indflydelse i tiltagende Grad gjældende.

Den øgede Samfærdsel mellem Produktions- og Konsumtionsstederne, i Forbindelse med de lave Priser paa alle Kornprodukter i det store Verdensmarked, har medført en Spænding i Konkurrencen, der har været stærkt følt inden det hele Distrikt, men navnlig i Hedemarkens Fogderi, hvor Jordbruget danner Befolkningens Hovednæringsvei.

Den Nedgang, der har fundet Sted i en anden af Amtets vigtigste Næringsgrene, Skovbruget, har paa den anden Side havt tilfølgende, at man i Skovdistrikterne mere er kommen til Erkjendelse af, at det egentlige Jordbrug kan yde en forholdsvis større Del af, hvad der kræves til Familiens Underhold.

Disse Momenter have med Nødvendighed ledet til en intensere, omhyggeligere Drift og til en mere økonomisk Udnyttelse af Arbeidskræfterne og Nyttiggjørelse af de i de større jorddyrkende Lande høstede Erfaringer og gjorte Fremskridt paa dette Felt. Jeg henviser i saa Henseende til Bilag I indeholdende Sammendrag af de gennem Lensmændene indhentede Opgaaver over Udsæd, Avl og Foldighed pr. Maal. For det hele Amt stiller denne sidste sig for Femaaret 1876--80 og for 1881--1885 saaledes:

	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.
1876—80	8.74	12.48	9.41	8.35	7.9	8.7	6.15
1881—85	?	13.16	9.41	8.49	8.60	6.24	8.77

Men disse her berørte Forhold have ogsaa tildels hidført en Forandring i selve Produktionens Art. Korndyrkningen er saaledes i det hele aftaget; alene Havreavlen, navnlig af de værdifuldere Havresorter, har tiltaget, medens Hvedeavlen næsten ganske er ophørt og man af Rug indskrænker sig til at producere, hvad der trænges til egen Forsyning.

Derimod er Græsfrøavlen kommen til som en ny og ganske væsentlig Indtægtskilde for visse Dele af Amtet, navnlig for Hedemarkens Fogderi. Det er især Rødkløver, Alsikkekløver og Timothei, hvoraf der avles Frø. Det afsættes navnlig til det Trondhjemske, til Østerdalen og til Kristiania. De hidtil opnaaede Priser have været tilfredsstillende, og formentlig vil det endnu vare mange Aar, før her avles tilstrækkeligt til Landets eget Behov. I de senere Aar ere flere „Græsfrørensier“ opsatte rundt i Distriktet, dels af Enkeltmand, dels gennem Aktietegning. Her renses den forud paa Tærskemaskiner udskilte „Hams“, der indeholder Frøet sammen med Avner m. v., og tildels endnu indesluttet i Frøkapslerne. Med de bedste Maskiner, som disse større Rensier have kunnet anskaffe sig, gjøres Frøet nu fuldkommen rent og sorteret, hvorved det bliver en lettere afsættelig Vare.

At Kornavlingen er bleven indskrænket, fremgaar med Tydelighed af hermed følgende Bilag No. 2; navnlig maa jeg fremhæve, at Svaret fra samtlige Herreder paa Spørgsmaalet: „Er den dyrkede Eng forøget eller formindsket siden 1880?“ gaar ud paa, at dens Areal er forøget, uden at dette kan tilskrives Rydning af Nyland, der, som det vil sees, kun har fundet Sted i ringe Udstrækning.

Antallet af skyldsatte Brug er ikke ubetydeligt forøget i Femaaret. Ved Udgangen af 1880 og 1885 udgjorde de respektive 18 305 og 19 209, med andre Ord, Brugenes Antal er i Femaaret forøget med 904. Størst har Udstykningen været i Søndre Østerdalens Fogderi, hvor Tilvæksten gaar op til 236 Stkr. Udstykningen er imidlertid mere tilsyneladende end virkelig, idet den for den væsentligste Del har sin Grund i den Trafik, der dreves foran Valgene i 1882 og 1885, især det første, for at skaffe Stemmeret gennem Eie og Bygsel af matrikuleret Jord, medens de udskilte Parceller aldrig ere tagne i Besiddelse af deres angivelige Eiere og saaledes faktisk ikke ere adskilte fra de vedkommende Hovedbøl.

Forskjellen i den samlede Skyld er ubetydelig, kun 8 Daler 1 Ort og 6 Skilling, hvormed Skylden er formindsket.

Anvendelsen af Maskiner i Jordbrugets Tjeneste er efter det af mig indledningsvis anførte selvfølgelig tiltaget i ikke ringe Grad.

For de Maskiners Vedkommende, hvorom der foreligger Opgaver, stillede Forholdet sig ved Udgangen af 1885 saaledes:

Distrikter.	Radsaa- maskiner.	Høstmaskiner.			Til- sammen.	Damp- tærsker- maskiner.
		Kombi- nerede.	Enkle.			
			For Slaat.	For Skur.		
Hedemarkens Fogderi	98	212	19	13	244	38
Vinger og Odalens Do. . . .	5	5	44	-	49	2
Solørs Do.	23	17	27	3	47	4
Søndre Østerdalens Do. . . .	14	5	39	-	44	-
Nordre Østerdalens Do. . . .	2	11	36	-	47	-
Amtet	142	250	165	16	431	44

I ovenstaaende Opgave er ikke medtaget Stange Herred i Hedemarkens Fogderi, for hvis Vedkommende Lensmanden ikke har kunnet tilveiebringe Oplysninger. Til Supplering af Opgaven forsaavidt skal imidlertid anføres, at af Damptærskemaskiner alene faldt der ved Udgangen af 1880 mindst 11 paa Stange Herred.

Ved Bedømmelsen af denne Udvikling af Jordbruget maa desuden Hensyn tages til, at man allerede ved Udløbet af Aaret 1880 var naaet temmelig langt i denne Henseende, og at de daarlige Tider for Flere have lagt store Hindringer i Veien for at anbringe selv mindre Kapitaler i Jordbrugets Tjeneste.

Jorden bliver gjennemgaaende bearbejdet med Omhyggelighed. Dette i Forbindelse med den større Forsigtighed og Flid, der anvendes paa de forberedende Arbejder, Behandlingen af Gjødelsen samt Valg og Sorteren af Frø og Sædekorn, har havt sin Del i det Udbytte, som Avlingerne 1881—1885 gave; de maa gjennemsnitlig for det hele Distrikt betegnes som ret gode Middelsaar.

Om nogen mere udbredt Anvendelse af kunstig Gjødning har der ikke været Tale. Af de stærkere koncentrerede Gjødningstoffer, Benmel og Superfosfater, anvendes vistnok noget i Hedemarken, tildels i Vinger og Odalen og i Solør, hvor der ogsaa stemples en Del Ben inden Distriktet; men dels har Omkostningerne ved Transporten selv af disse mere værdifulde Stoffer stillet sig hindrende i Veien for deres Anvendelse, dels har Vanskeligheden ved Paaavisningen af den Værdiforøgelse, Jorden derigjennem tilføres, og Mangelen paa ledig Kapital medført snarere en Indskrænkning end en Udvidelse paa dette Felt. Heller ikke større Grundforbedringer, saasom Opdyrkning af Nyland, Udtapning af Myrstrækninger, Drænering m. v., ere foretagne i det forløbne Tidsrum.

Udskiftningsarbejderne, der dog mest have omfattet de større Skovfællesskab, have været fremmet i samme Udstrækning som tidligere under 2 faste Formænd med 2 Assistenten, der den hele Arbejdsstermin have været fuldt optagne.

Landbrugsskolen paa Jønsberg har været i Virksomhed den hele Tid med stor og jævn Søgning. Medens der i 1880 var 37 Elever, afsluttedes Vinterundervisningen 1884—85 med 49 Elever og ved Udgangen af 1885 var deres Antal steget til 50.

Ledelsen af Arbejdet paa Landbrugsvæsenets Omraade er i denne Fem-aarsperiode overtaget af Amtets Landhusholdningsselskab. Dette blev dannet ved Amtsformandskabets Beslutning af 18de Juni 1880 og traadte i Virksomhed i 1881 med et Annuum af Kr. 2000 (Halvparten af Statskassen og Halvparten af Amtskassen), foruden hvad der til enhver Tid er bevilget til særlige Foranstaltninger (f. Ex. de aarlige Udstillinger) eller specielt lønnede Funktionærer (Amtsgartneren og Amtsgronomen).

Hensigten med Dannelsen af dette Selskab var at skabe en Institution, bestaaende af kyndige og erfarne Mænd, der, med Opmærksomheden henvendt paa Amtets særlige Forhold, kunde følge Udviklingen paa alle Landbrugets Felter baade her og i andre Lande, gribe Initiativet til de Forføjninger, som ved Hjælp af de til Raadighed stillede Midler maatte være at træffe for at fremme og støtte gavnlige Fremskridt, afveie de forskjellige Distrikters Tarv i saa Henseende samt ordne og lede de Foranstaltninger, som skulde iværksættes.

Landbrudsselskabets Opgave fremgaar tydeligst af dets Love, hvis 4 første §§ ere saalydende:

„Hedemarkens Amts Landhusholdningsselskab har til Formaal at virke til Landbrugets og dets Binæringers Fremme i Amtet.

Selskabet danner en Underafdeling af det kongl. Selskab for Norges Vel. Selskabet bliver en Centralforening for de Fogderiforeninger, som ere eller blive dannede inden Amtet. Enhver, der er Medlem af en af disse, er Medlem af Amtets Landhusholdningsselskab.

Fogderiforeningernes Formænd, der vælges for 2 Aar, danne tilligemed 2 af Amtsformandskabet valgte Mænd samt Amtmanden Selskabets Bestyrelse . . .“

I samtlige Fogderier er der nu dannet Foreninger under Landhusholdningsselskabet.

Den saaledes istandbragte Organisation har vist sig at virke hensigtsmæssigt og heldigt.

Af Funktionærer, der sortere under Landhusholdningsselskabet, er at nævne — foruden, som tidligere, Amtsgartneren — Amtsgronomen, til hvis Aflønning der paa Storthinget og Amtsformandskabet i 1885 blev bevilget de fornødne Midler. Han begyndte imidlertid først sin Virksomhed fra Begyndelsen af Aaret 1886. Foruden de Foredrag og Diskussionsmøder, der have været afholdte dels af Landhusholdningsselskabet, dels af Fogderiforeningerne, have disse sidste ogsaa paa lignende Maade ved enkelte udsendte Mænd inden sine Distrikter virket for at udbrede Oplysning om og Indsigt i Landbrugets Anliggender.

I 1882 og 1885 afholdtes der respektive i Hamar og paa Kongsvinger to større Landbrugsudstillinger.

Iøvrigt henvises til de hermed følgende Bilag 1 og 2, indeholdende Sammen drag af nogle af de fra Lensmændene gennem Fogderne modtagne udfyldte Schemata vedkommende Landbrugsvæsenet.

2. Fædrift.

De samme Momenter, der i forrige Femaarsperiode vakte en mere udpræget Sands for et forbedret Kreatur- og Melkestel, have ogsaa i denne øvet sin Indflydelse og vist sine Virkninger i alt, hvad der vedkommer denne Næringsgren. Under Henvisning til, hvad derom i min forrige Indberetning er anført, skal jeg hertil føie som nye Sider ved denne Del af Landbonæringen den Udvidelse af Engarealet, som over det hele Distrikt i større eller mindre Grad har fundet Sted, og den Tendens til Indskrænkning af Sæterbruget og Overgang til Hjemmehavning og Staldfodring, som umiskjendelig mere og mere har gjort sig gjældende. Fædriften og Kreaturholdet er gaaet betydeligt fremad og Melkeproduktionen udvidet, saaledes at denne Næringskilde ved Femaarets Slutning selv i det for Kornavl heldigt stillede Hedemarkens Fogderi er — om ikke gaaet forbi — saa ialfald i Vigtighed naaet op i Høide med Jordbruget. Grunden hertil kan ikke siges at ligge i de høiere Priser paa Meieriprodukter og Slagtekvæg. Disse udgjorde nemlig gjennemsnitlig for det hele Amt i

Femaaret	Kjør pr. Stk.	Smør pr. Bpd.	Melk pr. Liter.
1876—80.	Kr. 70.00	Kr. 10.20	Kr. 0.09
1881—85.	- 66.00	- 9.90	- 0.08 ₃

og er saaledes gennemgaaende faldt. Men Forklaringen maa søges deri, at de sidstnævnte Produkter ikke forholdsvis er faldt saa meget i Pris som Frembringelserne af Distriktets tvende andre Hovednæringsgrene, Skovdrift og Kornavl, samt i en klarere Erkjendelse af de sikre samt jævne og hurtigere indflydende Kontanter, som de lettere afsættelige Meieriprodukter give.

Den Fremtoning, der i stærkest Grad viser den Vei, Udviklingen er gaaet, er Anlægget af de mange nye Meierier, som er fuldført eller paabegyndt i forholdsvis kort Tid over det hele Amt. I 1875 var der i Distriktet 5 Meierier i Drift, i 1880 14 og i 1885 30 samt desuden 3 under Opførelse.

I Aaret 1885 blev der ved disse Meierier, der fordele sig, som følger, paa de forskjellige Fogderier, produceret:

	Antal Meierier.	Indmaalt Melk. Liter.	Kjærnet Smør. Kg.
Hedemarkens Fogderi	17	4 994 784	174 486
Vinger og Odalens Do.	4	307 578	9 423
Sølørs Do.	4	385 670	12 234
Søndre Østerdalens Do.	2	264 698	9 335
Nordre Østerdalens Do.	3	225 773	7 032
Amtet	30	6 178 503	212 510

De tre Meierier, der i 1885 vare under Opførelse, ligge alle i Søndre Østerdalens Fogderi, nemlig de 2 i Aamots og det 3die i Storelvedalens Herred.

Meierierne ere saagodtsom alle Aktiemeierier, saaledes at hvert enkelt eies af en større Kreds af Gaardbrugere, et Bevis for, at Trangen til en lettet Afsætning og bedre Udnyttelse af Melken ikke blot er tilstede hos enkelte mere fremskredne Gaardbrugere, men hos den store Flerhed af dem.

De fleste af de nye Meierier ere „Dampmeierier“. De have ikke alene Centrifuge, der drives med Dampkraft, men ogsaa Ystningen og Indkogningen af Mysen foregaar med Damp.

Intet af disse Meierier driver Fedosttilvirkning (der er i 1885 i sin Helhed kun ystet 104 Kg.), idet Virksomheden udelukkende er baseret paa Tilvirkning af Smør og Magerost (Nøgelost eller ogsaa ukrydret Ost, den saakaldte „Meieriostr“). Det producerede Smør har været forsøgt exporteret til England dels gennem derværende Kommissionærer, dels gennem saadanne i Kristiania. Dette sidste har som Regel vist sig hensigtsmæssigst af Hensyn til Nødvendigheden af forinden Afsendelsen at foretage den for Erholdelsen af nogenlunde ensartede Varesorter nødvendige Sorteren af de fra forskjellige Produktionssteder ankommende Partier.

Uagtet Meierierne have flere Ting at kjæmpe med, er det dog øiensynligt, at de i det hele taget arbeide med Held og vinde Terræn blandt Befolkningen. Ved de Meierier, hvor ikke Centrifuge bruges, har man istedetfor Koldtvandsmetoden (Afkjøling til + 4 à 7° C.) nu næsten overalt indført Ismetoden (Afkjøling til + 1 à 3° C.).

Foruden de ovenomhandlede Meierier fortjener den i Hamar By liggende Melkekondenseringsfabrik tilhørende „The Anglo-Scandinavian Condensed Milk Company“ særlig at nævnes. Dens Virksomhed bestaar, som antydtes, i Kondensering af Melk. Det færdige Produkt forsendes i hermetiske Blikdaaser over England til de udenrigske Markeder. I hvilken Grad denne Bedrift har Betydning for de omliggende Distrikter, vil forstaaes af følgende Data betræffende Fabrikens Produktion, der velvillig er meddelt af dens Bestyrer.

	Forbrug af Melk. Kg.	Herfor betalt. Kr.
Aar 1881	1 401 610	118 712.44
- 1882	1 673 729	159 378.57
- 1883	2 157 493	217 480.92
- 1884	1 836 170	169 738.86
- 1885	2 111 907	196 062.02
	<hr/>	
	Sum 9 180 909	861 372.81

Ved Udgangen af 1885 havde Fabrikken 45 Arbeidere. Efter Udløbet af Femaaret er dens Drift ikke saa lidet udvidet.

Foruden disse Anlæg virke de i min forrige Indberetning omtalte Smørforeninger med meget Held; de ikke alene trives, men lade ogsaa til at vinde

mere og mere Udbredelse. Det er navnlig i de nordlige Distrikter, Fjeldbygderne, at de høre hjemme.

Det gennemsnitlige Melkeudbytte overhovedet har efter Opgaverne udgjort pr. Ko aarlig i:

	1876—1880.	1881—1885.
	Potter.	Liter.
Hedemarkens Fogderi	1 290	1 141
Vinger og Odalens Do.	1 300	1 212
Solørs Do.	1 020	980
Søndre Østerdalens Do.	1 255	1 250
Nordre Østerdalens Do.	1 390	1 166
Amtet	1 250	1 150

Det ser saaledes ud til, at der har fundet en Tilbagegang Sted. Fogden i Solør forklarer dette Forhold saaledes:

„Priserne paa alle Meieriprodukter have i Femaarsperioden været stadigt nedadgaaende og som Følge heraf har man ikke fundet det at svare Regning at forsøge Melkeudbyttet drevet op ved særdeles kraftig Fodring. Dette maa formentlig være Grunden til, at Melkeudbyttet efter Lensmændenes Opgaver er noget mindre end i forrige Femaarsperiode, nemlig gennemsnitlig 980 Liter pr. Ko mod 1020 i forrige Periode.“

Den Tanke kunde ogsaa ligge nær, at Overgangen til en udvidet Melkeproduktion ved Tillæg af Dyr var skeet hurtigere, end Jordveien kunde følge med, og at Fodringen derfor ikke har været saa rigelig som før.

Fogden i Hedemarken anfører imidlertid om dette Forhold: „I forrige Femaar var Udbyttet overhovedet ansat til 1290 Liter og det kunde saaledes synes, som om en Tilbagegang har fundet Sted. Jeg holder mig imidlertid forvisset om, at saa ikke er Tilfældet, Naar Udbyttet efter Schemaet stiller sig ugunstigere end i forrige Femaar, er Aarsagen hertil vistnok alene den, at Schemaet for hvert af Femaarene er noget forskjellig affattet, idet der i forrige ikke var begjært særskilt Oplysning om Melkeudbyttet for de mere fremskredne Gaarde, hvilke ved Udfyldningen af Schemaet for sidste Femaar sikkerlig ere satte ud af Betragtning ved Ansættelsen af Melkeudbyttet overhovedet i Herrederne.“

Jeg maa efter Udtalelser af kompetente Mænd fra forskjellige Dele af Distriktet ogsaa erklære mig enig med Fogden i Hedemarken i, at det gennemsnitlige Melkeudbytte er tiltaget, og naar Opgaverne vise noget andet, skriver dette sig formentlig fra en eller anden Misforstaaelse.

Priserne paa Meieriprodukterne ere, som foran antydte, gaaede ned. De udgjorde nemlig i:

	1876—80.		1881—85.	
	pr. Bpd. Smør.	pr. Pot Melk.	pr. Kg. Smør.	pr. Liter Melk.
Hedemarkens Fogderi	Kr. 10.30	9 Øre	Kr. 1.72	7.6 Øre.
Vinger og Odalens Do.	- 9.93	9 -	- 1.60	8.7 -
Solørs Do.	- 9.80	8.5 -	- 1.50	7.8 -
Søndre Østerdalens Do.	- 10.80	10 -	- 1.78	8.7 -
Nordre Østerdalens Do.	- 10.25	9.5 -	- 1.67	8.6 -
Amtet	- 10.20	9.2 -	- 1.65	8.3 -

Salg af levende Kvæg foregaar fremdeles i noksaa stor Udstrækning. Fra Fjelddistrikterne og Sætertrakterne foregaar det om Høsten i September og Oktober og fra de lavere liggende Egne, navnlig fra Hedemarkens Fogderi, efter foretagen Gjødning ved Brænderierne, udover Vinteren. Afsætningen sker dels til England, dels til Kristiania. Men Priserne ogsaa paa disse Salgsartikler ere gaaede nedad; de udgjorde:

Oksar.	Kjør.	Ungnøt.	Kalve.	Voksne Faar.	Voksne Gjeder.	Voksne Svin.
Kr. 73.50	Kr. 66.00	Kr. 33.50	Kr. 10.00	Kr. 6.50	Kr. 8.50	Kr. 63.00

Hesteavlens er fremdeles Gjenstand for Befolkningens Opmærksomhed. Amtets Hesteavlssæter paa Staupholen har den hele Tid haft fuldt Belæg.

Efterspørgselen efter Heste udenfra har imidlertid ikke været saa livlig i den sidste Del af Femaaret, og som Følge deraf ere Hestepriserne ogsaa dalede.

Af særlige Foranstaltninger, der dels have været udførte under Ledelse af Landhusholdningsselskabet dels af de engere Foreninger ved fælles Bidrag af Herrederne og af Landhusholdningsselskabets Annuum, skal nævnes: De to foranomtalte Landbrugsudstillinger, hvoraf den i Hamar blev afholdt i Forbindelse med den aarlige Hesteudstilling, medens der ved den i Kongsvinger ikke var medtaget Udstilling af Heste, samt den nysnævnte aarlige Hesteudstilling paa Hamar og Kvægudstilling paa Tønsetmoen.

Foruden disse Udstillinger har der rundt i forskjellige Dele af Amtet været afholdt Kvæg-, Dyr- og Fjøsksker. Endelig har der i Erkjendelsen af Oksens Betydning for Overførelsen paa Afkommet af de for Kvægracernes heldige Udvikling ønskelige Egenskaber været holdt særskilte Okseskuer, samt Unghingstskuer for Hingste i 2—3 Aars Alderen, hvorunder man har haft særligt for Øie at bedømme, hvorvidt vedkommende Dyr kunde antages at ville blive skikkede som Avlsdyr.

Af de i sin Tid indkjøbte Telemarksokser var der i 1885 kun 1 tilbage, udstationeret for Amtets Regning. Om deres Betydning for Kreaturracernes Forbedring foreligger der forskjellige og tildels afvigende Udtalelser. Flere Steder har man været tilfreds med dem, men paa mange Steder lader det til, at man mere og mere gaar over til at forsøge paa ved Indavl at udvikle den for Klimat og Naturforhold mere skikkede hedemarkske og østerdalske Ko.

I Nordre Østerdalen blev der i 1882 bevilget til Indkjøb af Faar af Tauterøracen. Til Fremme af Faareavlens og Faareracernes Forbedring er der inden dette Distrikt med Hjemmel af Lov af 17de Mai 1873 fattet Beslutning om Indskrænkning i Adgangen til at slippe Springvædere paa fælles Beite ved Amtets Resolutioner af:

- 24de Mai 1882 for fælles Havnestrækninger inden Tolgens Herred,
  - 14de Marts 1883 for endel Havnestrækninger inden Tønsets Herred,
  - 2den April 1884 for Havnestrækninger i Tyldalen i samme Herred.
- Den førstnævnte Resolution for Tolgen gjælder ogsaa Tyre.

Forsaavidt angaar de mere detaillerede statistiske Oplysninger vedkommende Fædriften, henvises til hermedfølgende Bilag No. 3.

3. Skovdrift.

Hvad der kan siges at karakterisere denne Næringsgren inden dette Amt i den afvigte Femaarsperiode, er kortelig: synkende Priser, aftagende Dimensioner og tiltagende Afvirkning.

Tilstanden er forsaavidt en naturlig Fortsættelse af det forrige Femaars, idet de Faktorer, der navnlig ved dettes Slutning gjorde sig gjældende, nemlig liden Efterspørgsel paa Last paa de større Markeder og Mangel paa Kontanter ude i Bygderne til at klare indgaaede Forpligtelser med, saaledes at tvungen Hugst har maattet finde Sted, — fremdeles og i tiltagende Grad have øvet sin Indflydelse.

Forsaavidt angaar Produktionens Størrelse, fremgaar dette klart af nedenstaaende sammenlignende Opgave for disse to Tidsrum:

	1876—80. Tylvter.	1881—85. Tylvter.	Hugget mere. Tylvter.
Hedemarkens Fogderi	2 100	8 757	6 657
Vinger og Odalens Do.	204 300	221 902	17 602
Solørs Do.	257 000	270 957	13 957
Søndre Østerdalens Do.	341 300	455 173	113 874
Nordre Østerdalens Do.	95 400	162 829	67 429
Amtet	900 100	1 119 618	219 518

Denne Forøgelse af Afvirkningen har ikke været uden Indflydelse paa Skovenes Tilstand; om denne udtale derfor Fogderne sig mere eller mindre tilfredsstillende. Fogden i Vinger og Odalen anfører blandt andet: „Den Indskrænkning i Tømmerhugsten, der indtraadte i forrige Femaarsperiode, — som en Følge dels af den tidligere Overproduktion, dels af den stadige Synkning i Prisen paa Træmaterialier, nærmest fremkaldt derved, at Skovene paa Grund af tidligere stærk Hugst kun leverede smaa Dimensioner uden synderlig Værdi, dog med Undtagelse af Aaret 1880, hvori nogen Stigning i Priserne fandt Sted, — har for det meste ogsaa vedværet i sidste Femaarsperiode. Priserne have i Almindelighed været mindre end tidligere, hvortil Grunden, foruden hvad nys anført, tillige maa søges i de mislige økonomiske Tider i det hele taget, der have været tilstede i Femaaret. Som Følge af disse mindre heldige Tider have Folk, hvis økonomiske Tilstand har tilladt saadant, indskrænket Tømmerdriften saa meget som muligt. De, hvis Formuesforfatning har været slet, have derimod været nødsagede til at aavirke og da som oftest i en beklagelig Udstrækning, idet Resten af den væksterlige Skov, som det under almindelige heldige Konjunkturer ansees for høist uheldigt at røre, af den Grund, at den i Handel har liden Værd, er bleven hugget ned for Fode. Denne sørgelige Skildring gjælder dog nærmest de større Skove, hvis Eieres hovedsagelige Bedrift er Træløstvirksomhed og som de økonomisk slette Tider have tvunget til at foretage stærk Hugst. De Skove, der tilligge mindre Brug og som udgjør den største Del, ere derimod i Almindelighed bleve skaanede noget, saa at Skovbestanden i disse antages fremdeles at være omtrent som tidligere og saaledes ikke er bleven synderlig forringet.“

Fogden i Solør: „Skovene antages efter Bestand og Dimensioner at have gaaet noget tilbage i Vaaler Herred, medens den i de øvrige Herreder antages at staa omtrent paa samme Standpunkt som før.“

Fogden i Søndre Østerdalen: „Den almindelige Dom, at Skovene her i Østerdalen ere i jævn, men sikker Tilbagegang, kan, som hvilende paa et udenfor al Beregning liggende løst Skjøn, ikke tillægges synderlig Betydning. Af grovt Tømmer findes utvivlsomt et mindre Kvantum for hvert Femaar, som gaar, men deraf fremgaar ikke med Nødvendighed en tilsvarende Tilbagegang i Skovens Værdi. Forsigtig og kyndig Hugst, som alt mere og mere skal blive almindelig, er af stor Betydning med Hensyn til Skovens Vedligeholdelse og Reproduktionsevne, og det tør derfor ikke være uden Grund, hvad af og til af kyndige Folk fremholdes, at denne Forsigtighed og Kyndighed, hvormed Skoven i Regelen nu behandles, fuldkommen opveier en tilsyneladende Tilbagegang, som falder i Øinene, naar hensees blot til Tømmerets Dimensioner.“

Fogden i Nordre Østerdalen: „Naar undtages i Kvikne, antages Skoven at være i Tilbagegang, hvad angaar Bestand og Dimensioner, især i Rendalen. Birkeskoven i Kvikne Hovedsoqn er i Opkomst.“

I Hedemarkens Fogderi er Skovdriften af liden Betydning.

Det gennemsnitlige Nettoudbytte af Hugsterne er selvfølgelig forskjelligt dels efter disses stedlige Beliggenhed i Forhold til Markedet, dels grundet i andre Omstændigheder. At dette er mindre end i forrige Femaar, er utvivlsomt; paa den anden Side er det ikke saa formindsket, som man skulde vente efter Prisfaldet paa Produktet, idet Udgifterne ved Skovarbeide og Fremdrift ogsaa ere gaaede noget ned.

Som Exempel paa Nedgangen i Tømmerets Dimensioner kan anføres, at medens der fra Rendalen i 1876—80 blev udflødet 61 000 Tylvter $9\frac{1}{2}$ Alen 8 à 9 Toms, er der i 1881—85 udflødet 101 000 Tylvter, men med en Middelstørrelse af 8 Alen 8 Toms Top.

Omtrent i tilsvarende Forhold ere Gjennemsnitsdimensionerne reducerede saagodtsom over det hele Distrikt.

Af egentlig Smaalast har der paa den anden Side lidet været virket. Det er saagodtsom alene Vinger og Odalens Fogderi, som har leveret denne, der for det hele Femaar fordeler sig saaledes paa Fogderiets Herreder:

Vinger	35 000 Tylvter,
Nordre Odalen	25 000 —
Søndre Odalen og Eidskogen	5 000 —
	Altsaa tilsammen 65 000 Tylvter
eller gennemsnitlig pr. Aar	13 000 —

Den største Del af Lasten bringes hovedsagelig ved Flødning til Forædlings- og Udskibningsstederne som Rundlast.

I Vinger og Odalen forædles ikke saa liden Del inden Distriktet og føres paa Jernbane i Form af Planker, Bord og Stav; men den største Del flødes dog paa Glommen til Fredriksstad og andre Steder.

Prisen paa Brændeved synes ogsaa, især hvor den som Salgsvarer gaar udenfor Distriktet, at være gaaet noget ned. Prisen pr. Favn var: *)

		Birk.	Furu.	Or.	Gran.
Hedemarkens Fogderi	1880	Kr. 8.00	Kr. 5.92	Kr. 5.33	Kr. 5.58
	1885	- 7.10	- 4.90	- 5.60	- 4.33
Vinger og Odalens Do.	1880	- 9.75	- 6.50	- 6.50	- 5.50
	1885	- 8.50	- 5.00	- 6.00	- 5.20
Solørs Do.	1880	- 7.50	- 5.90	- 6.67	- 5.20
	1885	- 7.25	- 5.20	- 5.80	- 4.60
Søndre Østerdalens Do.	1880	- 7.00	- 4.46	- 4.50	- 4.00
	1885	- 7.00	- 4.70	- 4.50	- 4.20
Nordre Østerdalens Do.	1880	- 6.17	- 4.75	- 6.00	- 5.00
	1885	- 6.60	- 5.00	- 5.00	- 4.00
Amtet	1880	- 7.68	- 5.51	- 5.80	- 5.06
	1885	- 7.29	- 4.96	- 5.38	- 4.47

Torv tilvirkes kun i ringe Mængde. Inden Hedemarkens Fogderi har Bestyrelsen af Stange, Romedals og Vangs Almenninger (i Stange fra særlig dertil indkjøbt Torvmyr) ladet tilvirke endel Brændtorv, der har fundet villig Afsætning til de i Almenningen Brugsberettigede.

Tjære og Kul tilvirkes kun i ringe Mængde.

Unseet den Overflod, som der i det hele taget er baade paa Bygnings-tømmer og Brændeved, spores der dog overalt Bestræbelser for en fornuftig og husholderisk Udnyttelse af Skovprodukterne. Derimod er Skovenes Kultur gennem forstmæssig Behandling kun lidet fremskredet. Det er blot et enkelt større Skovkomplex i Solørs Fogderi, Almenningerne, de offentlige Embeds-gaardsskove og nogle faa Skove i Østerdalen, der ere satte under forstmæssig Forvaltning.

Ved Amtets Landbrugsskole paa Jønsberg har der fremdeles været med-delt Undervisning i Skovbrug.

Forhandlingerne om Oprettelse af en Skovskole med Statsbidrag inden Amtet vare ved Femaarets Udgang endte og Skolen, der blev forlagt til Elve-rum, traadte i Virksomhed i 1886.

4. Jagt og Fiskeri

kunne ikke egentlig siges at have nogen direkte Betydning som Næringskilder betragtet. Hverken Vildtstanden eller Fiskemængden i Amtets talrige Indsøer, Tjern og Elve er saa stor, som man efter de naturlige Forhold kunde vente.

Derimod indbyder Distriktet Tilreisende og Fremmede, der drive Jagten og Fiskeriet som Sport, til talrige Besøg og længere Ophold paa eller i Nær-heden af Jagt- og Fiskepladsene, og derved tilflyder der Distriktets egne Indvaanere ikke saa faa Kontanter, der delvis bestaa i endog noksaa store Afgifter for selve Jagt- og Fiskerettighederne.

*) Forskjellen bliver formentlig i Grunden større, da Opgaverne for 1880 antages at referere sig til gammel, de for 1885 derimod til ny Favn.

Til Afhjælpelse af Behovet i det daglige Forbrug vil dog altid navnlig Fiskeriet være af ikke saa liden Betydning.

Salget udenfor Distriktet indskrænker sig af Fisk til Ørret og Røe, navnlig fra Rendalen, og af Vildt til Ryper samt endel Skogsfugl og Hare.

De fiskerigeste Distrikter ere Rendalen, Tolgen og Tryssil, medens Vildtet nogenlunde jævnt er udbredt over det hele Distrikt.

I Erkjendelsen af de heldige naturlige Betingelser, Amtet besidder til en større Udvikling og rigere Afkastning af disse 2 Næringsgrene, har man til deres Ophjælp fremdeles vedtaget Bestemmelser for Fredning saavel af Vildt som Fisk, dels ogsaa i saadan Hensigt truffet mere direkte Foranstaltninger.

For Fiskeriets Vedkommende er der saaledes ved de kongelige Resolutioner af 29de Marts og 3die Mai 1881 foretaget hensigtsmæssige Forandringer i Fiskerireglerne for Tolgen og Tryssil, ved høieste Resolution af 21de Oktober 1881 fastsat Fredningsregler for Tønset, ved kongelig Resolution af 14de August 1882 ligesaa for Odalen og ved høieste Resolution af 29de Februar 1884 foretaget endel Forandringer i Reglerne for Fiskeriet i Tryssil. Endelig blev der paa Amdsformandskabet i 1885 vedtaget Regler for Fiskeriet i Mjøsen og de til denne stødende Herreder, hvilke Regler efter erhvervet naadigst Resolution ere traadte i Kraft efter Femaarets Udløb.

For det mindre Vildt er efter de kongelige Resolutioner af 12te Februar 1883 og 27de Juli 1884 i det hele taget hensigtsmæssige Fredningsbestemmelser traadte i Kraft, ligesom den tilladte Jagttid for Rensdyr ved kongelig Resolution af 5te Juli 1881 er indskrænket.

Amdsformandskabet udsatte ved Beslutning af 15de Juni 1881 en Præmie af 20 Øre for hver fældet Kraake eller Skjære, men denne Beslutning, der alene gjaldt for en Tid af 3 Aar, blev ved Udløbet heraf ikke gjentaget.

Til at arbeide for Fiskeriets Fremme i Hedemarkens Fogderi inden dette Amt er dannet „Mjøsens Fiskeriforening“, der forøvrigt ogsaa omfatter Dele af Kristians Amt. Af de for samme vedtagne Love lyder § 1 saaledes:

„Foreningens Formaal er at søge ophjulpet Fiskeriet i Mjøsen og de i samme faldende Elve saa langt, som Fisk fra samme gaar op, navnlig ved:

- a) at søge tilveiebragt hensigtsmæssige Regler for Fiskeriets Udøvelse,
- b) at søge hindret Uvedkommendes Fiskeri paa fremmed Grund,
- c) at etablere Opsyn til Overholdelse af de under Litr. a og b nævnte Regler,
- d) at iværksætte kunstig Udklækning af Fiskerogn.“

Amdsformandskabet bevilgede i 1885 500 Kr. til Fiskeriets Fremme. Denne Bevilgning er senere forhøiet til Kr. 800 og med Hensyn til Fordeelingen paa de forskjellige Foreninger, hvoraf der er kommen 2 til efter Femaarets Udgang, givet saadan Form: „Til Fiskeriets Fremme i Amdsdistriktet efter Amtmandens nærmere Bestemmelse bevilges et Beløb af 800 Kroner under Betingelse af, at mindst et ligesaa stort Beløb, som ydes af Amtskassen til Øiemedet, tilveiebringes paa anden Maade.“

I Præmier for Fældelse af Rovdyr har der i Aarene 1881—1885 været udbetalt af Amtskassen for

Bjørn	Kr.	240.00
Jerv	-	40.00
Gaupe	-	380.00
Ræv	-	17 764.00
Ørn	-	220.00
Høg	-	2 258.00
Tilsammen altsaa i det hele Femaar		Kr. 20 902.00.

5. Bergværksdrift

har ikke fundet Sted i Femaaret. Distriktets eneste Smeltehytte — Foldals Værk tilhørende — i Nordre Østerdalens Fogderi har ikke været i Drift. Der er anmeldt „Trons Grubesamlag“ i Tønset og „Tronsli Grubebolag“ i Lilleelvedalen, begge Aktieselskaber til Udvinning af Kobbererts; men de vare ved Femaarets Udgang endnu ikke rigtig traadte i Virksomhed.

6. Fabrik- og Haandværksdrift.

Fabrikdriften staar ikke paa det Trin, som man kunde tro efter de i de naturlige Forhold liggende Betingelser for dens Udvikling og Trivsel, navnlig ved Udnyttelsen af de ledige Driivkræfter. Nogen Fremgang har heller ikke været at spore i det sidste Tidsrum. Grunden hertil turde dog mere være at søge i det økonomiske Tryk og de uheldige Konjunkturer end i Mangel paa Spekulationslyst og Foretagsomhed hos Befolkningen. Herved er sat ud af Betragtning den store Flerhed af Møllebrug, Sagbrug, Teglværker m. v., der mest er beregnet paa det lokale Forbrug. Nogen større Betydning i industriel Henseende har Vinger og Odalens Fogderi, hvor der blandt andet forefindes 8 Teglværker, 13 Dampsagbrug (hvoraf 2 tillige Høvlerier), 35 Sagbrug med Vandkraft og 6 med Lokomobiler, 31 Møllebrug, 1 Ølbryggeri og Malteri, 1 Træolie- og Tjærefabrik m. v.

I Hedemarkens Fogderi forefindes 9 Brændevinsbrænderier og 1 Ølbryggeri, hvorhos af større Anlæg kan nævnes Aadals Brug i Løiten, med mekanisk Værksted, Spiger- og Ljaafabrik, hvis Drift i Femaaret er adskilligt udvidet, samt Brumundalens Smediebrug og Gaasekværns mekaniske Væveri, hvis Drift blev gjenoptaget i 1882.

Driften af de tvende Fyrstikfabriker, jeg i min forrige Beretning nævnte, er ophørt; den i Kongsvinger nedbrændte uden at blive gjenopbygget og Hamars er for Tiden ikke i Virksomhed.

Paa den anden Side har der været sporet lidt Lyst til Spekulation i Kjøb af Vandfald, eftersom der er berettet, væsentlig i den Hensigt gennem Anlæg af Sliberier eller Træmassefabriker at forsøge paa gennem Forædling af Skov-

produkterne at udvinde af dem et større Nettoudbytte, end den raa Last under de nuværende Konjunkturer giver.

Haandværksdriften staar paa samme Standpunkt som tidligere. Dens Frembringelser er ikke Gjenstand for Salg udenfor Distriktet.

7. Binæringer.

Af disse er Jagt og Fiskeri paa Grund af deres særegne Stilling, navnlig i Lovgivningen, omhandlet særskilt ovenfor under No. 4.

Husfliden er af ikke liden Betydning i den private Økonomi, især i Tider, da Folk have vanskeligt for at skaffe sig de nødvendige Kontanter; den er imidlertid snarere gaaet tilbage end fremad og indskrænker sig væsentlig til Forarbeidelse af simple Gaards-, Arbeids- og Fiskeredskaber samt Husgeraad. For Kvindernes Vedkommende bestaar den i Tilvirkning af Vadmel og Verken; disse grovere Klædningsstoffer vare imidlertid almindeligere før; nu kjøbes for en stor Del finere Fabrikstøier.

Der er dog i den sidste Tid gjort meget for at vække Lysten hos den opvoksende Ungdom til nyttigt Arbeide i ledige Stunder og for at bibringe den Færdighed heri. I 1885 var der i Gang flere Haandgjernings- eller Husflidskoler baade for Gutter og Piger og Optagelsen af „Slöjd“ som eget Fag har allerede fundet Sted ved flere Skoler.

Leiekjøring — dels ved Tømmerhugsterne, dels for Vareførselen -- foregaar fremdeles i ikke liden Udstrækning, for Hedemarkens Fogderis Vedkommende — hvad den sidste angaar — dog kun paa den Tid af Aaret, da Isen paa Mjøsen hindrer Dampskibs- og Fragtebaadfarfen.

Handelsvirksomheden udøvedes i 1885 af 223 Landhandlere og 22 Forbrugsforeninger. Flere have arbeidet mindre heldigt og spredte Konkurs-tilfælde have indtruffet blandt dem rundt i Distriktet.

Ret til Udskjænkning af Brændevin ifølge kgl. Bevilling tilkommer fremdeles en Person i Solørs Fogderi. Ret til Udskjænkning af Øl m. v. er i alle Herreder gjort til Gjenstand for Bevilling og Meddelelsen af saadanne finder kun sparsomt Sted og ofte i saa ringe Udtrækning, at Ulemper deraf opstaa for de Reisende.

Bærsankningen giver nogen Indtægt, men ikke paa langt nær den, som den burde. Multer og Tyttebær danne de egentlige Salgsartikler. I Stange Thinglag er i Femaaret gjort Forsøg med et mindre Anlæg for Tilgodegjørelsen af Havebær (Ribs og Stikkelsbær) til Vin (Champagne), men Oplysning om, hvorledes denne Forretning er gaaet, savnes. I Tilgodegjørelsen af vore Bærsorter ligger visselig en stor Indtægtskilde, men Udnyttelsen af den kræver baade Kapital og Kundskab.

Efter Amtsgartnerens Indberetninger omfattes Havevæsenet med Interesse, men Klimat og tildels Jordbunden er til Hinder for, at Frugtavlens kan blive af nogen Betydning. Noget Salg af tale om foregaar udelukkende kun fra nogle større Haver i og omkring Hamar.

Torvskjæring er af liden Betydning og er, forsaavidt den foregaar, nævnt foran under No. 3 (Skovdrift).

8. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Den gennemsnitlige Arbejdsfortjeneste i Femaaret har efter de fra Lensmændene modtagne Opgaver udgjort:

Husmænd.	Paa egen Kost:		Paa Husbondens Kost:	
	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.
Hedemarkens Fogderi . . .	Kr. 1.00	Kr. 0.80	Kr. 0.40	Kr. 0.27.
Vinger og Odalens Do. . .	- 1.36	- 1.06	- 0.60	- 0.41.
Solørs Do.	- 1.55	- 1.12	- 0.80	- 0.49.
Søndre Østerdalens Do. . .	- 1.80	- 1.50	- 0.90	- 0.60.
Nordre Østerdalens Do. . .	- 2.00	- 1.70	- 1.00	- 0.65.
Dagarbejdere, Mænd.				
Hedemarkens Fogderi . . .	Kr. 1.66	Kr. 1.20	Kr. 0.95	Kr. 0.55.
Vinger og Odalens Do. . .	- 1.45	- 1.15	- 0.82	- 0.48.
Solørs Do.	- 1.56	- 1.20	- 0.80	- 0.56.
Søndre Østerdalens Do. . .	- 1.83	- 1.52	- 1.00	- 0.70.
Nordre Østerdalens Do. . .	- 2.20	- 1.62	- 1.00	- 0.67.
Dagarbejdere, Kvinder.				
Hedemarkens Fogderi . . .	Kr. 1.00	Kr. 0.76	Kr. 0.49	Kr. 0.33.
Vinger og Odalens Do. . .	- 0.90	- 0.70	- 0.42	- 0.37.
Solørs Do.	- 0.88	- 0.70	- 0.40	- 0.32.
Søndre Østerdalens Do. . .	- 1.20	- 0.90	- 0.53	- 0.38.
Nordre Østerdalens Do. . .	- 1.16	- 0.80	- 0.60	- 0.38.

Af Brandforsikringsindretninger havde den 31te December 1885:

	Antal	Forsikringssum		
		for Huse. Kr.	for Løssøre. Kr.	Tilsammen. Kr.
Hedemarkens Fogderi	5	17 398 263	10 179 225	27 577 488
Vinger og Odalens Do.	1	572 080	192 800	764 880
Solørs Do.	-	-	-	-
Søndre Østerdalens Do.	1	2 201 145	-	2 201 145
Nordre Østerdalens Do.	4	2 727 890	202 083	2 929 973
Sum	11	22 899 378	10 574 108	33 473 486

Antallet af Skydsstationer, samtlige faste, udgjorde 60; Færgestedernes Antal var 20.

Længden af de inden Amtet den 31te December 1885 værende Veie var:

	Hovedveie.	Bygdeveie.	Tilsammen.	Rideveie.
	Km.	Km.	Km.	Km.
Hedemarkens Fogderi	144.65	581.24	725.89	10
Vinger og Odalens Do.	181.00	269.00	450.00	-
Solørs Do.	195.19	283.34	478.53	130
Søndre Østerdalens Do.	226.30	127.50	353.80	62
Nordre Østerdalens Do.	239.00	372.00	611.00	66
	986.14	1633.08	2619.22	268

Mjøsen trafikeredes i 1885 af 9 Dampskibe med tilsammen noget over 300 Hestes Kraft; intet af disse Skibe var stationeret inden Amtet, der dog paa flere Punkter blev anløbet af dem.

I Sammenligning med Femaaret 1876—80 vise de i sidste Femaar foretagne Thinglæsninger og Aflæsninger af Panteheftelser m. v. følgende Resultater:

	1876—1880. Kr.	1881—1885. Kr.
Beløbet af thinglæste Panteheftelser	19 029 703	21 743 786
- - aflæste —	9 729 262	10 948 150
Følgelig Pantegjælden forøget med	9 300 441	10 795 636
Exekutions- og Udpantningsbeløb	3 407 965	1 723 477
Beløbet for det ved Tvangsauktioner solgte faste og løse Gods	1 688 894	1 946 070

Disse Data, hvorom jeg henviser til hermedfølgende Bilage No. 4 og 5, vidne tydeligt om, at den økonomiske Tilbagegang, som man allerede i forrige Femaar mærkede, saa langt fra er standset, at den megetmere jævnt har udviklet sig over det hele Distrikt. Alene Beløbet af Pantegjælden paa de faste Eiendomme er forøget med ca. 11 Millioner Kroner. Vistnok er Beløbet af Exekutioner og Udpantninger aftaget med ca. 1½ Million Kroner, men den Forklaringsgrund, som af Fogden i Søndre Østerdalen gives hertil, nemlig, at „Adgangen til hos Debitor at erholde Udlæg har været optaget eller spærret af tidligere Forretninger, saaledes at Tvangsmidlet i mangfoldige Tilfælde ikke har kunnet bringes i Anvendelse med Udsigt til at opnaa, hvad dermed maatte tilsigtes“, — taler tilstrækkeligt for, hvilken Vægt der maa lægges herpaa.

Uanseet de for Jordbruget ganske heldige Aaringer og uagtet den Stigning i Tømmerpriserne, der fandt Sted i 1880 og som øvede sin gavnlige Indflydelse netop igjennem de første Aar af denne Femaarsperiode, maa den økonomiske Tilstand i sin Almindelighed i det hele betegnes som maadelig. Fogderne udtale om denne for sine respektive Fogderiers Vedkommende følgende:

Fogden i Hedemarken: „De foran anførte Tal (angaaende Exekutioner og Udpantninger) vidne om, at Gaardbrugerklassen er gaaet tilbage i økonomisk Henseende, og, at dette i ikke saa liden Grad er Tilfælde, stadfæster saavel min egen Erfaring som Lensmændenes Meddelelser. Aarsagen til denne Tilbagegang er ikke at tilskrive Uaar eller Misvækst; den maa nærmest søges i de jævnt nedadgaaende Priser paa Jordbrugets Frembringelser samtidig med, at Arbejdspriserne ere stegne og Udgifterne i andre Retninger ikke formindskede; navnlig er ikke nogen væsentlig Forandring foregaaet i det fra tidligere mere gunstige Perioder tilvante kostbarere Levesæt. For at holde det gaaende er Krediten i vid Udstrækning bleven benyttet og Laan mod Veksler og Veksleobligationer er ikke længer nogen Sjeldenhed. Husmands- og Arbejdsklassens Kaar antages derimod at have bedret sig noget, da Anledning til

Arbeide ikke har manglet og Arbeidspriserne, som anført, ere gaaede op, medens Priserne paa de vigtigste Livsfornødenheder ere sunkne.“

Fogden i Vinger og Odalen: „Saaledes som nærmere er udviklet i næstforegaaende Beretning, antoges den økonomiske Tilstand i Femaaret 1876—1880 ialfald ikke synderlig at være gaaet tilbage i dette Fogeddistrikt. For Enkeltes Vedkommende, der endnu ikke i økonomisk Henseende havde magtet at reise sig under de heldige økonomiske Vilkaar, der indtraf i Femaaret 1871—1875, vare dog Forholdene ved Udgangen af 1880 særdeles trykkende. Og for disses Vedkommende have de økonomiske Forhold i Femaaret 1881—1885 end yderligere gaaet tilbage, saaledes at der ialfald om Enkelte med fuld Føie kan siges, at de ved Udgangen af 1885 stode ved Konkursens Rand. Den økonomiske Tilstand, der for den største Del af Befolkningens Vedkommende var tilstede ved Udgangen af Aaret 1880, holdt sig derimod omtrent paa samme Trin i Førstningen af Femaaret 1881—1885, idet den Stigning i Trælastpriserne, som fandt Sted i 1880, ogsaa vedvarede i Periodens to første Aar, idet den høiere Pris for Tømmer i disse Aar opnaaedes paa Grund af, at der i Skovene endnu i Almindelighed fandtes en større Mængde af værdifuldt Tømmer, men efterhvert som ved for stærk Hugst i de paafølgende Aar denne Værdi aftog og samtidig derved ogsaa slettere og slettere økonomiske Forhold i det hele taget indtraadte, som en Følge tillige af Vanskeligheden af at erholde Trælast afsat selv for lave Priser paa Grund af Overbeholdninger paa Markederne fra tidligere Tid, samt Aftagen i den tidligere vigtige Binæring, der havdes ved Leiekjøring, og en Stillestaaen ogsaa i al anden Virksomhed, gik det, med Hensyn til de økonomiske Forhold i Distriktet i Almindelighed, stadig tilbage, saaledes at disse ved Udgangen af Aaret 1885 vare i særlig Grad mislige. Afkastningen af Jordbruget har vistnok i Femaaret været nogenlunde tilfredsstillende og denne Indtægtskilde har derfor ogsaa været til ikke liden Støtte. Men med denne Indtægtskilde alene, efterat den hovedsagelige Næringsvei, Trælastvirksomheden, saagodtsom ingen Afkastning har givet, har man dog i Almindelighed ikke magtet at tilfredsstille Kravet med Hensyn til det daglige Behov og opfylde de øvrige paahvilende Forpligtelser, uden at optage Laan (fornehmelig i Hypothekbanken) paa faste Eiendomme, samt efter Vekselobligationer og Veksler i Sparebanker og hos Private. Ved denne Stiftelse af Gjæld i en større Maalestok og Udstrækning end sædvanligt, saavel som paa Grund af Synkning i Værdien af de faste Eiendomme, er saaledes Formuestilstanden i sidste Femaar gaaet tilbage, og det for Fleres Vedkommende temmelig betydeligt.“

Fogden i Solør: „Den i forrige Femaar paabegyndte Tilbagegang i økonomisk Henseende er fortsat gennem det nu afsluttede. Grunden hertil har til dels været den stadig aftagende Skovdrift, og det derved og ved den i Forbindelse dermed staaende Indskrænkning paa alle Kanter bevirkede Tryk har rammet ikke alene Skoveierne, men ved den ringe Adgang til Arbeidsfortjeneste det hele Samfund. Hertil kommer, at i Periodens sidste Aar de stadig nedgaaende Konjunkturer medførte, at flere af Distriktets største Forretnings-

mænd, der i de gode Aar fra 1873—75 havde indladt sig paa store Foretagender, navnlig i Sverige, som de, da deres Formue væsentlig var anlagt i faste Eiendomme, medens alle Udgifter dækkedes ved Laan, ikke længer kunde skaffe Midler til at opretholde — maatte overgive sine Boer til Konkursbehandling, hvorved en yderligere Standsning i al Virksomhed indtraadte, paa samme Tid som en Flerhed af Tømmerarbeidere tabte, hvad de ved Hugst og Kjøring havde fortjent, medens Boernes mange udestaaende Fordringer, der under andre Omstændigheder vilde været afgjorte efterhaanden og ved Arbeide, sattes under Inddrivelse. Naar Tilstanden under disse Omstændigheder i Distriktet i Almindelighed og navnlig i Aasnæs Herred, som alene blev rammet af Krisen, blandt Almuen i det hele ved Periodens Udgang var nogenlunde god, skyldtes dette væsentlig den Omstændighed, at Trangen til Penge under de mange gunstige Aar for Jordbruget havde været ualmindelig liden, idet Kjøb af Kornvarer og Foder kun i ringe Udstrækning havde været fornødent. Frostaaet 1885 viste derhos først sin Virkning i den næste Periode. — Imidlertid er navnlig paa Grund af den opstaaende Mistillid Antallet og Summen af afholdte Exekutioner vokset betydeligt i Periodens sidste Aar, om de end ikke paa langt nær have naaet, hvad de udgjorde i 1879.“

Fogden i Søndre Østerdalen: „I denne Periode har der hvilet et stærkt Tryk paa Distriktet, nærmest som Følge af tidligere Forpligtelser, hvis Afvikling har maattet foregaa, uagtet Indtægterne gennemgaaende have faldt sparsommere, end hvad man i Aarrækker havde været vant til. — Med Hensyn til den egentlige Arbeidsklasse maa det dog bemærkes, at ligesom Arbeidslønnen i de sidste 5 Aar ikke i væsentlig Grad er gaaet ned, saaledes er Priserne paa de til Husholdningen vigtigste Næringsmidler stadigen blevet billigere, hvilket har været til ikke ringe Lettelse. Ved Siden heraf spores der jævnlig Tegn til større Sparsonnelighed og en vaagnende Erkjendelse af, at den i 70-Aarene tilvante Levemaade stillede Krav, som i Længden og under normale Forhold ikke lade sig tilfredsstille. Overflod paa Arbeidsfolk har Distriktet ikke, og der er saaledes jævn Adgang for enhver arbejdsdygtig Mand til stadig, om end ikke høi, Dagsfortjeneste. — De sidste nogenlunde jævnt gode Aaringer i Forbindelse med en gennemgaaende Indskrænkning i ikke strengt nødvendige Udgifter, hvortil kommer den billigere Pris paa alt, hvad der maa kjøbes, har, saavidt skjønnes, allerede begyndt at vise sin Virkning henimod en Tilbagevenden til en jævn, sund og efter Forholdene afpasset fornuftig Tilstand. At endnu ikke alle Følger af tidligere Feilgreb ere udslettede, er vistnok en Kjendsgjerning og er kommen tilsyne gennem flere Konkurs, men at disse for et større eller mindre Antal Familier tunge Prøvelser i længere Tid have været forudseede, viser sig derigjennem, at det for det Almene snarere har været følt som en Lettelse end som en Ulykke.“

Fogden i Nordre Østerdalen: „Af Opgaverne fremgaar, at Antallet af Fogedforretninger og Udpantninger for Skatter er tildels betydeligt aftaget, medens Forretningernes Beløb ved disse som ogsaa ved de af Lensmændene afholdte Forretninger er forøget. Denne Forøgelse i Forretningernes Beløb

skriver sig især fra Rendalen, hvor de lave Tømmerpriser have virket forstyrrende paa Forholdene, saa flere Gaardbrugere ved uheldige Spekulationer og Kautionsansvar ere komne i saa trykkende Stilling, at de have stor Vanskelighed for at klare sig. De raadende trange Pengetider føles ogsaa overalt ellers i Fogderiet, dog mindst under de smaa Forhold i de nordlige Bygder, hvor Fædriften fremdeles er i Opkomst som Befolkningens bedste Indtægtskilde, og er der begrundet Haab om, at Kreaturstallets forøgede Afkastning lidt efterhaanden vil føre til Afvikling af de Gjældsforpligtelser, der, som i min forrige Indberetning fremhævet, bleve stiftede i de 1877 nærmest foregaaende Aar.“

I sædelig Henseende antages der ikke at være vundet stort længere frem ved Udgangen af 1885 end ved Begyndelsen af 1881.

Ædruelighedstilstanden har gaaet betydeligt fremad; Grunden hertil er ikke alene de daarlige Tider, men ogsaa de Bestræbelser, Afholdsforeningerne have gjort for at hindre eller indskrænke Misbrugen af berusende Drikke.

Om den aandelige Tilstand hos Befolkningen udtaler Fogden i Nordre Østerdalen:

„Dybt religiøst Alvor har været almindeligt i disse Bygder; dette har imidlertid kjendelig været i Tilbagegang under Paavirkningen af de mange vildledende Skrifter, som vare blevne en ikke ualmindelig Læsning blandt Befolkningen. I den senere Tid er det kristelige Alvor for en ikke uvæsentlig Del igjen bleven mere almindeligt; Kirkesøgningen er bleven stor, ligesom Sindsro, Forsonlighed og Fordragelighed nu aabenbarer sig i mange Forhold. Vantroens Udbredelse og de mange og mangeslags Angreb paa Bibelordets Sandheder have aabnet Manges Øie for den Fare, som truer vort Folk og vort Land.“

Om ikke dette i samme Grad kan siges om flere af de øvrige Dele af Amtet, synes dog Mange at have vaagnet til en klarere Bevidsthed om, at de sidste Tidens Tegn neppe varsle godt for Folkets religiøse og sædelige Liv.

Foruden de foran nævnte Bilage følger hermed Sammendrag af de anordnede Schemaer No. 1 og 9 (Bilag No. 6 og 7).

B. Byerne.

Med Hensyn til Forholdene i Kjøbstæderne Hamar og Kongsvinger tillader jeg mig at henvise til Magistraternes vedlagte Indberetninger. Naar undtages, at der i den første Intet indeholdes om Hamar Melkekondenseringsfabrik, som jeg ovenfor under Fædriften har omhandlet og meddelt endel Oplysninger om, har jeg til disse intet Væsentligt fundet at tilføie.

Hedemarkens Amtskontor, 14de December 1887.

Underdanigst

L. Kyhn.

Beretning

om Kjøbstaden Hamars økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885.

Byens Folkemængde, som den 30te September 1880 udgjorde ca. 3000, var efter den kommunale Folketælling pr. 31te December 1885: 3888. Skatydernes Antal var i 1880 651, den skatlagte Formue Kr. 2 810 000 og skatbar Næring Kr. 638 291. I 1885 udgjorde Skatydernes Antal 937, den skatlagte Formue Kr. 3 042 000 og den skatbare Næring Kr. 709 377. Stigningen i Femaaret i Formue og Næring staar, som det sees, ikke i Forhold til Folkemængdens eller Skatydernes Forøgelse, der viser sig tværtom et meget paatageligt Misforhold heri, hvilket har sin Grund deri, at den aldeles overveiede Del af de i Femaaret tilkomne Skatydere, foruden af endel Jernbanebetjente, bestaar af ganske smaa Handlende og Haandværkere samt Arbeidere. Derhos er et Par af Byens ældre større Handlende fraflyttet Byen.

Antallet af Handlende er steget fra 41 til 54, hvortil kommer 24 handelsberettigede Kvinder; af Haandværkere fra 105 til 131. 19 Personer havde i 1885 baade Handels- og Haandværksborgerskab.

Af ny Fabrikvirksomhed er i Femaaret etableret: Lakerer Lunds Vognfabrik i 1881, Hamar mekaniske Fabrik i 1885 og Fabriken „Vølund“, ligeledes i 1885, en Fortsættelse af den nedlagte „Hamar Metalvarefabrik“, hvis Eier gjorde Konkurs i 1884.

Hamar Bankkontor er traadt i Virksomhed i Femaaret.

Elevantallet ved Hamar offentlige Almenskole med Realgymnasium, som i 1880 udgjorde 199, hvoraf fra Hamar By 91, er i 1885 (31te December) gaaet ned til 143, hvoraf fra Hamar 62. Med Tilskud af Private og Kommunen (sidstnævnte med Kr. 500 aarlig) har der fra 1ste Juli 1881 været underholdt et privat Latingymnasium, der den 31te December 1885 talte 22 Elever, hvoraf 7 fra Hamar. Aarsagen til Nedgangen i denne Skoles Elevantal er vistnok for en Del at søge i det økonomiske Tryk, der i de senere Aar har hvilet og fremdeles hviler over disse Egne, men turde ogsaa for en ikke uvæsentlig Del være at søge i Omstændigheder, som det ikke her er Stedet nærmere at paavise.

Almuskolens Elevantal er steget fra 272 til 394 (220 Gutter og 174 Piger), hvilket har paakrævet en yderligere Forøgelse af Lærernes Antal, der nu udgjør: en Førstelærer med Aflønning 1500 Kr., en Anden- og Tredielærer med Løn hver Kr. 1400, 4 Lærere à Kr. 1000, 2 Lærerinder à Kr. 700, 5 Do. à Kr. 600, tilsammen 11 Lærere og Lærerinder. Udgifterne til Byens Almuskolevæsen er derfor ogsaa steget til den betragtelige Sum af Kr. 14 à 15 000 aarlig.

Den private Pigeskole er fra 1884 gaaet over til kommunal Institution, hvortil den tidligere i Forbindelse med Almuskolen staaende Forberedelses-

skole for Gutter er henlagt. I Forbindelse med denne udgjorde Elevantallet 31te December 1885 132, hvoraf 107 fra Hamar, Denne Skole har imidlertid krævet større Tilskud af Kommunen end ved Overgangen paaregnet.

For Tegneskolen er der vedtaget en ny Plan, der noget har udvidet Undervisningsstoffet; den nyder fremdeles ret god Søgning.

I 1885 optog Kommunen et nyt $4\frac{1}{2}$ Pct.s Laan paa Kr. 50 000, der væsentlig benyttedes til Konvertering af ældre 5 Pct.s Laan. Det Beløb, der for Tiden kræves til Forrentning og Amortisation af Byens Gjæld, som ved Udgangen af 1885 kan ansættes til ca. Kr. 380 000, hvoraf dog Kr. 19 120 er Aktiekapitalen i den til Kommunen overgaaede Bygning for Pigeskolen, udgjør ca. Kr. 25 000 aarlig, hvoraf fremdeles den væsentligste Del bestrides af det Tilskud af Kr. 20 000 aarlig, som Brændevinssamlaget yder.

Angaaende dette Samlags Virksomhed henvises til de trykte aarlige Indberetninger. Det øver fremdeles en mærkbart gavnlige Indflydelse paa Indskrænkning af Drukkenskabsondet. I samme Øiemed er vedtaget en fra 1ste Januar 1883 i Kraft traadt Vedtægt om Bevilling til Smaasalg af Øl og senere Indskrænkning i Tiden for dette Salg.

Af Schema No. 19 sees, at de thinglæste Panteheftelsers Beløb har været størst i 1882 og 1884, medens Antallet og Beløbet af Exekutioner for Gjæld har været størst i 1883 og 1884. I Antallet og Beløbet af Udpantninger for Skatter og kommunale Afgifter er der ikke nogen særdeles mærkbar Forskjel i de forskjellige Aar af Perioden.

Bykassens ordinære Budget er steget fra et Nettoudgiftsbeløb af Kr. 39 800 i 1880 til et Nettobeløb af Kr. 49 000 i 1885, til hvis Dækkelse der i Henhold til Skatteloven af 15de April 1882 udlignes som Eiendomsskat 4 pro Mille af Eiendommenes Skattetaxt, ca. 3 Millioner, med ca. Kr. 12 000 og Resten paa Formue og Næring. Brændevinsafgiften er for 1885 beregnet efter 53 000 Liter med Kr. 7 333.33 og Ølafgiften for 6 Udskjænkingsberettigede med Kr. 2400. Fattigvæsenets Udgifter ere stegne fra ca. Kr. 9000 til ca. Kr. 16 000; de understøttede, Byen tilhørende Fattiges Antal fra 228 til 302.

Den betydelige Tilvækst i Almuskolens Elevantal — medens dette for de betalende Skoler er gaaet ikke ubetydeligt nedad — i Forbindelse med Fattigbudgettets særdeles betænkelige Stigen, bestyrker yderligere, hvad der allerede er paapeget i Anledning af Formuens og Næringens Tilvækst, at Byens økonomiske Evne ingenlunde holder Skridt med dens Forøgelse i Indvaanertal. Dette, i Forening med hvad der tildels fremgaar af det om Pantsætninger, Exekutioner og Udpantninger oplyste, beviser, at, ligesom den tilbagelagte Femaarsperiode tildels har været lidet økonomisk heldig for Byen, saaledes synes den hellerikke med de Ressourcer til Udvikling og Fremgang, der for Tiden staa til dens Raadighed, at gaa nogen lysere økonomisk Fremtid imøde.

Ved kongelig Resolution af 16de Februar 1881 ere skjærpede Bygningsregler for Byen approberede.

Disse i Forening med Vandværket, der fremdeles viser sig fuldt effektivt som Slukningsmiddel, har i betydelig Grad forbedret Byens Ildssikkerhed.

Bebyggelsen, der i Femaaret ikke har været betydelig, foregaar tildels af Grundmur.

Byen tæller fremdeles en Mængde Foreninger i de forskjelligste Øiemed, blandt hvilke ikke mindre end 5 Afholdsforeninger ere stiftede i Femaaret.

Hamar Magistrat, 15de Juni 1886.

C. Voss.

Beretning

om Kjøbstaden Kongsvingers økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885.

Som oplyst i forrige Beretning, foregik der i Kongsvinger i Perioden 1876—1880 efter Stedets Forhold ikke saa liden Bebyggelse. I nærværende Periode har der derimod været høist ubetydelig Bebyggelse. Antallet af de assurerede Bygninger udgjorde ved Udgangen af 1880 128 med en Forsikringssum af 1 147 750 Kroner, medens de ved Udgangen af 1885 ligeledes kun udgjorde 128 med en Forsikringssum af 1 154 510 Kroner; i Perioden er Jernbanens 2de Eiendomme med Assurancesum 55 770 Kr. udslettet af Landets almindelige Brandforsikringsindretning.

Materialier og Arbejdspenge have i Femaarsperioden været billige, saa at det i saa Henseende har været en heldig Periode at bygge i. Standsningen i Bebyggelsen hidrører derimod derfra, at Stedet med Hensyn til Handel og anden Virksomhed ikke er gaaet noget frem i Perioden, og at den større Bebyggelse, der fandt Sted i forrige Femaar, navnlig i Aarene 1877 og 1878, har vist sig tilstrækkelig for Behovet.

Den største Del af den egentlige Byvirksomhed, bestaaende af Handel og Haandværk, har fremdeles holdt sig i den ældre Bydel. Ved Anlægget af Jernbanestationen og ved Byens Udvidelse nogle Aar derefter, troede man, at der vilde komme til at vise sig stærk Trang til Bebyggelse ved Trakten om nævnte Station (denne er beliggende omtrent 800 Meter fra den ældre Bydel), samt at Handel og Næring forøvrigt vilde trække sig derhen, men dette har vist sig ikke at være Tilfældet. Den Omstændighed, at der, forinden nævnte Anlæg og Byens Udvidelse fandt Sted, i den ældre Bydel var nedlagt ikke saa ubetydelige Kapitaler ved Bebyggelse (en Sum af ca. 1 Million Kroner), samt at vedkommende Autoriteter og Andre, hvem Landalmuen under dens Nærvær i Kongsvinger i Almindelighed skal søge, have sin Bolig i den ældre Bydel, har selvfølgelig ikke lidet medvirket til, at Virksomheden fremdeles har holdt sig dersteds omtrent paa samme Standpunkt som tidligere. Den Virksomhed, som Anlægget af Jernbanen og sammes Station i den nye Bydel i og for sig har fremkaldt, hvilken dog med Hensyn til den egentlige Byvirksomhed intet har at betyde mod den Tilbagegang, som Kongsvinger er undergaaet

som en naturlig Følge af Jernbanens Anlæg, har heller ikke overhovedet gjort nødvendig nogen videre Forandring i de tidligere bestaaende Forhold, med Hensyn til Beliggenhed af det egentlige Strøg for Virksomheden inden Byens Grændser.

Nogle faa Handelsmænd og Haandværkere have sat sig ned i den nye Bydel, men hermed er ogsaa Behovet og Kravet paa Lettelse for Trafiken dersteds tilstrækkelig tilfredsstillet. Mangel paa Husrum i den nye Bydel er der ikke; Husleien dersteds, navnlig for Arbeidsfolk, er dog noget højere end i den ældre Bydel. Af faste Eiendomme har i Femaaret været afhændet 34, ialt for en Salgssum af Kr. 186 161. Som Følge af Byens Stillestaaen, har Salgssummen for faste Eiendomme undtagelsesvis været over, men i Almindelighed under Assurancesummen. De fleste Grunde i den ældre Bydel og endel inden den nye ere fæstede mod en temmelig moderat Grundafgift. Antallet af thinglæste Panteheftelser, bestaaende af Pantobligationer, Skifteudlæg og Skadesløsbreve med Pant i faste Eiendomme, har i Femaaret udgjort 73 med samlet Beløb Kr. 197 557. Under thinglæste Heftelser er indbefattet Kommunens i 1882, i Anledning af Opførelse af en ny Almuskolebygning, af Oplysningsvæsenets Fonds Midler optagne Laan, stort Kr. 15 000.

Detailhandelen, der er Byens væsentligste Næringskilde, har i indeværende Femaar, ligesom i den næstforegaaende Femaarsperiode, ikke været af nogen Betydning. Ved Glommens Vasdrag og lige indtil Bygrændsen er bleven opført en større Mølle til Formaling af Korn, og ved Hjælp af Møllens Vandkraft drives tillige et Uldspinderi, samt en Sag til Forædling af Tømmer.

Den Bedrift, der fremmes ved disse Anlæg, som ere de eneste, der haves, har selvfølgelig skaffet Byen nogen Næring, navnlig derved, at endel Arbeidsfolk, der ere bosiddende i Byen, finde sin Sysselsættelse ved samme. Men Byen har paa den anden Side tabt en Erhvervskilde, som tidligere havdes, i Kongsvinger Fyrstikfabrik, ved at dersteds sysselsattes en ikke liden Arbeidsstok, navnlig Børn, idet Fabriken i Femaaret er afbrændt og vil ikke igjen blive opført.

De mindre gunstige Trælastkonjunkturer i Landdistriktet i de sidste Aar have selvfølgelig havt nogen Indflydelse paa de materielle Forhold ogsaa i Kongsvinger; paa samme Tid som de Handlende have været nødsagede til med Hensyn til Krediten til Landbefolkningen at strække sig videre end ellers, er Evnen hos denne til at berigtige sin Gjæld aftagen, saa at de Handlende, i Forhold til Omsætningen, have været udsatte for ikke saa lidet Tab.

Kongsvinger Kommune har i Femaaret opført en ny Almuskolebygning, hvis Kostende andrager til Kr. 16 000, i hvilken Anledning, som oven bemærket, er optaget et Laan af Oplysningsvæsenets Fonds Midler, stort Kr. 15 000. Paa dette Laan og Kommunens tidligere, i forrige Femaarsberetning omhandlede, Laan, i Anledning Opførelse af en ny Middelskole, stort oprindelig Kr. 50 000, staar nu tilrest ialt Kr. 32 864.

Søgningen til Middelskolen, der i forrige Femaarsperiode kun bestod af Gutter, men som i nærværende Periode er bleven udvidet til tillige at optage

Piger, har i de senere Aar været i stadigt Aftagende og som Følge heraf er Undervisningen for Piger og Gutter, som i de første Aar var særskilt for hver Afdeling, nu fælles baade for Gutter og Piger gennem Middelskolens 6 Klasser med et etaarigt Efterkursus for Piger, der ville underkaste sig Skolens Afgangsexamen.

Ved Udgangen af forrige Femaarsperiode havde Skolen 80 Elever (nemlig alene Gutter) og 6 Lærere, medens den ved Udgangen af 1885 havde ca. 30 Elever (nemlig baade Gutter og Piger) og 3 Lærere og 3 Lærerinder.

Elevantallet ved Byens Almuskole har derimod været i stadigt Stigende; Barneantallet ved Skolen udgjorde ved Udgangen af forrige Femaarsperiode 122, ved Udgangen af 1885: 176. Lærerpersonalet er forøget med 1 Lærerinde, altsaa er der nu ved Skolen 2 Lærere og 2 Lærerinder.

Byens Politi er, af Hensyn til Orden og Sikkerhed nede i den nye Bydel, nemlig i Trakten om Jernbanestationen, forøget med en Politikonstabel, saaledes at Politistyrken nu udgjør 4 Politikonstabler og 1 Politibetjent, — og et saadant Antal vil nu efter Indførelsen af de ved kongelig Resolution af 13de Februar 1886 stadfæstede Politivedtægter for Kongsvinger vise sig endmere nødvendigt, saafremt de deri indeholdendes Bestemmelser, navnlig om Ædruelighed og Orden paa offentlig Gade, skulle kunne overholdes.

Brand- og Vandvæsenet er i Femaaret ikke undergaaet nogen Forandring; Arealindholdet af Byens Gader og Veie er ogsaa det samme som anført i forrige Femaarsberetning, til hvilken man saaledes tillader sig at henvise.

Byens aarlige Budget er i Femaarsperioden steget ubetydeligt. Den Sum, der udlignedes paa Formue og Næring for 1880, det sidste Aar af forrige Periode, androg til Kr. 5272 (heraf vedkommer Fattigvæsenet Kr. 1772); for 1885 udgjorde Summen derimod Kr. 7350 (hvoraf til Udgifter ved Fattigvæsenet Kr. 2350). Hertil kommer Eiendomsskatten, indført i Medhold af Lov om Bykommunernes Skattevæsen af 15de April 1882 og som for 1884 og 1885 har udgjort ca. Kr. 900 aarlig. De fornødne Vedtægter angaaende Eiendomsskattens Opkrævning etc. ere stadfæstede ved højeste Resolution af 22de Januar 1884.

Skatterne have stedse holdt sig lave i Kongsvinger; dette har ogsaa været en Nødvendighed, saasom Byens Evne til at bære Skatter og andre kommunale Udredsler er høist ringe.

Her hid sættes en Opgave over Skatteansættelsen i Femaaret:

	Paa Formue pr. 1000 Kr.	Paa Næring pr. 100 Kr.
I 1880. Byskat	Kr. 0.50	Kr. 1.82. ⁶⁰
Fattigskat	- 0.50	- 0.80. ¹⁸
- 1881. Byskat	- 0.50	- 1.78. ¹⁰
Fattigskat	- 0.50	- 0.83. ³⁵

	Paa Formue pr. 1000 Kr.	Paa Næring pr. 100 Kr.
i 1882. Byskat	Kr. 0.50	Kr. 1.50 ⁶⁶
Fattigskat	- 0.50	- 0.62 ¹¹
- 1883. Byskat	- 0.50	- 2.38 ⁹⁰
Fattigskat	- 0.50	- 0.73 ⁹⁶
- 1884. Samlet Byskat	- 1.02	- 1 ⁷³²⁸ / ₁₀₀₀₀
- 1885. Do.	- 1.01 ¹¹³ / ₁₈₇	- 1 ⁹⁴⁶⁷ / ₁₀₀₀₀

Den offentlige Fattigunderstøttelse har i de 2de første Aar i Femaaret omtrent svaret til Understøttelsen i forrige Femaarsperiode, medens Understøttelsen i de 3 sidste Aar er steget noget, paa Grund af en fattig Sindssygs Henliggen paa Gaustad Sindssygeasyl samt fra flere større Refusionskrav fra fremmede Kommuner.

De egentlige Fattigunderstøttelser, ordinære og ekstraordinære, Refusionskrav samt for Medicin udgjorde:

i 1880	Kr. 2 550
- 1881	- 3 330
- 1882	- 2 530
- 1883	- 3 800
- 1884	- 4 250
- 1885	- 4 850

Vingers Sparebank, der eies af Byen i Fællesskab med Vingers og Eid-skogs Herreder, har sit Sæde i Byen og virkede ved Udgangen af 1885 med en Kapital af Kr. 1 509 587.69, hvoraf Kr. 172 065.04 var Sparebankens Eiendom, Resten Indskydernes.

Det i forrige Femaar oprettede Meieri i Kongsvinger, dannet paa Aktier, har ogsaa i sidste Femaarsperiode været i Virksomhed, skjønt i ubetydeligt Omfang, saasom Tilførselen af Melk har været ringe; det er kun fra nogle Gaarde, saadan leveres.

Folkemængden, der ved Udgangen af 1880 antoges at være 1200 Mennesker, udgjorde ved den kommunale Tælling ved Udgangen af 1885: 1262.

Ved Udgangen af 1885 udgjorde de Handlendes Antal 15 og Haandværkernes 27.

Haandværksdriften er fremdeles lidet udviklet, hvilket hidrører fra forskjellige Omstændigheder, navnlig den ubetydelige Virksomhed, der i det hele taget drives i Byen, Mangel paa Kapital og tilstrækkelig udviklet Sands for Betydningen af denne Næringsvei.

Byen har, foruden det tidligere Trykkeri, i Femaaret faaet et nyt Trykkeri, hvori Bladet „Glommendalen“ udgives.

Et Selskab for Kongsvinger Bys Vel er ligeledes i Femaaret oprettet, der nærmest har sat sig til Formaal at virke for Træplantning og Forskjønnelse forøvrigt i Byen; i den nærmeste Fremtid vil Selskabet derhos søge, om

muligt, at faa istand en Forlystelsespark for Byen og anstille Undersøgelse, hvorvidt der kan skaffes Byen en bedre Vandforsyning og i Ildebrandstilfælde et kraftigere Vandværk, end som for Tiden er Tilfældet.

2de mindre Ildebrande er i Femaaret overgaaet Kongsvinger; Bygningerne, der nedbrændte, vare assurede i Landets almindelige Brandkasse for noget over 30 000 Kroner, medens en stor Del af det Indbo, der gik tabt, var uassureret.

Daglønner for Dagarbeidere har været omtrent den samme som i næstforegaaende Femaar og holdt sig jævnt i de 4 første Aar, kun i forrige Aar var den noget mindre, paa Grund af Indskrænkning i det hele taget af Arbejdsdriften. Tjenerløn har derimod været noget større, hvortil Grunden formentlig maa søges dels i en større Udvandring blandt Tjenerklassen til Amerika end tidligere og dels i en voksende Stræben inden denne Klasse til „at være sin egen“, selv hvor Forholdene eller Omstændighederne tale derimod.

I økonomisk Velvære har Kongsvinger i Femaaret holdt sig omtrent paa samme Standpunkt som i de tidligere Femaarsperioder. Paa den ene Side er der ikke noget Hold eller Punkt, hvor der kan baseres en større lønnende Bedrift for Byen, og, selv om saa er Tilfældet, og da formentlig nærmest gennem Fabrikdrift, idet Byen ved de prægtige Vanddrag, der haves, vilde have bekvem Adgang til Anlæg deraf, mangler Byen Kapital hertil og vel ogsaa Folk, der ere i Besiddelse af en større Energi og Foretagsomhed, — medens paa den anden Side de faa Erhvervsilder, der have været og fremdeles ere knyttede til Stedet, efter de naturlige Forhold og Udviklingen i det tilstødende Landdistrikt, maa kunne paaregnes at holde sig der uforandret. Man havde nærret det Haab, at, efterat Byen havde opført en ny stor tidsmæssig Middelskolebygning og anskaffet ligeledes tidsmæssigt Skolemateriel, Søgningen til denne Skole fra Landdistriktet skulde vokse betydeligt, og at dette skulde tilføre Byen en, skjønt mindre, Indtægtskilde, og hvilket Haab ogsaa i de første Aar gik i Opfyldelse, men, som allerede oven antydet, er Søgningen i de senere Aar stadig aftaget; Aarsagen hertil antages for en stor Del at ligge deri, at under de senere Aars uheldige Konjunkturer sætte Folk sine Børn i større Udstrækning end tidligere i Almuskolen, der nu baade i Kongsvinger og det tilstødende Landdistrikt er bleven godt og tidsmæssigt udstyret.

Hvad de sædelige Forhold i Kongsvinger betræffer, da ere disse i Femaaret undergaaede adskillig Forandring til det Bedre. Navnligen er Drukkenheden i særlig Grad aftagen; det er nu sjelden at se en beruset Person paa Gaden og Afholdsforeningen „det blaa Baand“, der har bestaaet i flere Aar og tæller ikke saa faa Medlemmer, har virket særdeles heldigt baade i Byen og i Landdistriktet i Maadeholdssagens Tjeneste. Der har nu tildels, hovedsagelig som en Følge af sidstnævnte Forenings Bestræbelser, dannet sig en Opinion mod Beruselse, idet det ansees for en Skam at vise sig beruset, og, støttet til denne Opinion, har jeg som Stedets Politimester anseet det betimeligt at foranledige tilveiebragt gennem Vedtægter en Bestemmelse, hvorefter

den, der viser sig i beruset Tilstand paa offentlig Gade, af Politiet kan straffes (med Bøder). Det er, som det fremgaar af Bestemmelsen, overladt til Politiets Konduite, hvorvidt Strafansvar skal gjøres gjældende, og det siger sig selv, at der i Førstningen, medens Bestemmelsen er ny, maa gaaes frem med Lempe.

Det i Kongsvinger eksisterende Brændevinssamlag, der har Eneret til Udskjækning og Salg i Smaat af Brændevin gennem 3 Rettigheder, samt derhos har en Rettighed til Øludskjækning, har visselig ogsaa medvirket til Drukkenskabens Aftagen, da de for Samlaget givne Ordensregler strengt paa-sees overholdte. Antallet af de øvrige, der have Bevilling til Øludskjækning, er for Tiden 11, idet Beslutning dog er fattet om nogen Inddragning af dette Antal, efterhvert som Omstændighederne tillade det; for disse Beret-tigede gjælder, efter Kommunebestyrelsens derom fattede Beslutning, med Hensyn til Tiden for Aabning og Lukning af Udskjækningsstederne den samme Indskrækning, som ved Lov er fastsat for Udskjækning af Brændevin.

Det Antal Personer, der tidligere i Kongsvinger befattede sig med Udsalg af Øl i Smaat, er nu, med Hjemmel i den nye Øllov af 1884, indskrænket til 3, der til saadant Salg have erholdt Bevilling.

Kongsvinger Marked, der, efter gjentagende Gange at være nedlagt, igjen oprettedes, senest ved kongelig Resolution af 2den Februar 1880, har fremdeles vist sig at have sin Berettigelse som Heste- og Kvægmarked. Samtidig med at Byen under Markedet selvfølgelig har en noget større Handel og Virksomhed i det hele taget end ellers, er det især Landdistriktet, der høster Fordel og Nytte af et Marked i Kongsvinger, hvilket Sted ligger særdeles bekvemt, idet de overtallige Heste og andre Kreaturer, der haves om Høsten, under Markedet i Almindelighed have fundet god Afsætning, formentlig til Opkjøbere fra Sverige og Kristiania.

Kongsvinger Magistrat, 31te Mai 1886.

Eidem.

Bilag 1.

Opgave vedkommende Udsæd, Avl og Foldighed

Distrikter.	Udsæd pr. Maal (10 Ar).						
	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.
Næs	-	26	26	43	43	26	320
Ringsaker	-	31	30	40	40	30	312
Vang	20	26	32	42	45	28	360
Løiten	-	24	24	39	43	28	253
Romedal	-	27	30	45	54	27	280
Stange	-	26	34	42	48	26	280
Hedemarkens Fogderi .	20	26.6	29.3	41.9	45.6	27.4	300.8
Nordre Odalen	-	15	21	35	35	28	181
Søndre Odalen	-	18	27	-	36	-	244
Vinger	-	30 à 40	30 à 35	35 à 40	40 à 50	-	260 à 280
Eidskog	-	12	20	18	30	60	280
Vinger og Odalens Fogd.	-	19	29	29	35	44	241
Brandvold	-	13	22	35	35	35	263
Grue	-	17.5	26	32.5	37	36	235
Hof	-	21	23	38	42	43	278
Aasnæs	-	18	26	34	38	42	210
Vaaler	-	18	27	27	36	30	200
Sølørs Fogderi	-	17.5	24.8	33.3	37.6	37.2	237.2
Elverum	-	25	30	36	40	36	200
Trysil	-	-	54	54	54	-	252
Aamot	-	27	35	44	44	35	640
Storelvedalen	-	18	30	50	54	27	210
SøndreØsterdalens Fogd.	-	23.3	37.2	46	48	32.7	325.5
Lilleelvedalen	-	-	27	-	-	-	288
Tønset	-	-	25	-	-	-	550
Ytre Rendalen	-	26	34	38	43	-	277
Øvre Rendalen	-	18	36	36	36	-	350
Tolgen	-	-	34	-	34	-	139
Kvikne	-	-	35	-	-	-	556
NordreØsterdalens Fogd.	-	22	31.8	37	37.7	-	360
Amtet	20	21.7	30.4	37.4	40.8	35.3	292.9

i Hedemarkens Amt i Femaaret 1881—1885.

Avl pr. Maal.							Foldighed.						
Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.
Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.							
-	347	278	347	347	278	2560	-	13.3	10.6	8	8	10.6	8
-	294	320	350	375	250	2780	-	14	10.6	8.8	9.4	8.3	8.9
430	325	320	400	450	245	2500	21.5	12.5	10	9.5	10	8.7	6.9
-	282	240	353	366	144	2187	-	11.9	10.1	8.9	8.4	5.2	8.5
-	340	340	480	480	139	2502	-	13	11	11	9	5	9
-	260	340	420	480	260	2240	-	10	10	10	10	10	8
430	307.9	306.3	391.7	416.4	219.3	2461.6	21.5	12.4	10.4	9.4	9.1	8.0	8.2
-	150	189	245	245	168	1448	-	10	9	7	7	6	8
-	348	336	-	330	-	2380	-	19	12	-	9	-	9
-	390	270	280	320	-	2700	-	13	9	8	8	-	9
-	300	200	280	220	250	1900	-	18	12	10	8	-	8
-	297	249	268	279	209	2107	-	15	10.5	8	8	6	8.5
-	235	175	280	280	140	2100	-	18	8	8	8	4	8
-	235	240	270	285	130	2300	-	12	.9	8.5	7.5	3	9
-	300	300	330	320	240	2560	-	14.3	13.0	8.7	7.6	5.6	9.2
-	280	280	350	350	210	2100	-	15	11	10	10	5	10
-	210	280	280	280	180	2320	-	11.7	10.4	10.4	7.8	6	11.6
-	252	255	302	303	180	2276	-	14.2	10.3	9.1	8.2	4.7	9.6
-	300	300	340	350	180	2160 à 2590	-	12	10	9.4	8.7	5	10.8
-	-	432	432	480	-	2300	-	-	6	6	5	-	10
-	270	280	350	400	210	3840	-	10	8	7.5	8	6	6
-	288	300	400	432	216	2520	-	16	10	8	8	8	12
-	286	328	380.4	415.5	202	2705	-	12.7	8.5	7.7	7.4	6.3	9.7
-	-	200	-	-	-	1728	-	-	8	-	-	-	8
-	-	125	-	-	-	2750	-	-	5	-	-	-	5
-	280	346	380	414	-	3460	-	11	10	10	9.5	-	12.5
-	216	350	400	400	-	3600	-	12	10	11	11	-	10
-	-	417	-	-	-	834	-	-	12.7	-	-	-	6
-	-	300	-	-	-	3300	-	-	8	-	-	-	6
-	248	289.7	390	407	-	2612	-	11.5	8.9	10.5	10.2	-	7.9
430	278.2	285.6	346.4	364.2	202.6	2432.3	21.5	13.2	9.7	8.9	8.6	6.3	8.8

Bilag 2.

Opgave vedkommende Jordbrugsarealet samt

Distrikter.	Oprydning af Nyland.	Er Arealet for Kornsæd forøget eller formindsket siden 1875?	Er Arealet for Poteter forøget eller formindsket siden 1875?
Næs	Ubetydeligt.	Formindsket.	Formindsket.
Ringsaker	Nei, kun i mindre Udstrækning.	Antages formindsket.	Omtrent uforandret, dog antagl. formindsk.
Vang	Noget, dog har Nyrydning næsten ophørt i de 2 sidste Aar.	Formindsket.	Uforandret.
Løiten	Nei.	Formindsket.	Ant. væsentl. uforand.
Romedal	Nei.	Ikke forøget.	Omtrent uforandret.
Stange	Ubetydeligt.	Snarere formindsket.	Samme Standpunkt.
Hedemarkens Fogderi			
Nordre Odalen	Ubetydeligt.	Antages uforandret.	Antages uforandret.
Søndre Odalen	Nei.	Lidt formindsket.	Formindsket.
Vinger	Nei.	Lidt forøget, men mange Eiend. lægges ud til Skov.	Noget forøget.
Eidskog	Ja endel, men ikke af nogen synderlig Betydning i det store Hele.	Vistnok adskilligt formindsket og gjenlagt til Vold.	Omtrentlig uforandret.
Vinger og Odalens Fogd.			
Brandvold	Ikke meget.	Antages hverken forøget ell. formindsket synderlig	Antages hverken forøget ell. form. synderlig.
Grue	Ubetydeligt.	Maaske noget formindsket	Uforandret.
Hof	Nei.	Noget formindsket.	Omtrent som tidligere.
Aasnæs	Ca. 550 Maal (5500 Ar) mest Myr og vandsyg Mark.	Noget formindsket, da der dyrkes mere Hø.	Antages uforandret.
Vaalder	Nei, saagodtsom intet.	Vistnok ubetydeligt, dog er en Del heraf tillagt med kunstig Eng.	Antages uforandret.
Solørs Fogderi			
Elverum	Ikke ubetydel. er oprydd.	Antages uforandret.	Antages uforandret.
Tryssil	Ubetydeligt.	Noget formindsket.	Noget forøget.
Aamot	Ubetydeligt.	Ubetydeligt forøget	Antages hverken forøget ell. formindsk.
Storvedalen	Nei.	Hverken forøget eller formindsket.	Hverken forøget eller formindsket.
S. Østerdalens Fogd.			
Lillelvedalen	Nei.	Formindsk., hvad Kornsæd angaar, men forøget for Grønfoderavling.	Uforandret.
Tønset	Kun ubetydeligt.	Noget formindsket. Nyland og ompløiet ældre Jord tilsaaes hyppig med Havre og Eter til Foder.	Omtrent uforandret, muligens lidt forøget.
Ytre Rendalen	Nei.	Lidt forøget.	Dyrkes omtr. i samme Udstr.
Øvre Rendalen	Endel, men ikke meget.	Lidt formindsket.	Forøget.
Tolgen	Antagelig 300 Maal.	Antagelig som forhen.	Omtrent det samme som før.
Kvikne	Ganske uvæs., som Følge af de høje Arbejdspr. og store Fordr. hos Arbejderne.	Formindsket, idet der lægges mere Vind paa Fædriften.	Forøget noget.
N. Østerdalens Fogd.			
Amtet			

*) Antallet lader sig ikke med nogen Nøjagtighed fastsætte; Hovedsagen er, at Brugen af disse Maskiner aarlig-paa alle større Brug.

Landbrugsmaskiner i Hedemarkens Amt i Fømaaret 1881—1885.

Er den dyrkede Eng forøget eller formindsket siden 1875?	Rad- saa- ma- skiner.	Høstemaskiner:				Damp- tærse- ma- skiner.	Er Pigtærskemaskiner for Heste- eller Haandkraft almindelige?	Tærse- maskiner.	
		kom- bi- nerede.	enkke		Til- sam- men.			Vandkraft.	Vind.
			for Slaat.	for Skur.					
Forøget.	17	49	2	5	56	4	Begge Slags, dog mest for Haandkraft Ja, for den mindre Bruger. Bruges tildels.	1	-
Antagelig ikke saa lidet forøget.	40 à 50	60 à 70	-	-	65	8		6	-
Betydeligt forøget.	21	50	11	8	69	8		9	-
Ikke ubetydeligt forøget.	9	17	1	-	18	3	Temmelig almindel. Ja. Ja.	3	-
Forøget.	6	31	5	-	36	7		3	-
Noget forøget.	*)	*)	*)	*)	*)	8		-	-
	98	212	19	13	244	38		22	-
Antages ubetydeligt forøget.	2, saavidt bekjendt.	-	14	-	14	1	Almindeligst med Haandkraft.	1	-
Forøget.	2	-	12	-	12	1	Ja.	-	-
Forøget.	1	2	9	-	11	-	Ca. 30 Stkr.	-	-
Adskilligt forøget.	-	3	9	-	12	-	Ja.	-	-
	5	5	44	-	49	2		1	-
Antages forøget endel.	4	1	10	-	11	-	Ja.	-	-
Noget forøget.	10	10	3	-	13	1	Ja.	1	-
Noget forøget.	1	1	4	-	5	-	Ja.	1	-
Noget forøget paa Korn- landets Bekostning.	4	1	5	3	9	1	Ja.	1	-
Antages endel forøget.	4	4	5	-	9	2	Ja.	1	-
	23	17	27	3	47	4		4	-
Ikke ubetydeligt forøget.	6	1	5	-	6	-	For Haandkraft: 14. Nei. Ja.	6	-
Noget forøget.	-	-	1	-	1	-		-	-
Noget forøget.	5	4	17	-	21	-		3	-
Forøget.	3	-	16	-	16	-	Ja.	2	-
	14	5	39	-	44	-		11	-
Forøget.	-	-	9	-	9	-	Ja, næsten almin- delige.	-	-
Forøget.	-	-	8	-	8	-	Gives kun nogle faa saadanne, 4 à 6 Stkr.	-	-
Forøget.	2	9	-	-	9	-	Meget almindelige.	1	-
Forøget.	-	2	5	-	7	-	Ja.	-	-
Ant. forøg. isamme Forh. s. det oprydd. Nylands Areal	-	-	12	-	12	-	4 Pigtærskem. for Haandkr. i Herredet.	-	-
Noget forøget.	-	-	2	-	2	-	Nei, kun 1 for Haandkraft.	-	-
	2	11	36	-	47	-		1	-
	142	250	165	16	431	44		39	-

aars tiltager, og bortleies de til Brug for anden Ikkeeier; især ere kombinerede Slaa- og Meiemaskiner almindelige

Bilag 3.

Opgave vedkommende Fædriften i Hedemarkens

Distrikter.	Gjennemsnitts-				
	Arbeids- heste.	Okser.	Kjør.	Ungnøt.	Kalve.
Næs	Kr. 250 à 300	Kr. 80 à 100	Kr. 80	Kr. 50	Kr. 5
Ringsaker	300	80	70	35	15 Spædkalve 4
Vang	300	120	100	40	6
Løiten	280	70	80	40	16
Romedal	300	100	70	50	25
Stange	300	60	70	30	5
Hedemarkens Fogderi	292.5	86.7	78.3	40.8	12
Nordre Odalen	250	60	50	20	8
Søndre Odalen	300	80	60	30	8
Vinger	300	65	70	20	5
Eidskog	400	40	60	30	5
Vinger og Odalens Fogderi	312.5	61.2	60	25	6.5
Brandvold	300	80	60	40	10
Grue	320	90	70	40	10
Hof	250	50	60	30	10
Aasnæs	300	60	50	25	8
Vaaler	250	70	55	32	10
Solørs Fogderi	284	70	59	33.4	9.6
Elverum	250 à 350	80 à 100	60 à 80	30 à 50	10 à 15
Tryssil	260	80	70	30	16
Aamot	300	64	70	30	20
Storelvedalen	300	75	70	35	8
Søndre Østerdalens Fogderi	290	77.2	70	33.7	14.1
Lillelvedalen	200	70	65	40	10
Tønset	250	70	60	35	10
Ytre Rendalen	350	75	65	35	5
Øvre Rendalen	250	70	80	40	5
Tolgen	250	70	50	25	5
Kvikne	240	80	65	35	5
Nordre Østerdalens Fogderi	256.7	72.5	64.2	35	6.7
Amtet	287.1	73.5	66.3	33.6	9.8

1) Men ikke Adgang til Salg.

Amts Landdistrikt i Femaaret 1881—1885.

pris.			Gjennemsnitligt Melke- udbytte om Aaret pr. Ko		Gjennemsnitspris i 1885	
Voksne Faar.	Voksne Gjeder.	Voksne Svin.	for de mere fremskredne Gaardbrugere.	overhovedet i Herredet.	pr. Liter nysiet Melk.	pr. Kg. Smør.
Kr.	Kr.	Kr.	Liter.	Liter.	Øre.	Kr.
10	-	-	1 600	1 100	7	1.80
9	10	50	1 300	900 à 1 000	7	1.73
10	10	65	1 575	1 200	8	1.70
10	12	60	1 700	1 200	8.5	1.80
8	8	60	1 500	1 200	8	1.70
10	-	60	1 400	1 200	7	1.60
9.5	10	59	1 512.5	1 141.5	7.6	1.72
7	7	50	1 800	1 200	8	1.60
8	-	40	1 800 à 2 000	1 200 à 1 300	7.5	1.60
8	5 à 6	70	1 500	900	9.5	1.60
10	Holdes næsten ikke.	80	1 800	1 500	10	1.60
8.2	6.2	60	1 750	1 212.5	8.7	1.60
6	6	80	1 200	800	8	1.60
8	8	75	1 600	1 100	7	1.50
8	6	60	1 400	1 200	8	1.40
8	7	50	1 400	1 000	7	1.20 à 1.60
7 à 8	6 à 7	55	1 500	800	9	1.60
7.5	6.7	64	1 420	980	7.8	1.50
10 à 12	10 à 12	80 à 100	1 500 à 2 000	1 200	8	1.60 à 2.00
8	10	80	1 500	1 200	10	1.72
10	10	70	1 700	1 400	8	1.70
7	7	60	1 600	1 200	9	1.90
9	9.5	75	1 637.5	1 250	8.7	1.78
8	10	Sælges ikke.	1 600	1 200	8	1.60
8	10	-	1 600	1 400	10	1.60
10	12	70	1 400	1 000	10	1.80
10	10	60	1 450	1 200	8	1.70
8	10	40	1 500	1 200	-	1.70
6	6	Hverken kjøbes eller sælges.	1 400	1 000	7	1.65
8.3	9.7	56.7	1 491.6	1 166.6	8.6	1.67
6.5	8.4	62.9	1 562.3	1 150	8.3	1.65

Bilag 4¹⁾.

Opgave over Udpantninger og Exekutioner, foretagne af Lensmændene i Hedemarkens Amt i Femaaret 1881—1885.

Distrikter.	Udpantninger for Skatter.		Andre Udpantninger.		Exekutioner.	
	Antal.	Beløb. Kroner.	Antal.	Beløb. Kroner.	Antal.	Beløb. Kroner.
Næs	308	26 460.31	509	20 281.85	118	14 435.95
Ringsaker	2 417	111 839.33	369	4 107.49	69	10 445.34
Vang	1 490	71 457.95	160	21 751.15	105	17 481.69
Løiten	1 610	39 264.00	408	3 381.00	59	8 083.00
Romedal	1 990	27 505.28	513	13 530.84	279	37 261.11
Stange	1 166	51 592.60	395	5 880.99	358	56 583.65
Hedemarkens Fogderi .	8 981	358 119.47	2 354	68 933.32	988	144 290.74
Nordre Odalen	819	16 111.70	120	1 927.22	108	20 600.55
Søndre Odalen	1 542	36 920.05	52	1 404.30	96	19 402.68
Vinger	2 805	68 188.59	305	2 044.00	128	17 554.13
Eidskog	3 038	40 955.59	7	109.00	487	62 164.00
Vinger og Odalens Fogd.	8 204	162 175.93	484	5 484.52	819	119 721.36
Brandvold	683	52 749.00	37	439.00	126	17 041.00
Grue	1 208	52 665.00	11	350.00	145	25 263.00
Hof	905	40 049.00	13	273.00	65	12 987.00
Aasnæs	1 015	60 792.10	1 349	13 270.60	423	68 651.84
Vaaler	2 010	38 247.09	19	486.36	134	26 353.78
Solørs Fogderi	5 821	244 502.19	1 429	14 818.96	893	150 296.62
Elverum	2 545	25 349.72	30	1 157.68	302	51 144.64
Tryssil	1 403	15 101.28	122	1 329.78	622	78 901.71
Aamot	684	14 755.84	17	648.66	119	22 460.83
Storelvedalen	1 441	25 165.00	140	2 248.00	169	31 369.00
Søndre Østerdalens Fogd.	6 073	80 371.84	309	5 884.12	1 212	183 876.18
Lilleelvedalen	267	5 243.00	1	68.00	166	19 909.00
Tønset	553	11 968.00	10	532.00	378	46 428.00
Ytre Rendalen	226	3 651.00	-	-	55	10 360.00
Øvre Rendalen	374	8 362.00	-	-	180	31 280.00
Tolgen	20	152.00	9	271.00	198	34 384.00
Kvikne	122	3 053.00	3	327.00	55	9 054.00
Nordre Østerdalens Fogd.	1 562	32 429.00	23	1 198.00	1 032	151 415.00
Amtet	30 641	877 598.43	4 599	96 318.92	4 944	749 549.90

1) Tabellen er bleven sammendraget i det statistiske Centralbureau.

Bilag 5¹⁾.

Opgave over thinglæste og aflæste Panteheftelser samt over afholdte Tvangsauktioner i Hedemarkens Amt
i Femaaret 1881—1885.

Sorenskriverier.	Thinglæste Panteheftelser.		Deraf til Hypothekbanken.		Aflæste Panteheftelser.		Deraf til Hypothekbanken.		Tvangsauktioner over fast Gods.		Tvangsauktioner over Løsøre.	
	Antal.	Beløb. Kroner.	Antal.	Beløb. Kroner.	Antal.	Beløb. Kroner.	Antal.	Beløb. Kroner.	Antal.	Tilslagssum. Kroner.	Antal.	Tilslagssum. Kroner.
Nordre Hedemarken	390	1 378 441.00	89	317 869.00	326	660 364.00	45	131 860.00	7	52 430.00	55	10 187.37
Søndre Hedemarken	579	1 945 852.83	115	410 820.00	547	1 482 589.59	60	214 100.00	40	347 074.00	174	67 310.91
Hamar	372	1 283 440.77	87	335 600.00	271	665 603.24	18	20 000.00	6	101 321.03	8	5 800.05
Vinger og Odalen .	966	4 338 966.00	486	1 398 886.00	815	2 471 978.00	174	319 110.00	30	167 590.00	119	33 184.00
Solør	1 115	5 348 184.00	598	1 951 632.00	776	2 779 718.00	163	328 548.00	106	466 704.00	130	53 293.00
Søndre Østerdalen .	839	4 407 841.00	97	539 500.00	558	2 201 749.00	9	38 016.00	110	352 725.00	183	87 381.00
Nordre Østerdalen .	789	3 041 061.00	275	729 250.00	576	686 148.00	24	31 040.00	57	187 050.00	50	14 020.00
Amtet	5 050	21 743 786.60	1 747	5 683 557.00	3 869	10 948 149.83	493	1 082 674.00	356	1 674 894.03	719	271 176.33

¹⁾ Se Note 1 foregaaende Side.

Hedemarkens Amt.

Bilag 6.

Opgave vedkommende Tømmerflødningen i Hedemarkens Amts Vasdrag
i Femaaret 1881—1885.

Hovedvasdragets eller Bivasdragets Navn.	Distrikt, hvor Tømmeret hovedsagelig er hugget.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
Brumun Elv	Ringsaker Almen- ning	-	600	657	600	-
Flagstadelven	Vang og Furnæs	-	-	760	205	-
Haug- og Trøftaaen	Stange Almenning	778	987	1 130	975	1 168
Vikselven	Romedal	-	-	-	200	-
Faldaaen	. . . . .	-	133	198	-	565
Glommens Hovedvasdrag inden Søndre Odalens Herred	. . . . .	1 743	2 202	2 483	2 373	2 527
Dystaaen Bivasdrag	. . . . .	676	433	1 487	651	281
Sæteraen Bivasdrag	. . . . .	3 288	3 605	4 754	6 358	1 767
Dølsensjø og Sloaaen Bivasdrag Opstadaaen og Storsjøens Do.	Søndre Odalen	565	986	1 020	1 004	1 000
Mangaaen Vasdrag	. . . . .	760	1 020	865	1 215	967
Faldaaen	Romedal	128	76	15	-	-
Gaukaaen	Do. og Stange	1 097	924	1 000	725	1 347
Gransjøbækken, Bundtjerns- bækken, Malungsaen og Rasensjøerne	Do. og Do.	233	519	747	394	-
Grytaen	Romedal og Nordre Odalen	658	528	1 148	642	899
Haugsaen	Nordre Odalen	1 527	1 047	280	424	-
Juraen	Do.	1 456	1 902	1 399	1 335	619
Kuggerudsaen	Do.	1 296	686	282	255	467
Løvsetaaen	Do.	262	157	1 637	136	-
Mørkaen	Do. og Eidsvold	939	1 063	680	793	737
Tannaen	Do. Do.	963	837	1 813	1 126	719
Trøftaaen	Do. og Stange	125	110	129	10	111
Østvandsaaen	Do. og Solør	858	577	820	989	1 041
Storsjøen, Sandsjøen, Raasen- sjøen og Osaen	Nordre Odalen	1 793	1 799	2 056	1 591	647
Gaasvandsaaen	Solør og Romedal	3 909	4 105	5 114	3 788	5 721
Vingersjøen	SkandsgaardSæter- skov, Vinger	-	-	-	-	497
Do. og Skinderbølaen	Skinderbøl Skov, Vinger	-	-	-	4 400	2 000
Møkern, Fagernæs- og Varildsjøen	Fagernæs Skov og Lekvattnet, Sverige	3 000	3 000	3 000	3 000	6 000
Do. Do. (O. Thomasen)	Aaserud Skov, Vinger	5 00	1 500	2 400	1 500	2 000
Do. Do. (A. Solberg)	Solberg Skov, Do.	1 000	900	2 000	1 800	2 518
Vingersjøen	Skandsgaard Skov, Vinger	1 400	1 400	1 500	1 500	1 900
Fagernæssjøen	Hakaas Skov, Brandvold	2 000	2 500	2 500	-	-
		-	-	1 000	1 500	825
	Lateris	30 954	33 596	42 874	39 489	36 323

Bilag 6 (Forts.).

Hovedvasdragets eller Bivasdragets Navn.	Distrikt, hvor Tømmeret hovedsagelig er hugget.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
Til Aabogen Station kjørt	Transport	30 954	33 596	42 874	39 489	36 323
	Østgaardens Skov, Vinger	1 000	1 000	900	900	800
Børrudaaen	Eidskog	800	800	900	900	1 000
Nordfeldaaen	Do.	400	300	300	400	400
Veksaen	Do.	200	150	250	200	200
Billingsaaen	Do.	1 500	1 500	2 000	2 000	1 000
Buelven	Do.	100	100	200	200	300
Sootkanalen	Do.	4 000	5 000	5 000	6 000	6 000
Glommen	Brandvold	2 288	1 548	1 351	769	988
Agnaaen	Do.	920	1 288	724	575	493
Nueren	Do.	605	2 518	535	165	557
Skadsvasdraget	Do.	6 700	10 956	9 460	5 936	4 437
Præstegaardstjernet	Do.	693	885	692	708	454
Glommen	Grue	1 272	1 300	702	791	296
Agnaaen	Do.	1 485	1 288	1 983	1 506	943
Domma	Do.	667	553	893	815	513
Vestaaen	Do.	146	330	161	501	235
Navnaaen	Do.	1 000	1 523	1 353	1 667	764
Grøtaaen	Do.	117	122	54	11	34
Gaardsjøen	Do.	436	394	473	837	213
Tjuraaen	Do.	698	915	681	232	368
Vebergsgaaen	Do.	597	791	377	480	599
Skadsvasdraget	Do.	6 203	5 252	10 328	6 770	5 804
Glommen	Hof	437	1 109	618	572	630
Vestaaen	Do.	209	1 352	271	510	1 093
Navnaaen	Do.	733	239	89	162	154
Grøtaaen	Do.	563	496	134	161	-
Flisa	Do.	1 487	749	1 033	2 622	1 411
Sorma	Do.	2 216	2 926	2 001	3 249	542
Tyskaaen	Do.	1 919	1 526	1 119	1 547	1 006
Glommen	Aasnæs	250	904	187	279	509
Flisa	Do.	8 080	9 157	7 097	5 001	7 902
Alunbækken	Do.	650	267	766	378	77
Hasla og Jesaassjøen	Do.	2 210	3 271	2 862	1 197	1 056
Kynna	Do.	1 991	1 500	1 754	1 838	2 327
Krokkaaen	Do.	151	235	173	322	58
Lindaaen	Do.	657	214	302	1 892	936
Nyaaen	Do.	365	1 112	2 172	769	2 327
Tyskaaen	Do.	456	623	1 622	140	383
Tveraaen	Do.	67	496	37	120	46
Vermundsjøen	Do.	1 205	890	980	2 043	357
Vestaaen	Do.	44	157	26	24	31
Glommen	Elverum	4 408	7 920	10 345	3 196	5 972
Agnaaen	Do.	1 067	750	1 177	958	1 957
Bronkaavasdraget	Do. og Vaaler	1 055	1 086	1 547	937	1 081
Horna	Elverum	508	893	214	275	489
Jømna	Do.	1 827	1 522	2 108	1 720	2 310
	Lateris	95 336	111 503	120 825	101 764	95 175

Bilag 6 (Forts.).

Hovedvasdragets eller Bivasdragets Navn.	Distrikt, hvor Tømmeret hovedsagelig hugges.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
	Transport	95 336	111 503	120 825	101 764	95 175
Julussa	Elverum	2819	3 192	2 774	2 496	2 653
Lekjerna	Do.	851	1 484	808	542	305
Norderaaen	Do.	451	753	3 133	1 505	834
Øksna	Do.	24	-	-	-	-
Ringsaasbækken	Do.	-	506	1 184	231	520
Terningaaen	Do.	-	29	353	-	-
Ulvaaen	Do.	2945	3 132	3 563	2 862	3 256
Røta	Do.	-	90	1 295	-	-
Kynna	Do.	2270	2 235	2 028	2 330	2 716
Flisa lille	Do.	119	313	412	-	841
Bjua	Do.	-	613	532	228	30
Tryssilelven	Tryssil	18 053	20 540	24 591	16 564	23 254
Gjennem Osen Sjø, Valmen, Brøa, Ena, Tverena, Ulv- sjøerne og Rena til Glommen	Osen	6585	6 707	5 141	3 000	4 471
Glommen	Aamot	4 201	3 303	3 208	2 513	1 753
Aasta	Do.	1 709	481	1 082	293	892
Blikaen	Do.	193	350	274	-	-
Hovda	Do.	246	201	174	113	266
Julussa	Do.	2 193	2 565	1 998	857	1 064
Lilleulvaaen	Do.	749	1 284	980	1 152	321
Osa, nordre	Do.	450	469	1 661	1 100	2 427
Osa, søndre	Do.	1489	7 679	2 980	1 430	3 114
Rena, søndre	Do.	5825	8 368	4 968	2 178	3 812
Slemma	Do.	3004	3 127	965	1 369	1 539
Skynna	Do.	198	234	205	74	73
Æra, østre	Do.	625	367	1 090	266	209
Luva	Do.	-	-	193	-	-
Glommen	Storelvedalen	34 219	23 997	17 911	18 559	19 099
Do. med Bielve	Lillelvedalen	5 358	5 510	5 425	4 877	4 630
Do. - Do.	Tønset, Tyldalen og Brydalen	3 097	3 608	2 078	2 975	6 772
Do. - Do.	Rendalen	18 637	23 829	21 492	16 658	16 026
I Vasdrag, der gaa til Sverige	Do.	931	1 191	1 074	832	801
Glommen	Vingelens Sogn, Tolgen Kronslov samt 2 Gaarde i Tolgen	450	420	470	450	800
Orkla med Bielve Inna og Gisna (Byna)	Inset, Annex til Kvikne	2 553	4 645	3 380	2 589	1 358
Ialt		215 580	242 725	238 247	189 807	199 011

V.

Kristians Amt.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand i Kristians Amt
i Femaaret 1881—1885.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Ifølge Fogdernes Opgaver udgjorde ved Udgangen af 1885 Antallet af særskilt skyldsatte Brug 12 601 med en samlet revideret Skyld af 26 047 Daler 2 Ort 6 Skilling. Heraf var 11 217 egentlige Jordbrug med revideret Skyld 25 087 Daler „ Ort 5 Skill. Ved Udgangen af 1880 var Antallet af særskilt skyldsatte Brug 11 856. I Periodens Løb er altsaa Brugenes Antal forøget med 745, hvilket viser nogen Affagen i Udstykningen, idet Forøgelsen i forrige Femaarsperiode udgjorde 1076.

Noget Uaar er i denne Periode ikke indtruffet, men saavel 1881 som især 1885 vare mindre gode Aar, idet Avlingen baade af Hø, Korn og Poteter i det hele blev under middels, ligesom ogsaa Udbyttet af Sæterdriften blev under det almindelige, i 1885 adskilligt derunder. 1882 og 1884 vare almindelige Middelsaar. Vistnok blev i 1882 Potetavlingen liden og formindskedes ved Tørraaddenhed, men til Gjengjæld fik man en Hø- og Kornavling som i et godt Middelsaar, ligesom Udbyttet af Sæterdriften var tilfredsstillende. I 1884 blev saavel Hø- som Korn- og Potetavlingen som i et almindeligt Middelsaar og Udbyttet af Sæterdriften ligeledes middels. 1883 var denne Periodes bedste Aar og i det hele et meget godt Aar, idet Høavlingen, om end af mindre god Kvalitet, blev meget betydelig over det hele Amt, og Kornavlingen i det hele taget over middels, ligesom Potetavlingen ogsaa tiltrods for den overalt indtrufne Tørraaddenhed gjennemsnitlig blev henimod et Middelsaars. Udbyttet af Sæterdriften var derhos i 1883 godt, i nogle Distrikter over det almindelige.

Omstaaende Tabel over den gjennemsnitlige Avl pr. Maal og den gjennemsnitlige Foldighed i denne og foregaaende Periode er uddraget af den officielle Statistik. Efter Tabellens Udvisende skulde denne Periode i Godhed staa lidt tilbage for den forrige. — Da Folketælling ikke er bleven afholdt ved Udløbet af Tiaaret 1876—1885, og der saaledes ikke siden 1875 er bleven indhentet de Talopgaver vedkommende Jorddyrkingen og Fædriften, der erhverves ved Folketællingerne, savnes der de statistiske Data, der ere fornødne til med nogen Sikkerhed at bedømme Tilstanden i nævnte Henseende ved Udgangen af sidste Femaarsperiode.

Skjønt Aargangene efter det foran anførte have været gjennemsnitlig ganske gode, har dog det Nettoudbytte, som Jordbruget i denne Periode har skaffet Landmanden, været lidet tilfredsstillende, væsentlig paa Grund af de lave og nedadgaaende Kornpriser, samtidig med at Arbejdspriserne (Driftsomkostningerne), navnlig som Følge af den stærke Udvandring af arbejdsføre Folk, have været høje og i Stigende. Dette i Forbindelse med, at Priserne ogsaa paa saagodtsom alle øvrige Landmandsprodukter samt paa Træløst have været lave, uden at være ledsaget af tilsvarende Prisbillighed og Prisfald paa de Varer (Kjøbmandsvarer), Gaardbrugerne hovedsagelig maa købe, har ført til Svækkelse i Gaardbrugernes allerede før reducerede økonomiske Evne, mest selvfølgelig i de Distrikter af Amtet, saaledes Valders og Størstedelen af Gudbrandsdalen, hvor de store Afstande fra Byerne samt Mangelen paa tidsmæssige Kommunikationer vanskeliggjør Afsætningen paa egne Produkter og fordyrer de Varer, man er nødt til at købe. Heri maa vistnok søges en væsentlig Grund til, at der i denne Femaarsperiode gennemgaaende — alene nogle faa Herreder undtagne — kun er opbrudt høist ubetydeligt af Nyland, vistnok endnu mindre end i forrige Periode, og at væsentligere Grundforbedringer ogsaa kun have fundet Sted i ringe Udstrækning. Under de foran anførte mislige Konjunkturer har nemlig Landmanden i Almindelighed ikke havt Evne til i nogen mærkbar Grad at foretage Bekostninger til Jordens Opbrydning, og, hvor den økonomiske Evne ikke har manglet, har, paa Grund af Konjunkturerne, vistnok den Betragtning for en stor Del gjort sig gjældende, at saadanne Bekostninger kun under mere end almindelig gode Jord- og Terrænforholde vilde vise sig at svare Regning. De anførte Omstændigheder have imidlertid paa den anden Side ledet til, at man almindelig har faaet Øiet op for Nødvendigheden af at lægge sig mere efter den med mindre Driftsomkostninger forbundne Avling af Hø og derigjennem Produktion af Melk og Fedevarer. En Følge heraf er det da væsentlig, at Agerarealet er bleven tildels ikke ubetydeligt indskrænket, samtidig med at Arealet for kunstig Eng i tilsvarende Grad er bleven forøget. Opfatningen af det gavnlige i denne Brugsmaade er dog i flere Distrikter, navnlig i Fjeldegnene, kun ufuldstændig trængt igjennem, hvorfor Agerarealet der endnu er forholdsvis for stort, idet man ikke evner at holde det i god nok Hævd til at give en tilfredsstillende Avling. Under den i Periodens Løb voksende Interesse for Jordbrugets Fremme har dog den nyere Brugsmaade vundet mere og mere

Tabel vedkommende Agerbruget i Kristians Amt.

Fogderier.	Gjennemsnitlig Avl pr. Maal i Hektoliter i Femaarene 1876—1880 og 1881—1885.													
	Hvede.		Rug.		Byg.		Blandkorn.		Havre.		Erter.		Poteter.	
	1876— 1880.	1881— 1885.	1876— 1880.	1881— 1885.	1876— 1880.	1881— 1885.	1876— 1880.	1881— 1885.	1876— 1880.	1881— 1885.	1876— 1880.	1881— 1885.	1876— 1880.	1881— 1885.
Nordre Gudbrandsdalen	-	-	2.22	2.26	3.06	2.98	2.92	3.01	2.78	3.00	1.67	1.58	22.94	15.12
Søndre Gudbrandsdalen	2.36	-	2.36	1.96	2.64	2.62	3.20	3.15	3.48	3.36	1.95	1.94	20.57	20.78
Toten	-	-	2.36	2.79	3.20	2.79	3.48	3.32	3.48	2.99	2.09	2.44	22.66	21.25
Hadeland og Land	2.78	2.04	2.78	2.61	2.92	2.98	3.20	3.47	3.06	3.14	1.81	2.21	19.60	14.79
Valders	-	-	2.36	1.20	2.64	2.83	3.06	2.82	3.06	2.37	1.53	1.45	24.60	17.58
Amtet	2.64	2.04	2.36	2.34	2.92	2.85	3.20	3.29	3.20	3.05	1.81	2.20	22.10	18.23

Kristians Amt.

Fogderier.	Gjennemsnitlig Foldighed i Femaarene 1876—1880 og 1881—1885.													
	Hvede.		Rug.		Byg.		Blandkorn.		Havre.		Erter.		Poteter.	
	1876— 1880.	1881— 1885.	1876— 1880.	1881— 1885.	1876— 1880.	1881— 1885.	1876— 1880.	1881— 1885.	1876— 1880.	1881— 1885.	1876— 1880.	1881— 1885.	1876— 1880.	1881— 1885.
Nordre Gudbrandsdalen	-	-	10.1	9.2	10.1	8.2	7.5	7.4	6.5	6.8	6.6	5.6	6.3	5.2
Søndre Gudbrandsdalen	9.0	-	11.1	9.3	7.7	7.4	7.8	7.5	8.0	7.5	5.9	5.9	7.3	7.2
Toten	-	-	11.1	9.6	9.3	8.2	7.7	7.7	7.0	6.8	6.6	7.3	7.2	7.1
Hadeland og Land	10.1	10.2	12.9	13.6	8.4	8.3	7.2	7.5	6.4	7.1	5.8	7.7	6.6	6.4
* Valders	-	-	10.6	6.0	6.7	7.2	7.4	6.7	7.8	4.7	7.5	6.8	7.7	6.3
Amtet	9.8	10.2	11.1	10.2	8.4	7.9	7.5	7.5	7.2	6.9	6.4	7.1	7.0	6.6

Indgang. Jorden er bleven undergivet en bedre og omhyggeligere Behandling, hvortil ogsaa forbedrede Agerbrugsredskaber have ydet god Hjælp. Vekselsbrug er især i Totens og Hadeland og Lands Fogderier bleven mere og mere almindeligt og derunder Dyrkning af kunstige Græsarter — Kløver og Timothei — hvorved paa flere Steder en lønnende Græsfrøavl er kommen igang; i denne Forbindelse bemærkes, at der ved Landbrugsskolen er oprettet en Frøkontrolstation. Af Landbrugsmaskiner er i Totens samt Hadeland og Lands Fogderier anskaffet et stort Antal, især Høstemaskiner (Slaa- og Meiemaskiner), hvoraf ved Periodens Udløb i nævnte Fogderier fandtes henholdsvis 157 og 179, men ogsaa Radsaamaskiner, hvoraf respektive 31 og ca. 50. Antallet af Damptærskemaskiner udgjør for det hele Amt 37, hvoraf 14 i Toten og 17 i Hadeland og Land. I Valders og Gudbrandsdalens Fogderier er Antallet af Landbrugsmaskiner, væsentlig paa Grund af Terrænets Hinderlighed, lidet, naar undtages de saakaldte „Lomske“ Radsaamaskiner, hvoraf ca. 500 i Nordre Gudbrandsdalen og et ikke ubetydeligt Antal i Søndre Gudbrandsdalen, hvor de dog siges at gaa af Brug.

Amtets Landbrugsskole er bleven noget udvidet, idet det planmæssige Elevantal er forøget fra 12 til 16, og Skolen har havt god Søgning, dog kun i ringe Grad fra Gudbrandsdalen — dens sydligste Del undtagen — og endnu mindre fra Valders. Tvende Amsagronomer have ogsaa i denne Periode virket, ligesaa Amtets Landbrugsforening, hvis Virkemidler for den væsentligste Del have bestaaet af Statens og Amtets Bidrag, tilsammen Kr. 2600 aarlig. Til Landbonæringens Fremme er ogsaa stiftet mindre Landboforeninger, hvoraf 5 findes i Hadeland og Land og 4 i Søndre Gudbrandsdalen — alle oprettede i denne Periode undtagen et Par, der ere ældre. Under de tidnævnte uheldige Konjunkturer for Jordbruget har imidlertid Interessen og Arbejdet for dets Fremme ikke formaaet at fremvise nogen større Resultater, men Fremskridt i Jorddyrkingen have dog, som anført, fundet Sted, og iallefald i Amtets bedre stillede Distrikter, Toten og Hadeland og Land, have Fremskridtene været jævne og gode.

I Udskiftningsvæsenets Tjeneste have fremdeles 3 Udskiftningsformænd stadig været fuldt beskæftigede, hvilken Styrke dog har været utilstrækkelig til at fremme Udskiftningsværket med den Hurtighed, som maa ansees for ønskelig.

2. Fædrift.

Allerede i forrige Femaar vare Priserne paa Heste faldne betydeligt fra sin tidligere Høide og ere i dette Femaar vedblevne at falde. Alligevel udgjør Hesteopdrætning til Salg fremdeles en for de fleste Dele af Amtet særdeles vigtig Indtægtskilde. I den sydligere Del af Amtet formenes Hesteavlens dog noget aftaget, hvortil foruden de lavere Priser ogsaa Meierierne

have medvirket. Man har nemlig fundet, at Meieribedriften i Regelen giver Landmanden den sikreste og jævreste Indtægt, hvorfor Mange have indskrænket Hesteantallet til det for Gaardens Brug høist nødvendige og forøget Besætningen paa Fjøsset. Til Belysning af dette Forhold mangle dog statistiske Data. Den gennemsnitlige Pris for en god Arbeidshest var i 1885 Kr. 256 mod Kr. 280 i 1880 og Kr. 368 i 1875. Høiest i Hadeland og Land, Kr. 305 mod Kr. 375 i 1880 og Kr. 520 i 1875, lavest i Nordre Gudbrandsdalen, Kr. 205 mod Kr. 213 i 1880 og Kr. 284 i 1875.

De offentlige Foranstaltninger til Hesteavlens Fremme i Amtet ere ikke i dette Femaar undergaaede nogen Forandring. Hvad angaar private Associationer og Interessentskaber i samme Hensigt, da vedbliver Dannelsen af saadanne Foreninger til Indkjøb af Stodhingste, der udstationeres dels i Bygderne, dels paa Hesteavlssætre.

For Kreaturstellets Fremme antages Interessen at være i Vækst, omend kun langsomt. Den Opfatning har nemlig mere og mere trængt ind, at det er gennem Fædriften, at Jordbrugeren nu maa søge det Væsentligste af sin kontante Indtægt. De økonomiske Vanskeligheder, hvorunder det hele Amt lider, vanskeliggjøre imidlertid den Nybygning paa rationel Vis af Fjøs og Stald, der mangesteds kunde være ønskelig fremfor det nuværende Stel. Alligevel er Sandsen for et bedre og renligere Fjøsstel i nogen Stigning. Mere viser Interessen for Kreaturstellets Forbedring sig dog i Forsøg paa Raceforbedring ved Indkjøb og Udstationeren af Telemarksokser. Saavel Dyrskuerne, de større, der afholdes med Statstilskud, og de mindre, der afholdes for Distrikternes Regning med Bidrag af Landbrugsforeningen, som de i den senere Tid med Støtte af den sidste afholdte Fjøsokser have bidraget til, at Landmanden har faaet et bedre Skjøn til at vælge sine Avlsdyr, ligesom den udvidede Meieridrift har givet den bedste Erfaring for Nyttens af at holde gode Melkedyr og derved været en Spore i denne Retning.

Iøvrigt holdes endnu for det meste for stor Besætning og det har vist sig overmaade vanskeligt at bryde med gammel Sædvane i saa Henseende, navnlig i Fjeldbygderne, hvor man lægger an paa Kreaturavl til Salg. Tildels bidrager ogsaa den betydelige Hesteavl til, at Kreaturfodringen ikke bliver, som den burde være.

Priserne paa Storfæ vare i 1885 gennemsnitlig i Amtet: for Okser Kr. 65 (i 1880 Kr. 74), for Kjør Kr. 63 (i 1880 Kr. 67), for Ungfæ Kr. 40 (i 1880 Kr. 42), for Faar og Gjeder Kr. 9 mod Kr. 9 à 10 i 1880.

Antallet af Fællesmeierier og saadanne Meierier, der, om de end eies af Enkeltmand, dog ere anlagte paa Indkjøb af Melk, er i Femaaret steget noget. De udgjorde nemlig i 1885: 40 mod 31 i 1880, talrigst i Toten: 23 (i 1880: 20), i Valdres intet. En større Del af Meierierne ere forsynede med Centrifugemaskiner. Meieriernes Produktion har indskrænket sig til Smør og Magerost.

Det gennemsnitlige Melkeudbytte i Amtet pr. Ko har været opgivet til ca. 1055 Liter aarlig mod 1148 i 1880, hvilken sidste Opgave dog da antoges vel høi.

Den gjennemsnitlige Pris pr. Kilogram Smør har været Kr. 1.62 (ca. Kr. 1.58 i forrige Femaar). Prisen pr. Liter Melk har ogsaa, hvor saadan er Gjenstand for Salg, holdt sig som i forrige Femaar i ca. 7 à 8 Øre.

Sætermeieriernes Antal er derimod ikke tiltaget. Aarsagen hertil opgives at være Afstanden mellem Sætrene, der paa de fleste Steder er for stor, til at det antages hensigtsmæssigt at oprette saadanne Fællesmeierier, der forudsætte, at Sætrene ligge hinanden saa nær, at Transporten af Melken kan foregaa uden særlig Vanskelighed.

Begge Amtets Agronomer finde, at Landbrugets Stilling i Amtet ved Udgangen af Perioden berettigede til godt Haab for den fremtidige Udvikling. Den ene, Ødegaard, har anført, at Landbrugets Udvikling for Tiden maa antages at gaa i en sund Retning. Dette, bemærker han, at man viser Husdyrene større Opmærksomhed, at man lægger større Vægt paa Foderdyrkning, giver Haab om, at Jordens Frugtbarhed vil øges, og at Afkastningens Størrelse af den Grund atter vil komme til at staa i et mere rimeligt Forhold til Produktionsomkostningerne.

3. Skovdrift.

Uagtet de ogsaa i dette Tidsrum synkende Priser paa Trælasten har Hugsten ikke lidet oversteget forrige Periodes. Efter Opgaverne over Tømmerflødning samt over Forbruget ved flere Sagbrug har man opgjort følgende Beregning over hvad der i Femaaret er hugget inden Amtet til Udførsel fra Distrikterne.

Paa Randsfjorden er efter Føgdens Opgave ved Bugserdampskibet „Løven“ nedflødet til Hadelands Vasbund	146 668 Tylvter		
Hertil kommer det Tømmer, der er nedflødet uden Dampskibets Hjælp	35 000	—	
			181 668 Tylvter
Paa Bægnas Vasdrag er flødet fra Valders	64 620 Tylvter		
I Urula, naar man efter et løst Skjøn fra-trækker hvad der vedkommer Buskeruds Amt	ca. 19 000	—	
			83 620
Paa Mjøsen er flødet fra Amtet efter Opgave over Flødningen ved Dampskibet „Færdesmanden“	50 526 Tylvter		
Ved Lillehammer Dampsag er forædlet	10 961	—	
- Bjørnstad	3 569	—	
- Birid	1 431	—	
			66 487
			331 775 Tylvter

eller gjennemsnitlig ca. 66 000 Tylvter aarlig.

Det samlede Kvantum i forrige Periode udgjorde ca. 260 000 Tylvter eller gjennemsnitlig ca. 52 000 aarlig. Tilvæksten fra forrige Periode gjælder

samtlige 3de Flødningsdistrikter og er størst i det Valderske, hvor den gaar op til lidt over 50 Pct.

I det sidste Distrikt har ogsaa Hugsten af mindre Dimensioner (dansk Last eller under 8" Top) i Forhold til den samlede Hugst steget, nemlig fra 37 til ca. 43 Pct. Af Opgaverne over det med Dampskib paa Randsfjorden flødede Tømmer sees de mindre Dimensioner, eller under 7" Top, at have udgjort ca. 32 Pct. af det hele Kvantum, medens Opgave herover fra forrige Femaar mangler. Det gjennemsnitlige Maal af den paa Mjøsen flødede Trælast er ansat til 12 Alen 9 Toms.

Tømmerpriserne i Randsfjordens Vasdrag have i Femaaret været i stadig Synken og ere opgivne gjennemsnitlig at have udgjort for: 24 Fod. 9 Toms Kr. 29.00, 12 Alen 8 Toms Kr. 23.00 og 12 Alen 7 Toms Kr. 15.00. For Bægnas Vasdrag ere Gjennemsnitspriserne i Perioden opgivne saaledes: 12 Toms Kr. 49.00, 11 Toms Kr. 45.00, 10 Toms Kr. 37.00, 9 Toms Kr. 27.00, 8 Toms Kr. 23.00, 7 Toms Kr. 17.00, 6 Toms Kr. 9.5. For Hadeland og Lands Vedkommende er oplyst, at der med Lasteprisernes Nedgang er fulgt et forholdsvis Nedslag i Kjørselspriserne paa Tømmer, medens Hugstpriserne have holdt sig nogenlunde paa samme Punkt som før.

Af de mindre Dimensioner, der ere flødede paa Randsfjorden og i det Valderske Vasdrag, er en stor Del Materiale til Træsliberierne ved det Drammenske Vasdrag, der anføres i sin Virksomhed at forbruge ca. 50 000 Tylvter, beregnet til 12 Al. 6 Toms, aarlig. Heraf er i Femaaret gjennemsnitlig ca. 13 000 Tylvter leveret fra Randsfjorden. For denne Last, der tildels bestaar af Tømmer af mere og mindre beskadiget Kvalitet, betales forholdsvis høiere Priser, end hvad der i Drammen opnaaes for grovere Dimensioner.

Det antages, at i Amtets egentlige Skovdistrikter har en mærkbar Tilbagegang i Skoven fundet Sted i Femaaret for Søndre Aurdals og Nordre Lands Vedkommende, hvorimod Tilbagegangen i Søndre Land ansees for liden. Fogden i Hadeland og Land henpeger paa den Ødeiæggelse, hvormed Skovene trues ved den vidtdrevne Hugst af Smaalast, der ikke svarer til Skovens Reproduktionsevne, idet Udhugstkontrakter til 10 og 11 Al. 7", 6" og undertiden lavere Dimensioner nu ere ganske almindelige. Grunden til denne Ødelæggelse trods de lave Priser paa Produkterne søger han i Eiernes Tilbagegang i økonomisk Henseende. Ogsaa i flere andre Dele af Amtet, hvor Skovene ere af større Betydning, angives Forringelse af disse at have fundet Sted, nemlig i Skiaker, Vaage, Sollien, Birid og Vardal. I det sidste Herred have 2 Træsliberier været i Virksomhed og, efterat det ene var afbrændt, er i dets Sted opført en Cellulosefabrik, og det er at forudse, at disse Indretninger ville tære adskilligt paa Distriktets Skove.

Følgende Herreder i Amtet kunne ikke ganske forsyne sig selv med den fornødne Brændeved, men maa købe endel fra andre Distrikter, nemlig Lom, Søndre Fron, Østre Gausdal og Vestre Slidre. I Søndre Fron og Vestre Slidre betales Kr. 10 pr. Favn Alenved af Birk og resp. Kr. 6 og 7 af Gran, der ere de høieste Priser, som i Amtets Landdistrikter erlægges for Brænde.

4. Forskjellige andre økonomiske Forhold.

Med Hensyn til Jagt og Fiskeri er intet særligt forandret siden forrige Femaar.

Bergværksdrift til Udvinning af Metaller er for Tiden ikke i Gang. Af Stenbrud er i Femaaret kun et mindre optaget i Nordre Fron (i 1885). De betydeligste Skiferbrud ere i Østre Slidre og Vaage, fra hvert af hvilke Steder i 1885 skal være leveret ca. 20 000 Kvadratmeter Tagskifer til en Pris af Kr. 4 400.00.

Torvdrift drives kun i ubetydelig Udstrækning. Isskur til Export har uden Held været forsøgt ved Mjøsen.

Haandværksdrift og Husflid holder sig omtrent uforandret. Dog er Antallet af Husflidsskoler i Tiltagende. Der var i 1885 i Gang 12 Husflidsskoler i Amtet med tilsammen ca. 400 Elever, Gutter og Piger, der undervistes i Snedkeri, Kurv-, Dreier- og Børstenbinderarbejde, Strikning og Søm. De fleste Skoler underholdtes ved Bidrag af Stat og Kommune.

Som større industrielle Anlæg, der ere tilkomne i Femaaret, maa nævnes en Cellulosefabrik ved Gjøvik samt et Træsliberi i Jævnaker, ved Randsfjorden, hvorimod en Dampsag i Søndre Land er nedlagt.

Af Landhandlere og Frihandlere er Antallet tiltaget og udgjorde i 1885 215 mod i 1880: 144 og 199 i 1875. Handelsforeningernes Antal er derimod fremdeles i Nedgang, 14 i 1885, 23 i 1880 og 32 i 1875.

De erhvervede Opgaver over Beløbet af thinglæste og aflæste Panteheftelser i Femaarsperioden give følgende Resultat:

Sorenskriverier.	Thinglæst.	Aflæst.	Førøgelse (+) eller Formindskelse (-).	
Nordre Gudbrandsdalen . . .	1 088 233.14	471 353.09	+	616 880.05
Mellem Gudbrandsdalen } Nordre Fron	363 340.00	215 232.00	+	148 108.00
	Søndre Fron,	839 991.00	+	217 109.00
Søndre Gudbrandsdalen . . .	795 414.00	581 249.00	+	214 165.00
Toten, Vardal og Birid . . .	2 546 466.14	1 642 086.87	+	904 379.27
Hadeland og Land	3 229 308.00	1 454 344.00	+	1 774 964.00
Valders	1 486 795.37	864 322.05	+	622 473.32
Amtet	10 349 547.65	5 851 469.01	+	4 498 078.64
I Femaaret 1876—1880	10 241 880.59	4 973 230.71	+	5 268 649.88
- — 1871—1875	6 361 740.00	5 443 692.00	+	918 048.00
- — 1866—1870	6 896 712.00	5 194 600.00	+	1 702 112.00

I sidste Femaar er afholdt Tvangsauktioner for følgende Beløb:

Sorenskriverier.	Fast Gods.		Løssøre.		I Fogderiet.			
	An- tal.	Sum.	An- tal.	Sum.	Fast Gods.		Løssøre.	
					An- tal.	Sum.	An- tal.	Sum.
Nordre Gudbrandsdalen	27	92 078.00	70	14 076.14	51	141 142.00	107	32 962.14
Mellem Gudbrands- dalen. { Nordre Fron	24	49 064.00	37	18 886.00				
{ Søndre Fron, Ringebo.Øier	19	51 600.00	48	34 334.54	30	96 930.00	60	38 056.79
Søndre Gudbrandsdalen	11	45 330.00	12	3 722.25				
Toten, Vardal og Birid	33	207 879.62	75	66 118.85	33	207 879.62	75	66 118.85
Hadeland og Land . .	27	235 920.00	77	54 617.01	27	235 920.00	77	54 617.01
Valders	56	154 712.00	112	31 948.09	56	154 712.00	112	31 948.09
Amtet					197	836 583.62	431	223 702.88
I Femaaret 1876—1880 .					154	1 306 502.15	401	186 863.56
. — 1871—1875 .					87	186 776.00	161	72 000.00

Af Fogderne er afholdt Exekutioner:

Fogderier.	Antal.	Sum.
Nordre Gudbrandsdalen	81	94 991.00
Søndre Gudbrandsdalen	54	76 258.32
Toten	84	215 038.03
Hadeland og Land	74	136 905.55
Valders	55	89 596.30
Amtet	348	612 789.20
I Femaaret 1876—1880	1 088	1 116 858.52
. — 1871—1875	390	263 916.27

Exekutioner og Udpantninger afholdte af Lensmændene.

Herreder.	Udpantninger.		Exekutioner.		Tilsammen.		I Fogderiet.		
	Antal.	Sum.	Antal.	Sum.	Antal.	Sum.	Antal.	Sum.	
Lesje	452	8 644.00	15	3 195.00	467	11 839.00	Nordre Gud- brandsdalen.	4 857	217 001.88
Dovre	233	3 172.00	3	369.00	236	3 541.00			
Skiaker	964	25 870.26	58	12 517.02	1 022	38 387.28			
Lom	575	23 426.14	113	21 913.48	688	45 339.62			
Vaage	1 735	45 723.00	216	39 936.00	1 951	85 659.00			
Nordre Fron	392	15 000.11	101	17 235.87	493	32 235.98	Søndre Gud- brandsdalen.	3 199	128 868.24
Søndre Fron	451	11 563.85	51	10 742.70	502	22 306.55			
Ringebu	1 327	32 321.00	86	19 902.00	1 413	52 223.00			
Sollien	11	194.00	14	3 824.00	25	4 018.00			
Øier	145	3 250.00	19	3 756.00	164	7 006.00			
Vestre Gausdal	410	8 765.60	20	4 335.57	430	13 101.17	Toten.	5 550	117 548.75
Østre Gausdal	237	10 054.08	4	946.44	241	11 000.52			
Faaberg	394	13 254.00	30	5 959.00	424	19 213.00			
Birid	1 108	12 968.38	55	9 627.98	1 163	23 596.36			
Vardal	158	7 477.68	59	9 672.04	217	17 149.72			
Østre Toten	2 251	19 794.29	114	21 129.06	2 365	40 923.35	Hadeland og Land.	3 459	195 370.45
Vestre Toten	1 730	24 289.14	75	11 590.18	1 805	35 879.32			
Jævnaker	314	13 307.00	87	12 660.00	401	25 967.00			
Gran	1 470	56 207.00	288	40 136.00	1 758	96 343.00			
Søndre Land	380	9 416.12	54	10 121.33	434	19 537.45			
Nordre Land	789	41 730.35	77	11 792.65	866	53 523.00	Valders.	2 990	143 545.33
Søndre Aurdal	1 267	11 121.72	89	17 075.37	1 356	28 197.09			
Nordre Aurdal	569	13 538.11	283	47 931.23	852	61 469.34			
Vestre Slidre	303	13 467.13	127	18 403.51	430	31 870.64			
Østre Slidre	194	6 115.88	69	9 367.05	263	15 482.33			
Vang	65	2 249.11	24	4 276.22	89	6 525.33			
Amtet							20 055	802 334.65	
I Femaaret 1876—1880							22 357	710 116.37	
- - - 1871—1875							11 879	198 780.00	

Der er saaledes i Femaaret afholdt Exekutioner og Udpantninger for alt i alt Kr. 1 415 123.85. Beløbet udgjorde i forrige Femaar Kr. 1 826 973.86 og i Femaaret 1871—1875 Kr. 462 696.27.

Over de i Amtet værende Sparebankers Status ved Udgangen af 1885
hidsættes følgende Opgave efter den officielle Statistik:

Sparebankens Navn.	Antal Indskydere.	Indskydernes Tilgode- havende.	Bankens Eiendom.	Samlet Forvaltnings- kapital.
Toten og Vardal	1 383	546 854	77 542	624 396
Birid	685	122 698	31 665	157 363
Øier	530	76 173	19 006	101 179
Ringebu	496	170 059	21 156	191 215
Søndre Fron	547	385 614	50 225	435 839
Faaberg	853	299 866	41 438	355 304
Gausdal	872	308 278	45 443	353 721
Nordre Fron	779	234 048	36 328	270 376
Dovre	121	50 802	18 546	69 348
Lesje	350	207 076	33 363	240 439
Vaage	637	394 166	43 257	437 423
Lom og Skiaker	250	60 443	1 403	69 051
Jævnaker	383	101 675	10 664	112 339
Gran	672	218 754	28 880	247 634
Land	1 461	575 769	75 603	659 695
Søndre Aurdal	643	154 252	21 928	176 180
Nordre Aurdal	320	133 526	19 205	178 491
Ulnæs og Svernæs	79	24 024	4 460	28 484
Østre Slidre	360	78 993	9 768	88 761
Vestre Slidre	181	35 769	6 681	43 650
	11 602	4 178 839	596 561	4 840 888
Ved Udgangen afforrige Femaar	11 207	4 645 664	592 478	5 278 638

I 1885 udgjorde den gennemsnitlige Dagløn for Husmænd paa Husbondens Kost 52 Øre om Sommeren og 30 Øre om Vinteren. Høiest var Lønnen i Valdres Fogderi (henholdsvis 99 og 40 Øre) — lavest i Søndre Gudbrandsdalen (45 og 20 Øre).

For andre mandlige Arbeidere paa egen Kost var Daglønnen gennemsnitlig Kr. 1.74 om Sommeren og Kr. 1.29 om Vinteren, og paa Husbondens Kost Kr. 0.99 og Kr. 0.52. Aarslønnen for en Tjener udgjorde Kr. 153.00 og for en Tjenestepige Kr. 76.00. Sammenlignet med Udgangen af forrige Femaar viste Lønnen nogen, om end ikke saa stor, Stigning undtagen for Husmænd, for hvilke Lønnen omtrent er ens.

Om den økonomiske Tilstand i Almindelighed, hvorom nogle Oplysninger ere meddelte foran under Beretningen om Jordbruget, anføres yderligere, at den i forrige Femaarsperiode stedfundne Tilbagegang vistnok er bleven fortsat

i en Del af Amtet, nemlig det meste af Valders, i Land og Nordre Gudbrandsdalen, medens Tilstanden forøvrigt antages i det Væsentligste at være den samme som ved Udgangen af forrige Femaar. Fogden i Toten antager dog, at Velstanden inden dette Fogderi er tiltaget i Femaaret.

Om Kommunikationsmidlernes Udvikling bemærkes, at der i Femaaret er anlagt 10.4 Km. ny Hovedvei og 43.5 Km. ny Bygdevei, samt omlagt 34.8 Km. Hovedvei og 1 Km. Bygdevei.

Emigrationen har betydeligt oversteget forrige Femaars, hvori den udgjorde noget over 8000 Mennesker. Antallet har været:

i 1881	3 072
- 1882	3 396
- 1883	3 188
- 1884	2 000
- 1885	1 930

tilsammen 13 586

eller gennemsnitlig 2717 aarlig. Den udgjorde saaledes gennemsnitlig aarlig omtrent $\frac{1}{42}$ af Amtets Folkemængde ved Udgangen af 1875, medens Emigrationen for det hele Land i Femaaret, 105 704 eller gennemsnitlig 21 141 aarlig, udgjorde omtrent $\frac{1}{86}$ aarlig af Landets Folkemængde.

B. Kjøbstæderne.

Angaaende den økonomiske Tilstand i Amtets Kjøbstæder, Lillehammer og Gjøvik, tillader jeg mig at henvise til de vedlagte Indberetninger af disse Byers Magistrater.

Kristians Amt, 13de November 1888.

Underdanigst

J. G. Skjoldborg.

Beretning

om Kjøbstaden Lillehammers økonomiske Tilstand
i Femaaret 1881—1885.

Efter Opfordring af det statistiske Bureau blev ved Udgangen af det forløbne Aar Folketælling i Lillehammer foretaget. Folkemængden, som ved Udgangen af 1875 udgjorde 1552, beløb sig ved sidste Optælling til 1686. I Femaaret er udvandret til Amerika ialt 107 Personer, i 1881: 34, i 1882: 26, i 1883: 22, i 1884: 12 og i 1885: 13; deraf 21 Gifte, 11 Børn, 38 ugifte Mandspersoner og 37 ugifte Kvinder.

Bygningernes Assurancesum, som ved Udgangen af 1880 udgjorde Kr. 1 414 010, beløb sig ved Udgangen af 1885 til Kr. 1 529 350. Om-taxation foregik efter Indredepartementets Ordre ved Udgangen af Aaret 1880.

Lillehammer Bankkontor disponerede indtil Begyndelsen af 1882 over Kr. 1 188 000, men ved Oprettelsen af Bankkontoret paa Hamar blev Beløbet fra 1882 indskrænket til Kr. 1 000 000. Der indestod paa Folio:

1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
Kr. 72 836	Kr. 48 256	Kr. 90 107	Kr. 27 937	Kr. 44 137

Kontoret disponerede følgende den 31te December over:

1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
Kr. 1 260 836	Kr. 1 048 256	Kr. 1 090 107	Kr. 1 027 937	Kr. 1 044 137

Medens der var udlaant den 31te December:

Kr. 934 440	Kr. 906 034	Kr. 918 480	Kr. 991 113	Kr. 964 414
-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

Indtægter af Renter og Diskontopræmie udgjorde:

Kr. 55 102	Kr. 48 011	Kr. 45 919	Kr. 46 309	Kr. 46 467
------------	------------	------------	------------	------------

Diskontopræmien har paa Vexelobligationer været den hele Tid 5 Pct., paa Vexler 4½ Pct.

Den 31te December 1885 bestod Udlaanene:

i Vexler	Kr. 523 774
- Vexelobligationer	- 183 290
- Pantobligationer	- 257 350
	Kr. 964 414

Lillehammer Sparebank havde under Forvaltning:

1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
Kr. 1 445 806	Kr. 1 384 342	Kr. 1 418 839	Kr. 1 476 751	Kr. 1 421 319
og Nettofortjenesten udgjorde:				
Kr. 28 319	Kr. 14 788	Kr. 19 162	Kr. 18 046	Kr. 18 901

Den 31te December 1885 havde 2809 Indskydere	
tilgode	Kr. 1 203 262.07
og Sparebankens egen Eiendom udgjorde	- 218 057.42
	<hr/>
	Kr. 1 421 319.49

Heraf var samme Tid udlaant:

paa Vexelobligationer	Kr. 1 077 907.00
- Pantobligationer	- 202 550.00
- Vexler	- 32 810.97
	<hr/>
	Kr. 1 313 267.97

Indskudsrenten har i 2 Maaneder af 1881 været 4 Pct., Resten af Femaaret 3½ Pct. Udlaansrenten har for hele Femaaret udgjort 5 Pct, dog har siden 1ste December 1883 Diskontopræmien af Vexler været 4½ Pct.

Eksekutioner og Tvangsauktioner have for Sparebankens Vedkommende været yderst faa.

Faabergs Sparebank har Kontor i Lillehammer, men tilhører Faabergs Herred. Dens Virksomhed vedkommer saaledes ikke Byen.

Lillehammer Skole for den høiere Almendannelse har gjennemsnitlig havt et Elevantal af 86 aarlig, det høieste Antal 93, det laveste 72. Gymnasiets Gjennemsnitstal har været 14, Middelskolens Latinlinies 25, Engelskliniens 19; Lærernes Antal har været som i forrige Femaar 12, hvoraf 7 Embedsmænd, 2 faste Klasselærere og 3 Timelærere. Indskrivnings- og Skolepenge udgjorde aarlig gjennemsnitlig Kr. 8400, Fripladsenes Beløb, ca. 900 Kr., deri iberegnet.

Kommunens Bidrag har været Kr. 2500 aarlig. Statskassens Tilskud har gjennemsnitlig været Kr. 23 477, hvoraf Alderstillæggene udgjorde Kr. 5610 Det gjennemsnitlige Elevantal saavel som Beløbet af Skolepenge i det her omhandlede Femaar, sammenholdt med de tilsvarende Tal i forrige Femaar (86 mod 68 og Kr. 8400 mod Kr. 6300), viser en Fremgang med Hensyn til Benyttelsen af Skolen. I Femaaret hare 16 Disciple fremstillet sig til og bestaaet Examen artium.

Lillehammers Almuskole har i Femaaret undergaaet endel Forandringer. I Sommeren 1881 blev der oprettet 6 opadstigende Klasser, hver med 18 Timers ugentlig Undervisning, medens der før var 5 opadstigende Klasser med 15 Timers ugentlig Undervisning. En Tredielærer er ansat og 2 tidligere midlertidige Lærerinder ere nu fast ansatte.

Almuskolens 3 Lærere have 30 Timers Undervisning ugentlig og de to Lærerinder 28 Timer ugentlig. Antallet af Elever var i 1881: 184, i 1882: 177, i 1883: 176, i 1884: 163 og i 1885: 180.

Søndagsskolen benyttes af Haandværks- og Tjenestedrenge og dens tvende Lærere lønnes af Kommunen med Bidrag af Sparebanken. Haandgjerningskolen for Piger er nu sat i Forbindelse med Almuskolen, og den bestyres af de ved samme ansatte Lærerinder. Haandgjerningskolen for Gutter har i de Par sidste Aar ikke været i Virksomhed; derimod har Aftenskolen i

Tegning været søgt af 50 Elever i Vinterhalvaarene. De Timer, der falde paa hver enkelt Elev, angives at variere mellem 29 og 38 aarlig.

I Spidsen for Brandvæsenet staar fremdeles en ulønnet Brandinspektør. Brandvisitationerne ere ordnede ved høieste Resolution af 27de Juni 1882. Vandvæsenet bestyres af en lønnet Inspektør og Assistent. Nedsættelsen af Brandkontingenten er nu bestemt til 15 Pct.

I Lillehammer findes intet selvstændigt Assuranceselskab, hvorimod flere saadanne Selskaber her have sine Agenter.

Fabrikdriften paa Lillehammer har i Femaaret ikke været betydelig. Det herværende Brænderi og Bryggeri har været i Drift i hele Femaaret, men dets Udbytte angives at have været variabelt og i Gjennemsnit ikke betydeligt.

Det saakaldte Mesna Brug, som nu eies af et Interessentskab, og hvis hovedsagelige Virksomhed bestaar i Tilvirkning af Agerdyrkningsredskaber, har antagelig arbeidet med taalelig gode Resultater; men der klages over kostbare Fragter og over Besværlighederne ved Forsendelser i Vinterhalvaaret, medens Isforholdene standse Dampskibsfarten. Det herværende Bomuldsspinderi maatte i 1885 indstille Driften. Der blev i sin Tid paa Spindriet anvendt Kr. 130 000 i Anlægskapital. Hele Aktiekapitalen, Kr. 76 400, og rimeligvis adskilligt mere vil sandsynligvis gaa tabt for Interessentskabet.

Andersens Tobaksfabrik er fremdeles i Drift. Det samme er Tilfældet med Sag- og Møllebrugene, ved hvilke ingen synderlig Forandring er indtraadt.

Den i Byens Nærhed anlagte Dampsag og Høvleri, som har sit Kontor her paa Stedet, er gaaet over fra et ansvarligt til et uansvarligt Selskab.

I Aaret 1880 blev der i Byen anlagt et Meieri til Tilvirkning af Smør og Ost, hvilket fremdeles er i Drift.

Den herværende Handelsforening har efter min Opfordring afgivet Erklæring, der gaar ud paa, at Handelsstandens Stilling i det forløbne sidste Femaar snarere er slettere end bedre, idet Konjunkturerne stadig have været nedadgaaende; som Følge heraf har Omsætning maattet finde Sted dels uden Fortjeneste, dels med direkte Tab. Naar desuagtet ingen videre Konkurs eller Underhaandsakkorder have fundet Sted, skriver dette sig efter Handelsforeningens Formening fra, at Indehaverne af Forretningerne maa have havt opsparet Kapital, hvilket synes at fremgaa af Skatteligningen, hvorefter den antagne Formue i de sidste Aar ikke ubetydeligt skal være forøget. Handelsforeningen formener dog, at dette har sin Grund i en tidligere for lav Ansættelse af Formuerne, ligesom den antager, at Formuerne, dersom Forretningerne nu skulde ophøre, ikke lidet vilde blive reducerede, fordi de for en større Del bestaa i mindre gode udestaaende Fordringer, i Varebeholdninger og i faste Eiendomme, som, i Tilfælde af Realisation, for Tiden vilde give et misligt Resultat. Stedets Ordfører har efter Foranledning bemærket, at Skatteligningen for Femaaret udviser følgende Tal:

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
Antagen Formue . . . . . Kr.	1 935 220	1 864 220	2 152 000	2 545 900	2 577 200
— Indtægt . . . . . -	512 510	515 680	506 750	488 300	522 770
Det Beløb, hvorpaa Eiendoms- skat er lignet (Eiendommenes Dagsværdi) . . . . . Kr.	1 019 000	1 020 000	1 036 000	1 064 000	1 072 000

Disse Tal, formener Ordføreren, tyde paa Fremgang, uagtet det erkjendes, at tidligere Ligninger have været for lave. Uanseet Handelsstandens Klager, antager han, at der i Virkeligheden har været Fremgang, om just ikke nogen mærkbar. Efier min Opfatning har Handelsstanden i det forløbne Femaar havt tildels store Vanskeligheder at kjæmpe med. Handelen er i de senere Aaringer her indtraadt i en anden Stilling, fornemmelig paa Grund af den frie Handel, som nu foregaar i Landdistriktet. Jeg maa imidlertid fremdeles vedblive den af mig i min sidste Femaarsberetning udtalte Anskuelse, at Kapitalværdien af de her omsatte Varer ikke formenes mindre end tidligere, ihvorvel Udbyttet af Handelen kan være mindre. Som berørt, ere Konkurs her meget sjeldne og Handelsstanden udmærker sig ved Nøisomhed og Tarvelighed og nyder fremdeles almindelig Tillid og Kredit paa fremmede Steder.

Den herværende Haandværkerforening har efter Opfordring afgivet den Erklæring, at Haandværkerstanden i Almindelighed ikke har gjort nogetsomhelst Fremskridt i økonomisk Henseende i det forløbne Femaar paa Grund af de mislige Konjunkturer, som have hvilet trykkende paa enhver Forretning. Ædruelighed og Orden, formener Foreningen derimod, have gjort jævne, gode Fremskridt inden Standen. I sidstnævnte Henseende maa jeg fuldt ud erklære mig enig, hvorhos jeg ogsaa er enig i, at de ugunstige Konjunkturer have virket trykkende paa denne Stand, ihvorvel jeg med Stedets Ordfører antager, at enkelte, om end ikke mange, af Haandværksstanden have gjort Fremskridt i økonomisk Velvære. Sparsommelighed og Tarvelighed udmærke ogsaa Haandværksstanden.

Arbejdsklassen har neppe heller gjort videre Fremskridt i Femaaret. De uheldige Konjunkturer have selvfølgelig ogsaa i denne Henseende havt sin Indflydelse. Især i Vintertiden klages der over Mangel paa Arbejdsfortjeneste. Med Hensyn til Orden og Ædruelighed spores der mærkelige Fremskridt hos Arbejdsklassen. Fattigbyrderne ere i de senere Aar blevne mindre, formentlig som en Følge af en bedre Ordning af Fattigvæsenet, blandt andet ved Ansættelse af en lønnet Fattigforstander, og dels fordi en her paa Stedet privat ordnet Fattigpleie har virket særdeles heldigt og velgjørende. Husfiden staa formentlig paa samme Standpunkt som tidligere.

Jeg har allerede ovenfor havt Anledning til at udtale mig om, at Ædruelighedstilstanden har gjort ganske mærkelige Fremskridt i Femaaret. Dertil har ikke lidet bidraget de tvende her paa Stedet oprettede Afholdsselskaber, som ved Sammenkomster, Foredrag, Læsning osv. have søgt at virke for Sagen. Det ene og talrigste Selskab (bestaaende af 155 Medlemmer) har derhos oprettet en Slags Sparekasse, som synes at have fundet adskillig Til-

slutning. Fra Kommunens Side er i Femaaret fattet Bestemmelse om, at Udskjænkning og Smaasalg af Øl og Vin er underkastet den samme Indskrænkning i Tid, som for Brændevin bestemt, og at Smaasalg af Øl kun kan finde Sted efter erhvervet Bevilling. Brændevinsskjønnet har i hele Femaaret udgjort 35 000 Liter aarlig. Man har, uagtet det mindre Forbrug, nu forudsat, at Ansættelsen tidligere var for lav.

Landbrugsforeninger findes ikke i Lillehammer. Byløkkerne ere vel opdyrkede, men Priserne paa samme synes at ville holde sig lavere end tidligere. Husleien holder sig i Almindelighed lav, uagtet Tilflytning af endel Familier gjør Savnet af passende Bekvemmeligheder undertiden føleligt.

I Femaaret er opført en ny, lys og venlig Kirkebygning af Sten istedetfor den gamle Trækirke, som er nedrevet. Ligeledes er opbygget en tidsmæssig Almuskolebygning af Sten. Lillehammer Sparebank har for en stor Del bidraget til disse Bygningers Opførelse.

Der er dels ved privat Foranstaltning og dels ved noget Bidrag af Sparebanken og Kommunen i det sidste Aar gjort meget til Byens ydre Forskjønnelse, fornemmelig ved et smagfuldt Parkanlæg.

Byens Gjæld til Oplysningsvæsenets Fond, oprindelig Kr. 49 120, er nu gaaet ned til Kr. 18 000. Kommunen er ved Kjøbet af Hammergaard bleven Eier af en efter Forholdene værdifuld Jordeiendom, og i det hele taget maa Lillehammer Kommune med Hensyn til Gjældsforpligtelser ansees at være heldig situeret.

Jeg har antaget, at det muligens kunde have Interesse at erfare, hvorledes Byens Budget i Aarenes Løb har stillet sig. Byens Udgifter, deri dog ikke indbefattet Fattigvæsenets, blev for 1852 anslaaede til 1150 Spd., for 1853 til 1020 Spd., for 1854 til 1200 Spd., for 1855 til 1200 Spd. og for 1856 til 1800 Spd. Udgifterne, deri ikke indbefattet Fattigudgifterne, bleve derimod i 1882 anslaaede til Kr. 25 700, i 1883 til Kr. 23 260, i 1884 til Kr. 23 230, i 1885 til Kr. 23 500 og i 1886 til Kr. 24 000. En saadan Forøgelse af Byens Udgifter paa de nævnte 30 Aar — Folkemængden i Lillehammer var i 1855: 1256 — synes dog ogsaa at antyde, at Byens Indtægt og Formue maa være forøget, og omend de mindre Bykommuner, især Landbyerne, have haft og rimeligvis ogsaa i Fremtiden ville faa sine Vanskeligheder at bekjempe, nærer jeg dog det Haab, at Lillehammer, hvis Befolkning udmærker sig ved Sparsommelighed og Nøisomhed, Orden og Ædruelighed, hæderligen vil beseire disse Vanskeligheder.

Lillehammer Byfogedkontor den 14de August 1886.

Mejdell.

Beretning

om Kjøbstaden Gjøviks økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885.

1. Indbyggerantallet har været i Tiltagende fra omkring 950 ved Udgangen af 1881 til 1165 ved Udgangen af 1885.

2. I Femaaret er udvandret et Snes Personer til Amerika. Et Par Familier af disse Emigranter havde Understøttelse af Fattigvæsenet. Reisebilletter blev dem tilstillet fra deres Familieforsørgere eller Slægtninge, som i Forveien havde begivet sig derover.

3. Fattigbyrderne have i Femaaret været i Aftagende. En Flerhed af Individder, som paa Andragende om Understøttelse bleve henviste til den Kauffeldtske Arbeidsstiftelse (der fremdeles eies og drives i Fællesskab med Vardal, i hvilket Herred Stiftelsen er beliggende), valgte at forsørge sig selv. Uagtet Lemmerne paa Arbeidsstiftelsen behandles med megen Omhu og ikke sættes til strengere Arbeide, end deres Helbred og Kræfter tillade, saa virker dog Berøvelsen af den fuldstændige Frihed saa afskrækkende, at de fleste Trængende stræve til det yderste med Selverhverv for at undgaa at blive indlagte paa Stiftelsen. Den Skole, som i en Række af Aar var holdt paa Arbeidsstiftelsen, blev nedlagt i Slutningen af sidste Femaar, da Antallet af forsømte Børn indskrænkedes til nogle ganske faa

4. Ædruelighedstilstanden maa siges at have været nogenlunde god, væsentlig paa Grund af den mindre gode Arbeidsfortjeneste. Da denne i det sidste Aar gik op ved Anlæg af en Cellulosefabrik i Byens Nærhed, tiltog ogsaa Drukkenskaben, dog ikke i nogen høi Grad. Samlaget for Brændevinshandel har været bestyret med Omhu og har vel ogsaa bidraget til nogen Indskrænkning i Drikken. Virkningen af et i Byen stiftet Totalafholdsselskab synes i Almindelighed ikke at have haft nogen særdeles stor Indflydelse til at hemme Drikkeondet, medens det vistnok ikke kan benegtes, at enkelte Individder ere reddede. I Medhold af Lovene er der fattet Beslutning om Indskrænkninger i den Tid, hvori Udskjænkning af Øl og Vin kan foregaa, ligesom Retten til Smaasalg af Øl er indskrænket til dem, som dertil erholde Bevilling.

5. Handelsvirksomheden kan ikke siges at være gaaet fremad i den sidste Femaarsperiode. Kjøbmændene have at bestaa en stærk Konkurrence med en Mængde Landhandlere i de tilgrændsende Distrikter. Man kan falde i Forundring over, at alle disse Handelsmænd kunne leve, og over, at deres Antal tiltager, uagtet der fra alle Kanter klages over Mangel paa Kjøbbevne. De smaa Udgifter til Lokale og Betjening tillade dem imidlertid at sælge Varerne til samme, ja endog til mindre Priser end Kjøbmændene i Byen, og det er derfor ligetil, at Byens Kjøbmænd have maattet lade sig nøie med en meget mindre Handelsfortjeneste end tidligere. Deres økonomiske Kaar antages derfor ikke at være forbedret i Femaaret.

6. Noget anderledes stiller det sig derimod med Haandværksdriften. Den er ikke gaaet saa lidet fremad, om end flere Haandværkere for Øieblikket befinde sig i nogen Nød med at faa sit Tilgodehavende ind. Haandværkernes Antal er i Femaaret forøget. Enkelte af dem have erhvervet Afsætningssteder udenfor Byen. Folkemængdens Forøgelse og deraf følgende forøget Trang til Klæder og Bohave, nye Huses Opførelse og de ældre Gaardes bedre Udstyr har selvfølgelig medført en udvidet Haandværksvirksomhed.

7. Hos Byens Handels- og Haandværksforeninger har man i Femaaret desværre ikke mærket noget Liv; de maa ansees som fuldstændig opløste. Af andre Foreninger har derimod Arbeidersamfundet, Ynglingeforeningen, Foreningen til fattige Børns Beklædning og Fattigpleien samt Missionsforeningen fortsat med en almengavnlig Virksomhed, for en Del støttet af Sparebanken og Gjøviks Samlag. Arbeidersamfundets og Ynglingeforeningens Bibliotheker ere betydeligt udvidede. I Arbeidersamfundet er oprettet en Sygekasse. Interessen for de Fattiges Vel har udviklet sig jævnt. Arbeidersamfundet og Ynglingeforeningen har efter bedste Evne søgt at udbrede nyttige Kundskaber. Læselysten har været i Stigende. Nogen Husflidsforening eller Husflidsskole eksisterer ikke.

8. Fabrikvirksomheden inden selve Byen har stillet sig noget bedre end i det næstforegaaende Femaar. Specielt maa bemærkes, at „Gjøviks Dampsag og Høvleri“ atter har været i Virksomhed. Fabrikationen af Karder har ikke været ubetydelig. Til Høvling af Bord og Planker har et Par Smaabrug været drevne. Holmens Brænderis og Malteris aarlige Produktion har været betydelig; den har indbragt Statskassen en Afgift af Kr. 360 à 400 000 aarlig.

9. Gjenstand for Omsætning har foruden almindelige Handelsvarer endvidere været Spiritus fra „Holmens Brænderi“. Huder og Skind, Planker og Bord, Møbler, Bliktøi, Karder ligesom ogsaa forskjellige Artikler af Smaaindustrien, som f. Ex. Snaddepiber, Tolleknive, Dumbjælder, Vækker, Træskeer, Træsker og Slever, Sæletøi, Messingknappe og Vævnad. Saadanne Gjenstande af Smaaindustri i Gjøvik have været udførte for ikke ubetydelige Beløb, især til Sverige. Tuskhandelen har været noget i Aftagende, og maa det beklages, at Landdistrikterne ikke have vedligeholdt saa stærke Forbindelser med Byen som før, atter en Følge af det skadelige Landhandelssystem.

10. Som Binæringer drives nogle Byløkker, som holdes godt i Hævd, og Fiskeri i Mjøsen, hvilket sidste dog ikke er af nogen Betydning.

Den gjennem Byen løbende Hunselv har i de sidste 10 Aar ikke været skikket for Fiskeri eller Fiskeformerelse. Vandets Forurensning ved Tømmerflodning og vekslende Afstængning og Udslipning i de for Tømmerflodningen opførte Damme bevirker, at Fisken ikke trives i Elven.

11. Byens Borgerskole er gaaet over til Middelskole med jævn Søgning (70 Elever), dog ikke synderlig stærk fra de tilgrændsende Landdistrikter. Skolen har i en Del af Femaaret havt 5 Lærere og 2 Lærerinder. I 1885 blev Fællesundervisning indført for Gutter og Piger. Derved kunde 2de Pigeklasser sløifes tilligemed 1 Lærerpost. Skolen har aarlig nydt Tilskud

af Gjøviks Sparebank med Kr. 1000 og af Staten med Kr. 2600. Kommunens Tilskud har varieret; det kan i Gjennemsnit ansættes til omkring 3000 Kr. aarlig. Almuskolen har 2 Lærere og 1 Lærerinde. Elevernes Antal er gaaet op til omkring 90. Begge Skoler have været godt bestyrede.

12. Gjøviks Sparebank har i Femaaret saagodtsom gennemgaaende holdt en Indlaansrente af 4 Pct. og en Udlaansrente af 5 Pct. Forvaltningskapitalen, som ved Udgangen af 1880 udgjorde ca. 360 000 Kr., var ved Udgangen af 1885 gaaet op til omkring Kr. 508 850. Bankens Eiendom er forøget til Kr. 38 046 fra Kr. 25 380 ved Udgangen af 1880. Forøgelsen er vistnok ikke stor; men det maa bemærkes, at Banken aarligen har givet Kr. 1000 til Middelskolen foruden Skolepenge og Bøger til to Elever og derhos ydet forskjellige mindre Bidrag til Arbeidersamfundets og Ynglinge-foreningens Bibliotheker og til fattige Børns Beklædning m. v.

13. Ved Aktietegning er i Femaaret anskaffet et lidet Dampskib, hvis Øiemed skulde være at bringe Kunder til Byen fra Mjøsegnene omkring. Denne Trafik svarede imidlertid saa daarlig Regning, at man i forrige Aar besluttede at anvende Skibet til Slæb af Varer og Tømmer. Foruden dette hører et mindre Lastedampskib hjemme i Gjøvik. I 2 Robaade er indsat Dampkjedel til Drift af Skrue.

14. De beboede Huses Antal udgjorde ved Udgangen af forrige Aar 78. Af disse er 66 og af ubeboede Huse 5, tilsammen 71, assurerede i den offentlige Brandkasse for . . . . . Kr. 1 027 940.00
Assurancesummen udgjorde ved Udgangen af Aaret 1880 . . . . . - 911 650.00

Følgelig i Femaaret forøget med . . . . . Kr. 116 290.00

Byens største og betydelige Hotel, Jernbanens Pakhus med Brygge, Kirken, Holmen Brænderis Mølle og Gjøviks Dampsag og Høvleri med nogle mindre Huse ere assurerede i private Indretninger. Blandt Bygninger, som ere tilkomne i Femaaret, maa specielt mærkes den nye, smukke og rummelige Kirke, skjænket Gjøvik og Vardal eller Huns Sogn af Overretssagfører Hoff og Hustru. I Kirken er anbragt en smuk Altertavle, malet af Frøken Nørregaard.

Byen har et større Sagbrug, 3 Møllebrug, 1 Barkemølle, 1 Meieri, 3 smaa Cirkelsage og 2 Kardefabriker. Husene ere i Almindelighed godt vedligeholdte. Husleien har forholdsvis været nogenlunde god gennem det hele Femaar, skjönt vistnok enkelte Bekvemmeligheder have staaet ledige i kortere og længere Tid.

Byen har været forskaanet for større Ildebrande; af mindre er kun indtruffet en, nemlig i Vaaren 1882, da Holmen Brænderis Mølle nedbrændte. Under denne Ildsvaade hændte det beklagelige Tilfælde, at en Mand indebrændte og en anden fik en alvorlig Brandskade.

15. Antallet af solgte faste Eiendomme har i Femaaret udgjort 25 med samlet Værdi Kr. 160 890, hvoraf alene paa Aaret 1881 falder 4 Eiendomme for Kr. 105 800. I Femaaret er thinglæst Panteheftelser for noget over Kr. 246 000, hvoraf i Aaret 1883 ikke mindre end Kr. 162 250. Men i

samme Tidsrum er aflæst Panteheftelser for tilsammen Kr. 456 760, hvoraf i 1882 for Kr. 244 315. De større Summer antages væsentlig at vedkomme Gjøviks Dampsag og Høvleri. I 1884 og 1885 er der ikke afholdt nogen Tvangsauktion over faste Eiendomme; i de øvrige Aar tilsammen 6 for samlet Beløb omkring 9000 Kr; over Løsøre i det hele kun 3 for samlet Beløb Kr. 323.

Af Eksekutioner er afholdt tilsammen 9 (hvoraf ingen i 1885) for samlet Beløb Kr. 2080, og af Udpantninger tilsammen 249 for Kr. 6233, hvoraf for Skatter og kommunale Afgifter 198 for Kr. 4510. Ved at betragte foranstaaende Tal i deres Helhed, maa man faa Indtrykket af, at Tilstanden i det hele taget har været noksaa god. Faste Eiendomme har det dog været vanskeligt at faa solgt til den fulde Værdi.

16. Med Hensyn til Politi-, Vand-, Bro- og Gade- eller Veivæsen samt Belysning bemærkes Følgende:

I Politivæsenets Ordning er indført en Forbedring, idet Byen i Forening med Politimesteren har ansat en examineret Politifuldmægtig istedetfor Politibetjenten. Denne Fuldmægtig lønnes for en Halvdel af Politimesteren og for en Halvdel af Byen. Han staar til den førstnævntes Tjeneste ogsaa udenfor Politivæsenet, naar dette dermed ikke forsømmes.

Den ældre Vandledning er ufuldstændig og i Forfald, men er man i indeværende Aar i Arbeide med Anlæg af et tidsmæssigt og effektivt Vandværk.

Den store Bro over Hunselven har undergaaet en meget betydelig Reparation.

Gader og Veie have været godt vedligeholdte.

Gadebelysningen er forbedret ved Anbringelse af flere Paraffinlygter.

17. Sundhedstilstanden maa siges at have været overmaade god. Epidemier trives ikke i Gjøvik. Stedet har en særdeles sund Beliggenhed med Elvedrag paa den ene Side og en skovbevoxet Kolle paa den anden, god og tør Jordbund og frisk Bris fra Mjøsen, godt Vand og smukke Omgivelser.

Man har i Femaaret paabegyndt et Parkanlæg mellem den bebyggede Del af Byen og Mjøsen.

18. Tjenerlønnen har i Femaaret været stabil; i Gjennemsnit Kr. 200 for en voksen Gut og Kr. 100 for en Pige. Daglønnen har i de Par sidste Aar været god, saa at Arbeidsklassen i den senere Tid har levet under forholdsvis bedre Vilkaar, hvilket ogsaa spores i de dalende Fattigudgifter.

19. Med Hensyn til den beskattede Formue og Indtægt bemærkes Følgende:

Formuen var ved Udgangen af 1880 ansat til Kr. 804 700.

Den opførtes ved Udgangen af

Aaret 1881 med	Kr. 1 716 000
— 1882 -	- 1 881 900
— 1883 -	- 1 037 700
— 1884 -	- 898 300
— 1885 -	- 943 300

At Formuen i de 3 første Aar i betydelig Grad overstiger hvad der er noteret for de 2 sidste Aar, har sin væsentligste Grund i, at en enkelt Skatteyder, som senere forlod Stedet, i de 2 første Aar var opført med en Formue af 1 000 000 Kroner og i det 3die Aar med 150 000 Kroner.

Bygningsskatten fraregnet, blev i

1881	udlignet omkring	Kr. 13 600
1882	— —	- 15 000
1883	— henimod	- 13 000
1884	— noget over	- 13 000
1885	— omkring	- 11 400

20. Endelig kan bemærkes, at Byen ved Udgangen af Aaret 1885 kunde feire sit 25 Aars-Jubilæum.

For den, der har seet Stedets Opkomst fra Anlægget af, fremstiller det sig som givet, at Byen i disse 25 Aar er gaaet jævnt fremad, uagtet den har havt meget at kjæmpe med. Man sætter et Fremtidshaab i den Vandkraft, hvoraf Byen heldigvis er i Besiddelse; men for Øieblikket savnes der tilstrækkelig Kapital til Anlæg af Fabriker.

Gjøviks Magistrat, 30te August 1886.

Sommerfeldt.

VI.

Buskeruds Amt.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand i Buskeruds Amt
i Femaaret 1881—1885.

Af det Femaar, som omhandles i denne Beretning, falder kun omtrent 1½ Aar paa Undertegnedes Bestyrelse af Amtmands-Embedet. Blandt andet deri tør man finde Grunden til, at Beretningen kommer sent og er ufuldstændig.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Jordbrугenes Antal inden Amtet udgjorde ved Udgangen af 1885: 13 516. Ved Udgangen af 1880 var Antallet 12 748, altsaa en Forøgelse i sidste Femaar af 768 eller omtrent 6 Pct. I næstforegaaende Femaar udgjorde Tilvæksten ca. 4 Pct.

Nedenfor meddeles en Tabel, der viser Fordelingen af Brugene med deres Matrikulskyld i de enkelte Fogderier ved Udgangen af de to sidste Femaarsperioder, med Tilføiende af den i sidste Femaar skede Tilvækst i Brугenes Antal og med Opgave over Gjennemsnitsprisen pr. Skyldaler fogderivis for begge Femaarsperioder.

Fogderier.	Skyldsatte Brug ved Udgangen af 1880.		Skyldsatte Brug ved Udgangen af 1885.		Tilvækst i Brugeses Antal 1880—1885.	Tilvæksten procentvis.	Gjennemsnitspris pr. Skylddaler.	
	Antal.	Matrikskyld (rev.) Daler.	Antal.	Matrikskyld (rev.) Daler.			1871—80.	1881—85.
Hallingdal	3 307	2 423	3 501	2 423	194	5.8	Kr. 3 354.00	Kr. 3 513.00
Numedal og Sandsvær	2 282	3 394	2 356	3 397	74	3.3	2 671.00	3 010.00
Ringerike	1 693	3 285	1 777	3 285	84	4.9	3 548.00	3 660.00
Buskerud	5 466	7 196	5 882	7 196	416	7.7	4 523.00	4 709.00
Amtet	12 748	16 298	13 516	16 301	768	6.0	3 767.00	3 956.00

Ifølge Tabellen falder den største Forøgelse saavel absolut som procentvis beregnet paa Buskeruds Fogderi, hvor den udgjør 416 Brug eller 7.7 Pct. Derefter kommer Hallingdal med 194 Brug eller 5.8 Pct., medens Tilvæksten i Ringerike og Numedal og Sandsvær er noget mindre, nemlig respektive 84 og 74 Brug, eller 4.9 og 3.3 Pct.

Som det sees, er Gjennemsnitsprisen pr. Skylddaler for det hele Amt omtrent 190 Kr. højere end i forrige Femaar. Stigningen i Pris er størst i Numedal og Sandsværs Fogderi med 339 Kr., dernæst kommer Buskerud med 186 Kr., Hallingdal 159 og Ringerike 112 Kr.

Af nedenstaaende Tabel vil Gjennemsnitsskylden pr. Brug sees:

	Skyld 1880.		Skyld 1885.	
	Daler.	Skill.	Daler.	Skill.
Hallingdal	-	88	-	83
Numedal og Sandsvær	1	58	1	53
Ringerike	1	113	1	102
Buskerud	1	38	1	26
Amtet	1	38	1	24

Det viser sig efter denne Opgave, at Eiendommenes Middelskyld i sidste Femaar selvfølgelig er mest aftaget i det Fogderi, hvor Udstykningen stærkest har gaaet for sig, nemlig i Buskerud. I Ringerike er vistnok Formindskelsen kun en Skilling mindre pr. Eiendom, men Eiendommenes Gjennemsnitsværdi er her saameget større.

Den gjennemsnitlige Foldighed inden Amtet i sidste Femaar vil sees af omstaaende Opgave:

Foldighed i Femaaret 1881—1885.

	Hallingdals Fogderi.	Numedal og Sandsværs Fogderi.	Ringerikes Fogderi.	Buskeruds Fogderi.	Amtet.
Hvede	5.3	7.5	8.7	8.5	8.3
Rug	11.7	10.7	13.8	12.7	12.9
Byg	7.8	8.3	9.2	11.0	9.2
Blandkorn	6.7	7.9	8.7	6.8	8.2
Havre	5.9	7.1	8.5	7.0	7.1
Erter	5.9	6.3	6.4	5.4	6.2
Poteter	8.1	7.1	5.7	7.3	7.1

Til Sammenligning hidsættes en tilsvarende Tabel for næstsidste Femaar:

Foldighed i Femaaret 1876—1880.

	Hallingdals Fogderi.	Numedal og Sandsværs Fogderi.	Ringerikes Fogderi.	Buskeruds Fogderi.	Amtet.
Hvede	8.0	8.4	11.3	7.8	8.6
Rug	9.5	10.8	14.1	13.3	12.5
Byg	7.2	9.8	7.9	10.1	8.9
Blandkorn	8.2	9.6	7.4	8.9	8.5
Havre	6.7	6.9	7.7	7.7	7.4
Erter	7.6	6.2	6.0	5.4	6.0
Poteter	7.4	7.8	5.7	6.1	6.8

Forsaauidt man kan stole paa de her meddelte Opgaver, fremgaar det af disse, at den gjennomsnitlige Foldighed inden Amtet har været væsentlig den samme som i det næstforegaaende Femaar. For Byggets Vedkommende, den vigtigste Sædart, er der nogen Stigning undtagen i Numedal og Sandsvær, hvor der har været Nedgang. I Hvede er der Nedgang i alle Fogderier undtagen i Buskerud, hvor der er nogen Stigning. Ligesaa er der med Hensyn til Rug kun Stigning i Hallingdals Fogderi, men Nedgang i de øvrige. For det hele Amt er Stigningen for Byggets Vedkommende 0.3 og for Rugens 0.4, medens Rugen i Hallingdal er steget med hele 2.2. For Poteter er Foldigheden steget i det hele Amt med 0.3; fogderivis er den steget i Hallingdal og Buskerud, men aftaget i Numedal og Sandsvær, medens den er den samme for begge Perioder i Ringerike.

Gjennomsnitspriserne paa de forskjellige Kornsorter i Femaaret vil sees af omstaaende Tabel:

Gjennemsnittsprisen paa de forskjellige Kornsorter m. v.
pr. Hektoliter 1881—1885.

Kornsorter m. v.	Hallingdals Fogderi.	Numedal og Sandsværs Fogderi.	Ringerikes Fogderi.	Buskeruds Fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hvede	-	15.51	14.06	13.44	14.34
Rug	11.90	12.79	11.88	11.56	12.03
Byg	9.81	10.16	9.37	9.50	9.71
Blandkorn	7.80	7.79	7.18	7.26	7.51
Havre	6.54	6.63	5.88	6.39	6.36
Erter	-	14.56	11.39	13.79	13.25
Poteter	2.91	3.89	3.73	4.38	3.73

Høstens Udfald i den forløbne Femaarsperiode har i Gjennemsnit været middels. Idet Tallet 1 betegner Middelhøst og Decimalerne indtil 1.50 opad og 0.50 nedad Afbigselserne derfra (altsaa 1.50 saakaldet Kronaar og 0.50 Uaar), er de her omhandlede 5 Aar karakteriserede saaledes: 1881: 0.87, 1882: 1.05, 1883: 1.15, 1884: 1.03, 1885: 0.87.

Opbrydning af Nyland har i det forløbne Femaar for det meste kun i ringe Udstrækning fundet Sted. Derimod synes Grundforbedringer at have gjort Fremskridt, idet Drænering af Jorden navnlig i Lavbygderne begynder at blive mere almindelig.

Udbredelsen af Landbrugsmaskiner synes at have tiltaget endel, navnlig hvad Slaa- og Meiemaskiner angaar, hvorom henvises til nedenstaaende Opgave. Af Damptærskemaskiner er ingen tilkommet i Femaaret.

Af offentlige Udskiftninger er i Femaaret udført i dette Amt 39 med Antal Lodder 348, Ar Indmark 173 245, Ar Udmark 1 671 850.

Landbrugsmaskiner i 1885.

	Radsaa- maski- ner.	Høstemaskiner.				Tærskemaskiner.			
		Ialt.	Deraf			Ialt.	Deraf drevne med		
			Kombi- nerede.	enkelte for Slaat.	enkelte for Skur.		Damp.	Vand.	Vind.
Hallingdal	15	5	5	-	-	-	-	-	-
Numedal og Sandsvær	1	16	6	10	-	-	-	-	-
Ringerike	20	147	70	76	1	7	6	1	-
Buskerud	23	329	68	254	7	6	4	2	-
Amtet	59	497	149	340	8	13	10	3	-

2. Fædrift.

Kreaturernes gennemsnitlige Værdi pr. Stykke i 1885 i de enkelte Fogderier samt i det hele Amt vil sees af nedenanførte Tabel, der er sammendraget efter de fra Lensmændene indkomne Opgaver:

Forskjellige Husdyrs gennemsnitlige Værdi
pr. Stykke i 1885.

	Hallingdals Fogderi.	Numedal og Sandsværs Fogderi.	Ringerikes Fogderi.	Buskeruds Fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Arbejdsheste	271	250	317	303	292
Okser	63.1	80.4	84.2	109	92.1
Kjør	87.5	78.1	80.0	95.4	87.6
Ungnøt	40.6	40.0	45.8	53.8	46.4
Kalve	9.5	10.8	11.5	14.2	11.9
Voksne Faar	11.3	8.6	9.7	11.4	10.5
Voksne Gjeder	13.1	9.1	8.5	9.9	11.8
Voksne Svin	37.8	66.3	85.0	66.2	64.7

Til Sammenligning hidsættes den tilsvarende Opgave for 1880:

Forskjellige Husdyrs gennemsnitlige Værdi
pr. Stykke i 1880.

	Hallingdals Fogderi.	Numedal og Sandsværs Fogderi.	Ringerikes Fogderi.	Buskeruds Fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Arbejdsheste	245	330	392	353	329
Okser	52	82	95	125	92
Kjør	72	90	90	102	90
Ungnøt	43	55	53	61	53
Kalve	15	12	12	16	14
Voksne Faar	11.0	8.6	10.5	11.6	10.6
Voksne Gjeder	11.5	9.8	9.0	9.0	10.2

Af de to Opgaver vil det sees, at Kreaturpriserne i det hele taget ere faldne og det tildels ikke ubetydeligt i Løbet af det sidste Femaar. Navnlig er dette Tilfældet for Arbejdshestes Vedkommende, der for det hele Amt vise en Synkning af omtrent 13 Pct. Synkningen er fordelt paa 3 Fogderier, størst i Numedal og Sandsvær, ca. 27 Pct., i Ringerike ca. 19 Pct. og i

Buskerud ca. 14 Pct.; derimod udviser Hallingdal en Stigning i Priserne af ca. 15 Pct. Værdien af Okser er for Amtet i det hele den samme som i næstforegaaende Periode, men ogsaa for disse Dyrs Vedkommende fremtræder Hallingdal med nogen Stigning, medens Synkning har fundet Sted i de øvrige Fogderier. Prisen paa Kjør er i det hele sunket noget undtagen i Hallingdal, som ogsaa her viser Stigning. Prisen paa Faar viser ubetydelig Stigning i Hallingdal, er den samme i Numedal og Sandsvær, men viser nogen Synkning i Buskerud og Ringerike, mest i det sidste Fogderi. Prisen paa Gjeder er stegen i Hallingdal fra 11—13 Kroner, ligesaa viser Buskerud ubetydelig Stigning, medens der er Synkning i de to øvrige Fogderier. For det hele Amt er der en Stigning af ca. 1½ Kr. pr. Stykke. Prisstigningen falder, som det vil sees, paa det for Fædrift mest egnede Fogderi, nemlig Hallingdal, hvorfra ogsaa det største Salg af levende Kreaturer foregaar.

Over det gjennemsnitlige aarlige Melkeudbytte pr. Ko for Femaaret meddeles nedenfor en Opgave for Fogderierne samt det hele Amt, sammenstillet med den tilsvarende Opgave for næstsidsste Femaar, hvoraf fremgaar, at der for det hele Amt er nogen Tilbagegang i sidste Femaar. Medens Melkeudbyttet efter Opgaven er noget nær den samme i Numedal og Sandsvær og Ringerike, er den steget ikke ubetydeligt i Hallingdal, nemlig med ca. 150 Liter aarlig, medens den i Buskerud er sunken med ca. 200 Liter pr. Ko.

Gjennemsnitligt Melkeudbytte i 1876—1880 og 1881—1885.

Fogderier.	Aarligt Melkeudbytte pr. Ko 1876—1880.	Aarligt Melkeudbytte pr. Ko 1881—1885.
	Potter.	Liter.
Hallingdal	1 353	1 505
Numedal og Sandsvær	1 343	1 328
Ringerike	1 553	1 500
Buskerud	1 628	1 436
Amtet	1 485	1 442

Angaaende den Betydning, Salget af levende Kreaturer samt af Melk, Smør og Ost har for de enkelte Herreder, er der gennem Lensmændene indhentet Opgaver, hvoraf omstaaende meddeles et fogderivis sammenfattet Uddrag:

	Hallingdals Fogderi Antal Herreder.	Numedal og Sandsværs Fogderi Antal Herreder.	Ringerikes Fogderi Antal Herreder.	Buskeruds Fogderi Antal Herreder.	Tilsammen Antal Herreder i Amtet.
Salg af levende Kreaturer.					
Megen Betydning	4	1	-	1	6
Nogen —	-	4	2	4	10
Ringe —	-	1	2	3	6
Ingen —	-	-	-	-	-
Salg af Melk.					
Megen Betydning	-	1	2	3	6
Nogen —	-	1	-	2	3
Ringe —	-	1	1	-	2
Ingen —	4	3	1	3	11
Salg af Smør.					
Megen Betydning	3	3	1	1	8
Nogen —	1	3	-	3	7
Ringe —	-	-	2	4	6
Ingen —	-	-	1	-	1
Salg af Ost.					
Megen Betydning	-	-	-	1	1
Nogen —	-	2	1	-	3
Ringe —	4	4	2	5	15
Ingen —	-	-	1	2	3

Efter Tabellen har Salget af levende Kreaturer ubetinget den meste Betydning for Hallingdals Fogderi, dernæst kommer Numedal og Sandsværs og Buskeruds Fogderier. Det samme er Tilfældet for Smørrets Vedkommende. Salget af Ost synes at være tiltaget i Buskeruds Fogderi, hvilket staar i Forbindelse med de der anlagte mange Meierier, der tilvirke ikke ubetydeligt af Magerost. Salg af Melk er betydeligst i Buskerud og tildels paa Ringerike, mindre i Numedal og Sandsvær og af ingen Betydning i Hallingdal.

I Forbindelse med denne Tabel meddeles en ligeledes fogderivis affattet Opgave over Gjennemsnitsprisen paa Melk og Smør i 1885.

Gjennemsnitspris for Melk og Smør i 1885.

Fogderier.	Nysiet Melk pr. Liter. Øre.	Smør pr. Kg. Kr.
Hallingdal	10.0	1.62
Numedal og Sandsvær	9.3	1.62
Ringerike	8.2	1.64
Buskerud	8.5	1.73
Amtet	8.8	1.66

I Amtet fandtes ved Udgangen af 1885 i det hele 26 Meierier, hvoraf 12 nytilkomne i Femaaret. Heraf falder 18 paa Buskeruds Fogderi, nemlig

i Lier 10 og i Modum og Eker hver 4. Af Resten er 6 paa Ringerike og 2 i Sandsvær, men intet i Hallingdal. Den væsentlige Tilvækst falder paa Buskeruds Fogderi med 9. Fra 17 af Meierierne foreligger der Opgave over indgaaet Kvantum Melk i 1885 med tilsammen 4 198 606 Liter.

3. Skovdrift.

Efter de fra Lensmændene indkomne Opgaver meddeles nedenfor en Tabel over Middelpriisen i 1885 pr. Favn Alenved af Birk, Furu, Or og Gran. Hvor ingen Pris er anført, er det af vedkommende Lensmand oplyst, at der enten intet Salg foregaar, eller at Salget ingen Betydning har for Distriktet. Ligeledes meddeles Opgave over, hvorvidt Skoven inden hvert Lensmandsdistrikt er gaaet frem eller tilbage i Femaaret.

Lensmandsdistrikter.	Middelpriis i 1885 pr. Favn Alenved, nedført i Bygden.				Om Skoven i Femaaret er gaaet mærkbart frem eller tilbage.
	Birk.	Furu.	Or.	Gran.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
Hurum	10.00	9.00	6 à 9	8.00	Mærkbart tilbage.
Røken	12.00	9.00	7.00	8.00	Uforandret.
Lier	10.25	7.25	6.25	6.25	Ubetydeligt frem.
Eker	9.00	7.25	7.25	7.25	Endel tilbage.
Modum	10.00	8.00	7.00	6.00	Snarest lidt tilbage.
Sigdal	7.00	-	6.00	-	Uforandret.
Eggedal	-	-	-	-	Tilbage.
Krødsherred	7.50	-	6.50	5.00	Noget tilbage.
Norderhov	11.00	8.50	7.50	7.50	Tilbage.
Lunder	-	-	-	-	Antagelig Fremgang.
Hole	10.00	7.00	7.00	6.00	Uforandret.
Aadalen	8.00	6.00	6.00	5.00	Betydeligt tilbage.
Næs	8.00	5.50	4.50	4.50	Noget tilbage.
Gol	5.50	4.00	-	4.00	Tilbage.
Aal	8.00	4.00	5.00	4.00	Uforandret.
Hol	7.00	5.00	-	-	Tilbage.
Ytre Sandsvær	-	-	-	-	Tilbage.
Øvre Sandsvær	7.50	5.80	6.00	5.80	Uforandret.
Flesberg	8.00	6.00	4.00	5.00	Noget frem.
Rollag	5.00	5.00	4.00	5.00	—
Nore	-	-	-	-	—
Opdal	6.40	4.00	4.00	4.00	Mærkbart tilbage.

Ved at sammenligne de for 1885 opgivne Vedpriser med den tilsvarende Opgave for 1880, hvorom henvises til forrige Femaarsberetning, vil det erfares, at Prisen i de fleste Distrikter gennemgaaende er sunken, og navnlig i Hurum, Lier, Modum, Krødsherred, Hole og Opdal, medens Stigning tildels har fundet Sted navnlig i Norderhov.

Af Opgaven over Skovens Frem- eller Tilbagegang i Femaaret vil det sees, at der ikke er mere end 5 Distrikter, hvor Skoven antages at være gaet frem, og deraf igjen kun i 3 i noget Mon, og 5, hvor den er paa samme Standpunkt som før, medens den i 12 Distrikter er gaet tilbage, i et, nemlig Aadalen, endog betydeligt tilbage.

Nedenfor meddeles Opgaver for Amtets 3 Hovedvasdrag over de Laste-kvanta, der ere fremflødede i Femaaret, sammenholdt med de tilsvarende Opgaver for næstsidste Femaarsperiode.

Numedalslaagens Tømmerdistrikt er delt i 2 Underafdelinger, øvre og nedre Numedalslaagen. I øvre Distrikt, der strækker sig fra øvre Ende af Paalsbufjord til Stadshængslet ved Kongsberg, blev efter vedkommende Flødningsbestyrelses Opgave fremflødet:

Aar.	Tylvter.	Aar.	Tylvter.	Kubikmeter (iberegnet Lægterved).
1876	18 990	1881	23 062	4 010 m ³
1877	17 848	1882	25 609	3 532 -
1878	15 425	1883	18 425	6 234 -
1879	7 325	1884	17 774	10 892 -
1880	19 780	1885	16 241	11 862 -
Tilsammen 1876—80	79 368	1881—85 ¹⁾	101 111 ¹⁾	36 430 m ³

I øvre Distrikt udgjorde altsaa den gjennemsnitlige Flødning i Femaaret 1876—1880: 15 874 Tylvter Tømmer og i Femaaret 1881—1885: 20 222 Tylvter aarlig. Den største Del af Tømmeret fra øvre Distrikt optages ved Kongsberg, hvor det forædles.

I nedre Distrikt o: søndenfor Kongsberg, er ifølge Opgave fra Vedkommende fremflødet:

Aar.	Tylvter.	Aar.	Tylvter.
1876	48 088	1881	76 181
1877	61 725	1882	73 708
1878	52 891	1883	69 106
1879	36 059	1884	61 270
1880	59 177	1885	49 368
Tilsammen 1876—80	257 940	1881—85	329 633 ²⁾

1) Af dette Tømmer er gennemstukket Stadshængslet paa Kongsberg og fortsat flødet i nedre Vasdrag:

I 1881	4 581 ⁵ / ₁₂	Tylvter,	} tilsammen 29 930 ¹ / ₁₂ Tylvter.
- 1882	6 501	—	
- 1883	5 419 ¹¹ / ₁₂	—	
- 1884	6 686 ¹ / ₁₂	—	
- 1885	6 741 ⁹ / ₁₂	—	

2) Heri iberegnet 29 730¹/₁₂ Tylvter, som er kommen fra Laagens øvre Vasdrag.

Af dette i Laagens Vasdrag nedenfor Kongsberg flødede Tømmer er mærket i Sandsvær og Numedal:

I 1881	26 702 ³ / ₁₂ Tylvter,
- 1882	25 241 ⁶ / ₁₂ —
- 1883	24 834 ⁶ / ₁₂ —
- 1884	22 019 ² / ₁₂ —
- 1885	20 917 ¹⁰ / ₁₂ —

Tilsammen 119 715³/₁₂ Tylvter.

Resten, 209 917 Tylvter, maa altsaa være kommen fra Jarlsberg og Larviks Amt.

Ifølge Foranstaaende blev der i nedre Distrikt i Femaaret 1876—1880 fremflødet gennemsnitlig 51 588 Tylvter og i Femaaret 1881—1885: 65 926 Tylvter Tømmer aarlig.

Lierelvans Vasdrag omfatter Lier og den mellem dette Dalføre, Tyri-fjorden og Drammenselven indesluttede Fjeldmasse, der væsentligst har sit Afløb gennem Glitrevand og Glitreelven til Lierelven.

I nedenanførte Aar er i dette Vasdrag ifølge Opgave fra vedkommende Flødningsbestyrelse fremflødet:

Aar.	Tylvter.	Aar.	Tylvter.
1876	3 785	1881	4 067
1877	1 926	1882	1 952
1878	1 701	1883	1 104
1879	771	1884	868
1880	1 953	1885	3 057
Tilsammen 1876—80	10 136	1881—85	11 048

Den gennemsnitlige Flødning androg saaledes i Femaaret 1876—1880 til 2027 og i Femaaret 1881—1885 til 2274 Tylvter Tømmer aarlig.

Drammenselvans Tømmerdistrikt omfatter Valders, Hadeland og Lands, Ringerikes og Hallingdals Fogderier, Sigdal, Modum og Eker af Buskeruds Fogderi samt Hof og en Del af Botne af Jarlsbergs Fogderi.

Der blev i nedenanførte Aar fremflødet følgende Mængder Tømmer i det heromhandlede Vasdrag:

Aar.	Tylvter.	Aar.	Tylvter.
1876	128 332	1881	159 841
1877	124 885	1882	175 473
1878	130 139	1883	101 256
1879	44 339	1884	95 846
1880	144 974	1885	102 676
Tilsammen 1876—80	572 669	1881—85	635 092

Omstaaende Tabel udviser, hvorledes de her anførte Tømmerkvanta ere fordelte paa de forskjellige Vasdrag, der danne Underafdelinger af Hovedvasdraget:

Vasdrag.	1876—80.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen 1881—85.	Gjennem- snitlig aarlig 1876—80.	Gjennem- snitlig aarlig 1881—85.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
Randsfjorden	156 536	42 167	55 556	25 030	16 170	20 067	158 990	31 307	31 798
Bægna og Spirillen	83 938	22 632	23 000	13 500	12 442	12 617	84 191	16 788	16 838
Sognedalselven	51 629	16 460	19 427	11 205	11 318	12 422	70 832	10 326	14 167
Hallingdalselven med Snarumselven .	65 091	23 368	25 563	12 200	14 213	11 058	86 402	13 018	17 280
Simoa eller Sigdalselven	35 666	13 876	14 518	8 156	7 826	8 520	52 896	7 133	10 579
Tyrifjorden og Hovedelven	126 150	22 953	25 308	13 404	13 283	17 108	92 056	25 230	18 411
Ekern og Fiskumvandene og den nederste Del af Drammens Vasdrag	53 659	18 385	12 101	17 761	20 594	20 884	89 725	10 732	17 945
Tilsammen	572 669	159 841	175 473	101 256	95 846	102 676	635 092 *)	114 534	127 018

*) I den foreliggende Opgave fra Trælasthandeldirektionen i Drammen om Fællesflødningen i Drammens Vasdrag 1881—1885 er Kvantumet opgivet til 545 365
 Udenfor Fællesflødningen, om Vestfossen 83 226
 — — fra Hovedelvens nedre Del, anslaaes til 6 500

635 091
 hvortil endvidere kommer fra Randsfjorden til Hønefos Brug 400
 - Vikersund til Embretsfos 3 005
 3 405
 638 496

Trælasthandlerdirektionen ledsager sin Opgave med følgende Forklaring:

Der er i det foregaaende ligesaa lidt som ved Afgivelsen af forrige Beretning taget Hensyn til det Kvantum Tømmer, der er bleven indtaget til Sagbrug ved Randsfjordens Bund, ved Heen i Aadalen og i Hønefos, hvilket som skaaren Last er bleven befordret paa Jernbanen, omend dette Tømmer paa kortere Strækninger har fulgt Fællesflødningen, dels over Randsfjorden og dels fra Kongsstrømmen. Heller ikke er medtaget endel Tømmer, der er ført fra Heenaen til Skjærdalens Sagbrug og opskaaet der. Det er muligt, at det Tømmerkvantum, der i sidste Femaar er bleven opskaaet i Oplandet og derfra befordret til Drammen med Jernbanen, opgaar til et noget mindre aarligt Gjennemsnitskvantum, end Tilfældet var i det foregaaende Femaar. Derimod har det Kvantum Tømmer, der i sidstforløbne Femaar er bleven forbrugt ved Træsliberierne i Drammens Opland, utvivlsomt været betydeligt større end i det foregaaende Femaar.

Sammenfatter man de her meddelte Opgaver for Amtets 3 Hovedvasdrag, her medtaget Laagens Vasdrag i dets Helhed (ogsaa nedenfor Kongsberg), faar man ud, at der i sidste Femaar skulde være flødet tilsammen 1 076 884 Tylvter eller i Gjennemsnit 215 377 Tylvter aarlig, mod i forrige Femaar 920 113 Tylvter eller gjennemsnitlig pr. Aar 184 023 Tylvter. Der er altsaa Opgang fra forrige til sidste Femaar af i det hele omtrent 17 Pct. For Drammens Vasdrag alene udgjør Stigningen ca. 10 Pct. Ved at undersøge Opgaverne for de enkelte Aar vil det sees, at Stigningen navnlig falder paa de 2 første Aar af Femaarsperioden, medens de 3 sidste og navnlig 1884 igjen viser Nedgang. Med Hensyn til Tømmerets Dimensioner ere disse vistnok i Femaaret formindskede noget.

Hvormeget der af det i Femaaret i Distriktet huggede Tømmer er gaaet med til Træsliberiernes Forbrug — hvilket for den største Del ikke er medregnet i foranstaaende Opgaver, da det for den væsentligste Del befordres med Jernbanen eller ikke kommer med i Fællesflødningen — kan ikke sees af de foreliggende Opgaver; men i 1885 antages af disse forbrugt som Raastof 40 à 45 000 Tylvter, mest af mindre Dimensioner (Gran).

I 1884 udgjorde Udførselen fra Drammen 97 149 Reg.-Ton, hvoraf 58 Pct. høvlet Last, 15 Pct skaaren, 13 Pct. Splitved og Stav, 8 Pct. Props, 3 Pct. Spirer, Stik og Sleepers samt endelig blot 3 Pct. Bjælker. Disse Tal give en Oversigt over, hvordan Trælasthandelen i Aarenes Løb er forandret, idet Udførselen af Skurlast nu er 10 Gange saa stor som af Rundlast (Props ikke medregnet), medens der af den førstnævnte skibes 4 Gange saa meget høvlet — altsaa muligst forædlet — som skaaret.

Samtidig ser man imidlertid heraf ogsaa det bedste Bevis paa Skovenes Tilbagegang, idet saagodtsom alt Tømmer nu er Skurlast, fra 7—9" Top. Fra Midten af forrige Aarhundrede var det almindelige Topmaal for Bjælker 11 hollandske Tommer, maalt 1 Fod fra Toppen. 11 Toms-Dimensionen var den prisbestemmende lige til 1836; fra den Tid blev den afløst af 10" som Hoveddimension, og i de seneste 10 Aar er det 9", der bestemmer Prisen,

idet de øvrige Priser saavel opad som nedad ere afhængige af denne. Ogsaa heri ser man et slaaende Bevis paa Skovenes Aftagen og Dimensionernes Mindskning; thi den overveiende Lastedimension vil altid blive den prisbestemmende, og det er derfor blot et Tidsspørgsmaal, hvorlænge det vil vare, inden 8" bliver den afgjørende.

Ved Siden heraf bør det dog ikke lades upaaagtet, at de mindre Dimensioner i Nutiden ere stegne uforholdsmæssig i Pris, sammenlignet med de større, saa at Skoveieren ikke længere enten finder sin Regning eller forøvrigt har nogen Opfordring til at lade sin Skov staa længere, end til den opnaar 8 à 9 Toms-Maalet. Den nu mest søgte Last var derimod for 100 Aar tilbage ganske usælgelig.

Blandt Amtets Skovtrakter maa antagelig Krødsherred betragtes som den bedste; Bebyggelsen er her spredt og Skovene for Størstedelen samlede paa enkelte solide Hænder, saaat de i det store taget ere temmelig betryggede mod Udhugst. Aadalen og Sognedalen er gode Skovbygder med drivende Jordbund og livlig Reproduktion, medens Ringerikes Fladbygder og da især Hole ere meget skovfattige.

Den Herlighed, disse Bygder havde i Krogskovens Almenning, gik tabt i 1821, da denne bleve udskiftet, idet den overveiende største Del af de Gaardene tillagte Skovteige i Aarenes Løb er frasolgt disse og gaaet over i Udenbygsoendes Hænder. Af de nedre Bygder er Modum endnu nogenlunde godt forsynet med Skov, omend de store trækonsumerende Industrianlæg sammesteds vistnok foranledige Skovenes Tilbagegang i betydelig Grad.

Hallingdalsdalføret er temmelig haardt medtaget, medens Numedal endnu har mange vakre Skove at opvise; det nedenforliggende Sandsvær er derimod ilde medtaget. Ogsaa det mellemliggende Sigdal maa regnes for en god Skovbygd, omendskjønt Udhugstsalg i de senere Aar her vistnok ikke ere sjeldne. — Hurum er antagelig det af Kystherrederne, der er bedst forsynet med Skov; men Dimensionerne ere her som overalt ved Kysten gennemgaaende smaa.

Her skal Amtet indtage et Uddrag af vedkommende Forstmesters Aarsberetning for Aaret 1885—1886, afgiven i December 1886:

„Som jeg i tidligere Aarsberetninger har havt Anledning til at anføre, foregaar den private Skovdrift i Distriktets Opland i Almindelighed efter ganske sunde Principer, idet Skovenes nutidige og fremtidige Værdi er gaaet op for Eierne og bidrager til at forhindre deres Ruin. Vistnok udhugges mange Smaaskove aarlig, men deres Betydning er i nationaløkonomisk Henseende forsvindende, saalænge de større Skoveiere have aabent Øie for Fordelagtigheden af deres Skoves Bevarelse. Jeg tør imidlertid ikke benegte, at muligens Afvirkningen overstiger Tilvæksten ogsaa i dette Amt, uagtet man derfor ikke har faktiske Data. Alene den Omstændighed, at Gjennemsnitsdimensionen aarlig formindskes, indeholder Beviset herfor, medens paa samme Tid Kvantumet snarere øger end omvendt. Efter Flødningsbestyrelsens Op-gave har saaledes den fremflødede Tømmermængde i Drammenselven ikke været saa stor siden 1874 som iaar (1886).

Træsliberierne i dette Vasdrag fremkalde en stærk Konkurrence og bidrage meget til at holde Priserne oppe.

Til Belysning af dette Forhold har jeg tidligere (Morgenbladet No. 141, 1886) offentliggjort endel Oplysninger, som det muligens tør være af Interesse her at gjengive, da de omhandle den fremtidig antagelige Tilgang paa Raamateriale til disse Fabriker. Produktionen af Træmasse udgjorde ved Udgangen af 1885 ca. 100 000 Ton, og denne Industri er for en væsentlig Del koncentreret langs Drammens Vasdrag, hvor der paa Strækningen mellem Hønefos, Heen og Randsfjord (ca. 18 Km.) findes 8 Træsliberier, der tilsammen forbruge ca. 40 000 Tylvter (7.5 m. 16 cm. — 12 Al. 6"), hvoraf Halvparten kan paaregnes at komme fra Buskeruds Amt (Ringerikes Fogderi), den anden Halvpart fra Kristians Amt (Hadeland, Land og Valdres). Desuden gaar fra disse Trakter ca. 5000 Tylvter til de sydligere liggende Sliberier, hvorefter den aarlige Konsumtion af Tømmer til Sliberierne fra disse Trakter kan ansættes til 45 000 Tylvter = 100 000 m³.

For Drammens Kjøbmænds Regning er ifølge officielle Opgaver i denne Egn samtidig mærket 52 938 Tylvter (10 Al. 8") 6.5 m. 21 cm., udgjørende 170 683 m³, hvoraf $\frac{2}{3}$ Gran . . . . . = 113 790 m³
hertil ovenstaaende . . . . . = 100 000 —

Distriktets samlede Export af Gran 213 790 m³.

Samtidig beregnes den aarlige Tilvækst til 738 500 m³, hvoraf antagelig 33 Pct. = 243 700 m³ kan paaregnes som Export. Bemærkes videre, at Granen i disse Trakter udgjør $\frac{2}{3}$ af Skovbestanden, faar man altsaa efter ovenstaaende Opgave en aarlig Tilvækst for denne Træsart af 243 700 $\times \frac{2}{3}$ . . . . . = 162 467 m³
ifølge foranstaaende Opgave udgjorde det solgte Kvantum = 213 790 —

altsaa Underskud 51 323 m³

der maa dækkes af Skovenes Masseforraad og saaledes repræsenterer deres aarlige Forringelse, udtrykt i Tal. Ved Betragtningen af ovenanførte Underskud maa imidlertid bemærkes, at neppe Halvdelen af det omhandlede Distrikts Granvirke forbruges af Træsliberierne, men at den større Halvdel, repræsenterende det grove Tømmer, endnu gaar til Export gennem den almindelige Trælasthandel, altsaa forædlet paa Sagbrug og Høvlerier.

Idet Tilgangen paa Raamaterial formindskes, vil Kampen i Konkurrencen komme til at staa mellem disse to Industrigrene, og eftersom Forholdet nu for Tiden er, kan der neppe være Tvivl om, hvem der gaar af med Seiren.

En Disponent for et Træsliberi oplyser (Morgenbladet No. 155, 1886), at det ovenfor nævnte Tømmerkvantum (45 000 Tylvter), der i 1885 blev produceret til Træmasse og som saadan blev omsat til en Kapital af Kr. 2 500 000, ved at afsættes som Skurlast blot vilde have givet en Sum af Kr. 1 300 000, altsaa 48 Pct. mindre Indtægt. Selv om hertil maa bemærkes, at Sammenligningen for Sagbrugsvirksomheden forsaavidt er ugunstig, som

derved ikke kan sees at være taget Hensyn til Trævirkets yderligere Forædling ved Høvling, hvorved sammes Udførselsværdi forøges med ca. 10 Pct., ligesom heller ikke Affaldet, der afsættes i Form af Stav, Splitved etc., er medtaget, — bliver dog Fordelen i overveiende Grad paa Træsliberiernes Side.

Kan det end saaledes forudsættes, at om kortere eller længere Tid saagodtsom alt Grantømmer i Drammensvasdraget vil blive forbrugt til Træmassefabrikation, er det dog sikkert, at saadant ikke vil ske, førend en væsentlig Prisstigning paa Rundlasten er indtraadt, og heraf ville de Skoveiere, der forstaa Tidens Tegn og holde sine Skove i Agt, være de, der hovedsagelig høste Fordel.“ — — — — —

4. Bergværksdrift.

(Meddelt af Bergmesteren.)

Modums Blaafarveværk har været i Drift i hele Femaaret med en Arbejdsstyrke fra 130 til 153 Mand. Der er udbragt ved Gruberne og Pukværkerne:

1881	80 231 Kg.	Sliger med	7 708 Kg.	Kobolt,
1882	99 305	- — —	9 601.5	- —
1883	84 327	- — —	6 886.3	- —
1884	89 899	- — —	6 213	- —
1885	101 223	- — —	6 583.1	- —

Ved Hytten er udbragt:

1881. 65 755 Kg. kalcinerede Sliger samt 8 009 Kg. konc. Kobbersten.
 1882. 74 278 Kg. kalcinerede Sliger. Ved Forsmeltning udbragt 5008 Kg. Metal og 2591 Kg. Kobbersten.
 1883. De ved Grubedriften udbragte Sliger blev kalcineret og dels i kalcineret Tilstand afsendt, dels ved Smeltning koncentreret.
 1884. Ved Hytten blev rostet 89 514 Kg. Sliger og 10 078 Kg. Kobbersten.
 1885. Ved Hytten blev Sligerne kalcineret og de rigeste Sorter (12—36 Pct. Co) afsendt til Blaafarveværkerne i Sachsen til videre Forarbejdelse. De fattige Sliger underkastedes først en Koncentration ved Forsmeltning i Skaktovne.

Ringerikes Nikkelværk.

- 1881 have Gruberne ligget under Frist. Ved Forsmeltning udbragt
 790 Centner Nikkelsten.
 1882 ligeledes. 1008 — —
 1883 ligeledes.
 1884 ligeledes.

1885 har der ved Gruberne været udført nogle Forsøgsdrifter og Sognedalens Smeltehytte været igang i 1 Maaned.

For de øvrige Grubers og Skjærps Vedkommende i Buskeruds Amt har der kun fundet en indskrænket Drift Sted ved Blygladsskjærpene i Røken i Aarene 1881 og 1882 samt ved Buttedalsskjærpene i Lier i 1881, 1882 og

1883, hvorhos Ekers Kobbergrube (Bergsgruben) fra Juli Maaned 1885 er bleven drevet for Regning af Vignæs Kobberværks Eiere og Ravnaas Grube under Vinoren Sølvværk fra Midten af August Maaned samme Aar. Ved førstnævnte er opgivet at være udbragt: Erts No. 1 1480 Ton, No. 2 635 Ton, No. 3 158 Ton indtil Aarets Udgang, ved Ravnaas 200 Kg. rig Erts foruden endel Skeiderts og Malm, — Sølvudbyttet ikke opgivet, da Pukning endnu ikke havde fundet Sted.

5. Industrielle Anlæg.

De ved Udgangen af 1880 inden Amtets Landdistrikt eksisterende Industri-anlæg have i Femaaret modtaget en ikke saa ringe Forøgelse, idet der ved Udgangen af 1885 var af nye tilkommet 25, hvoraf 7 nye Træsliberier. Af Træsliberier havde Amtet ved Udgangen af 1885 ialt 15, der gennemsnitlig i Aaret sysselsatte 565 Arbeidere, forbrugte 40 à 45 000 Tylvter Tømmer som Raastof, hvoraf produceredes antagelig 50 à 60 000 Ton Træmasse til en antagelig Salgsværdi af 2 à 2½ Million Kroner, jfr. nedenstaaende Tabel.

Træsliberier.	Arbeidere gennemsnitlig i 1885.	Produktion af Træmasse i 1885.	Forbrugt Raastof i 1885.
Hønefos	62	7 500 Ton	ikke opgivet
Kongsbergs	24	1 700 —	—
Vestfossens	11	900 —	—
Ekers	28	2 800 —	—
Embretsfos	69	5 500 —	—
Kongssagenes	21	2 000 —	—
Hofs	28	ikke opgivet*)	3 600 Tylvter Gran
Hofsfos	34	4 200 Ton	2 700 —
Follum	78	8 060 —	6 750 —
Aadalens	30	ikke opgivet	3 470 —
Vehme	19	1 150 Ton	ikke opgivet
Skjærdalens	21	1 800 —	2 400 Favne
Heens	42	4 300 —	3 360 Tylvter
Vikingfos	26	ikke opgivet	ikke opgivet
Labro	72	4 840 Ton	3 999 Tylvter
Tilsammen 15 Træsliberier, hvoraf 7 tilkomne i Femaaret	565	50 à 60 000 Ton	40 à 45 000 Tylvter

Af Industrianlæg kan som de vigtigste fremhæves: Gjethus Papirfabrik med 114 Arbeidere, Follum Træsliberi med 78 Arbeidere og Labro Træsliberi med 72 Arbeidere, Solberg Bomuldspindleri med 85, Krogstad Spiger- og

*) Produktets Værdi i 1885 = 250 000 Kr.

Valseværk med 81, en Dynamitfabrik i Hurum med 37 og en Trævarefabrik og Dampsag i Lier med respektive 28 og 37 Arbeidere. Ifølge de indkomne Beretninger har den industrielle Virksomhed inden Amtet i det hele gjort Fremgang i Femaaret.

6. Binæringer.

Husfliden antages omtrent at staa paa samme Standpunkt som før og ialfald ikke at være gaaet frem. Den drives saaledes fremdeles kun i mindre Omfang, og der tilvirkes i Regelen ikke hvad der er tilstrækkeligt til Distrikternes eget Behov.

Med Hensyn til den stedfindende Haandværksdrift gjælder fremdeles det samme som i forrige Femaarsberetning bemærket, nemlig, at den ikke tilstrækkelig kan forsyne vedkommende Distrikter, ligesom i Regelen heller ingen Afsætning til fremmede Distrikter finder Sted.

Undtagelse herfra danner Hole, der afsætter ikke ubetydeligt af Kjøretøier og Møbler (saaledes solgtes derfra i 1885: 420 Spidsslæder), samt Modum, der afsætter Pindestole.

Nedenfor indtages en Opgave over Antallet og Fordelingen over de enkelte Herreder af Amtets Forbrugsforeninger ved Udgangen af de 2 sidste Femaar, ledsaget af Opgave over Antallet af Foreningernes Medlemmer samt Omsætningen i Aarene 1880 og 1885:

Herreder.	Antal Forbrugsforeninger ved Udgangen af Aaret		Antal Medlemmer ved Udgangen af Aaret		Omsætning i Aaret	
	1880.	1885.	1880.	1885.	1880.	1885.
Næs	2	2	577	541	54 800	58 801
Gol	1	1	400	368	14 300	11 284
Aal	2	1	853	581	64 152	36 637
Øvre Sandsvær	1	1	93	85	23 481	34 000
Ytre Sandsvær	2	2	384	450	85 000	66 000
Rollag	1	1	17	15	23 000	16 000
Nore	2	1	282	120	63 505	21 634
Sigdal	2	3	231	191	67 947	74 045
Modum	4	3	473	111*)	156 581	46 801*)
Lier	2	5	322	327	77 983	152 074
Amtet	19	18	3 632	2 789	630 749	517 276

Af Tabellen sees, at af de Foreninger, der vare i Virksomhed i 1880, ere 3 nedlagte, medens i sidste Femaar er kommet 2 nye til. I det hele

*) Opgaven fra Modum gjælder kun for 2 af Foreningerne, da den 3die har negtet at meddele Opgave over saavel Medlemsantal som Omsætning.

er altsaa Antallet formindsket med 1, Medlemsantallet er saavel i det hele som i de fleste Foreninger nedgaaet. Omsætningen er ogsaa i det hele taget nedgaaet, dog ogsaa her enkeltvis nogen Stigning.

Af Landhandlere havde Amtet i 1885: 131.

7. Om Distriktets Tilstand i Almindelighed.

Til Forklaring af den økonomiske Tilstand i Almindelighed inden Amtets Landdistrikt for afvigte Femaar indtages nedenfor Opgaver over thinglæste og aflæste Panteheftelser, over Exekutioner og Udpantninger og over Tvangsauktioner over fast Gods og Løvsøre, tilligemed Sammendrag indeholdende Resultaterne for hele Amtet af disse Opgaver, sammenholdt med Opgaverne for Femaaret 1876—1880.

(Se Tabellerne Side 19—22.)

Af Sammendraget sees det, at Antal og Beløb for thinglæste Panteheftelsers Vedkommende nogetsaa nær er det samme i forrige Femaar som i dette, medens Aflæsningernes Beløb nu repræsenterer et væsentlig større Beløb end ved sidste Beretning.

Naar de af Fogderne foretagne Exekutioner er sunkne saa meget, skyldes dette antagelig i særlig Grad Loven af 14de Juni 1879 om Forandring i smaa Gjældsfordringers Inddrivelse, og Sammendraget viser ogsaa, at et større Antal Exekutioner i nærværende Femaarsperiode er administrerede af Lensmændene.

Det tiltrækker sig Opmærksomheden, at Auktionerne er øget i saa stærk Grad, og navnlig turde den Omstændighed, at Tvangsauktioner over fast Gods ere stegne saa meget, medens Panteheftelsernes Beløb omtrent svarer til forrige Femaars, pege i Retning af, at Eiendommene have været beheftede saa høit som muligt.

At den økonomiske Evne er gaaet tilbage i dette Femaar, er man vist i det store taget nødt til at antage.

Tømmerpriserne vare lave mod hvad de vare i de saakaldte gode Aar. Paa den anden Side vise Indberetningerne om Udfaldet af hvert Aars Høst gjennemsnitlig formentlig et Middelsaars.

Men da Priserne paa de vigtigste Produkter af Landbruget have været nedgaaende og Arbeidshjælpen forholdsvis kostbar og tildels vanskelig at faa, har Jordbruget arbeidet under trykkende Vilkaar og manglet Evne til væsentlige Forbedringer i sin Drift. Det er ikke alene saa, at Arbeidshjælpen er forholdsvis kostbar og Tilbøieligheden til at leve paa kjøbte Varer tiltagen, men maaske ogsaa saa, at hos den yngre Slægt er Lysten til Arbeide tildels hellere aftaget end tiltaget.

Landhusholdningsselskabet og Amtsagronomen har fortsat sin Virksomhed. I 1884 kjøbte Landhusholdningsselskabet Fjeldhavnen Gjedevandsdalen i Nore i Numedal, der benyttes til Hesteavl- og Hingstfølsæter.

(Forts. Side 23.)

Thinglæste og aflæste Panteheftelser i Aarene 1881—1885.

A. Thinglæste Panteheftelser.

Fogderier.	Antal.						Beløb.					
	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen 1881—1885.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen 1881—1885.
							Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hallingdal	204	167	201	183	166	921	216 573.04	154 739.11	245 625.35	389 644.39	176 708.95	1 183 290.84
Numedal og Sandsvær . .	102	120	156	156	214	748	177 237.32	251 938.92	307 703.28	412 443.16	376 772.01	1 526 094.69
Ringerike	83	114	130	148	139	614	515 420.38	504 277.32	547 581.46	463 438.08	587 127.62	2 617 844.86
Buskerud	421	408	528	486	506	2 349	1 235 009.00	1 076 419.00	1 948 102.00	1 592 523.00	1 676 475.00	7 528 528.00
Amtet	810	809	1 015	973	1 025	4 632	2 144 239.74	1 987 374.35	3 049 012.09	2 858 048.63	2 817 083.58	12 855 758.39

B. Aflæste Panteheftelser.

Fogderier.	Antal.						Beløb.					
	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen 1881—1885.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen 1881—1885.
							Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hallingdal	168	80	113	143	112	616	152 711.98	67 297.25	102 513.12	141 251.15	127 897.56	591 671.06
Numedal og Sandsvær . .	129	136	140	133	127	665	142 787.79	124 493.32	261 046.22	213 839.22	142 212.78	884 429.33
* Ringerike	118	81	86	111	91	487	474 251.13	294 868.31	678 407.01	279 239.42	287 991.23	2 014 757.10
Buskerud	322	348	315	362	324	1 671	1 236 719.00	926 562.00	715 287.00	1 150 563.00	905 407.00	4 934 538.00
Amtet	737	645	654	749	654	3 439	2 006 469.90	1 413 220.88	1 757 253.35	1 784 942.79	1 463 503.57	8 425 395.49

Exekutioner og Udpantninger i Aarene 1881—1885.

A. Exekutioner.

1. Foretagne af Fogderne.

Fogderier.	Antal.						Beløb.					
	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen 1881—1885.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen 1881—1885.
							Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hallingdal	17	15	21	17	15	85	15 893.00	21 101.00	26 090.00	58 228.00	13 996.00	135 308.00
Numedal og Sandsvær . .	2	1	4	11	11	29	2 921.67	632.09	3 861.59	11 450.39	10 934.42	29 800.16
Ringerike	8	4	17	19	21	69	18 250.95	16 360.76	27 784.63	51 354.53	32 146.13	145 897.00
Buskerud	23	15	43	27	30	138	27 986.58	26 418.41	99 817.84	52 335.56	119 975.85	326 534.24
Amtet	50	35	85	74	77	321	65 052.20	64 512.26	157 554.06	173 368.48	177 052.40	637 539.40

2. Foretagne af Lensmændene.

Fogderier.	Antal.						Beløb.					
	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen 1881—1885.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen 1881—1885.
							Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hallingdal	179	114	161	134	226	814	29 799.00	18 402.00	32 450.00	36 079.00	42 083.00	158 813.00
Numedal og Sandsvær . .	18	31	37	26	64	176	1 597.70	5 331.18	7 697.07	4 640.63	11 807.49	31 074.07
Ringerike	58	51	88	119	144	460	6 714.35	5 448.76	13 208.62	15 186.57	26 621.05	67 179.35
Buskerud	144	161	192	214	214	925	17 973.24	21 644.85	28 658.98	35 225.65	36 170.52	139 673.24
Amtet	399	357	478	493	648	2 375	56 084.29	50 826.79	82 014.67	91 131.85	116 682.06	396 739.66

B. Udpantninger.

Fogderier.	Antal.						Beløb.					
	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen 1881—1885.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen 1881—1885.
							Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hallingdal	733	660	701	535	744	3 373	20 556.35	15 269.13	15 555.75	17 260.55	16 829.72	85 471.50
Numedal og Sandsvær . .	428	344	603	460	512	2 347	23 140.65	17 153.52	27 524.39	17 430.12	20 802.18	106 050.86
Ringerike	645	705	818	1 129	1 019	4 316	18 543.89	23 530.28	21 473.37	25 387.65	23 398.82	112 334.01
Buskerud	2 912	3 171	3 025	2 316	2 251	13 669	57 889.98	66 444.86	64 484.64	49 415.57	44 085.45	282 320.50
Amtet	4 718	4 880	5 147	4 440	4 526	23 705	120 130.87	122 397.79	129 038.15	109 493.89	105 116 17	586 176.87

Tvangsauktioner i Aarene 1881—1885.

A. Over fast Gods.

Fogderier.	Antal.						Beløb.					
	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen 1881—1885.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen 1881—1885.
							Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hallingdal	17	16	15	8	6	62	43 198.00	27 309.00	80 870.10	31 976.00	17 305.00	200 658.10
Numedal og Sandsvær . .	1	6	10	5	6	28	3 900.00	21 045.00	37 175.00	23 895.00	29 384.00	115 399.00
Ringerike	10	8	5	10	7	40	53 272.00	60 791.00	10 415.00	76 617.00	35 952.00	237 047.00
Buskerud	32	23	24	28	22	129	162 530.00	137 020.00	307 955.00	195 921.00	200 715.00	1 004 141.00
Amtet	60	53	54	51	41	259	262 900.00	246 165.00	436 415.10	328 409.00	283 756.00	1 557 245.10

B. Over Løsøre.

22

Fogderier.	Antal.						Beløb.					
	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen 1881—1885.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen 1881—1885.
							Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hallingdal	17	12	21	12	11	73	4 831.50	3 270.06	7 343.75	7 646.83	2 076.54	25 168.68
Numedal og Sandsvær . .	4	3	6	7	19	39	1 167.54	3 862.30	4 095.64	5 307.52	13 584.49	28 017.49
Ringerike	14	25	17	19	19	94	5 069.44	1 670.97	5 877.86	6 176.50	20 982.76	39 777.53
Buskerud	86	62	66	56	52	322	63 092.00	30 085.00	36 945.00	60 572.00	46 005.00	236 699.00
Amtet	121	102	110	94	101	528	74 160.48	38 888.33	54 262.25	79 702.85	82 648.79	329 662.70

Sammendrag for Amtet.

	Antal.		Beløb.	
	1876—1880.	1881—1885.	1876—1880.	1881—1885.
			Kr.	Kr.
Thinglæste Panteheftelser	4 995	4 632	12 682 324	12 855 758.39
Aflæste Do.	3 077	3 439	7 220 023	8 415 395.49
Exekutioner, foretagne af Fogderne . .	780	321	832 140	637 539.40
Do. — - Lensmændene	1 860	2 375	208 304	396 196.78
Udpantninger	23 756	23 705	591 749	586 038.56
Tvangsauktioner over fast Gods	174	259	997 754	1 557 645.10
Do. — Løsøre	300	528	138 914	329 662.70

Buskeruds Amt.

(Forts. fra Side 15.)

Med Hensyn til Arbeidspriserne i 1885 indtages nedenfor en Opgave, udvisende Gjennemsnit for Fogderierne og Amtet. Sammenholdes denne Opgave med den tilsvarende for forrige Femaar, vil det sees, at Arbeidspriserne ikke ere i Nedgaaende. Exempelvis nævnes, at Gjennemsnitsslønnen for en Tjenestegut og en Tjenestepige nu viser sig at være henholdsvis Kr. 178 og Kr. 83 mod Kr. 174 og 80 i forrige Femaar.

Opgave over Arbeidspriser i Aaret 1885.

Dagløn.	Hallingdals Fogderi.	Numedal og Sandsværs Fogderi.	Ringerikes Fogderi.	Buskeruds Fogderi.	Amtet.
a. Husmænd, paa egen Kost:					
Sommer	1.70	1.80	1.14	1.62	1.57
Vinter	1.00	1.27	0.95	1.20	1.10
paa Husbondens Kost:					
Sommer	1.07	0.90	0.65	0.73	0.84
Vinter	0.45	0.58	0.28	0.46	0.44
b. Almindelige Dagarbeidere, Mænd, paa egen Kost.					
Sommer	2.02	1.93	1.85	2.02	1.95
Vinter	1.15	1.32	1.37	1.32	1.29
paa Husbondens Kost:					
Sommer	1.37	1.25	1.12	1.16	1.22
Vinter	0.60	0.64	0.56	0.70	0.63
c. Almindelige Dagarbeidere, Kvinder, paa egen Kost:					
Sommer	1.06	1.12	1.13	1.17	1.12
Vinter	0.76	0.78	0.91	0.86	0.83
paa Husbondens Kost:					
Sommer	0.64	0.53	0.42	0.53	0.53
Vinter	0.34	0.35	0.35	0.34	0.35
Aarsløn for Tjenestegutter . Kr.	170	167	195	180	178
Do. . Tjenestepiger . —	85	82	84	83	83

Antallet af Sparebanker i Landdistriktet udgjorde ved Udgangen af 1885, saavidt erfares, 17, hvoraf en, hvis Plan ikke er approberet. De 16, hvis Planer var approberet, havde en Formue af omtrent 585 000 Kr. og Indskud 3 174 000 Kr. De betydeligste af disse Sparebanker vare Næs, Lier, Ringerike, Aal og Modum. Ved Udgangen af 1880 var Antallet formentlig 16, hvis Formue var omtrent 451 000 Kr., Indskud 2 283 000 Kr.

Af Brandforsikrings-Indretninger havde ved Udgangen af 1885 to, nemlig Liers og Modums. Forsikringssummen i Liers var nær 19 Millioner Kroner og i Modums lidt over 2 Millioner.

De Veianlæg eller Omlægninger, som i Femaaret ere udførte med Bidrag af Statens Veifond, ere: fra Aamot Bro til Aamot Station og Kjørepladsbro i Modum, fra Hovlandsmoen til Vadet i Sigdal, fra Vinde til Eftelød i Sandsvær, fra Storemoen til Evju og Tinnæs-Engen i Numedal.

Opgave over Veie i Buskeruds Amt ved Udgangen af 1885.

Herreder.	Hovedvei.	Bygdevei.	Sum.	Ridevei.
Næs	64	16	80	14
Gol	82	8	90	1)-
Aal	26	29	55	-
Hol	8	42	50	4
Hallingdals Fogderi	180	95	275	18
Sandsvær	61	2)52	113	-
Flesberg	28	76	104	43
Rollag	30	14	44	36
Nore	39	3)21	60	4)125
Numedal og Sandsværs Fogderi	158	163	321	204
Hole	36	24	60	-
Norderhov	66	45	111	3
Aadalen	58	44	102	-
Ringerikes Fogderi	160	113	273	3
Sigdal	48	92	140	25
Modum	53	46	99	5
Eker	44	42	86	-
Lier	50	27	77	-
Røken	16	5	21	-
Hurum	7	36	43	-
Buskeruds Fogderi	218	248	466	30
Amtet ved Udgangen af 1885	716	619	1 335	255
Amtet ved Udgangen af 1880	707	634	1 341	274

Med Hensyn til Uoverensstemmelsen mellem Opgaven for 1880 og 1885 bemærkes Følgende:

- 1) De i forrige Rapport for Gol opførte 53 Km. Ridevei er egentlig Rideveie, som, uden at være underkastet offentligt Tilsyn, vedligeholdes af Brugerne efter indbyrdes Overenskomst, og er saaledes tidligere urettelig opførte i Rapporten.
- 2) 3 Km. Bygdevei nedlagdes ved Rodeinddelingen i 1882.
- 3) For Nore er der tidligere feilagtigt opført 42 Km. Bygdevei istedetfor rettelig 21.
- 4) Man har tidligere ikke opført den 33 Km. Ridevei fra Tunhøvdjordens søndre Ende til Tunhøvd. Den er vistnok klassificeret som Ridevei, men er i Virkeligheden neppe andet end en Gangsti.

De øvrige uvæsentlige Uoverensstemmelser skrive sig fra Omlægninger, Overgang fra Bygdevei til Hovedvei og omvendt, fra ved Rodeinddelinger ny optagne Veie samt ogsaa fra ved ny Maaling opkommen Forskjel.

Med Hensyn til Lensmændenes Opgaver kan oplyses, at i Lier er der i Femaaret omlagt 2.5 Km. Bygdevei og i Norderhov 0.5 Km. Bygdevei og 0.5 Km. Hovedvei.

Maaske mere betegnende for Kommunikationsvæsenets Fremgang er Brovæsenet, om Fremgangen ikke netop gjælder det sidste Femaar. Af større Broer paa Hovedveiene i Amtet haves følgende:

A. I Laagens Dalføre:

1. Vittingfos Bro, af Jern, bygget 1881 og kostede i rund Sum Kr 21 300.
2. Eftelød Bro, bygget 1881 og kostede i rund Sum Kr. 29 400.
3. Volden Bro, delvis ombygget 1879, antages at koste opført Kr. 20 000.
4. Labro, opført 1877 og kostede i rund Sum Kr. 25 600.
5. Gamlebroen i Kongsberg.
6. Nybroen i —
7. Svennesund Bro, opført 1875 og kostede i rund Sum Kr. 13 200.
8. Ulvik Bro, af Jern, opført 1883 og kostede i rund Sum Kr. 13 900.
9. Møggestu Bro, opført nu fra nyt, antageligt Kostende Kr. 21 000.
10. Sporran Bro, Værdi Kr. 5000.
11. Rødberg Bro, opført 1880, med Kostende i rund Sum Kr. 5000.

B. I Drammens Vasdrag:

I. Over Storelven (bortset fra Drammens By):

1. Hougsund Bro, bygget i 1852 for Kr. 58 000.
2. Aamot Hængebro, af Jern, har rimeligvis kostet mellem 40 à 50 000 Kr.
3. Vikersund Bro, bygget i 1842, har kostet Kr. 22 800.
4. Kværnbergsund Bro, delvis ombygget 1887. Koster i sin Helhed Kr. 18 000.

II. Over Randselven:

5. Overmandsund Bro, ombygget i 1881 for Kr. 8300.

III. Over Bægna:

6. Hønefos Broer, bygget 1865 for Kr. 52 000.
7. Næs Bro i Aadalen, bygget 1876 (?) for Kr. 48 000.

IV. Over Sogna:

8. Bjerke Bro, antagelig Værdi Kr. 5000.
9. Veltikol Bro, — — - 4000.

V. Over Hallingdalselven:

10. Svenkerud Bro, opført nu vil den koste Kr. 18 000.
11. Hesla Bro, — - - - — - 20 000.
12. Ro Bro, — - - - — - 12 000.
13. Trøms Bro, — - - - — - 5 000.
14. Tuf Bro, — - - - — - 3 000.

VI. Over Simoa:

15. Kongssagene Bro, — - - - — - 4 000.
16. Kjøreplads Bro, bygget 1875 og antages at koste Kr. 6000.
17. Grønlund Bro, — 1878 - — - - 8000.

C. Over Lierelven:

1. Linnæs Bro (for Tiden en midlertidig Bro).
2. Sørum Bro, Værdi Kr. 9000.
3. Hæg Bro, — - 6000.

Af større Bygdeveisbroer kan nævnes:

1. Dagalid Bro over Numedalslaagen, bygget 1875 for Kr. 4800.
2. Haga Bro i Hol, bygget 1880 for Kr. 2000.
3. Bry Bro - - Værdi antages Kr. 4600.
4. Jeglum Bro i Hol, — — - 2000.
5. Knippenborg Bro i Skurdalen, Værdi antages Kr. 1200.
6. Kolsrud Bro i Sigdal, Værdi antages Kr. 4200.
7. Præstfos Bro - — — — - 4000.
8. Hørju Bro - — — — - 3400.
9. Evje Bro - — — — - 5000.
10. Krøderen Bro i Sigdal over Hallingdalselven 1874, Kr. 7200.
11. Kopseng Bro i Eggedal } skal bygges i Vinter — beregnet { Kr. 4100.
12. Øie Bro - — — — } - 2600.
13. Grøtte Bro i Lier, bygget 1884, Kr. 3500.
14. Sjaastadhammer Bro i Lier, delvis ombygget 1882, Værdi Kr. 3200.
15. Velstad Bro i Sigdal, opført 1879, Værdi Kr. 1800.

Derhos findes der paa saavel Hovedveiene som Bygdeveiene en Mængde Broer af Værdi fra 1000 til 1500 Kr.

Amtskommunens Andel i Sindssygeudgifter har udgjort:

i 1881	Kr. 26 704
- 1882	- 23 231
- 1883	- 29 226
- 1884	- 28 736
- 1885	- 29 615

B. Byerne.

a. Drammen. b. Kongsberg. c. Hønefos. d. Holmsbo.

For disses Vedkommende henvises til Beretningerne fra Magistraterne, hvilke medfølge for Kongsberg, Hønefos og Holmsbo. Beretningen for Drammen*) er endnu ikke modtaget.

Drammen den 21de December 1887.

Vogt.

*) Er senere indløbet og vil findes trykt Side 37—53.

Beretning

om Kjøbstaden Kongsbergs økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885.

Vandværket har i Femaaret ikke undergaaet nogen væsentlig Forandring. I 1884 blev en Ledning anlagt fra Linien paa Sandsværmoen til Skydebanen af 32 mm. galvaniseret Jernrør, for at skaffe Vand til Husbrug for de derboende Indvaanere. Ledningen, der er 241 m. lang og kostede Kr. 739.72, har vist sig fuldt tilstrækkelig til Behovet.

Som i min forrige Beretning anført, er Underbergsstollen anvendt som Vandbeholder for Vandværket. Nu er der imidlertid vakt Spørgsmaal om en Udvidelse af Sølvværkets Drift, og forsaavidt Forslaget derom maatte vinde Storthingets Bifald, vil Stollen tiltrænges for Sølvværket, og Kommunen har modtaget Opsigelse af Brugen af Stollen, og man vil i Tilfælde blive nødt til at lægge en ny Ledning for Vandværket, som antagelig vil blive ført fra Underbergsstollens Udmunding op til Rundetjern.

Brandvæsenets Redskaber og Inventarium er fuldt tilstrækkeligt til Behovet og vel vedligeholdt. Man har i Femaaret ikke havt nogen Ildebrand af væsentlig Betydning.

Den i min forrige Beretning omhandlede Udbedring af Kirken i Forbindelse med Anbringelsen af 4 saakaldte Gurneyovne til Opvarmning af samme har fremdeles vist sig meget tilfredsstillende. Kirken er paa det nærmeste trækfri og bliver vel opvarmet.

Da Almuskolebygningen paa Nymoen var gammel og ikke paa meget nær tilfredsstillende de Krav, som nu gjøres til en saadan Bygning, og man i samme heller ikke havde tilstrækkelige Skolelokaler, blev af Formænd og Repræsentanter i Møde den 14 December 1877 bifaldt Kjøbet af 2de Eiendomme, nemlig Gr.-No. 753, tilhørende Kjøbmand Steen, samt den saakaldte Wasserfalltomt, Gr.-No. 752, begge for Skolevæsenets Regning og for samlet Kjøbesum Kr. 5600.00, og blev det senere besluttet, at der paa disse Tomter skulde opføres en ny Skolebygning med Lærerbolig og Udhus efter Tegning af Arkitekt Thrap-Meyer med nogen Forandring af Bergkandidat Mortensen og Tømmermester Becker. Byggearbeidets Udførelse forestodes af en kommunevalgt Bygningskommission og kostede i det hele, deri indbefattet Kjøbesummen for de nævnte 2de Eiendomme, Kr. 39 283.29. Sparebankens Forstanderskab bevilgede Kr. 40 000 til den nye Skolebygning med Lærerbolig og Udhuse, og hvad der blev tilovers af Summen er med nævnte Forstanderskabs Samtykke anvendt til Anskaffelse af Inventarium til Skolen.

Skolebygningen er en 2-etages Bygning af Tømmer. I 1ste Etage er 4 Værelser og 1 Gang og i 2den Etage 5 Værelser og 1 Gang. 2 Værelser i 1ste Etage benyttes til Husflidsskole for Gutter og 2 Værelser i 2den Etage til Husflidsskole for Piger. Lærerboligen er en 1-etages Bygning, opført af Bindingsværk, fyldt med Tømmer, og i samme er indredet 4 Værelser, 2 Gange, Kjøkken, Spisekammer, Bryggerhus og Vedskur.

Paa Grund af en Forestilling fra Indvaanerne i Bæver om mere fuldstændig Undervisning, og da derhos de leiede Lokaler til Skole for Bæver og Stengelsrud blev dyrere og dyrere, blev ved Kommunebestyrelsens Beslutning af 28 December 1882 bifaldt Kjøbet af en Tomt af Sølvværkets Eiendom, Nordre Stengelsrud, for Kr. 500.00, ligesom det ogsaa blev bifaldt, at der paa denne Tomt skulde opføres en Skolebygning med Lærerbolig og Udhuse, der efter fremlagte Overslag skulde koste Kr. 7680 00. Beslutningen approberedes af Stiftsdirektionen saaledes, at Børnene fra Bæver og Stengelsrud skulde have fælles Skole i den Bygning, som skulde opføres. Bygningerne bleve færdige ved Udgangen af December Maaned 1884, og blev Skolebygningen indviet 8 Januar 1885 og derefter taget i Brug.

Kort efter fremkom der imidlertid Klage fra Opsidderne i Bævergrænden over, at deres Børn skulde besøge Skolen i Stengelsrud, idet de udhævede, at Overgangen over Laugen Elv om Vinteren var besværlig og Oversætningen, naar Elven ikke var belagt med Is, var forbunden med Fare for Børnene. Forestillingen blev forelagt Stiftsdirektionen, der erklærede, at den ikke fandt Anledning til nogen Forføining i Anledning af samme. Efter en senere Forestilling fra Bævergrændens Opsiddere blev der ved Beslutning af Formænd og Repræsentanter af 20 Mai 1885 bevilget Løn til en Hjælpe lærerinde i Bæver og Stengelsrud, og blev denne Beslutning approberet af Stiftsdirektionen som en midlertidig Ordning, og der er nu indrettet en Skole i Bævergrænden, idet Læreren og Lærerinden vekselvis underviser Børnene i begge Skoler. Læreren har Undervisningen i begge Skolers øverste Klasse og Lærerinden i Skolernes nederste Klasse.

En Husflidsskole for Gutter bestaar fremdeles og bestyres af Skolekommissionen og 3 af Kommunebestyrelsen valgte Mænd, hvilke sidste danne en Tilsynskomite, der fører det nærmere Tilsyn med Skolens Virksomhed. Undervisningen besørgeres af 1 Lærer i Tidsrummet fra 1 Oktober til 31 Marts og meddeles Undervisningen uden Betaling, og er der af Bykassen bevilget til Skolen for indeværende Vinterhalvaar Kr. 650.00. Skolen har i Vinter været besøgt af 130 Elever.

Ligesaa bestaar fremdeles en Husflidsskole for Pigebørn af Almuklassen, hvis Udgifter ligeledes bæres af Kommunen, og er til Bestridelse af sammes Udgifter for 1885 bevilget Kr. 600.00. Undervisningen besørgeres af en Lærerinde med en Hjælpe lærerinde, og Tilsynet føres af Skolekommissionen med en Komite, bestaaende af 3 Damer, der føre det stadige og nærmeste Tilsyn med Skolen. Undervisningen i denne Skole er ogsaa fri, og Skolen søges nu meget flittigt, i 1885 gennemsnitlig af 54 Børn daglig.

1ste Mai 1883 paabegyndtes en Aftenskole for konfirmerede Dreng og Arbeidsklassen og varede Kursuset til 27 Mai 1884. Undervisningsfagene vare Modersmaal, Regning og Regnskabsførsel. Undervisningstiden var fra Kl. 7—9 hver Tirsdags og Fredags Aften. Lærernes Antal var 2, idet Eleverne paa Grund af deres forskjellige Evner og Udvikling deltes i 2 Partier. Skolen begyndte med 2 Elever og sluttede med 11. Et 2det Kursus af Skolen begyndte 4 November 1884 og sluttede 1ste December 1885. Undervisningsfagene og Undervisningstiden var den samme som i 1ste Kursus. Undervisningen besørgedes i de første 4 Maaneder af 1 Lærer, men senere af 2 Lærere, idet Eleverne deltes i 2 Partier. Elevantallet var 24, da dette Kursus begyndte, men da Kursuset sluttede, var der kun 11 Elever.

Udgifterne i Anledning af 1ste Kursus udgjorde Kr. 387.21 og i Anledning af 2det Kursus Kr. 312.79, og bestredes disse Udgifter af Sparebankens Midler.

I 1845 blev oprettet et Børneasyl for Byen, i hvilket skulde modtages Børn i Alderen fra 3—7 Aar til Pas og Pleie fra Kl. 6 om Morgenen til om Aftenen, forat fattige Mødre — uhindret af deres mindre Børn — skulde kunne beskæftige sig med Arbeide. Der var ikke Tanke eller Tale om nogen Undervisning for Børnene, de skulde kun have Mad, Pleie og Tilsyn. Det viste sig imidlertid snart, at der ikke var nogen særdeles Trang til noget Asyl, idet det efterhaanden blev faa Forældre, som sendte sine Børn paa Asylet før den almindelige Skoletid Kl. 8 à 9, ligesom det var sjældent, at noget Barn ønskedes tilbageholdt paa Asylet, naar Almuskolen om Eftermiddagen sluttedes. Ligesaa blev det mere og mere almindeligt, at Børn først indmeldtes paa Asylet i Alderen fra 5 Aar og derover. Asylbestyrerinden fandt, at der burde forsøges at bibringe Børnene de første Elementer af Læsning, Skrivning, Tælling og Taleøvelser samt for Pigebørnene lidt Søm og Strikning, og det viste sig snart, at dette lod sig gjøre, og vare Børnenes Forældre hermed tilfredse og Søgningen til Asylet blev større. Der er stadig senere fremgaaet paa denne Maade og Følgen heraf har været, at en større Del af de Børn, der have søgt Asylet, ved Optagelsen i Almuskolen er gaaet over 1ste Klasse og ind i 2den Klasse, hvorved altsaa mindst 1 Skoleaar er indvundet, og Asylet støtter saaledes ikke alene Forældrene men ogsaa Skolen.

Da Byen har en stor Udstrækning og Børn under 7 Aar ikke kunne gaa nogen længere Vei, ialfald ikke om Vinteren, har Følgen været, at det hovedsagelig er de Børn, som have boet Asylet nærmest, som have søgt samme.

Asylet har foruden 1 Bestyrerinde tillige Hjælpelærerinde og 1 Pige, og paaligger det Bestyrerinden at modtage Børnene i Asylet fra det fyldte 3die til det fyldte 7de Aar, og er hun endvidere forpligtet til mod saadan Godtgjørelse, som af Asyldirektionen bestemmes, at give de Børn, som maatte forlange det, Suppe og Brød om Middagen.

Da der yderst sjælden optages Børn i Alderen under 5 Aar, men hovedsagelig Børn i 5—7 Aars Alderen, saa er Asylet nu mere at betragte som

en Smaaørnskole. I Begyndelsen af Marts Maaned d. A. besøgte Asylet af 80 Børn. Til Bestridelse af Asylets Udgifter bevilges aarlig af Bykassen Kr. 860, hvorhos Sparebanken af og til har givet et Bidrag.

Da den nuværende Asylbestyrerinde har opsagt sin Post til Fratrædelse til Høsten, er det under Forhandling, om Asylet skal nedlægges, og at der istedet skal oprettes 2 Smaaørnskoler, en paa hver Side af Elven, og vil dette — forsaavidt det vinder Bifald — være af stor Interesse for Nymoen, der nu ikke har den Nytt af Asylet, der ligger paa den anden Side af Elven, som ønskeligt kunde være.

Med Hensyn til Kommunikationsvæsenet er ikke noget væsentligt foretaget; det har været indskrænket til almindelige Vedligeholdelsesarbejder af Veiene og Gaderne.

Den samlede Længde af Gader og Veie inden Byens Jurisdiktion	udgjør	39.847 km.
hvortil kommer Sølvværkets Veie, det er Veie, som		
vedligeholdes af Sølvværket alene, og som ere anlagte		
af og hovedsagelig kun benyttes af Sølvværket, efter		
Opgave af Sølvværkets Veiinspektør		21.130 km.
	Tilsammen	60.977 km.

Brolagte Gader haves ikke.

I Sommeren 1885 undergik Nybroen en væsentlig Udbedring, idet den blev forsynet med endel nye Master samt fuldstændig nyt Plankedække. Udgifterne ved disse Reparationer udgjorde tilsammen Kr. 2172.64, hvoraf $\frac{7}{9}$ søges refunderet af Sølvværket. Efter Overenskomst med Sølvværket skal dette nemlig bære $\frac{7}{9}$ Dele af Udgifterne ved Brovæsenet, medens Kommunen udreder de øvrige $\frac{2}{9}$ Dele.

Til Gadebelysningen er i det hele anskaffet 34 Lygter, der ere anbragte i de mest befærdede Gader, og andrager Udgiften med Gadernes Belysning til noget over Kr. 300 om Aaret. Belysningen er vistnok temmelig tarvelig, men man er i Almindelighed tilfreds med samme.

Byen har fast Skydsstation, og den for Tiden antagne Stationsholder er forpligtet til i Maanederne Mai—September, begge inklusive, at holde 8 faste Heste og i de øvrige Maaneder 6 faste Heste, og er han desuden forpligtet til i Sommermaanederne at tilveiebringe 2 Reserveheste og i de øvrige Maaneder 1 Reservehest. Han oppebærer en Godtgjørelse af Kr. 1000 aarlig, hvoraf Statskassen udreder Kr. 500, Sandsværs Kommune Kr. 250 og Kongsbergs Kommune Kr. 250.

Handelsforening findes ikke, derimod bestaar fremdeles den Haandværksforening, der dannedes den 21de Marts 1880, og udgjorde Medlemmernes Antal ved Udgangen af Aaret 1885: 24, med en Bestyrelse paa 5 Medlemmer.

Arbeidersamfundet, der dannedes 17de Mai 1869, bestaar fremdeles, og udgjorde Medlemmernes Antal ved Udgangen af Aaret 1885: 250, med en Bestyrelse, bestaaende af 12 Medlemmer. Samfundet eier en Bogsamling paa omtrent 1600 Bind, der benyttes meget flittigt; derhos er der Adgang til

Læsning af Tidsskrifter og Aviser samt til af og til at høre Oplæsninger og Foredrag, ligesom der ogsaa imellem holdes selskabelige Sammenkomster. Samfundet eier en Gaard, der har kostet Kr. 11 500.

Den i de 2 foregaaende Beretninger omhandlede Dameforening bestaar fremdeles og virker paa den Maade, at den i mindre gode Tider skaffer Arbeide til Kvinder af Arbeidsklassen.

Kongsbergs Dameforenings Legat til Fordel for trængende Enker og ugifte Døtre efter Borgere eller Embeds- og Bestillingsmænd af Kongsberg By, konfirmeret ved høieste Resolution af 5te April 1878, eiede ved Udgangen af Aaret 1885 Kr. 4460.99, hvoraf Kr. 4000 er udlaant mod Pant i fast Eiendom, medens Resten henstaar i Kongsbergs Sparebank. Den 14de December 1885 blev første Gang uddelt Kr. 100 af Legatets Renter.

Den økonomiske Tilstand i Femaaret og navnlig i de 2 sidste Aar har været mindre god, og navnlig har det for de Handlende og Haandværkerne været særdeles ugunstigt.

Arbejderne ved Sølvværket ere vel lønnede og deres Forhold maa saaledes antages at være gode. Dette gjælder ogsaa for en Del for Arbejderne ved Vaabenfabriken.

Til Oplysning om Antallet af dem, der have været understøttede af Fattigvæsenet, og om Understøttelsens Størrelse vedlægges en Opgave fra Fattigforstanderen af 8de April 1886.

Ædruelighedstilstanden har navnlig i de 3 sidste Aar af Femaaret været meget bedre.

Ved Plan, vedtaget den 26de August 1882, godkendt af Formænd og Repræsentanter i Møde den 12 Oktober s. A., er dannet et Samlag for Brændevinshandel samt Udskjænkning af Øl, Vin m. v., og er denne Plan stadfæstet ved høieste Resolution af 27de Oktober s. A. som gjældende indtil Videre, dog ikke for en længere Tid end 5 Aar, regnet fra 1ste Januar 1883. Samlagets Fond bestaar af Kr. 20 000, fordelte i Aktier, hver paa Kr. 100.

2den Januar 1883 traadte Samlaget i Virksomhed med en Bestyrelse af 5 Medlemmer med 7 Rettigheder, nemlig 6 til Udskjænkning og Salg og 1 gammel Rettighed, som midlertidig er overtaget af Samlaget, kun til Salg. Samlagets Forretning aabnedes med 3 Hovedudsalg, ligesom Byens 2 Hoteller havde en indskrænket Brændevinsret. Samlaget erhvervede derhos 2 Rettigheder til Udskjænkning af Øl og Vin samt 2 Rettigheder til Smaasalg af Øl. Samlaget betalte i 1883 Skat af 70 000 Liter med Kr. 9333.34, medens Samlaget i samme Aar solgte 47 560 Liter, deraf i 40 Liter og derover 1302 Liter. I 1884 har Samlagets Virksomhed været drevet paa samme Maade som i 1883. Afgiften har været erlagt af 70 000 Liter med Kr. 9333.33, medens der i Partier under 40 Liter er solgt 48 759 Liter. I 1885 har Samlaget virket paa samme Maade som de 2 foregaaende Aar. Afgiften har været erlagt af 70 000 Liter med Kr. 9333.34. Der er imidlertid i det hele solgt 49 979 Liter og deraf er solgt i 40 Liter og derover 1115 Liter.

Det Extrabidrag, som Kommunen i Femaaret har havt af Kongsberg Sølvværk overensstemmende med Stortingets Beslutning af 11te Marts og kgl. Res. af 24de Juli 1876, udenfor hvad Sølvværket, Mynten og Vaabenfabriken erlægge som Bygningsskat og som kontraktmæssigt Bidrag, har udgjort:

for Aaret 1881	Kr.	11 035.81
— — 1882	-	11 163.16
— — 1883	-	11 055.59
— — 1884	-	11 653.33
— — 1885	-	10 599.83

Selskabet til Byens Forskjønnelse bestaar fremdeles, og naar tages i Betragtning de ringe Midler, Selskabet har at raade over, er der udrettet ikke saa lidet, navnlig med Hensyn til Træplantning. Kongsbergs Sparebank har flere Gange ydet Bidrag.

Kongsbergs Magistratskontor den 11te Mai 1886.

A. D. Eggert.

Beretning

om Kjøbstaden Hønefos's økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885.

I Forbindelse med og under Henvisning til de, i Henhold til det statistiske Centralbureaus Cirkulære af 27 Februar f. A., tidligere indsendte statistiske Opgaver, skulde jeg ikke undlade herved at afgive nedenstaaende nærmere Forklaring betræffende den økonomiske Tilstand i Hønefos By for Femaaret 1881—1885.

Den Udtalelse i forrige Indberetning, at der henimod Slutningen af det Tidsrum, den angik, syntes at være indtraadt nogen Forbedring i Stedets Næringsforhold, viste sig i ovennævnte Femaar at være rigtig. I Perioden udfoldede der sig nemlig ikke saa ganske ringe Liv og Virksomhed, dels paa Stedet selv, dels i dets Omegn. Heraf fulgte jevn og god Arbeidsfortjeneste, og deraf igjen større og livligere Omsætning for de Handlende, hvis Virksomhed, uagtet deres Antal adskilligt forøgedes, synes at maatte have været sund. Idetmindste forlyder det, at Hønefos i Handels- og Kreditverdenen ansees for at være ret godt stillet.

Haandværksvirksomheden staar omtrentlig paa samme Punkt som tidligere, dog maa nok Hønefos Brugs mere fabrikmæssige Snedkeri og ialfald en enkelt Snedkermester siges at have udfoldet en forholdsvis større Virksomhed.

Det i forrige Indberetning omtalte Træsliberi kom i Gang i Aaret 1881, og har senere, som det maa antages, været i heldig Drift. De mere detaillerede

Oplysninger, der ere forlangte, saavel for dette Træsliberi som for Stedets øvrige industrielle Anlæg og Virksomheder, ere forøvrigt afgivne ved de indsendte schematiske Opgaver No. 14 B.

I Ordningen af Stedets indre Anliggender har Femaaret bragt betragtelige Fremskridt.

Vandværket blev fuldført efter den oprindelige Plan med Udvidelse ved Anlæg af Ledning over den saakaldte „Øen“ og senere ogsaa ved Ledning fra søndre Torv ned til Kirken. Derhos blev anskaffet alt fornødent Materiel, for i Ildebrandstilfælde ved særskilte oplærte Mandskaber at kunne benytte Vandværket som direkte Slukningsmiddel, hvad ogsaa har vist sig med Held at kunne ske. Ved kgl. Resolution af 16 September 1882 er derfor Stedet ogsaa tilstaaet en Nedsættelse af 20 Pct. i Brandkontingenten af de i den almindelige Brandforsikrings Kjøbstadafdeling forsikrede Bygninger.

De i Byens nordre Del efter forrige Indberetning erhvervede Tomter, der indtil Videre ere bortleiede for at benyttes som Haveanlæg, hvilket saameget har hidraget saavel til at forbedre nævnte Bydels Sundhedsforhold som til dens Forskjønnelse, ere blevne forbyggede med Murværk og indhegnede med Trægitter.

En ny Gade — Torvgaden —, der forbinder Stedets nordre Torv med den saakaldte Hønengade, er bleven anlagt. Forøvrigt er der aarligen bleven anvendt ganske betragtelige Summer til Forbedring af Stedets Gader og Veie; men her staar endnu meget tilbage at ønske. Jordsmonnets Beskaffenhed og den stadige, meget betydelige Færdsel, tildels med tunge Læs, tilintetgjør alle Bestræbelser for at holde Gader og Veie, saalænge de blot ere grusede eller macadamiserede, i nogenlunde Stand. Først, hvis det nogen Gang kan magtes at overtage Udgifterne ved fuldstændig Brolægning, tør det ventes, at Bestræbelserne for her at udrette noget ville give bedre Resultat.

Vedtægter angaaende Skattetaxter og Førelse af Fortegnelse over skattepligtige Eiendomme bleve i Henhold til § 5 i Lov om Bykommuners Skattevæsen af 15de April 1882 vedtagne og ved høieste Resolution af 1ste Juni 1883 stadfæstede. Opmaalinger af Stedets Grunde og Taxation af al fast Eiendom og Kart over Byterritoriet m. v. optoges derpaa.

Et Samlag for Brændevinshandel m. v., hvis Vedtægter stadfæstedes ved høieste Resolution af 25de Mai 1883, traadte i Virksomhed fra 1ste Januar 1884. Det kan med Sandhed siges, at Samlaget med Held har arbejdet for sit Formaal, det, at virke til Drukkenskabens Formindskelse. Alligevel har dog Virksomheden givet saa stort Overskud, at større Bidrag har kunnet ydes, overensstemmende med Vedtægternes § 2, til almennyttige Øiemed for Stedet. Adgangen til at fremme nyttige Foretagender er selvfølgelig derved i ikke ringe Grad bleven lettet. Som de væsentligste af de af Samlaget ydede Bidrag kan nævnes: til Middelskolen og Bygninger for samme, til Tegneskolen, til forbedret Undervisningsmateriel for Almuskolen, til Fond for Nybygning for samme Skole, til Anskaffelse af Inventariesager for et Lazaret, til Afønning af Lærer for en Musikforening, til Afholdsforeningen, til Ynglingeforeningen og

til Vandledning ned til Kirken. Samlagets Aarsberetninger for 1884 og 1885 ere forøvrigt i sin Tid blevne indsendte.

En kombineret Gutte- og Pigeskole kom ved større Opofrelser fra privat Side i Gang i Januar 1884, men den blev saavel for 1884 som 1885 tilstaaet Bidrag af Kommunen. I sidstnævnte Aar overgik imidlertid denne Skole, der var bleven indrettet efter Middelskolens Krav og ved sin Frekvents havde vist sin Berettigelse dertil, ifølge Kommunebestyrelsens Beslutning helt til kommunal Middelskole. Men dermed fulgte ogsaa uafviselig Nødvendigheden af for Skolen at anskaffe et mere passende Lokale, end den indtil da havde maattet hjælpe sig med. Paa en for Skolen indkjøbt Tomt blev derfor besluttet Opførelse af nye og tidsmæssige Bygninger og de dertil antagelig fornødne Midler bevilgede. Men Beslutningen var endnu kun for en Del udført ved Femaarets Slutning.

Almuskolen og den med samme forbundne Haandgjerningsskole har arbeidet, overensstemmende med sin Plan, forhaabentlig heldigt. Til Skolen blev indlagt Vand, et nyt Stakit opførtes og i Skolebestyrerens Bekvemmelighed foretoges nogen Istandsættelse og Forbedring.

I 1884 blev i Almuskolebygningens Kjælderetage indrettet Lokale for en Husfidsskole og de fornødne Arbejdsredskaber for samme anskaffede. Senere har en saadan Skole, hvortil aarligen er erholdt Statsbidrag, været i Gang.

Ligeledes blev i 1885 oprettet en Tegneskole med Lokale i den saakaldte Kommunegaard, men først senere er denne Skole bleven anerkjendt som kommunal og Plan for samme vedtagen.

Det i forrige Indberetning omnævnte Almubibliothek har igjennem hele Femaaret været i Virksomhed med aarlige Bidrag af Kommunen og for flere Aar ogsaa af Statskassen.

Efter de, som ovenfor nævnt, i Henhold til Lov om Bykommuners Skattevæsen af 15de April 1882 afholdte Skattetaxter, hvorved Eiendommene ifølge Vedtægterne kun have været at ansætte i Værdi efter de Priser, hvortil de paa Grund af Beskaffenhed og Beliggenhed antages at kunne udbringes, udgjorde Eiendomsværdierne ved Femaarets Udgang Kr. 1 435 270.00. Paa samme Tid var der forsikret Husværdier i Landets almindelige Brandkasse til Beløb Kr. 1 041 450.00 mod Kr. 939 430.00 ved Femaarets Begyndelse. Betydeligere Husværdier ere forøvrigt forsikrede hos private Selskaber og i Akershus Brandassuranceforening.

I 1885 udgjorde af antagen Indtægt Kr. 408 330.00 den skatbare Del Kr. 168 689.00 og den beskattede Formue Kr. 1 266 500.00 mod henholdsvis Kr. 143 856.00 og Kr. 1 465 000.00 i 1880. Det synes saaledes, som om der maatte være indtraadt Nedgang i Formuesforholdene, men dette er dog neppe mere end tilsyneladende; thi det maa erindres, at Formuesværdier, som beskattedes i 1880, paa Grund af Loven om Bykommuners Skattevæsen, ikke har kunnet beskattes i 1885. Det Antagelige er, at Formuen ligesom Indtægten noget har øget sig.

For 1885 udlignedes der som Byskat Kr. 11 600.00, — Kr. 2 200.00 mindre

end Udligningen for 1884 og ogsaa noget mindre, end der udlignedes som Byskat i den foregaaende Del af Femaaret.

Paa tidligere optagne Laan, fornemmeligen i Anledning af Vandværksanlægget, skylder Kommunen ved Udgangen af Femaaret ca. Kr. 62 500.00, men dertil var nu kommen Forpligtelser i Anledning af den besluttede Opførelse af Middel-skolebygninger, hvorfor der til Indfrielse af disse Forpligtelser og den hele ældre Gjæld i 1885 blev besluttet optaget et nyt Kommunelaan, stort 100 000 Kroner. Dette Laan, som bevilgedes af Kongsberg Sølvværks Driftsfond, blev dog ikke oppebaaret førend i Begyndelsen af det følgende Aar.

Det af Kommunen i sin Tid tegnede Bidrag til Drammen—Randsfjords Jernbaneanlæg blev indfriet i Femaaret, saaledes at Kommunen nu eier udisponerede Aktier i Jernbanen til paalydende Beløb 16 000 Kroner.

Efter den Gjennemgaaelse af Folketællingslisterne, som blev foretagen her, opholdt der sig paa Stedet Midnat

den 31te December 1885	1311 Personer
620 af Mandkjøn, 691 af Kvindekjøn.	
Deraf var Tilreisende	52 —

33 af Mandkjøn, 19 af Kvindekjøn.

Stedets eget Indbyggerantal skulde følgelig være	1259 Personer,
587 af Mandkjøn, 672 af Kvindekjøn.	

Som Opgaven, Schema 19, viser, blev der i Femaaret holdt 32 Exekutioner for tilsammenlagte Beløb Kr. 21 916.78. Saavel Exekutionernes Antal som Beløbet, de angik, var saaledes mindre end i det foregaaende Femaar, nemlig henholdsvis 6 og Kr. 580.51. Derimod holdtes endel flere Udpantninger end i det foregaaende Femaar, nemlig 454 — mod 339 — for Beløb Kr. 10 476.80 mod Kr. 9177.51; men paa 2de nær holdtes Udpantningerne for Skatter og for Skatter lader man sig ofte pante af Grunde, som ikke netop hidhøre fra manglende Evne til at betale.

Den Haandværkerforening, Stedet tidligere har havt, er fremdeles eksisterende. Dens Formaal er formentlig nærmest at diskutere Anliggender, som for Standen kunne være af Interesse og, engang imellem, at samles til selskabelig Sammenkomst.

Stedets Afholdsforening har med rosværdige Bestræbelser arbeidet for sit Formaal.

En Ynglingeforening er dannet og har virket og vil forhaabentligen komme til at virke med Held.

Arbejderforeninger eller andre Foreninger end de nævnte, udenfor Sang- og Musikforeninger, vides ikke at eksistere.

Hønefos Brugs Sygekasse bestaar fremdeles ved Indskud af Brugsarbejderne og Bidrag af Brugets Eier m. v. Kassens Indtægter i 1885 udgjorde Kr. 1733.63, Udgiften Kr. 1649.04. Aaret gav altsaa et Overskud

af Kr. 84.59, saaledes at Kassen med Beholdningen fra 1884, Kr. 550.74, ved Udgangen af Femaaret eiede Kr. 635.33.

Angaaende Stedets Landbonæring er intet Væsentligt at sige; heller ikke angaaende Ferskvandsfiskeriet, som heller ikke drives anderledes end af Enkelte som Sport.

Hønefos Magistrat, 10de December 1887.

O. A. Owren.

Beretning

om Ladestedet Holmsbo's økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885.

Efterat Hurums Herredsstyrelse ved Beslutning af 17de December 1885 havde overtaget Garantien for den fremtidige Vedligeholdelse af en Kapelkirke af Træ for Indbyggerne i Holmsbo og Tronstadfjordingen, at opføres paa en dertil erhvervet Tomt paa Gaarden Holms Grund ved Holmsbo, blev ved kgl. Resolution af 31te Juli 1886 Tilladelse meddelt til Opførelse af et saadant Kapel, som derefter er bygget og indviet i 1887. Udgifterne ere bestredne ved til Øiemedet indsamlede private Bidrag.

Ædruelighedstilstanden i Ladestedet antages at være bedre end tidligere, hvorimod den økonomiske Tilstand er gaaet tilbage i Femaaret, idet Stedets Skatteevne væsentlig er forringet. De vigtigste Næringsveie ere fremdeles som tidligere Fiskeri og Søfart. Stedet har ikke ringe Frugtavl og et større Ansjosrøgeri.

Buskeruds Fogedembede, den 3die Oktober 1887.

J. Johansen.

Beretning

om Kjøbstaden Drammens økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885.

Drammens Bys Territorium er ikke i Femaaret undergaaet nogen Forandring, ligesom heller ikke nogen væsentlig Udvidelse af Bebyggelsen har fundet Sted.

Der er ikke indtruffet betydelige Ildebrande, naar undtages Ildebrand paa Holmen den 1ste Juli 1883, hvorved ødelagdes Materialier, Lagerhuse m. m. til en Værdi af ca. 200 000 Kr. og et større Skib, hjemmehørende i Kristiania. Ved denne Leilighed gik desværre 7 Menneskeliv tabt.

Indvaanerantallet, som i 1880 udgjorde 19 582, var ifølge en den 31te December 1885 foretagen Tælling steget til 19 601, altsaa en Tilvækst af kun 19 Individer. Denne Folkemængde var fordelt saaledes paa de forskjellige Bydele:

a. Bragernæs	10 732
b. Strømsø	6 372
c. Tangen	2 497

Tilsammen 19 601

Naar disse Tal sammenholdes med dem fra forrige Femaarsperiode, henholdsvis 10 956, 6153 og 2473, viser det sig, at Bragernæs er gaaet tilbage i Indvaanerantal med 224 Inddivider, medens Indvaanerantallet i Strømsø er steget med 219 og i Tangen med 24 Individer.

Det gjennemsnitlige Antal af Fødsler og Dødsfald i Femaaret inden de forskjellige Bydele var:

	Fødte.	Døde.
a. i Bragernæs	364	189
b. - Strømsø	216	112
c. - Tangen	83	42

Assurancesummen for Byens i den almindelige Brandforsikringsindretning assurerede Bygninger, som ved Udgangen af forrige Femaar eller 1ste Januar 1881 udgjorde Kr. 19 670 570,

var 1ste Januar 1882	Kr. 20 143 910
— — 1883	— 20 421 710
— — 1884	— 20 483 130
— — 1885	— 20 189 380
— — 1886	— 20 187 040

fordelt paa 1668 Brand-No. Assurancesummen sees i de første 3 Aar af Perioden at have været i nogen Stigning, men er i de 2 sidste Aar gaaet tilbage, men dog fremdeles høiere end i forrige Femaar.

1. Handel. Trælastomsætningen udgjorde fremdeles den uden Sammenligning vigtigste Gren af Handelen her paa Stedet.

Af Trællast er i Femaaret fra Drammens Tolddistrikt udskibet:

i 1881	121 290 Ton,
- 1882	114 913 —
- 1883	104 640 —
- 1884	97 366 —
- 1885	95 285 —

eller i Gjennemsnit aarlig 106 699 Ton eller noget mindre end i forrige Femaar, da Gjennemsnitsudførselen udgjorde 111 468 Ton. Der viser sig Tilbagegang for hvert Aar; det sidste Aar er Udførselen ca. 26 000 Ton mindre end det første.

Mængden af de forskellige Slags udskibede Trævarer vil sees af nedenstaaende Tabel:

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.
Høvlet Last	51 167	56 468	61 070	56 333	48 562
Skaaren Last	33 835	30 400	13 207	14 702	13 270
Huggen Last (Bjælker)	9 367	3 315	4 871	5 478	9 748
Spirer, Stik og Props	13 794	10 047	6 671	8 540	14 267
Skaaren Stav	11 560	11 448	11 748	10 623	7 558
Splitved, Kubber, Brænde etc.	1 567	3 235	2 073	1 690	1 880
Tilsammen	121 290	114 913	104 640	97 366	95 285

Som det vil sees, udgjør høvlet Last ca. 50 Pct. af den hele Trællastudførsel, i den senere Del af Perioden endog noget mere end 50 Pct. Sammenlignet med forrige Femaarsperiode, vil det sees, at Forædling ved Høvling er gaaet adskilligt fremad. Af Høvlerier fandtes ved Udgangen af 1885 et Antal af 7 med en gjennemsnitlig Arbejdsstok af 357 Mand. Som en ny Exportgjenstand er tilkommet Træmasse, der tilvirkes ved Træsliberier i Drammens Vasdrag, en Industri, som vil sees at have stærk stigende Tendents. Af Træmasse udskibedes saaledes:

i 1881	3 993 550 Kilogram,
- 1882	8 914 850 —
- 1883	8 002 250 —
- 1884	10 635 330 —
- 1885	18 009 370 —

altsaa i det sidste Aar ikke langt fra 5 Gange saa meget som i første Aar af Perioden. Lægges det udskibede Kvantum Træmasse til de øvrige udskibede Trævarer, vil det sees, at den Nedgang i selve Trællastudskibningen, som ovenstaaende Tabel viser, navnlig for de 2 sidste Aar, omtrentlig vil hæves. Værdien af den i 1885 skibede Træmasse er anslaaet til . . . Kr. 1 016 000 og af anden Last til . . . . . - 4 187 700

eller tilsammen Kr. 5 203 700 ;

altsaa repræsenterer Træmassen omtrent $\frac{1}{5}$ Part af den samlede Træexports Værdi.

De væsentligste Markeder for Trælasten have i Femaaret været England, Frankrige, Australien, Holland, Belgien, Spanien og Portugal og for en Del Tyskland, hvortil er skibet firskaaet Tømmer og uhøvlede Børd. Udbyttet for Udskiperne i Femaaret angives som middelmaadigt.

Den meste Trælast tilflødes fremdeles Byen gennem det Drammenske Vasdrag. Følgende Opgaver og Udtalelser fra Trælastdirektionen indtages:

„Det gennem Hovedvasdraget under Fællesflødning nedflødede Kvantum Tømmer har i Femaaret udgjort 545 365 Tylvter 3 Stkr., nemlig:

1881 . . . . . 144 953 Tylvter 1 Stkr.

hvoraf har været indtaget

til Skjærdalens Sagbrug 4 107 Tylvter „ Stkr.

Gjethus (Drammenselvns

Papirfabriker) . . . . . 297 — 1 —

Kongssagenes Træsliberi . 1 403 — 3 —

og Resten . . . . . 139 145 — 9 —

paa en Ubetydelighed af

forbidrevet Krabastømmer

nær, er opflaadet ved

Hovedindtogsstedet Tinsjø

eller Stenberg paa Eker,

hvorfra Tømmeret for hver

enkelt Trælasthandlers

Regning føres direkte til

Udskipnings- eller For-

ædlingsstedet, for den

langt overveiende Del

Sagbrug i og ved Drammen

144 953 Tylvter 1 Stkr.

1882 . . . . . 161 267 — 3 —

hvoraf til Skjærdalens Sag-

brug . . . . . 353 Tylvter „ Stkr.

Kongssagenes Træsliberi . 1 773 — 6 Stkr.

Tinsjø og nedenfor . . . 159 140 — 9 —

161 267 Tylvter 3 Stkr.

1883 . . . . . 83 495 — 6 —

hvoraf til Skjærdalen . . 1 035 Tylvter 3 Stkr.

Gjethus (Drammenselvns

Papirfabriker) . . . . . 101 — 8 —

Lateris 1 136 Tylvter 11 Stkr. 389 715 Tylvter 10 Stkr.

Transport 1 136 Tylvter 11 Stkr. 389 715 Tylvter 10 Stkr.
optaget ved Krøderen Jern-

banestation . . . . . 598 — 2 —
til Kongssagenes Træsliberi 1 657 — 8 —
Tinsjø og nedenfor . . . 80 102 — 9 —

---

83 495 Tylvter 6 Stkr.

1884 . . . . . 75 252 — „ —

hvoraf til Skjærdalen . . 1 708 Tylvter 7 Stkr.
Krøderen Jernbanestation 281 — 11 —
Kongssagenes Træsliberi . 1 843 — 11 —
Tinsjø og nedenfor . . . 71 417 — 7 —

---

75 252 Tylvter 0 Stkr.

1885 . . . . . 80 397 — 5 —

hvoraf til Skjærdalen . . 2 100 Tylvter „ Stkr.
Krøderen Jernbanestation 62 — „ —
Kongssagenes Træsliberi . 1 633 — 9 Stkr.
Tinsjø og nedenfor . . . 76 601 — 8 —

---

80 397 Tylvter 5 Stkr.

---

545 365 Tylvter 3 Stkr.

Udenfor Fællesflødningen er derhos fremført:

a. fra Randsfjorden i 1881

til Hønefos Brug . . . 400 Tylvter 9 Stkr.

i 1884 til Vikersund for

Embretsfos Træsliberi . 3 005 — „ —

---

3 405 Tylvter 9 Stkr.

b. over Vestfossen i 1881 17 085 Tylvter „ Stkr.

- 1882 10 801 — 2 Stkr.

- 1883 16 461 — „ —

- 1884 19 294 — 3 —

- 1885 19 584 — 6 —

---

83 225 Tylvter 11 Stkr.

c. fra Hovedelvens nedre

Del et Kvantum, der kan

anlaaes til omkring 1 300

Tylvter aarlig, eller i

Femaaret . . . . . 6 500 Tylvter „ Stkr. 93 131 — 8 —

Lateris 638 496 Tylvter 11 Stkr.

	Transport	638 496 Tylvter	11 Stkr.
Den samlede Tømmermængde, der i Femaaret er bleven fremflødet gennem Drammenselvns Vasdrag, har saaledes udgjort		638 496 Tylvter	11 Stkr.

eller gennemsnitlig aarlig 127 699 Tylvter.

Hertil kan endnu lægges det ligeledes nedenfor Fællesflødningen værende Kvantum Tømmer, der i Femaaret er bleven fremdrevet gennem Lierelven, nemlig

i 1881	4 066 Tylvter	11 Stkr.
- 1882	1 951 —	11 —
- 1883	1 104 —	5 —
- 1884	867 —	8 —
- 1885	3 057 —	4 —

Tilsammen 11 048 Tylvter 3 Stkr.

eller gennemsnitlig aarlig 2 209 Tylvter.

Sammenlignet med Femaaret 1876—80, da det gennem Drammens Vasdrag fremflødede Tømmerkvantum udgjorde 115 834 Tylvter aarlig mod ovenstaaende 127 699 Tylvter, viser sig saaledes en gennemsnitlig aarlig Forøgelse af 11 865 Tylvter.

Der er i det Foregaaende ligesaa lidt som ved Afgivelsen af forrige Beretning taget Hensyn til det Kvantum Tømmer, der er bleven indtaget til Sagbrug ved Randsfjordens Bund, ved Heen i Aadalen og i Hønefos, hvilket som skaaren Last er bleven befordret paa Jernbanen, om end dette Tømmer paa kortere Strækninger har fulgt Fællesflødningen dels over Randsfjorden og dels fra Kongsstrømmen. Heller ikke er medtaget endel Tømmer, der er ført fra Heenaen til Skjærdalens Sagbrug og opskaaret der. Det er muligt, at det Tømmerkvantum, der i sidste Femaar er bleven opskaaret i Oplandet og derfra befordret til Drammen med Jernbanen, opgaar til et noget mindre aarligt Gennemsnitskvantum, end Tilfældet var i foregaaende Femaar. Derimod har det Kvantum Tømmer, der i sidst forløbne Femaar er bleven forbrugt ved Træsliberierne i Drammens Opland, utvivlsomt været betydeligt større end i det foregaaende Femaar. En Opgave over, hvad der saaledes har været opskaaret ved Sagbrug og forbrugt ved Træsliberierne, ligger imidlertid formentlig udenfor Rammen af den ærede Magistrats Begjæring, og Direktionen savner derhos de fornødne Materialier til at kunne give nogen saadan.

Af foranførte gennem Fællesflødningen fremførte 545 365 Tylvter, eller gennemsnitlig aarlig 109 073 Tylvter, er kommet fra:

Randsfjordens Vasdrag, omfattende Last fra Valdres, Land og Hadeland samt for en Ubetydelighed ogsaa Vardal og Birid:

i 1881	42 167 Tylvter,
- 1882	55 556 —
- 1883	25 090 —
- 1884	16 170 —
- 1885	20 067 —
	tilsammen 158 990 Tylvter,
	eller gjennemsnitlig aarlig 31 798 Tylvter.

Spirillens og Bæгнаelvens Vasdrag, omfattende Last fra Valdres og Aadalen samt for en Ubetydelighed fra Hadeland og Land og for 1000 à 1500 Tylvter aarlig fra Hallingdal:

i 1881	22 632 Tylvter,
- 1882	23 000 —
- 1883	13 500 —
- 1884	12 442 —
- 1885	12 617 —
	tilsammen 84 191 Tylvter,
	eller gjennemsnitlig aarlig 16 838 —

Sognedalens Vasdrag, for den overveiende Del fra Sognedalen og for 1000 à 1500 Tylvter aarlig fra Krødsherred og Flaa:

i 1881	16 460 Tylvter,
- 1882	19 427 —
- 1883	11 205 —
- 1884	11 318 —
- 1885	12 422 —
	tilsammen 70 832 Tylvter,
	eller gjennemsnitlig aarlig 14 167 —

Hallingdals Vasdrag, omfattende Last fra Aal, Gol, Næs, Flaa og Krødsherred:

i 1881	23 368 Tylvter,
- 1882	25 563 —
- 1883	12 200 —
- 1884	14 213 —
- 1885	11 058 —
	tilsammen 86 402 Tylvter,
	eller gjennemsnitlig aarlig 17 280 —

Sigdals Vasdrag, omfattende Last fra Eggedal og Sigdal:

i 1881	13 876 Tylvter,
- 1882	14 518 —
- 1883	8 156 —
- 1884	7 826 —
- 1885	8 520 —
	tilsammen 52 896 Tylvter,
	eller gjennemsnitlig aarlig 10 579 —

Lateris 90 662 Tylvter

Transport 90 662 Tylvter.

Hovedelven, omfattende Last fra Ringeriksfjordene, Modum,
Snarum og en Del af Eker:

i 1881	22 953 Tylvter,
- 1882	25 308 —
- 1883	13 404 —
- 1884	13 283 —
- 1885	17 108 —

tilsammen 92 056 Tylvter,
eller gennemsnitlig aarlig 18 411 —

tilsammen 109 073 Tylvter.

Af de fra Randsfjordens Vasdrag kommende 31 798 Tylvter falder alene omkring 1000 Tylvter og af de fra Bægnaelven og Spirillen kommende 16 838 Tylvter omkring Halvdelen eller 8 419 Tylvter paa Buskeruds Amt; af de i Femaaret gennem Fællesflødningen aarlig fremdrevne 109 073 Tylvter kommer saaledes omkring 69 856 Tylvter fra Buskeruds Amt og 39 217 Tylvter fra Kristians Amt.

Udgifterne ved Lastens Fremflødning fra Udgangspunkterne i de forskjellige under Fællesflødningen hørende Vasdrag stille sig ved Udgangen af dette Femaar pr. Tylvt saaledes:

for Randsfjordens Vasdrag, fra Hadelands Vasbund	Kr. 1.97
medens den udgjorde ved Udgangen af 1861—65	Kr. 3.90
66—70 -	3.00
71—75 -	2.07
76—80 -	2.20
Spirillens Vasdrag, fra Kongsstrømmen	- 2.43
ved Udgangen af 1861—65	Kr. 2.93
66—70 -	2.27
71—75 -	2.80
76—80 -	2.79
Sognedalens Vasdrag	- 2.10
ved Udgangen af 1861—65	Kr. 4.60
66—70 -	2.00
71—75 -	2.30
76—80 -	2.44
Hallingdals Vasdrag, fra Glesnehængslet	- 1.41
ved Udgangen af 1861—65	Kr. 2.63
66—70 -	1.87
71—75 -	1.70
76—80 -	1.62
Sigdals Vasdrag	- 3.68
ved Udgangen af 1861—65	Kr. 6.50
66—70 -	4.03
71—75 -	3.57
76—80 -	4.06

Flødningsudgifterne have saaledes i det hele stillet sig noget lavere end i det foregaaende Femaar.

Antallet af de i Fællesflødningen interesserede Firmaer har været:

i 1881: 33, i 1882: 30, i 1883: 28, i 1884: 26, i 1885: 27.

Indkjøbspriserne vare ved Udgangen af det foregaaende Femaar:

for $1\frac{1}{2}$ m. 26 cm. (24 Fods 10" hollandsk Maal)	Kr. 45.00
- — - 23 - (24 — 9" do. do.)	- 33.50
- $1\frac{5}{2}$ - 21 - (12 Alens 8" norsk Maal)	- 26.80
- — - 19 - (12 — 7" do. do.)	- 15.33

De have i det senest forløbne Femaar med en Middelpriis stillet sig saaledes:

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
for $1\frac{1}{2}$ m. 26 cm.	Kr. 46.33	Kr. 49.60	Kr. 46.05	Kr. 41.60	Kr. 40.75
- — - 23 -	- 34.33	- 37.60	- 33.90	- 29.45	- 29.20
- $1\frac{5}{2}$ - 21 -	- 29.30	- 30.00	- 27.10	- 23.55	- 23.33
- — - 19 -	- 17.80	- 20.30	- 19.66	- 16.25	- 16.10

Middelpriisen for det hele Tømmerindkjøb for hvert enkelt Aar afhænger naturligvis af det Forhold, hvori der er bleven indkjøbt Last af større og Last af mindre Dimensioner; tilnærmelsesvis kan den sættes til: for 1881 Kr. 19.00, 1882 Kr. 21.50, 1883 Kr. 17.00, 1884 Kr. 16.50, 1885 Kr. 18.50.

Salgspriserne for Femaaret kunne, beregnet pr. Petersburger Standard frit ombord, ansættes saaledes:

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
for første Sort høvlede Bord	Kr. 122.00	Kr. 122.00	Kr. 118.00	Kr. 110.00	Kr. 110.00
- anden do.	- 113.00	- 113.00	- 109.00	- 101.00	- 101.00
- tredie do.	- 95.00	- 95.00	- 91.00	- 83.00	- 83.00

og for $6\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{2}$ " Battens, der har været benyttet som Dækslast ved Skibning af høvlede Bord forøvrigt, gennemsnitlig Kr. 80.00 à Kr. 85.00 for de hertil benyttede Sorter."

Udbyttet for Trælastudskiberne kan for Femaaret kun betegnes som middelmaadigt; derimod antages Træmasseudskibningen at have været mere lønnende.

Som bemærket i forrige Femaarsberetning, er Detailhandelen væsentlig indskrænket til By-Indvaanernes Forbrug, da Landdistrikternes Indvaanere i Regelen forsyne sig hos Landhandlerne. En gros-Handelen er ikke ubetydelig, men al Handel har i Femaaret været trykket af de flauere Tider og stærk Konkurrence, saa Handelen i Femaaret maa betegnes som at have været stagnerende eller snarere nedadgaaende. Det er blevet mer og mer almindeligt at indføre Mel for en stor Del fra Udlandet (Tyskland og Ungarn) istedetfor Rug. Af Rug indførtes saaledes i 1881: 5 390 348 Kg. mod 1 136 286 Kg. i 1884 og 1 605 120 Kg. i 1885, medens Indførselen af Rugmel i 1885 gik op til 3 436 494 Kg., der svarer til ca. 5 700 000 Kg. hel Rug. Dette antages væsentlig at have sin Grund i, at vore Møller ikke have kunnet optage Konkurrencen med de udenlandske og da fornemmelig de tyske. Værdierne

have ogsaa i dette Femaar været nedadgaaende. Konkurserne have ikke været saa talrige som i foregaaende Femaar og have for en væsentlig Del rammet Rederifirmaer.

Konkursernes Antal har udgjort:

	i 1881	11,	hvoraf	7	vedkom	Handlende,
-	1882	10,	-	6	-	—
-	1883	19,	-	9	-	—
-	1884	20,	-	7	-	—
-	1885	22,	-	6	-	—

Toldintraderne have gennemgaaende været mindre end i forrige Femaar og udgjorde i Aaret:

1881	. . . . .	Kr. 653 256.26
1882	. . . . .	- 716 968.77
1883	. . . . .	- 686 230.89
1884	. . . . .	- 627 619.42
1885	. . . . .	- 589 142.31

Der er i Femaaret udfærdiget Borgerskaber for Handlende af Mandkjøn 87 og 34 Kvinder, og i samme Tid er opsagt 60 Handelsborgerskaber for Mænd og 18 for Kvinder.

2. Skibsfarten. Skibsfarten har i Femaaret været nedadgaaende og er gennemgaaende, ialfald paa de kortere Farvande, drevet med Tab, hvad der har bevirket, at Skibes Værdi efterhaanden sank ned til en Brøkdel af deres Kostende og bragte flere større Rederier under Konkurs. Følgende Opgave fra Toldboden viser Nedgangen i Handelsflaaden:

Aar.	Solgte Skibe.		Forliste Skibe.		Tilsammen.		Tilkøbte og nybyggede Skibe.	
	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.
1881	10	3 971	33	7 886	43	11 857	9	2 759
1882	14	3 804	15	4 184	29	7 988	8	1 702
1883	12	4 397	7	2 884	19	7 281	7	1 450
1884	12	2 207	16	5 967	28	8 174	11	3 694
1885	4	1 655	20	5 895	24	7 550	8	2 769

Ved Femaarets Udgang udgjorde Flaaden efter Toldkammerets Opgave 209 Seilskibe mod 369 i 1880 og 9 Dampskibe med en Drægtighed af resp. 68 084 og 807 Reg.-Ton mod over 100 000 Tons Drægtighed i 1880.

Dampskibsfarten paa Udlandet er efter Sømandsforeningens Opgave udelukkende drevet af udenbys Skibe og er med disse især skibet Træmasse og høvlet Last. Hyrerne i Femaaret have efter samme Opgave været:

for Skibsførere pr. Måned fra 80 Kr. + 5 % Kaplaken ned til 60 Kr. + 3 %

- Styrmand	ca. 56	-
- 2dre Styrmand	48	-
- Matroser	38	-
- Letmatroser	30	-

3. Skibsbyggeri. Denne Næringsvei har i Femaaret været reduceret til, at der er bygget ialt 4 Fartøier med en Drægtighed af tilsammen 1706 Ton, deraf 1 i 1881, 1 i 1883 og 2 i 1885, alle solgte til Vestlandet.

4. Haandværksdrift. Efter Haandværkerforeningens Udtalelse have Haandværkerne i Femaaret arbeidet under trykkede Forhold og været i Tilbagegang, hvad Dygtighed angaar, dels paa Grund af, at der væsentlig spørges efter billigt og simpelt Arbeide, dels paa Grund af den lette Adgang for mindre duelige og ukyndige Personer til at etablere egen Forretning. Den økonomiske Stilling angives gennemgaaende at have været i Tilbagegang, dels paa Grund af de trykkede Konjunkturer og ufornuftig Konkurrence, dels af Mangel paa stadig Beskæftigelse. Forholdet mellem Mesterne og deres Arbeidsfolk, navnlig da Lærlinge, angives slappet paa Grund af de forandrede Forhold som Følge af Haandværksloven og Tidsaanden, idet Drengene i det senere tildels antages som Dagarbeidere eller Visergutter for Ugeløn, hvorved det tidligere Forhold mellem Mester og Lærling tildels er ophørt. Daglønnen har været noget forskjellig, men antages gennemsnitlig at kunne sættes til 14 à 16 Kroner pr. Uge. Den fra 1865 bestaaende Haandværkerforening, der ved Udgangen af 1885 talte 60 Medlemmer, har fremdeles været i Virksomhed og afholdt ugentlige Møder i 5 à 6 Vintermaaneder.

Den offentlige Tegneskole, væsentlig for Haandværkere, har fremdeles været i Gang i Femaaret og har det Antal Personer, der have søgt Skolen, udgjort i Skoleaaret 1881—82: 125 Personer, 1882—83: 127, 1883—84: 149, 1884—85: 124 og 1885—86: 77; højeste Elevantal til enkelt Tid var 103, højeste gennemsnitlige Elevantal 96. De fleste Elever have ligesom før tilhørt Maler- og Snedkerprofessionen.

5. Industriel Virksomhed. Denne Virksomhed har ogsaa i dette Femaar lidt under det almindelige Tryk, dog er der tilkommet enkelte nye Fabriker, af hvilke navnlig en Papirfabrik er af Betydenhed.

Efter deres Art vare Anlæggene følgende i Aaret 1885:

4 Dampsaage	som tilsammen beskæftigede	159 Personer,
7 Damphøvlerier	—	357 —
2 Cichoriefabriker	—	31 —
3 Tobaksfabriker	—	59 —
4 Destillationer	—	22 —
3 Ølbryggerier og Malteriér	—	52 —
3 Mineralvandfabriker	—	23 —
6 Garverier	—	30 —
2 Farverier	—	7 —

2 Jernstøberier og mek. Værksted som tilsammen beskæftigede		138 Personer,
(hvoraf det ene i 19)		
1 mekanisk Værksted	— —	8 —
2 Sæbesyderier	— —	13 —
1 Skibsværft	— —	3 —
3 Vognfabriker	— —	37 —
2 Hattefabriker	— —	41 —
1 Kjæx- og Sukkerbageri	— —	39 —
1 Geværfabrik	— —	12 —
2 Reberbaner	— —	6 —
1 lithografisk Officin	— —	15 —
1 Gasværk	— —	8 —
2 Trikotagefabriker	— —	32 —
1 hermetisk Fabrik (Kristiania Preserving Co.)	— —	15 —
2 Skotøifabriker	— —	52 —
1 Papirfabrik	— —	50 —
3 Gjørtlerfabriker	— —	18 —
1 kemisk Fabrik	— —	10 —
1 Svøbefabrik	— —	15 —
1 Møbelfabrik	— —	15 —
1 Fabrik for Tilvirkning af Red- ningsapparater m. m. af Renhaar	— —	8 —

6. Angaaende Byens Forhold forøvrigt. Sundhedstilstanden har i Femaaaret gjennemgaaende været god, naar undtages de første Maaneder af Aaret 1882 som Følge af en da herskende Mæslinge-Epidemi, som begyndte at udbrede sig i Slutningen af 1881 og kulminerede i Januar 1882, da næsten 300 Individer anmeldtes som angrebne; den ophørte ganske i Mai. I 1885 optraadte Skarlagensfeber-epidemi i temmelig stor Udstrækning, men meget mild og forvoldte liden Dødelighed. Denne Epidemi begyndte Høsten 1884. Dødeligheden, der i 1882 steg til 19.90 pro mille, har i de øvrige Aar varieret mellem 16 og 17 pro mille. I 1881 behandlede paa Epidemi-Lazarettet 27 Tilfælde af Børnekopper, indførte med et fremmed Skib, hvoraf 6 med dødeligt Udfald. Difterit begyndte at vise sig i 1885, flere Gange paaviselig fremkaldt ved Import fra Kristiania, men udviklede sig ikke til Epidemi.

Ædruelighedstilstanden har i Femaaaret været i stadig Fremgang, dels grundet paa den indskrænkede Arbejdsfortjeneste, dels paa Afholdsforeningers fremadskridende Virksomhed, Indskrænkninger med Hensyn til Salg og Udskjænkning af spirituøse Drikke samt Brændevinsbolagets Virksomhed og deraf følgende Indskrænkning i Udsalgsstedernes Antal og Adgang til bedre Kontrol.

Ifølge Opgave fra Politikammeret var Antallet af de for Drukkenskab arresterede Personer:

i 1881	814
- 1882	790
- 1883	593
- 1884	478
- 1885	545

altsaa betydeligt mindre end i forrige Femaar.

Arbejdsklassens Kaar antages ikke at have forværret sig i Femaaret. Arbejdspriserne have vistnok været lave, men til Gjengjæld have Priserne paa Fornødenhedsartikler været tildels endnu lavere, ligesom Husleien ogsaa har været lav. Naar undtages den Tid om Vinteren, da Sagbrugene have været standsede, har der ikke hersket Arbejdsløshed, og det er forholdsvis faa af Sagarbejderne, som paa Grund af Mangel paa Arbejde have været nødte til at ty til Fattigvæsenet. Dettets Stilling har været omtrent som i forrige Femaarsperiode. I Femaaret ere ikke saa faa Arbejdere fraflyttede Byen for at søge Arbejde i Byer, hvor imidlertid endel er faldne Fattigvæsenet til Byrde og har forarsaget, at Refusioner til fremmede Kommuner have været i Stigende.

Efter Opgave fra Fattigkommissionen hidsættes en Tabel over Fattigvæsenets Udgifter og de Fattiges Antal:

Aar.	Udgifter.	Antal Fattige.	Antal Fattige, Hustruer og Børn iberegnet.
	Kr.		
1881	100 176	933	2 091
1882	101 686	884	1 970
1883	95 458	918	2 098
1884	95 848	971	2 168
1885	98 251	982	2 214

Det samlede Fattigvæsenets Udgifter opgik:

i 1881 til	Kr. 100 176
- 1882 -	- 101 686
- 1883 -	- 98 597
- 1884 -	- 95 848
- 1885 -	- 100 993

Som særskilt Fattigskat udlignedes:

i 1881	Kr. 62 773
- 1882	- 72 638
- 1883	- 80 057

hvorhos Fattigkassen foruden andre mindre Indtægter oppebar Halvdelen af Brændevinsafgiften med omtrent Kr. 15 000 aarlig.

Fra 1884 af ophørte ifølge den nye Skattelov af 1882 særskilt Udligning af Fattigskat.

Skolevæsenets Ordning og Virksomhed har været som i forrige Femaarsperiode uden væsentlig Forandring.

Skolen for den høiere Almendannelse bestaar af Latingymnasium, Middel-skole og Forberedelsesafdeling.

Byens tvende Almuskoler have ogsaa i dette Femaar maattet virke i sine midlertidige Lokaler, idet nogen ny Skolebygning endnu ikke er opført. Det gennemsnitlige Elevantal var i 1885: 2471.

Bykassens Tilskud til Skolevæsenet udgjorde:

i 1881	Kr. 65 873.51, hvoraf til Almuskolevæsenet: Kr. 54 113.51
- 1882	- 68 229.46 — - — - 55 369.40
- 1883	- 68 790.60 — - — - 56 888.38
- 1884	- 70 793.66 — - — - 59 023.38
- 1885	- 71 170.48 — - — - 59 747.49

Pigeundervisningen udenfor Almuskolerne besørgeres nu som tidligere udelukkende af private Skoler.

Den offentlige Sømandsskole og den offentlige Tegneskole, der tidligere er omtalt, have været i stadig Virksomhed. Byen har som før 4 Asyler, der optage Børn indtil Skolealderen.

I Femaaret er endel nye Gader oparbejdede, foretaget endel Brolægningsarbejder samt anlagt endel nye Kloaker og forlænget nogle af de ældre, som derhos tildels ere omlagte. Ved Vandværket har ingen Forandringer eller Udvidelser fundet Sted, naar undtages, at der i 1885 paabegyndtes Opførelse af ny Dambygning af Mur ved Kloptjern.

Vandværkets Bruttoindtægt udgjorde:

i 1881	Kr. 22 945.95
- 1882	- 23 444.27
- 1883	- 24 452.25
- 1884	- 24 274.24
- 1885	- 24 187.53

Ved Brandvæsenet er ingen Forandring indtraadt, naar undtages, at der siden 1883, da Assistentposten hos Stadsingeniøren ophævedes, kun har været 1 Brandmester. Assistenten havde siden 1872 fungeret som Overbrandmester.

Af vigtigere kommunale Foranstaltninger inden Femaaret kan nævnes:

I Aaret 1881 blev for at skaffe Kommunen Raadighed over en større Strækning langs et af de Vandløb, hvorigjennem Byens Vandværk forsynes, og for at have Adgang til Udvidelse af dettes derværende Indtagsdam indkjøbt en større Del af Eiendommen „Sommerfryd“ m. m.

I samme Aar besluttedes 2 af de da gjenværende 14 private Brændevinsrettigheder indløste mod Erlæggelse af en aarlig Godtgjørelse af tils. Kr. 6000, der tilsvares af Samlaget for Brændevinshandel.

I Aaret 1882 besluttedes den Kommunen tilhørende Strømsø Præstegaard solgt og Husleiegodtgjørelse istedet bevilget Sognepræsten.

I Aaret 1883 blev Smaasalg af Øl, Vin, Mjød og Cider besluttet undergivet Bevilling.

For at opnaa gunstigere Afbetalingsvilkaar for en Del af Kommunens

Gjæld og derigjennem Lettelse af Budgettet blev et nyt Laan, stort Kr. 320 000, optaget, hvormed et tilsvarende Beløb af den ældre Gjæld indfriedes.

I Aaret 1884 paabegyndtes nyt kommunalt Sygehus, beregnet at koste Kr. 70 000.

En teknisk Aftenskole besluttedes oprettet istedetfor den tidligere offentlige Tegneskole.

I 1885 bevilgedes Kr. 12 000 til en ny Dambygning af Mur istedetfor den tidligere Dam af Rosentorv ved Kloptjern, hvorfra Vandværket henter sin væsentligste Forsyning.

Bykassens Budget har i Femaret vist følgende samlede Udgifter:

i 1881	Kr. 396 500.00
- 1882	- 415 400.00
- 1883	- 410 000.00
- 1884	- 482 600.00
- 1885	- 468 200.00

hvortil kommer hvad der opførtes paa de særskilte Fattigkasse-Budgetter i de 3 første Aar, nemlig

i 1881	Kr. 92 500.00
- 1882	- 92 516.66
- 1883	- 102 839.46

Medens der saaledes i de første Par Aar var nogen Stigning i Udgifterne, vise disse i de sidste Aar en større Nedgang.

Brændevinsafgiften udgjorde i hvert af Aarene 1881 og 1882 ca. 31 000 Kr., og i Periodens 3 sidste Aar Kr. 29 600 aarlig, altsaa noget mindre.

Større Nedgang har fundet Sted for Ølafgiftens Vedkommende, der i forrige Femaar udgjorde gennemsnitlig Kr. 15 000, men nu indbragte:

i 1881	Kr. 10 325.00
- 1882	- 10 795.00
- 1883	- 10 280.00
- 1884	- 10 345.00
- 1885	- 10 465.00

Bykassens Indtægter i Femaaret fordelte sig saaledes:

Aar.	Skat af fast Eiendom. Kr.	Skat udlignet paa Formue og Næring. Kr.	Andre Indtægter. Kr.
1881	59 871.85	242 924.84	102 528.80
1882	62 075.10	242 944.64	113 216.93
1883	61 467.95	246 342.07	115 489.96
1884	57 605.32	284 756.38	150 640.18
1885	53 963.58	281 289.08	149 057.83

Beløbet af de faste Eiendommers Taxtværdi var:

i 1881	Kr. 17 871 990
- 1882	- 17 992 350
- 1883	- 18 078 810
- 1884	- 17 882 260
- 1885	- 17 987 860

Til Belysning af Skatteforholdene forøvrigt hidsættes følgende Opgave fra Ligningskommissionen:

Aar.	Skattelagt Formue.		Skatbar Næring.	
	Byskat.	Fattigskat.	Byskat.	Fattigskat.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1881.	23 501 000	20 153 000	3 481 902	3 151 102
1882.	21 150 000	19 791 000	3 497 320	3 230 246
1883.	20 482 000	19 129 000	3 588 454	3 282 230
1884.	20 342 000		3 111 240	
1885.	17 645 000		2 851 318	

Skatteøret udgjorde pr. Krone:

	Byskat.	Fattigskat.	Tilsammen.
i 1881.	6.70	1.70	8.40
- 1882.	6.80	2.00	8.80
- 1883.	6.70	2.20	8.90
- 1884.	-	-	9.00
- 1885.	-	-	9.50

Byens Gjæld udgjorde ved Udgangen af Aaret 1885 Kr. 1 366 575, hvoraf Kr. 105 000 i resterende Indbetaling paa de til Jarlsbergbanen tegnede Aktier. Byens Gjæld er altsaa i Femaaret formindsket med ca. 250 000 Kroner.

Omsætningen af faste Eiendomme har ogsaa i dette Femaar været nedad-gaaende paa Grund af de synkende Værdier, hvad der vil fremgaa af følgende Fortegnelse over de i hvert af Aarene thinglæste Hjæmmelsdokumenter:

	Antal.	Samlet Værdi.
i 1881.	99	Kr. 423 731.19
- 1882.	105	- 923 290.34
- 1883.	97	- 544 812.40
- 1884.	81	- 453 549.80
- 1885.	75	- 427 215.88

Thinglæsning og Aflæsning af Pantedokumenter har fundet Sted til følgende Beløb:

Aar.	Thinglæsninger.		Aflæsninger.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.
1881.	256	731 032.05	264	1 022 755.16
1882.	217	917 375.73	216	432 361.77
1883.	204	1 183 430.12	212	807 276.99
1884.	177	714 502.74	201	1 468 607.33
1885.	173	583 950.07	197	739 341.11

Antallet af Tvangsauktioner, ved hvilke Salg har fundet Sted, har været:

Aar.	Over fast Gods.		Over Løssøre.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.
1881	48	192 203	10	4 315
1882	42	114 238	12	7 564
1883	39	264 910	15	3 558
1884	36	159 029	15	7 445
1885	44	222 409	12	3 720

Exekutioner og Udpantninger have været afholdte for Beløb, som nedenstaaende Tabel viser:

a. Exekutioner:

i 1881	112 til Beløb Kr.	63 320.60
- 1882	105 —	68 968.40
- 1883	118 —	72 720.87
- 1884	95 —	295 104.39
- 1885	70 —	118 715.16

b. Udpantninger, udførte ved Underfogden:

i 1881	160 til Beløb Kr.	4 084.52
- 1882	132 —	3 380.59
- 1883	141 —	3 463.84
- 1884	87 —	2 066.44
- 1885	135 —	3 396.85

c. Udpantninger for Skatter og kommunale Afgifter, udførte ved Skattefogden:

i 1881	4 462 til Beløb Kr.	304 801.00
- 1882	3 270 —	319 667.00
- 1883	4 317 —	309 822.00
- 1884	3 666 —	295 376.00
- 1885	3 805 —	267 532.00

I Byen har i Femaaret en Handelsforening, en Haandværkerforening, en Sømandsforening og en Arbejderforening, som tidligere, været i Virksomhed, desuden Drammens Lægeforening, stiftet i 1880, med 15 Medlemmer ved Udgangen af 1885, og Drammens tekniske Forening, stiftet i 1880 til Udbredelse af tekniske Kundskaber blandt Ingeniører og Teknikere i Drammen og Omegn; den havde ved Udgangen af 1885: 18 Medlemmer.

Af Meierier var kun 2 i Drift ved Femaarets Udgang, nemlig:

Drammens Meieri, der i 1885 modtog 535 916 Liter nysiet Melk,			
og Skoger Meieriblag	—	697 919	—

Af Legater til Bedste for Byen er i Femaaret tilkommet følgende:

1. „A. O. Borgens Legat for trængende Kvinder af alle Samfundsklasser i Drammen“ med Kapital Kr. 40 000, skjænket ved afdøde Proprietær A. O. Borgens Testamente.

2. „A. O. Borgens Legat til Drammens Børnehjem“ med Kapital Kr. 24 000, skjænket ved samme Testamente. Renterne anvendes til Bedste for det nu bestaaende Børnehjem, som for Tiden er i Virksomhed paa en det skjænket Gaard i Skoger, men kan, hvis dette skulde ophøre at virke, anvendes til et andet lignende Øiemed efter Bestemmelse af Drammens Magistrat og Formandskab med kongelig Konfirmation.

3 og 4. „Gunnerius Kiærs og Hustrus Legat til Stiftelsen Aldershvile i Drammen“ og „Gunnerius Kiærs og Hustrus Legat til Trængende i Tangens og Strømsø Menigheder“, hvert Legat med Kapital Kr. 8000, skjænket ved Testamente af afdøde Enkefru Inger Christine Kiær, Enke efter Kjøbmand Gunnerius Kiær af Drammen. Renterne af begge disse Legatkapitaler skulle udbetales til visse Slægtninge af Legatstiftersken, saalænge de leve, forinden de kunne disponeres for deres endelige Øiemed.

5. „Enkefru Olava Nickelsens Legat til Bedste for Mænd og Kvinder af Arbeidsklassen“ med en Kapital skjænket af Arvingerne efter Enkefru Olava Nickelsen, stor Kr. 4800, hvoraf Renterne tilfalde en Slægtning, saalænge han lever, men som efter dennes Død skal ved Tillæg af Renterne forhøies saa meget, at de aarlige Renter bliver Kr. 460, forinden Legatet træder i Virksomhed til Erhvervelse af Livrenter for Arbeidere af begge Kjønn, som selv bidrage dertil mindst ligesaa meget i 10 Aar efter hverandre.

6. „Harmoniens Legat“ med Kapital Kr. 670, skjænket af et i sin Tid i Byen bestaaende Balselskab „Harmonien“s Medlemmer ved Selskabets Opløsning, og hvoraf Renterne aarlig uddeles til en værdig trængende Enke af Drammens By.

Drammens Magistrat, 10de August 1889.

T. C. Bang.

VII.

Jarlsberg og Laurviks Amt.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand i Jarlsberg og Laurviks Amt
i Femaaret 1881—1885.

Amtets reviderede Matrikulskyld var ved Udgangen af Aaret 1885 12 824 Daler 2 Ort 14³/₄ Skilling. Ifølge Opgave fra Fogderne er Matrikulskylden i Femaaret forøget med 15 Skilling ved Skyldlægning af et ikke tidligere skyldsats Skovstykke.

Efter den sidst afholdte almindelige Folketælling udgjorde Amtets Folke­mængde den 31te December 1875 89 320 Individier; ved Udgangen af 1880 antoges den, som i forrige Femaarsberetning anført, at være omtrent 92 000. I Femaaret 1881—85 har Folkemængden fremdeles tiltaget, og den kan ved Udgangen af det sidstnævnte Aar vistnok anslaaes til 97 000 Mennesker.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Efter Fogdernes Opgaver til Schema No. 1 var Antallet af særskilt skyld­satte Brug ved Udgangen af 1885:

i Jarlsbergs Fogderi	7 954	med rev. Skyld	8 435	Daler	3	Ort	12 ³ / ₄	Skilling,
- Laurviks	—	4 232	—	4 388	—	4	—	2

---

tilsammen i Amtet 12 186 med rev. Skyld 12 824 Daler 2 Ort 14³/₄ Skilling,

hvilket viser en Tiltagen i Udstykningen, sammenlignet med det foregaaende Femaar, idet Antallet af faste Eiendomme ved Udgangen af 1880 udgjorde 10 968 af Skyld 12 886 Daler 1 Ort 21 Skilling.

Af Eiendommene er imidlertid ikke fuldt ³/₄ egentlige Jordbrug, hvis Antal den 31te December 1885 udgjorde:

i Jarlsbergs Fogderi	4 952	med rev. Skyld	8 185	Daler	—	Ort	—	Skilling,
- Laurviks	—	3 962	—	4 375	—	1	—	3

---

tilsammen i Amtet 8 914 med rev. Skyld 12 560 Daler 1 Ort 3 Skilling.

Den gjennemsnitlige reviderede Skyld paa hvert Jordbrug bliver saaledes for Jarlsbergs Fogderi 1 Daler 3 Ort 16 Skill., for Laurviks Fogderi 1 Daler „ Ort 19 Skill., for Amtet i sin Helhed 1 Daler 2 Ort 1 Skilling.

Til Belysning af Dyrkningen af de almindelige Kornsorter hidsættes følgende Sammendrag af de til Schema 6 meddelte Opgaver :

	Hvede.	Rug.	Byg.	Havre.	Erter.	Poteter.
1. Udsæd pr. Maal i Liter	28	19	25	43	29	262
2. Avl pr. Maal i Do.	205	224	245	298	178	1 719
3. Foldighed	7	12	10	7	6	6—7

Blandkorn har ikke, eller saagodtsom ikke, været dyrket. Derimod dyrkes der Rodfrugter til Kreaturfoder i ikke liden Udstrækning, ligesom der i nogen Udstrækning dyrkes Frø til Udsæd, om end ikke tilstrækkeligt til Amtets Behov. Af Nyland er kun ubetydeligt opryddet, væsentlig i Laurviks Fogderi. Seet i sin Helhed er det Areal, som anvendes til Kornsæd og Poteter eller dyrket Eng, noget forøget. For flere af de største og folkerigeste Distrikter, fornemmelig i Jarlsbergs Fogderi, er dog dels Forholdet uforandret, dels er det til Dyrkning af Eng anvendte Areal noget forøget, medens det til Kornsæd eller Poteter anvendte Areal er noget formindsket. Benyttelsen af Maskiner har været i Tiltagende, fornemmelig til Slaat og Tærskning. Af Meiemaskinerne, hvis samlede Antal er opgivet til 550, er kun de 82 tillige til Skur, de øvrige 468 ere alene til Slaat. Af Tærskemaskinerne drives 5 ved Damp, 4 ved Vandkraft; Pigtærskemaskiner for Hest eller Haandkraft ere kun i de færreste Distrikter almindelige. Af Radsaamaskiner fandtes ved Femaarets Udgang 17.

Med Hensyn til Udbyttet af Jordbruget har Femaaret 1881—85 været mindre gunstigt for Rugavlens Vedkommende, der kun et enkelt Aar har givet et tilfredsstillende Udbytte, medens Aaret 1883 var totalt mislykket. Der har derfor været indført ikke ubetydelige Mængder Rug eller Rugmel. Af Vaarsæd har der derimod i de fleste Aar været Overskud. Ogsaa af Hø og Poteter, for hvilke dog Tørraaddenheden har gjort ikke liden Skade, har der i Regelen været Overskud til Salg. Det er derfor antageligt, at Landdistriktet ogsaa i det forløbne Femaar har kunnet brødføde sig selv.

Amtets Landhusholdningsselskab har i Femaaret fremdeles været i Virksomhed. Antallet af de derunder sorterende lokale Landboforeninger er i Løbet af Femaaret tiltaget med 6, saa at der ved sammes Udgang kun var 1 af Amtets 18 Landkommuner, for hvilken der ikke fandtes nogen Landboforening. Af Foranstaltninger til Jordbrugets Fremme maa i første Række nævnes de aarlige Udstillinger af Have- og Landmandsprodukter. Der er derhos reist Spørgsmaal om Oprettelse af en Landbrugsskole for Amtet, beregnet paa Uddannelse ikke af Agronomer, men i Jordbrug saaledes, som

det efter Vilkaarene i Amtet ialmindelighed bør drives af mindre Jordbrugere. Denne Sag er dog i Femaaret ikke bleven fremmet videre, end at der, efterat Sagen havde været Gjenstand for Diskussion under et Møde af Landboforeningernes Medlemmer, blev nedsat en Komité til dens Behandling.

For Havedyrkningens Fremme har der været virket gennem Amtsgartneren. At dømme efter den flittige Paakaldelse af hans Bistand og det store Antal Frugttræer, som dels ere plantede, dels forædlede ved Podning, har Sandsen for Havestel og Frugtavl fremdeles været i Tiltagende, om end Kyndigheden deri hos Befolkningen endnu lader meget tilbage at ønske, navnlig hos de mindre Gaardbrugere, der have mere vanskeligt for at benytte sig af Amtsgartnerens Bistand paa denne Maade. Det er vistnok at antage, at Havedyrkingen maa kunne blive af en langt større Betydning for Amtet, end nu er Tilfældet. Siden 1884 har der været en Haveskole i Virksomhed, ved hvilken der er flere Fripladse, og ved hvilken Undervisningen er beregnet, ikke paa at uddanne Gartnere, men paa at give de mindre bemidlede Gaardbrugere Kyndighed i Havestellets Elementer.

2. Fædrift.

Efter de i Forbindelse med Folketællingen i 1875 indhentede Oplysninger fandtes der i Landdistriktet:

a. Heste over 3 Aar	6 073	
— under 3 -	963	
		7 036
b. Stort Fæ:		
Tyre og Okser over 2 Aar	419	
Ungnøt og Kalve	10 460	
Melkekjør	24 539	
		35 418
c. Faar og Lam	15 406	
d. Gjeder	50	
e. Svin	2 679	

Ifølge forrige Femaarsberetning antoges ingen væsentlig Forandring i Kreaturholdet at være indtraadt i Perioden, uden maaske at Melkekjørens Antal var noget forøget. I det sidstforløbne Femaar antages Kreaturholdet at være tiltaget noget.

Efter de til Schema 7 meddelte Opgaver sees Gjennemsnitspriserne tildels at variere temmelig stærkt for de forskjellige Herreder. De opgives for Arbejdsheste til 200—400 Kr., for Okser til 80—150 Kr., for Kjør til 70—200 Kr., for Ungnøt til 40—100 Kr., for Kalve til 6—30 Kr., for voksne Faar til 10—16 Kr., for voksne Svin til 60—100 Kr., for Gjeder til 10 Kr. Sammenlignet med forrige Femaar er gennemgaaende et Præfald at bemærke, navnlig for Heste.

Interessen for Kvægracens Forædling synes at have været i Tiltagende, især mod Femaarets Slutning. Der findes i Amtet et ikke lidet Antal af Telemarks- og Ayrshirekvæg, tildels ogsaa Angler- og østfrisisk Kvæg, eller Krydsninger med disse Racer. Ved de aarlig afholdte Dyrskuer har Dyr af blandet Race været i størst Antal, og det i en temmelig broget Blanding. Gjennemgaaende har der dog deriblandt været mange gode Dyr, fornemmelig som Melkekjør. Derimod har der været faa gode Avlsdyr, navnlig Okser, men i de sidste Aar har der vist sig Tegn til, at Mangelen paa saadanne vil blive afhjulpet, idet flere af Amtets Landboforeninger have anskaffet Stamokser. Siden 1884 har der været ansat en Kvægrøgtter for Amtet, der navnlig om Vinteren reiser omkring og yder Veiledning i Kreaturerne Avl, Røgt og Opdræt, holder Foredrag om Husdyrstellene, naar Anledning dertil gives, og bistaar Landboforeningerne med Raad og Oplysninger. Efter hans Indberetninger at dømme, staar Kreaturstellene flere Steder endnu meget tilbage, saavel i Henseende til Fjøsene Indretning som Dyrenes Fodring og fornemmelig deres Renholdelse og Puds. I 1885 blev der afholdt et Kvægmarked ved Tønsberg, som var ganske godt besøgt, og det er Tanken, at der for Fremtiden, saavidt muligt, hvert Aar vil blive afholdt et saadant, der visselig vil have stor Betydning for Amtets Kvægavl.

Som fremhævet i tidligere Femaarsberetninger, have store Dele af Amtet Mangel paa gode Havnegange, og det Sæterbrug, som drives i de indre Distrikter, er af underordnet Betydning. Af hvad ovenfor er anført, fremgaar det, at Opdræt af Kreaturer til Slagt i det hele spiller en mere underordnet Rolle end Melkeproduktion, men Salg af levende Kreaturer (Okser og Kjør, mindre Faar) er dog for de fleste af Amtets Herreder af nogen Betydning. Hvad Melkeproduktionen angaar, saa sees af de til Schema 7 meddelte Opgaver den gennemsnitlige Melkemængde pr. Ko at have været omtrent som i forrige Femaar, for Jarlsbergs Fogderi vel 1600 Liter, for Laurviks Fogderi ikke fuldt 1500 Liter. Imellem de enkelte Herreder varierer dog det gennemsnitlige Melkeudbytte betydeligt, ligefra 2000 Liter (Botne) til 1200 Liter (Borre og Laurdal). Det gennemsnitlige Melkeudbytte for de mere fremskredne Jordbrugere er selvfølgelig større, men overstiger i Regelen dog ikke med mere end 200--400 Liter det ellers sædvanlige. En Undtagelse danner ogsaa her Botne, med et gennemsnitligt Melkeudbytte pr. Ko af 3000 Liter for de mere fremskredne Jordbrugere.

Antallet af Meierier og Ysterier inden Amtet var ved Udgangen af 1885 53*), hvoraf de 17 i Byerne, de 36 i Landdistrikterne med en Melkemængde (i 1885) af henholdsvis ca. 3 050 000 Liter og 6 060 000 Liter, tilsammen ca. 9 110 000 Liter. Af disse Meierier og Ysterier ere 20 oprettede i Femaaret, nemlig 9 i Byerne og 11 i Landdistriktet. Antallet af de ved den egentlige Meierivirksomhed sysselsatte Personer var 133, hvoraf 96 Kvinder; i Udsalgene var beskæftiget 14 Mænd og 23 Kvinder. Medens

*) Heri ikke medregnet Skoger Meieri i Drammen med en Melkemængde af ca. 700 000 Liter, ved hvilket 5 Personer vare sysselsatte ved Meieridriften og 1 ved Udsalget.

Flertallet af de i Byerne beliggende Meierier væsentlig virker ved Salg af Melk og Fløde, alene eller ved Siden af Tilvirkning af Smør, er Flerheden af Landdistrikternes Meierier, med en Melkemængde af omtrent 4 Mill. Liter, udelukkende viet til Osteproduktionen. Af Fedost opgives der at være ystet i 1885 317 483 Kg., af mager Ost (Mysost, Nøgelost etc.) 342 366 Kg. Angaaende Smørproduktionen ere Opgaverne for ufuldstændige til at gjengives. Dampmaskiner til Meieriets Drift, ligesom ogsaa andre Maskiner (Separatorer, Centrifuger etc.) benyttes kun ganske undtagelsesvis. Gjennemsnitsprisen paa Melk har været 8—10 Øre pr. Liter og Gjennemsnitsprisen paa Smør 1,60—1,80 pr. Kg. Smørtilvirkningen er vistnok den Gren af Meieriproduktionen, som forholdsvis staar høiest, og det har lykkedes enkelte Meierier at finde et Marked i England for sit Smør, hvor dette betaales bedre end her i Landet. Osteproduktionen staar derimod endnu meget tilbage i Henseende til den tilvirkede Vares Godhed og Salgbarhed.

Hvad Hesteavl inden Amtet angaar, har der i Regelen ved de afholdte Dyrskuere ogsaa været udstillet Heste i tildels ganske betydeligt Antal, deriblandt flere ret gode Dyr. Hesteopdrættet har imidlertid liden Betydning for Amtet. Angaaende Biavl og Fjærkræavl se nedenfor under Binæringer.

3. Skovdrift.

Amtets Skovareal udgjør efter den i Statistisk Aarvog for 1881 indtagne Tabel 1560 □ Km, eller omtrent $\frac{2}{3}$ af Amtets Fladeindhold. Det er imidlertid kun for en mindre Del af Amtet, at Skovdrift udgjør nogen Hovednæringsvei. Som Skovbygger kunne fornemmelig ansees Laurdal og den øvre Del af Hedrum i Laurviks Fogderi og Hof og Andebu i Jarlsbergs Fogderi. Men ogsaa Flerheden af de øvrige Herreder have ikke alene tilstrækkelig Skov til eget Behov, men levere ogsaa i større eller mindre Omfang Tømmer til Salg. Foruden Fredriksværn, som med Hensyn til Næringsveiene ikke kan henregnes til Landdistriktet, er det væsentlig kun Nøterø og Tjømmø og tildels Sandeherred og Tjødning, som ikke have tilstrækkelig Skov for eget Behov. Tømmerflødning foregaar i nævneværdig Udstrækning i Laugen, Farrisvandets Vasdrag, Oulielven, Sandeelven og endel mindre Vasdrag i Hof, der høre til Drammenselvns Vasdrag. For de sidstnævntes Vedkommende ere de meddelte Opgaver for ufuldstændige til at kunne benyttes, og for Farrisvandets Vasdrags Vedkommende, der ogsaa forsaavidt har mindre Betydning for dette Amt, som det deri flødede Tømmer væsentlig kommer fra Bratsbergs Amt, har Opgave ikke kunnet erhverves. For de øvrige af de ovennævnte Vasdrag hidsættes følgende Opgave:

A Laugens Vasdrag:

Ifølge den ved Laugerøens Lændse ved Elvemundingen foretagne Optælling udgjorde det nedflødede Kvantum:

1881	1882	1883	1884	1885	Tilsammen 1881—85
77 500	71 050	66 871	58 911	51 724	326 056 Tylvter.

Heraf har omtrent $\frac{1}{3}$ bestaaet af Tømmer med over 6 Tommers Top, Resten af Smaalast.

B. Oulielvns Vasdrag:

Ifølge den ved Skillebommens Lændse ved Ilene ved Jarlsberg stedfundne Optælling er der nedflødet:

	1881	1882	1883	1884	1885	Tilsammen 1881—85
Tømmer	2 399	1 494	1 252	591	787	6 823 Tylvter.
Smaalast	3 003	2 417	642	636	241	6 939 —
						Tilsammen 13 762 Tylvter.

C. Sandeelvns Vasdrag:

Ved den ved Sandeelvns Udløb i Revaafjorden beliggende Hersgaardens Lændse er der optalt:

	1881	1882	1883	1884	1885	Tilsammen 1881—85
Tømmer	552	1 007	834	462	178	3 033 Tylvter.
Smaalast	582	434	-	-	-	1 016 —
						4 049 Tylvter.

Sammenlignet med forrige Femaar vise disse Tal for samtlige Vasdrags Vedkommende en betydelig Nedgang. De meddelte Opgaver over det flødede Tømmer tillade iøvrigt ingen nøjagtig Slutning om det Kvantum Last, som er hugget til Udskibning, da en Del Tømmer er fremdrevet over Land og de ved Lændserne foretagne Optællinger tildels angaa Tømmer, der er hugget i Buskeruds Amt.

Angaaende Skovenes Tilstand opgives det for Andebus Vedkommende, at Skoven er gaaet mærkbart tilbage, og ogsaa for Hedrums Vedkommende antages Skoven maaske at være gaaet noget tilbage; for Sandes Vedkommende antages derimod Skoven, paa Grund af den ubetydelige Hugst, at være gaaet fremad. Iøvrigt opgives der, at Tilstanden i det væsentlige er uforandret. Med Undtagelse af Hedrums og Laurdals Herreder, hvor store Strækninger eies af Kammerherre Treschow, Fritzø, ere Skovene kun for en ubetydelig Del paa Udenbygdsboendes Hænder.

Af Brændeved have de fleste Herreder Overskud til Salg. Priserne ere opgivne at have været:

for Birkeved	6	—13	Kroner	pr.	Favn,
- Oreved	5	—12	—	-	—
- Furuved	5	—11	—	-	—
- Granved	4 $\frac{1}{2}$	—10	—	-	—

De laveste Priser ere for de indre, fra Byerne fjerneste Bygder, fra hvilke imidlertid Veden hyppig bringes til Salg i Byerne.

Stenkul bruges, foruden til Fabriker, kun i liden Udstrækning, væsentlig i Nøterø og Tjømmø Herreder, samt i Byernes nærmeste Omegn.

4. Fabriker og industrielle Anlæg.

Fabrikdriften i Landdistriktet har i Femaaret staaet væsentlig paa samme Standpunkt som tidligere.

1. Af Teglværker findes flere, men kun faa af nogen Betydenhed. De betydeligste ere:
  - a) Stormoen Teglværk i Skoger med en Arbeidsstyrke af 50 Mand i Sommertiden og en Produktion i 1885 til Værdi af Kr. 35 000.00;
  - b) Tønsbergs Teglværk paa Nøterø med 75 Arbeidere ved Udgangen af 1885 og en Produktion i Aaret til Værdi Kr. 36 800.00.
2. Af mekaniske Værksteder og Støberier var i Drift ved Udgangen af 1885:
  - a) Eidsfos Værk i Hof.
  - b) Gannestads mekaniske Værksted i Borre.
  - c) Sandefjords mekaniske Værksted i Sandeherred med gennemsnitlig 50 Arbeidere i Aaret 1885.
  - d) Barkeviks Jernstøberi med gennemsnitlig Arbeidsstyrke i 1885 af 6 Mand.
3. I Aaret 1881 er i Strømmen oprettet Berger Fabrik for Tilvirkning af Uldvarer med 70 mandlige og 80 kvindelige Arbeidere i 1885. Paa Vallø har ligesom i forrige Femaar været i Virksomhed en Fabrik for Tilvirkning af Pap, Vat, kunstig Uld og Tapeter og et Haandvæveri for Uld- og Bomuldsvare. Den førstnævnte beskæftigede i 1885 10 mandlige og 25 kvindelige Arbeidere.
4. Garverier af nogen Betydning har i Femaaret ikke været i Virksomhed i Amtets Landdistrikt.
5. Sagbrug findes i alle Herreder undtagen Nøterø og Tjømmø. Som de betydeligste kunne nævnes:
  - a) i Skoger Herred:

Nøsted Høvleri og Sagbrug med en Arbeidsstyrke af 96 Mand i 1885. Grønvolds Sagbrug og Høvleri med en Do. i 1885 af 65 Mand.

De i forrige Femaarsberetning omhandlede Lie, Rødskovens og Sølfestøens Dampsage have derimod ikke været i Drift i 1885.
  - b) i Sems Herred:

Sems Dampsag og Stavskjæreri, oprettet 1882, ved hvilken der siden 1884 ogsaa foregaar Tøndefabrikation, med en Arbeidsstyrke af 20 Mand i 1885.
  - c) i Tjødelling Herred:

Høpens Høvleri, sat i Drift i 1883, tilhørende Kammerherre Treschow, Fritzø, med en Arbeidsstyrke af 36 Mand i 1885.
  - d) i Hedrums Herred:

Undersbo Dampsag, tilhørende Kammerherre Treschow, Fritzø, med 72 Arbeidere i 1885.
  - e) i Fredriksværns Herred:

Risøens Dampsag med en Arbeidsstyrke af 42 Mand i 1885.

6. Med Kornmøller er Distriktet tilstrækkelig forsynet. Det overveiende Antal ere imidlertid smaa. Som de største kunne nævnes: Falkenstens Mølle i Borre, Lensberg Mølle i Sem og Fosnæs Mølle i Stokke samt de tvende Møller ved Melsom i Stokke. Ved hver af de sidstnævnte er opgivet at være formalet i 1885 omtrent 8000 Tønder Korn, ved hver af de øvrige ovennævnte omtrent 6000 Tønder.
7. Driften af Drammens Glasværk i Skoger blev gjenoptaget i 1882. Det sysselsatte i 1885 49 Arbeidere.
8. Af Skibsværfter var i 1885 følgende i Drift:
  - a) i Sems Herred:
    - et paa Nordre Næs med 18 Arbeidere, to paa Husøen, det ene med 18, det andet med 10 Arbeidere.
  - b) i Sandeherred:
    - et paa Kamfjord med 40 Arbeidere,
    - et paa Framnæs - 60 —
  - c) i Tjødning Herred:
    - et paa Østre Halsen, „Høstens Kran“, samt to i Rekkevik, „Bergs Værft“ og „Rekkeviks Værft“, hvilke samtlige dog kun have havt ubetydelig Virksomhed i 1885.
9. Agnæs Tændstikfabrik i Brunlanæs Herred har i Femaaret fremdeles været i Drift og sysselsatte i 1885 57 mandlige og 74 kvindelige Arbeidere.
10. Det samme gjælder Reberbanen i Fredriksværn, der i 1885 sysselsatte 27 Arbeidere.
11. Af Bryggerier findes kun et, Styrmoes Bryggeri paa Gaarden Dannevig ved Drammen. Af Brænderier intet.
12. Paa Kjøbmandsskjær i Nøterø Herred er i 1884 oprettet et Trankogeri, som i 1885 sysselsatte 10 Arbeidere og hvorved der i det nævnte Aar kogtes omtrent 600 000 Kg. Hvaltran og 600 000 Kg. Sæltran.

5. Binæringer.

1. Handel. Ved Udgangen af 1885 var der 163 Personer, der drev Landhandel efter Bevilling eller Handelsbrev mod 129 i 1880. Desuden var der følgende Forbrugs- og Handelsforeninger:
  - a) Skoger Meieri og Handelsforening, et Aktieselskab oprettet i 1885 med en Omsætning i dette Aar af Kr. 14 000.00.
  - b) Hofs Forbrugsforening med 525 Medlemmer og en gennemsnitlig Omsætning i Femaaret af ca. Kr. 46 300.00 aarlig.
  - c) Sande Meieri og Handelsforening med 47 Medlemmer og en gennemsnitlig aarlig Omsætning i Aarene 1883—85 af Kr. 51 000.00.
  - d) Sande Meieribolag med 68 Medlemmer med en gennemsnitlig aarlig Omsætning i Aarene 1884 og 1885 af Kr. 55 000.00.

- e) Klop Forbrugsforening i Ramnæs med 150 Medlemmer og en gennemsnitlig Omsætning i Femaaret af omtrent Kr. 24 800.00 aarlig.
- f) Vivestad Forbrugsforening i Ramnæs med 165 Medlemmer og en gennemsnitlig Omsætning i Femaaret af omtrent Kr. 16 200.00 aarlig.
- g) Nøterø Forbrugsforening, et Aktieselskab med en aarlig Omsætning i Femaaret af omtrent Kr. 70 900.00.
2. Haandværk. Landdistrikterne ere i Regelen tilstrækkelig forsynede med de almindelige Haandværkere. Afsætningen af Haandværksfrembringelser fra Landdistrikterne er ubetydelig.
3. Husflid. Husfliden er ialmindelighed af liden Betydning og Afsætning af Husflidsfrembringelser udenfor Distriktet finder saagodtsom ikke Sted. Heller ikke er Tilvirkningen af grovere Klædningsstoffer og simpelt Husgeraad samt af Gaards-, Fiske- og andre Arbeidsredskaber i Almindelighed tilstrækkelig for Distriktets Behov. I Fredriksværns Herred drives som Husflid Tilvirkning af Fyrstikæsker til Agnæs Fyrstikfabrik og Drevplukning. I Almindelighed er der hverken nogen mærkbar Fremgang eller Tilgang at bemærke i Henseende til Husfliden. Fra enkelte Steder meldes der dog om nogen Fremgang. For Husflidens Fremme har der kun været gjort lidet og alene i Skoger og Strømmens Herreder har der i 1885 været Husflidsskoler i Virksomhed, ialt 4 med tilsammen 85 Elever (Piger), der undervistes i almindelig kvindelig Haandgjerning. Skolen i Skoger underholdes af et Legat og Skolerne i Strømmen af Børnenes Forældre. Ved de afholdte Amtsskolekursus for Piger har der derhos været undervist i kvindelig Haandgjerning. Nævnes kan det, at der ved de aarlige Udstillinger af Landbrugsprodukter ogsaa har været udstillet Husflidsgjenstande og uddelt Præmier for saadanne.
4. Isskur. Ligesom i forrige Femaar har der ved Svelvik foregaaet en Del Isskur fra Dramselven, og ligeledes har der indtil de sidste Aar fra Laurvik været udskibet betydelige Kvaanta, væsentlig skaaret paa Farrisvandet. Iøvrigt har der foregaaet ikke ubetydelig Isudskibning fra Brunlanæs, hvor der i Nærheden af Helgeraaen findes et Par ganske betydelige Anlæg, og fra Nøterø og Tjømmø, hvor vistnok det i forrige Femaarsberetning omtalte Strengdals Isskur-Anlæg ikke har været i Virksomhed i Vinteren 1885—1886, men derimod i den nævnte Vinter et nyt Iskompagni har traadt i Virksomhed ved Sundene paa Tjømmø. Forøvrigt afgive de for Vinteren 1885—86 forlangte Opgaver intet paalideligt Billede af Isproduktionen i Femaaret, idet der i det nævnte Aar indtraadte en stærk Tilbagegang i denne.
5. Stenbrydning i noget betydeligere Omfang har alene fundet Sted
- 1) ved Bogen i Botne, hvor der siden 1876 aarligaars har været brudt en Del Gadesten. I 1885 var Arbeidet i Drift i 17 Uger med en Arbeidsstyrke af 8 Mand og en Produktion af 600 Kubikmeter til en omtrentlig Værdi af Kr. 2000.00.

- 2) paa Gaarden Smidsrød paa Nøterø, hvor der siden 1878 har været brudt en Del Granit. Arbeidet har været i Drift omtrent hele Aaret igjennem og beskæftiget 3 à 4 Mand; Produktet har væsentlig været Bygningssten, der fornemmelig har været leveret til Tønsberg.
6. Større Anlæg for Torvdrift forefindes ikke.
7. Baadbygning. Af Anlæg for Baadbygning findes der i Landdistriktet et i Skoger, „Drammens Aktiebaadbyggeri“ kaldet, hvor der i Aaret 1885 er bygget 82 Baade til en Værdi af Kr. 13 570.00, af hvilke de 70 ere solgte udenfor Herredet. I Strømmens Herred er i det samme Aar bygget 80 Pramme til Værdi af Kr. 2880.00, af hvilke de 60 ere solgte udenfor Herredet. Ligeledes har der paa Gaarden Tinvik ved Lodshavnen Ula i Tjødning været bygget enkelte større Baade, i 1885 en Lystbaad af ukjendt Værdi. Iøvrigt bygges der i enkelte af Distrikterne mindre Baade til Distriktets eget Behov.
8. Skibsfarten. Som i forrige Femaarsberetning nævnt, udgjør Skibsfarten en Hovednæringsvei for Kystdistrikterne omkring Tønsberg og Sandefjord, fornemmelig Nøterø og Tjømø Herreder, hvorhos en stor Del af Landbefolkningen, saavel fra Kystdistrikterne som fra de indre Distrikter, farer tilsøs paa de i Byerne hjemmehørende Skibe. For denne Næringsvei har Femaaret ikke været gunstigt, hvorom henvises til de af Magistraterne i Kjøbstæderne afgivne Indberetninger.
9. Fiskeriet kan ikke siges at være en Hovednæringsvei for Amtet, men spiller dog en ikke ubetragtelig Rolle i Amtets Økonomi, idet det dels Aaret igjennem, dels til visse Tider sysselsætter en ikke liden Del af Amtets Befolkning. Foruden det daglige Saltvandsfiske foregaar der i Sommermaanederne et ikke ubetydeligt Makrelfiske, ligesom der siden Julen 1883 har foregaaet et ikke ubetydeligt Sildefiske ved Kysten af Laurviks Fogderi, fornemmelig de tvende første Aar. Herom henvises til de til Indredepartementet indsendte Indberetninger. Af Ferskvandsfiskerierne indtager Laxefiskeriet i Laugen en fremragende Plads. Desværre indtraadte der ved Slutningen af forrige Femaar en stærk Synken i Udbyttet af dette Fiske, og ogsaa i det sidst forløbne Femaar har det gjennemsnitlige Fiskeudbytte været ikke lidet lavere end tidligere. Iøvrigt henvises med Hensyn til Fiskeriernes Udbytte til de aarlige, til det statistiske Centralbureau indsendte Opgaver.
10. Fjærkræavl. Ligesom tidligere holdes der i Landdistriktet en Del Fjærkræ, væsentlig Høns. Ænder og Gjæs ere sjeldne. Heller ikke Hønseholdet er i Almindelighed af nogen større Betydning, dog afsættes der i Regelen en Del Æg og tildels ogsaa Kyllinger. Det tør dog antages, at Sandsen for Fjærkræavl er i noget Tiltagende.

11. Biavl. Biavl finder Sted i de fleste Herreder, men har intetsteds nogen større Betydning; for enkelte Steder, fornemmelig i den nordre Del af Jarlsberg, opgives det imidlertid, at Biavlen er i Opkomst.
12. Havedyrkning er omtalt ovenfor under Jordbruget.

6. Kommunikationsvæsenet.

Af væsentligst Betydning for Amtets Kommunikationsvæsen er den i Løbet af Femaaret for almindelig Færdsel aabnede Drammen—Skienjernbane. For Stykket Drammen—Laurvik fandt Aabningen Sted i Oktober 1881, og for Stykket Laurvik—Skien, der imidlertid for dette Amt har en forholdsvis liden Betydning, den følgende Høst. Derimod har der i Femaaret kun i liden Udstrækning fundet Anlæg af nye Veie eller Omlægning af ældre Sted. Efter de til Schema 11 af Lensmændene meddelte Opgaver skulde der i Amtet ved Udgangen af 1885 findes omtrent 252 Km. Hovedvei og omtrent 632 Km. Bygdevei, samt 8 Km. offentlig Ridevei, hvorhos der i Femaaret skal være anlagt omtrent $7\frac{1}{2}$ Km. Hovedvei og $7\frac{1}{2}$ Km. Bygdevei og omlagt omtrent 9 Km. Bygdevei. Til Anlæg og Omlægning af Veie har Naturalarbeide, saavidt det af Opgaverne kan erfares, ikke været udskrevet. Til Veienes Vedligeholdelse benyttes overalt Naturalarbeide, men i flere Herreder har det overensstemmende med den kommunale Skattelov af 15de April 1882 § 62 været inddraget under den almindelige Kommunebeskatning og godtgjort Opsidderne med et vist Beløb pr. Skylddaler (fra Kr. 3.30—4.80), der dog neppe endog tilnærmelsesvis har ækvivaleret dets Værdi. Efter de meddelte Opgaver kan det udførte Naturalarbeide til Veienes Vedligeholdelse i 1885 omtrentlig anslaaes til Kr. 125 000.00. Ved Udgangen af 1885 fandtes i Amtets Landdistrikt 24 Skydsstationer, samtlige faste, med 55 faste Heste og 39 Reserveheste. Af offentlige Færgesteder fandtes følgende:

- 1) mellem Svelvik og Hurum, hvor Færgestedet er beliggende, over Dramsfjorden,
- 2) mellem Hella paa Nøterø og Skjærnæs i Stokke, over Tønsbergs Vestfjord,
- 3) ved Sundene paa Tjømø over Sundet mellem Nøterø og Tjømø,
- 4) ved Evjebakken (eller Sundet) i Hedrum over Laugen,
- 5) ved Hvaara i Hvarnæs Annex til Hedrum over Do.,
- 6) ved Bergstaa (eller Gaaserud) i Laurdal over Do.,
- 7) ved Blaalandssund i Do. over Do.

Paa Indsøen Ekern har der været 2 mindre Dampskibe i Fart, hvoraf det ene, hjemmehørende i Eidsfos, dog ikke har gaaet i fast Rute. Ogsaa paa Farrisvandet har der været 2 mindre Dampskibe i Fart, det ene til Bugsering af Tømmer, det andet, der først begyndte sin Fart i 1885, til Transport af Passagerer og Gods. Iøvrigt foregaar der en livlig Dampskibsfart langs Amtets Kyster. Lokal Dampskibsforbindelse findes i Sommertiden mellem Tønsberg og de omliggende Distrikter.

7. Landdistriktets økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Arbejdspriserne i 1885 ere opgivne saaledes:

Husmænd:

paa egen Kost,	Sommer	Kr. 1.00—2.00,	almindeligst	Kr. 1.60.
- —	Vinter	- 0.80—1.50,	—	- 1.00.
paa Husbondens Kost,	Sommer	- 0.40—1.50,	—	- 1.00.
- —	Vinter	- 0.33—1.00,	—	- 0.50.

Dagarbeidere, Mænd:

paa egen Kost,	Sommer	Kr. 1.50—2.00,	almindeligst	Kr. 1.60.
- —	Vinter	- 1.00—1.60,	—	- 1.20.
paa Husbondens Kost,	Sommer	- 0.80—1.50,	—	- 1.20.
- —	Vinter	- 0.40—1.00,	—	- 0.60.

Dagarbeidere, Kvinder:

paa egen Kost,	Sommer	Kr. 1.00—1.30,	almindeligst	Kr. 1.00.
- —	Vinter	- 0.70—1.00,	—	- 0.80.
paa Husbondens Kost,	Sommer	- 0.50—0.80,	—	- 0.60.
- —	Vinter	- 0.25—0.50,	—	- 0.40.

Aarslønnen, foruden Kost og Logi, for en almindelig Tjenestegut har i 1885 varieret fra Kr. 160.00 til 250.00 (almindeligst Kr. 200.00), og for en almindelig Tjenestepige fra Kr. 70.00 til Kr. 100.00 (almindeligst Kr. 80.00 à 90.00).

Den almindelige Dagløn i 1885 oplyses at have været for Tømmerhuggere omtrent Kr. 2.00, for Tømmerkjørere med Hest Kr. 3.00 à 4.00, uden Hest Kr. 1.20—2.00, Teglværksarbeidere Kr. 2.00 à 3.00, Sagbrugsarbeidere Kr. 1.60—3.00, Skibstømmermænd Kr. 1.60—2.50, Hustømmermænd og Snedkere Kr. 1.60—3.20, Jernstøbere Kr. 1.80—3.25, Spinneri- og Væveriarbeidere, Mænd Kr. 2.00, Kvinder Kr. 1.00.

Over de i Femaaret afholdte Udpantninger og Exekutioner i Amtets Landdistrikt hid sættes følgende Tabel:

	Antal.	Beløb.
		Kr.
1. Udpantninger for Skatter	12 406	184 234.53
2. Andre Udpantninger	507	13 662.98
3. Exekutioner, afholdte af Lensmændene	1 093	175 750.52
4. Do., afholdte af Fogden eller af Nogen paa hans Vegne .	214	470 883.31

Anm. Ved ovenstaaende Tabel bemærkes, at der for Hedrums Lensmandsdistrikts Vedkommende alene haves Opgave for Aaret 1885, da vedkommende Protokol for de tidligere Aar er gaaet tabt ved Ildebrand, samt at der mangler Opgave over Udpantningernes Beløb for Borres samt Nøterø og Tjømø Lensmandsdistrikter.

Ifølge Sorenskrivernes Opgaver er der i Femaaret afholdt i Landdistriktet 182 Tvangsauktioner over fast Gods, ved hvilke Salg fandt Sted, med en samlet Tilslagssum af Kr. 1 181 299.00 og 192 Tvangsauktioner over Løsøre med en samlet Tilslagssum af Kr. 153 464.29. Antallet af thinglæste Panteheftelser har udgjort 5205 til samlet Beløb Kr. 14 936 268.00, deraf til Hypothekbanken 1483 til Beløb Kr. 4 565 044.00. Antallet af aflæste Hefte- teler udgjorde 4 033 til Beløb Kr. 8 508 117.00, deraf til Hypothekbanken 610 til Beløb Kr. 1 509 815.00. I de ovenanførte Tal er ikke medtaget de i Henhold til Lov af 16de Juni 1881 omthinglæste eller udslettede Hefte- teler.

De ovenfor anførte Tal tør bære Vidne om en ikke ubetydelig Tilbage- gang i Distriktets økonomiske Evne. Trælastpriser og Fragter have i Fem- aaret sunket yderligere og Jordbrug og Fædrift har arbejdet under vanskelige Vilkaar.

Af Brandassuranceforeninger har i Femaaret fremdeles været i Virksomhed en i Hof for Løsøre alene med en Forsikringssum den 31te December 1885 af Kr. 800 000.00 og en i Andebu for Løsøre og Huse med en Forsikrings- sum den 31te December 1885 af Kr. 650 000.00. Andre Forsikringsindret- ninger fandtes ikke i Amtets Landdistrikt.

Ædruelighedstilstanden har fremdeles forbedret sig, hvortil de trange Tider selvfølgelig have bidraget meget, medens Forbedringen vistnok ogsaa tør tilskrives en voksende Erkjendelse af de berusende Drikkes Farlighed.

B. Kjøbstæderne og Ladestæderne.

Herom henholder jeg mig til de af Magistraterne afgivne Beretninger, der hoslagt følge.

Jarlsberg og Laurviks Amt, den 2den April 1887.

Underdanigst
F. Beichmann,
kst.

Beretning

om Kjøbstaden Laurviks økonomiske Tilstand i Femaaret
1881-1885.

Byens Folkemængde er i Femaaret steget ikke ubetydeligt. Efter Tællingen i Januar 1876 havde Byen 7905 Indbyggere, i 1880 ansloges Folkemængden til omtrent 9500. Ifølge den i Januar d. A. afholdte kommunale Folketælling havde Laurvik den 31te Decbr. 1885 11 493 Indbyggere.

Bebyggelsen er gaaet fremad. I 1881 er opført 26 nye Bygninger, i 1882 og 83 16, i 1884 og 85 92, hvoraf dog de fleste ere opførte istedetfor de ved den store Ildebrand i Januar 1884 afbrændte. Desuden er der foretaget et meget stort Antal Paa- og Tilbygninger.

Efter Skatteligningen udgjorde Skattetaxtsummen for samtlige Bygninger i 1881 Kr. 7 095 080.00 og i 1885 Kr. 8 434 810.00. Byen har i Femaaret været hjem søgt af 27 Ildebrande. Den betydeligste af disse var den 28de Januar 1884, ved hvilken der nedbrændte 56 Bygninger med Assurancesum Kr. 914 590.00. I samme Aar nedbrændte senere en Bygning med Assurance-sum Kr. 20 000.00. Ved de øvrige Ildebrande foraarsagedes kun delvis Skade. De efter den store Ildebrand i 1884 opførte nye Bygningers Assurancesum beløber sig til Kr. 1 161 680.00. Paa ganske enkelte Undtagelser nær ere Bygningerne opførte og færdige.

De Strækninger, der væsentligst have været Gjenstand for ny Bebyggelse, ere Dele af Langestrand og Thorstrand. Den i forrige Femaarsberetning omtalte forstads mæssige Bebyggelse i Hedrum udenfor Bygrænsen er fortsat; i Femaaret er dersteds opført 17 Bygninger, mest mindre for 1 à 2 Familier.

Husleien har omtrent holdt sig uforandret, men dog i 1885 vist en faldende Tendens, som fremdeles vedvarer. Der staar dog endnu forholdsvis faa Beboelsesleiligheder ledige, hvorimod der synes at være Overflod paa Butiklokaler. Arbejderne søge fremdeles, saavidt muligt, at erhverve egne Huse. Det vil af foranstaaende sees, at Byen, trods de mindre heldige Forhold for Næringsveiene, som nedenfor nærmere ville blive omhandlede, er udvidet og gaaet fremad, hvortil vel de forbedrede Kommunikationsforhold væsentlig have bidraget.

Stedets Udførselshandel dreier sig fremdeles væsentlig om Træl last; medens Priserne paa Træl last i Slutningen af forrige Femaar steg ikke ubetydeligt, begyndte de allerede i 1881 at falde og er senere gaaet jævnt nedad, saa at de nu ere saa lave som de laveste, der have været i de sidste 10 Aar. Afsætningen er samtidig meget vanskelig og Udsigterne daarlige.

Priserne paa Træmasse er gaaet betydeligt ned i dette Femaar, men samtidig er man ved Arbeidernes større Øvelse og Maskineriets Forbedring

sat istand til i samme Tid at opnaa en større Produktion. Dette i Forbindelse med den Besparelse i Fragt, der er opnaaet ved den i Femaaret oprettede direkte Dampskibsfart paa England og Belgien, bevirker, at Fabrikationen endnu lønner sig. Udsigterne for Afsætning ere gode.

Udførselen af Øl har været i stærkt Aftagende.

Udskibningen af Is var i 1882 og 1884 forholdsvis noget større, men i de andre Aar i Femaaret adskilligt mindre, saa at Udskibningen i det hele taget gennemsnitlig har været noget mindre end i forrige Femaar. Navnlig i 1885 var Udskibningen høist ubetydelig. Udsigterne for Ishandelen ere meget mislige, dels paa Grund af mindre Forbrug af norsk Is i Udlandet, dels fordi der i Udlandet er anlagt flere Fabriker for kunstig Tilvirkning af Is.

Groshandelen med Kolonialvarer er gaaet noget ned i Femaaret, idet Samhandelen med Vestlandet er betydeligt indskrænket. Kornhandelen drives saagodtsom udelukkende af et Interessentskab, Fritzø Møller, hvorom mere nedenfor.

Detailhandelen har, naar undtages Aarene 1884 og 1885, da Omsætningen, paa Grund af den med Opbygningen efter den store Ildebrand beskæftigede større Arbeidsstok, var livlig, arbeidet under vanskelige Forhold. Omsætningen er vistnok paa Grund af Folkemængdens Forøgelse bleven noget større, men der er nu saa stor Konkurrence, at Udbyttet kun bliver ringe. Den i forrige Femaarsberetning omtalte, da i Aftagende værende Kreditgiven til Arbeidere og Andre er desværre paanyt tiltaget og medfører ofte Tab; som Følge heraf har der i Slutningen af 1885 og især i 1886 været et usædvanlig stort Antal Konkurser.

Skibsrederi og Søfart har i Femaaret været endnu mindre lønnende, især i 1885. Første Klasses Skibe have vel endnu havt nogen Fortjeneste ved Reiser paa lange Farvande, men Skibe i de lavere Klasser have gennemsnitlig neppe balanceret, endskjønt flere ere udmeldte af Assuranceforeningerne for at spare Præmien og derved om muligt vinde noget Overskud. Flere Skibe have i det sidste Aar været oplagte hele Aaret. Skibenes Værdi er som Følge heraf sunket overordentlig stærkt. De her hjemmehørende Skibes Antal var den 31te Decbr. 1885 95 med en Drægtighed af 33 406 Ton.

Skibsbyggeriet er aldeles standset og Reparationer af ældre Fartøier undgaaes mest muligt. Som Følge deraf ere mange af de bedste Sømænd ndvandrede, da der intet Arbeide har været at faa i Vintertiden. Fra det herværende Baadbyggeri er leveret flere større og mindre Lyst- og Lodsbaade, hvoraf nogle til Sverige og Danmark.

Mandskabernes Hyre har holdt sig forholdsvis temmelig høi, medens Skibsførernes Kaar blive mere og mere trykkende. Da forliste Skibe i Almindelighed ikke erstattes med nye, og mange, som berørt, udmeldes af Assuranceforeningerne, bliver Assurancetilskuddene for de gjenværende uforholdsmæssig høie, hvorfor en Omordning af Assurancevæsenet paatænkes.

I Femaaret er paabegyndt 2de nye herunder hørende Virksomheder, nemlig:

Hvalfangst, der drives af et Aktieselskab med 2de Dampskibe, drægtige tilsammen 67 Reg.-Ton. Den har været drevet i de sidste 3 Aar og har gennemsnitlig givet et aarligt Udbytte af omtrent 7 % af Aktiekapitalen.

Bottlenosefangst, begyndt i 1885. I dette Aar udexpederedes 2de Dampskibe, respektive $182/122$ og $146/92$ Reg.-Ton drægtige, med en Besætning af 58 Mand foruden Kapteinerne. Fartøjerne vare ude i respektive ca. 3 à 4 Maaneder og fangedes der 146 Bottlenoser, der gav 119 Ton Olie. Prisen paa Olien, der for 4 à 5 Aar siden var ca. 55 £, er nu gaaet ned til £ 23 à 24; enkelte Partier opnaaede dog i forrige Aar £ 30. Om Foretagendets Rentabilitet kan der efter saa kort Tids Erfaring intet siges; en god Fangst udfordres dog, forat det skal blive en lønrende Forretning. Det kan endnu tilføies, at der i 1886 af samme Aktieselskab, „Polarstjernen“, paa saadan Fangst er udexpederet 3 Dampskibe og 2 Seilskonnerter med tilsammen 144 Mands Besætning.

Af Fabrikdriften er Trælastens Forædling fremdeles den vigtigste. Antallet af Sagbrug og Høvlerier er uforandret som ved Slutningen af forrige Femaar, nemlig 4 Sagbrug, hvoraf 3 Dampsage og 2 Damphøvlerier.

Det i forrige Femaarsberetning omtalte, Kammerherre Treschow tilhørende Træsliberi blev i 1881 betydeligt udvidet, saa at der nu aarlig produceres omtrent 2200 Ton tør Træmasse. Sliberiet vil i 1886 blive yderligere udvidet.

Kammerherre Treschows Møller er ogsaa i dette Femaar drevet af Interessentskabet „Fritzø Møller“; dog har delvise Standsninger fundet Sted. Konjunkturerne have dels paa Grund af Kornvarernes successive Prisfald og dels paa Grund af inden- og udenlandske Overproduktioner været mindre heldige. Saagodtsom den hele Kornindførsel er foregaaet ved dette Interessentskab.

Ved de herværende 2de Ølbryggerier, hvoraf det ene har Malteri, har Produktionen været i stærkt Aftagende.

Ved D'Hrr. Christiansen & Co.s Glasværk, hvor der tilvirkes Flasker og Kavl, har Tilvirkningen været noget i Tiltagende med Undtagelse af sidste Halvdel af 1885, og ere Udsigterne nu mindre gunstige.

Den øvrige Fabrikvirksomhed indskrænker sig til en Reberbane, et Baadbyggeri, et Par Mineralvandfabriker, et mekanisk Værksted og Tobaksfabrikation.

Haandværksdriften har ogsaa i dette Femaar gjort Fremskridt og vist Tegn til større Opkomst, men der staar endnu fremdeles adskilligt tilbage at ønske. Til dens bedre Opkomst og Udvikling tiltrænges der en Tegneskole eller teknisk Aftenskole, hvis Oprettelse er under Overveielse.

Folkemængdens betydelige Forøgelse har ogsaa i dette Femaar stillet mange og store Fordringer til kommunale Foranstaltninger, hvoraf ogsaa den nævnte store Ildebrand har nødvendiggjort enkelte.

By- og Fattiggassens Udgifter udgjorde efter Budgetterne i 1880 Kr. 189 280.00 og i 1885 Kr. 222 000.00, hvoraf Fattiggassens Udgifter udgjorde respektive Kr. 49 280.00 og Kr. 49 218.00.

Det samlede Beløb af By- og Fattigskat var i 1880 Kr. 129 207.00 og i 1885 Kr. 159 931.00. Paa hvert Hundrede Kroners skatbar Indtægt faldt der en Skatteskillning af Kr. 5.30 i Aaret 1875, af Kr. 8.49 i 1880 og af Kr. 9.58 i 1885.

Bykassens Gjæld beløb sig den 31te Decbr. 1880 til Kr. 421 447.00 og den 31te Decbr. 1885 til Kr. 748 900.00. I Femaaret er optaget 2de nye Kommunelaan til samlet Beløb Kr. 460 000.00, der, foruden til Indfrielse af 2de ældre Laan, tilsammen Kr. 169 200.00, er anvendt væsentlig til Udvidelse af Byens Vandværk, en stor ny Almuskolebygning og Reguleringer i Anledning af Ildebranden i 1884, hvorom mere nedenfor, samt Jernbanebidrag.

Paa det tegnede Jernbanebidrag var den 31te Decbr. 1885 ialt indbetalt Kr. 308 000.00, hvoraf i Femaaret Kr. 60 000.00, og restede der at indbetale Kr. 132 000.00. Bykassens kontante Beholdning udgjorde den 31te Decbr. 1885 Kr. 15 185.43 og Skatterestancerne samtidig Kr. 61 854.25; af disse sidste er i Vaaren 1886 indbetalt Kr. 27 810.00. Grunden til de store Skatterestancer ligger, foruden for en Del i de daarlige Konjunkturer, i, at der procederes om Skattens Størrelse med flere af de større Skatteydere.

Byens Aktiva bestaa i:

1. De indbetalte Jernbanebidrag, hvorfor i sin Tid Aktier vil erholdes.
2. De forskellige Bygninger og kommunale Indretninger med dertil hørende Inventarier, samt temmelig store Tomter og Grunde. Disse — deri ikke indbefattet Kirker, Kirkegaard og Havnevæsenets Eiendomme — ere af en i dette Øiemed nedsat Komité i Marts d. A. værdsatte til Kr. 1 017 028.00, hvoraf Tomter og Grunde, der dels ere bortfæstede mod en aarlig Afgift, dels efterhaanden ville kunne sælges, bleve taxerede til omtrent Kr. 190 000.00.

Kirkeregnskaberne udvise, at Laurviks Kirke den 31te Decbr. 1880 havde en Gjæld af Kr. 19 092.00, hvorpaa i Femaaret er afbetalt Kr. 9812.00, saa at der den 31te Decbr. 1885 gjenstod Kr. 9280.00. Derimod eiede Kirken i Pantobligationer, indestaaende i Sparebanker og lignende, den 31te Decbr. 1885 Kr. 11 707.52, og at

Langestrands Kirke havde den 31te Decbr. 1885 i udestaaende Kapitaler Kr. 1120.47. Den har ingen Gjæld. Begge Kirker med Inventarium og Byens Kirkegaard med Gravkapel er af den førnævnte Komité værdsatte til Kr. 168 480.00.

For Havnevæsenet er i Femaaret ingen større Arbejder udførte. De ældre Brygger og Fæstigheder ere vedligeholdte og endel Mudringsarbejder udførte. Bryggerne have en Længde af 594 M. og have i Bryggepenge gennemsnitlig givet en Indtægt af ca. Kr. 9500.00 aarlig i Femaaret. Havnekassens Udgifter vare i 1885 ca. Kr. 23 984.00 og dens Beholdning den 31te Decbr. 1885 Kr. 12 702.81. Havnekassens Gjæld udgjorde den 31te Decbr. 1885 Kr. 51 047.13, medens dens Eiendomme og øvrige Aktiva samme Tid ere værdsatte til Kr. 131 500.00.

Af kommunale Bygninger er i Femaaret opført en Del. Saaledes er ved Bidrag af Laurviks Samlag for Brændevinshandel, paa et Kommunen tilhørende Grundstykke, planeret en Tomt til Sygehus, og paa denne opført et Isolationslokale for smitsomme Sygdomme med 20 Senge, hvilket med Inventarium og Planering har kostet ca. Kr. 20 900.00. Til et paa dette Grundstykke opførendes Sygehus haves disponibel en af Samlaget tilskudd Kapital, der med indvundne Renter den 31te Decbr. 1885 udgjorde Kr. 18 104.97. I 1883 indkjøbtes for Kr. 40 000.00 en større Bygning i Storgaden, hvilken benyttes, foruden til Kommune- og Retslokaler, til Politikammer, kommunale Kontorer og Festivitetslokaler. I 1884 paabegyndtes Opførelsen af en ny Almuskolebygning med 18 Klasseværelser, Gymnastiklokale, Lærerværelser og Pedelbolig m. m. Bygningen er iaar fuldført og delvis taget i Brug; den vil efter Sommerferien blive taget fuldstændig i Brug. Dens Kostende er omtrent Kr. 103 000.00. I 1885 er derhos opført en Fiskebazar ved Bidrag af Samlaget; dens Kostende er omtrent Kr. 4500.00.

Efter Branden i 1884 blev der foretaget en Omregulering af den nedbrændte Bydel, der har faaet 20 Alen brede, rette og med Fortoug forsynede Gader, ligesom Byens Torv er betydeligt udvidet. Omreguleringen har medført en Udgift for Bykassen af Kr. 73 000.00. I denne Forbindelse bemærkes, at der er vedtaget skjærpede Byggeregler, hvis Nytte man har havt Anledning til at erfare.

Byens Veivæsen er i god Orden. Gadernes samlede Længde er ca. 21 $\frac{1}{2}$ Km. Samtlige Hovedgader (ca. 6 Km) er makadamiserede og forsynede med Fortoug. Gadebelysningen forbedres stadig; ved Udgangen af 1885 havdes 142 Paraffinlygter. Byens Belysning ved Gas eller Elektricitet er under Overveielse.

Byens Vandværk er i Femaaret betydeligt udvidet. Dets Hovedledninger havde ved Udgangen af 1885 en Længde af 16 846 M. I 1884 blev Vandværkets Indtag forlagt fra „Klevertjernet“ til det ca. 2 Km. ovenfor og højere liggende „Ulfsbaktjern“, væsentlig for at skaffe bedre Vand, hvilket er lykkedes; Omkostningerne herved vare ca. Kr. 53 000.00. For at erholde et større Tryk i de øvre Bydele omkring Torvet er derhos anlagt en ny 255 mm. Hovedledning fra Vandværkets Hovedrør med en Længde af 942 M. og en Udgift af omtrent Kr. 14 000.00. Efter de udførte Forbedringer ved Vandværket har Byen nu en Nedsættelse i Brandkontingenten af 27 $\frac{1}{2}$ Pct.

Byens Brandvæsen er vel ordnet, dets Personale bestaar, foruden af Branddirektøren, der tillige er Stadsingeniør, 2 Taarnvægttere, 10 Brandkonstabler, der tillige udføre Polititjeneste om Natten, af en Overbrandmester og 6 faste Mand samt 30 leiede. Paa Vandværket er anbragt 76 Brandposter. Brandtelegrafen har 14 Signalstationer.

Byens Kloaker ere udvidede i Femaaret; Ledningernes samtlige Længde udgjør nu 8860 M.

Skolevæsen.

Den offentlige Middelskole havde i 1880—81 8 Lærere og gennemsnitlig 146 Elever, i 1884—85 9 Lærere og gennemsnitlig 146 Elever. Skolens Udgifter vare, foruden et mindre Beløb, der udrededes af Kommunen til Anskaffelse af Inventarium, Lys og Brænde i Gymnastiklokalet samt tilfældige Udgifter (Kr. 4 à 500), i 1880—81 Kr. 22 432.20, i 1884—85 Kr. 26 753.80. Skolens Indtægter bestode i det nævnte Aar væsentlig i Skolepenge respektive Kr. 6751.50 og Kr. 7286.50, Tilskud af Kommunen, foruden det forannævnte, i begge Aar Kr. 3460.00 og Statsbidrag respektive Kr. 11 380.00 og Kr. 15 343.22. I Forbindelse med Middelskolen staar en Forberedelsesklasse, der saavel i 1880 som 1885 havde 2 Lærerinder og i førstnævnte Aar 41, i sidstnævnte 40 Elever. Ifølge Budgettet vare Udgifterne ved denne i 1880 Kr. 1496.00 og i 1885 Kr. 1596.00, der udrededes ved Skolepenge respektive Kr. 900.00 og Kr. 796.00 og ved Bidrag af Kommunen respektive Kr. 596.00 og Kr. 800.00.

Den kommunale Pigeskole underholdes, foruden ved Skolepenge, der i 1880 udgjorde Kr. 9200.00 og i 1885 omtrent Kr. 10 476.00, ved Bidrag af Laurviks Sparebank Kr. 300.00 og Bidrag af Kommunen Kr. 4050.00. Skolens Udgifter vare i 1880 Kr. 13 555.00, i 1885 Kr. 14 820.00. Skolen har egen for Kr. 29 800.00 assureret Gaard, hvorpaa hviler en Pantegjæld af Kr. 11 000.00; til Udgifter herved og øvrige Udgifter ved Gaarden bidrog Brændevinssamlaget i Femaaret fra 1200 til 1700 Kroner aarlig. Skolen havde gennemsnitlig i 1880 176, i 1885 173 Elever. Foruden Sanglæreren var ved den i 1880 ansat 3 Lærere og 6 Lærerinder, i 1885 2 Lærere og 8 Lærerinder. I 1880 underkastede 5 Elever sig Middelskole-Examen, i 1885 6.

Almuskolen. Elevantallet var den 31te December 1880 1087, den 31te Decbr. 1885 1402 Elever, fordelte i respektive 32 og 39 Klasser; Gjennemsnitsantallet af Elever i hver Klasse var omtrent uforandret som tidligere. Skoleforsømmelserne er i Femaaret gaaet betydeligt ned, i 1881 var den 9,5 Pct. af ugyldig Grund, i 1885 4,1 Pct. I 1881 benyttedes 16 Læseværelser, i 1885 19 Læseværelser i 5 dels Kommunen tilhørende, dels leiede Bygninger. For Fremtiden vil Almuskolen blive holdt i 3 Kommunen tilhørende Bygninger. Lærerpersonalet bestod i 1881 af 11 Lærere og 6 Lærerinder, i 1885 af 10 Lærere og 11 Lærerinder. Særskilt Skoleinspektør er ansat. Lærerpersonalets Lønning har i Femaaret undergaaet nogen Forbedring, idet der til midlertidige Tillæg er bevilget Kr. 1600.00. Udgifterne vare i 1880 Kr. 20 385.67, i 1885 Kr. 24 652.67. Der er for Tiden under Behandling en ny Plan for Almuskolen, hvorved muligens Undervisningstiden for enkelte Klasser vil blive noget udvidet og Lærerpersonalet noget forøget. Undervisning i Haandgjerning for Piger tænkes forenet med Skolen, hvilket tidligere ikke har været Tilfældet.

Af Haandgjerningsskoler for kvindelige Elever have 2de været i Virksomhed, nemlig den saakaldte „Laurviks Haandgjerningsskole“, oprettet i 1849, med gennemsnitligt Elevantal 60 à 70, der væsentligst underholdes ved Bidrag af Laurviks Sparebank, samt „Thorstrands Haandgjerningsskole“, oprettet 1870, med gennemsnitligt Elevantal 80, der væsentligst underholdes ved Bidrag af Brændevinssamlaget. Nogen Haandgjerningsskole for Gutter findes ikke.

Det i forrige Femaarsberetning omtalte ved Gaver af D'Hrr. Christiansen & Co. stiftede Børneasyl bestaar fremdeles ved Bidrag af Brændevinssamlaget, Legatrener og frivillige Gaver. Asylet besøgte i 1885 af 100 Piger og 74 Gutter i 3—7 Aars Alderen.

I Byen er derhos en dels ved Stats-, dels ved kommunale Bidrag underholdt Sømmandsskole, der i 1880—81 havde 30, i 1885 24 Elever.

Laurviks Samlag for Brændevinshandel, der er eneste Indehaver af Ret til Udskjænkning og Udsalg af Brændevin, antages at have virket meget heldig og til Fordel for Byen. Dets Omsætning af Brændevin, som i 1880 var 57 000 Potter,

var i 1881	53 229	Liter til Værdi	Kr. 105 869.81.
- - 1882	48 867	— - —	- 99 500.83.
- - 1883	46 529	— - —	- 95 311.68.
- - 1884	57 457	— - —	- 119 490.50.
- - 1885	53 843,5	— - —	- 113 079.89.

Desuden er ved Salg af Øl indkommet i hvert af de nævnte Aar resp. Kr. 10 197.60, Kr. 8538.60, Kr. 8845.20, Kr. 11 419.18 og Kr. 9444.00. Overskuddet, der anvendes til almennyttige Øiemed for Byen, har i disse Aar været resp. Kr. 20 091.74, Kr. 21 137.83, Kr. 19 229.66, Kr. 31 909.16 og Kr. 29 860.56.

Grunden til, at Omsætningen i de to sidste Aar er saa meget større, ligger for en væsentlig Del i den store Arbejdsstyrke, som har været beskjæftiget med Gjenopførelsen af det i 1884 nedbrændte Strøg. Da disse Bygningsarbejder ere omtrent færdige, antages Omsætningen igjen at ville aftage betydeligt.

Af Sparebanker findes der i Byen tvende, nemlig:

Laurviks Sparebank med Forvaltningskapital Kr. 2 177 546.60 pr. 31te Decbr. 1885 og

Hedrums Sparebank med Kr. 1 099 875.35 samme Tid.

I 1885 oprettedes et privat Bankinstitut:

Laurviks Privatbank med Forvaltningskapital samme Tid Kr. 1 907 000.00.

De forskjellige Korporationer hersteds have sine Foreninger, saaledes:

1. Laurviks Handelsforening, stiftet 1877, med 63 Medlemmer ved Udgangen af 1885.

2. Laurviks Sømmandsforening, stiftet 1849, med 187 Medlemmer pr. 31te Decbr. 1885. I Forbindelse med den staar den i 1870 oprettede Laurviks Sømmandsforenings Assuranceforening for Søfolks Tøi, som den 31te Decbr. 1885 havde et opsparet Fond af Kr. 12 751.19 og

til samme Tid havde udbetalt i Erstatninger Kr. 20 015.12. I Forbindelse med den er nu ogsaa sat en mindre, ældre Hjelpe- og Understøttelseskasse for Sømænd.

3. Laurviks Haandværkerforening, stiftet paany 1871, med 120 Medlemmer den 31te Decbr. 1885.

4. Laurviks Arbejderforening, oprindeligt stiftet 1850, med 170 Medlemmer den 31te Decbr. 1885. Ved enkelte af de større Brug haves derhosprivate Foreninger og Sygekasser for Arbejderne. I Forbindelse hermed staar Laurviks Arbejderes Hjelpe- og Understøttelses-Kasse, stiftet 1867, med omtrent Kr. 4500 i Kapital og omtrent 100 Medlemmer. Den aarlige Kontingent er Kr. 7.20, hvorfor i Sygdomstilfælde erholdes fri Lægehjælp og Kr. 5.00 ugentlig samt i Dødstilfælde Bidrag til Begravelsesudgifter.

5. Arbejderringen for Laurvik og Omegn, oprettet 1884, med 170 Medlemmer pr. 31te December 1885. I Forbindelse med denne staar et Aktiebageri, der begyndte 1885 med omtrent 100 Aktiehavere og i den Tid, hvori det har været i Virksomhed, en Omsætning af Kr. 12 000.00.

6. Laurviks Turnforening, oprindeligt stiftet 1865, der den 31te Decbr. 1885 havde 40 Medlemmer.

Desuden findes der et Totalafholdsselskab og 2 Goodtemplarloger.

I Byen er et Musikselskab og flere Sangforeninger og foruden et af Kommunen lønnet Musikkorps, som Søn- og Helligdage spiller i Bøgeskoven, 2de private Musikkorps, nemlig for D'Hrr. Kammerherre Treschows og Christiansen & Co.s Arbejdere. At dette virker heldig og forældende, er utvivlsomt.

Der er nu af Staten oprettet en Bypost, som, paa Grund af Byens forholdsvis store Udstrækning, antages at ville være til stor Nytte. Derhos haves en Telefonforening, som den 31te Decbr. 1885 havde 64 Medlemmer.

Det i 1880 af Dr. I. C. Holm oprettede „Laurviks Mineralkilder og Bad“ er i stadig Opkomst og har i Femaaret gennemsnitlig været besøgt af over 300 Badegjæster aarlig; af Udlændinge har især Finner stærkt besøgt Badet. Badet giver Anledning til en ikke ubetydelig Fortjeneste for Byens Indvaanere, dels ved Bortleie af Logi og dels ved Omsætning forøvrigt.

Foruden den tidligere omtalte Sømændenes Assuranceforening findes af Forsikringsselskaber, hvis Bestyrelse har Sæde i Byen, formentlig kun et, nemlig Laurviks Pensionsforening, som begyndte sin Virksomhed i 1856 og ved Udgangen af 1885 havde et Fond af Kr. 154 260.51 og den 31te Januar d. A. 592 Medlemmer.

I Byen findes, foruden Missionsforeninger, et kvindeligt Understøttelsesselskab, der underholdes ved Bidrag af Laurviks Sparebank og Private, samt nogle Syforeninger til Beklædning af fattige Børn.

Der findes et for 15 Aar siden stiftet Børnehospital til Pleie og Helbredelse af syge Børn. Det har sin egen for Kr. 6960.00 brandtaxerede Gaard, hvorpaa der den 31te December 1885 hvilede en Pantegjæld af Kr. 992.50. Hospitalet, hvorved er ansat 2 Pleiersker, er

beregnet paa Optagelse af 12 Børn. I Femaaret har det gennemsnitlige aarlige Belæg været 8. Det underholdes i det væsentlige ved frivillige Bidrag og havde den 31te Decbr. 1885 efter Fradrag af Pantegjælden en Kapital af Kr. 6872.00, deri medregnet den for 6000 Kr. værdsatte Gaard og Indbo for 350 Kr.

Af veldædige Stiftelser og Legater findes der i Laurvik:

1. Laurviks Hospital, stiftet ved Fundats af 7de August 1736 og Tillægsfundatser af 1762, havde ved Udgangen af 1885 26 kvindelige Lemmer, der, foruden fri Bolig og Opvartning og Medicin samt Lys og Brænde, erholder en Ugeløn af Kr. 1.60. Stiftelsen var oprindelig beregnet paa Optagelse af 30 Lemmer, men paa Grund af store økonomiske Tab gik disses Antal i Tiden omkring 1830 ned til 8. At Antallet senere er steget til 26, maa tilskrives Indførelsen af de saakaldte Betalingspladse, hvorfor der engang for alle betales indtil Kr. 1600.00, og foruden det nævnte erholdes eget Værelse. Disse Betalingspladse indførtes i 1834 og udgjør omtrent $\frac{1}{3}$ af Pladsene. Stiftelsens Kapitalformue udgjør foruden dens eiende for Kr. 57 760 brand-taxerede Gaard Kr. 110 000.00.

2. Stiftelsen for veldædige Øiemed, stiftet 1859 af afdøde Kjøbmand Jørgen Christiansen. Dens Fond udgjorde den 31te December 1885 Kr. 54 765.69. Renterne tillægges Kapitalen, indtil denne har naaet et Beløb af Kr. 80 000.00, hvorefter Halvdelen af Renterne fremdeles tillægges Kapitalen, indtil denne er steget til Kr. 160 000.00, medens den anden Halvdelen og, naar sidstnævnte Beløb er naaet, det hele Rentebeløb anvendes til Understøttelse dels af fattige, forældreløse Børn, dels af andre værdige Trængende paa en nærmere bestemt Maade.

3. Andreas Bredoch's Legat, stiftet ved Testamente af 24de April 1871 og 16de September 1881, med Grundkapital Kr. 111 850.00. Med Fradrag af Administrationsomkostninger og endel Pensioner, anvendes Renterne til Understøttelse af værdige trængende Enker, faderløse Børn og ugifte Fruentimmer, værdige trængende ældre Tjenere af Kvindekønnet samt 6 ældre Jomfruer, helst af Haandværksklassen i Laurvik. Første Uddeling fandt Sted den 8de Juli 1882, og er der senere i Almindelighed aarlig uddelt omtrent Kr. 1840.00.

4. Andreas Løges og Hustrus Legat til Børneasylet, stiftet 1850 med Grundkapital Kr. 1600.00.

5. Joh. Chr. Bruun's og Hustrus Legat, stiftet 1859. Grundkapital Kr. 2400.00. Renterne uddeles i 2de eller flere Portioner til Trængende fortrinnsvis af Legatarernes Familie.

6. Margrethe Theodorus's Legat, Kapital Kr. 204.00. Renterne anvendes til Skolebøger for trængende Skolebørn.

7. Ulrikka Eleonore Petersens Legat, Kapital Kr. 182.00. Renterne anvendes til Klæder for fattige Børn.

8. Sognepræst Christen Thuesen Friis's Legat. Kapital Kr. 1000.00. Renterne anvendes til Skolepenge for fattige Skolebørn i Byens Borgerskole.

Desuden havdes der til nyttige Foretagender og Understøttelse af Trængende indestaaende i Laurviks Sparebank den 31te Decbr. 1885:

1. For Komitéen for subskriberede Gaver til Understøttelse for trængende Husarme	Kr. 8479.77
2. For Bospisningsanstalten	- 320.85
3. For det opløste Bal- og Soiréeselskab	- 55.34

Samtlige disponeres af Formandskabet.
Laurviks Byfogedkontor den 17de Juli 1886.

Wegner.

Beretning

om Kjøbstaden Sandefjords økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885.

Handelsvirksomheden. Detailhandelen antages at have været mindre tilfredsstillende end i det forrige Femaar. Afsætningen har vistnok ikke paa langt nær været saa stor som forrige Femaars, hvilket har sin Grund i de daarlige Tider baade for Trælasthandelen og for Skibsfarten samt Skibsbyggeriet. Flere af de Handlende have lidt adskillige Tab ved i for stor Udstrækning at give Kredit. Dette oplyses navnlig ved de Forklaringer, der afgives om Aarsagen til i bemeldte Aar stedfundne Fallitter, naar Boerne overleveres til Skifterettens Behandling som Konkursboer. Fallitternes Antal har været i de 5 Aar respektive 6, 2, 5, 5, 10, hvoraf 3 større Handelsboer; ikke faa vedkomme Haandværkere. Nogle Fallitter have ogsaa sin Grund deri, at unge Handlende ikke have passet sine Forretninger omhyggeligt af forskellige Aarsager. Derhos er der af udenbyes Grossister visselig givet Handlende her en altfor stor Kredit paa Varer.

Den direkte Indførsel er steget lidt i Perioden, da Toldintraderne er steget til 24 730 Kr. i Gjennemsnit aarlig mod 23 047 Kr. i forrige Femaar; de vare paa sit høieste i 1882, nemlig 27 342 Kr., og paa det laveste i 1885, nemlig 23 038 Kr.

Udførselen af Trælast har mindsket betydeligt i Femaaret, idet den i Gjennemsnit har udgjort 3 843 Ton aarlig mod 6 731 Ton aarlig i forrige Femaar. Den største Udførsel var i Aaret 1881: 5585 Ton, og den laveste Udførsel i 1885, nemlig ikkun 763 Ton. Aarsagen til Nedgangen er den formindskede Efterspørgsel efter Trælast og de nødgaende Priser.

Af Stenkul er der indført i Femaaret i Gjennemsnit aarlig 44 238 Hektoliter mod 26 568 Hektoliter i forrige Femaar. Det høieste Kvantum blev indført i 1883, nemlig 57 145 Hektoliter, det laveste i 1882, nemlig 36 266 Hektoliter, i 1885 44 260 Hektoliter.

Der gaar en betydelig Del af denne Artikel dels til det nærmest om-
liggende Landdistrikt foruden til Byen og dels til Sæl- og Hvalfangstskibe,
som ere stationerede her eller udrustes herfra, Prisen har i Detailhandelen
været 1 Kr. à 1 Kr. 10 Øre pr Hektoliter.

Byen havde ved Udgangen af 1885 omkring 90 Handlende og 5 Hoteller,
hvoraf kun 1 nogenlunde betydeligt.

Skibsfarten. Ved Udgangen af 1885 udgjorde de i Sandefjords
Toldsteds Distrikt hjemmehørende Skibe:

a) i udenrigsk Fart	146 Seilskibe, drægtige	52 767 Ton
	4 Dampskibe —	886 —
	<hr/>	<hr/>
	150	53 653 Ton
b) i indenrigsk Fart	16 Seilskibe, drægtige 175 Ton	
	5 Dampskibe — 151 —	
	<hr/>	<hr/>
	21	326 —

altsaa i det hele 171 Fartøier, drægtige . . . . . 53 979 Ton
imod 156 Fartøier, tilsammen drægtige 42 323 Ton, i 1880.

Byen har intet Søforsikringsselskab, men indenlandske Selskaber
i andre Byer har Agenter her.

15de Novbr. 1880 oprettedes et Selskab, kaldet „Sandefjords
og Omegns Sømandsforening“, der ved 1885 Aars Udgang havde 117
Medlemmer imod 102 ved 1880 Aars Udgang.

Selskabets Love er tidligere indsendt til Centralbureauet. Ved Udgangen
af 1885 var Skipperborgernes Antal 118.

Hvormange der af disse er bosat udenfor Byen, kan endnu ikke op-
gives, da man endnu savner den fra Sandeherreds Ligningskommission derom
forlangte Oplysning.

Haandværksdrift. Antallet af Haandværkere, som have Borgerkab
i Byen, var ved Femaarets Udgang 85. Haandværkerstandens økonomiske
Stilling antages fremdeles at være ret god.

Af Fabriker findes der ingen, uden at man dertil vil regne 2
Meierier, 3 smaa Garverier og 1 Farveri.

Bergværksdrift finder ikke Sted her.

Skibsbyggeri. Der findes intet Skibsværft paa Byens Grund, men i
Nærheden ligger 3 Værfter. Paa de to har der i Regelen været stadigt Ar-
bejde med Skibsbygning og Reparationer, paa det 3die høist ubetydeligt. Ved
Røeds eller, som det nu kaldes, Framnæs Skibsværft er der bygget 2 store
Flydedokker, som jevnlige benyttes, og i Nærheden ligger ogsaa et mekanisk
Værksted, som de sidste Aar er bleven betydeligt udvidet og har havt meget
Arbejde*). For egentlige Skibstømmermænd har der ikke været saa megen
Sysselsættelse paa Værfterne i dette Femaar som i det foregaaende.

*) For Tiden er det dog standset og under Konkurs.

Stedets Tilstand i Almindelighed. Med Husfliden er det ikke synderlig bedre bevendt end i forrige Femaar.

Byens Sparebank, der ved Udgangen af 1880 havde under Bestyrelse Kr. 913 733.00, hvoraf Bankens eget Fond udgjorde Kr. 76 611.44, havde ved Udgangen af 1885 Kr. 1 059 760.37, hvoraf Bankens eget Fond Kr. 10 201.68; Resten var Indskydernes Tilgodehavende.

I Anledning af, at Sandeherreds Sparebank ogsaa benyttes af Byens Folk, anføres her den Kapital, som denne Bank ved 1885 Aars Udgang havde under Forvaltning, Kr. 820 227.76, deraf Bankens eget Fond Kr. 109 621.03, Resten Indskydernes Tilgodehavende.

Den 31te Decbr. 1885 var Antallet af brandforsikrede Huse i Byen 320 med Taxtsum 2 775 190 Kr. mod ved 1880 Aars Udgang 297 Huse med Taxtsum 2 337 310 Kr.

Byen har i Femaaret været hjemsøgt af en temmelig betydelig Ildebrand, nemlig 10 April 1882, da der nedbrændte 8 Matr.-Numere. Der har i Femaaret i Gjennemsnit været foretaget 13 Bygningsforretninger (angaaende nye Bygningers Opførelse) aarlig, største Antal i 1882, nl. 32, og i det hele 162 Brandtaxter, deriblandt 23 Skadetaxter og 11 Udbedringstaxter samt 20 Om-taxationer efter Indredepartementets Forlangende, altsaa i Gjennemsnit aarlig 32.

Byen har fremdeles det samme Sprøiteantal som forhen og et fortrinligt Vandværk, Brandstation, 2 Slangevogne m. v. og fast Mandskab, nemlig, foruden Overbrandmesteren, 1 Rørlægger og 5 Mand, samt derhos 16 Reserve-mandskaber. Sprøitevæsenet bestyres af en Brandinspektør, og Mandskabet udgjør fortiden omtrent 170 Mand.

Priserne paa Gaarde og Tomter ere faldne ogsaa i dette Femaar, men Husleien omtrent den samme som i forrige Femaar.

Folkemængden, som ved Udgangen af 1875 var 2462, befandtes den 31te Decbr. 1885 at udgjøre 3240, deraf 1485 af Mandkjønnet, 1755 af Kvindekjønnet.

Byskatten har i Femaaret udgjort:

1881: 25 000 Kr.,	1882: 26 000 Kr.,	1883: 27 000 Kr.
1884: samlet Skat (idet ingen særskilt Fattigskat blev udlignet)	34 500 Kr.	
1885: ligesaa	— — — —	32 508 -

Fattigskatten i 1881: 5000 Kr., i 1882: 6200 Kr., i 1883: 7200 Kr.

Ved de Skjøn, som Ligningskommissionerne afgav, vare Ansættelserne følgende:

Aar.	Samlet Formue.	Skatbar Indtægt.		Skat paa Indtægt.		Skat paa Formue.		Antal Skatydere.
		Byskat.	Fattigskat.	Byskat.	Fattigskat.	Byskat.	Fattigskat.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1881 ..	3 061 300	451 712	447 956	21 938	4 234	3 062	766	571
1882 ..	3 217 400	478 502	474 206	22 793	5 398	3 207	802	585
1883 ..	3 124 200	501 831	497 575	23 876	6 419	3 124	781	603
1884 ..	3 272 300	466 609	—	30 410	—	4 090	—	636
1885 ..	3 180 000	464 803	—	28 533	—	3 975	—	688
mod 1880 ..	2 820 200	460 325	452 413	19 180	3 595	2 820	705	549

Udgifterne efter Bykasseregnskabet for 1885 udgjorde Kr. 288 036.26.

Som de væsentligste Indtægter i samme Aar foruden det udlignede Beløb bemærkes:

Afgifter og Bøder	Kr.	7 735.15
Indtægter af faste Eiendomme	-	2 923.08
— - udestaaende Kapitaler	-	2 854.12
— - Vandværket	-	4 797.25
— - Borger- og Middelskolen	-	5 841.77
Gaver og Bidrag	-	29 892.68
Det nye Kommunelaan	-	270 000.00

Udgifterne til Fattigvæsenet udgjorde efter Kommuneregnskabet for 1885 Kr. 11 480.45.

I Aarene 1884 og 1885 er, som oven anført, ingen særskilt Fattigskat udlignet, og i Budgetterne er derfor ingen særskilt angivne Indtægter for Fattigvæsenet opstillede.

Afgiften for Salg og Udskjænkning af Øl og Vin udgjorde i 1885 Kr. 2 070 og af Brændevins Salg og Udskjænkning 5200 Kr.

Det bemærkes, at Kommunen har i 1885 optaget et Laan i Bergens Privatbank, stort 270 000 Kr., dels for at konvertere den tidligere Pantegjæld til billigere Renter og dels for at faa Kapital til Opførelse af en større Almuskolebygning.

Byen eiede ved 1885 Aars Udgang:

7 almindelige Pantobligationer til Beløb	Kr.	6 643.10
og 5 Legatobligationer	-	5 014.62

Tilsammen - 11 657.72

men havde en Gjæld ved Udgangen af Aaret 1885 af Kr. 276 150 og derhos

som Rest paa tegnede Jernbaneaktier en Gjæld af 44 100 Kr., medens Kommunen dog ved samme Aars Udgang havde en Nettoeiendom i faste Eienomme, efter Kæmnerens Opgivende, af Kr. 228 041.88.

Ædruelighedstilstanden antages at have bedret sig ogsaa i dette Femaar. Der befindes i Femaaret at have været arresteret for Uordener under Drukkenskab i Gjennemsnit aarlig 43 Personer, det største Antal i 1884, nl. 63, det mindste i 1881, nemlig 27, men kun meget faa have været fra selve Byen.

Om Brændevinssamlagets Virksomhed henvises til vedlagte Aarsberetning fra Samlaget for Aaret 1885, som tillige indeholder Extrakt af Regnskabet, Selskabets Status og Fordelingen af dets Overskud.

Foruden ommeldte Samlag, som har Eneret til at sælge og udskjænke Brændevin under 40 Potter, havde ved 1885 Aars Udgang 3 almindelig Øludskjækningsret, hvoraf den aarlige Afgift til Byen er fastsat til 400 Kr. for hver, og 5 Personer indskrænket Øludskjækningsret.

I forrige Femaar (1876) blev oprettet et saakaldet Arbeidersamfund, dog uden industrielt Øiemed; det blev hævet i dette Femaar, men et nyt oprettet i 1882 og det havde 165 Medlemmer ved 1885 Aars Udgang.

Skolevæsenet.

Borgerskolen, hvis Plan blev approberet 11te Oktbr. 1877 af Kirke-departementet, er ophørt i 1885 og i dens Sted traadte en Middelskole i Virksomhed 4de Septbr. s. A. Ved Udgangen af 1885 havde denne Skole igang 2 (opadstigende) Forberedelsesklasser, 6 Middelskoleklasser, af hvilke dog 4de og 5te for de fleste Fags Vedkommende var kombinerede, samt 2 særskilte Pigeklasser, svarende til 4de og 5te Middelklasse; disse vare dog i Lighed med tilsvarende Middelskoleklasser kombinerede i de fleste Fag. 1ste Middelklasse var delt i 2 Parallelklasser. Der var Fællesundervisning af Gutter og Piger i Forberedelsesafdelingen og i 2den og 3die Middelklasse. Elevantallet i Klasserne var: i Middelskolen 140, i Pigeafdelingen 17, i de 2 Forberedelsesklasser 53 Elever, det samlede Elevantal 210. Skolen havde ved 1885 Aars Udgang 6 Lærere og 4 Lærerinder; deraf havde Bestyreren, Anden- og Tredielæreren akademisk Uddannelse, 4de, 5te og 6te Lærer vare Seminarister (4de og 5te Lærer tillige med Middelskoleexamen), 1ste og 2den Lærerinde havde Guvernanteexamen, 3die og 4de var uden særlig Lærerindeuddannelse.

Tilskuddet af Statskassen er Kr. 2600 aarlig.

Almuskolen havde ved 1885 Aars Udgang 9 Klasser; i alle Klasser gaa Gutter og Piger sammen, alle Elever have daglig Skole, og Elevantallet var 173 Gutter, 177 Piger, tilsammen 350, mod ved 1880 Aars Udgang 270. Skolen har ingen Indtægter undtagen Renterne af nogle smaa Legater, aarlig Kr. 37.50. Alle Udgifter udredes af Byen (paa hine 37.50 Kr. nær) og udgjorde i 1885 Kr. 6104.80. Den har 3 Lærere og 4 Lærerinder.

Her findes ingen Styrmands- eller Navigationsskoler med Til-

skud af Statskassen eller Kommunen. Derimod var der ved 1885 Aars Udgang, som forhen, 2 private af det Slags.

Badeanstalten udvidedes og forbedredes fremdeles ogsaa i det forløbne Femaar. Man har anmodet om en Indberetning fra Direktionen om dens Virksomhed i Femaaret, men den er endnu ikke indløben*).

Havnevæsenet. I 1883 har Havnekassen optaget et Laan af Kongsberg Sølvværks Driftsfond paa Kr. 20 000 til Anskaffelse af et tidsmæssigt Mudderdampapparat. Det har bestaaet sin Prøve og er meget godt. 1885 Aars Indtægt var Kr. 5652.95, deri indbefattet Beholdningen fra foregaaende Aar (Kr. 1466.12). Udgifterne i samme Aar var Kr. 5343.45.

Af Tvangsauktioner har der været afholdt i Femaaret: over faste Eiendomme 10 til Beløb Kr 70 365.00, altsaa i Gjennemsnit til Beløb Kr. 7036.50 og over Løvsøre 6 til Beløb Kr. 6408, eller i Gjennemsnit til Beløb Kr. 1068.

Ingen Personer vides i Femaaret udvandret direkte herfra til Amerika.

Med Hensyn til kommunale Indretninger og Justits- og Politivæsenet er Intet videre at tilføre den forrige Femaarsberetning.

Ved 1885 Aars Udgang (27 Novbr.) var Antallet af Stemmeberettigede steget til 293. Byen har fremdeles ikke brolagte Gader, men har nu 3.019 Kilometer regelmæssigt anlagte Fortouge, og Kloaknettet udgjør nu 1892 Meter. Ved Femaarets Udgang fandtes 256 private Indtag fra Vandledningen, som tilligemed Vandværket har staaet sin Prøve og er i udmærket Stand. I 1882 erholdtes ved kgl. Resolution endel skjærpede Byggeregler. Til Gadebelysning anvendes fremdeles Petroleum og Byen har for Tiden 38 Gadelygter foruden dem, som vise ned til Havnen og opsættes paa Bryggerne.

Saltvandsfiskerier drives fremdeles ikke her ved Byen i nogen Udstrækning, som kan være at omtale. Fiskeforsyningen til dagligt Brug er jevn hele Aaret igjennem.

Sandefjords Byfogedembede 26de August 1886.

C. F. Schanche.

Bilag.

Sandefjords Svovl- og Søbad i Femaaret 1881—1885.

Badet har i Gjennemsnit aarlig havt et Belæg af noget over 400 egentlig betalende Kurgjæster. Derhos har 9 Personer aarlig været tilstaaet gratis Kur og et noget større Antal har været tilstaaet Moderation i Betalingen, ligesom et større Antal enkelte Badebilletter mod nedsat Pris har været tilstaaet flere.

I Gjennemsnit har neppe $\frac{1}{3}$ Del af Kurgjæsterne opholdt sig 6 Uger

*) Afgivet senere (20de Septbr. 1886) og trykt som Bilag.

ved Badet og ligesaa mange i 4 og 3 Uger, Resten i kortere Tid og ganske faa over 6 Uger.

Med Hensyn til Nationaliteten stiller Besøget sig omtrent saaledes: af Danske aarlig mellem 50—60, Svenske lidt mindre, Finlændere og øvrige Fremmede i mindre Antal, Resten Norske.

Anstalten har 28 Baderum for Svovlbad, 2 for elektriske Vandbad og 4 for Slambad med 19 Badekar, derhos særskilte Rum til Dampbad, til Styrtebad og Cirkeldouche. Desuden haves 2 Gytjestuer med tilsammen 33 Rum.

Søbadet er forsynet med 14 Baderum og 4 større aabne Svømmebassins. Det benyttes ikke meget, men betragtes som en Nødvendighed for Badeanstalten, da det supplerer dens Kurmidler. I økonomisk Henseende bringer det blot aarlige Tab.

Den faste Betjening ved Badet bestaar af følgende: 10 Badetjenere ved Svovlbadet og 13 Badekoner, 3 Loftskoner, 2 Gytjeblandere og 3 Gytjegravere, samt 1 Mand og 1 Kvinde ved Slambadet.

I Gytjestuen haves 2 Mænd og 3 Kvinder og ved Strømbadet 1 Mand og 1 Kvinde. 2 Personer levere daglig det nødvendige Antal Birkeris og 1 Mand bruges til Fremskaffelse af Manæter og Søtang. Til Dampmaskinen og Dampkjædler behøves 1 Maskinist og 1 Fyrbøder.

Ved Svovlbrønden benyttes 2 Kvinder og ligesaa 2 ved Mineralvandkuranstalten, 1 Mand tjener som Natvægter og i Parken haves 1 Portier og 1 Kvinde.

6 Mand danner det daglige Orkester.

1 Overlæge og 1 Reservelæge forsyne Lægevæsenet, 1 Inspektør forestaar Regnskabsvæsenet m. m. og 1 Bademester Badets Drift m. m. Dette gjør tilsammen 62 Personer daglig, men foruden disse sysselsætter Badets Restauratør desuden daglig 21 Personer.

Ikke faa Vognmænd, men endnu flere Baadførere finde som oftest daglig Sysselsættelse.

Antallet af Tilreisende eller Besøgende under Badetiden er ikke ubetydeligt, men anslaaes af Inspektøren for 1 Aar, nemlig 1884, til ca. 1200.

I Aaret 1869 blev et Legat stiftet, hvis Renter skulle uddeles til trængende Syge, som ville frekventere Sandefjords Bad. Størrrelsen af det nuværende Fond vides ikke, ei heller om Statutterne ere indmeldte til Regjeringen og har faaet kongl. Approbation. Et andet Legat for Badetjenere blev stiftet i Aaret 18 . . .

1885 blev en meget virksom Saltkilde opdaget og taget i Brug.

20de Septbr. 1886.

Thaulow.

I Anledning af Hr. Thaulows Slutningsbemærkning om det førstnævnte Legat eller rettere Fond skal jeg ikke undlade at bemærke, at det er oprettet ved frivillige Gaver af Badegjæsterne, at Kapitalen udgjorde 1ste Januar 1886 Kr. 4289.58, og at Renteportionerne strax, efterat det var kommet op til

Kr. 4000, nemlig i 1884, tilfølgte Statutterne, bleve uddelte, hvormed er vedblevet hvert Aar; Statutterne ere endnu ikke blevne Gjenstand for Stadfæstelse ved kgl. Resolution.

Sandefjords Magistrat 24de Septbr. 1886.

C. F. Schanche.

Beretning

om Kjøbstaden Tønsbergs økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885.

Medens Tønsberg ikke har erholdt nogen territorial Udvidelse i Femaaret 1881—1885, har det faaet en ikke ubetydelig Tilvæxt i Folkemængde. Efter Foranledning fra det statistiske Centralbureau blev ved Udgangen af 1885 en Folketælling foretaget, og ved den af mig skede Opsummering af de indkomne Lister viste Folkemængden sig at udgjøre noget over 7000 Individer; nogen Mangel paa Husrum har der, uagtet den betragtelige Forøgelse, ikke været. Ved Udgangen af 1880 udgjorde de forsikrede Bygningers Antal 437, med en Assurancesum af Kr. 4 785 390.00 for Kjøbstadsafdelingen og Kr. 250 340.00 for Landafdelingen, — tilsammen altsaa Kr. 5 035 730.00, medens Brandnumrenes Antal ved Udgangen af 1885 var steget til 484 med en samlet Forsikringssum af Kr. 6 376 670.00. Samtidig med at Bygningernes Antal var forøget med 47 Stkr, var Værdien saaledes bleven Kr. 1 340 940.00 større. De allerfleste af disse Bygninger ere af Træ, nogle dog, saaledes den nye Almuskolebygning, Brandvagtsbygningen og Bazarbygningen samt Tønsbergs Privatbank, af Sten. Ifølge Skattelisterne, som for Aaret 1880 udviste en Formue af Kr. 8 455 450.00 og en Indtægt af Kr. 1 983 792, — udgjorde Formue og Indtægt henholdsvis i:

Aaret 1881	Kr. 8 724 400.00	og	Kr. 1 973 722.00
— 1882	- 9 150 550.00	- -	1 983 912.00
— 1883	- 9 603 750.00	- -	2 135 672.00
— 1884	- 9 164 350.00	- -	2 231 042.00
— 1885	- 9 386 250.00	- -	2 186 102.00

Hvorvidt disse Tal angive den sande Formue og Indtægt, er selvfølgelig umuligt at afgjøre; jeg er bange for, at baade Formue og Indtægt kunde taale Reduktion, særlig paa Grand af, at specielt Skibene, som ogsaa anden Eiendom, have lidt en ikke uvæsentlig Forringelse paa Grund af de omtrent hele Jorden over herskende slette Tider.

Forøvrigt skal med Hensyn til de forskjellige Næringsveie bemærkes:

Skibsfarten. Var Udbyttet for Tidsrummet 1876—1880 ringe, da har det for Tidsrummet 1881—1885 været endnu ringere, hvis i det hele taget gennemsnitlig noget. Adskillige Fartøier have i den senere Tid været oplagte, og blot de store have givet Udbytte, ligesom det er at befrygte, at

mindre Fartøier neppe heller fremtidig ville bringe Indtægt, — hellere vistnok Tab; Dampskibe fortrænge dem paa de kortere Farvande. Paa den anden Side er ogsaa Anskaffelsen af Dampskibe en tvivlsom Affære, forsaavidt de Forbedringer, der stadig gjøres, specielt med Hensyn til Kulbesparelse, gjør det til en farlig Spekulation at sætte Kapital i dem. Medens der her ikke eies noget større Fragtdampskib, har Dampskibsselskabet Tønsberg—Horten nu 4, — dog alle mindre Dampfartøier — igang, hvoraf 3 omtrent udelukkende mellem Tønsberg og Hovedstaden, tildels om Sandefjord. For en Matros har Hyrerne i 1882, 83 og 84 dreiet sig om Kr. 50.00 maanedlig, i 1885 om ca. Kr. 40.00.

Sælfangsten. Efter de Oplysninger, jeg har kunnet erholde, og som jeg tror ere paalidelige, — hidsættes:

Aar.	Antal Dampskibe.	Antal Seilskibe.	Til-sammen.	Besætning.	Drægtighed, Ton.	Antal Skind.	Antal Tønder Spæk.	Antageligt Antal Bjørne.	Antaget Brutto-udbytte.
									Kr.
1881 . .	6	1	7	371	1687	17 834	3275	13	305 600.00
1882 . .	6	1	7	377	1687	32 579	6830	4	544 700.00
1883 . .	5	-	5	294	1343	38 654	7500	18	695 100.00
1884 . .	5	-	5	298	1343	31 955	6300	9	407 750.00
1885 . .	8	-	8	422	1980	15 604	2135	-	164 800.00

Før 1884 foregik Smeltningen af Spæk i Udlandet, alene med Undtagelse af det af Svend Foyns Skibe vundne, der smeltedes i hans eget Kogeri. Fra 1884 foregaar den hovedsagelig i Kjøbmandsskjær ved Vrøngen, hvor et stort, tidsmæssigt Kogeri med Beholdere af Jern, der rumme ca. 17 000 Tdr., ere opførte, ligesom ogsaa betydelige Lagerrum til Lagring af Olie der forefindes. Endel Spæk gaar dog fremdeles til Smeltning i Hamburg.

Bruttoudbyttet bliver saaledes Kr. 2 117 950.00. Det bemærkes, at Fangsten blot omfatter den fra Tønsberg By gjorte, — specielt er saaledes ikke Svend Foyns Udbytte medregnet. Det er vanskeligt at sige, hvor stort Nettoudbyttet har været for vedkommende Rederier, men, efter hvad der er mig meddelt, vil man ikke fjerne sig langt fra det Rette ved at antage, at Udrustningen og Omkostningerne ved Driften Aar om andet kan andrage til Kr. 300 000.00 eller for 5 Aar til Kr. 1 500 000.00, saaledes at Netto-gavinsten skulde beløbe til vel Kr. 600 000.00 eller noget over $\frac{2}{7}$ Parter af Bruttoen. Det skal imidlertid fremhæves, at, om end Nettoen for Rederierne ikke bliver saa stor, saa er Bedriften til stor Velsignelse for de mange Hænder, der ellers kunde komme til at savne Arbeide. Mandskabernes Tilkommende beregnes efter Bruttoen og tilfalder dem med $\frac{1}{6}$ af denne, og naar dertil

kommer deres Hyrer, der for Matroser har udgjort Kr. 20.00 à Kr. 26.00 (5 à $\frac{6}{16}$ Mands Part) og for Skyttere Kr. 40.00 à Kr. 50.00 pr. Maaned (10 à $\frac{12}{16}$ Mands Part), vil det indsees, at en betydelig Sum derigjennem temmelig direkte tilflyder Byen.

En i sit Slags ny Bedrift har i de sidste Aar udviklet sig i Tønsberg, nemlig Bottlenosefangsten. Denne Bedrift tog sin Begyndelse i 1883 og dens Udbytte og Omfang vil nedenstaaende Tabel vise:

Aar.	Dampskibe.	Seilskibe.	Tilsammen.	Ton.	Besætning.	Antal Hval.	Antal Tdr. Spæk.	Pris pr. Tønde.	Bruttoindtægt.
								Kr.	Kr.
1883 . . .	-	1	1	110	27	30	300	96.00	28 800.00
1884 . . .	1	3	4	463	94	145	1 300	72 00	93 600.00
1885 . . .	-	7	7	656	138	260	2 300	38 00	87 400.00

Foruden ovennævnte 7 Fartøier deltog derhos 2de Sælfangere i 1885 i Bottlenosefangsten og hjembragte 750 Tønder Spæk, repræsenterende en Værdi af Kr. 28 500.00. Det i Aarene 1883, 84 og 85 gjorde Udbytte andrager saaledes til en samlet Kapital af Kr. 238 300.00. Der er efter Udgangen af 1885 kommen en Bottlenosefanger til, saa at disses samlede Antal nu udgjør 8 Stykker, — samtlige Seilskibe og af Træ.

Det vil sees, at Udbyttet ikke har været særdeles stort, og Nettoen kan ikke lettelig beregnes, men samme Betragtning gjør sig gjældende her som ved Sælfangsten, at Bedriften giver Mange Arbeide og er til Støtte baade for Byen og de den omgivende Distrikter; den har derhos skudt rask Væxt. Priserne ere desværre gaaede betydeligt ned; medens der i 1883 betaltes Kr. 96 pr. Tønde Olie, blev der i 1884 betalt Kr. 72 og i 1885 alene Kr. 38.

Hvalfangsten blev i Aaret 1881 drevet af 3 Selskaber, i 1882 kom 2 nye Selskaber til, saa der da dreves med 5 Fangstbaade og 1 Slæbebaad; samme Aar anlagde et af Selskaberne en Guanofabrik i Sørvær paa Sørvøen. I 1883 anskaffedes 2 nye Fangstbaade og i 1885 nok en Baad, — alle for allerede bestaaende Selskabers Regning. Fangsten drives langs Finmarkeis Kyster undertiden en 15 à 20 Mile af Land. Af Selskaberne er et stationeret paa Sørvøen, et ved Nordkap, et i Syltefjord og to i Jarfjord i Sydvaranger. De paa Østfinmarken stationerede Baade udstrække undertiden sine Fangstture langt nedover den russiske Kyst.

Udbyttet m. V. vil sees af nedenstaaende Tabel:

Aar.	Antal Fangstbaade.	Slæbebaade.	Hvor mange Mand til Expeditionen.	Baadenes Tonsdrægtighed.	Antal Blaa-hval.	Antal Fin- og Knøl-hval.	Trankvantum i Tønder.	Antal Sække Guano.	Fangstens samlede Værdi.	Mandskabernes samlede Hyre.
									Kr.	Kr.
1881 . . .	3	-	96	110	44	64	5 230	-	238 300.00	39 476.00
1882 . . .	5	1	188	238	55	101	7 900	1 000	332 100 00	67 400.00
1883 . . .	7	-	178	245	42	154	8 454	3 500	490 000 00	77 200.00
1884 . . .	7	2	184	325	25	121	7 994	2 000	280 000.00	78 200.00
1885 . . .	8	-	175	273	11	340	11 820	4 000	424 700.00	88 800 00

Angaaende Nettoudbyttet, da har jeg ikke kunnet erholde fuldt nøiagtige Oplysninger, men det maa i 1881, 82 og 83 gjenneangaaende ansees for godt; i 1884 og 1885 var det mindre tilfredsstillende formedelst de daarlige Priser paa Produkterne. Driftskapitalen kan antagelig for Nærværende anslaaes til ca. Kr. 900 000.

Handelen. I saa Henseende tillader jeg mig at henvise til følgende fra Tønsbergs Handelsforening modtagne Meddelelse:

„I det sidste Femaar 1881—1885 er ingen væsentlig Forandring foregaaet i Handelsforholdene her. De i det Hele taget daarlige Konjunkturer have for dette Distrikt, som for en meget væsentlig Del er afhængigt af Skibsfartens større eller mindre Fremgang, maaske været mere trykkende end mange andre Steder, men har dog Handelsstanden alligevel holdt sig nogenlunde godt. Der har her, som næsten overalt andetsteds, i denne trykkende Periode været endel Konkurs, men dog ikke af saadan Betydning, at det har havt nogen synderlig skadelig eller varig Virkning, og maa de Handlendes Stilling her for de flestes Vedkommende siges at være ret god.

Den store Betydning, som Sæl- og Hvalfangerbedriften har for dette Sted, har i det sidste Femaar desværre heller ikke kunnet yde tilstrækkelig Modvægt til den øvrige Skibsfarts slette Tilstand, da Udbyttet ogsaa i denne Retning, ikke paa Grund af manglende Fangst, men som Følge af de stedse nedadgaende Priser paa de udvundne Produkter, har været saa gjenneangaaende daarligt, at Bedriften for de flestes Vedkommende har bragt Tab, og dette virker naturligvis tilbage paa Handelsforholdene.

Den i Femaaret aabnede Jernbane gennem Amtet har bragt ikke saa liden Rørelse, og om den end ikke i Almindelighed ansees for at have bragt Byen noget større direkte Gode, saa føles den dog vistnok af Alle som til indirekte Gavn for baade Byen og Distriktet.

Dampskibsfærdsele til Byen er fremdeles den samme som forhen, og kan heller ikke blive anderledes eller af større Betydning, saalænge den nuværende

vanskelige Adkomst til Byen uforandret vedvarer. Der er i den senere Tid vakt Motion om et større Kanalarbejde, hvorved Byens Havn vilde blive tilgængelig for større Dampskibe og saaledes kunde ventes at komme i direkte Forbindelse dels med Vestlandet og dels med Udlandet, og er der vel ingen Tvivl om, at dette for Handelsstanden saavel som for Distriktet i det hele taget vilde være et Fremskridt, hvis Rækkevidde er uberegnelig, da derved baade Import og Export vilde faa en Lettelse, som sikkerligen vilde afføde nye Erhvervskilder til Gavn for baade By og Land.

Her som vistnok ogsaa paa mange andre Steder føles den omsiggribende Landhandlersvindel som et stort og skadeligt Onde. Hvis Distriktet eller det enkelte Individ havde nogen Nytte eller Gavn deraf, vilde den Skade, Byen lider derved, heller ikke være noget at tale om, men, saadanne som Forholdene nu ere, virker Frihandelen, ialfald i denne Egn, meget skadelig. Enhver Bonde, som har nogle Hundrede Kroner til sin Raadighed, tror sig skikket til at blive Kjøbmand, og maaske ligger der ogsaa noget tillokkende i selve Bedriften, da det ligesom skal „være noget“, at holde Landhandleri. Men saa Resultatet, det er desværre her i Omegnen saaledes, at af 10 Landhandlere blive de 9 ruinerede.

Et uden Kontrol og uden Skjøn drevet Skriveri eller Bortborgeren af Varer, — med i de fleste Tilfælde intet Begreb om Bogførsel, — gjør, at Landhandleren her i kort Tid bliver af med sine Kroner og ialmindelighed ogsaa sin Gaard, og dog er dette ikke det værste. De i vide Kredse om Landhandleren boende Folk, som kan faa Varer uden at betale maaske mere end kanske Halvparten deraf, blive ogsaa sløve og ligegyldige ligeoverfor sine Byforbindelser, og Følgen er, at deres Kredit svækkes. Naar saa Landhandlerens Virksomhed indstilles ved Konkurs, saa er disse Folk ilde farne, dels derved, at deres Gjæld til Landhandleren fordres betalt, og dels derved, at deres Forbindelse med Byen er forskjertset.

Ogsaa Landhandleren som Kunde bringer i de fleste Tilfælde Byens Handlende store Tab. Det er noget fristende at faa en saadan Kunde, som bruger en hel Del Varer, og de Handlende vove sig derfor i Almindelighed altfor langt, saa naar et Par Aar er gaaet og Landhandleren hverken har Penge eller Varer mere, da alt er bortborget og bortskudset, saa staar man der med en stor Fordring, til hvis Dækkelse der kun er Gjæld. Det vilde derfor utvivlsomt være til Bedste baade for Landbefolkningen og for Byen, hvis der kun bevilgedes et begrændset Antal Landhandlere i hver Bygd.“

Til denne Beretning tror jeg i alt Væsentligt at kunne henholde mig. I hvilken Udstrækning Jernbanen i Tilfælde har været frugtbringende for Byen, er ei godt at afgjøre; jeg maa antage, at den er og vil blive til Gavn, og Samfærdselen med Tønsbergs Opland er selvfølgelig betydelig lettet. Det er ikke usandsynligt, at den altid kan have virket noget trykkende ligeoverfor Dampskibene, forsaavidt Mange foretrække den hurtigere Reise med Jernbanen; herom har jeg dog ingen Vished; alene vides det, at Dampskibene have

modereret sine Priser, saa at Reisen dermed kan foregaa billigere end med Jernbanen.

Der har, som anført i Handelsforeningens Beretning, fundet adskillige Fallitter Sted, — men nogen af særlig indgribende Beskaffenhed kan neppe siges at have rammet Byen, — ialfald ikke i stærkere Grad.

Haandværkerne: Med Hensyn til disse skal anføres følgende:

Snedkere: 9 Mestere, 18 Frimestere, 18 Svende og 7 Læredrenge. Der klages over, at Indførselen af færdige Møbler fra Udlandet gjør Skade; særlig virker Indførselen af simple Møbler fra Sverige ikke ubetydeligt.

Malere: 8 Mestere, 9 Frimestere, 12 Svende og 6 Arbeidere.

Deres Udtalelser om Aarene 1881—85 falde fuldkommen sammen med de for Femaaret 1876—80 gjorte.

Skomagere: 26 Mestere, 20 Frimestere, 61 Svende og 23 Læredrenge. Ogsaa for Skomagernes Vedkommende er der samme Udtalelser som forrige Gang, — og

Skrædderne, — med 10 Mestere, 3 Frimestere, 17 Svende og 7 Arbeidere — slutte sig hertil. Der klages stærkt over, at Kjøbmændene gjøre stærke Skaar i deres Arbeidsfortjeneste, som de ikke selv længere kunne bestemme; den bestemmes af Kjøbmanden, og Skræddernes Indtægt er derigjennem betydeligt reduceret.

Bundtmagere: 2 Mestere med 2 Svende. For dem gjælder omtrent samme Bemærkninger som forrige Gang.

Garvere, — 5 Mestere, 6 Svende, 3 Læredrenge og 2 Arbeidere. Ogsaa de slutte sig til den forrige Femaarsberetning og beklage sig særlig over den overmaade stærke Indførsel af tyske Naatlinger.

Farverne med 3 Mestere og 1 Svend udtale sig ligeledes som forrige Gang, hvilket ogsaa er Tilfælde med Sadelmagerne, som repræsenteres af 2 Mestere, 3 Frimestere, 4 Svende og 5 Drengene.

Urmagerne tælle 5 Mestere med 3 Svende og 3 Læredrenge. I Femaaret er ingen egentlig Nedgang i Fortjenesten og de Handlende befatte sig lidet med at holde Urlagere. De slette Tider have dog for Øieblikket ikke uvæsentlig Indflydelse.

Af Hattemagere er der kun en Mester, og hans Indtægt er neppe til at leve af paa Grund af Konkurrence med Kjøbmændene og den udenlandske Import; Reparationer alene give ham Ophold.

Handskefabriken har Indtægt omtrent som før. Den større Masse af Handsker, der indføres fra Udlandet og forhandles af Kjøbmændene, fremkalder selvfølgelig stærk Konkurrence.

Af Glaskestere findes der 5 og 5 Frimestere samt 1 Svend. Tilgangen inden Haandværket øver vistnok Indflydelse paa Indtægten for den Enkelte.

Smede: 6 Mestere og 1 Frimester, 13 Svende, 7 Læredrenge og 14 Arbeidere.

Forfærdigelsen af Hvalfangerredskaber har øvet en heldig Indfyldelse paa Næringen. Forøvrigt er den neppe gaaet fremad.

Mekaniske Værksteder: 2 Mestere, 6 Svende og 6 Læregutter.

Slagtere: 3 Mestere, 5 Svende, 3 Læregutter. Den Fordel, Udrustningen af Skibene bragte, er formindsket med Skibenes Aftagen i Antal, hvorhos hermetiske Fødemidler, der anvendes i ikke uvæsentlig Grad, har Indflydelse paa Indtægten. Paa den anden Side tør det antages, at den Omstændighed, at man i Husholdningerne omtrent har forladt den gamle Methode, at indkjøbe Slagt og nedsalte Kjød til Behovet for længere Tid, har virket til en livligere daglig Omsætning.

Hjulmagere: 1 Mester og 1 Frimester.

Bagere: 15 Mestere, 18 Svende og 13 Læregutter.

Haandværket synes fremdeles i det hele at bringe god Fortjeneste og at være i Fremgang.

Seilmagere: 2 Mestere, 8 Svende og 4 Læregutter.

Dreiere og Blokmagere: 2 Mestere og 2 Svende.

Skibenes Aftagen virker uheldigt for de 3 sidstnævnte Haandværk.

Bødkere: 1 Mester og 1 Svend.

Murere: 5 Mestere og 6 Frimestere.

Kobber- og Blikkenslagere: 4 Mestere, 1 Frimester, 8 Svende og 7 Læregutter.

Guldsmedene, — 4 Mestere med 4 Svende og 4 Læredrenge — have ingen Konkurrence fra Kjøbmændenes Side, men Tolden formenes at burde være større.

Bogtrykkere: 2 Mestere, 5 Svende og 5 Læregutter.

Bogbindere: 3 Mestere, 2 Svende, 2 Læregutter og 12 Arbeidere.

Adskilligt færdigt Bogbinderarbejde hjemføres fra Udlandet og virker trykkende paa Haandværket, der formenes at burde beskyttes gennem en højere Told.

Bøssemagere: 1 Mester.

Barberere: 2 Mestere, 1 Svend og 1 Læregut.

Fotografer: 2 Mestere.

Fra de fleste Haandværkeres Side klages der over forliden Toldbeskyttelse, men endmere føres der Klage over Fuskeriet under Haandværket. Vistnok oplæres der endel Svende, som da faar Brev for Udlæringstid fra sine Mestere, men for en stor Del tager Vedkommende, før tilstrækkelig Dygtighed er opnaaet, Svendenavnet af sig selv. Der er stadig Mangel paa duelige Svende, og der er Enstemmighed om, at der inden de forskellige Haandværk burde være tvungne Svendeprøver; saalænge saadanne ikke ere lovbefalede, vil man

altid være udsat for skadeligt Fuskerarbeide. Med Hensyn til den Indflydelse, den nye Haandværkslov forsaavidt har øvet, skal jeg oplyse, at den er af meget ringe Betydning; alene et Par Personer have begjært Adgang til at gjøre Svendestykke.

Fabrikdriften: Af herværende Anlæg, hvis Drift foregaar fabrik-mæssigt, kan nævnes:

1. Tønsbergs Ølbryggeri, hvis Omsætning fremdeles er betydelig og giver god Indtægt. Afgiften af Malteriet androg i 1881 til ca. Kr. 45 000.00, i 1882 til ca. Kr. 52 400.00, i 1883 til ca. Kr. 52 600.00, i 1884 til ca. Kr. 60 800.00 og i 1885 til ca. Kr. 34 000.00, eller en samlet Afgift i 5 Aar af ca. Kr. 245 000.00.
2. Teie Reberbane er betydeligt udvidet og sysselsætter 26 Mænd og 8 Kvinder. Den drives nu med Dampkraft og Fabrikationen omfatter ogsaa Staaltraadtougværk, — det eneste Sted i Norge, hvor saadant arbeides. Dens Produkter formenes at vinde betydelig Afsætning og ansees med Hensyn til udmærket Kvalitet og Prisbillighed fuldkommen sidestillede med det Bedste, Norden kan præstere.
3. Fagerheims Skibsværft er lidet anvendt og ingen nye Bygninger ere opførte.
4. Rævoddens Trankogeri smelter alene det af Svend Foyns Skibe vundne Udbytte.
5. Tønsbergs Dampsag er bleven forsynet med en Høvlemaskine. I Femaaret er en, Brugseier Halvorsen tilhørende, Dampsag sat i Drift i Byens Nordkant.
6. Af Meierier er der 2de, der begge omsætte betydelige Kvanta Melk og producere adskilligt Smør; det sidste ansees for at være fortræffelig Vare.

Kommunale Forhold.

Byens Budget. Det for Aaret 1881 til Bykassens Udgifter bevilgede Budget udgjorde Kr. 59 431.52, hvoraf dækkedes ved

Udligning	Kr. 30 000.00
For Aaret 1882 udgjorde det Kr. 72 776.07,	
hvoraf do.	- 42 000.00
For Aaret 1883 udgjorde det Kr. 76 559.29,	
hvoraf do.	- 42 000.00
For Aaret 1884 udgjorde det Kr. 108 017.76, idet i dette Aar Udgifterne til Fattigvæsenet, tilfølgende Lov af 15de April 1882, indtoges i Byskatten. Fattigvæsenets Udgifter beløb sig til Kr. 26 891.00,	
og der udlignedes	Kr. 70 000.00

For Aaret 1885 udgjorde det Kr. 118 365.59, hvoraf Fattigudgifter Kr. 27 250.00; der udlignedes Kr. 72 000.00. De Kommunen paahvilende Bidrag til Jernbanen ere ikke medtagne i ovenmeldte Summer, idet Brændevins-samlagets Overskud har dækket dem.

Byens Gjæld udgjorde ved Udgangen af 1881 Kr. 188 520.00, men var ved Udgangen af 1885 steget til Kr. 289 964.00. Aarsagen dertil ligger i Opførelsen af den nye Almskolebygning med Inventar, en Fiskebazar, et Fattighus, Bevilgning til et Isolationslokale ligeoverfor epidemiske Sygdomme, Anskaffelsen af en Dampsprøite med Tilbehør, samt i en extraordinær Bevilgning til Udvidelse af et af Byens Våndbassiner (Trekanten).

Vei- og Kloakvæsenet har Aar om andet paakrævet en Udgift af henved Kr. 10 000.00. Længden af Byens Veie og Gader udgjør 15 688 m., hvoraf 2357 Meter ere brolagte. Længden af Fortougene ca. 7128 Meter, hvoraf 3024 brolagte. Hertil kommer endel grusede Fortouge. Kloaknettet, der selvfølgelig stadig maa udvides, udgjør nu ca. 5000 m.

Vandvæsenet har paakrævet en ordinær aarlig Udgift af ca. Kr. 1500.00. Ved en i 1884 fattet Beslutning blev et Stykke Skov exproprieret til Udvidelse af ovennævnte Bassin, „Trekanten“; til Arbejderne ved Udvidelsen blev bevilget Kr. 16 500, og Byens Vandbeholdning er derved betydeligt forøget. Det udkrævedes af Forholdene, at man gik til en saadan Udgift. Man var nemlig paa det klareste bleven overbevist om Utilstrækkeligheden af Vandbeholdningen for Byens Behov, og det har endog, om end under uheldige Forhold, været nødvendigt for Byens Regning at kjøre Vand fra de i Byens Nærhed liggende Kilder. Den Udvidelse, Vandværket har nydt, er fremdeles ikke fuldt tilfredsstillende, og Kommunen er derfor forberedt paa og har afsat de fornødne Midler til gennem en yderligere Expropriation af Skovmyr at sikre sig en større Vandtilførsel fra det i og for sig ikke store Nedslagsfelt. Af nye Ledninger kan mærkes en 5 Toms i Peder Lagmands Gage, 48 m. lang, en 5 Toms i Baglergaden, 43 m., en Do. i Haakon Gamles Gade, 102 m., og en 3 Toms i Østre Slotsbjergstræde, 76 m. I Nedre Langgade er 6 Toms-Ledningen forlænget 29 m.

Kommunens Bygninger ere ovenfor nævnte, specielt den nye Almskolebygning, Brandvagtsbygningen og Bazarerne; foruden ved Torvafgiftsfondet er Brandvagtsbygningens Kostende dækket ved Udbringendet af den Kommunen tilhørende Hospitalsbygning, hvis Tomt er solgt til Privatbanken.

Brandvæsenet er undergaaet en fuldstændig Forandring. Foruden at det har faaet sin egen Bygning, der, ved Siden af at afgive Rum for Brandredskaberne, Kontor for Stadsingeniøren og Vagtværelser for Brandmandskaberne, tillige har faaet et Udkikstaarn, hvorfra der holdes Vagt, — er det givet en tidsmæssig Organisation med faste Brandkonstabler og Vagtmænd, af hvilke der stedse er det til en øieblikkelig Udrykning nødvendige Antal Funktionærer tilstede paa Stationen. Denne er derhos ved elektriske Apparater sat i Forbindelse baade med Branddirektørens og de faste Brandmandskabers Boliger og med Signalkasser, spredte over Byen. Det er en Selvfølge, at disse Forføjninger have bragt en betydelig Udgift, og at Omordningen kræver ikke ringe Omkostninger, men disse mere end opveies ved, at der i

Brandkontingenten for Bygninger er givet et Nedslag af $22\frac{1}{2}$ % mod tidligere $12\frac{1}{2}$ %, samt at Assurancen for Løsøre er sunket fra 9 pro mille til $7\frac{1}{2}$.

Skolevæsenet. Den kommunale Middelskoles Elevantal udgjorde gjennemsnitlig i 1881 — 177 Børn, i 82 — 174, i 83 — 186, i 84 — 186 og i 85 — 182.

Skolen oppebærer fremdeles et aarligt Statstilskud af Kr. 2000, og Kommunens Tilskud har i de forløbne Aar udgjort henholdsvis i: 81 Kr. 1600, 82 Kr. 1620, 83 Kr. 1800, 84 Kr. 2500 og 85 Kr. 1900.

Med Hensyn til Almuskolen tillader jeg mig at henvise til nedenstaaende fra Skolebestyrer Hougens modtagne Meddelelse:

“Skoleaaret 1885 begyndte med 368 Gutter, 344 Piger, tilsammen 712. I Aarets Løb indmeldtes 27 Gutter, 26 Piger, tilsammen 53. Der blev saaledes undervist i Aaret 395 Gutter og 370 Piger, ialt 765. Afgangen i Aaret var 67 Gutter og 57 Piger, ialt 124. Tilbage ved Skoleaarets Slutning 328 Gutter og 313 Piger, ialt 641. Efter Afgang i 1880 var Elevantallet 488; Stigningen i Femaaret altsaa 153.

Børnene vare fordelte i 11 Gutte- og 10 Pigeklasser med et Middeltal af mellem 32 og 33 Elever i Klassen, mindste Klasse paa 21, største paa 41 i Gjennemsnit. I 1880 var Klasseantallet 15 i det hele.

Alle Klasser fremmødte daglig.

5 Gutte- og 8 Pigeklasser tilsammen	13—18 Timer	ugentlig =	234 Timer,
1 Do.	19	—	” 19 —
1 Do.	20	—	” 20 —
4 Do.	22	—	” 88 —
0 Do. 2 Do.	15	—	” 30 —

11 Gutte- og 10 Pigeklasser med samlet ugentlig Undervisningstid 391 Timer.

Heri er medregnet 2 Timer Tegning og 2 Do. Gymnastik for Gutter fra 4de Klasse af. Derhos var der Anledning for samtlige Pigeklasser til 6 Timers ugentligt Haandarbeide. I denne Undervisning, der ikke er obligatorisk, deltog i Aaret 295 Pigebørn. Ligesaa var der Adgang i 6 Vintermaaneder til 6 Timers ugentlig Arbeidsundervisning for Gutter, hvoraf 85 af Almuskolens Elever benyttede sig, 24 som Skomagerarbeidere, de øvrige som Sløjdelever.

Forsømmelserne i Almuskolen var i 1885 procentvis 4.9 Dag i Gjennemsnit, deraf $0.4 \frac{0}{0}$ uden anmeldt lovlig Grund. Forsømmelserne have været stadig nedadgaende.

I 1885 var ved Almuskolen ansatte 8 Lærere og 5 Lærerinder samt 1 Lærerinde konstitueret i ufuldstændig Post; heri Haandgjerningslærerinderne ikke medregnede. Lærerlønningerne udgjorde Kr. 13 026 og Skolens samlede Budget Kr. 16 271. Til Pigernes Haandgjerningskole var der desuden bevilget af Kommunen 528 Kroner. Undervisningen lededes af 2 Lærerinder. Arbeidsskolen for Gutter støttedes med Kr. 800 af Samlaget for Brændevinshandel og med Kr. 200 af Sparebanken. Undervisningen besørgedes af en Bestyrer med 1 Snedker og 1 Skomager som Assistenten.

Den 3die Marts 1884 blev den nye Almskolebygning taget i Brug. Den er opført af Sten i 3 Etager foruden Kjælderetagen, der ogsaa for det meste ligger over Jorden og indeholder Bolig for Pedellen samt Bryggerhus m. m., Rum for Kul og Ved og Varmeapparaterne.

Bygningen har med Gymnastiksal og Skolekontor ialt 26 Værelser foruden Bestyrerleiligheden, der er beregnet paa at kunne omdannes til 3 Skoleværelser af Størrelse som de øvrige. Gymnastiksalen har et Rumindhold paa 26 239 Kubikfod, de øvrige Værelser fra 13 783 til 4459 Kubikfod. Af sidstnævnte Størrelse er der 6 Værelser, Mellemstørrelserne er paa 9 og 10 Tusinde Kubikfod. Skolen opvarmes ved 3 Varmluftsapparater. Byggekomiteens Regnskab viser en Udgift af Kr. 113 277.88. Til Efterarbejder, navnlig til Forbedring af Opvarmningsapparaterne, er senere bevilget Kr. 4000. Bygningen er brandforsikret for 134 000 Kr. Inventar og Undervisningsapparater kan anslaaes til en Værdi af mellem 8 og 9 Tusinde Kroner, deraf Gymnastiksalens Udstyr — efter Regning — Kr. 1803.48.“

De betydeligste Indtægtsposter paa Budgettet ere:

Afgiften af de bortfæstede Løkker, Grunde og Tomter, der er i stadigt Stigende, udgjorde ved Udgangen af 1885 .	Kr.	8 803.40
Vandafgiften øges ligeledes og udgjorde ved nævnte Tidspunkt	-	8 040.00
Brændevinsafgiften udgjorde	-	10 000.00
Ølafgiften udgjorde	-	4 095.00
Fattigkassens Budget for 1881 udviste en Udgift til Udlig-		
ning af	-	29 140.00
i 1882	-	22 730.00
- 1883	-	22 600.00.

Senere er, som ovenmeldt, Fattigkassens Budget optaget i Bykassen. Naar Fattigkassens Budget tilsyneladende er bleven mindre i 1882 og 83 end f. Ex. i 80 og 81, da skriver det sig fra, at Lærerlønningerne i sidstnævnte Aar udrededes med henholdsvis Kr. 9 300 og Kr. 10 000, medens saa ikke senere har været Tilfælde; naar Budgettet har steget saavidt betydeligt, som det viser sig, i Aarene 84 og 85, da har dette sin væsentligste Grund i, at $\frac{1}{4}$ af Brændevinsafgiften og $\frac{1}{3}$ af Ølafgiften, der tidligere tilfaldt Fattigkassen, senere, — tilfølg Lov af 15 April 1882, — i 1884 og 85 er indflydt i Bykassen med henholdsvis Kr. 3371.67 og Kr. 3865.

Det vil være en almindelig Følge af, at Folkemængden stiger, at ogsaa Udgifterne til Fattigvæsenet tiltage. At ogsaa de daarlige Tider og dermed forbunden Arbejdsløshed vil virke sit til, at Fattigbyrderne ville blive større, er forudseeligt.

Af Legater er i Femaaret tilkommet 3 nye — nemlig:

1. Enkefru Marie Margrethe Bodin's, født Beylegaard, Legat for Enker og andre ugifte Kvinder af Tønsberg, der ere ældre end 40 Aar. Legatet er stiftet ved Testamente af 26de April 1882; Statuterne

ere vedtagne den 20de Juni 1883, og kongelig Konfirmation og Stadfæstelse er meddelt den 23de August næstefter. Legatets Kapitalformue er Kr. 25 000; Bestyrelsen dannes af Tønsbergs Magistrat, Sognepræst og Formandskab. De uddelende Portioner skulle ikke være større end $\frac{1}{4}$ og ikke mindre end $\frac{1}{8}$ af Legatkapitalens Renter.

2. Apotheker Peter Fredrik Schives og Hustrus Legat til værdige og trængende Personer af Kvindekjønnen hjemmehørende i Tønsberg. Legatet er stiftet ved Testamente af 17de Oktbr. 1860, og de under 17de Juli 1883 vedtagne Statuter have under 2den Oktbr. næstefter erholdt kongelig Stadfæstelse. Legatkapitalen er Kr. 8000 og forvaltes af Magistrat, Sognepræst og Apotheker Hans Adolf Schive. Renterne skulle uddeles i 4 ligestore Portioner.

3. Anne Sjøth's Legat til Fordel for 5 trængende, i Tønsberg bosatte Kvinder, der hverken ere eller have været gifte. Legatet er oprettet ved Testamente af 28de Novbr. 1883 og kongelig Stadfæstelse paa de under 6te Marts 1885 vedtagne Statuter er meddelt 2den Juni f. A. Legatet, der har en Kapital af Kr. 5205.38, bestyres af Magistrat, Sognepræst og Grosserer Gustav Conrad Hansen.

Af Anders Madsens og Hustrus Legat uddeles fremdeles 20 Portioner, men deri er, i Medhold af kongelig Resolution af 9de Novbr. 1878, indtraadt den Forandring efter Bestyrelsens Beslutning af 20de Mai 1885, — approberet af Stiftsdirektionen den 23de Juni næstefter, — at der istedetfor 6 Portioner paa Kr. 250.00 nu uddeles 12 saadanne. De 20 Portioner bestaa saaledes i 4 paa Kr. 300.00 aarlig, 12 paa Kr. 250.00 og 4 paa Kr. 200.00.

Brændevinssamlaget har i det forløbne Femaar givet følgende Overskud: i 1881 Kr. 13 323.34, i 1882 Kr. 12 120.24, i 1883 Kr. 17 608.66, i 1884 Kr. 19 634.05 og i 1885 Kr. 20 693.12.

Med Hensyn til dets Drift med Videre henvises til de for samtlige 5 Aar vedlagte Aarsberetninger.

Af de Spørgsmaal, der for Kommunen staa paa Dagsordenen som en første Klasses Sag, er Spørgsmaalet om Anlægget af en ny Kanal. Handelsforeningen har i sin Beretning omtalt den, og jeg skal alene her bemærke, at den nu er overgaaet til at være Byens Eiendom. Hvorvidt og i hvilken Udstrækning det vil være tilraadeligt for Kommunen at bidrage til Anlægget af en saadan ny Kanal, skal jeg ikke her nærmere udtale mig om; den dertil udfordrede Kapital vil antagelig komme til at dreie sig om Kr. 300 000, saaledes en meget betydelig Sum. Man tror at kunne nære Haab om, at Statskassen, i Tilfælde, vil træde hjælpende til.

Private Foranstaltninger. Byens Pengeinstitutters Stilling vil kunne erfares saavel af vedlagte Beretninger om Tønsbergs Sparebank og Tønsbergs Privatbank for Aarene 1881—1885, som af Statskalenderen, hvortil jeg saaledes tør henvise.

Paa lignende Maade henvises til vedlagte Indberetninger for Femaaret, vedrørende den „Vestfoldske“ og den „Østlandske Skibsassuranceforening“ samt Tønsbergs Fragtassuranceforening.

Tønsbergs Handelsforening tæller for Tiden 66 Medlemmer, Sømandsforeningen 111 og Arbejderforeningen 545. Arbejderforeningen har i Slutningen af Femaaret opført sin egen, paa Aktier grundede Bygning, der foruden de fornødne Samlingsrum indeholder Festivitetslokale og Theaterscene. Den er brandforsikret for Kr. 40 000.00.

I Aaret 1884 oprettedes Telefon hersteds og dreves 1 Aars Tid for det elektriske Bureaus Regning i Kristiania. I 1885 overtoges samme af Tønsbergs gjensidige Telefonforening, og der anvendes til dens Drift 60 Apparater. Man har 2 Sidelinier, den ene til Jersø og den anden til Kjøbmandsskjær, hvorhos det er paatænkt, hvis Statstelegraferne i Vallø og Aasgaardstrand sløifes, at forbinde disse Steder med Tønsbergs Telefonstation. Centralstationen her har 2 Centralapparater, hvert paa 50 No.

Tønsbergs Magistrat den 29de Marts 1887.

Joh. Garben.

Beretning

om Kjøbstaden Holmestrands økonomiske Tilstand i Femaaret
1881—1885.

Handel. Detailhandelen antages i de to første Aar af Femaaret at have været tilfredsstillende, men derimod ikke i de tre sidste, da Størsteparten af de Borgere, som dermed i nogen større Skala have befattet sig, have gjort Konkurs. Af deres Boers Behandling har det vist sig, at Kredit til uformuende Personer er givet i altfor stor Udstrækning, og at Penge til Varernes Dækkelse, forsaavidt saadan har fundet Sted, hovedsagelig er reist ved Laan, fornemmelig af Sparebanker. Forsaavidt Boerne ere sluttede eller extraderede, har Dividenden været meget liden. Som i forrige Femaarsberetning anmærket, drage Landhandlere og Forbrugsforeninger en stor Del af Byens tidligere Omsætning til sig.

Nogen egentlig Grossererforretning er ikke etableret her. Trælasthandelen har dreiet sig om Indkjøb og Udskibning af Bjælker og Smaalast til Holland, Tømmer og Lægter til Danmark samt Battens og Stav men hovedsagelig Pitprops til Storbritannien. En Del heraf kjøbes mod Varer.

Den herværende Dampsag & Høvleris Omsætning sker indenrigs med Undtagelse af lidt Høvellast til Sverige og Stav til England. Trælastforretningen antages at have bragt nogen Fordel. I forrige Aar er her begyndt en ny Art Trælasthandel, nemlig Indkjøb af rundt Grantømmer til Cellulosefabriker, hvoraf en Ladning er afskibet til Frankrige. Om hvorvidt denne Handel vil lønne sig, er det endnu for tidligt at dømme.

Skibsfarten har ligesom i foregaaende Periode i nærværende Femaar gjennemgaaende givet et tarveligt Udbytte. For enkelte Rederier har den endog bragt Tab. Trælastfragterne til Kulhavne paa Storbritanniens Østkyst har været mellem 14 og 16 sh. Sterling pr. Petersburg Standard, til Holland 16 à 18 fl. pr. Tylvt beregnede Bjælker, til Frankrige 25 frcs. pr. Standard og til Danmark omkring 10 Kr. pr. Ton.

Endel Brolægningssten udføres fremdeles, samt fra Vittingfossens og nogle ved Drammens Vasdrag liggende Sliberier en ikke ubetydelig Del Træmasse, til hvis Udskibning Dampskibe hovedsagelig benyttes. I det hele er fra Toldstedet i Femaaret udskibet . . . . . 68 648 Ton Trælast, nemlig:

i Aaret 1881	13 213	—
— 1882	13 704	—
-- 1883	18 700	—
— 1884	17 156	—
— 1885	5 895	—

Den $31/12$ 1880 udgjorde Skibenes samlede Drægtighed. . . 11 531 Reg.-Ton
 ” $31/12$ 1885 - - - - - . . . 14 514 —

Der er altsaa i Femaaret tilkommet en Drægtighed = 2983 Reg.-Ton. Fartøiernes Antal den $31/12$ 85 var 75.

Hyren for helbefarne Matroser har varieret mellem 35 og 45 Kroner pr. Maaned.

2 totale Forlis have fundet Sted samt nogle faa ubetydelige Havarier.

Haandværksdrift. Herom henholdes i det væsentlige til Femaarsberetningen 1871—75.

Fabrikdrift haves ikke her paa Stedet, medmindre man hertil vil henregne nogle industrielle Anlæg som: 2 Garverier, 2 Tobakspinderier og 1 Dampsg.

Bergværksdrift forefindes ikke.

Skibsbyggeri har ikke fundet Sted i Femaaret, kun enkelte Skibsreparationer er foretagne ved den saakaldte Kran.

Jordbrug. Stedet har ingen Bymark, kun et Par mindre Løkker, der bortforpagtes.

Stedets Tilstand i Almindelighed. Folkemængden udgjorde ved Udgangen af 1885 2 345 Individer. Dels som en Følge af Ildebranden 1884 og dels som en Følge af de slette Konjunkturer, væsentligst den daarlige Skibsfart, er Byen bragt ud af sin Ligevægt og maa med fuld Føie siges at have gjort Tilbagegang, hvormed de talrige og tildels store Konkurser samt den indskrænkede Trælastvirksomhed — se Udskibningen for 1885 — noksom taler. Nogen Arbejdsløshed eller egentlig Mangel har imidlertid ikke været følt.

Ædruelighedstilstanden har været god. Et i forrige Femaar oprettet Brændevinssamlag virker nu alene og vistnok til Forbedring. Religiøse Bevægelser have dog i denne Retning været medvirkende.

Eiendomspriserne have nogenlunde holdt sig.

Husfiden som i sidste Indberetning.

Fiskeriet ligesaa.

Den til kommunal Middelskole omdannede Tordenskjoldske Borgerskole er fremdeles godt besøgt, ligesom Fripladse af Forstanderskabet aarlig uddeles til Ubemidlede. Byens Tilskud er steget til Kr. 1000 pr. Aar.

Angaaende den herværende Sømandsforenings Virksomhed henvises til vedlagte Indberetning fra dens Formand, Hr. Schouverøe.

Holmestrands Badeanstalt som i sidste Indberetning.

Sparebankens Virksomhed i Femaaret fremgaar af vedlagte Extrakter:

$31/12$ 81 var Indskudskapitalen	Kr. 627 475
$31/12$ 85 —	- 684 434
$31/12$ 81 dens Fond	- 122 635
$31/12$ 85 —	- 131 800
$31/12$ 81 havdes under Forvaltning	- 754 768
$31/12$ 85 — —	- 816 235

Antallet af brandforsikrede Bygninger var ved Udgangen af:

Aaret 1881 233, forsikrede for Kr. 1 386 350.00
— 1885 182 — - - 1 259 920.00

Angaaende Skattevæsenet kan anføres:

I Periodens Løb har været udlignet:

	Byskat.	Fattigskat.
1881	Kr. 15 488.72	Kr. 25 616.79
1882	- 14 296.80	- 25 452.87
1883	- 13 169.35	- 26 863.14
1884	- 35 226.19	
1885	- 38 319.61	

Derhos er udlignet som Feierskat paa Brandassurancesummen aarlig Kr. 1 200. Den beskattede Formue i Femaaret har været gjennemsnitlig Kr. 2 009 940. Byens Gjæld ved Udgangen af Aaret 1885 Kr. 158 934.85.

Holmestrands Byfogedkontor den 14de Oktober 1886.

Schenck.

Beretning

om Ladestedet Hortens økonomiske Tilstand m. v. i Femaaret
1881-1885.

Handel. Ladestedets Handelsforhold ere omtrent de samme som efter sidste Beretning. Torvtrafiken synes at være i Tiltagende, nogen særdeles stærk Tilstrømmen fra de omliggende Bygder med Produkter finder dog ikke Sted. Efter Toldkammerets Opgave have de væsentligste Indførselsartikler været Malt fra Mähren, Mel fra Stettin og Malmø samt forskjellige Slags Fornødenheder til Befolkningen.

Toldintraderne have i 1885 udgjort i det hele Kr. 27 399.76.

Brændevinshandelen er fremdeles overtaget af et Samlag, der fik Fornyelse af sine Statuter i 1882. Handelen drives som tidligere gennem 3 Udsalgssteder, hvorfra tillige Udskjænkning foregaar.

Værtinden for „Sømilitære Samfund“ har derhos Tilladelse til indtil videre at udskjænke Brændevin og deraf tilberedet Drik til Samfundets Medlemmer og Adgangsberettigede.

Ved Udgangen af 1885 havde 10 almindelig Udskjækningsret af Øl og 4 uindskrænket Udskjækningsret. Ved Udgangen af 1885 er Ølafgiften forhøjet til højeste Beløb 400 Kr.

Stedet har som tidligere kun et Apothek.

Skibsfart og Haandværksdrift. Skibsfarten er ikke i Tiltagende; kun bemærkes, at Stedet har faaet et Fartøi til Sælfangst paa Spitsbergen. Haandværksdriften staar omtrent paa samme Punkt som efter sidste Indberetning. Stedet har 2 Guldsmede og 2 Bogtrykkere. Nogen bemærkelig Udførsel af Haandværksarbejder finder ikke Sted. Nogen Forening til Haandværksdriftens Fremme haves ikke.

Fabrikdrift. Naar undtages den Fabrikdrift, som Værftet driver, samt den, som udøves af 2 Bryggerier, finder ikke saadan Sted.

Bergværksdrift og Skibsbyggeri har Stedet ikke, naar undtages Værftets Skibsbyggeri.

Fiskeri beskjæftiger nu, som tidligere, kun en ubetydelig Del af Stedets Indvaanere, og Forholdene ere i den Henseende ikke undergaaede nogen væsentlig Forandring siden sidste Indberetning. Laksefiskeriet er ikke kommet til nogen stærkere Udvikling.

Jordbrug. Byen har ingen Bymark og Jordbruget drives under Ladestedet nu som tidligere i omtrentlig samme Udstrækning. Daglønnen og Lønnen for Tjenestefolk er omtrent den samme som efter sidste Beretning, maaske tildels noget i Stigende. Nogen Landbrugsudstilling har heller ikke i dette Femaar fundet Sted hersteds. Ved Meierierne er kjærnet i 1885 2610 kg. Smør, indmaalt 452 000 Liter Melk.

Biavl synes at vinde Indgang i Ladestedet.

Stedets Tilstand i Almindelighed. Stedet har, som tidligere anført, siden 1858 sit eget Formandskab og Antallet af Formænd udgjorde ved Valget i 1885 9. Folkemængden holder sig omtrent paa samme Punkt som efter sidste Indberetning. De Stemmeberettigedes Antal udgjorde 22de Oktober 1885 624. Hvad Ædruelighedstilstanden angaar, maa denne, saaledes som ogsaa i sidste Indberetning fremhævet, ansees tilfredsstillende. Totalafholdsforeningen og Good-Templaren have i den Henseende formentlig virket gavnlige. Som Bidrag til Bedømmelsen af Sædelighedstilstanden indtages følgende Opgave meddelt af Sognepræsten efter Ministerialbogen:

I 1881 fødte i Statskirken . .	183, deraf 13 uægte ;
- — — Dissentere . .	9, — 0 —
- 1882 — i Statskirken . .	181, — 16 —
- — — Dissentere . .	4, — 0 —
- 1883 — i Statskirken . .	170, — 22 —
- — — Dissentere . .	9, — 0 —
- 1884 — i Statskirken . .	192, — 22 —
- — — Dissentere . .	3, — 1 —
- 1885 — i Statskirken . .	181, — 9 —
- — — Dissentere . .	4, — 0 —

Den i forrige Beretning omhandlede Arbejderforening eksisterer fremdeles og havde omkring 400 Medlemmer ved Udgangen af 1885. Den eier sit eget Lokale. Nogen særdeles Virksomhed har den ikke i nogen Retning udfoldet i Femaaret. Af Understøttelsesselskaber virker fremdeles de i forrige Beretning nævnte. Søetatens Understøttelses-Indretning eiede ved Udgangen af 1885 en Kapital af Kr. 142 942.59.

Til Udbredelse af Oplysning haves:

- 1) en Middelskole, hvormed er sat i Forbindelse en Pigeskole samt en Forberedelsesskole. Middelskolen nyder et Bidrag af Staten, stort 3200 Kr. Ved Udgangen af 1885 havde Skolen et Elevantal stort 215, deraf 126 Gutter og 89 Piger. Lærerpersonalet bestod af: 1 Bestyrer, lønnet med 2800 Kr. og Husleiegodtgjørelse 400 Kr., samt af 8 mandlige Lærere og 4 Lærerinder, tilsammen aflønnede med Kr. 12 191.65 for Aaret. Skolen har Pedel, som aflønnes med 400 Kr., fri Bolig og Brænde.
- 2) a. en Almuskole, der underholdes af Kommunen. Den residerende Kapellan er Skolens Inspektør og nyder derfor særskilt Aflønning 400 Kr. Den har 5 Lærere og 5 Lærerinder, der tilsammen aflønnes med Kr. 8020.04. Skolen har derhos et Skolebud, som tillige forretter som Pedel og aflønnes med Kr. 650 foruden fri Bolig og Brænde. Nyt Gymnastiklokale er opført, ligesom Gymnastikundervisning er indført ved Skolen. Elevantallet udgjorde ved Udgangen af 1885: 455, hvoraf 240 Gutter og 215 Piger.
- b. en Do., der underholdes af Staten for de militære Mandskabers Børn. Den har 3 Lærere og havde ved Udgangen af 1885 176 Elever, hvoraf 88 Gutter og 88 Piger.
- 3) en Arbeidsskole for Gutter, hvilken begyndte sin Virksomhed i 1882. Elevernes Antal var i 1885 60. Der undervises i Snedkeri, Skomagerarbeide og Kurvmagerarbeide. Skolen underholdes ved Skolepenge, Tilskud fra Brændevinssamlaget samt af Kommunen.
- 4) en Haandgjerningskole for fattige Pigebørn. Elevernes Antal 30. Undervisningsgjenstande Søm og Strikning. Skolen underholdes ved Tilskud fra Brændevinssamlaget og Hortens Sparebank.

- 5) et Børneasyl, hvori er optaget 40 Børn. Det underholdes ved frivillige Bidrag samt et Tilskud fra Brændevinssamlaget og Sparebanken.

Ved Marinens Hovedstation paa Carljohansværn havnes:

- 1) en Søkrigsskole til Uddannelse af faste Officerer og Reserveofficerer. Efter den gjældende Plan er Kurset for Reserveofficerer bestemt til 3 Aar og for Aspiranter til de faste Officerspladse til 5 Aar.
- 2) en Korpsskole til Uddannelse af Underofficerer og Søartillerister samt for Torpedister en Skole til deres Uddannelse.

I Forbindelse med det mekaniske Værksted havnes en teknisk Skole til Uddannelse for Teknikere og Maskinister.

Til Marinen hører et offentligt Bibliothek, der bestyres af en af Marine-departementet udnævnt ulønnet Kommission, bestaaende af 3 Medlemmer. Bibliotheket har en Bibliothekar, der lønnes med 400 Kr. aarlig. Det nyder et Annuum af Søkadetkorpsets Fond, stort 2400 Kr., som anvendes til Indkjøb af Bøger og Tidsskrifter.

Ladestedet har en Sparebank, som ved Udgangen af 1885 havde en Kapital af Kr. 80 792.89, foruden en Gaard brandtaxeret for Kr. 14 000, samt Inventarium assureret for 2000 Kr. Banken eier derhos 20 Aktier i Hortens Badeanstalt, hvilke imidlertid ikke give noget Udbytte. Banken forvaltede ved Udgangen af 1885 Kr. 785 918.53.

Efter en af Kæmneren meddelt Opgave hidsættes følgende Oplysning om Skatteforholdene:

Aar.	Taxt af faste Eien- domme.	Formue.	Skatbar Indtægt	Skat paa Indtægt.	Skat paa Formue.	Feier- skat udlignet paa Huseiere.	Bygnings- skat paa de Huse, hvis Eiere ikke bebo Stedet.	Kom- mune- skat.	Antal Skat- ydere.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1881 ..	3 148 490	2 996 500	933 422	43 873	2 993	2 100	511	47 377	1 720
1882 ..	3 231 160	3 008 400	947 613	47 536	3 008	2 100	581	51 125	1 636
1883 ..	3 353 900	2 688 200	918 981	46 940	2 688	2 100	632	50 260	1 635
1884 ..	3 420 640	2 792 000	876 464	46 578	2 792	2 600	-	49 370	1 458
1885 ..	3 502 500	3 182 000	921 407	47 913	3 182	2 600	-	51 095	1 584

Brændevinsafgiften udgjorde for 1885 Kr. 5066.67. Afgift af Hunde var i samme Aar opført til Indtægt Kr. 240, Afgift af Øl- og Vinudskjænkning med Kr. 2200.

Indtægt af Bazarboderne i 1885 er opført med Kr. 288, Do. af Afgifter ifølge Politivedtægterne med Kr. 230. Tilskud, der ydes Kommunen af Staten som Bidrag til Kommuneudgifterne, udgjorde i 1885 Kr. 6000. Bykassens Gjæld udgjorde ved Udløbet af bemeldte Aar 77 666.66, Havnekassens Do. 3500.

Ladestedets økonomiske Forfatning var ved Udgangen af 1885 noksaa tilfredsstillende, idet Arbeidsforholdene ved Værftet i den sidste Tid have været nogenlunde faste, saaledes at Arbejderne have haft jevn Sysselsættelse. Ildebrande af saa stor Udstrækning som i forrige Femaar have ikke fundet Sted, men dog har Stedet ikke ganske været forskaanet; der har ogsaa ved flere af disse opstaaet Mistanke om, at de vare paasatte. Jeg tror saaledes fremdeles at burde udtale, at Assurancelovgivningen tiltrænger en Revision. Som Forholdet i denne Henseende nu er, ligger der en stor Fristelse til at søge sig beriget ved Ildspaesættelse, navnlig da Assurance er bleven saa almindelig, at Personer, der ikke vige tilbage for at begaa de simpleste Tyverier, ogsaa benytte denne.

Ved Grevskabsbanens Aabning er Kommunikationsvæsenet i særdeles Grad udvidet, og da Stedet som tidligere anløbes af en større Del Dampskibe, staar man i let Forbindelse saavel med Inland som Udland.

Stedet har en fast Station, som nyder et mindre Bidrag af Kommunen.

Noget særdeles Fremskridt med Hensyn til yderligere Udvikling af de kommunale Indretninger har ikke fundet Sted, da Kommunens Resserer ere smaa, og man saaledes kun med megen Forsigtighed tør paadrage den forøgede Udgifter. Som et Fremskridt kan nævnes, at Opførelsen af et Gravkapel er besluttet, og vil samme kunne tages i Brug i 1886. Omkostningerne ved Opførelsen udredes for Halvdelen af Værftet og for den anden Halvdel ved Bidrag af Brændevinssamlaget. Den samme Mangel, som ogsaa tidligere er paapeget, Mangel paa Vand, finder fremdeles Sted. Opmærksomheden har jevnt været henvendt paa at afhjælpe denne Ulempe. Forholdene ere imidlertid høist ugunstige i den Henseende, idet en Vandledning, som skulde kunne rette herpaa, neppe vil kunne istandbringes uden Omkostninger, der langt overstige dette Steds økonomiske Evne. Man har hidtil maattet indskrænke sig til Gravning af flere dybere Brønde eller Vandbeholdere.

Stedets Badeanstalt virker paa samme Maade som anført i forrige Indberetning. Den har ikke kunnet udvikle noget Badeliv og giver ikke Aktieerne noget Udbytte.

Stedets Tvangsarbejdsanstalt har fremdeles været i Virksomhed i samme Udstrækning som tidligere, og man tror at kunne udtale den samme Dom som tidligere om dens Nytte.

Brændevinssamlaget virker fremdeles gavnligt. Dets Nettofortjeneste i 1885 udgjorde Kr. 11 754.14. Det har ved Bidrag deraf støttet flere nyttige kommunale Indretninger, som uden saadant Bidrag vanskelig havde kunnet bestaa.

Hortens Magistratskontor den 15de Septbr. 1886.

C. C. Schmidt.

Beretning

om Ladestedet Svelviks økonomiske Tilstand i Femaaret
1881—1885.

Angaaende Stedets økonomiske Tilstand i Femaaret maa jeg desværre meddele, at den fremdeles er gaaet tilbage som Følge af de stadig tilbagegaaende Konjunkturer for Skibsfarten, da Søfart og Rederi var Stedets væsentligste Næringsvei. Den samlede Tonnage er steget i Femaaret, men Eiendomsværdien i Skibe antages ikke destomindre at være gaaet tilbage.

Skibsværfternes Virksomhed har indskrænket sig til Reparationsarbejder, der da fornemmelig drives om Vinteren.

Kommunikationen tilvands er betydelig indskrænket siden forrige Indberetning, da Stedet nu kun befares af 2 Dampskibe, af hvilke det ene anløber Stedet 2 Gange daglig og det andet kun 6 Gange i Ugen.

Handelsomsætningen i Ladestedet er gaaet tilbage, men endda er de Handlendes Antal forøget.

Ifølge vedlagte Opgave over Beskatningen m. v. var der i Aaret 1881 537 Skatydere med en antagen Formue af Kr. 1 030 900 og Indtægten anslaaet til Kr. 357 275, medens i Aaret 1885 Formuen er anslaaet til Kr. 524 900 og Indtægten til Kr. 297 450, fordelt paa 478 Skatydere. Et Par af de største Formuer ere nemlig i Femaaret forsvundne.

De faste Eiendommens samlede Værdi efter Skattetaxterne er gaaet ned fra Kr. 665 760 til Kr. 527 380. Kommunens Gjæld er gaaet ned henimod Kr. 7000 og Skatterne fra Kr. 15 590.83 til Kr. 14 159.27.

Sparebankens Virksomhed har været jevn og dens Formue er i Femaaret vokset fra Kr. 20 112 til Kr. 25 142.

Her er ingen Fabrik- eller Bergværksdrift, Isudskibningen har været i

Aaret 1881 omkring	500 Ton,
— 1882	— 709 —
— 1883	— 1014 —
— 1884	— 2668 —
— 1885	— - —

Haandværksdriften er ubetydelig, omtrent tilfredsstillende Behovet. Husfliden er ringe og Fiskeriet er af ringe Betydenhed, forsaavidt som Stedets Indvaanere ikke beskæftige sig synderlig med denne Næring, hvorimod Omegnens Beboere forsyne Stedet rigelig med Fisk.

Inden Ladestedet ligger en Del Jord, men Jordbruget maa nødvendigvis blive omtrent uden Betydning, hvorimod Havedyrkningen afgiver en god Støtte for Husholdningerne.

I Femaaret ere 48 Personer emigrerede, deraf 46 til Amerika og 2 til England; naar hertil kommer, at flere Sømænd ere deserterede, — som aldrig mere kommer tilbage — men over saadanne kan ingen Opgave meddeles —

vil det sees, at Tilbagegangen i Indbyggernes Antal, som ved Tællingen sidste Nytaar viste sig betydelig, skriver sig i ikke uvæsentlig Grad fra Udflytning.

De fornødne Arbeider til Havnens Vedligeholdelse udføres.

Skolevæsenet er ordnet temmelig tilfredsstillende som Almuskole med en Afdeling for videregaaende Undervisning, men da der nutildags omtrent med Nødvendighed kræves Middelskoleexamen for dem, der tænke sig videre frem end at tjene sit Brød ved legemligt Arbeide, er der allerede nu oprettet en Privatskole til Meddelelse af Middelskoledannelse, ligesom Kommunen har besluttet Oprettelsen af en Middelskole, forsaavidt det til en saadan bevilges Statstilskud, mod at det til Almuskolen nu bevilgede Bidrag bortfalder.

Nydelsen af spirituose Drikke er fremdeles i Aftagende og Ædruelighedstilstanden i det hele god.

Heimdal, Galleberg den 14de Juli 1886.

Julius Blom.

Beretning

om Ladestedet Aasgaardstrands økonomiske Tilstand i Femaaret
1881—1885.

Ladestedet Aasgaardstrand har som Følge af de mislige Konjunkturer for Skibsfarten i Femaaret 1881—1885 stadig gaet tilbage, og Stedets Befolkning er aftaget i den Grad, at den ved forrige Aars Udgang kun udgjorde ca. 400 Indvaanere. Stedet har i det sidste Femaar, ligesom tidligere, havt talrigt Besøg af Badegjæster.

Hvilket jeg herved har den Ære at indberette.

Gannestad i Borre den 11te Septbr. 1886.

R. Onsum.

VIII.

Bratsbergs Amt.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand i Bratsbergs Amt
i Femaaret 1884—1885.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Udbyttet af Jordbruget har i Femaarsperioden været som i almindelige Middelsaar, dog have Poteterne og Vintersæden maaske givet noget under middels Høst. Aarsagen hertil har været kolde og fugtige Somre samt Isbrand om Vaaren. Det maa imidlertid bemærkes, at Vintersæd kun bruges i Bamble og Nedre Telemarkens Fogderier.

Afkastningen af Jordbruget maa, da Aaringerne gennem hele Perioden have været jævnt gode, siges at have været tilfredsstillende, om end Nettoudbyttet, navnlig for dem, der maa benytte mere leiet Hjælp og da særlig i den sidste Del af Perioden, altid kan have været noget mindre end i forrige Femaar. Priserne paa Jordbrugsprodukter have nemlig været adskilligt lavere og Arbejdsomkostningerne tildels større. Saaledes har Lønnen for almindelige Dagarbejdere dreiet sig om Kr. 2.50 om Sommeren og 1.80 om Vinteren paa egen og Kr. 1.50 og 1.00 paa Husbondens Kost, ja i Slaatten har man ogsaa maattet betale 2 Kroner foruden Kosten. Prisen paa Byg, der udgjør Hovedsæden i Amtet, har været 10 à 12 Kr. pr. Td., medens den i forrige Femaar ofte stod i 16 à 20 Kr.

De lave Priser paa Jordbrugsprodukterne i Forbindelse med de høje Lønninger og vel ogsaa Mangel paa dygtigere Arbejdere har bevirket, at der heller ikke i denne Femaarsperiode er opryddet meget Nyland. Vistnok er der i næsten alle Herreder opbrudt en Del, men kun i et Herred saa meget, at det fortjener at nævnes, nemlig i Fyresdal, hvor der efter Lensmandens Opgave er opdyrket meget. Forholdet mellem Arealet for Ager- og England er derved blevet lidt forandret. Efter Lensmandens Indberetninger er det sidste ikke paa noget Sted formindsket, medens man endog dér, hvor intet Nyland er indtaget under Dyrkning, har indskrænket Agerarealet og udvidet

Englandet. Paa de Steder, hvor Oprydning er foregaaet, er ikke blot den derved indvundne Jord, men ogsaa en Del af Agerlandet udlagt til Eng. Agerarealet er saaledes overalt formindsket og Englandet udvidet, hvilket tildels har sin Grund i et ved Tømmerdriften forøget Hestehold, men for Størstedelen er en Følge af, at man i de senere Aar mere og mere har lagt den største Vægt paa Melkeproduktionen.

Uagtet det dyrkede Areal, som anført, ikke er synderlig udvidet, antages det dog, at Udbyttet af Jordbruget er større end tidligere, og at der i saa Henseende er nogen Fremgang at spore i Femaarsperioden. Der bliver nemlig nu i det hele taget udvist langt større Omtanke, end tidligere var Tilfældet, ved Jordens Behandling, da det mere og mere er gaaet op for Jordbrugerne, at Jorden først, naar den bringes op i nogen højere Kultur, giver et lønnende Udbytte. Imidlertid staar man dog langt tilbage i flere Henseender. Hvad saaledes Gjødningens Behandling angaar, staar den endnu, naar de større Gaarde undtages, paa et meget primitivt Standpunkt. Ordentligt Sædskifte er ikke indført som Regel uden i de nedre Bygder, ligesom Brug af kunstig Eng neppe kan siges at være almindelig uden i Bamble og tildels i Nedre Telemarkens Fogderi, og selv her bruges paa ikke saa ganske faa Steder naturlig Eng.

Forbedrede Agerbrugsredskaber ere blevne mere og mere almindelige og en Del af dem, saaledes Plouge og Labbeharve, forarbejdes inden Distriktet. Exemplet fra de større Gaarde har her virket godt, ligesom det maa antages, at en i Skien 1884 afholdt Udstilling, hvor der var Anledning til at se det bedste af, hvad der i denne Branche bydes, rimeligvis har haft sin Indflydelse. Af Jordbrugsmaskiner findes der endel i Bamble og Nedre Telemarkens Fogderier, hvor Terrænet tillader deres Anvendelse. I Øvre Telemarkens Fogderi findes der kun nogle ganske faa, da man her som oftest ikke har saa store Vidder, at de kunne lønne sig. Efter Lensmændenes Indberetninger var der ved Udgangen af Aaret 1885 i Amtet 6 Radsaamaskiner og 75 Høstemaskiner, hvoraf 13 kombinerede Maskiner, 1 for Skur alene og Resten kun for Slaat. Disse Opgaver kunne imidlertid trygt ansees som Minimum af Antallet inden Amtet. Dels ere nemlig ikke alle Opgaver aldeles nøiagtige og dels mangler der enhver Opgave fra Gjerpen, hvor de ovennævnte Maskiner ere ganske almindelige. Af Damptærskemaskiner findes i Amtet kun 3 og af Tærskemaskiner for Vandkraft 4. Pigtærskemaskiner for Haand- eller Hestekraft ere meget almindelige. De findes paa enhver lidt større Gaard og Smaabrukerne slaa sig sammen om dem. Det samme er Tilfældet med Kornrensemaskiner. Hakkelsemaskinen er nu blevet et uundværligt Redskab efter Indførelsen af en mere rationel Fodring af Kreaturerne.

Aarsagerne til denne store Udbredelse af Maskiner maa tildels søges i det ved den stærke Konkurrence bevirkede Nedslag i Priserne paa samme, dels i, at de i den senere Tid have modtaget Forandringer, saa at de ere blevne mere egnede for Forholdene i Distriktet, men fornemmelig i Mangelen paa Arbeidere og deraf følgende høie Lønninger.

I det hele taget er der mange Tegn paa, at Jordbruget er i Fremgang, og naar der desuagtet og trods de senere Aars jævnt gode Aaringer høres Klagemaal fra Jordbrugerne over, at det ikke lønner sig, kan dette neppe alene ligge i Jordbruget selv, men er antagelig ligesaa meget fremkaldt af andre Aarsager, navnlig de gjennemgaaende og vedvarende daarlige Konjunkturer i saagodtsom alle Næringsveie, hvoraf enhver og da ogsaa Gaardbrugerstanden i større eller mindre Grad maa blive berørt.

Ved Udgangen af Aaret 1885 var det samlede Antal af faste Eiendomme i Amtet 9 445 med en Skyld af 13 648 Daler 13½ Sk. Hvormange der heraf var egentlige Jordbrug, kan ikke opgives for det hele Amt, da Oplysning derom mangler fra Bamble Fogderi. I Nedre og Øvre Telemarken beløb Antallet af egentlige Jordbrug sig tilsammen til 5 894 med samlet Skyld 9 301 Daler 4 Ort 23 Sk. Nøiere Oplysning om Udbredelsen af Forpagtning kan ikke meddeles. I Gjerpens, Slemdals, Hollens og Lunde Herreder bliver en stor Del af de særskilt matrikulerede Eiendomme brugt af Leilendinge. Forpagtere og Lodbrugere findes antagelig i saagodtsom alle Herreder, men neppe i noget synderlig stort Antal.

Opgave over de i Bratsbergs Amt i Femaarsperioden 1881—85 thinglæste Gjældsbreve og Skifteudlæg, hvorved er givet Pant i fast Eiendom:

Sorenkriverier.	Antal.	Beløb.
Gjerpen	984	Kr. 6 012 546.00
Bamble	774	- 2 090 605.61
Øvre Telemarkens østfjeldske	376	- 765 619.00
Øvre Telemarkens vestfjeldske	630	- 3 212 344.00
Nedre Telemarken	574	- 2 740 960.00
Amtet	3338	Kr. 14 822 074.61

Opgave over de i Bratsbergs Amt i Femaarsperioden 1881—85 aflæste Gjældsbreve og Skifteudlæg, hvorved var givet Pant i fast Eiendom:

Sorenkriverier.	Antal.	Beløb.
Gjerpen	869	Kr. 2 781 125.00
Bamble	549	- 1 240 677.84
Øvre Telemarkens østfjeldske	262	- 781 802.00
Øvre Telemarkens vestfjeldske	462	- 1 092 199.00
Nedre Telemarken	473	- 972 799.00
Amtet	2615	Kr. 6 868 602.84,

altsaa thinglæst mere end aflæst Kr. 7 953 471.77.

Efter forrige Beretning thinglæstes i Femaaret 1876—1880 Panteheftelser til et Beløb af . . . . . Kr. 9 004 959
og aflæstes - 6 232 461

altsaa thinglæst mere end aflæst Kr. 2 772 498

2. Fædrift.

Fædriften er fremdeles i Fremgang over det hele Amt. Der vises nu langt større Omhyggelighed end tidligere ikke blot ved Valget af Tillægsdyr, men ogsaa ved Kreaturerne Fodring og Røgt i det hele. Hertil have de med Statsbidrag afholdt Kvægudstillinger i Silgjord og Sauland samt de mindre Dyrskuer, hvoraf der i hele Femaarsperioden hvert Aar har været afholdt 3—4 efter Initiativ af enkelte Herreder eller flere i Forening, bidraget meget. Baade ved Udstillingerne og Dyrskuerne har der stadig været afholdt Foredrag over Valg af Avlsdyr eller lignende for Fædriften vigtige Emner, og dette i Forbindelse med den Anledning, man har havt, til at faa se virkelig gode Dyr, har gjort, at der ved Dyrskuerne nu aldrig sees et daarligt Dyr, hvilket før i Tiden ikke var saa sjældent. Enkelte Landboforeninger have i Femaarets Løb anskaffet Avlsdyr tildels med Bidrag af Amtets Landhusholdningsselskab. Dette sidste har ogsaa uddelt nogle Præmier for forbedrede Sæterfjøs.

Behandling af Melken efter „Koldtvandsmetoden“ — det saakaldte Cowleysystem — er af flere mere foretagsomme Jordbrugere bleven indført saavel hjemme ved Gaarden som paa Sætrene. Hermed have de fundet sig særdeles tilfredse, da Smøret er blevet meget bedre og da Melken kan ystes frisk, istedetfor i sur Tilstand, er det samme Tilfældet ogsaa med Osten. Ved nogle i Forbindelse med Dyrskuerne afholdte Udstillinger af Smør og Ost viste det sig ogsaa, at de fleste Præmier faldt paa Produkter af Melk, der var behandlet efter denne Methode.

Et Fællesmeieri er i 1885 oprettet paa Gvarv i Næs, Anneks til Saude. Hertil vil der kunne bringes Melk fra en større Kreds af Gaarde, hvis hovedsagelige Næringskilde er Jordbrug og Kvægdrift. Forhaabentlig vil dette Meieri bidrage baade til, at de omboende Jordbrugere faa en større og mere jævnt flydende Indtægt af Fædriften, og være til Ophjælp for Jordbruget, da Nødvendigheden af at skaffe mere Foder til Kreaturerne af sig selv vil medføre en Forandring i Gaardenes Driftsmaade.

Flere Jordbrugere i de ytre Bygder i Telemarken, Hiterdal, Bø og Saude, og tildels ogsaa Hviteseid og Silgjord, ere allerede begyndt med at trække sig tilbage fra det traditionelle og muligens for meget priste Sæterstel, og, istedetfor at sende sine Kjør tilfjelds i de bedste Sommermaaneder, holde de dem hjemme ved Gaarden. Kommer man først i Gang hermed, vil det vistnok ikke vare længe, før man indser Fordelen deraf og hvor lidet Udbytte man har havt af Besætningerne i Sæteren, naar man faar fratrukket de mangeslags Udgifter, som ere forbundne med Opholdet der. Det vil da sandsynligvis ikke vare saa ret længe, før man mere almindeligt lærer at forstaa, at denne Flytning til Fjeldet den bedste Del af Sommeren, netop naar man skulde have størst Indtægt af Kreaturerne, vil være uforenelig med et efter Nutidens Fordringer ordnet Gaardsbrug. De til en forhen ukjendt Høide stegne Tjener- og Daglønninger og andre Udgifter nødvendiggjøre ogsaa, at der tilveiebringes en større Indtægt af Jordbruget i sin Helhed end den, man under tidligere Forhold fandt

sig tilfredsstillet med. Sæterbeiterne turde saaledes herefter, som det ene rigtige, kun blive benyttede til Ungfæ og Dyr, som paa Grund af Alderen eller andre Aarsager ere udmønstrede for Fedning, paa den Maade, som altid har været den sædvanlige, at Dyrene for en omakkorderet Pris modtages og røgtes af Personer, som derved søge at skaffe sig nogen Fortjeneste.

De 3 Meierier i Skien og 1 Meieri i Porsgrund ere i god Drift.

3. Skovdriften.

Følgende Kvanta Trællast af alle Dimensioner ere nedflødede i Femaaret:

	1881.	1882	1883.	1884.	1885.	1881 - 1885.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
Skiens Vasdrag	73 582	76 005	81 862	74 855	58 863	365 167
Skifjeldelven	2 011	2 588	2 732	2 500	1 647	11 478
Slemdals Vasdrag . . .	3 837	5 454	5 906	6 252	5 586	27 035
Østre Herre Vasdrag . .	5 807	6 601	5 122	3 816	2 375	23 721
Vestre Herre —	5 938	7 374	5 674	4 975	3 723	27 684
Bjerkesetelv	696	348	712	1 246	785	3 787
Kragerø Vasdrag	37 084	34 123	41 601	32 884	41 635	187 327
Nissedals —	18 180	19 253	13 961	8 886	11 139	71 419
Fyresdals —	7 788	9 711	7 546	7 803	9 098	41 946
	154 923	161 457	165 116	143 217	134 851	759 564
Tylvter opskaaret ved:						
Fossum Brug	6 487	6 493	6 221	-	-	19 201
Hollen —	2 344	2 586	4 625	5 473	5 018	20 046
Ulefos —	6 956	6 891	6 488	6 088	6 252	32 675
						71 922
						831 486

Hertil maa lægges den direkte til Havet langs Amtets Kyst neddrevne Trællast, hvorover Opgaver savnes. De i den senere Del af forrige Femaarsperiode eksisterende jævne Middelpriiser naaede ogsaa lidt ind i denne Periode, men forøvrigt har Prisen i det sidste Femaar paa forædlet Trællast over hele det udenlandske Marked lidt af ganske usædvanlig jævnt og langvarigt nedadgaaende Konjunkturer og dette har selvfølgelig udøvet sin Indflydelse paa Skovprodukternes Værdi. Denne Synken af Priser maa ikke blot i mange Tilfælde antages at levne Skoveierne liden eller ingen Skovrente, men ogsaa, som vanligt i saadanne Tilfælde, paaføre Trælasthanterne direkte Tab.

En i nogle Aar med Fordel for Trælasthanterne drevet større Leverance af Stolper til det engelske Telegrafvæsen synes at have budt Skoveierne antagelige Priser, og dog ere ogsaa disse kun tilsyneladende gode, thi de store

Fordringer til denne Vares Kvalitet og Form og den deraf følgende skarpe Sortering tvinger Skoveieren til at decimere sin smukkeste Ungskovs Bestand af Furu for de Exemplarer, hvorom der netop burde fredes, saa neppe nogen Skoveier uden yderste Nød gjør dette to Gange.

Under disse Omstændigheder skulde man være berettiget til at forudsætte, at Afvirkningen i Perioden skulde været inddrænket, men desværre vise Tabellerne sammenholdt med forrige Femaarsberetning en Stigning af ca. 17 % i Stykketal for det hele Amt, medens det exporterede kubiske Kvantum er mindre, hvoraf Dimensionernes Aftagen altfor klart fremgaar; herved maa imidlertid erindres, at Salg af Skurlast til Høvlerier udenfor Amtet i noget, om ikke i betydeligt, Mon afsvækker dette Bevis.

Et noget lysere Billede for Skovdriften fremstiller imidlertid den stadigt stigende Træmasseproduktion. Omsat i raa Træmasse med 50 % Vandgehalt ad mekanisk Vei er i Femaaret exporteret:

Skiens Brugseiere.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	1881 -- 1885
	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.
Union	500	1 260	3 560	3 507	4 263	13 090
H. C. Hansen	1 442	1 611	1 390	1 637	1 976	8 056
Kittelsen & Hansen	1 700	1 700	1 700	1 700	1 700	8 500
Møllen	1 150	1 150	1 150	1 150	1 150	5 750
Laugstol	6 125	5 370	5 477	5 514	5 593	28 079
	10 917	11 091	13 277	13 508	14 682	63 475
Brug ovenfor Skien:						
Ulefos	243	663	1 169	1 335	2 092	5 502
Tinfos	750	800	850	900	950	4 250
Skotfos . . . . . ca	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	5 000
	12 910	13 554	16 296	16 743	18 724	78 227

medens kemisk Træmasse først herefter vil blive produceret, idet tvende saadanne større Fabriker ere under Opførelse.

Denne stadigt stigende Produktion har forbrugt en ikke uvæsentlig Del af det fremflødende Tømmerkvantum, idet man tør gaa ud fra, at der for at fremstille 1 Ton raa Træmasse udfordres 1 Tylvt 16 à 18 Fod ca. 7" Top af god fast Gran.

De Vilkaar, hvorunder denne for Landet vigtige og naturlige Industri har arbeidet, have ogsaa været i stadig Nedgang, idet Priserne nu, væsentlig ved en selv det stadigt stigende Forbrug overskridende Produktion, maa antages at have naaet et Minimum, hvorunder Landets mindre fordelagtigt beliggende Sliberier neppe kunne arbeide. Imidlertid har dog en væsentlig Fremgang i teknisk Henseende, større praktisk Erfaring, lavere Arbejdspriser og udviklet

Dampskibsforbindelse med Udlandet hidtil tilladt Amtets Sliberier at betale sit Raamateriale med Priser, som anden Forædling af Træ umuligt kunde bære. Træmasseindustrien byder desuden Skoveierne anden Fordel af største Betydning, idet den baade skaffer dem af med den for Barskovens Reproduktion hinderlige og kvælende Asp, og, hvad mere er, den tilgodegjør saavel den større tilkomne Granskov, der forædlet som vanlig Trælast i Udlandet altid har vanskeligt for at holde sig i Pris, som den smaa forkrøblede Underskov lige ned til ca. 4" Top. Herved sættes den forstandige Skoveier istand til med ganske anden Fordel end til Props, efter eller i Forbindelse med Tømmerhugst, at iværksætte den for frodig Eftervækst og i det hele for al rationel Skovdrift uundværlige Rensningshugst.

Spørges der saa, hvad Indflydelse denne forøgede Afvirkning har havt paa Amtets Skovbestand, bliver Svaret decideret Tilbagegang, især for de større Dimensioners Vedkommende, om end denne i Skiens og Kragerø Flødningsdistrikter ingeniunde er saa langt fremskredet som i de større østlandske Vasdrag. Ligeledes maa befrygtes, at Afvirkningen overskrider den aarlige Reproduktion, om end denne med mindre Dimensioner og dermed forbundet kortere Omløb vil stige i Masseproduktion, især om Almuen i det store kunde og vilde aabne sine Øine for Betydningen af at lette og værne om den tildels ypperlige Gjenvækst, der findes i væsentlige Dele af Amtets skovbærende Areal.

Intet større Arbeide til Flødningens Fremme er udført i Femaaret, men ligesom flere mindre Vasdrag, der hidtil have været ubenyttede, ere bleven tagne i Flødningens Tjeneste, saaledes er det hele østfjeldske Hovedvasdrag med de væsentlige Bielve lagt ind under Hovedbestyrelsen i Skien, og har denne Centralisering vist sig at medføre betydelig Besparelse i Flødningsudgifterne og en større og mere regulær Hurtighed i Arbeidets Fremme.

Den nu besluttede Udførelse af Ulefos—Strengen-Kanalen vil medføre store Forandringer i Flødningen fra det vestfjeldske Telemarken, som derved neppe bliver billigere, men saa vil man til Vederlag kunne paaregne med Sikkerhed til bestemt Tid at faa sig store som smaa Kvanta leveret i fuldkommen uskadt Stand og ved Flaadelægningen befries for alt Tab ved sunken Last, ligesom den saaledes aabnede Baadfærdsel giver Anledning til Vedtrafik, som med Fordel for Skov og Skoveier bør kunne drives af alt det Affald i Skoven, som hidtil kun har forulempet og hindret en rationel Skjøtsel.

4. Jagt og Fiskeri.

Jagten har som Næringsvei ingen væsentlig Betydning for Bamble og Nedre Telemarkens Fogderier. Der fanges vel aarlighaars endel Fugl — væsentlig Storfugl — samt Harer og endel Ræv, Gauper og Bjørne, men denne Jagt foregaar kun leilighedsvis og har derfor, som sagt, liden Betydning. Elgbestanden er i de senere Aar bleven ikke lidet forøget i disse Distrikter.

I Øvre Telemarkens Fogderi derimod og særlig i enkelte Præstegjeld, f. Ex. Rauland og Fyresdal, er Jagten en ikke uvigtig Næringsvei. I Rauland

er det fornemmelig Rypejagten, der kaster noget af sig. Efter Opgave af Lensmanden antages Udbyttet at kunne anslaaes til 300 Tylvter aarlig. Vinteren 1883—84 var Fangsten ualmindelig rig, ca. 8—900 Tylvter. Regnet efter Kr. 4.00 pr. Tylvt — en Pris, der antagelig nu er den almindelige deroppe, vil Bruttoindtægten andrage til ca. 1 200 Kr. pr. Aar. Ogsaa for andre Herreder har Jagten Betydning, men nærmere Opgaver mangle fra disse.

Fiskeriet i Indsøerne og Fjeldvandene efter Ørret har hidtil for Størstedelen været drevet lidet rationelt og har nærmest maattet karakteriseres som Rovfiske. Det foregaar om Høsten, naar Ørreten søger op i Bækkene for at gyde. De almindeligste Redskaber have været Lyster, finmaskede Garn og Stegle (Line).

Udbyttet har været ganske rigt, regnet efter Antal, men Redskaberne have medført, at Fiskens Størrelse Aar for Aar er aftaget. Der har imidlertid hævet sig Røster mod saadant ufornuftigt Fiskeri og i den senere Tid har man paa nogle Steder forsøgt at faa Fædtningsregler istand, f. Ex. Forbud mod Brug af Lyster, Stegle (Line) samt Garn med mindre Maskevidde end 4 cm. mellem Knuderne i vaad Tilstand. Angaaende Udbyttet af Ørretfiskerierne haves ikke Opgave uden fra Rauland, hvor det til Salg opfiskede Kvantum angives at have været ca. 300 B $\overline{W}$ aarlig. Fangsten forment ogsaa her at være gaaet tilbage. Det bemærkes, at Mjøs vandet i Rauland sandsynligvis er Amtets bedste Fiskevand.

I nogle Herreder er der forsøgt med kunstig Udklækning af Rogn, ligesom der i nogle Indsøer, saaledes Tinsjøen og Nordsjø, er sluppet flere Tusinder Yngel, der for Størstedelen er hentet fra Udklækningsanlæg ved Randsfjorden. I et Fjeldvand i Tinn er der gjort Forsøg med Slipning af Lakseyngel, der skal trives godt og efter Sigende blive baade federe og mere vel-smagende end Ørreten. Laksefiskeriet i Skienselven antages at være uforandret.

Fisket paa Bamble Fogderis Kyst af Laks og Sjørret har aarligaars givet et Udbytte af ca. 13 000 Kg., Prisen har varieret fra Kr. 1.50 til Kr. 1.75 pr. Kg.

Makrelfiskeriet har i Femaaret været nogenlunde jævnt. Udbyttet var i Periodens sidste Aar daarligt, men i de foregaaende Aar var det middels og i et Aar særdeles godt. Fisket er drevet mest med Garn, men ogsaa som Notfiske af Fiskere fra Brevik, Stathelle, Langesund og Kragerø samt fra de ved Kysten liggende Dele af Bamble og Sandøkedal. Det meste Fiske er foregaaet fra Midten af Mai til Midten af Juli. Senere udover Sommeren og Høsten er der fisket lidet. Prisen har været forskjellig, fra 13 til 30 Kr. pr. 100 Stkr.

I de sidste Aar af Perioden indtraf der paa Strækningen fra Fredriksværn i Jarlsberg og Laurviks Amt til Omegnen af Kragerø et ganske rigt Sildefiske. Det første Aar var man aldeles uforberedt paa en saadan Fangst, hvorfor Udbyttet blev lidet. Men de følgende Aar blev Udrustningen bedre og, efterhvert som den blev mere fuldkommen og den til sammes Tilveiebringelse stiftede Gjæld blev betalt, bragte det Distriktet adskillig Indtægt. Efter de i 1885 modtagne Opgaver antages den samlede Værdi for dette Aar at kunne anslaaes

til 7—9000 Kr. Silden blev for Størstedelen exporteret i Borsyre til England. En Del solgtes i Byerne i fersk Tilstand.

Hummerfisket antages at have givet et Udbytte af ca. 12 000 Kr. aarlig.

Forøvrigt fiskes Torsk, Kveite, Hvitting og Kolje, hvoraf en Del er solgt til Fiskekvaser fra Kristiania og en Del ført til Byerne i Amtet.

5. Forskjellige økonomiske Forhold.

Søfart. Bygning af nye Træskibe — noget Etablissement for Jernskibsbyggeri findes ikke i Amtet — har, som det fremgaar af nedenstaaende Op-gaver, i Femaarsperioden været meget ubetydelig og i stadig Tilbagegang. I 1881 og 82 havde man endnu noget tilbage af tidligere gunstige Forhold og Fragterne stillede sig endnu paa forskjellige Farvande saaledes, at Seilskibene kunde have rimeligt Udbytte af sin Fart. Som Følge heraf mærkedes i disse Aar ingen synderlig Nedgang i Skibsbyggeri, og der indkjøbtes fremdeles fra Udlandet flere tildels større Skibe.

I 1883, 84 og 85 forværredes efterhaanden Stillingen. Dampskibenes Antal forøgedes ganske overordentlig og begyndte mere og mere at trænge Seilskibene bort fra Ruter, som de hidtil jævnlig havde befaret. Navnlig gjælder dette New York, hvorpaa Skibe fra Kragerø endnu i Begyndelsen af Peri-oden havde betydelig Fart, der imidlertid ved Slutningen af samme kunde siges omtrent at være ophørt. Det samme gjælder tildels Bomuldsfarten. Værre endnu var det, at Fragterne stadigt gik lavere og lavere, indtil de endelig i 1885 naaede et Lavmaal, som gjorde det nødvendigt for Skibsrederne ved hver Fragtslutning at tage nøie under Overveielse, om virkelig noget Over-skud kunde ventes, eller om det ikke var bedre aldeles at ophøre med Farten. Dette gjaldt ikke blot den oversøiske men ogsaa den kortere Fart paa Nordsøen.

For at give et Begreb om Fragtfaldet, kan det maaske have sin Interesse at notere, at Fragten fra Østersøen til Nordfrankrige, der i 1883 betaltes med 50 frcs. pr. St. Petersburg Standard, i 1885 var gaaet ned til 30 à 32. Fra Pitchpine-Havnene betaltes 120 Shill. pr. Petb. Std, i 1885 blev der budt 80—85.

Grunden til disse for Skibsbedriften næsten fortvivlede Forhold var, som sædvanligt ved saadanne Perioder, for en stor Del Overproduktion af Skibsrum. Som medvirkende Faktor kom dog ogsaa den stagnerende og tildels synkende Omsætning paa Verdensmarkedet.

Nybyggede Træseilskibe i Femaaret 1881—85:

Aar.	Langesunds-fjorden.		Kragerø og Omegn.	
1881	5 Stkr.	2 388 Reg.-Ton.	6 Stkr.	1 090 Reg.-Ton.
1882	1 Stk.	603 - -	5 -	1 523 - -
1883			3 -	644 - -
1884	2 Stkr.	1 144 - -	3 -	1 002 - -
1885			2 -	602 - -

Medens Antallet af nybyggede Skibe saaledes stadigt er gaaet nedad, har derimod Registertonnagen af Handelsflaaden holdt sig mærkelig godt oppe og er tildels endog forøget, især for Dampskibenes Vedkommende.

Opgave over Registertonnagen af den i Byerne hjemmehørende Handelsflaade ved Udgangen af hvert Aar i Femaarsperioden 1881—1885:

Tolddistrikt.	Aar.	Seilskibe.	Dampskibe.
Skien	1881	14 595 Reg.-Ton.	498 Reg.-Ton.
	1882	15 555 - -	697 - -
	1883	16 406 - -	738 - -
	1884	16 541 - -	738 - -
	1885	16 014 - -	719 - -
Porsgrund	1881	36 440 - -	1 033 - -
	1882	32 533 - -	1 033 - -
	1883	30 288 - -	171 - -
	1884	32 277 - -	1 674 - -
	1885	36 912 - -	2 688 - -
Brevik	1881	11 187 - -	115 - -
	1882	10 961 - -	454 - -
	1883	11 207 - -	737 - -
	1884	11 368 - -	737 - -
	1885	11 767 - -	338 - -
Langesund	1881	8 933 - -	
	1882	8 786 - -	
	1883	8 404 - -	
	1884	9 236 - -	
	1885	9 416 - -	
Kragerø	1881	56 713 - -	330 - -
	1882	55 241 - -	346 - -
	1883	56 106 - -	348 - -
	1884	58 060 - -	943 - -
	1885	56 183 - -	1 246 - -

Istrafiken har under Perioden havt et Kronaar (1882), et godt Aar (1884), to daarligere (1881 og 1883) og et yderst daarligt (1885).

I 1881, da Fragterne til Ishavnene endnu stode nogenlunde paa samme Høide som før, opnaaedes der som Regel Priser for Is leveret fra Skibsborde i de udenlandske Havne, hvorefter der kunde beregnes et Bruttoudbytte af ca. 2 sh. 6 d à 3 sh. for Vaarskibning, ca. 4 sh. for Is leveret for Oplag — alt pr. Ton deadweight — Priser, der vistnok vare lavere, end hvad man tidligere var vant til, men som dog gav et beregneligt Overskud.

Vinteren mellem 1881 og 82 var overordentlig mild i Udlandet. Medens man der i Regelen kan paaregne adskillig Indsamling af „native“ (∅: i Udlandet frosset naturligt) Is, var dette i nævnte Tidsrum ei Tilfældet og, da den kunstige Is endda ei i nogen betragtelig Grad havde faaet Udbredelse, begyndte Efterspørgselen efter norsk Is at stige stærkt allerede fra Vaaren af. Priserne

stege selvfølgelig i Forhold og naaede efterhaanden en Høide, som vel aldrig før. Der betaltes om Sommeren villig 30 sh. pr. Register-Ton, leveret i England — ja, en enkelt Ladning fra Kragerø betaltes med 60 — seksti — Shilling leveret i irsk Havn. Da det imidlertid henimod Høsten viste sig, at Beholdningerne af norsk Is vare større end paaregnet, begyndte Priserne igjen at falde. Forholdene stillede sig mindre gunstige under Løbet af Vinteren og i 1883 havde man omtrent en Gjentakelse af 1881.

En stor Mængde Isbrug vare i Mellemtiden blevne anlagte i Byernes Omegn; næsten overalt, hvor dertil var Anledning, blev Vand opdæmmet og Ishuse byggede. I 1884 havde man Fordelen af mild Vinter i Nordtyskland og der exporteredes om Vaaren fra Kragerø Toldsted en Masse Ladninger til østersøiske Havne — hovedsagelig skede dette ved større udenlandske Dampskibe, saa Byens Seilskibe ingen Fordel fik af denne Trafik. Resten af Aaret var mindre heldigt, omend det betydelige Fald i Fragterne gav Isexportørerne større Fordel, end de under almindelige Noteringer vilde have erholdt.

I indeværende Aar ere Priserne stadigt gaaede nedover. Konkurrence mellem Exportørerne indbyrdes og med den kunstige Is, der nu kan fremstilles i udmærket Kvalitet og til en Pris af ca. 14 à 15 sh. pr. Register-Ton, trykker i overvældende Grad Markedet — der opnaaes for Tiden neppe mere end 12 frcs. pr. Ton d. w. i Ostende og 10 sh. i London, og saaledes har omtrent Stillingen været det hele Aar. Noget Udbytte af saadanne Priser kan ei opnaaes.

Nordsjø-Skien-Kanalens Beholdning udgjorde den 31te December 1885 Kr. 19 397.91.

Afgiften for Benyttelsen af Sluserne ved Løveid og Skien udgjorde:

i 1881	Kr. 32 669.16
- 1882	- 38 356.61
- 1883	- 39 337.78
- 1884	- 37 844.68
- 1885	- 35 608.82

I Femaaret have følgende Kvanta af Kornvarer og Poteter passeret Sluserne ved Løveid:

i 1881	42 757.5 Hl.
- 1882	51 739.0 -
- 1883	65 118.8 -
- 1884	52 428.4 -
- 1885	59 836.9 -

Jernmaltrafikken, der indstilledes i 1876, blev atter optaget i 1883. Transporten gennem Kanalen udgjorde:

i 1883	1 641 600 Kg.
- 1884	1 334 400 -
- 1885	240 000 . -

Øltransporten gennem Kanalen til Telemarken:

i 1881	1 146.5	Hl.
- 1882	1 515.0	-
- 1883	1 620.0	-
- 1884	1 919.7	-
- 1885	1 641.2	-

Brændevintransporten:

i 1881	954.0	Hl.
- 1882	1 283.7	-
- 1883	1 116.2	-
- 1884	1 135.1	-
- 1885	894.7	-

Ædruelighedstilstanden har fremdeles været i Bedring. De mindre gode økonomiske Forhold, voksende Oplysning og Sædelighedsfølelse, samt i de sidste Aar Totalafholdsforeningerne og tildels Goodtemplarordenen har tilsammen virket til, at Øl- og Brændevinsdrik er betydeligt indskrænket. Omsat til Flasker vil det gennem Kanalen transporterede Kvantum Øl blive omtrent 721 199 Fl. for hele Femaaret. I 1876—80 løb dette Tal op til 882 434 Fl., altsaa 161 235 Flasker mere end i det sidst forløbne Femaar. Herved maa imidlertid tages i Betragtning, at en Del Øl tilføres Telemarken over Kongsberg, men da dette var Tilfældet ogsaa tidligere, vil det antagelig ikke have nogen større Betydning.

Folkemængden i Landdistriktet udgjorde ved Periodens Slutning:

Bamble	Fogderi	21 937
Nedre Telemarkens	—	19 595
Øvre Telemarkens	—	24 034
		65 566,

hvilket udgjør 422 Personer mindre end Folketallet ved Begyndelsen af forrige Femaarsperiode. De senere Aars stærke Udvandring har antagelig havt den største Indflydelse paa dette Forhold.

Repartitionsplakaterne udvise en aarlig Udgift for Amtskommunen:

i 1881 Kr. 139 444.89, hvoraf til Veivæsenet Kr. 44 444.89 udl. med Kr. 10 pr. Skyldd.
- 1882 - 153 500 — — - 50 500 - - - 11 - —
- 1883 - 150 500 — — - 46 000 - - - 11 - —
- 1884 - 138 000 — — - 34 000 - - - 6 - —
- 1885 - 136 499 — — - 28 938 - - - 6 - —

I 1884 blev i Henhold til Lov om Landkommunernes Skatter af 15de April 1882 § 57 Kr. 54 599.72 og i 1885 det samme Beløb af de samlede Udgifter udlignet paa Herrederne, for en Halvdel efter Matrikulskylden, for en Fjerdepart efter Folkemængden og for en Fjerdepart efter Amtsformandskabets Skjøn.

De budgetterede aarlige Udgifter til Syge- og Medicinalvæsenet, Vaccination og Jordemoderlønninger have varieret mellem 60 og 70 000 Kr. Antallet

af de for Amtets Regning forpleiede Sindssyge har været i 1880—81: 199, 1881—82: 201, 1882—83: 209, 1883—84: 208, 1884—85: 204.

Ved Periodens Slutning havde 4 Døvtumme et Amtsbidrag af hver Kr. 240 aarlig til Ophold paa Døvtummeskolen i Kristianssand, og 4 aandsvage Gutter et Bidrag af hver Kr. 240 aarlig paa Institutet Lindern og 5 aandsvage Piger et lige stort Beløb til Ophold paa Institutet paa Thorshaug.

Ved Udgangen af 1885 fandtes i Landdistriktet følgende Forsikringsindretninger:

				Forsikringssum for Huse.
Drangedals Brandforsikringsselskab, oprettet 1880			Kr.	531 700 00
Mælums — — — — —	1865	-		229 686.00
Hollens — — — — —	1868	-		220 755.00
Vinje — — — — —	1864	-		551 190.00

Drangedals Assuranceselskab havde desuden for Løsøre en Forsikring af Kr. 29 360.00.

Postvæsenet. Antallet af de under Skiens Postkontor sorterende Postaabnerier udgjorde ved Begyndelsen af Femaaret 1881—85 26 (3: samtlige Postaabnerier i Øvre og Nedre Telemarkens Fogderier med Undtagelse af Bolviks Postaabneri, der henhører til Porsgrunds Postdistrikt). Der oprettedes i Femaaret 9 nye Postaabnerier, saaledes at disses Antal ved Udgangen af 1885 var 35.

Postruternes samlede Længde var ved Begyndelsen af 1881 ca. 467 Km. tillands. Paa Indsøerne i Telemarken befordredes Post med Dampskib en samlet Længde af ca. 20 Mil. Ved Oprettelsen af de ovenfor omhandlede Postaabnerier undergik Postnettet en Udvidelse af ca. 137 Km. Postruterne havde saaledes ved Udgangen af 1885 en Længde af ca. 604 Km.

Fra de under Skiens Postkontor sorterende Postaabnerier afsendtes i 1881 ialt 109 900 Stkr. Breve, i 1885 var Antallet 142 000 Stkr., hvilket udgjør en Stigning af ca. 29.4 Pct. Brevantallet udgjorde for Skiens Bys Vedkommende i de nævnte Aar henholdsvis 141 100 Stkr. og 165 600 Stkr., hvilket svarer til en Stigning af ca. 17.4 Pct. Fra 15de Januar 1885 har der i Skien været offentlig Bypost i Virksomhed. I nævnte Aar befordredes med Byposten 4500 Postforsendelser.

Efterat Jernbanestrækningen Laurvik — Skien i November Maaned 1882 blev aabnet for almindelig Trafik, er Posten bleven forsendt med denne og Overlandsruten Laurvik — Porsgrund — Skien er bleven sløfet.

I Porsgrunds Distrikt blev der i Femaaret oprettet ialt 4 nye Postaabnerier.

Antallet af afsendte Breve beløb sig i Porsgrunds By i 1881 til 83 100 Stkr., i 1885 til 76 300, gennemsnitlig i 1881—85 84 900 Stkr., i de underliggende Postaabnerier 1881 2400 Stkr., 1885 1500 Stkr., gennemsnitlig i 1881—85 1320. — I Antallet af de Breviks Postexpedition underliggende Postaabnerier er ingen Forandring foregaaet i Femaaret. Antallet af afsendte Breve var fra Brevik: i 1881 42 500 Stkr., i 1885 42 300, gennemsnitlig i 1881—85 46 100, fra de underliggende Postaabnerier 35 700 i 1881, 38 800

i 1885, gjennemsnitlig i 1881—85 38 900 Stkr. — I Kragerø Distrikt er oprettet 2 Postaabnerier, nemlig Sandøkedal og Toke. Antallet af de afsendte Breve var i Kragerø i 1881 92 800, i 1885 105 300, gjennemsnitlig i 1881—85 102 600 Stkr., ved underliggende Postaabnerier i 1881 5200, i 1885 14 100, gjennemsnitlig i 1881—85 11 800 Stkr.

Af Aviser udkom der ved Udgangen af 1885: i Skien 3, Porsgrund 2, Brevik 1, Kragerø 2, hvoraf en i Skien 3 Gange ugentlig, de øvrige blot 2 Gange.

Veivæsen. Ved Femaarets Slutning havde Amtet 1 600 Kilometer rodelagt Kjørevei og 183 Kilometer Ridevei, hvis nærmere Beskaffenhed vil erfares af nedenstaaende Oversigt:

For hele Amtet.	Veienes Tilstand.				Hele Veilængden.	Deraf i sidstforløbne Femaar.	
	Slet.	Maadelig.	Antagelig.	God.		Nyanl. Vei.	Omlagt Vei.
Hovedvei	82	181	81	297	641	31	2
Bygdevei	310	274	63	312	959	28	13
Ridevei	79	80	11	13	183	-	-

Vedligeholdelsesarbeidet er i Sandøkedal, Drangedal og paa Veien gennem Hollen og Lunde mellem Ulefos og Strengen ligesom i forrige Femaarsperiode foregaaet ved faste Veivogtere.

Hvad Veivæsenets Tilstand i Femaaret 1881—85 forøvrigt angaar, tillader jeg mig at henvise til omstaaende Opgave:

Opgave over Længden og Tilstanden af Veiene i Bratsbergs Amt ved Udgangen af Aaret 1885.

Herred.	Veienes Tilstand.				Hele Veilængden.	Deraf i sidstforløbne Femaar.	
	Slet.	Maadelig.	Antagelig.	God.		Nyanlagt Vei.	Omlagt Vei.
Sandøkedal.							
a. Hovedvei:							
1. Helle Bro — Sanssouci og Aarø- svingen — Grændsen mod Drangedal . .	-	-	-	21 Km.	21 Km.	-	-
2. Veidelet ved Refshalen — Nedenæs Amtsgrændse	-	8 Km.	-	3 -	11 -	-	-
Tilsammen	-	8 Km.	-	24 Km.	32 Km.	-	-
b. Bygdevei.							
1. Fra Hovedveien ved Tangenmyren — Bar- land	-	-	-	11 Km.	11 Km.	-	-
2. Fra Hovedveien ved Tyvand — Gundaas	-	-	-	3 -	3 -	-	-
3. Fra Hovedveien ved Gjørdemyren — Far- søjbygden	-	2 Km.	-	3 -	5 -	-	-
4. Fra Hovedveien ved Mo — Grændsen mod Drangedal	-	-	4 Km.	-	4 -	-	-
Tilsammen	-	2 Km.	4 Km.	17 Km.	23 Km.	-	-

(Forts. fra frgd. Side.)

Herred.	Veienes Tilstand.				Hele Veilængden.	Deraf i sidstforløbne Femaar.	
	Slet.	Maadelig.	Antagelig.	God.		Nyanlagt Vei.	Omlagt Vei.
Skaatø.							
a. Hovedvei.							
Grændsen mod Bamble — Helle Bro og Sanssouci — Kragerø	-	-	-	9 Km.	9 Km.	-	-
Tilsammen	-	-	-	9 Km.	9 Km.	-	-
b. Bygdevei.							
1. Stabbestad — Nedenæs Amtsgrændse .	-	11 Km.	-	4 Km.	15 Km.	-	-
2. Paa Skaatø	-	-	-	6 -	6 -	-	-
Tilsammen	-	11 Km.	-	10 Km.	21 Km.	-	-
Drangedal.							
a. Hovedvei.							
Grændsen mod Sandøkedal — Aue- stad Bro	-	-	-	50 Km.	50 Km.	22 Km.	-
Tilsammen	-	-	-	50 Km.	50 Km.	22 Km.	-
b. Bygdevei.							
1. Auestad Bro — To samt Holtan Bro — Sneas Veiskille	13 Km.	-	-	-	13 Km.	-	-
2. Præstestranden — Singusdal	-	-	-	22 Km.	22 -	-	-
3. Heldøla Bro paa Hovedveien — Grænd- sen mod Sandøkedal	5 -	-	-	5 -	10 -	-	-
Tilsammen	18 Km.	-	-	27 Km.	45 Km.	-	-

c. Ridevei.							
1. Fra Bygdeveien ved Naas—Grændsen mod Lunde	-	-	11 Km.	-	11 Km.	-	-
2. Fra Hovedveien ved Kaasene—Gautefald	-	-	-	11 Km.	11	-	-
3. Fra Hovedveien ved Grave—Kleppe	-	8 Km.	-	-	8	-	-
Tilsammen	-	8 Km.	11 Km.	11 Km.	30 Km.	-	-
B a m b l e .							
a. Hovedvei.							
1. Stathelle—Grændsen mod Skaatø	14 Km.	-	-	11 Km.	25 Km.	-	-
2. Tangvaldkleven—Gjømle	-	-	-	3	3	-	-
Tilsammen	14 Km.	-	-	14 Km.	28 Km.	-	-
b. Bygdevei.							
1. Fra Hovedveien ved Bamble Kirke—Grændsen mod Solum	20 Km.	-	-	-	20 Km.	-	-
2. Fra Hovedveien ved Græsmyr—Langesund	-	-	-	4 Km.	4	-	-
3. Fra Hovedveien ved Bamble Kirke—Nensetstranden	-	13 Km.	-	-	13	-	-
4. Fra Hovedveien ved Aaby—Finmarkhagen	-	8	-	-	8	-	-
5. Fra Hovedveien ved Fostvet—Rørholtstranden	-	9	-	-	9	-	-
Tilsammen	20 Km.	30 Km.	-	4 Km.	54 Km.	-	-

(Forts. fra frgd. Side.)

Herred.	Veienes Tilstand.				Hele Veilængden.	Deraf i sidstforløbne Femaar.	
	Slet.	Maadelig.	Antagelig.	God.		Nyanlagt Vei.	Omlagt Vei.
Eidanger.							
a. Hovedvei.							
1. Porsgrund—Jarlsberg og Laurviks Amtsgrændse	-	-	-	15 Km.	15 Km.	-	-
2. Fra Vallerlandet—Brevik	-	8 Km.	-	2 -	10 -	-	-
Tilsammen	-	8 Km.	-	17 Km.	25 Km.	-	-
b. Bygdevei.							
1. Fra Hovedveien ved Landgangsbroen—Kjendalen	-	7 Km.	-	-	7 Km.	-	-
2. Fra Hovedveien ved Lillegaarden—Berg	-	5 -	-	-	5 -	-	-
3. Fra Hovedveien ved Præstemoen—Buer	-	7 -	-	-	7 -	-	-
4. Fra Hovedveien ved Ørstvet—Porsgrund og Porsgrund—Herøen	7 Km.	-	3 Km.	-	10 -	-	-
Tilsammen	7 Km.	19 Km.	3 Km.	-	29 Km.	-	-
Gjerpen.							
a. Hovedvei.							
Porsgrund—Skien	-	-	7 Km.	-	7 Km.	-	-
Tilsammen	-	-	7 Km.	-	7 Km.	-	-

b. Bygdevei.

1. Porsgrund—Skilleveien ved Ris	-	3 Km.	-	-	3 Km.	-	-
2. Fra Hovedveien ved Borge—Fløterød .	4 Km.	-	-	-	4 -	-	-
3. Fra Hovedveien ved Ballestad—Skougsrød Grind	-	-	-	3 Km.	3 -	3 Km.	-
4. Fra Hovedveien ved Bratsberg—Rising.	-	-	-	3 -	3 -	-	-
5. Skien—Grændsen mod Slemdal	-	8 -	-	-	8 -	-	-
6. Fra Bygdeveien ved Semb—Borreberg Grind	-	-	2 Km.	-	2 -	-	-
7. Fra Bygdeveien ved Frogner—Sneltvet	-	-	-	2 -	2 -	-	-
8. Fra Bygdeveien ved Bratsberg—Løberg .	2 -	-	-	-	2 -	-	-
9. Skien—Fjeldvandet	-	3 -	-	14 -	17 -	-	-
10. Skien om Fossum—Jønnevald og Stykket Venstøb—Rising	-	-	5 -	5 -	10 -	-	1 Km.
11. Skien—Grændsen mod Solum	4 -	-	-	-	4 -	-	-
12. Lukseffjeld--Bæstul	-	-	-	8 -	8 -	6 Km.	-
Tilsammen	10 Km.	14 Km.	7 Km.	35 Km.	66 Km.	9 Km.	1 Km.
<hr/>							
e. Ridevei.							
1. Fra Fjeldvandets søndre Ende—Lukse- fjeld Bro	-	3 Km.	-	-	3 Km.	-	-
2. Fra Bæstul—Buskeruds Amtsgrense . .	-	5 -	-	-	5 -	-	-
Tilsammen	-	8 Km.	-	-	8 Km.	-	-

(Forts. fra frgd. Side.)

Herred.	Veienes Tilstand.				Hele Veilængden.	Deraf i sidstforløbne Femaar.	
	Slet.	Maadelig.	Antagelig.	God.		Nyanlagt Vei.	Omlagt Vei.
Slemdal.							
a. Bygdevei.							
1. Moholt Værk—Hogstad	-	3 Km.	-	14 Km.	17 Km.	-	2 Km.
2. Fra Bygdeveien ved Sagbroen—Grændsen mod Gjerpen	-	4 -	-	-	4 -	-	-
Tilsammen	-	7 Km.	-	14 Km.	21 Km.	-	2 Km.
b. Ridevei.							
1. Fra Bygdeveien ved Øvrebø—Jarlsberg og Laurviks Amtsgrændse	-	3 Km.	-	-	3 Km.	-	-
2. Fra Bygdeveien ved Hogstad—Vaneboen	-	5 -	-	-	5 -	-	-
Tilsammen	-	8 Km.	-	-	8 Km.	-	-
Solum.							
a. Hovedvei.							
1. Porsgrund—Skien	-	8 Km.	-	-	8 Km.	-	-
2. Skien—Grændsen mod Hollen	-	14 -	2 Km.	-	16 -	-	2 Km.
Tilsammen	-	22 Km.	2 Km.	-	24 Km.	-	2 Km.

b. Bygdevei.							
1. Fra Hovedveien ved Trommedalen— Grinden ved Tørrefindal	-	4 Km.	-	-	4 Km.	-	-
2. Fra Bygdeveien ved Tørrefindal—Grænd- sen mod Bamble	7 Km.	-	-	-	7 -	-	-
3. Fra Bygdeveien ved Vold—	-	9 -	-	2 Km.	11 -	-	2 Km.
{ a. Kongstvet } { b. Fjeldet . }							
4. Fra Hovedveien ved Moen om Solum Kirke—Klovholtstranden	-	6 -	-	-	6 -	-	-
5. Fra Hovedveien ved Bergan—Fjeldvandet	7 -	-	-	-	7 -	-	-
6. Do. Do. —Berganbryggen	-	1 -	-	-	1 -	-	-
7. Grændsen mod Gjerpen—Vasdalen . .	8 -	-	-	-	8 -	-	-
Tilsammen	22 Km.	20 Km.	-	2 Km.	44 Km.	-	2 Km.
Hollen.							
a. Hovedvei.							
1. Grændsen mod Solum—Ulefos	12 Km.	-	-	-	12 Km.	-	-
2. Ulefos—Grændsen mod Lunde	-	-	-	7 Km.	7 -	Er pukstenlagt.	-
3. Ulefos—Grændsen mod Saude	7 -	-	-	-	7 -	-	-
Tilsammen	19 Km.	-	-	7 Km.	26 Km.	-	-
b. Bygdevei.							
Fra Hovedveien ved Sverje Bro—Grænd- sen mod Lunde	7 Km.	-	-	-	7 Km.	-	-
Tilsammen	7 Km.	-	-	-	7 Km.	-	-

(Forts. fra frgd. Side.)

22

Bratsbergs Amt.

Herred.	Veienes Tilstand.				Hele Veilængden.	Deraf i sidstforløbne Femaar.	
	Slet.	Maadelig.	Antagelig.	God.		Nylagt Vei.	Omlagt Vei.
c. Ridevei.							
I Hvalebø: Fra Grændsen mod Saude—Grændsen mod Gjerpen	-	18 Km.	-	-	18 Km.	-	-
Tilsammen	-	18 Km.	-	-	18 Km.	-	-
Lunde.							
a. Hovedvei.							
Grændsen mod Hollen—Strengen	-	-	-	14 Km.	14 Km.	Er pukstenlagt.	
Tilsammen	-	-	-	14 Km.	14 Km.	-	-
b. Bygdevei.							
1. Færgestedet ved Lundefaret—Gr. mod Bø	10 Km.	-	-	-	10 Km.	-	-
2. Do. —Grændsen mod Saude	6 -	-	-	-	6 -	-	-
3. Fra Hovedveien ved Lundefaret—Hægland og Hægland—Grændsen mod Hollen . .	13 -	-	-	-	13 -	-	-
Tilsammen	29 Km.	-	-	-	29 Km.	-	-
c. Ridevei.							
Hægland—Grændsen mod Drangedal . .	-	5 Km.	-	-	5 Km.	-	-
Tilsammen	-	5 Km.	-	-	5 Km.	-	-

B ø.

a. Hovedvei.

Grændsen mod Saude—Grændsen mod Silgjord

9 Km. - 11 Km. - 20 Km. - -

Tilsammen

9 Km. - 11 Km. - 20 Km. - -

b. Bygdevei.

1. Fra Hovedveien ved Kirken—Gr. mod Lunde

- - 4 Km. - 4 Km. - -

2. Veiskillet ved Klokkerstuen—Tveten
Bro . . . . .

4 Km. - - 4 Km. 8 - - -

3. Fra Hovedveien ved Grøteknep—Otterholt
Bro . . . . .

- 3 Km. - - 3 - - -

4. Fra Hovedveien ved Haugen om Manne
Bro—Eriksten samt Stykket til Hvidsand

10 - - 2 - - 12 - - -

5. Veiskillet ved Hangeland—Olsbro . . . .

3 - - - - 3 - - -

6. Otterholt Bro—Aakrogen med Side-
vei til Stoklandsheien og Roemsheien
samt til Olsbro . . . . .

3 - - - 16 Km. 19 - 15 Km. -

7. Veiskillet ved Engen om Belakjøn—
Roem . . . . .

3 - - - - 3 - - -

8. Veiskillet ved Østerlid—Østerlid Gaard

1 - - - - 1 - - -

Tilsammen

24 Km. 3 Km. 6 Km. 20 Km. 53 Km. 15 Km. -

(Forts. fra frgd. Side.)

Herred.	Veienes Tilstand.				Hele Veilængden.	Deraf i sidstforløbne Femaar.	
	Slet.	Maadelig.	Antagelig.	God.		Nyanlagt Vei.	Omlagt Vei.
S a u d e .							
a. Hovedvei.							
1. Grændsen mod Hollen om Søboden— Grændsen mod Bø	6 Km.	-	5 Km.	-	11 Km.	-	-
2. Søboden—Grændsen mod Hiterdal . .	26 -	-	-	-	26 -	-	-
Tilsammen	32 Km.	-	5 Km.	-	37 Km.	-	-
b. Bygdevei.							
1. Fra Hovedveien—Grændsen mod Lunde	-	2 Km.	-	-	2 Km.	-	-
2. Hvidsand Bro paa Grændsen mod Bø— Veiskillet ved Holtan og Stykket fra Hovedveien—Gaarden Gunem.	-	9 -	-	-	9 -	-	-
3. Fra Hovedveien om Næs Kirke—Aslaks- borg	-	-	1 Km.	-	1 -	-	-
4. Fra Hovedveien—Akerhaugen.	-	1 -	-	-	1 -	-	-
5. Fra Hovedveien ved Farvolden—Grændsen mod Hiterdal	9 Km.	-	-	-	9 -	-	-
6. Fra Hovedveien—Øst-Akerhaugen paa Østsiden af Sauerelven	-	11 -	-	-	11 -	-	-
Tilsammen	9 Km.	23 Km.	1 Km.	-	33 Km.	-	-

Hiterdal.							
a. Hovedvei.							
1. Grændsen mod Hjertdal—Skjellerud . . .	-	14 Km.	-	-	14 Km.	-	-
2. Skjellerud—Heibø	-	-	6 Km.	-	6 -	-	-
3. Heibø—Buskeruds Amtsgrændse	-	14 -	-	-	14 -	-	-
4. Vaalemoen—Grændsen mod Saude . . .	8 Km.	-	-	-	8 -	-	-
5. Veidelet ved Ørvella—Grændsen mod Grandsherred	-	5 -	-	-	5 -	-	-
Tilsammen	8 Km.	33 Km.	6 Km.	-	47 Km.	-	-
b. Bygdevei.							
1. Vaalemoen—Mørk	7 Km.	-	-	-	7 Km.	-	6 Km.
2. Yli—Grændsen mod Saude	2 -	-	8 Km.	-	10 -	-	-
3. Semsbro—Tangenbryggen	-	-	3 -	-	3 -	-	-
Tilsammen	9 Km.	-	11 Km.	-	20 Km.	-	6 Km.
Hjertdal.							
a. Hovedvei.							
Grændsen mod Silgjord—Gr. mod Hiterdal	-	22 Km.	3 Km.	-	25 Km.	-	-
Tilsammen	-	22 Km.	3 Km.	-	25 Km.	-	-
b. Bygdevei.							
1. Saulands Kirke—Tudals Kirke	6 Km.	-	-	16 Km.	22 Km.	-	2 Km.
2. Omnæs—Bakken	-	8 Km.	-	-	8 -	-	-
Tilsammen	6 Km.	8 Km.	-	16 Km.	30 Km.	-	2 Km.

(Forts. fra frgd. Side.)

Herred.	Veienes Tilstand.				Hele Veilængden.	Deraf i sidstforløbne Femaar.	
	Slet.	Maadelig.	Antagelig.	God.		Nyanlagt Vei.	Omlagt Vei.
c. Ridevei.							
Bøen—Bondal	14 Km.	-	-	-	14 Km.	-	-
Tilsammen	14 Km.	-	-	-	14 Km.	-	-
Grandsherred.							
a. Hovedvei.							
Bakken—Tinoset	-	14 Km.	-	-	14 Km.	-	-
Tilsammen	-	14 Km.	-	-	14 Km.	-	-
b. Bygdevei.							
1. Nymoen over Bolkesjø—Buskeruds Amts- grændse	-	20 Km.	-	8 Km.	28 Km.	-	-
2. Aastøen—Grændsen mod Tinn	-	25 -	-	-	25 -	-	-
3. Bruflatbro—Rui	-	-	7 Km.	-	7 -	-	-
4. Midgaarden—Fosse	-	-	7 -	-	7 -	-	-
Tilsammen	-	45 Km.	14 Km.	8 Km.	67 Km.	-	-
c. Ridevei.							
Bolkesjø om Helleberg—Midgaarden	-	3 Km.	-	-	3 Km.	-	-
Tilsammen	-	3 Km.	-	-	3 Km.	-	-

Tinn.							
a. Bygdevei.							
1. Vaaer i Vestfjorddalen—Grændsen mod Grandsherred	-	14 Km.	-	27 Km.	41 Km.	-	-
2. Rus Bro—Tessungdalen	-	12 -	-	10 -	22 -	-	-
3. Marum—Gausetdalen	-	14 -	-	8 -	22 -	-	-
4. Præstegaarden—Jøsdal	-	4 -	-	7 -	11 -	-	-
5. Ullern Bro—Husvolddalen	8 Km.	-	-	-	8 -	-	-
	Tilsammen	8 Km.	44 Km.	-	52 Km.	104 Km.	-
Silgjord.							
a. Hovedvei.							
1. Hjertdals Grændse—Hvitesuids Grændse	-	-	-	23 Km.	23 Km.	-	-
2. Grændsen mod Bø—Silgjords Flaabygd	-	17 Km.	-	-	17 -	-	-
	Tilsammen	-	17 Km.	-	23 Km.	40 Km.	-
b. Bygdevei.							
1. Valler--Grændsen mod Bø	5 Km.	6 Km.	-	-	11 Km.	-	-
2. Næsjordet—Hvalsgaard	6 -	-	-	-	6 -	-	-
3. Einarjuvet—Kirkemoen	-	-	-	14 Km.	14 -	-	-
	Tilsammen	11 Km.	6 Km.	-	14 Km.	31 Km.	-
c. Ridevei.							
1. Mandal—Vasen	13 Km.	-	-	-	13 Km.	-	-
2. Kirkemoen—Grændsen mod Rauland . .	19 -	-	-	-	19 -	-	-
3. Sandbrekka—Nordre Lien	4 -	-	-	-	4 -	-	-
	Tilsammen	36 Km.	-	-	-	36 Km.	-

(Forts. fra frgd. Side.)

Herred.	Veienes Tilstand.				Hele Veilængden.	Deraf i sidstforløbne Femaar.	
	Slet.	Maadelig.	Antagelig.	God.		Nyanlagt Vei.	Omlagt Vei.
Hviteseid.							
a. Hovedvei.							
1. Silgjords Grændse—Nissedals Grændse .	-	-	4 Km.	39 Km.	43 Km.	-	-
2. Brunkebergs Kirke—Laardals Grændse .	-	13 Km.	-	-	13 -	-	-
Tilsammen	-	13 Km.	4 Km.	39 Km.	56 Km.	-	-
b. Bygdevei.							
1. Mostue—Dampedalsbro	14 Km.	-	-	-	14 Km.	-	-
2. Dampedalsbro—Apaldstø	-	8 Km.	-	-	8 -	-	-
3. Do. —Holtan	-	-	-	2 Km.	2 -	-	-
4. Eidstøen—Vraalidosen	17 -	-	6 Km.	-	23 -	-	-
5. Haugeland—Kvalset	5 -	-	-	-	5 -	-	-
Tilsammen	36 Km.	8 Km.	6 Km.	2 Km.	52 Km.	-	-
Nissedal.							
a. Hovedvei.							
Grændsen mod Hviteseid—Nedenæs Amts- grændse (Aamli)	-	-	-	50 Km.	50 Km.	-	-
Tilsammen	-	-	-	50 Km.	50 Km.	-	-
b. Bygdevei.							
1. Fjone—Dale	-	11 Km.	-	-	11 Km.	-	-

2. Nybufeta—Drang	12 Km.	-	-	-	12	-	-	-
3. Tvetsund—Nedenæs Amtsgrændse (Gjere- stad)	29 -	-	-	-	29	-	-	-
Tilsammen	41 Km.	11 Km.	-	-	52 Km.	-	-	-
Laardal.								
a. Hovedvei.								
1. Hvitesids Grændse—Vinje Grændse . .	-	22 Km.	-	-	22 Km.	-	-	-
2. Mogen—Triset	-	12 -	-	-	12 -	-	-	-
Tilsammen	-	34 Km.	-	-	34 Km.	-	-	-
b. Bygdevei.								
1. Oftebro—Grændsen mod Rauland . . .	-	-	-	2 Km.	2 Km.	-	-	-
2. Dalen—Eidsborg Kirke	-	-	-	7 -	7 -	-	-	-
Tilsammen	-	-	-	9 Km.	9 Km.	-	-	-
c. Ridevei.								
1. Aalandgli—Føirestøl	-	5 Km.	-	-	5 Km.	-	-	-
2. Eidsborgs Kirke—Mogen	-	10 -	-	-	10 -	-	-	-
3. Do. —Grændsen mod Vinje .	-	7 -	-	-	7 -	-	-	-
Tilsammen	-	22 Km.	-	-	22 Km.	-	-	-

(Forts. fra frgd. Side.)

30

Bratsbergs Amt.

Herred.	Veienes Tilstand.				Hele Veilængden.	Deraf i sidstforløbne Femaar.	
	Slet.	Maadelig.	Antagelig.	God.		Nyanlagt Vei.	Omlagt Vei.
Mo.							
a. Hovedvei.							
Bandakslø—Grændsen mod Fyresdal	-	10 Km.	-	-	10 Km.	-	-
Tilsammen	-	10 Km.	-	-	10 Km.	-	-
b. Bygdevei.							
1. Grændsen mod Vinje—Mo Kirke	4 Km.	4 Km.	-	-	8 Km.	-	-
2. Rekublad—Børteosen	12 -	-	-	-	12 -	-	-
3. Børteosen—Aasland	8 -	-	-	7 Km.	15 -	-	-
4. Fælland—Froland	-	-	-	6 -	6 -	1 Km.	-
5. Aasland—Blekum	11 -	-	-	5 -	16 -	-	-
Tilsammen	35 Km.	4 Km.	-	18 Km.	57 Km.	1 Km.	-
Vinje.							
a. Hovedvei.							
Grændsen mod Laardal—Søndre Bergen- hus Amtsgrændse	-	-	30 Km.	50 Km.	80 Km.	-	-
Tilsammen	-	-	30 Km.	50 Km.	80 Km.	-	-
b. Bygdevei.							
1. Espestøl—Bru	-	19 Km.	-	-	19 Km.	-	-
2. Lofthus—Kostvet	8 Km.	-	-	-	8 -	-	-
Tilsammen	8 Km.	19 Km.	-	-	27 Km.	-	-

Rauland.							
a. Bygdevei.							
Grændsen mod Laardal—Raulands Kirke	10 Km.	-	-	20 Km.	30 Km.	-	-
Tilsammen	10 Km.	-	-	20 Km.	30 Km.	-	-
b. Ridevei.							
Rauland—Ødegaarden	21 Km.	-	-	-	21 Km.	-	-
Tilsammen	21 Km.	-	-	-	21 Km.	-	-
Fyresdal.							
a. Hovedvei.							
Grændsen mod Mo—Fyresdals Kirke	7 Km.	-	13 Km.	-	20 Km.	-	-
Tilsammen	7 Km.	-	13 Km.	-	20 Km.	-	-
b. Bygdevei.							
1. Øiene—Søndre Spokeli	-	-	2 Km.	-	2 Km.	-	-
2. Metvet—Landsmark	-	-	9 -	-	9 -	-	-
3. Fyresdals Kirke—Momerak	-	-	-	7 Km.	7 -	4 Km.	-
4. Snarteland—Brevik	-	-	-	13 -	13 -	-	-
5. Brevik—Nedre Birtedalen	-	-	-	8 -	8 -	-	-
6. Tveten—Store Rui	-	-	-	7 -	7 -	-	-
Tilsammen	-	-	11 Km.	35 Km.	46 Km.	4 Km.	-
c. Ridevei.							
1. Sundsli—Grændsen mod Nissedal	-	7 Km.	-	-	7 Km.	-	-
2. Nedre Birtedalen—Øvre Birtedalen	-	9 -	-	-	9 -	-	-
Tilsammen	-	16 Km.	-	-	16 Km.	-	-

Sparebanker. Ved Udgangen af Aaret 1885 var der i Amtets Landdistrikter ialt 14 Sparebanker, med tilsammen en Formue af Kr. 743 265, Antallet er saaledes ikke forøget i Femaaret. Bankernes Indtægter beløb sig i 1885 til Kr. 315 560 og deres Udgifter til Kr. 288 579. Antallet af Indskydere var ved Udgangen af 1885 7418, hvoraf 2008 med Indskud over 500 Kr. Indskydernes Tilgodehavende beløb sig paa samme Tid til Kr. 5 198 558, hvoraf Kr. 4 549 987 falder paa Indskydere med Tilgodehavende over 500 Kr.

Husfliden antages at befinde sig omtrent paa samme Standpunkt som før. Lidt Fremskridt tør der maaske være gjort. Den bestaar fornemmelig i Forarbeidelse af Husgeraad og Gaardsredskaber, samt Vævning særlig af Vadmel, hvoraf der i enkelte Bygder haves noget til Salg, og endelig i Træskjæreri. Udbyttet af det sidste skal, efter hvad der meddeles, i Vinje antagelig have udgjort ca. 1500 Kr.

I Tinn drives en ikke ubetydelig Fabrikation af Ljaaer. Der skal være omkring 35 Ljaasmede, hvoraf de dygtigste levere mellem 12 og 1500 Stykker aarlig. Mange af dem drive imidlertid Gaardsbrug ved Siden. I Femaaret er forarbeidet omkring 35 000 Stykker til Salg udenfor Præstegjeldet. Største Delen af dem sælges paa Vestlandet, en Del omkring Stavanger, men de fleste i og omkring Bergen. En Del afsættes ogsaa i det vestlige Telemarken samt i Numedal, Hallingdal, Valdernes og flere Steder. Før solgtes ikke saa faa i Grevskaberne, men siden Svenskeljaaerne ere komne i Brug, blive disse paa Grund af den lavere Pris foretrukne, ligesom ogsaa Slaamaskinerne mere og mere have fortrængt Ljaaen fra disse Kanter. — Arbeidslønnen for Smeden antages gjennemsnitlig at kunne ansættes til 20 Øre pr. Stk.

I Laardals Hovedsogn og Eidsborgs Anneks til samme drives der et betydeligt Brynestensbrud. Efter modtagne Meddelelser skal der i sidstnævnte Sogn i Femaaret være produceret 712 778 Stkr., der har givet en Nettoindtægt af ca. 8000 Kr. I Laardals Hovedsogn er der i samme Tidsrum brudt 640 000 Stkr., saa den samlede Produktion for det hele Præstegjeld bliver 1 352 778 Stkr.

B. Byerne.

Kjøbstaden Skien.

Jeg tillader mig at henholde mig til Byfogdens Beretning af 28de Juli 1886, der er saalydende:

„Med Hensyn til Konjunkturerne i Femaaret kan jeg for de fleste af Byens Næringsveie i Et og Alt henholde mig til Byfogdens Femaarsberetning af 31te Marts 1883, dog med Tilføiende, at Fabrikdriften i de sidste fem Aar har faaet en endnu stærkere Udvikling og skaffet Beskjæftigelse for et langt betydeligere Antal Arbeidere — saavel for Voksne som for Børn — saa at Arbeidsløshed ikke har fundet Sted for ordentlige Arbeidere.

At Arbeidsfortjenesten ogsaa i Almindelighed har været god, fremgaar deraf, at mange Arbeidere have seet sig istand til at opføre egne Huse, hvortil de ogsaa stedse i egen velforstaaede Interesse opmuntres og støttes af deres Arbeidsgivere. For Femaaret udgjør Antallet af de i den almindelige Brandforsikringsindretning optagne nye Eiendomme 97, hvoraf i 1881: 14, i 1882: 16, i 1883: 26, i 1884: 19 og i 1885: 22. Af disse tilhører den væsentligste Del Arbeidere. Denne stærke Bebyggelse med ca. 14 Pct. Forøgelse i sidste Femaarsperiode har ogsaa havt sin Grund i Byggematerialiernes Prisbillighed. Bebyggelsen staar dog ikke med Hensyn til Antal i Forhold til Indvaanerantallets Forøgelse, nemlig ca. 38 Pct. i sidste Decennium — fra 5465 den 31te Decbr. 1875 til 7538 den 31te Decbr. 1885 — men Husene udnyttes nu ganske anderledes end tidligere til Leieboliger, saa at der ingen Mangel har vist sig paa Leiebekvemmeligheder, hvorved Husleien snarere er gaaet ned end op.

Det i forrige Beretning omhandlede Samlag for Brændevinshandel har, tror jeg, virket velgjørende, skjønt de tiltagende Arrestationer for Drukkenskab tyde paa det modsatte, men disse Arrestationer ramme ikke saameget Byens egne Indvaanere, men væsentlig omvandrende, fremmede Personer, hvoraf et Flertal er Svensker. Arbeiderbefolkningen i Skien fortjener fremdeles i det hele taget det samme gode Skudsmaal for at staa paa et høit sædeligt Standpunkt, saaledes som anført i forrige Femaarsberetning.

De Forhaabninger for Skiens Fremtid, som knyttede sig til Jernbaneanlægget Drammen—Skien, have ikke medført Skuffelse, da den lette Kommunikation med Hovedstaden — Centret for Vareomsætningen — har bidraget til, at Byens Detailhandlere ikke som tidligere have været nødte til at sidde med store Varebeholdninger, idet disse efter Behov hurtig have kunnet kompletteres fra Kristiania. Derfor have ogsaa Byens Detailhandlere gennemsnitlig klaret sig ret godt, uagtet de flaaue Tider for Handel og Næring samt den stærke Konkurrence.

Det i forrige Beretning berørte Spørgsmaal om Bro over Porsgrundselven er med forøget Styrke vakt til Live, men i indeværende Aar har ligesom Amsformandskabet ogsaa Skiens Kommunebestyrelse paa det kraftigste protesteret herimod som et for Skiens og Oplandets Vedkommende ødelæggende Foretagende, hvis Udførelse vilde ikke blot vanskeliggjøre, men endog hindre Søveistrafiken, hvilket i endnu højere Grad maa blive Tilfældet, naar den besluttede Ulefos—Strengen-Kanal bliver aabnet for samme.

Med Hensyn til Byens Skolevæsen bemærkes, at til den højere offentlige Almenskole er knyttet en Forberedelsesskole med 2 Lærerinder og at den forrige Tegneskole er omdannet til teknisk Aftenskole. Frekvensen ved disse Skoler har været i stadigt Tiltagende.

Ved Almuskolen, der nu har 8 Lærere og 7 Lærerinder med aarlig Afønning, Lærerne af indtil Kr. 1500 og Lærerinderne af indtil Kr. 900, er Elevantallet for hvert Aar steget betydeligt i Forhold til Folkemængdens Forøgelse. Den til Almuskolen knyttede Husflidsskole har været godt besøgt og vist meget tilfredsstillende Resultater.

Af nye Foretagender fremhæves, at i sidste Femaarsperiode ere samtlige ved Byens indre Havn beliggende gamle brøstfældige og vanzirende Søboder dels ved Gave af Skiens Sparebank og dels ved Indkjøb for Kommunens Regning, borttagne og deres Tomter planerede og udlagte til offentlig Plads, der i Forbindelse med Pladsen „Mudringen“ og det tilstødende Jernbanetory nu tilsammen danner et ligesaa betydeligt som smukt Areal.

Efter Raseringen af nævnte Søboder er Byen i Femaarsperioden forsynet med nye tidsmæssige Brygger istedetfor de gamle Bolværksbrygger.

Vandværkets Forstærkning med nye 12 à 13" Ledningsrør paa Hovedledningen fra Ulvsvandet ovenfor Fossum Værk er besluttet og allerede under Udførelse. Derved ville ikke alene samtlige i stærkt kuperet Terræn højere beliggende Bydele erholde tilstrækkelig og rigelig Vandforsyning, men Byen vil faa et fortrinligt og effektivt Ildslukningsapparat, der i Forbindelse med en besluttet Omorganisation af Brandvæsenet forhaabentlig vil have en meget fordelagtig Indflydelse paa Nedsættelsen af Brandkontingenten, hvilken nu kun udgjør 8½ Pct. Sluttelig meddeles følgende Opgave over den Indtægt og Formue, hvorefter Byskatten (i de 3 første Aar By- og Fattigskat) har været udlignet:

i 1881	Indtægt	Kr. 1 058 827,	Formue	Kr. 8 158 200
- 1882	—	- 1 137 746	—	- 8 098 700
- 1883	—	- 1 132 272	—	- 8 252 800
- 1884	—	- 2 038 500	—	- 7 909 500
- 1885	—	- 2 098 400	—	- 8 618 900.“

Kjøbstaden Porsgrund.

Jeg tillader mig at henvise til Byfogdens Beretning af 24de Mai 1886, der er saalydende:

„Af Byens vigtigere Næringsveie har Skibsfarten givet endnu mindre Udbytte end i forrige Periode. Saagodtsom alle Fragter have været stadig

synkende og ere i 1885 komne saa lavt, at der maa have været et ualmindelig Held for i dette Aar at have erhvervet endog en ubetydelig Fortjeneste. Den Krise, hvorunder Skibsfarten lider, rammer haardest de lavt klassificerede Skibe, der ere henviste til den almindelige Trælastfart; de bedre Skibe, som ere skikkede for de længere Farvande, have idetmindste i de første Aar af Femaaret havt en bedre og for enkeltes Vedkommende endog upaaklagelig Fortjeneste. Lastedampskibene (hvoraf Stedet nu har 3) have ogsaa i de senere Aar kastet sig ind i Trælastexporten herfra, og da de som Regel seile for endnu billigere Fragt end Seilskibene, har den derved opstaaede Konkurrence end yderligere bidraget til at trykke Fragterne ned.

Fragternes stadige og vedvarende nedadgaaende Tendents har selvfølgelig ogsaa bidraget til at forringe Skibsværdierne, og dette viser sig blandt andet i de stedse lavere Taxter, som Besigtelsesvæsenet har sat paa de nu assurerede Skibe. Disses Salgsværdi — især for de lavere Klassers Vedkommende — staar i de senere Aar i et meget uheldigt Forhold til Assuranceværdierne; thi medens det i Begyndelsen af Syttiaarene af og til kunde hænde, at et Skib opnaaede en høiere Salgspris end Assurancetaxten, have de i de senere Aar effektuerede Salg vist netop det modsatte Resultat: hvad der er solgt er skeet til en Pris langt under Taxten. Dette Forhold maa naturligvis i høi Grad influere paa dem, som udelukkende eller i væsentligt Mon have sin Formue i Skibe. Naar Femaaret betragtes i sin Helhed, maa det vel antages, at Skibsfarten gjennemsnitlig endnu har bragt Udbytte, om end betydeligt mindre end i forrige Femaar, men vedblive de daarlige Tider og Fragterne vedvarende synke, som 1886 bebuder, ser det misligt ud for Stedets Skibsfart.

En Følge af Skibsfartens daarlige Tider er, at Skibsbyggeriet, som i forrige Femaarsperiode allerede viste betydelig Tilbagegang, nu i endnu høiere Grad er indskrænket.

I Femaaret er bygget følgende Skibe:

i Aaret 1881:

Skib Palander	dr. 394.62	Reg.-Ton
Dampskib Lillegut	- 3.55	—
Skib Dione	- 764.39	—

- Aaret 1882:

Skib Carmel (bygget paa Moldhaugen i Porsgrunds Tolddistrikt, solgt til Stavanger)	- 603.93	—
---	----------	---

- Aaret 1883:

Intet.

- Aaret 1884:

Skib Defensor	- 870.98	—
Skonnertskib Frier	- 274.96	—

- Aaret 1885:

Intet.

De daarlige Konjunkturer, Skibsværdiernes Synken og Skibsbyggeriets Nedgang har ogsaa bevirket en Tilbagegang i Forsikringsvirksom-

hedens Omfang. Ialmindelighed have de gjensidige Skibsassuranceforeningers Præmier ikke været tilstrækkelige til at dække Tabene, og i enkelte Aar har dette udkrævet større Tilskud til de ordinære Præmier. De Assuranceforeninger, som have sine Hovedkontorer her i Byen — Første norske Assuranceforening, Norske Lloyd og Reform (sidstnævnte med tildels Selvassurance) — have derfor i Femaaret havt en vanskelig Tid at virke i. Det paa Aktier grundlagte Søforsikringsselskab i Porsgrund har, ihvorvel det ogsaa har været uheldigt i enkelte Aar, i det hele givet et tilfredsstillende Overskud. Ogsaa for dette Selskabs Vedkommende har Virksomhedens Omfang været i betydelig Nedgang, hvilket maa tilskrives ikke alene den indskrænkede Skibsfart, men ogsaa den tiltagende Konkurrence af udenlandske Søforsikringsselskaber.

Trælastbedrift. I Porsgrunds Tolddistrikt findes 8 Sagbrug, deraf indenfor Byens Grændser 4; af de sidstnævnte var ved Aaret 1885's Udgang 2 i Virksomhed; fra November 1885 er et Høvleri forenet med et af disse.

Porsgrunds vigtigste Trælastexport er Minetømmer, Kuleskarp (Bjælker) og Telegrafpoler; endvidere udføres ogsaa Props, Birkestav og for en mindre Del Battens, Planker, Stav af Naaleved, høvlet Last (fra Lahelle) og uhøvlede Bord (til Danmark).

Salgspriserne have været stadigt faldende, for enkelte Artikler endog betydeligt, f. Ex. Telegrafpoler og Birkestav; jeg har havt Anledning til sammenligne Kontrakter afsluttede i 1881 og i 1885, og udvise disse en Nedgang i Priserne for Telegrafpoler og Kuleskarp af ca. 20 Pct., Props 15 Pct. og Minetømmer 12 Pct.

Vistnok have paa den anden Side Indkjøbspriserne været lavere, men neppe i Forhold til Salgspriserne, og tillige have de billige Fragter hjulpet noget, men Resultatet for Trælastbedriftens Vedkommende i nærværende Femaar maa alligevel vistnok siges at være daarligere end i forrige Periode. Trælastexporten foregaar væsentlig i norske Seilfartøier.

Isexporten fra Porsgrunds Tolddistrikt har været betydelig, i 1881: 21 174 Ton, i 1882: 24 298, i 1883: 14 245, i 1884: 33 665 og i 1885: 18 500.

Da samtlige Isanlæg ere beliggende udenfor Byens Grændser (kun for 1 Anlæg er Ishuse opførte her i Byen), skaffer Isbedriften kun lidet Arbeide for Byens Indvaanere, men er derimod af stor Betydning for de omkring Porsgrundselven liggende Landdistrikters Arbeiderbefolkning. De i Porsgrund boende Skibsredere have Anledning til at anvende sine Skibe ogsaa i denne Fart, dog ikke i den Udstrækning, som Udskibningens Størrelse skulde formode, idet Distriktet ligger mere end almindelig til for Fritombord-Salg, væsentlig til Fiskepladsene i England, hvorfra Kjøberne gjerne sende egne Skibe til Afhentelse af den købte Is. Da 9 Isanlæg ligge indenfor Byens Havneterritorium, har Byen ikke saa liden Skatteindtægt af Udskibningsvirksomheden.

Af Femaaret vare 1881 og 1885 ualmindelig slette Aar, 1883 et godt, 1884 et meget godt og 1882 et ualmindelig godt Aar, hvad Isbedriften angaar. Isen er underkastet betydelige Prisfluktuationer, væsentlig en Følge af Udlan-

dets Klimatforhold; saaledes vare Vintrene 1881—82 og 1883—84 ualmindelig milde, og tiltrængte som Følge heraf ogsaa Tyskland en Masse Is. Forøvrigt benytttes her i Distriktet meget faste Kontrakter (for flere Aar), hvorved jævne og stabilere Priser erholdes. Den herfra exporterede Is gaar væsentlig til England og Holland og for en mindre Del til Frankrig; Høsten 1885 gjordes Forsøg med en Ladning Is til Ægypten, men dette faldt neppe heldigt ud.

Fabrikvirksomheden har i Femaaret tiltaget, og er der Udsigt til, at Byens bekvemt beliggende og udstrakte Tomter mer og mer ville anvendes hertil. Af nye Fabriker skal jeg nævne Gjørffabrik, Bryne- og Slibestensfabrik og Trætøffelfabrik. I 1885 stiftedes et Aktieselskab til Anlæg af Porcellænfabrik, som nu er under Opførelse.

Den direkte Import til Byen er høist ubetydelig, naar undtages Kul.

Jernbanen mellem Drammen og Skien aabnedes sidst i November 1882; til denne Jernbane ydede Porsgrund By Kr. 153 300 og Private Kr. 91 800 — i Forhold til Byens Størrelse et meget betydeligt Bidrag. Jernbanen har ikke skaffet Byen noget nyt eller større Opland, og endel Trælast gaar Byen forbi paa Grund af den uheldige Ordning med Vandtomt; et Sidespor fører vistnok ned til Porsgrundselven, men som Vandtomt haves kun en mindre Del af Dampskibsbryggen, som Kommunen har overladt. Fra enkelte Hold, navnlig fra Byens Detailhandlere og Haandværkere, fremholdes det, at Jernbanen er til Skade derved, at Færdselen paa Grund af den lettere Kommunikation drages fra den mindre By til den større, hvor der er større Udvalg af Salgs-gjenstande; ligesaa fremholdes, at Færdselen fra Landdistrikterne gaar til den større By paa den mindres Bekostning. Paa den anden Side er det en utvivlsom Fordel for den store Mængde af Befolkningen, at den paa en lettere og billigere og hurtigere Maade bringes i Berøring med Udenverdenen og de større Samfund, og at Konkurrencen ogsaa her faar Lov til at virke til Gavn for alle Parter. At Jernbanen har bidraget til at udvikle Fabrikdriften og er nødvendig for denne, er utvivlsomt, og har specielt vist sig i sidste Vinter, da Ishindringer vanskeliggjorde og spærrede Søveien. Den hurtigere og regelmæssigere og hyppigere Postgang, som man ved Jernbanen har faaet, er ogsaa af Vigtighed. Det maa ogsaa tages i Betragtning, at Jernbanen hidtil har virket under stadigt nedadgaaende Konjunkturer i Handel og Skibsfart. Under bedre og livligere Forhold vil Jernbanens Nytte for Porsgrund uden Tvivl tilfulde komme til at vise sig.

Af Byens 2de Bankinstituter — Porsgrunds Sparebank og Porsgrunds Sparekasse — ophørte den sidstnævnte i 1885; ved privat Administration afvikledes dens Affærer med 60 Pct. Udbetaling af Aktiekapitalen. Porsgrunds Sparebank, der tilhører Kommunen, virker fremdeles og gavnligt.

Arbejds-klassens Fortjeneste har vistnok i denne Periode været mindre; egentlig Arbejds-løshed — idetmindste ikke i nogen større Grad eller for længere Tid — har der ikke hersket her; Priserne paa Levnetsmidler have været tildels betydeligt lavere.

Af Konkurser har der i Femaaret været 19, deraf kun 1 eller 2 betydeligere.

Hvad Forbrydelser, Usædelighed og Drukkenskab betræffer, maa Tilstanden siges at have været god.

Byens Folkemængde har ikke siden sidste Folketælling tiltaget i nogen videre Grad. Byens Grændser ere ikke udvidede. Af nye Huse er i Femaaret opført 37. Bygningernes Forsikringssum og Kontingent udgjorde:

for 1ste Halvaar 1881	Kr. 2 570 480	og	Kr. 5502.84
- 2det — 1885	- 3 060 860	- -	6169.86.

By- og Fattigskat (i Aarene 1884 og 1885 samlet Byskat) er i Femaaret udlignet efter:

1881 Formue	Kr. 5 475 300,	Indtægt	Kr. 841 360
1882 — -	5 581 900	— -	912 766
1883 — -	5 469 550	— -	944 224
1884 — -	5 616 100	— -	805 085
1885 — -	5 969 100	— -	821 465.

Saa vel hvad Formue som Indtægt angaar, maa det tages i Betragtning, at en ikke liden Del af Formuen bestaar i Skibe og Skibsparter, der ere opførte med Assurancetaxter (se foranstaaende Bemærkninger), og at Indtægten heraf er beregnet høiere, end den for Tiden virkelig er.

Byens Gjæld udgjorde ved Udgangen af Aaret 1885 omtr. Kr. 450 000. En større Del af denne Gjæld har Byen paadraget sig i sidste Femaar ved Bidraget til Jernbanen, Restauration af Raadhuset og Opførelse af store og tidsmæssige Middel- og Almuskolebygninger.“

Kjøbstaden Brevik.

Jeg tillader mig at henvise til Byfogdens Beretning af 23de Juli 1887, der er saalydende:

„Denne Bys væsentligste Næringsveie have i Femaarsperioden ligesom tidligere været Skibsfart, Trællast- og Isexport.

De mislige Konjunkturer, hvorunder de to førstnævnte Næringer hele vort Land over lige siden Periodens Begyndelse have havt at arbeide, have selvfølgelig ogsaa gjort sig gjældende her.

Stedets Tonnage er i Femaarsperioden vistnok gaaet noget op; men Fragterne have været stadigt og jævnt nedadgaaende. I 1881 og 1882 var Udbyttet endnu nogenlunde rimeligt; men senere har det neppe oversteget synderlig hvad der er medgaaet til Bestridelse af Assurance og almindelig Vedligeholdelse.

En væsentlig Følge af denne Nedgang i Udbyttet har været en saa stærk Synken af Fartøiernes Værdi, at denne ved Periodens Udgang knapt nok

kunde ansættes til det Halve af hvad den antoges at udgjøre ved dens Begyndelse.

Hyrerne gik ogsaa i Løbet af Femaarsperioden endel ned, men dog ikke paa langt nær i samme Forhold som Udbyttet for Rederierne. Medens almindelig Matroslyre i Periodens første Aar dreiede sig om 50 Kr. maanedlig, udgjorde den i 1885 42 à 43 Kr. maanedlig foruden Kosten. At Hyrerne have holdt sig saavidt oppe, skriver sig for nogen Del derfra, at Stedet selv ikke har Folk nok til fuld Bemanding af dets Seilflaade og at Mandskaber derfor ofte maa forhyres fra andre Steder.

De allerfleste af Stedets Fartøier have været anbragte i Træl- og Is-traderne, fornemmelig paa England og Irland.

Medens Trælasthan- delen, hvad Omsætningens Størrelse angaar, hele Femaarsperioden igjennem holdt sig temmelig uforandret, vare Priserne stadig nedadgaaende, udenat Bedriften dog i nogen Del af Perioden har bragt ligefrem Tab.

Af de ca. 13 000 Reg.-Ton, som antagelig gjennemsnitlig aarlig blev expederet over dette Toldsted, har omtrent Halvparten været udført her fra Stedet.

Den udskibede Last har ligesom tidligere væsentlig bestaaet af Mine-tømmer for England og Skotland. Mod Periodens Slutning udførtes dog noget mere af skaaren Last end tidligere, efterat der i 1883 var opført en Damp- sag, der aarlig sysselsætter 12 à 15 Mand.

Isexporten har i Femaarsperioden spillet en ganske betydelig Rolle i Stedets Økonomi. Den aarlige Export fra Etablissementer tilhørende Byens Indvaanere eller for disses Regning har udgjort ca. 18 500 Reg.-Ton. Produktionen er i Periodens Løb forøget med ca. 4500 Ton.

Medens Tilvirkningsudgifterne kunne ansættes til gjennemsnitlig Kr. 1.15 pr. Reg.-Ton, have gjennemsnitlig Priserne for Salg paa Stedet f. o. B. udgjort pr. Ton:

i 1881	Kr.	3.40
- 1882	-	10.00 à Kr. 12.00
- 1883	-	2.00 à - 3.00
- 1884	-	7.00
- 1885	-	4.00

Sættes Gjennemsnitsprisen for Femaarsperioden til Kr. 5.60, vil altsaa den beregnede Produktion 18 500 Ton have givet Stedet en gjennemsnitlig aarlig Indtægt af Kr. 140 200. Tilvirkningen af det anførte Kvantum antages at have skaffet Sysselsættelse for 120 Arbeidere i 3 Maaneder, og da Gjennemsnitsdaglønnen kan regnes til Kr. 2.25, antages Arbeidsfortjenesten at have udgjort Kr. 19 000 à 20 000, foruden hvad der er udbetalt for Hestehold. Denne Indtægt har for Arbeidsklassen været af saameget større Betydning, som den væsentlig falder paa en Tid af Aaret, nemlig paa høieste Vinter, da saagodtsom al Søfart er ophørt og Søfolkene for Størstedelen vilde gaa ledige, hvis de ikke da havde Isarbeidet at tage til.

Ved Siden af Arbeidet med Isens stadige Rensning for Sne samt dens Opsugning og Magazinering, skaffer denne Trafik ogsaa en hel Del forholdsvis særdeles vellønnet Arbeide for de saakaldte „Stuere“ ved Fartøiernes Lastning. Ved dette Arbeide, som for en større Del af Isetablissementerne i Langesundsfjorden besørgeres herfra af Stuerlag, der overtage Lastningen efter Akkord pr. Fartøi, gaar Fortjenesten jævnlig op til omkring Kr. 5.00 daglig pr. Mand, ja i gode Isaar endog til adskilligt mere.

Isexporten saavel herfra som fra de omliggende Distrikter har ogsaa i særdeles væsentlig Grad bidraget til at skaffe Sysselsættelse for Stedets Fartøier. Uden disse Fragter vilde mangfoldige Rederier visselig have seet sig nødsaget til at lægge sine Fartøier op. Istrafiken yder saaledes foruden Varens direkte Salgsindtægt en meget væsentlig Fordel ved det meget betydningsfulde Bidrag, den yder til Skibsfartens Vedligholdelse.

Medens kun ca. 25 af Stedets Indvaanere have havt Fiskeri som sin eneste eller hovedsagelige Næringsvei, har en ikke ubetydelig Del af Befolkningen drevet Fiskeri som Binæring. Særlig gjælder dette de om Vinteren hjemmевærende Søfarende. Fiskeriet foregaar fornemmelig paa Langesundsbugten, og Fisken afsættes til Fiskehandlere i Langesund og Brevik. Gjennemsnitlig kan Indtægten af denne Næringskilde her for Stedet neppe sættes over 500 Kr. aarlig.

I Femaarsperioden har vistnok endel Opbud fundet Sted, men fornemmelig har dog dette rammet mindre Forretninger, hvis Indehavere saagodtsom samtlige have opnaaet Akkord. Det økonomiske Tryk, der i de senere Aar har været følt saa stærkt baade paa Land og i By, har selvfølgelig øvet sin deprimerende Indflydelse paa Stedets Omsætningsforhold. Naar Følgerne heraf imidlertid ikke ere blevne værre, end Tilfældet er, antages dette for en meget væsentlig Del at maatte tilskrives den forsigtige og tarvelige Levemaade, der er den sædvanlige blandt Stedets Næringsdrivende.

Byens tidligere Borgerskole er i 1884 bleven omdannet til en kommunal Middelskole, hvis Budget for 1885 udgjorde Kr. 8506, hvoraf Kommunens direkte Tilskud Kr. 2100, medens Udgifterne til Borgerskolen i 1881 udgjorde Kr. 5630, hvoraf Kommunens direkte Tilskud Kr. 1830.

Udgifterne til Almuskolen, der i 1881 udgjorde Kr. 4267, udgjorde for 1885 Kr. 4686.

Fattigvæsenets Budget er steget fra Kr. 8596, hvoraf udlignet Kr. 4500, i 1881 til Kr. 11 200, hvoraf udlignet Kr. 7100, i 1885.

Fattigbudgettets forholdsvis betydelige Høide og stærke Stigning kan ikke siges at være nogen Følge af trange Tider, da Arbeidsforholdene her paa Stedet i det hele taget maa siges at være forholdsvis gode, hvorimod Grundene fortrinsvis ere at søge deri, at mange Familier ved Ulykker paa Søen ere blevne berøvede sine Forsørgere, hvortil kommer, at Udgifterne til Sindssyges Forpleining fortiden ere forholdsvis meget betydelige.

Udligningen af By- og Fattigskat (i Aarene 1884 og 1885 samlet Byskat) er for Femaarsperioden foregaaet efter følgende Ansættelse af Formue og Indtægt og med efternævnte Beløb:

Aar.	Antal Skat- ydere.	Værdien af be- skattede faste Eiendomme.	Skatbar Formue.	Antagen Indtægt.	Skatbar Indtægt.	Udlignet Skat.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1881 . .	602	1 119 540	1 311 100	-	312 872	26 143
1882 . .	609	1 117 400	1 292 900	567 650	301 391	30 138
1883 . .	587	1 116 430	1 144 800	567 150	313 601	32 545
1884 . .	595	1 125 670	1 144 100	529 600	236 443	30 264
1885 . .	610	1 104 345	1 130 900	526 800	256 883	31 587

Kommunens samlede Budget, der i 1881 udgjorde Kr. 40 340.63, androg for 1885 til Kr. 48 937.70.

Ædrueligheden har utvivlsomt gaaet betydeligt fremad blandt Stedets Befolkning. Byens Samlag for Brændevinshandel havde i 1881 en Omsætning af 15 137 Liter Brændevin og 16 958 Fl. Øl, medens den i 1885 udgjorde 12 698 Liter Brændevin og 20 240 Fl. Øl.

Til Fremme af Ædrueligheden er virket ved en Totalafholdsforening (Good Templars), hvis Medlemsantal fra 1881 til 1885 gik op fra 37 til 48 Medlemmer.

Forøvrigt tillader man sig at henvise til de tidligere afgivne schematiske Tabeller vedkommende Byens Tilstand i Femaarsperioden.

Stedets Folkemængde udgjorde ved Udgangen af 1885 2161 Individuer, idet nogen Tilbagegang er foranlediget ved den temmelig stærke Udvandring fornemmelig til Amerika, som har fundet Sted i de senere Aar.“

Ladestedet Langesund.

Jeg tillader mig at henvise til ovennævnte Beretning fra Byfogden i Brevik:

„De overveiende Næringskilder for Stedet have været Skibsfart og Fiskeri.

Skibsfarten har i Femaarsperioden givet lidet Udbytte for Stedets Redere og for enkelte direkte Tab. Tager man Hensyn til den betydelige Nedgang i Værdi, som har rammet al Skibstonnage i denne Periode, og dertil lægger den virkelige Forringelse, som selve Fartøjerne have undergaaet derved, at de ere blevne ældre, saa er utvivlsomt Skibsredernes Formue gaaet meget tilbage. Tildels ved Forlis af Fartøier, som ikke ere blevne erstattede af andre, er ogsaa Tonnagen svunden ind. Den udgjorde i 1885 3 600 Ton, fordelt paa 20 Fartøier. Af disse havde 16 sit Hjemsted i Langesund, saaledes at deres Disponent boede der.

De der hjemmehørende Fartøier bemandes væsentlig med Folk fra Stedet. Man kan anslaa den gjennemsnitlige aarlige Fartstid for disse Fartøier til 8 Maaneder, antage, at de tilsammen have trængt en Besætning af 150 Mand, og regne, at hver Mand gjennemsnitlig, indbefattet Kosten, har havt en Hyre af Kr. 55 pr. Maaned eller tilsammen en aarlig Indtægt af 66 000 Kroner.

Hyrerne for de underordnede Mandskaber holdt sig nogenlunde jævnt i hele Perioden; for Førernes Vedkommende ere de derimod gaaede endel ned, eftersom Fragterne aftog, idet disse for en væsentlig Del lønnes med Procenter af Bruttofragten.

En betydelig Indtægtskilde for Stedet har den her forefaldende Reparation af Skibe været. Skibsværfterne vare i Femaaret adskilligt søgte af fremmede Fartøier, deriblandt engelske.

I Begyndelsen af Perioden pleiede gjerne mange fremmede Fartøier at lægge sig i Vinteroplæg der. Adskillige af Stedets Indvaanere fik da Fortjeneste ved at føre Tilsyn med disse Fartøier i Vinterens Løb. Efterhaanden ophørte mere og mere de fremmede Fartøier at tage sit Vinteroplægssted dersteds, og den deraf flydende Fortjeneste aftog følgelig i samme Grad.

Tidligere benyttedes hyppigere „Kjendtmænd“ op Fjorden eller til andre nærliggende Steder. Eftersom Skibenes Fortjeneste blev mindre, søgte de oftere at hjælpe sig uden saadanne. Hermed blev en Indtægtskilde unddraget flere af Stedets Mænd.

I det hele taget aftog i Femaarsperioden Fortjenesten for alle i Skibsfarten Interesserede.

Udelukkende af Fiskeri levede omtrent 20 af Stedets Mænd. Det Fiske, disse hovedsagelig have drevet, er Bakke- eller Linefiske paa Bugten mellem Jomfruland og Brunlanæs. Deres Bedrift kan anslaaes til gennemsnitlig at have givet hver Deltager en aarlig Indtægt af 500 Kroner. Foruden disse have omtrent 50 andre Mænd drevet Fiske som en vigtig Binæring, som gennemsnitlig kan antages at have indbragt hver Deltager omtrent 200 Kr. aarlig. Det er fornemmelig hjemmeværende Søfolk, som have søgt dette Bierhverv.

Naar undtages det som nyt i Femaarsperioden tilkomne Sildefiske har Fiskeribedriften (ogsaa Makrelfisket) staaet paa omtrent samme Standpunkt i hele Perioden, dog med den Forskjel, at med Skibsfartens Nedgang er Fiskeriet blevet mere og mere vigtigt for Befolkningen, og flere og flere have drevet det som Binæring. Der klagedes over, at Fisken aftog i Mængde.

Fiskebedriften har i Femaarsperioden faaet en Tilvækst, idet en tidligere her ukjendt Mængde Sild, stor som Vaarsild og tildels af meget god Kvalitet, stødte under Land i Bugten og tildels i Sundene deromkring. Rigest faldt dette Fiske den første Vinter 1883—84. De af Befolkningen, som deltog deri fra Begyndelsen af, fik i Regelen allerede ved dette ene Fiske Udlægget til de fornødne Redskaber erstattet og tildels Overskud. Imidlertid kom de fleste ikke i Besiddelse af Redskaber, før Silden var aftaget baade i Mængde og Godhed og var falden i Pris.

Næsten hele Stedets mandlige Befolkning deltog i Sildefisket og rustede sig med Garnredskaber og Baade til kommende Vinter. Større Fiskebaade anskaffedes, og de til Linefisket benyttede smaa aabne Baade (Kogger) bleve gjorde mere bære- og sødygtige ved Paasættelsen af Skvæt gange. Vinteren 1884—85 kom imidlertid ikke Silden ind i den Mængde, som foregaaende

Vinter, saa Udlægget til Anskaffelse af Redskaber i Slutningen af Femaarsperioden i Regelen ikke paa langt nær var dækket.

Uagtet saaledes vistnok for de flestes Vedkommende Udlægget til Fiske-redskaber var større end Indtægterne af samme til Femaarets Udgang, saa var det dog for en væsentlig Del den opfiskede Sild, som havde sat Folket istand til at anskaffe sig de Baade og Redskaber til Sildefiske, som de ved Udgangen af Perioden vare i Besiddelse af. De fremmede Opkjøbere, som indfandt sig under Fisket, gave derhos Anledning til noget mere Afsætning for de Handlende paa Stedet. De af Stedets Handlende, som befattede sig med Indkjøb og Export af Sild, tjente formentlig derpaa, foruden at Behandlingen af Silden gav adskillig Fortjeneste. Det er følgelig utvivlsomt, at Sildefisket, for det hele Sted taget under ét, bragte en ikke ubetydelig Indtægt, især da der paa den Tid, Fisket foregik, vilde være lidet eller intet andet at fortjene for en stor Del af Befolkningen, de hjemmeværende Søfolk.

Sildefisket foranledigede, at der blev anskaffet 2 Notbrug. Disse gav dog intet Udbytte i Femaarsperioden.

I Begyndelsen af Femaarsperioden foregik fra Stedet en forholdsvis ikke liden Export af Træl last, som, efter i raa Tilstand at være opkjøbt der, blev tilvirket til Udskibning som Tømmer. Denne Forretning, der skaffede mange af Stedets Folk Arbeide, ophørte efterhaanden næsten ganske, dels fordi den betydeligste Trælasthandler døde, dels paa Grund af uheldige Konjunkturer for denne Bedrift.

Næst Trælasthandelen har Fiske- og Hummerhandelen været den vigtigste Handelsindtægt for Stedet. Denne har været i Hænderne paa nogle faa Opkjøbere, 4 eller 5 Individuer, for hvem den formentlig gjennemsnitlig har givet en aarlig Indtægt af omtrent 1200 Kroner pr. Mand. Desuden falder ved denne Handel ikke ubetydelig Fortjeneste for de Arbeidsfolk, som trænges ved Bedriften. Fisken er bleven forsendt herfra til Kristiania og Skien udelukkende i fersk Tilstand, nedlagt i Is, Hummeren til Danmark og Tyskland, Silden dels i Is, dels i Borsyre og dels saltet, noget direkte til Udlandet, noget til Kristiania og Kristianssand for derfra at udskibes eller, for Kristianas Vedkommende, til Forbrug dersteds. Hele den Indtægt, Stedet i Femaarsperioden havde af Fiske- og Hummerhandelen, kan maaske anslaaes til gjennemsnitlig 10 000 Kroner pr. Aar. Hertil kommer Handelen med Sild i 1884 og 1885.

Den øvrige Handel, som har foregaaet paa Stedet, har fornemmelig væsentlig indskrænket sig til almindelig Butikhandel med Stedets egne Indvaanere. Med de omliggende Bygder har Langesund havt meget liden Omsætning.

Flere Handlende gjorde i Løbet af Femaarsperioden Opbud. De Handlende beklagede sig jævnlig over, at Kjøbmænd andetstedsfra holdt Auktions- og andre Udsalg dersteds, fornemmelig af Manufakturvarer.

Ladestedets Anløb af de rutegaaende Dampskibe har givet det en ikke ubetydelig Indtægt ved den Trafik af Reisende og Transitgoods, disse medføre.

Den aarlige Indtægt, Stedet har havt af Reisende og Omtransport af Varer, kan formentlig anslaaes til omkring 14 000 Kroner.

Skatteligningen viser adskillig Nedgang baade i Formue og Indtægt i Perioden. Saaledes ansattes i:

1881	Formuen til Kr. 1 237 000 og Indtægten til Kr. 460 000
1882	— - - 1 259 000 - — - - 483 000
1883	— - - 1 307 000 - — - - 425 000
1884	— - - 1 176 000 - — - - 365 000
1885	— - - 1 073 000 - — - - 355 000.

Nedgangen i Formue skriver sig formentlig fra Skibenes Aftagen baade i Tonnage og Værdi samt fra, at Stedets mest formuende Indvaaner, med en Formue af 200 000 Kr., fraflyttede Stedet i Slutningen af Perioden. Som nogen Modvægt mod denne Formuesforringelse har det virket, at der i Perioden blev bygget omtrent et halvt Snes Vaaningshuse, tildels af indflyttede Folk.

Nedgangen i Indtægt skriver sig først og fremst fra de ugunstige Tider for Skibsfarten og den Fortjeneste, som dersteds staar i Forbindelse dermed, dernæst fra Ophøret af den omtalte Trælastforretning samt blandt andet for en Del ogsaa fra den nye Skattelov, hvorefter Ladestedet kun erholder Skatten af $\frac{1}{3}$ af Indtægten ved de Udskebninger, som foregaar inden Havnedistriktet, men udenfor Ladestedets Grændser, medens tidligere Skat udlignedes til Ladestedet af hele denne Indtægt.

Ovenstaaende Opgave over den af Skatteligningskommissionen antagne Formue og Indtægt viser dog neppe det rigtige Forhold. Baade Formue og Indtægt aftog i Virkeligheden noget mere; thi Skibenes Værdi sattes til den samme som deres Assurancetaxt, hvilken har været betydeligt højere end deres Værdi i Handel og Vandel, og Indtægten af dem beregnedes efter en vis Skala, uanseet, om de havde tjent eller tabt, en Skala, som passede for almindelig gode. Fragtforhold. Dog er dette Misforhold, hvad Formuen angaar, blevet noget reguleret derved, at før 1884 Indbo, som ingen Indtægt gav, regnedes til Formue, medens i 1884 og senere saadant Indbo ikke er medregnet.

Paa samme Tid som Formuen og Indtægten er noget aftaget, er Befolkningen tiltaget i Antal. Den udgjorde ved Udgangen af 1885 henved 1400 Mennesker. I Femaaret er en Del indflyttede, formentlig omkring 40 Individer, medens antagelig næsten ligesaa mange ere udvandrede.

Kommunebudgettet steg betydeligt i Femaaret og udgjorde saaledes:

i 1881	11 980 Kr.,	hvoraf udlignedes paa Eiendom, Formue og Indtægt	Kr. 7 090
- 1882	13 351	- — — - — — —	- 8 450
- 1883	16 872	- — — - — — —	- 12 472
- 1884	18 010	- — — - — — —	- 12 492
- 1885	18 510	- — — - — — —	- 13 000,

De hovedsagelige budgetmæssige Indtægter have været følgende:

i 1881	Brændevins- og Ølafgift	Kr. 1 000,	Kommunens Huse	800	og Brygge	700
- 1882	—	—	—	1 493,	—	— 800 — 900
- 1883	—	—	—	1 666,	—	— 500 — 900
- 1884	1 200	- 400 =	- 1 600,	—	—	— 1 100 — 900
- 1885	1 333	- 600 =	- 1 933,	—	—	— 1 080 — 1 000.

Budgettets Stigning var for en Del foraarsaget ved Afbetaling paa gammel Kommunegæld, men især ved forøgede Udgifter til Skole- og Fattigvæsen, saaledes:

i 1881	Almuskolen med høiere Afdeling	Kr. 3 770,	Fattigvæsenet	Kr. 2 800
- 1882	2 170	- 1 520 =	- 3 690,	— - 4 281
- 1883	2 550	- 1 520 =	- 4 070,	— - 6 502
- 1884	2 950	- 1 520 =	- 4 470,	— - 5 980
- 1885	2 880	- 1 460 =	- 4 340,	— - 6 300.

Stedets Almuskolebygning er bleven udvidet med 2 Værelser, som tilsammen afgive Plads for omtrent 60 Børn. Lærerkrafterne blev i Slutningen af Perioden forøget med 1 Lærerinde.

Skolebørnenes Antal var i 1885 omtrent 170, fordelt paa 5. Klasser og en høiere Afdeling. 3 Lærere og 1 Lærerinde.

I Femaarsperioden er Torvet blevet endel udvidet og en kostbar Veianlagt derfra til Kirken, alt for Penge udredede af Brændevinssamlaget.

Den betydelige Stigning i Fattigudgifterne, som foran anførte Tal udvise, er for en ikke ringe Del foranlediget ved Trælasthanhandels Ophør i Forbindelse med Drikfældighed. Dette Onde har dog været i væsentlig Grad modvirket ved en ganske fremtrædende religiøs Vækkelse, hvortil Indremissionens Virksomhed paa Stedet i væsentlig Grad har bidraget. Ved Siden af den offentlige har der ogsaa virket en privat Fattigpleie, der visselig har udrettet meget godt ved at bidrage til at holde de Fattiges Selvfølelse oppe og gjøre dem selvhjulpne ved at skaffe dem Arbeide og ved forøvrigt at staa dem bi med Raad og Daad.

Af Foreninger med almennyttigt Formaal fandtes paa Stedet følgende: Sømandsforening, Hedningemissionsforening, Indremissionsforening og endelig, stiftet i 1885, en Totalafholdsforening.

Der blev i 1884 sat i Virksomhed et Kaffehus med det Formaal derigjennem at modarbeide Drukkenskaben ved at give Publikum Anledning til at erholde billig og god Beværtning istedetfor berusende Drikke.

Et Forsøg med Udgivelsen af en Avis, „Langesunds Blad“, blev efter nogen Tids Forløb opgivet af Mangel paa Tilslutning.“

Ladestedet Stathelle.

Jeg tillader mig at henvise til ovennævnte Beretning fra Byfogden i Brevik: „Skjønt Betingelserne for de forskjellige Næringer i dette Ladested i det store taget ere væsentlig de samme som i det nærliggende Brevik, fremtræder i Stathelle Søfarten som den eneste Næringsvei af større Betydning. Nogen

Trælasthandel drives ikke fra dette Sted, heller ikke Isexport af nogen Betydning, ligesom heller ikke nogen af Stedets Indvaanere lever udelukkende af Fiskeri, der kun enkeltvis drives som Binæring. Vilkaarene for Skibsrederiet og Søfarten have i Stathelle været de samme som i Brevik. Ogsaa i Stathelle søge saavel de om Vinteren hjemmeverende Søfolk som Andre Arbeide ved Tilvirkning og Indladning af Is i det tilgrændsende Distrikt.

Stedets By- og Fattigskat (i Aarene 1884 og 1885 samlet Byskat) har i Femaarsperioden været udlignet paa efternævnte Antal Skatydere med følgende Skattebeløb efter saadan Ansættelse af Eiendomsværdi, Formue og Indtægt:

Aar.	Antal Skatydere.	Eiendommens Taxtsum.	Skatbar Formue.	Antagen Indtægt.	Skatbar Indtægt.	Udlignet Skat.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1881 . .	130	212 800	1 814 480	167 660	104 188	3 027.59
1882 . .	131	—	1 808 550	160 840	100 628	3 725 52
1883 . .	130	—	1 335 230	151 220	99 980	3 809.33
1884 . .	143	—	1 319 630	160 410	96 170	3 512.67
1885 . .	148	233 630	1 334 644	163 270	95 930	3 054.49

Ædrueligheden paa Stedet har ladet adskilligt tilbage at ønske. Nogen Afholdsforening har inden Femaarsperioden ikke bestaaet der.

Folkemængden udgjorde ved Udgangen af 1885 ca. 400 Indvaanere. Da den betydelige Bedrift, der i sin Tid skabte dette Sted, efter dens Ophør i 70-Aarene ikke er gjenoptaget, har Stedet snarere været i Tilbagegang end i Fremgang i Femaarsperioden.

Skatterne ere som Følge af en enkelt betydelig Skatteydere Ophold inden Kommunen antagelig lavere end i nogen anden af Landets Bykommuner.“

Kjøbstaden Kragerø.

Jeg tillader mig at henholde mig til den konstituerede Byfogeds Beretning af 21de September 1887, der er saalydende:

„Idet jeg med Hensyn til Forholdene i Kjøbstaden Kragerø i Femaaret 1881—85 tillader mig at henvise til de tidligere indsendte statistiske Opgaver for samme Tidsrum, skal jeg forøvrigt meddele følgende Oplysninger.

Foruden de tidligere oprettede Foreninger, Kragerø Sømandsforening og Kragerø Haandværkerforening samt Kragerø Arbeideres gjensidige Understøttelsesforening, der ogsaa har været i Virksomhed i det forløbne Femaar, er der videre oprettet i Tidsrummet „Kragerø Handelsforening“, der stiftedes 1882 og har til Hensigt at fremme merkantile og andre Anliggender af Interesse for Handelsstanden. Foreningen talte ved Udgangen af Aaret 1885 57

Medlemmer. Handelen og Udskjænkingen af Brændevin er siden 1874 overtaget af Kragerø Samlag. Af dettes Aarsberetninger sees, at den aarlige Konsumtion af Brændevin i Gjennemsnit omtrent har svaret til, hvad der aarlig har været forbrugt i det foregaaende Femaar.

Med Hensyn til Byens Næringsveie have disse i det forløbne Femaar lidt under et økonomisk Tryk. Byens vigtigste Næringsvei, Skibsrederiet, der allerede i Tiden 1876—80 stillede sig ugunstigt, er i det sidst forløbne Femaar gaaet end yderligere tilbage. Fragterne have været lave, og hvad Rederne have tjent har ikke blot været utilstrækkeligt til at forrente den Kapital, som Skibene repræsenterer, men har endog ikke været nok til at dække den Nedgang i Værdi, som Skibene have lidt som Følge af Eiendomsværdiernes Synken i det hele. Der er i Femaaret i Kragerø og Omegn bygget 20 nye Fartøier, hvoraf kun 4 i Periodens sidste 2 Aar, 19 af de nybyggede Fartøier høre hjemme i Kragerø. Byen havde ved Udgangen af 1885 en Handelsflaade af 165 Skibe, hvoraf 6 Dampfartøier, med en samlet Drægtighed af 56 314 Ton. Hyrerne have som Følge af de daarlige Tider for Skibsfarten været smaa; for Matroser have de varieret mellem 34 og 40 Kroner.

Hvad Trælasten angaar, vare Priserne paa denne i 1880 stegne noget efter et forudgaaende betydeligt Prisfald, i 1881 sank dog atter Priserne og have senere holdt sig omtrent uforandret meget lave, saavel hvad angaar Indkjøbs- som Salgspriser. Omsætningen af Trælast har i Femaaret forholdsvis ikke været stor. Isudskibningen har i de forskjellige Aar stillet sig meget forskjelligt. Aarene 1882 og især 1884 vare meget gunstige for denne Bedrift, medens derimod Aarene 1881 og 1883 vare daarlige og 1885 især et ugunstigt Aar for Istrafiken. Ogsaa Haandværksdriften har lidt under det økonomiske Tryk. Af industrielle Anlæg have 4 Skibsværfter, et Jernstøberi og en Mineralvandfabrik været i Virksomhed. Om Vintrene, især i 1884 og 1885, har der af Folk, bosatte i Kragerø, været fisket et ikke ganske ubetydeligt Kvantum Sild, til Udbytte for Fiskerne, men neppe for dem, der have omsat den.

Jeg antager, at Kragerø i det sidst forløbne Femaar er gaaet tilbage i økonomisk Henseende, væsentlig som Følge af de trykkede Tider for den Næringsvei, der maa ansees som Byens vigtigste, Skibsrederiet. Skatteevnen er aftagen paa samme Tid, som Skattebyrderne ere tiltagne paa Grund af de stigende Krav, der i flere Retninger stilles til Kommunen.“

Bratsbergs Amt, 7de November 1887.

Underdanigst
Carl Torstenson,
 kst.

IX.

Nedenæs Amt.

Underdanigst Beretning om Nedenæs Amts økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885.

A. Landdistriktet.

I omstaaende Tabel meddeles til samlet Oversigt Opgave for hvert Herred over:

- 1) Folkemængden (den ved Udgangen af 1875 hjemmehørende),
- 2) Fladeindhold i norske Kvadratmile,
- 3) Antal særskilt skyldsatte Brug (efter Fogdernes Kassebøger) ved Udgangen af 1880,
- 4) Do. Do. ved Udgangen af 1885,
- 5) Revideret Matrikulskyld ved Udgangen af 1885,
- 6 og 7) De til egentlige Jordbrug af Fogderne henførte Brugs Antal og Matrikulskyld,

hvorhos hver Kolonne viser Summerne dels for hvert Fogderi, dels for de 13 Herreder, der berøre Kysten, i Modsætning til de 13 Indlandsherreder.

Som berørt i forrige Femaarsberetning, er over to Trediedele af Landdistriktets Folkemængde og over Halvdelen af Matrikulskylden samlet i Kystherrederne, der kun indtage henimod en Ottendedel af Amtets Fladerum.

Antallet af særskilt skyldsatte Brug, som ved Femaarets Begyndelse udgjorde 8093, var ved dets Udløb 8667, altsaa forøget med 574. Af dette sidste Tal falder 475 paa Kystherrederne, hvor en forholdsvis betydelig Folkemængde bor i Forstæder og Strandsteder.

Til egentlige Jordbrug er i Nedenæs Fogderi henført alle Brug under 5 Øres Skyld, medens der i Sætersdalens Fogderi er anvendt et friere Skjøn. Opgaven tjener saaledes kun til en omtrentlig Angivelse af Forholdet og kan navnlig ikke benyttes til Sammenligning mellem de to Fogderier indbyrdes.

Herreder.	Hjemme- hørende Folke- mængde ved Udgangen af 1875.	Flade- indhold i norske Kv.-Mil	Antal særskilt skyld- satte Brug ved Ud- gangen af 1880.	Særskilt skyldsatte Brug ved Udgangen af 1885:			Deraf opført som egentlige Jordbrug:			
				Antal.	Revideret Matrikulskyld.		Antal.	Revideret Matrikulskyld.		
	1.	2.	3.	4.	5.		6.	7.		
Nedenæs Fogderi.										
a. Kystherreder.										
1. Høivaag	2 093	0.669	301	308	461	-	5	233	446 2 16	
2. Vestre Moland	2 424	0.806	313	343	403	1	15	163	383 1 17	
3. Eide	801	0.254	123	130	263	-	1	102	259 3 6	
4. Landvik	2 220	1.495	423	443	573	2	8	261	556 3 -	
5. Fjære	5 394	0.471	742	804	571	4	22½	299	524 - 13½	
6. Øiestad	4 474	0.924	766	597	626	1	5	287	565 3 17	
7. Hisø	2 652			239	104	-	-	34	84 1 -	
8. Østre Moland	9 718	1.04	364	364	404	390	4 4	233	370 1 15	
9. Barbo				363	432	105	-	13	31	71 2 18
10. Tromø				326	357	192	2	22	112	148 4 23
11. Holt	4 493	1.42	481	496	660	3	14	292	630 - 10	
12. Dybvaag	4 765	0.495	635	723	288	-	3	186	212 3 14	
13. Søndeled	3 567	1.490	544	580	488	4	11	402	471 - 6	
Kystherreder tils.	42 601	9.06	5 331	5 856	5 129	1	3½	2 635	4 724 4 11½	
b. Indlands- herreder.										
14. Birkenæs	1 693	1.868	312	316	464	3	23	226	453 2 5	
15. Froland	2 051	2.27	241	252	497	-	21	183	487 1 16	
16. Heirefos	581	1.25	84	87	131	1	19	67	127 3 12	
17. Aamli	2 327	8.07	242	250	483	3	14	182	473 3 6	
18. Mykland	638	3.28	75	72	136	2	22	61	134 2 4	
19. Gjerestad	2 565	2.41	347	363	435	2	-	279	476 2 22	
20. Vegarsheien	1 793	2.67	187	188	225	4	7	121	214 - 23	
Nedenæs Fogderi tils.	54 249	30.88	6 869	7 384	7 554	-	13½	3 754	7 092 1 3½	
Sætersdalens Fogderi.										
21. Veigusdal	933	2.57	163	162	220	1	2	157	219 2 9	
22. Evje	882	1.37	147	156	218	3	23	139	216 1 23	
23. Iveland	2 216	4.90	348	163	272	3	6	158	272 1 5	
24. Hordnæs				221	221	1	22	166	213 2 21½	
25. Bygland	2 224	10.39	231	240	504	4	17	229	499 - 6	
26. Valle	2 390	21.82	335	341	474	2	3	313	469 - 15	
Sætersdalens Fgd. tils.	8 645	41.05	1224	1 283	1 912	2	1	1 162	1 889 4 7½	
Indlandsherreder tils.	20 293	62.87	2 712	2 811	4 337	1	11	2 281	4 257 - 23½	
Amtets Landdistrikt	62 894	71.93	8 093	8 667	9 466	2	14½	4 916	8 982 - 11	

I. Jordbrug.

Nogen betydeligere Forandring har neppe fundet Sted i Femaaret. Den vedvarende Nedgang i Skibsfarten og Lastepriiserne har dog i det hele skjærpet Interessen for Jordbruget ogsaa i dette Søfarts- og Skovdistrikt. Det er i tidligere Beretninger paapeget, at Jordbruget har Vanskeligheder at kjæmpe med i mindre gunstige Naturforhold og dyr Arbeidskraft. Dette fristede stærkt til at forsømme Jorden, saalænge man kunde tjene sine Penge saameget lettere ved Skibsrederi og Skovhugst. Om noget enkelt større Foretagende er der ikke at melde, men Tallet af Brug, som forholdsvis maa kaldes veldrevne, tiltager og Forbedringer vinde mangesteds efterhaanden Udbredelse. Det heder saaledes, at der indføres mere Afveksling i den dyrkede Jords Brug, om just ikke ordnet Vekselbrug (Sønedeled), at en Mængde Gjødning i de senere Aar hentes fra Byerne og Kysten, hvad der før aldrig var Tale om (Øiestad), og kunstig Gjødning tildels kjøbes, bedre Redskaber udbredes o. s. v. Nye, anseelige og tidsmæssige Udhusbygninger opføres stadigt i flere Bygder. Af nyt Land er mere eller mindre optaget i de fleste Distrikter, i Aamli betydeligt; i et Par Herreder anslaaes Tilvæksten til omkring 50 Maal aarlig. I Sætersdalen, hvor nogen mærkbar Forandring ellers ikke omtales, ere dog endel bedre Redskaber komne i Brug.

For Landbrugsmaskiner er der paa Grund af Terrænets Beskaffenhed forholdsvis mindre Anvendelse. Efter Tabellerne findes der kun i Nedenæs Fogderi enkelte kombinerede Høstemaskiner og nogle Slaatemaskiner, samt spredte over det hele Amt adskillige Tærskemaskiner.

Af det dyrkede Areal optager Engen mere Plads end før. Hveden synes ved Kysten for en Del at give Plads for Rug. I flere af Skovdistrikterne dyrkes kun Byg og endel Havre. Blandkorn sees nu ikke længer udenfor den sydlige Del af Sætersdalens Fogderi.

Den større Interesse, som i det hele vises Jordbruget, synes fortrinsvis at vende sig til Havebruget, hvilket, som i tidligere Beretninger forklaret, maa kunne faa større Betydning ialfald for Kystdistriktet, hvor der er nok af Terræn, som passer meget godt dertil, og let Adgang til Afsætning, men Mangel paa mandlig Arbeidskraft. Havebrugsskolen paa Lillenæs i Fjære blev i 1882 fuldstændigere organiseret efter en ved Landbrugsdirektørens Medvirking istandbragt Plan. Den staar under nærmeste Tilsyn af Bestyrelsen for Fjære Landboforening, der udelukkende virker for denne Sag. Skolens Kursus begynder om Vaaren og strækker sig over $1\frac{1}{2}$ Aar, saa at den i Sommermaanederne har to Elevkuld. For at gjøre det muligt for fattigere Bøndergutter at søge Skolen har Landhusholdnings-Selskabet tilskudt en Del af Udgifterne ved Opholdet, ligesom ogsaa Vedkommendes Hjembygder tildels have ydet Bidrag. Paa lignende Maader er der, saavidt vides, ogsaa i Regelen

forholdt med Elever fra fremmede Amter. Hvor Hjembygden har ydet Bidrag, har Eleven i Almindelighed maattet forpligte sig til i en vis Tid efter Hjemkomsten at meddele Veiledning i Havebrug. Paa Grund af disse Forhold har det gaaet noget trægt med Søgningen, hvilket dog nu synes at skulle rette sig noget. Om de udexaminerede Elever har Skolens Bestyrelse i det hele gode Efterretninger, da flere af dem med Iver og Held have bestræbt sig for at gjøre sin Kundskab frugtbringende paa Hjemstederne.

Foranstaltninger for Jordbruget og Fædriften iværksættes fremdeles gennem Amtets Landhusholdnings-Selskab og de med dette forenede Bygdeselskaber. Disses Antal var ved Femaarets Udgang forøget med 2, saa at der ialt var 10, hvoraf 5 i hvert Føgderi. Selskabets Virksomhed har gaaet i de tidligere Spor og fornemmelig været rettet paa Havebruget i Kystdistrikterne og Fædriften især i Sætersdalens Føgderi.

Af Periodens Aar bragte 1883 en i det hele god Høst, især af Hø og Poteter. Høhøsten var temmelig ringe i 1881, hvorimod den i de følgende Aar var omkring Middelhøst eller derover. Potethøsten var i 1882, 1884 og 1885 under Middelsaar og for det meste ikke fri for Sygdom.

2. Fædrift.

Det aarlige, af Staten understøttede Dyrskue i Sætersdalen blev i Femaarets to første Aar indstillet, fordi der havde forekommet Tilfælde af Miltbrand ved Byglandsfjorden, men blev afholdt i de tre sidste. Den i forrige Beretning omtalte Flytning af Udstillingen ned til Ose ved Byglandsfjordens Nordende opfyldte ikke sin Hensigt, at fremkalde Søgning sydfra og bringe Kvæghandel i Gang under Skuet, medens den bevirkede, at der kun blev udstillet faa Dyr fra Valle. I 1885 flyttedes det derfor igjen nordefter, til Ryssestad ved Hyllestad Kirke, hvor der udstilledes omtrent 150 Dyr eller over dobbelt saa mange som Aaret forud paa Ose.

Med Bidrag af Landhusholdnings-Selskabet har der i Periodens 4 sidste Aar — et i 1881 paatænkt Skue indstilledes for Miltbrandens Skyld — været afholdt 2 Dyrskuer i Hordnæs, 1 i Evje, 1 i Iveland, 1 i Valle Hovedsogn (henimod 300 Dyr) og 1 i Bykle. Med Bidrag af Grimstad Brændevidnssamlag samt Grimstads og Landviks Kommuner afholdtes derhos i 1885 et Dyrskue i Landvik.

Nytten af disse Udstillinger er efterhaanden bleven almindelig erkjendt i Distriktet. En stadig Fremgang i jævnt og godt Udvalg kommer fremdeles tilsyne, og man har paalidelige Vidnesbyrd om, at det samlede Resultat i de 14 Aar, hvori Sagen ved Femaarets Udløb havde været i Gang, er betydeligt. Okserne staa fremdeles tilbage, men af og til fremstilles dog ogsaa fortrinlige

Exemplarer af disse. Af de større Extrapræmier for udmærkede Okser, som længe forgjæves havde været opstillede ved Statsskuet med Forpligtelse for Vinderen til at lade Dyret i et Aar staa til Afbenyttelse mod fastsat Betaling, blev der i Femaarets Løb uddelt tre. Flere Okser ere i Femaaret indkjøbte af Landhusholdnings-Selskabet dels i Sætersdalen og dels i Telemarken og udstationerede i Otteraaens Dalføre.

I Forbindelse med de fleste Dyrskuer har der med Bidrag af Landhusholdnings-Selskabet været afholdt Udstilling af Smørprøver. Ved Præmiernes Anordning har det været særlig tilsigtet at fremme Smørets renlige Fremstilling i Kar, passende for Afsætning i Byerne. I dette Stykke har man i Evje Præstegjeld fulgt noksaad godt med Tiden, hvorimod Sætersdølerne have adskilligt at lære. Navnlige bemærker Fogden, at Valle Præstegjeld, hvor Fædriften er af størst Betydning og har de bedste Betingelser for videre Fremgang, staaer lavt saavel i Fjøsstel og Fodring som med Hensyn til Renslighed i Produkternes Behandling, men at dog enkelte af Bygdens mere oplyste og velstaaende Mænd have gjort gode Fremskridt. Tanken lededes ved disse Forhold hen paa at faa en større Fællesudstilling istand for hele Dalføret, forat Udstillerne kunde se med egne Øine og gjøre sine Sammenligninger, uden at Foranstaltningen kom til Udførelse inden Femaarets Slutning.

Af Prisdommerne ved Kvæg- og Smørudstillingerne har Pluraliteten altid været udenbygds Folk og en af dem i Regelen en af Statens Agronomer.

Meiskerne have været temmelig stadigt optagne, fornemmelig i Sætersdalen samt i Aamli, tildels ogsaa i Vegarsheien, Gjerestad og Fjære.

Baade i Sætersdalen og i østligere Indlandsbygder ere Cooley'ske Melkespand, ved hvis Anskaffelse Landhusholdnings-Selskabet har været Mellemand, blevne meget udbredte.

I forrige Femaarsberetning oplystes, at i Tidsrummet 1869—1880 vare ialt 73 Kjør, 6 Heste, 4 Svin og 26 Faar bortrevne af Miltbrand. Efterat Sygdommen i nogle Aar kun var optraadt i enkelte Tilfælde, tog den igjen stærkere Fart i 1881, da flere Tilfælde indtraf i den Trakt af Øiestad, hvor den i 1869 første Gang var erkjendt og haardnakket vedblev at vise sig, desuden enkelte Tilfælde i Holt og Froland samt ved Sydenden af Byglandsfjorden i Sætersdalen. I de næste fire Aar har Sygdommen optraadt spredt, fremdeles med dødeligt Udfald, ved den sydlige Byglandsfjord, hvor dog intet Tilfælde har vist sig i Femaaret siden 1882, i Trakterne omkring Arendal og Lillesand samt i Dybvaag. Ialt ere i Femaaret døde af Miltbrand 25 Dyr, hvoraf 21 Kjør og 4 Heste. Det samlede kjendte Tal for 1869—1885 bliver: 94 Kjør, 10 Heste, 4 Svin og 26 Faar.

Skabsyge blandt Faar vides at have optraadt i 1882 i det vestlige Aamli og to Gange senere i Veigusdal, begge de sidste Gange dog lidet udbredt.

3. Skovdrift.

Paa faa Undtagelser nær heder det fremdeles, at Skoven er gaaet mere eller mindre tilbage, navnlig hvad Dimensionerne angaar. Fra et Par Herreder anføres, at de lave Træpriser have virket til at spare Skoven i nogen Grad. Som nærmere vil sees af nedenstaaende Opgaver over leverede eller nedflødede Lastemængder, have ogsaa disse Mængder aftaget fra det foregaaende Femaar i Arendals Vasdrag. Ellers vise derimod Opgaverne, som omfatte alle Amtets større og enkelte mindre Vasdrag, større og mindre Stigning. Navnlig er denne paafaldende i Otteraaens Vasdrag, hvor den flødede Mængde aftog stærkt i begge de foregaaende Femaar, men er betydeligt øget i det sidste. I de øvrige større Vasdrag har Mængden stadigt tiltaget i de fire sidste Femaar, som nedenfor nærmere vil sees.

Mængderne angives i Tylvter, saaledes at en halv overskydende Tylvt og derover regnes som hel og hvad der er under en halv ikke medregnes.

1. I Arendals Vasdrag har der ifølge Flødningsbestyrelsens Opgave været udtaget af Mesel og Asdal Bomme:

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen.
Tylvter	57 904	62 312	61 446	56 280	46 955	284 897
Deraf Smaalast . . .	14 319	15 312	15 783	17 431	13 705	76 550

Til Smaalast regnes Tømmer, som ikke holder over 24 Fod i Længde eller over 6 Tommers Tykkelse i Toppen. Naar der i tidligere Femaarsberetninger har været opført „reduceret“ Smaalast med Forklaring om, at 3 Tylvter Smaalast er regnet for 1 Tylvt Tømmer, er dette urigtigt, da Reduktionen alene vedkommer Flødningsudgifterne og Regnskaberne. Denne Feil er rettet i følgende Tabel, der sammenstiller de udtagne Mængder i hvert af de sidste 4 Femaar:

Tidsrum.	Samlet	Deraf	I Gjennemsnit	Deraf
	udtagen Last.	Smaalast.	aarlig.	Smaalast.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
1866—1870	193 669	42 675	38 734	8 535
1871—1875	215 348	54 570	43 070	10 914
1876—1880	308 932	100 886	61 786	20 177
1881—1885	284 897	76 550	56 978	15 310

Til Oversigt over hvad de enkelte Distrikter og saaledes hvad Telemarken (Fyresdal, Vraadal, Nissedal) og Nedenæs (væsentlig Aamli—Gjevedal og Froland) have ydet i Femaaret til Vasdraget hidsættes følgende Sammendrag af Opgaver, modtagne fra Flødningsdirektionen. Her bemærkes dog, at Birtedalen i Fyresdal er regnet sammen med Gjevedal, gennem hvis Vasdrag Birtedalen fløder, og at muligens en Ubetydelighed af Telemarkslast kan være medtaget for et Par Smaaelve, der munde ud i Hovedvasdraget nedenfor Amtsgrænsen. Men paa den anden Side ere to Sidevasdrag i Froland, tilsammen med en antagen Tilførsel til Vasdraget af 4—5000 Tylvter aarlig, udenfor Opgaverne og Tabellen.

Den sidste Tabel over leveret Tømmer viser for hele Femaaret en Mængde, der er ca. 54 000 Tylvter mindre end den, som ifølge den tidligere Tabel er udtaget af Bommene nede i Vasdraget. Om der ved Femaarets Begyndelse laa nogen større Tømmermængde over i Bommene fra det foregaaende Aar, vides ikke. Derimod kan nævnes først de i den sidste Tabel ikke medtagne 4—5000 Tylvter aarlig eller for Femaaret 20—25 000 Tylvter fra de to foran nævnte Vasdrag i Froland, Songeelven og Vasdraget, der gaar forbi Frolandsværket — hvoraf dog en Del, der kun passerer Vasdraget et Stykke mellem de to Bomme og gaar til Grimstad, formentlig heller ikke er medtaget i Udtagstabellen —, videre Tømmer, som nogen Trælasthanler maatte have flødet fra egen Skov, i hvilket Fald det ikke kommer ind i de her omhandlede Opgaver, samt Krabastømmeret, 1 à 2000 Tylvter aarlig. Derhos forøges altid Stokketallet ved Bræk af langt Tømmer under Flødningen, skjønt dette gjælder mindre nu end før dels paa Grund af Vasdragets Forbedring og dels fordi Tømmer over en vis Længde nu ikke maa kastes paa Elven. Man har pleiet at anslaa denne Forøgelse til 5 à 10 Pct.

Over Tilførselen fra Songeelven, der har egen Fællesflødning, haves følgende Opgave:

1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen.
henimod 2 000	2 794	3 038	2 757	2 888	13 477,

hvoraf omtrent en Tiendedel antages at være Smaalast.

Fra Mesel Bom er udtaget til Grimstad:

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen.
Tylvter . .	4 028	3 257	3 782	1 724	386	13 177

2. Topdalsvasdraget. (1ste Flødningsdistrikt er Alt ovenfor Flaksvandsbommen i Birkenæs, 2det de ca. 11 Kilometer mellem Flaksvandsbommen og Sandnæsevejen i Tvet og 3die den ca. 3 Kilometer lange Strækning nedenfor til Rendeklev.)

I 1ste Distrikt kom til Flaksvandet fra Hovedelven med Uldalselven vestenfra ved Heirefosfjordens Nordende og andre Tverelve samt Flakselven (kommer fra Oggevandet og falder vestenfra ud i Flaksvandet) og direkte i Flaksvandet:

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen.
Tylvter . .	20 193	20 840	26 811	23 703	25 428	116 975

Af den samlede Mængde, hvoraf 8497 Tylvter var Smaalast (d. e. 16' 5" og derunder), antager Flødningsbestyrelsen omtrent 36 000 Tylvter at være fra Hovedvasdraget ovenfor Heirefosfjorden, ca. 42 000 Tylvter fra Uldalselven og ca. 18 500 Tylvter fra Heirefosfjorden og nedenfor, tilsammen ca. 96 500 Tylvter, endvidere fra Flakselven 13 794 Tylvter og leveret direkte i Flaksvandet 6650 Tylvter.

Det i Flaksvandet fra Flakselven leverede Kvantum har været saaledes fordelt paa de enkelte Aar:

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen.
Tylvter . .	1 978	2 017	3 838	4 119	1 842	13 794,

hvoraf 1448 Tylvter var Smaalast.

Fra Flaksvands Bom udgik altsaa i Femaaret de ovennævnte 116 975 Tylvter eller i Gjennemsnit aarlig 23 395 Tylvter.

I 2 det Distrikt leveredes . . . . . 7 528 —

saa at der i Sandnæsevjen udskiltes ialt . . . . . 124 503 Tylvter, hvoraf 10 734 Tylvter var Smaalast.

Til Boens Sagbrug afgik deraf:

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.		
Tylvter . . .	6 200	6 931	8 294	6 571	6 032, ialt	34 028	—

hvoraf 1321 Tylvter Smaalast.

Gjennem 3 die Distrikt nedflødedes altsaa . . . . . 90 475 Tylvter, hvoraf 9413 Tylvter Smaalast.

Nedenfor Sandnæsevjen leveredes . . . . . 12 289 —

hvoraf 4665 Tylvter Smaalast,

saa at der til Rendeklev flødedes . . . . . 102 764 Tylvter, hvoraf 14 078 Tylvter Smaalast.

Med det til Boens Sagbrug afgivne Kvantum . . . . . 34 028 —

havde altsaa Fællesflødningen under Behandling i Femaaret 136 792 Tylvter, hvoraf 15 399 Tylvter Smaalast (i forrige Femaar 129 669 Tylvter, hvoraf 22 681 Tylvter Smaalast).

Til Sammenligning med de to foregaaende Femaar, for hvilke tilsvarende Opgave haves, hidsættes, at der fra Flaksvands Bom i:

1871—1875 udtaltes 90 997 T. eller i Gjennemsnit aarlig 18 199 Tylvter,

1876—1880 — 113 151 - - - — — 22 630 —

1881—1885 — 116 975 - - - — -- 23 395 —

Medens saaledes den samlede Mængde i 1ste Distrikt er øget noget, har Mængden af den i samme Distrikt flødede Smaalast aftaget, idet den i 1871—1875 ansloges til ca. 21 000 Tylvter, i 1876—1880 udgjorde ca. 14 000 Tylvter og nu i sidste Femaar ca. 8500 Tylvter.

3. For Otteraaen har Flødningsbestyrelsen meddelt følgende Opgave:

Flødningsdistrikt.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Til- sammen.
Sargfos—Flaarenden . .	2 146	3 581	1 696	403	140	7 966
Flaarenden—Strømmen	6 214	8 303	6 713	2 722	2 407	26 359
Strømmen—Senum . . .	3 014	2 674	4 697	2 203	2 218	14 806
Senum—Faret	2 087	2 881	3 229	3 750	3 876	15 823
Faret—Kile	12 110	8 026	6 701	6 041	6 964	39 842
Kile—Vennesland . . .	10 162	10 557	6 805	6 745	8 170	42 439
Vennesland—Strai . . .	70	165	302	577	493	1 607
Tilsammen	35 803	36 187	30 143	22 441	24 268	148 842
Deraf Smaalast og Props	13 941	12 364	9 669	11 018	10 314	57 306

Kile, Vennesland og Strai ligge i Mandals Fogderi.

Ved Venneslands og Strais Bomme anføres at være optalt i

1881 . . .	27 749	Tylvter,
1882 . . .	33 615	—
1883 . . .	32 886	—
1884 . . .	32 024	—
1885 . . .	29 607	—

Tilsammen 155 881 Tylvter.

Af Smaalasten kommer ifølge andre Opgaver intet høiere oppefra end Strømmen i Bygland og heller intet fra Veigusdal og Iveland. Af den Mængde, som er kommen i Vasdraget mellem Strømmen og Byglandsfjordens Sydende, antages omtrent Femtedelen og af den fra Hordnæs leverede omtrent Trediedelen at være Smaalast.

Ifølge de 4 seneste Femaarsberetninger har den i Vasdraget slupne Lastemængde, deri ikke medregnet hvad der navnlig i dets nedre Del er flødet udenfor Fællesflødningen, i

1866—1870 udgjort	149 014	T. eller i Gjennemsnit	aarlig	29 803	Tylvter,
1871—1875	—	114 174	- - -	—	22 835 —
1876—1880	—	97 646	- - -	—	19 529 —
1881—1885	—	148 842	- - -	—	29 768 --

Smaalasten, der i forrige Femaar udgjorde 36 663 Tylvter for de 4 nederste Flødningsdistrikter, har i det sidste udgjort i det hele de oven anførte 57 306 Tylvter, der paa lidet nær maa falde paa de samme 4 Distrikter, saa at Forøgelsen er betydelig.

4. I Gjerestads og Søndeleds Vasdrag opgives at være sluppet paa Vandet følgende Tylvttal:

1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tilsammen.
12 424	15 131	15 135	13 920	13 547	70 157

hvoraf $\frac{3}{4}$ antages at være Smaalast. Gjennemsnitdimensionen opgives for Tømmer til 26' 8" Top, for Smaalast til 24' 4" Top. Størstedelen anføres at være afgivet af Gjerestad.

5. I Vegars- eller Næsværkselven og mindre Vasdrag i Vegarsheien og Holt anslaaes den aarlige Lastemængde tilsammen til omkring 30 000 Tylvter, hvoraf ca. $\frac{4}{10}$ Smaalast (Props, Juffers, dansk Last) og Resten Bjælker, Rundved og Tømmer.

For andre Smaavasdrag i Amtet foreligge kun enkelte spredte Opgaver.

4. Skibsbyggeri og Skibsrederi.

Herom har Fogden i Nedenæs meddelt nedenstaaende Fremstilling. Som de tidligere lignende er den gennemgaaet af en Sagkyndig, som ikke har fundet noget at bemærke ved de opstillede Gjennemsnitstal.

„I forrige Beretning antoges fremdeles disse Næringsgrene at maatte regnes blandt Distriktets fornemste.

Af nærværende Beretning vil fremgaa, at Nedgangen i Skibenes Afkastning ved Femaarets Udløb har været saa betydelig, at disse Næringsgrene fra dette Tidspunkt have tabt meget i Betydning.

Ifølge Opgaver fra Norsk Veritas's Besigtelsesmænd er i dette Distrikt, Byerne iberegnet, i Femaaret 1881—1885 bygget 93 Skibe med en samlet Drægtighed af 48 526 Ton, medens der i næstforegaaende Femaar blev bygget 162 Skibe med en Drægtighed af 75 822 Ton. Følgelig er i Femaaret 1881—85 bygget 69 Skibe færre end i forrige med en mindre Drægtighed af 27 296 Ton.

Ifølge Meddelelse fra det statistiske Centralbureau udgjorde Distriktets Seilskibsflaade ved Udgangen af 1885 741 Skibe med en Drægtighed af 312 243 Ton og bemandet med 8324 Mand. Ved Udgangen af 1880 udgjorde den 792 Skibe med 306 541 Tons Drægtighed og bemandet med 9217 Mand.

Værdien af Distriktets Handelsflaade ansattes ved forrige Femaarsberetnings Afgivelse til Kr. 100 pr. Ton. I Femaaret 1881—1885 har neppe Forøgelsen i Tonnage kunnet erstatte Nedgangen i Klasse i samme Tidrum. Hertil kommer den, snart sagt, uberegnelige Nedgang, som Konjunkturerne have foranlediget. Skibe i Klassen B 1 og lavere kunne saaledes neppe antages at have anden Værdi end den kapitaliserede Skipperfortjeneste.

For Nedenæs Fogderi turde imidlertid dette Forhold have mindre Betydning, end man ved første Blik skulde antage, idet vistnok fremdeles 80 Pct. og kanske mere af Skibene tilhøre Klassen A 1 og A 2 *.

Naar saaledes Værdiansættelsen allerede for forrige Femaar gjordes med stor Reservation, bliver det næsten ikke gjørligt med nogenlunde Sikkerhed at angive nogen Gjennemsnitsværdi for Register-ton'en ultimo 1885. Nogen Veiledning i saa Henseende indeholdes dog i den Omstændighed, at Det Norske Veritas's Taxtrater for A 1 Skibe i Begyndelsen af 1886 gjennemsnitlig reduceredes antagelig over 25, maaske 30 Pct. Ved en af Det Norske Veritas foretagen Omregulering af Taxterne over den hele Seilskibsflaade, hvis ansatte Værdi dreier sig om 100 Millioner Kroner for det hele Land, udgjør Nedsættelsernes samlede Beløb henvend 10 Millioner Kroner.

Værdien af den i Distriktet hjemmehørende Handelsflaade bliver, naar samme ansættes til Kr. 75 pr. Ton, Kr. 23 418 225.

Den gjennemsnitlige Arbejdsløn har i Femaaret antagelig udgjort Kr. 2 pr. Dag.

Den gjennemsnitlige Maanedshyre for Mandskaberne var i Femaaret antagelig: for Matroser fra Kr. 40 til 44, for lette Matroser Kr. 30 à 34 og for Jungmænd Kr. 20 à 24, altsaa gjennemsnitlig Kr. 30 à 34. Anslaaes Aarsfarten til 9 Maaneder, oppebærer hvert Mandskab gjennemsnitlig aarlig Kr. 270 à 300. Ansættes fremdeles Kostholdet til Kr. 1 daglig, vil dette for 9 Maaneders Fart udgjøre for hvert Mandskab Kr. 270 aarlig.

Besætningen, 8324 Mand, skulde følgelig oppebære aarlig Kr. 4 494 960 à Kr. 4 744 680.

Skibenes Afkastning pr. Reg.-Ton pr. Fartmaaned (uden Afsætning til Amortisation af Kapital) antages at kunne ansættes saaledes:

for 1881	Kr. 1.50
- 1882	- 1.70
- 1883	- 1.70
- 1884	- 1.40
- 1885	- 1.00

Kr. 7.30

eller gennemsnitlig aarlig Kr. 1.46 pr. Ton pr. Fartmaaned.

For en aarlig Fart af 9 Maaneder udgjør følgelig Nettofortjenesten Kr. 13.14 pr. Ton aarlig.

Indtægten af Handelsflaaden skulde saaledes have udgjort aarlig Kr. 4 102 873 eller omtrent 17 Pct. af Kapitalværdien. Fradraget heri Forringelse antagelig 6 Pct., bliver Nettoprocenten 11.

Den nedadgaaende Bevægelse, som indtraadte i 1879, for Skibenes Afkastning sees saaledes at have naaet sit laveste Punkt i 1881, idet nogen Bedring igjen viste sig i 1882 og 1883. Men dette Opsving, der var fremkaldt ved Bedring i Forretningerne og deraf følgende øget Transportbehov over hele Verden, veg atter tilbage i 1884 og senere paa Grund af den storartede Forøgelse i alle Nationers Dampskibsflaade, som fandt Sted i 1882 og 1883. Alene i England byggedes saaledes i 1883 ligesaa mange Ton Dampskibe som hele den norske Seilskibsflaades Drægtighed, og Præmie-systemerne i Frankrige og Italien fremkaldte ogsaa stor Forøgelse i Dampskibsflaaden i disse Lande.“

5. Andre Næringsveie.

Saltvandsfiskeriet. En stor Del af den Fisk, som er Gjenstand for det daglige Fiskeri langs Nedenæskysten, antages at være nogenlunde stationær: dens Vandringer antages kun at strække sig over mindre Omraader langs Kysten. Denne Iagttagelse ved Siden af Klagerne over den stadigt aftagende Fiskemængde har ledet Tanken hen paa Forsøg med at fornye Bestanden gennem kunstig Udklækning. Et hertil sigtønde Anlæg, hidtil det eneste i Landet, istandbragtes i 1883 med Bidrag fra forskjellige Kilder i Flødevigen paa Hisøens Udside under Bestyrelse af Hr. G. M. Dannevig. Anlæggets Drift begyndte i 1883 og har senere været fortsat. Især i Begyndelsen var der naturligvis nu og da Lærepenge at betale, men der viste sig dog snart Resultater, der have tildraget sig megen Opmærksomhed her og i Udlandet som baade videnskabelig interessante og lovende for det praktiske Formaal. Af udklækket Torskeyngel udsattes i Søen i 1884 ca. 5 Millioner og i 1885 ca. 27 $\frac{1}{2}$ Million. Forskjellige Iagttagelser have bekræftet Formodningen om, at den udslupne Fiskeyngel vedbliver at holde sig i Nærheden. For at frede om den opvoksende Yngel trænges imidlertid Forbud mod Brugen af visse Fiskeredskaber, hvorom det inden Femaarets

Udløb lykkedes at opnaa Enighed i det Væsentlige mellem Herredsstyrelserne i de fleste interesserede Distrikter. Ordningen af denne Sag har imidlertid maattet henstaa, da den mødte legale Vanskeligheder, som først maatte fjernes.

Paa Anlægget i Flødevigen har ogsaa været drevet interessante og lovende Forsøg bl. A. med Udklækning af Hummer.

Vinteren 1883—84 begyndte Mængder af Sild at støde til Kysten, hvilket har gjentaget sig de følgende Vintre. I det første Aar vare ingen Forberedelser gjorte, og der foreligger kun en enkelt Indberetning, hvorefter der ved Hesnæs i Fjære da opfiskedes ca. 3200 Hektoliter af blandet Kvalitet, mest af Fiskere vestenfra og af et Dampskib, som gjorde et Stæng for egen Regning. I den følgende Vinter fiskedes ikke ubetydeligt paa Strækningen fra Lillesand til Risør, Kvaliteten for det meste meget god, Prisen fra Kr. 10 nedover til Kr. 5. Længst slog Fisket til udenfor Arendal og i Dybvaag; i Lyngør opgives den samlede Fangst til over 12 000 Tdr. Fiskeriet dreves, væsentlig med Garn, baade af Kystboerne og af fremmede Fiskere, fornemmelig vestenfra; i Lyngør alene var ved Juletid samlet af fremmede Fiskere og Opkjøbere 48 Seilere; baade der og andre Steder klagedes dog gjentagende over Mangel paa Opkjøbere. Vinteren 1885—86 var Fisket noget større, men faldt, som sædvanligt, mest efter Nytaar, altsaa efter Femaarets Udløb.

Om det øvrige Saltvandsfiskeri i Distriktet tillader jeg mig at henvise til de aarlige Beretninger.

Den i forrige Beretning bebudede Deltagelse i Nordsø- og Ishavsfangsten begyndte i 1882, da Firmaet Smith & Thommesen i Arendal opsendte et til Sælfangst udrustet Dampskib paa 375 Reg.-Ton, 90 Hestekræfter, 72 Mand, hvilket senere har vedblevet at gaa paa disse Togter. I det første Aar vare Isforholdene ugunstige, saa Fangsten kun blev 3700 Skind og 1229 Tdr. Tran, men alligevel gav noget Udbytte, da Tranpriserne vare nogenlunde gode. 1883 hjembragtes 11 100 Skind og 2307 Tdr. Tran til lidt bedre Priser og derfor godt Udbytte, i 1884 13 400 Skind og 2385 Tdr. Tran, hvorpaa Fortjenesten dog var mindre paa Grund af betydeligt Prisfald paa Tranen, og 1885 bragte endelig Tab, da Fangsten paa Grund af uheldige Isforhold kun var 4900 Skind og 833 Tdr. Tran, hvis Pris vedblev at falde.

Hr. O. B. Sørensen paa Tromøen opsendte i 1883 et mindre Dampskib paa Torskefangst under Island, men gjorde mindre heldig Fangst og intet Nettoudbytte. I 1884 og 1885 gik samme Fartøi paa Bottlenosefangst og hjembragte hvert Aar 33 Dyr, og i sidstnævnte Aar tillige et andet mindre Dampskib, der hjembragte 36. Fortjenesten var i 1884 meget god, men i 1885 mindre paa Grund af de faldende Tranpriser. Farten er fortsat og udvidet efter Femaarets Udløb.

I 1885 opsendte Hr. Sørensen ogsaa en Hvalfanger efter at have gjort fornødne Anlæg paa Sørøen, hvor han havde erhvervet Grund. Fangsten var 9 Hvaler. Ogsaa denne Bedrift er senere fortsat og udvidet.

I Flougstad Sogn til Dybvaag udrustedes i 1883 en Kutter til Fiskeri i Nordsøen. Foretagendet har dog bragt Tab.

Om Laksefiskeriet afgives aarlige Beretninger. Det siden 1875 gjældende Forbud mod smaamaskede Nøter paa en Strækning ved Nidelvens Udløb antages, i Forbindelse med den fortsatte kunstige Udflækning, at have virket heldigt. Efter Opgave fra Distriktets Fiskeribestyrelse har det antagne Salgsudbytte af den Laks, som i de 4 Aar 1881—84 fiskedes dels i Søen og dels i Elven, været Kr. 83 500 mod Kr. 61 000 i de foregaaende 4 Aar.

Ferskvandsfiskeriet i Otteraaens Dalføre siges fremdeles at aftage undtagen i Valle, hvor man har faaet indført Fredningsbud.

Om Jagten vides Intet særlig at bemærke for Femaaret.

Af Skibsværfter, hvis Antal ved Udgangen af 1875 var 55 og fem Aar senere omtrent 40, vare endnu 30 i Drift ved Femaarets Udløb, hvoraf 9 i Fjære.

Fra Øiestad og Hisø gjøres opmærksom paa, at Skibsredernes aftagende Fortjeneste og den deraf forstærkede Bestræbelse efter at indskrænke Udgifterne har ført til, at meget Arbeide ved Skibes Reparation og Ubedring, som tidligere stadigt foregik i Udlandet, t. Ex. Kobring af nye Fartøier og Fornyelse af Metalhud paa ældre, nu foregaar baade omhyggeligere og billigere hjemme.

Baadbyggeriet har været fortsat som Næringsvei i flere Herreder. Efter Opgaverne solgtes der i 1885 til udenbygds Kjøbere mindre og større Baade, hvoriblandt nogle Hvalfangerbaade og Sildebaade, for Kr. 47—48 000, hvoraf omtrent Halvdelen i Øiestad. I de to foregaaende Femaar var det aarlige Salgsbeløb henholdsvis Kr. 72 000 og Kr. 54 000. Af de større Baade gaa ikke faa over Arendal til Udlandet.

Bergværksdriften forbigaaes som i foregaaende Beretninger. Næs og Egelands Værkers Produktion af Stangjern, Staal og Staalværktøi har været fortsat gennem Femaaret, men har havt økonomiske Vanskeligheder at kjæmpe med. Efter Frasalg af Egeland og nogle Skoveiendomme er Næs Værk senere gaaet over i et Aktieselskabs Eie.

Nogen Drift efter Feltspat har vedblevet i Omegnen af Arendal og Tvedestrand. I Østre Moland opgives der at være uddrevet i 1885 ca. 2300 Tdr. à Kr. 5. Ved Fevik i Fjære har der været brudt og tilhugget Granit, i 1885 til Værdi Kr. 5000. Den i forrige Beretning omhandlede Torvdrift til Salg en Milsvei fra Arendal har ikke været fortsat i Femaaret.

Blandt industrielle Anlæg i Distriktet, over hvis Antal m. v. ved Femaarets Udløb Opgaver ere sendte det statistiske Bureau, kan nævnes et i senere Aar anlagt større Træsliberi ved Nidelven en Mil vestenfor Arendal.

Isskur har fornemmelig været drevet i Søndeled, hvor der ved Femaarets Udløb fandtes 8 Anlæg med tilsammen 13 Ishuse. Produktionen, der ikke antages at have kastet meget af sig for Eierne, men ialfald har skaffet etpar Hundrede Mand Vinterarbeide, opgives for Vinteren 1885—86 til ca. 14 600 Reg.-Ton. I mindre Omfang har Skur været drevet i Dybvaag og Barbo.

Med Hensyn til Haandværksdriften har neppe nogen mærkbar Forandring vist sig. Husfliden siges nogle Steder at være gaaet meget af Brug som Følge af den stadig lettere Forsyning med Godtkjøbsvarer hos Landhandlere. I enkelte Distrikter antages den derimod at være fremmet noget ved Hjælp af Elever fra Ødes Husflidsskole i Drammen. Navnlig gjælder dette om Aamli, hvor Kommunen har taget sig af Sagen. Ogsaa i Dybvaag, hvor al Husflid tidligere var lidet kjendt, have Kvinderne i den senere Tid begyndt at bære hjemmevirkede Klæder:

Af Handelsforeninger fandtes ved Femaarets Udløb kun 1 i Øiestad og 1 i Iveland. Derimod er Antallet af Landhandlere tiltaget betydeligt. Det opgaves ved Udgangen af 1880 til 124 i Nedenæs og 33 i Sætersdalens Fogderi — af hvilke sidste dog endel ikke gjorde Brug af sin Ret — eller tilsammen 157 og opgives ved Udgangen af 1885 til 261 i Nedenæs og 40 i Sætersdalens Fogderi eller tilsammen 301. Det virkelige Tal turde dog være mindre, da det ikke saa sjelden hænder, at Forretningen efter et mislykket Forsøg nedlægges.

6. Kommunikationsvæsen.

Af Hovedvei er i Femaarets Løb bygget den øvre Linie mellem Arendal og Grimstad, hvormed Arbeidet mellem de to Byer er færdigt, se den i forrige Beretning meddelte Oversigt. Fremdeles Linien fra Rorevandet til Heirefosfjordens Sydende paa det øverste Parti nær, der har udstaaet paa Grund af Tvivl om Linievalget, og endelig blev Arendal—Sætersdalsveien ført frem til Grænsen mellem Mykland og Veigusdal.

Ny Bygdevei er anlagt tilsammen i en Længde af 61 Km. og ældre omlagt i samlet Længde af 16 Km.

Til Oversigt over disse Forhold i Femaaret indtages omstaaende af Aantsingeniøren udarbejdede Tabel, svarende til den i forrige Beretning meddelte.

(Tabel se S. 16.)

Forbudet mod Brugen af smalfælgede Hjul til tungere Læs er i 1884 udvidet til samtlige offentlige Veie, med Skjærpelser for nogle. De fleste nybyggede og enkelte ældre tilsees af Veivogtere.

Til flere nye Anlæg ere ikke ubetydelige Bidrag bevilgede af Byernes Brændevinssamlag.

Af Vandbyggningsarbejder ere kun mindre betydelige udførte i Femaaret.

7. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Nedgangen i Fragterne og Trælastpriserne har med nogen Fluktuation fortsat sig gennem Femaaret og Distriktets to Hovednæringsveie altsaa været under tiltagende Tryk. Som nedenfor vil sees, har ogsaa Pantegjælden samt Beløbet af Tvangsauktioner og Indførsler vedblevet at vokse. I Landsparebankerne indestod meget mere ved Udgangen af 1885 end ved Udgangen af

(Fortsættes Side 17.)

Herreder.	Kilometer				Deraf i Femaaret 1880—1885 Kilometer				Antal		Gjennemsnitlige Vedligeholdelses- omkostninger.		Anmærkninger.	
	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Til- sam- men.	Ride- vei.	ny anlagt		omlagt		Damp- skibs- anløbs- steder.	Færge- steder.	Sommer.	Vinter.		
					Hoved- vei.	Bygde- vei.	Hoved- vei.	Bygde- vei.						
Sønedeled	25	18	43	19	-	-	-	-	flere	-	Kr. 820	Kr. 880	Anløbssteder for smaa Fjorddampsk.	
Dybvaag	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-		
Holt	27.1	11.4	38.5	-	-	-	5	-	flere	-	2 100	900		
Vegarsheien	9.2	27.5	36.7	24.1	-	-	-	-	-	-	1 800	1 072		
Gjerestad	12	22.5	34.5	25.3	-	1.5	-	-	-	-	890	800		
Østre Moland	16	15	31	-	-	-	-	-	-	-	1 180	940		
Tromø og Barbo	6.6	30.7	37.3	-	-	0.4	-	-	flere	1	1 200	900	Do. for sm. Dampsk.	
Øiestad og Hisø	27	49	76	-	6	21	5	1	flere	1	3 500	3 000	Do. for Elvedampsk.	
Froland	20.6	35	55.6	-	-	4	-	-	-	-	2 700	850		
Aamli	44	56	100	-	-	-	-	-	-	2	4 000	3 700		
Mykland og Lille Topdal	53.1	17	50.1	24	4	15	-	-	-	-	970	850		
Heirefos	8.4	7.1	15.5	12.3	-	-	-	-	-	1	500	200		
Fjære	20.2	6.3	26.5	-	-	-	17	-	flere	-	1 200	900	Do. for sm. Dampsk.	
Landvik	27.6	10.3	37.9	-	19.2	4	-	-	-	-	1 000	800		
Vestre Moland	12.6	24.8	37.4	-	-	3.6	-	-	flere	1	972	750		
Høivaag	-	21.4	21.4	-	-	-	-	1.5	flere	1	400	200	Ligesaa.	
Eide	2.1	14.4	16.5	-	-	-	-	-	flere	-	400	256	Ligesaa.	
Birkenæs	15.8	29.3	45.1	-	-	-	-	-	-	-	1 860	1 960		
Nedenæs Fogderi	307.3	395.7	703	104.7	29.2	49.5	27	2.5	-	7	25 492	18 958		
Evje og Veigusdal	-	58.6	58.6	7.3	-	5	-	7	-	-	1 200	800		
Hordnæs	28.2	7.6	35.8	-	-	-	-	-	flere	2	561	581	Ligesaa.	
Iveland	-	39.2	39.2	-	-	6.5	-	6	flere	-	1 117	635	Do.	
Bygland	57.6	-	57.6	-	-	-	-	-	flere	-	2 000	800	Do.	
Valle	23.3	31	54.3	33	-	-	-	0.5	-	-	1 360	600		
Sætersdalens Fogderi	109.1	136.4	245.5	40.3	-	11.5	-	13.5	-	2	6 238	3 416		
Amtet	416.4	532.1	948.5	145	29.2	61	27	16	-	9	31 730	22 374		

(Forts. fra Side 15.)

1880, hvorved dog bemærkes, at Bankernes Tal var forøget og at Landdistriktet i stor Udstrækning benytter Byernes Banker.

Den daglige Levemaade og Husholdning maa vistnok i Almindelighed kaldes maadeholden og forstandig. Imidlertid ere Fordringerne til Livet stegne siden de gode Aar. Den lette Adgang til Forsyning hos de mange Landhandlere har tildels, efter hvad der anføres, ledet til Udbredelse af kostbare Livsvaner.

Af Panteheftelser thinglæstes i Femaaret til et Beløb af henimod Kr. 8 600 000 og aflæstes for henimod Kr. 6 710 000, deraf til Hypothekbanken henholdsvis ca. 1 390 000 Kr. og ca. 225 000 Kr.; herved maa dog erindres, at ikke al betalt Gjæld straks aflæses. Tvangsauktioner afholdtes over fast Gods for ca. 615 000 Kr. og over Løsøre for ca. 132 000 Kr., tilsammen ca. 747 000 Kr. mod ca. 535 000 Kr. i det forudgaaende Femaar. Exekutioner holdtes ved Lensmændene for ca. 222 000 Kr. og ved Fogden for ca. 612 000 Kr., tilsammen ca. 834 000 Kr., og Udpantninger for ca. 384 000 Kr., næsten alene for Skatter, Exekutioner og Udpantninger tilsammen altsaa for ca. 1 218 000 Kr. imod noget over 700 000 Kr. i det foregaaende Femaar.

Ved Udgangen af 1885 var der i Landdistriktet 16 Sparebanker med samlet Forvaltningskapital ca. 1 720 000 Kr., hvoraf Bankernes egne Fonds udgjorde ca. 207 000 Kr.

Brandforsikringsselskaberne i Holt, Sønedeled og Gjerestad, det første stiftet i 1868 og de to andre i 1869, have udvidet sin Virksomhed i Femaarets Løb, idet Forsikringssummerne ved dets Udgang udgjorde henholdsvis ca. 2 520 000, 555 000 og 605 000 Kr. Foreningen i Holt virker tillige i omliggende Herreder og tegner Forsikring ogsaa paa Løsøre, hvorpaa faldt af den samlede Forsikringssum ca. 926 000 Kr. Ogsaa Foreningen i Gjerestad forsikrer Løsøre, hvorpaa af ovennævnte Forsikringssum faldt ca. 51 000 Kr. Søforsikringsselskabet i Dybvaag opløstes i 1884, hvorimod de to Foreninger sammesteds for Forsikring af Søfolks Tøi m. v. have vedblevet at virke i Femaaret; Forsikringssummerne vare ved Udgangen af 1885 henholdsvis ca. 123 000 og 140 000 Kr. — De to i Høivaag bestaaende Forsikringsselskaber henholdsvis for Smaafartøier og for Sømænds Tøi havde ved Udgangen af 1885 Forsikringer for ca. 19 200 og 10 000 Kr., Virksomheden altsaa aftaget i Femaarets Løb.

Den betydelige indbyrdes Forskjel mellem Herredernes Folkemængde gjør de i foregaaende Beretning indtagne Gjennemsnit af Herredsopgaverne over Tjenerløn og almindelig Dagløn lidet oplysende. Istedetfor tilsvarende Gjennemsnitstal — hvilke forresten vilde vise sig større i dette end i det foregaaende Femaar — hidsættes derfor denegang følgende Oversigt fra Opgaverne for 1885:

Almindelig Aarsløn for en Gut var i de fleste Herreder Kr. 200—250. Under disse Tal var den i 8 Herreder (Kr. 120—160) og over i 2 (Kr. 360 og 400).

Almindelig Aarsløn for en Pige Kr. 60—100, i 2 Herreder Kr. 250.

Daglønningen for en almindelig Arbeidsmand paa Husbondens Kost om Sommeren for det meste Kr. 1.20—1.50, lavere i 3 Herreder, lige ned til Kr. 0.93, og i 4 Herreder Kr. 2.00.

Daglønningen for en almindelig Arbeidsmand paa Husbondens Kost om Vinteren i Regelen Kr. 0.80—1.00, lavere i 5 Herreder lige ned til Kr. 0.40 og højere indtil Kr. 1.50 i 3.

Daglønningen for Kvinder paa Husbondens Kost om Sommeren i de fleste Herreder Kr. 0.50—0.60, i 1 Herred kun Kr. 0.40, men højere i 9 Herreder indtil Kr. 1.00.

Daglønningen for Kvinder paa Husbondens Kost om Vinteren i Regelen Kr. 0.30—0.40, lavere ned til Kr. 0.20 i 2 Herreder og højere indtil Kr. 0.60 i 3.

Mandskabshyren paa Fartøier er foran omhandlet under Skibsfarten.

Ædruelighedstilstanden har vedblevet at gaa frem, man tør vel sige, i hele Amtsdistriktet, om der end freindeles er stor Forskjel mellem Bygderne. Fleresteds er Tilstanden mønsterværdig, og der er neppe nogen Trakt længer, hvor den almindelige Opfatning er ganske upaavirket af de Indflydelser, som i de senere Aar have modarbejdet Drikfældigheden. I Forstæderne paa Fastlandet omkring Arendal, hvor dog Tilstanden er kjendelig bedre, end den var, vilde der tiltrænges en talrigere Politistyrke for at faa tilstrækkelig Bugt med den ulovlige Ølhandel, som der fremdeles trives og betaler sig for godt til at kvæles saa let. Arendals Brændevinssamlag har i flere Aar lønnet to Politimænd, og en til holdtes i et Par Aar for Barbo Kommunes Regning.

Ved Siden af de ældre Afholdsforeninger have efterhaanden adskillige nye, navnlig Good Templars, traadt i Virksomhed og udrettet ikke lidet, navnlig i Kystdistriktet omkring Arendal og Grimstad.

B. Byerne.

(Magistraternes Beretninger, ved hvilke vedkommende Formandskaber Intet have fundet at bemærke, tildels i Uddrag.)

Arendal.

Byens Grændser ere heller ikke i dette Tidsrum undergaaede nogen Forandring og dens Folkemængde er ikke steget i nogen væsentlig Grad, den udgjør omtrent 4500 à 4700 Mennesker.

Derimod er Folkemængden i det Byen umiddelbart tilstødende Barbo Sogn betydelig tiltaget ved en efter Forholdene temmelig storartet Bebyggelse væsentlig paa Gaarden Strømsbos Grund. En Mængde Veie ere dersteds anlagte og Strøget paa flere Steder givet en temmelig bymæssig Bebyggelse.

Den i forrige Beretning omhandlede Murtvang er indført for den hele By, men der er fra en Mængde Huseiere til Kommunebestyrelsen indkommet Andragende om nogen Forandring i den i indskrænkende Retning, væsentlig for Byens Udkanters Vedkommende. Sagen har været behandlet af en Komite og forelagt vedkommende Departement, som har stillet sig velvillig ligeoverfor Andragendet. Dette er imidlertid endnu ikke afgjort, da Enighed ikke er opnaaet om, i hvilken Grad Indskrænkningen skulde gjælde.

Af Ildebrande har Byen i Femaaret været hjemsøgt af 10, hvoraf de 7 vare mindre, tildels ganske ubetydelige og 3 noget større med Taxter Kr. 1900, Kr. 30 000 og Kr. 33 200.

Vandværket har efter dets Udbedring vist sig udmærket og dets Høidebassin med Pumpeværk blev færdigt Høsten 1884. Brandvæsenets nye Organisation med 9 Brandkonstabler og 1 Brandmester traadte i Kraft 1ste Januar 1885.

Den nye Kirke, kalkuleret til 250 à 300 000 Kr., er under Opførelse og kan ventes indviet til Vaaren 1888.

Den i forrige Beretning omhandlede Kirkegaard blev færdig Høsten 1882 og er af temmelig stor Udstrækning.

Almuskolens Elevers Antal er steget og som Følge deraf ogsaa Kommunens Udgifter til Skolen, de have udgjort omtrent 13 000 Kr. aarlig. Der er ansat 5 Lærere og 5 Lærerinder.

Den ny opførte Bygning for Skolen for den høiere Almendannelse og Gymnasiet er taget i Brug og viser sig i enhver Henseende tidsmæssig. Søgningen til Skolen har været saavel fra Byen som i ikke liden Grad fra Landdistrikterne stor. Her er desuden i Virksomhed en Arbeidsskole med 60 à 70 Elever og en teknisk Aftenskole med 30 à 45 Elever; den har i 2 Aar havt Statsbidrag.

I Justits- og Politivæsenet ere ingen større Forandringer foretagne og ligesaa lidt i de Stadsingeniøren underlagte Grene, naar undtages den nævnte Forbedring og Udvidelse af Vandværket og Ordningen af Brandvæsenets Personale.

Af Kommunen er ydet forskellige Bidrag til Veianlæg i Landdistrikterne og Bidraget til saadant fra Stoa—Vasenden—Mjaalandsvand, hvorpaa aarlig betales Kr. 4000, er endnu ikke i sin Helhed udbetalt.

Af Personer med Handelsborgerskab havde Byen ved Udgangen af 1885 et Antal af 389, af Haandværksborgere 129, af saadanne, som havde baade Handels- og Haandværksborgerskab, 19 samt af Skippere 113, — samtlige boende i Byen.

Udskjænkning af Brændevin har været drevet af Samlaget, som har 3 Udsalgssteder, ligesom det ogsaa sælger Øl. 4 Personer havde indskrænket Ølret, og Bevilling til Smaasalg af Øl efter Lov af 3die Juni 1882 var ved Udgangen af 1885 givet 28 Personer, hvoraf 3 Kvinder.

Fabrikdriften har inden Byen i Femaaret ingen Tilvæxt faaet, naar undtages en Mineralvandfabrik af mindre Betydning.

Toldstedsdistriktets Skibe udgjorde ved Udgangen af 1885 et Antal af	
506 Seilskibe, dr.	212 000 R.-T. og
17 Dampskibe -	2 400 —

Tilsammen 523 Skibe, dr.	214 400 R.-T.
----------------------------------	---------------

Fragterne have imidlertid i Femaaret været smaa og nedadgaende, saa Fortjenesten visselig gjennemsnitlig har været meget liden og derved er som en Selvfølge Skibenes Værdi i betydelig Grad reduceret.

Byens Gjæld var ved Udgangen af 1885 ca. 644 500 Kr., hvori indbefattet en Del (Kr. 69 000) af Laanet til den nye Kirke. Desuden havde en svævende Gjæld af ca. 44 000 Kr.

Budgettet for 1881 viste samlet Udgift af Kr. 127 500 og Indtægt Kr. 22 500, saaledes til Udligning Kr. 105 000, i 1882 til Udligning Kr. 102 000, i 1883 til Udligning Kr. 104 000, for 1884 Kr. 104 200 og for 1885 Kr. 125 000.

Fattigvæsenets Udgifter vare for 1884 ca. 29 000 Kr. og for 1885 ca. 28 000 Kr.

Af Udgifterne har stadig været udlignet $\frac{1}{6}$ Part som Eiendomsskat og $\frac{5}{6}$ Parter paa Formue og Indtægt.

Til Renter og Afdrag af Byens Gjæld var paa Budgettet for 1885 opført ca. 48 000 Kr. Brandforsikringssummen for samtlige Bygninger udgjorde ultimo 1885 Kr. 6 860 210.00.

Toldintraderne have udgjort:

for 1880—81	Kr. 230 892.00,
hvoraf Udførsel ca. 25 000 og Indførsel ca. 171 000,	
for 1881—82	- 274 895.00,
hvoraf Udførsel ca. 33 000 og Indførsel ca. 195 000,	

for 1882—83	Kr. 322 080.00,
hvoraf Udførsel ca. 36 000 og Indførsel ca. 238 000,	
for 1883—84	- 303 137.00,
hvoraf Udførsel ca. 41 000 og Indførsel ca. 207 000,	
for 1884—85	- 292 233.00,
hvoraf Udførsel ca. 31 000 og Indførsel ca. 217 000.	

Af faste Eiendomme afhændedes 27 i 1881, 37 i 1882, 20 i 1883, 32 i 1884 og 22 i 1885, tilsammen 138 for samlet Sum Kr. 1 208 878.

Af Panteheftelser thinglæstes i Femaaret 300 med Sum Kr. 1 951 264 og aflæstes 296 med Sum Kr. 1 427 131.

Af Tvangsauktioner over faste Eiendomme afholdtes 26 med Sum Kr. 68 892 og over Løsøre 46 med Sum Kr. 30 360.

Exekutionernes Antal var 71 med Sum Kr. 109 793. Af Udpantninger var 260 med Sum Kr. 18 277, hvoraf for kommunale Skatter og Afgifter 239 med Sum Kr. 17 838.

Den økonomiske Tilstand i Femaaret maa, hvad der allerede følger af det Anførte om Skibenes Værdi, betragtes som i ikke liden Grad nedad-gaaende. Der er vistnok af Ligningskommissionen for 1885 opført en Formue af nær 15 Mill. Kr., idet Skibene kun ere opførte med 10 Pct. Nedslag i Taxtsummerne til Assurance, hvilke have vist sig at være større end de Priser, man ved Salg kunde opnaa for Skibene.

Den Stedet i 1886 overgaaede Krise og deraf følgende Salg m. V. viser ogsaa dette paa det klareste.

Den skatbare Indtægt er for 1885 opført med Kr. 1 854 000, men herved er ogsaa at bemærke, at Indtægten af Skibene uagtet Nedslag mod foregaaende Aar utvivlsomt er sat adskilligt høiere, end den i Virkeligheden har været.

Grimstad.

Da forrige Femaarsberetning nedskreves, havde Skibsfarten allerede i flere Aar følt Virkningen af den paa Krisen i Amerika 1873 følgende Nedgang i Forretningerne. Men forrige Femaar, der fulgte umiddelbart ovenpaa en Periode, i hvilken Skibsrederne havde akkumuleret Midler og ikke faa efter vore Forhold anseelige Formuer vare dannede, har ikke paa langt nær saa lave Rater i Fragter paa alle Farvande at opvise som det, der nys er afsluttet. Faldet har i Aarene 1881 til og med 1884 været gradvis, medens de i dette Tidsrum stadigt nedadgaaende Priser baade paa Proviant og Hyre, samt Reduktion i enkelte Poster af Skibsudgifter, have medført, at disse Aars Nettoudbytte for Rederiet ikke er saa særdeles meget lavere end for det foregaaende Femaar. Den gjensidige Forsikring har nogenlunde holdt sig ved det samme procentvise Kostende som tidligere, men den stærke Nedgang i Skibenes Værdi og følgelig ogsaa Assurancetaxt har foranlediget, at det aktuelle Beløb, som er erlagt i Assurance, er ikke uvæsentlig mindre end tidligere. Den stærke gradvise Nedgang i Fragtraterne i de 4 første Aar af Femaaret blev i 1885

fulgt af et ligesaa stærkt som omfattende Fald i Sætserne paa alle Farvande. Blandt de mange Aarsager, der have fremkaldt dette, turde ogsaa være Kornskibningens fuldstændige Overgang til Dampskibene fra alle Havne paa denne Side Kaperne, idet de store Kompagnier tegne Konnossementer til hvilkesomhelst saavel indenlandske Steder som Byer, der ligge ved Havet, til Gjennemgangsfragt. Paa den anden Side har ogsaa Tendentsen for at bygge altid større og større Jernseilskibe for Transporten af Varer fra Havne hinsides Kaperne taget Overhaand, og denne Handel maa derfor ligesom Handelen med Korn fra de Forenede Stater og Sortehavet befrygtes efterhaanden ganske at blive slugt af de store saavel Dampskibs- som Seilskibskompagnier. De store Størrelser af Skibe muliggjøre Seilads med Fortjeneste endog for meget lav Fragt og levne endog en Margin til Udgifter med Videreforsendelser af Gods fra de store Havne til Smaastederne. Men den stærke Tiltagen af Bygning af Dampskibe saavel i Frankrige og Italien, hvor denne Industri fremmes ved Stats-tilskud, som i England, hvor Kapitalen for en stor Del har været tilveiebragt som bonafide Kapitalanbringelse af „Fættene fra Landet“, har tilsidst bragt Fragtraterne ned til Figurer, der ingen Fortjeneste kunne levne og saaledes bære Spiren til en Reaktion i det hele System i sit Skjød. Stor Forvirring har ogsaa den fornylig gjorte Opfindelse med „triple expansion“ kulbesparende Maskiner gjort paa dette Omraade, og man har maattet oplægge mange Dampskibe af ældre Type, der ikke længer kunde holde Konkurrencen og tildeis have været disponerede af dertil ganske uerfarne Folk, der maaske fra en beskeden Krog i en Mæglers Kontor pludselig have optraadt som Gründere paa Dampskibsrederiets Omraade. Disse Forhold ville medføre, at Grundvolden for det hele Varetransportsystem ikke er saa paalidelig sikker, at der jo endog i disse sørgelige Foreteelser turde indeholdes Haab om nogen Bedring for vore Mellemstørrelser af Skibe. Thi større Skibe i europæisk, navnlig engelsk, Forstand findes ikkun enkeltvis under norsk Flag. Iethvertfald turde den fuldstændige Overgang til ovenantydede System ikke kunne realiseres, førend vore nuværende Skibe ere ude af Klasse og vi saaledes kunne have amortiseret en betydelig Del af den i dem anbragte Kapital.

For at dette skal komme disse Fartøier tilgode, før Klassen udløber, maa dog snarlig fornyet Liv i Verdensomsætningen være Forudsætningen.

Skibenes aarlige Gjennemsnitsafkastning kan efter en mig meddelt Opgave anslaaes som nedenfor, efter en Gjennemsnitsfart af 10 Maaneder pr. Aar:

1881	Kr. 14 pr. Ton,
1882	16 - —
1883	16 - —
1884	14 - —
1885	8 - —

Nedgangen i 1885 er saaledes kapital og vil ikke kunne blive uden sørgelige Følger her og der, om den maatte vedblive nogen længere Tid.

At disse trykkende Tilstande ogsaa maa have indvirket paa de øvrige for en væsentlig Del af dem afhængige andre Næringsveie, er en Selvfølge.

Handelsvirksomheden er trykket; et Par efter herværende Forhold betydelige Fallitter have fundet Sted; imidlertid ere dog flere nye Firmaer etablerede, væsentlig Kolonialhandlere.

Haandværksdriften er ogsaa trykket, dels paa Grund af de mindre gode Tider, dels formedelst stærk Konkurrence af udenbys Haandværkere. Haandværkernes Sparebank gaar fremdeles fremad; deres Skole er godt besøgt.

De Stemmeberettigedes Antal var ved Udgangen af Femaaret 303.

Den Dahlske Skole (Middelskole) har fremdeles været i heldig Virksomhed. Ved Femaarets Udgang var Elevantallet steget til 140, der undervises, foruden af Inspektøren, af 5 Lærere og 2 Lærerinder.

Ved Almuskolen er foruden Førstelærer, der tillige er Kirkesanger, ansat 4 Lærere og 4 Lærerinder; Elevantallet var 31te December 1885: 346.

Sømandsskolen, der nyder aarligt Bidrag 800 Kr. af Statskassen og et lignende af Sparebanken, har som før været godt besøgt og har vist heldige Resultater.

Med Hensyn til „Agders“ Assuranceforening henvises til dens trykte Oversigter. De i det foregaaende Femaar stiftede Selskaber, Grimstad Fragt-assuranceforening og Dampskibsassuranceselskabet „Nora“, ere stadig i god Virksomhed.

Vandværket og alt til Brandvæsenet henhørende Materiel er i særdeles god Stand. I Femaaret er fast Brandstation oprettet og 2 Brandkanoner anskaffede, ligesom Signalstationer og Telefon indrettet. Der er i den Anledning bevilget en yderligere Nedsættelse i Brandkontingenten.

Gadebelysningen maa ansees særdeles tilfredsstillende; 94 Gadelygter, hvortil anvendes Petroleum, haves.

Byens i forrige Femaar paabegyndte nye Kirke er taget i Brug; den er brandforsikret for Kr. 92 000.

Den antagne Indtægt eller Næring var i 1885 Kr. 897 590 og den skatbare Del deraf Kr. 389 962, medens Formuen antoges at være Kr. 3 955 000. Som samlet Byskat var opført Kr. 48 000. Den 31te December 1885 havde Byen 794 indenbys og 17 udenbys Skatydere.

Brændevinsafgiften, der fremdeles svares af et Samlag, har udgjort henholdsvis Kr. 4133.33, 4000.00, 4000.00, 4000.00 og 3733.33, medens Ølafgiften, der i 1881 udgjorde Kr. 2860.00, i de 4 sidste Aar har været erlagt af 6 Øludskjænkere og en mindre Skjænkingsberettiget med Kr. 2460.00 aarlig.

Indvaanernes Moralitet er god, Eiendomsindgreb saagodtsom ukjendte, Betleri af Indenbys høist ubetydeligt, Drukkenskab mere og mere i Aftagende; der foregaar vistnok af og til Arrestationer paa Grund af Drukkenskab, men Angjældende er i Regelen Omstreifere eller for en Del Bønder fra Nabo-distrikterne.

Grimstad, som før har været Annexogn under Fjære, blev i 1885 eget Sognekald, hvis første Præst tiltraadte sit Embede den 1ste Juli s. A.

Østerrisør.

Handel. Der er 34 Personer med Handelsborgerskab, 4 med Handels- og Haandværksborgerskab og 8 handelsberettigede Kvinder.

Mod Femaarets Slutning indtraf nogle Konkurs og Underhaandsakkorder blandt de mindre Handlende, uden at dette tillægges nogen væsentligere Betydning.

Der er kun nogle faa større Manufakturhandlere, hvorimod den væsentligste Handel er Detailhandel, der omfatter baade Manufaktur- og Kolonialvarer. Detailhandlerne forsynes væsentligst med Varer fra Kristiania, Manufakturisterne for en Del ogsaa direkte fra Udlandet. Der er ikke saa liden Handel med det nærmeste Opland, dog er den paa Grund af de mange Landhandlere neppe i Tilvækst uden forsaavidt, at enkelte Landhandlere tildels forsynes med enkelte Varer, navnlig Kolonialvarer, fra Østerrisør.

De vigtigste Exportartikler ere Trælast og Is. Trælasten gaar især til England, Frankrige og Holland og Skurlast desuden til Øst- og Vestlandet.

Ligningskommissionen har som gennemsnitlig Fortjeneste i Femaaret sat paa exporteret Trælast: paa huggen Last Kr. 3.00 pr. Ton, paa Minetømmer, Props etc. Kr. 2.50, Skurlast Kr. 4.50, skaarne Bord til Øst- og Vestlandet Kr. 3.00, Splitved Kr. 2.00, høvlet Last Kr. 6.00.

Isexporten, der hovedsagelig gaar til England og for en Del til Frankrige, har mere end fordoblet sig i det sidste Femaar, idet den ved Udgangen af 1885 beløb sig til 77 703 R.-T., medens den samlede Export i det foregaaende Femaar kun var 35 000 R.-T.

Af Laks og Hummer opkjøbes her en Del, der over Kristianssand forsendes til Udlandet; Exporten kan for Laksens Vedkommende beløbe sig til Kr. 4000 à 5000 om Aaret, for Hummer noget over Kr. 3000.

Skibsfart. Fragterne have i Femaaret været gennemgaaende lave, navnlig paa kortere Farvande, derimod noget bedre paa længere Farvande, men selv paa disse har Udbyttet dog ikke staaet i Forhold til den Kapital, Skibene repræsenterer. De fleste Klasseskibe ere beskjæftigede i transatlantisk Fart, især paa Amerika, færre paa Ostindien, Kina og Afrika, Skibe af lavere Klasse i Trælast væsentlig paa Østersøen. Ved Udgangen af 1885 udgjorde den samlede Tonnage ved Risørs Toldsted 43 977 Reg.-Ton, fordelt paa 122 Fartøier, hvoraf 8 for udelukkende indenrigsk Fart, nemlig 4 Dampskibe, dr. tilsammen 119 Reg.-Ton, og 4 Seilfartøier paa tilsammen 65 R.-T. Ved Udgangen af 1880 udgjorde den samlede Tonnage 41 751 Reg.-Ton, fordelt paa 124 Fartøier, hvoraf 7 for udelukkende indenrigsk Fart, nemlig 2 Dampskibe paa tilsammen 41 Reg.-Ton og 5 Seilfartøier paa tils. 71 Reg.-Ton.

I Femaaret er Drægtigheden forøget med	11 641 Reg.-Ton
fordelt paa 31 Fartøier, men formindsket med	9 415 —

fordelt paa 33 Fartøier, altsaa er Nettotilvæksten	2 226 Reg.-Ton,
som tillagt Tonnagen ved Udgangen af 1880 gjør 43 977 R.-T.	

I disse Tal og Tonnager er ogsaa indbefattet de Lyngør og nærmeste Omegn vedkommende Fartøier.

Vil man udsondre disse, faar man følgende Opgaver, hvilke tages summarisk:

- A. for Risør med Søndeled og Lasteplassen Laget i Holt Sogn: Ved Udgangen af 1885 91 Fartøier paa tilsammen 31 959 Reg.-Ton, deraf 4 Dampskibe alene paa indenrigsk Fart paa tils. 119 Reg.-Ton.
- B. for Lyngør med nærmeste Omegn af Dybvaag Sogn: 31 Fartøier paa tilsammen 12 018 Reg.-Ton, hvoraf intet Dampskib.

I Risør og nærmeste Omegn er i Femaaret bygget 8 Fartøier af samlet Drægtighed 2466 Ton, hvoraf 1 Fartøi for en Mand's Regning alene, medens de i Regelen eies af flere Redere, hvoriblandt ikke faa Bønder. For Tiden ere ingen Fartøier under Bygning i Risør og, saavidt vides, heller ikke i de nærmeste Fjorddistrikter.

Fragtfarten Amerika—Europa med Korn eller Petroleum er omtrent uforandret, dog er Korntransporten nu saagodtsom udelukkende gaaet over til Dampskibene. Der findes ikke noget Dampskib til Anvendelse i udenrigsk Fart; et i Femaaret af et Rederi i Lyngør fra Skotland forskaffet Dampskib paa 958 Ton er forlist.

Ligningskommissionen har ansat Skibe i Indtægt efter følgende Regler:

1881: Der toges 11 Pct. af Taxtsummen og Kr. 12 pr. Tons Drægtighed, hvilke Beløb sammenlagte og dividerede med 2 udgjøre Skibets Nettofortjeneste.

1882: 10 Pct. af Taxt og Kr. 12 pr. Ton.

1883: 10 - - - - 11 - -

1884: 12 - - - - 11 - -

1885: For Skibe befulgtes Veritastaxten, hvis Skibet var omtaxeret i det sidste Aar, i modsat Fald nedsattes Veritastaxten med 10 à 20 Pct. Fortjenesten ansattes til 9 Pct. af Taxten.

Nogen Skibsassuranceforening findes ikke i Byen, derimod flere Agenter for fremmede Foreninger med let Adgang til at tegne Assurance hos disse. Et Skibsværft, der eies af et Interessentskab, findes inden Byens Grændser og beskæftiger for Tiden ca. 25 Arbeidere væsentlig med Reparationer, da, som nævnt, intet Fartøi nu staar under Bygning.

I Byen ere bosatte 57 Skippere, i Byens nærmeste Omegn 49 og 3 i andre Byer, hvilke samtlige føre Fartøier her fra Stedet.

Haandværk. Byen har 34 Haandværkere med Borgerskab, 4 Personer med Handels- og Haandværksborgerskab samt 1 haandværksberettiget Kvinde. Enkelte Grene af Haandværk, som Garveri og Farveri, findes ikke, heller ikke noget Slags Fabrikdrift. Et i 1879 oprettet Meieri er nedlagt. Nogen Haandværksforening findes ikke. Haandværket staar ikke paa noget høit Trin. Her findes et Par Udsalgssteder for færdigsyede Klæder og Skotøi. Skotøiet kommer især fra Stavanger, Klæderne tildels fra Udlandet.

Dagløn for en Haandværkssvend kan ansættes fra Kr. 2 til 2.50 à Kr. 3

pr. Dag. En Tjenestegut omkring Kr. 150 og en Tjenestepige Kr. 80 pr. Aar samt Kost.

Tilstanden i Almindelighed. Folkemængden antages for Tiden at være noget over 3000.

I Femaaret er afhændet 68 faste Eiendomme til samlet Beløb Kr. 298 992. Der er i samme Tidsrum thinglæst Panteheftelser for . . . . Kr. 350 423
og aflæst Do. for . . . . - 177 082

igjen Kr. 173 341,

hvormed Pantegjælden altsaa skulde være forøget. Herved er imidlertid at bemærke, at Kjøb af faste Eiendomme i Regelen medføre Panteheftelser (fra Kjøber til Sælger), saa at saadanne Obligationer ikke vise en Forøgelse af Stedets Gjæld, men ækvivaleres af Eiendomserhvervelsen, hvortil kommer, at betalte Kapitalafdrag ikke pleie at aflæses.

Af Tvangsauktioner har været afholdt 18 over faste Eiendomme tilsammen for . . . . . Kr. 43 370
over Løvsøre ligeledes 18 for tilsammen . . . . . - 4 878
samt 45 Exekutioner til Beløb . . . . . - 18 803

Kr. 67 051

Ædruelighedstilstanden er meget god, hvilket gode Resultat væsentlig skyldes herværende Foreninger af Totalafholdsmænd og Good Templarer i et Antal af omkring 300 samt Brændevinssamlaget. Dette, der tidligere havde 2 Udskjækningssteder, har nu kun 1 og har i Femaaret havt følgende Omsætning:

				Indtægt.
1881	15 000 Liter Brændevin	5 230 Fl Ø1		Kr. 4 825
1882	14 000 - —	2 830 - -		- 5 060
1883	13 900 - —	2 715 - -		- 5 190
1884	18 550 - —	3 720 - -		- 8 245
1885	16 100 - —	3 685 - -		- 7 055

Antallet af Arrestationer for Drukkenskab kan for Femaaret ansættes til omkring 50 pr. Aar. De fleste Arresterede ere omreisende Haandværkssvende samt Søfolk, hvorimod det er en Sjeldenhed, at nogen af Byens Indvaanere er i dette Tilfælde.

Med Hensyn til den beskattede Formue og Indtægt haves følgende Opgaver:

	Beskattet Formue.	Beskattet Indtægt.
1881	Kr. 3 769 600	Kr. 465 706
1882	- 3 658 000	- 430 212
1883	- 3 617 000	- 434 230
1884	- 3 625 200	- 423 120
1885	- 3 572 200	- 371 430

Til Bestridelse af Byens Budget er i Femaaret gennemsnitlig udlignet omkring Kr. 42 000, hvoraf til Fattigvæsenet omtrent Kr. 15 000.

Byens Sparebank har væsentlig ydet Laan mod Vexelobligationer, men udlaaner nu tillige mod Pant i faste Eiendomme.

Om dens Virksomhed haves følgende Opgave:

A a r.	Forvaltet Kapital. Kr.	Indskydernes Tilgodehavende. Kr.	Netto- fortjeneste. Kr.	Formue. Kr.
1881	738 441.88	628 055.21	3 756.31	110 118.94
1882	823 569.18	711 032.49	2 363.89	112 536.69
1883	890 873.81	772 824.10	5 570.12	118 106.81
1884	997 375.20	869 823.20	9 444.00	127 493.71
1885	1 032 454.38	894 991.20	9 969.47	137 463.18

Toldintraderne have i Femaaret udgjort:

1881	Kr. 55 313.01
1882	- 56 240.07
1883	- 60 014.37
1884	- 69 061.67
1885	- 62 317.58

for hele Toldstedet.

Byens Brandkontingent udgjør for Tiden Kr. 3 840 pr. Halvaar af Forsikringssum Kr. 1 683 670.

Da Byens vigtigste Næringskilder, Skibsfarten og Trælasthandelen, igjennem hele Femaaret have været gennemgaaende lave, er Stedet neppe gaaet fremad i økonomisk Henseende.

Den beskattede Formue og Indtægt har gaaet noget ned, medens Udgifterne til Fattigvæsenet have steget. Tilstanden maa vel nærmest ansees som stagnerende.

Ladestedet Tvedestrand.

Handel. Kvantumet af udskibet Trælast har i Femaaret været fuldt saa stort som i det forrige. Heraf har Rundlasten udgjort noget mere end tidligere. Den skaarne Last har været tilvirket paa Sagbrug, beliggende i Stedets nærmere Omegn, medens hvad der har været skaaret paa det inden Ladestedet beliggende Sagbrug kun har været en Ubetydelighed. Lasten er skibet — næsten udelukkende i norske Skibe — til England, Frankrige og Belgien. Om end Trælastudførselen har holdt sig paa samme Høide som tidligere, har dog den Nettofortjeneste, den har bragt Udskiberne, været betydeligt mindre paa Grund af de i Femaaret i Gjennemsnit raadende lave Priser i Udlandet.

Stedets Indvaanere have været interesserede i et Isanlæg i Nærheden, men de Par sidste Aars lave Priser paa Is have medført, at dette Foretagende hidtil ikke har givet Udbytte. Et Grubeselskab til Drift af et Kobberskjærp i Telemarken blev i Femaaret dannet her, men er atter opløst, da Gruben ved begyndt Drift ikke viste sig lønnende.

Stedets indenbys Handelsomsætning er i Femaaret visselig tiltaget og Omsætningen med Omegnen har tilrods for den trykkende Konkurrence med Landhandlerne maaske ikke været mindre end før. Derimod antages Netto-

fortjenesten at være væsentlig forringet, idet man under den skarpe Konkurrence har været nødt til at sælge med mindre Avance og derhos til at yde Kredit i en Udstrækning, der nødvendigvis nu og da har maattet medføre Tab. I den sidste Del af Perioden kan muligens manglende Kjøbeevne have vist sig noget trykkende for Handelsomsætningen.

Nogle Konkursere have fundet Sted, men dette har kun været blandt Folk, hvis Omsætning og Kapital har været for ringe til, at deres Fald kunde have nogen Indflydelse paa Handelsforholdene i Almindelighed.

Skibsfart. Stedets Seilflaade antages at have omtrent samme Størrelse som før, idet den Afgang, som har fundet Sted ved Forlis og Salg, er erstattet ved Indkjøb af Skibe i Udlandet, hvor disse paa Grund af den forcerede Overgang til Damp har været at faa for godt Kjøb, samt i noget Mon ved Nybygning. Stedets Interesse i Dampflaaden har været i jævn Udvikling, idet ikke faa Aktier ere tagne i Kystfragtdampskibe og derhos et større Lastedampskib til udenrigsk Fart er anskaffet ved Aktietegning paa Stedet. Forsøgsvis blev anskaffet et mindre Dampskib, væsentlig beregnet paa at drive Makrelfiske langs Kysten, men dette Foretagende blev efter en uheldig Begyndelse hurtigt opgivet. Indtægten af Seilflaaden har selvfølgelig været for ringe at regne mod tidligere, men Flaaden har dog fundet Beskjæftigelse, til stort Gavn for den herværende talrige Sømandsstand og de Mange, der have Levebrød ved Reparationer af Skibe og Leverancer til disse. Forholdene have medført, at Seilskibene nu gaa mere i Langfart end tidligere.

Skibsbyggeri har ikke i Femaaret fundet Sted i Ladestedet, derimod har der i de sidste Aar af Perioden i Omegnen været bygget nogle Skibe, i hvilke Stedets Indvaanere for en væsentlig Del have været interesserede.

Tilstanden i Almindelighed. De slette Konjunkturer for Skibsfarten og de flauere Handelsforhold i Almindelighed have selvfølgelig sat sine Mærker i den almindelige Velstand. Skibsværdierne ere i høi Grad reducerede og dette har igjen bidraget til, at Værdien af Huse og Tomter er sunket. Tilstanden maa dog i det hele taget betegnes som solid.

Kommunens Gjæld er i Femaaret forøget med omtrent Kr. 17 000, der udelukkende er anvendt til Skolevæsenet, idet Kommunen blandt Andet har opført ny tidsmæssig Bygning for Middelskolen med tilhørende Bestyrerbolig. Hele den ældre Gjæld blev i 1885 konverteret.

Stedets Forsyning fra Landdistrikterne er i Femaaret blevet langt rigeligere end tilforn.

Den moralske Tilstand er i det store taget exemplarisk. Hertil har visselig væsentlig bidraget Afholdsbevægelsen, der jo vistnok har haft en kraftig Støtte i den under daarlige Tider manglende Kjøbeevne, men dog ogsaa er bleven støttet af et moralsk Opsving i Folkets Bevidsthed, der ikke kan sættes høit nok. Arrestationer for Drukkenskab høre derfor nu til Sjaldenhederne.

Ladestedet Lillesand.

Under de fremdeles vedvarende daarlige Tider særlig for Skibsfarten, der er Ladestedets vigtigste Næringsvei, spores der Tilbagegang i økonomisk Henseende. Den beskattede Formue har været opført med i 1881 Kr. 2 431 300, i 1882 Kr. 2 417 200, i 1883 Kr. 2 447 200, i 1884 Kr. 2 180 000 og i 1885 Kr. 2 136 500. For en væsentlig Del skriver dog Nedgangen sig fra nogle større Skatyderes Bortflyttelse, ligesom ogsaa de nye kommunale Skatte-love have øvet nogen Indflydelse i heromhandlede Henseende.

Fattigbyrderne ere ikke stegne, men have derimod vist nedadgaaende Tendents. Af Mad. Stenersens Legat for Trængende i Lillesand, stort Kr. 41 360, har været uddelt aarlig Kr. 2069.

Uagtet de uheldige Konjunkturer for Skibsfarten har i Femaarets Løb Skibsbyggeri været drevet ved 2 af Byens Skibsværfter og 6 Skibe med en Drægtighed af tilsammen 1821 Reg.-Ton ere gaaede paa Vandet. Ved Femaarets Slutning stode desuden endnu 2 mindre Barkskibe under Bygning; men hermed kommer sandsynligvis Skibsbyggeriet indtil videre til at standse.

Udskipning af Trælast, saavel skaaren som rund og firhuggen, finder fremdeles Sted, om end ikke i den Udstrækning som tidligere, under bedre Trælastpriser. En Dampsag er i Femaaret kommen i Virksomhed.

Til Udvidelse og Forbedring af Byens Vandværk er erhvervet afstaaet en Grundstrækning rundt omkring de nuværende Vandbassiner. I denne Strækning, der agtes indhegnet, vil der paa dertil skikkede Steder blive udgravet Bassiner, hvorved bedre Vandforsyning vil opnaaes.

Lillesands Samlag for Brændevinshandel er fremdeles i Virksomhed og har øvet en gavnlig Indflydelse til Indskrænkning i Nydelsen af berusende Drikke. Samlagets Afsætning har stadig gaaet ned.

Der er thinglæst Panteheftelser for Kr. 238 574 og aflæst Do. for Kr. 231 574 samt afholdt Tvangsauktioner over fast Gods og Løvsøre for Kr. 93 732.

Nedenæs Amtskontor 2den Juni 1888.

Underdanigst
N. Bonnevie.

X.

Lister og Mandals Amt.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand i Lister og Mandals Amt
i Femaaret 1881—1885.

Ifølge Tællingen af 1875 udgjorde Amtets Folkemængde:

a. Landdistriktet:

Mandals Fogderi . . . . . 28 358 Individer,
Listers — . . . . . 28 042 —

56 400 Individer.

b. Byerne . . . . . 18 721 —

Tilsammen 75 121 Individer.

Ved Tællingen i 1886 har det vist sig, at ikke nogen væsentlig Forøgelse af Folkemængden har fundet Sted.

I Femaaret er ingen Forandring indtraadt i den administrative, judicielle og geistlige Inddeling af Amtet, hvis Landdistrikt som i 1880 bestaar af 16 Tingkredse, 22 Herreder og 23 Lensmandsdistrikter. Derimod er, efterat der under 10 Mai 1881 af Stortinget var bevilget Gage til en ny Distriktslæge, det forrige Lyngdals Lægedistrikt delt i 2, nemlig Vanse Distrikt, bestaaende af Vanse med Farsund og Herod, og Lyngdals Distrikt, bestaaende af Lyngdals og Hægebostads Præstegjelde.

I. Jordbrug.

Efter Fogdernes Opgaver til Schema 1 var Antallet af faste Eien-
domme 31te December 1885:

i Mandals Fogderi 5803 Brug af rev. Skyld 4820 Daler 1 Ort 9 Skilling
- Listers — 6488 — - - — 4863 — - „ 8⁶/₁₀ —

Tilsammen 9683 Daler 1 Ort 17⁶/₁₀ Skilling.

Heraf er de egentlige Jordbrug opgivet at være:

i Mandals Fogderi 5208 af Skyld 4772 Daler 4 Ort 14¹/₁₀ Skilling,
- Listers — 6406 — 4851 — 2 „ 16⁶/₁₀ —

Tilsammen 11 614 af Skyld 9624 Daler 2 Ort 6⁷/₁₀ Skilling.

Gjennemsnitsskylden pr. Brug skulde altsaa være omkring 4 Ort. Jordeiendommenes Salgsværdi er som i forrige Femaar ansat til omtrent 33 Millioner Kroner, medens Værdien efter Hovedskylddelingskommissionens Ansættelse er sat til noget over 26 Millioner Kroner. Det samlede Areal er efter de seneste Beregninger ansat til 7200 km², hvoraf Skov 1830 km² og Ager og Eng 200 km².

Efter de i Schema 6 meddelte Opgaver har den gennemsnitlige Udsæd og Avl pr. Maal samt Foldighed i Femaaret udgjort:

	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Poteter.
1. Sædvanlig Udsæd pr. Maal i Liter . .	31	32	45	62	74	271
2. Avl pr. Maal i Gjennemsnit - do. } i Fem-	252	231	341	391	487	1 940
3. Foldighed - - - do. } aaret	8	7	7.5	6.5	7	7

I forrige Femaarsberetning opgaves:

	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Poteter.
1. Udsæden pr. Maal i Skjepper	1.9	1.6	2.6	3.6	4.4	15.6
2. Avlen - - - Tønder	1.9	1.5	2.4	3.0	3.6	14.7
3. Foldigheden pr. Maal	8	7.7	7.7	5.8	6.7	7.6

hvilket kommer foranstaende Opgave for dette Femaar temmelig nær.

Hvede avles kun i Kystbygderne østenfor Lindesnæs, men Rug i de fleste Bygder i Mandals Fogderi, men kun undtagelsesvis i Listers Fogderi. Erter dyrkes ikke. Den i forrige Femaarsberetning givne Skildring af de klimatiske og andre Forhold, hvorunder Jordbruget her i Amtet drives, og hvorefter Udstykningen af Eiendommene i større eller mindre Grad tvinger Landmanden til at søge Binæringer, som Skovdrift i Mandals Fogderis Indland og Fiskeri i Kystegnene, navnlig i Listers Fogderi, er fremdeles gjældende, og uagtet i Femaaret Høsten har givet et jævnt godt Udbytte, har dog den forholdsvis lave Pris, hvortil Landmandens Produkter ere sunkne, uden at nogen tilsvarende Synkning har fundet Sted i Driftsomkostningerne, vanskeliggjort Landmandens Stilling og tvunget ham til større Omtanke og Flid i sin Bedrift for at udbringe saameget større Udbytte af Jorden. Dette gjælder det hele Amt og i Særdeleshed Kyststrækningen i Listers Fogderi, hvor man har opgivet

Deltagelsen i de store Fiskerier udenfor Amtet og søgt Erstatning i en bedre Dyrkning af Jorden og en bedre Udnyttning af Fiskeriet ved Hjemmets Kyst.

Det Areal, som er under Dyrkning til Ager, er i Femaaret neppe synderlig udvidet, men Dyrkningen er mere intens, og, forsaavidt som Nyland er under Dyrkning, har man væsentlig lagt an paa at udvide Englandet. Dette gjælder især Listers Fogderi, hvor ved Sænkning og Regulering af Indsøer, Myrer, Bække og Elvedrag betydelige Strækninger ere tørslagte og gjorte skikkede til Dyrkning, uden at bestemte Opgaver haves over Udstrækningen af det saaledes indvundne Terræn.

Udskiftning af Jordfællesskabet har i Femaaret gaaet jævnt fremad, og der er fremkommet saa mange Rekvisitioner om Udskiftning, at den fast ansatte Udskiftningsformand med vedkommende Departements Samtykke har faaet beskikket en Assistent for nogenlunde at kunne overkomme Arbeidet.

Gode Haandredskaber til Jordens Bearbejdning ere nu almindelig udbredte, ligesaa benyttes gode Plouge og Harve af Jern og Staal, arbeidede dels i Bygderne, dels indførte fra indenlandske eller udenlandske Fabriker. Slaat og Tærskning foregaar endnu i Almindelighed paa den gamle Maade, dog benyttes ogsaa endel Maskiner, der drives med Haandkraft — Pigtærskemaskiner — Vand-, Vind- eller Hestekraft. I det hele skal omtrent 40 Maskiner benyttes i Amtet i Landbrugets Tjeneste, hvoraf 1 Dampmaskine og nogle Tærskemaskiner, der drives med Vandkraft, især i Undalen, samt 5 lignende i Lyngdal, der drives med Vind.

Landhusholdningsselskabet, som ved Udgangen af 1885 havde 9 Underafdelinger eller Landboforeninger, har gennem disse og ved Hjælp af Amtsagronomen søgt at arbejde for Jordbrugets Fremme ved Indkjøb og Fordeling af landøkonomiske Skrifter, ved Veiledning paa Gaardene med Hensyn til Jordens Dyrkning, nye Redskabers Benyttelse, Udarbejdelse af Planer for Myrdirknings- samt Sænkingsarbejder, ved Bidrag til Indkjøb af godt Sædefrø og unge Træer til Udplantning, ligesom man har ydet Bidrag til Udstillingen af Landmands- og Haveprodukter i Forbindelse med Kvægudstillinger, som nærmere ville blive omtalte under Afsnittet om Fædriften.

Dyrkning af Kjøkkenvækster og Frugttræer har været i Fremgang og den har ikke ringe Betydning i Kyststrækningen østenfor Lindesnæs foruden Austads Sogn i Lyngdals Præstegjeld. Men Behandlingen af Frugten under og efter Indhøstningen er mindre omhyggelig.

I Femaaret har utvivlsomt Landbefolkningen anvendt mere Flid og Omtanke paa sit Jordbrug og Havestel end tidligere, men hertil turde en væsentlig Grund være at søge i den Omstændighed, at de fra ældre Tid tilvante Binæringer i større eller mindre Grad have slaaet fejl.

2. Fædrift.

Efter de under Schema 7 meddelte Opgaver har:

- a. Gjennemsnitsværdien af Arbeidsheste været omtrent Kr. 187
- Okser	-	57
- Kjører	-	71
- Ungnøt	-	38
- Kalve	-	7
- voksne Faar	-	9
- do. Gjeder	-	8
- Svin	-	61
- b. af forædlede Faar — Blandinger af Cheviot — findes en Del i Øvrebø, Øslebø, Holme, Bjelland og Grindem, Vanse og Næs og Hiterø; dog er Antallet af Dyr af bedre Race ikke betydeligt.
- c. Hjemmehavnene ere middels gode.
- d. Gode Sæterhavne findes kun i Aaseral, Siredalen og tildels i Hægebostad.
- e. Melkeudbyttet hos de mere fremskredne Gaardbrugere er opgivet til 1312 Liter i Gjennemsnit pr. Ko aarlig og overhovedet til 1050 Liter.
- f. Salg af levende Kreaturer til Slagt foregaar fra Indlandsbygderne, ligesom der fra Vanse og Lyngdal sælges flere Hundrede Melkekjør om Aaret til de østenfor liggende Landdistrikter og Byer.
- g. Afsætningen af Melk er kun af Betydenhed i de Byerne nærmest liggende Herreder.
- h. De fjernere liggende Bygder afsætte en Del Smør, men det har hidtil været mindre vel behandlet, saa at Varen ikke betaales synderlig høit.
- i. Af Ost bringes lidet til Salg i Byerne, og Varen, som er en Mellemtung mellem Gammelost og Knadost, er ikke meget anseet.
- k. Afsætningen af Uld er ubetydelig.
- l. Af Høns holdes adskillige langs Kysten, hvor der i Regelen ikke ligger megen Sne om Vinteren, og Interessen for Hønsavl synes at være tiltaget, saa der kommer mange Æg til Byerne, især fra Vanse, og Afsætningen er stigende og Priserne rimelige.
- m. Gjøds holdes næsten ikke.
- n. Biavl har ingen Betydning.
- o. Gjennemsnitsprisen paa Melk er opgivet til Kr. 0.09.5 pr. Liter,
og - Smør - - 1.46 pr. Kg.

Nogen væsentlig Forandring i Antallet af Heste, Storfæ, Faar, Gjeder og Svin er neppe indtraadt i Femaaret. Det skulde da være, at Gjedeholdet er aftaget. Husdyrenes Fodring og Behandling forøvrigt er formentlig nogenlunde tilfredsstillende i den nærmeste Omegn af Byerne, hvor Melken med Lethed kan afsættes i raa Tilstand, og Fodringen er vistnok i det hele taget bedre end før, skjønt der endnu i de mere afsidesliggende Bygder i den sidste Tid er forekommet Exempler paa Sultefodring, som have givet Anledning til, at

kriminelt Ansvar er gjort gjældende mod vedkommende Eier. Men det, hvori Almuen staaer mest tilbage, er Indredningen af Fjøsene og Renlighed i Behandlingen af Kvæget og Afdraatten. Det er saaledes i Fjeldbygderne, hvorved menes de længst fra Søen liggende Bygder, ikke ualmindeligt, at Heste, Kvæg og Faar staa sammen i et trangt Rum med utilstrækkeligt Lys, hvis der ellers findes noget Vindu, at Gjødningen ikke i Maanedsviis føres ud, men at Dyrene staa og trampe i sine egne Exkrementer, at Gjødningen vel en enkelt Gang skuffes ud, men at Vægge og Tag ikke feies eller paa anden Maade renses, og at hverken Heste eller Kjør skræbes eller børstes, end sige vadskes. Følgen deraf er, at Dyrene angribes af Skab og andre Hudsygdomme, som det bliver saameget vanskeligere at udrydde, som Smittestoffet hænger saalænge igjen i de inficerede Fjøse. Saaledes har Skabsyge i Femaaret været udbredt blandt Faarene paa flere Steder, og naar man ved Hjælp af Vadskning af de syge Dyr, hvortil har været anvendt det saakaldte zündelske Bad istedetfor det tidligere brugte Afkog af Tobaksblade, samt ved Vadskning af Fjøsene og Sprøtning af Vægge og Tag og Gulv med Karbolsyre har standset Sygdommen i en Grænd, har den vist sig paa et andet Sted, medens det sjelden har været muligt at paavise, hvor Smitten er kommen fra. Sagen er saameget mere betænkelig, som der paa Skraaningerne af Hekfjeld er saa udstrakte Græsgange, der tilhøre Siredalen, Fjotland, Hægebostad og Eken, at indtil 30.000 Faar fra Jæderen indtages paa Beite her i Amtet. I Fjeldet gaa Faarene om hverandre, og om de end ere under et Slags Bevogtning, saa er det klart, at det er meget vanskeligt at forebygge, at enkelte syge Dyr kunne komme i Faareflokken og udbrede Smitten.

Der har været afholdt Fjösskuer om Vaaren til Bedømmelse af Dyrenes og Fjøsenes Tilstand i Vanse og flere Herreder efter Foranstaltning af Landboforeningerne, og med Bidrag af Landhusholdningsselskabet har der været afholdt Dyrskuer med Udstilling af Landmands- og Meieriprodukter i Lyngdal i 1881, i Øslebø i Mandalen i 1882, i Øvrebø og Tvet i September 1883, i Konnesmo i Nordre Undal og i Tonstad i Siredalen i September 1884 samt en stor Udstilling af Husdyr, Agerbrugsredskaber og Maskiner, Landmandsprodukter, Husflids- og Industrigjenstande i Kristianssand i September 1885, hvortil blev ydet Bidrag, foruden af Landhusholdningsselskabet, af Statskassen samt af Brændevinssamlaget og Sparebanken i Kristianssand. Det har ved Udstillingerne vist sig, at her ikke er nogen konstant Kvægrace i Bygderne. I Kyststrækningen er Kvæget blandet — dels med fremmede Racer — og uensartet. De bedste Legemsformer og størst Ensartethed findes i Siredalen, Hægebostad og Eken, hvor der ogsaa findes de bedste Græsgange. I Lyngdal har Kvæget fra ældre Tider havt Ord for at afgive gode Melkekjør, og der afsættes fremdeles mange Kjør derfra til de østenfor liggende Bygder; men der klages nu over, at Lyngdalskvæget er gaaet tilbage, og man erkjender, at Aarsagen hertil er Skjødesløshed ved Valget af Okser og disses Benyttelse til Bedækning i en altfor ung Alder. Med Bidrag af Landhusholdningsselskabet er der i Femaaret indkjøbt flere Okser, der ere stationerede i Bygderne som Avlsdyr

paa Betingelse, at de skulle benyttes som saadanne i mindst 2 Aar mod en moderat Bedækningsafgift, hvorefter Dyrene blive Stationsholderens Eiendom. I Kystdistrikterne ønskes man helst Stamokser af ublandet eller ren Ayrshire-race, hvorimod man i Indlandsbygderne har anskaffet Okser af Telemarksrace.

Fra Stambjorden i Næs pr. Flekkefjord er i Femaaret afhændet endel Kalve af Telemarksrace, som ere spredte omkring i Omegnen.

Til Forbedring af Faareavlen er ydet Bidrag til Anskaffelse af en Del Cheviotfaar, som trives godt.

Svineavlen har staaet meget tilbage. Ved Landhusholdningsselskabets Foranstaltning er derfor i Femaaret indkjøbt endel Grise af engelsk Race fra Egs Asyl, som ere fordelte i Bygderne paa Betingelse, at de skulle benyttes som Avlsdyr i 2 Aar, forinden de blive Stationsholderens Eiendom, ligesom særskilte Præmier have været udsatte for omhyggelig Behandling af Dyrene, med hvis Pleie og Røgt der har været ført Tilsyn af Amtsagronomen paa hans Reiser. Denne Foranstaltning har vundet Bifald hos Almuen og antages at have virket til Svineavlens Opkomst.

Til Fremme af Hesteavlen blev i 1885 for 1000 Kroner, hvoraf 500 Kr. Statsbidrag, 250 Kr. af Amtskassen samt et lignende Beløb af Vanse Herredskasse, ved Statsagronom Stenersen indkjøbt en Hingst paa Voss, som i Juli Maaned ankom til Farsund og blev stationeret som Stamhingst paa Gaarden Fjellestad et Par Kilometer fra Farsund. Hvilken Virkning denne Foranstaltning vil faa paa Hesteavlen, vil først vise sig senere.

I 1882 blev paa Landhusholdningsselskabets Bekostning antagen en Meierske, der havde det Hverv at reise omkring og give Veiledning i Melkestellet samt Tilvirkning af Smør og Ost. Hendes Hjælp blev meget søgt, men uheldigvis blev hun Vinteren efter syg og døde Sommeren 1883 af Tæring. En ny Meierske blev ansat i Slutningen af 1885 og hun er fremdeles i Virksomhed.

I Femaaret har været i Virksomhed en Amtsdrylæge, som er bosat i Kristianssand. Ingen Meierier har været i Drift i Landdistriktet. I Kristianssand har rigtignok været et Par Melkeudsalg, kaldte Meierier, men de have væsentlig været anlagte paa at afsætte Melk og Fløde fra Omegnens Gaarde og kun undtagelsesvis kjærnet noget Smør.

3. Skovdrift.

Ifølge de Opgaver, som ere meddelte efter Schema 8, leveres stort Tømmer væsentlig fra Mandals Fogderi. Hvad der heraf leveres fra Lyngdal og Kvinesdal i Listers Fogderi er af mindre Betydenhed og i Kystdistrikterne maa for det meste Bygningstømmer indkjøbes.

Brændeved sælges kun fra de Byerne nærmest liggende Bygder. Paa Hiterø og i Vanse, hvor der bruges Torv og tildels Stenkul til Brænde, maa

Ved indkjøbes. Priserne paa Ved variere, men kunne i Gjennemsnit sættes pr. Maal eller Favn for

Birk	til Kr. 8	à	Kr. 9
Furu	- „	6	à „ 7
Or	- „	5	à „ 6

Af Gran sælges saa lidet, at den kan sættes ud af Betragtning. Derimod sælges en Del Egeved, der staar omtrent i samme Pris som Birkeved.

Af Egebark og Egelast, Stav til Tønder og Kasser samt Props drives en hel Del frem til Byerne, uden at nøiagtig Opgave haves over Kvantitet eller Værdi. Kun en ubetydelig Del af Skoven er i Udenbygdsboendes eller Udlandingers Eie.

Paa Grund af de lave Trælasterpriser har Hugsten i Skovene ikke været drevet saa stærkt som i forrige Femaar; men fra de egentlige Trælasterbygder i Amtet opgives Skovene at være gaaede tilbage, hvad de større Dimensioner angaar. Derimod er Ungskoven i Fremvækst og Skovarealet er i Tiltagende, hvortil en streng Overholdelse af Lovgivningen om Braatebrænden og Lyngsvidning har bidraget i Forbindelse med de sundere Begreber om Skovens Værdi og Behandling, som ere udbredte gennem Statens Planteskole paa Kjørrefjord i Vanse.

Efter Opgave fra Lensmanden i Tvet er der nedflødet følgende Kvanta Tømmer gennem Topdalselven:

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tils.
1. Udskilt i Sandnæsvjen i Tvet til Boens Sagbrug	Tylv-ter. 6 200	Tylv-ter. 6 930	Tylv-ter. 8 294	Tylv-ter. 6 571	Tylv-ter. 6 032	Tylv-ter. 34 027
2. Optalt som passeret Boens Støderende	19 270	18 123	24 072	21 910	21 885	105 260
3. Sluppet i Topdalselven nedenfor Boens Støderende	500	450	350	500	450	2 250
	25 970	25 503	32 716	28 981	28 367	141 537

Største Delen af den Last, som er hugget i Tvet, er ikke kommet i Topdalselven, men er udskibet direkte fra Lasteplassene ved Kostøl og Aalefjær i Bunden af Topdalsfjorden, 5 Km. indenfor Elvens Udløb i Fjorden ved Hamre. Kvantum er ikke opgivet. Af det nævnte Kvantum Last er en Tiendedel opgivet at være af 16 Fods Længde og 5 Tommers Top og derunder. Gjennemsnitslængden af det fremdrevne Tømmer har været 25 Fod med 5 Tommers Top.

Mellem Sandnæs og Drangsholt straks nedenfor Grændsen af Nedenæs

Amt er en Lændse, Sandnæsevjen, hvorved 14 à 16 Arbeidere jævnt have været sysselsatte, og hvor følgende Kvanta Tømmer have været optalte:

i 1881	21 198	Tylvter,
- 1882	21 774	—
- 1883	29 573	—
- 1884	25 358	—
- 1885	26 600	—
	124 503 Tylvter.	

I Otteraaen opgives nedflødet:

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	Tils.
	Tylv- ter.	Tylv- ter.	Tylv- ter.	Tylv- ter.	Tylv- ter.	Tylvter.
I Vasdraget ovenfor Kile	25 571	25 465	23 036	15 119	15 605	104 796
Fra Kile til Venneslands Bom	10 162	10 557	6 805	6 745	8 170	42 439
„ Venneslands Bom til Strais Bom 7 Km. fra Kristianssand	70	165	302	577	493	1 607
	35 803	36 187	30 143	22 441	24 268	148 842

Heraf er opgivet at være Smaalast og Props:

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
Tylvter	13 941	12 364	9 669	11 018	10 314

De gennemsnitlige Dimensioner af Lasten have ikke kunnet opgives.

Ved Vennesland 22 Km. og ved Strai 7 Km. ovenfor Kristianssand er Lændser eller Bomme, hvorved sysselsættes henholdsvis 14 og 9 à 10 Mand, og er der optalt følgende Kvanta Tømmer:

i 1881	27 749	Tylvter,
- 1882	33 615	—
- 1883	32 886	—
- 1884	32 024	—
- 1885	29 607	—

I Søgneelvans Vasdrag, som har Tilførsel af Tømmer fra den vestlige Del af Øvrebø og Hægland, den østlige Del af Finslands samt fra Grebstads og Søgne Sogne, er efter Opgave fra Flødningsdirektionen i Høllen nedflødet:

i 1881	7 500	Tylvter,
- 1882	7 100	—
- 1883	4 600	—
- 1884	4 500	—
- 1885	3 100	—

hvoraf omtrent Halvdelen er Minelast og Props. Gennemsnitsdimensionerne opgives til 16 Fod.

Ved Søgneelvans Udløb ligger en Lændse, den saakaldte Føreid Bom, hvor der sysselsættes 6 Mand i den Tid, der arbeides.

I Mandalselvens Vasdrag, der har Tilførsel fra Aaseral, Grindem, Bjelland, Finsland og Øslebø, er opgivet som optalt ved Lindlands Bom, 6 Km. ovenfor Mandal:

i 1881	18 500 Tylvter,
- 1882	18 000 —
- 1883	16 000 —
- 1884	12 500 —
- 1885	12 500 —

Hvor stor Del deraf har været Smaalast, er ikke opgivet. Gjennemsnitsdimensionerne ere opgivne til 6 à 8 Tommer eller 16 à 20 Centimeter 12 Fod (4 Meter) fra Roden. Ved Lindland foregaar Sorteringen af Lasten, men 4 Km. ovenfor er en Lændse ved Gaarden Birkenæs i Holme.

I Undalselven flødes Tømmer fra Grindem, Bjelland og Konnesmo Sogn i Nordre Undals Præstegjeld. Mellem Hage paa den vestre og Melhus paa den østre Side af Elven er en Lændse, Hage Bom kaldet, 7 Km. ovenfor Valle eller Søndre Undals Hovedkirke, og mellem Fos og Skofteland en Do., 4 Km. ovenfor Valle Kirke, Skoftelands Bom. Ved begge disse Lændser, der sysselsætte 10 à 12 Mand, naar der arbeides, er optalt tilsammen

1881	3 306 Tylvter,
1882	3 409 —
1883	2 723 —
1884	2 414 —
1885	1 267 —

Heraf har en ubetydelig Del været Smaalast. Gjennemsnitsdimensionerne have været 18 à 21 Centimeter 4 Meter fra Roden. En stor Del af Lasten fra Undalen opskjæres til Stav, som ikke gaar gennem Bommene ved Hage og Skofteland; men over Mængden af Stav haves ingen Opgaver.

I Lyngdalselven, hvorigjennem flødes Trælast fra Hægebostad og Lyngdal, er efter Opgave fra Lensmanden i Lyngdal ved Berge Bom eller Lændse, 3 Km. fra Elvens Udløb i Kvavigfjorden, optalt følgende Kvantat Tømmer:

1881	1 197 Tylvter,
1882	578 —
1883	807 —
1884	640 —
1885	733 —

hvoraf en ubetydelig Del Smaalast. Gjennemsnitsdimensionerne ere opgivne til 16 à 21 Centimeter 4 Meter fra Roden.

Ved Berge Bom sysselsættes 2 Mand, naar der arbeides.

I Kvinas Vasdrag, der gennemstrømmer Fjotlands og Kvinesdals Præstegjelde og falder ud i Fedefjorden, er efter Lensmandens Opgave, der grunder sig paa Skjøn, sluppet i Vasdraget i

1881	350 Tylvter,
1882	250 —
1883	300 —
1884	200 —
1885	200 —

hvoraf ubetydeligt Smaalast. Dimensioner M. 3.75—5.65 med 13 til 18 Centi-

meters Top. Fra Kvinesdals Præstegjeld har ingen Flødning fundet Sted og der findes ingen Lændse i Vasdraget.

I Fede- eller Gylandselven flødes ikke Tømmer. Der hugges i Gyland endel Tømmer af forskjellige Dimensioner, som opskjæres til Stav, uden at Opgave haves over Kvantum af Staven.

I Sireelvans Vasdrag, som er det vestligste i Amtet og gennemstrømmer Siredalens, Bakke og en Del af Flekkefjords eller Næs og Hiterø Præstegjelde, finder ingen Flødning Sted. I Bakke Sogn findes lidt Skov igjen, som anvendes til Stavtilvirkning, hvorover Opgave mangler.

4. Andre Næringsveie.

Bergværksdrift finder ikke Sted i Amtet, men til Evje Nikkelværk i Nedenæs Amt, som ligger ved Otteraaen omtrent 70 Km. ovenfor Kristianssand, transporteres dels paa Elven fra Byen til Mosby og dels overland paa Sætersdalsveien fra Mosby til Kile en betydelig Del Cokes, Stenkul og andre Varer op samt Malm og Nikkel ned til Byen, hvilken Transport skaffer Almuen i Oddernæs, Øvrebø og Hægland Sysselsættelse. Men Opgave over Mængden af det transporterede Gods saavel som over Transportomkostningerne mangler. Betalingen for Kjørsele har været temmelig lav.

Handelen har i Femaaret i Landdistrikterne lidt under de samme mindre gode Konjunkturer som i Byerne. Antallet af Personer, der ved Udgangen af 1885 dreve Landhandel efter Bevilling eller Handelsbrev, var omtrent det samme som i forrige Femaar. Af Handelsforeninger var en paa Aalefjær i Tvet, hvis Omsætning i Femaaret er opgivet til 30 000 Kroner aarlig, en paa Kile i Hægland med en Omsætning af 13—14 000 Kroner, en i Holme med en lignende Omsætning og en i Søndre Undal paa Vigeland med en Omsætning af 20—25 000 Kroner.

Om Handelsflaaden og Skibsfarten paa Udlandet indeholdes formentlig de fornødne Oplysninger i de aarlige Opgaver fra Toldkamrene.

Om Fiskerierne henvises til de aarlige Beretninger derom fra Amtskontoret.

Industrielle Anlæg og Virksomheder. Antallet af industrielle Anlæg, som i forrige Femaarsberetning var opgivet til 161, er for 1881—1885 opgivet til 183, hvoraf dog den største Del er af mindre Betydning, som Sagbrug og Møller, der kun til enkelte Tider ere i Virksomhed. Af større Anlæg kan mærkes Boens Sag, Høvleri og Træsliberi, tilhørende Hr. Hegermann, samt to Dampsage paa Aalefjær og Kostøl i Tvet, hvorfra Udskibning foregaar til Udlandet.

I Oddernæs. Otterværftet paa Østsiden af Otteraaen tilhørende et Interessentskab i Kristianssand, hvor der i Femaaret er bygget et Par Skonerter paa 250 à 300 Ton, Major & Co.'s Puntlædersgarveri paa Nedre Kongsgaard, Jægersbjergs Møller, Vige Dampsag, hvorfra udskibes Træløst til Udlandet, 1 Kalkværk og 3 Teglværker ved Otteraaen, som dog have en indskrænket Produktion, Strais Træsliberi, Høie Bomuldsspinderi, Væveri og Farveri med noget over 100 Arbeidere, samt Tørdokken paa Bredalsholmen 3 Km. fra Kristianssand.

I Vennesland: Vigelands Sag og Mølle tilhørende Samuel Otto & Co. i Kristianssand samt Otterelvsn Papirfabrik, hvor dog Virksomheden for Tiden er standset.

I Halsaa og Hartmark: Gismerø Skibsværft ved Kleven østenfor Mandal, hvor der før har været en betydelig Virksomhed, som dog nu er meget indskrænket.

I Næs og Hiterø: 3 større Puntlædersgarverier tilhørende Interessentskaber i Flekkefjord.

Af Haandværkere findes i Landdistrikterne i Almindelighed det fornødne Antal til at tilfredsstille Behovet i Bygderne, undtagen af Murere. Af Haandværksarbeide afsættes dog lidet, undtagen en Del Trævarer, især simple Bødkerarbejder, som Sildetønder, og nogle Kjælker og Ski.

Husfliden befinder sig omtrent paa samme Standpunkt som i forrige Femaar og den er snarere gaaet tilbage end frem i Kystbygderne, hvor saavel Mænd som Kvinder mer og mer forsyne sig med Klæder af Bysnit og tilvirkede af Fabrikvarer, indenlandske som udenlandske.

Over Udbyttet af Jagten kan ikke leveres nogen paalidelig Opgave. Den drives som i forrige Femaar i de indre Bygder væsentlig efter Fuglevildt og Harer, hvoraf den største Del over Kristianssand udføres til Udlandet. Paa Grund af dette Steds Beliggenhed og direkte Forbindelser med Udlandet udføres ogsaa herfra en Del Vildt fra Sætersdalen og de øvrige tilgrænsende Bygder af Nedenæs Amt samt især Ryper fra Nordland og Finmarken, uden at det lader sig paavise, hvormeget af Udførselen af Vildt der hidrører fra dette Amt og hvormeget fra andre Steder.

Isskur har som i forrige Femaar fundet Sted til Nedlægning af Fisk bestemt til Udførsel, og Fiskehandlerne i Kristianssand pleie at være saavidt forsynede med Is, at de om Sommeren kunne afsætte en Del til udenlandske Nordsøfiskere, der benytte Isen i sin Bedrift.

Baadbyggeri, som før har fundet Sted paa flere Steder, som i Søgne, Søndre Undal, Spangereid, Vanse, Næs og Hiterø, foregaar nu neppe udenfor Vanse, hvor der efter Lensmandens Opgave i Femaaret er bygget:

Baadenes Art.	Antal.	Værdi uden Rig og Seil.	Solgte udenfor Herredet.	Værdi.
		Kr.		Kr.
Dæksskøiter omkring 5 Ton	15	7 200	8	3 840
Mindre Skøiter	2	1 000	-	-
Aabne Baade	33	1 716	10	520

Østenfor Lindesnæs forsyner man sig nu med mindre Baade fra Arendal og Grimstad og vestenfor faar man lignende Baade for det meste fra Søndhordland, hvorfra de kunne leveres billigere end i Hjembygden.

5. Kommunikationsvæsenet.

Langs Kysten har i Femaaret været daglig Passagerfart med Dampskib om Sommeren med Anløb af Byerne, ligesom Kristianssand ved mindre Dampskibe

har havt daglig Forbindelse med Lillesand, Grimstad og Arendal. Ligesaa har flere Gange om Ugen en Dampbaad gaaet mellem Mandal og Kristianssand med Anløb af forskjellige Steder paa Kysten og en Do. mellem Farsund, Lyngdal, Spangereid, Svinør, Mandal, Ny-Hellesund og Kristianssand 2 Gange om Ugen. Om Sommeren har desuden et mindre Dampskib flere Gange i Ugen gaaet paa Kilefjorden mellem Kile i Hægland og Hordnæs i Evje, og i 1885 blev et Dampskib sat i Gang paa det 28 Km. lange Siredalsvand. Skibet gaar mellem Osen i Bakke og Tonstad og anløber forskjellige Steder undervejs.

I nedenstaaende Tabel gives en Oversigt over de offentlige Veie i Amtet med Forklaring om ny anlagte og omlagte Veie i Femaaret:

Lensmandsdistrikt.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Til- sammen.	Ride- vei.	Ny anlagt		Omlagt		Færge- steder.
					Hoved- vei.	Bygde- vei.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	
Tvet	19	2	21	-	-	-	-	-	-
Oddernæs og Vennesland	33	32	65	-	-	-	0.6	-	2
	25	15	40	-	-	-	8	-	-
Øvrebø og Hægland .	44	30	74	-	-	-	12	-	-
Søgne	20	48	68	-	-	7	-	-	2
Halsaa og Hartmark .	20.5	35	55.5	-	-	13	-	10	-
Holme	23	28	51	-	-	5	-	-	2
Øslebø og Løvdal . .	13	60	73	-	-	-	-	1	2
Finsland	3	28	31	-	-	-	-	-	-
Bjelland	23	26	49	-	6	3	-	-	1
Grindem	6	36	42	-	5	-	-	2.5	1
Aaseral	18	27	45	27	-	-	-	-	-
Nordre Undal	-	57	57	-	-	7	-	-	-
Søndre Undal	18	68	86	-	-	19	-	-	-
Spangereid	-	34	34	-	-	3	-	-	-
Mandals Fogderi	265.5	526	791.5	27	11	57	20.6	13.5	10
Vanse	0.7	66.1	66.8	-	-	-	-	-	1
Herød	11	19	30	8	-	-	-	-	-
Lyngdal	35	56	91	-	-	15.7	-	-	-
Hægebostad	-	51	51	8	-	-	-	-	-
Fjotland	-	18	18	38	-	3	-	-	-
Kvinesdal	18	47	65	-	-	-	-	-	2
Næs og Hiterø	26	39	65	-	4	24	4	1	-
Bakke og Gyland . . .	8	52	60	-	-	14	2	-	-
Siredalen	-	60	60	-	-	-	-	-	1
Listers Fogderi	98.7	408.1	506.8	54	4	56.7	6	1	4
Amtet	364.2	934.1	1 298.3	81	15	113.7	26.6	14.5	14
					128.7		41.1		

I Femaaret er med Statsbidrag bygget 3 Jernbroer, over Sireelven ved Tonstad i Siredalen, over Lyngdalselven paa Hovedveien ved Faret og paa Bygdeveien ved Præstehølen ovenfor Aa Hovedkirke.

Almuen interesserer sig meget for Forbedring af Veivæsenet og er villig til store Opofrelser i den Retning i Forhold til sin økonomiske Evne. Vedligeholdelsen af Veiene er ogsaa i Femaaret gaaet fremad ved Afløsning af en Del af Naturalarbeidet med Pengebidrag, saa at Arbeidet under Veibestyrelsens Ledning kan udføres ved Entreprenører, eller ved leiede Folk under Tilsyn af Veivogtere.

I Amtet er 9 faste Stationer og 16 Tilsigelsesstationer, 3 do. alene for Baadskyds og 1 do. for Land- og Baadskyds.

6. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Aarslønnen for en almindelig Tjenestegut har gennemsnitlig været omkring 160 Kr. og for en do. Tjenestepige Kr. 60.

Den sædvanlige Dagløn for Husmænd og Dagarbeidere har været:

	Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.	
	Sommeren 1885.	Vinteren 1885—86.	Sommeren 1885.	Vinteren 1885—86.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Husmænd	1.88	1.38	1.19	0.75
Alm. Dagarbeidere, Mænd	1.90	1.38	1.21	0.77
Do. Do. Kvinder	1.09	0.79	0.60	0.40

Daglønnen for Tømmerhuggere	Kr. 1.66
Do. - Tømmerkjørere med Hest	- 3.55
Do. - Do. uden Do.	- 1.55
Do. - Teglværksarbeidere	- 1.80
Do. - Skibstømmermænd	- 2.15
Do. - Sagbrugsarbeidere	- 1.86
Do. - Hustømmermænd	- 2.27

I Femaaret er af Lensmændene afholdt:

18 122 Udpantninger for Skatter til Beløb	Kr. 338 813
1642 andre Do. - —	„ 14 917
1411 Exekutioner - —	„ 186 068

Af Fogderne er afholdt:

67 Exekutioner til Beløb . . . . . Kr. 87 537.

Af Pantebreve er thinglæst

5 572 til Beløb . . . . . Kr. 5 218 666,

aflæst

3673 til Beløb . . . . . Kr. 3 251 973.

Af Tvangsauktioner er afholdt:

med Pant i fast Gods:

179 til Beløb . . . . . Kr. 310 700,

med Pant i Løsøre:

149 til Beløb . . . . . Kr. 32 627.

Ved Udgangen af 1885 var i Virksomhed 7 Brandforsikrings-
selskaber med en samlet Forsikringssum af 3 494 727 Kroner og 5 andre
Forsikringsindretninger med en samlet Forsikringssum af 159 751 Kroner.

Femaaret har været en mindre heldig Periode for Distriktets Nærings-
veie i Almindelighed. Men Landbefolkningen er vant til en tarvelig Leve-
maade, og man har været nødt til at anvende mere Arbeide og Omtanke i
Gaardsdriften for at holde sig oppe end før, ligesom Nydelsen af berusende
Drikke har været i jævnt Aftagende. Jeg tror saaledes, at Landdistrikterne
her i Amtet i Femaaret ikke ere gaaede saa meget tilbage i økonomisk
Velvære, som man i Forhold til de nedadgaaende Konjunkturer i Nærings-
veiene i Almindelighed skulde ventet.

Angaaende den økonomiske Tilstand i Byerne

Kristianssand,

Mandal,

Farsund og

Flekkefjord

henholder jeg mig til vedliggende Beretninger fra Magistraterne.

Lister og Mandals Amtskontor, 18de Februar 1888.

Underdanigst

Hvoslef.

Beretning

om Kjøbstaden Kristianssands økonomiske Tilstand i Femaaret 1881–1885.

Folkemængden. Ifølge de ved kommunal Foranstaltning foretagne Tællinger var Folkemængden den 31te December 1880 12 382 og udgjorde den 31te December 1885 13 042. Tilvæksten i Femaaret er saaledes 660.

I Forbindelse hermed kan oplyses, at Antallet af Fødte og Døde i Kristianssand var:

	Fødte.	Døde.
i 1881	420	240
- 1882	441	300
- 1883	380	256
- 1884	410	240
- 1885	392	231
	Tilsammen 2 043	1 267
	Overskud af Fødte	776.

Efter Opgave fra Politikammeret udvandrede fra Kristianssand:

i 1881	134 Personer,	
- 1882	166	—
- 1883	150	—
- 1884	152	—
- 1885	87	—
	Tilsammen 689 Personer.	

Tilvæksten i Folkemængden maa nærmest antages bevirket ved Indflytninger til Byen. For en Del skriver den sig fra, at Eg Sindssygeasyl og Waisenhuset „Ebenezer“, der begge optage Personer fra et større Distrikt, ere tagne i Brug i Femaaret.

I dette er indtraadt i Ægteskab 400 Par, hvoraf 14 Par have indgaaet borgerligt Ægteskab.

Næringsveiene.

1. Handel. Medens det tidligere ikke var tilladt at drive borgerlig Næring udenfor den bymæssig bebyggede Del af Byens Territorium — den saakaldte Kvadratur — saa kan nu ifølge Lov af 9de Marts 1882 saadan Næring drives overalt paa Byens Grund.

Ved Udgangen af 1885 fandtes i Kristianssand et Antal af 229 Personer, hvoraf 10 Enker, med Handelsborgerskab og 24 handelsberettigede Kvinder.

Af de nævnte Personer med Handelsborgerskab havde 23 tillige Haandværksborgerskab. Antallet af Handlende synes at være ikke lidet større, end Forholdene gjøre det hensigtsmæssigt, forat Bedriften skal blive nogenlunde lønnende.

Efter Norges officielle Statistik — Tabeller vedkommende Norges Handel — hidsættes følgende Opgaver over Toldintraderne saavel som over Værdien af indførte og udførte Varer ved Kristianssands Toldsted i Femaaret 1881—1885:

a. over Toldintraderne:

Aar.	Indførsels- told.	Udførselstold		Op- læggelses- afgift.	Laste- og Fyrafgift.	For- skjellige Indtægter.	Ialt.
		af Trælast.	af andre Varer end Trælast.				
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1881	431 346	29 177	1 810	634	49 026	1 270	513 263
1882	574 505	31 488	2 409	514	53 887	1 319	664 122
1883	592 034	26 793	2 405	492	50 084	1 506	673 314
1884	628 904	38 787	2 682	366	65 322	1 549	737 610
1885	637 581	32 510	2 805	349	58 734	1 164	733 143

b. over Værdien af indførte og udførte Varer:

Aar.	Værdien af indførte Varer. Kr.	Værdien af udførte Varer. Kr.
1881	5 208 400	2 574 500
1882	5 047 300	2 454 600
1883	4 898 000	2 347 200
1884	5 432 300	2 871 300
1885	4 729 500	2 691 200

De væsentlige Udførselsartikler have ligesom tidligere været Trælast og Træmasse, Nikkel, Laks, Makrel, Hummer og Hellefisk, Fuglevildt samt Skind.

I Handelens Interesse og til dens Fremme virker Stedets Børs. Efter Meddelelse fra Børskommissæren udgjorde Børsens Fond den 31te December 1880 Kr. 30 968.32 og ved Udgangen af 1885 Kr. 51 897.66. Medlemmernes Antal var ved Udgangen af 1885 262 og have dens Indtægter og Udgifter i Aarene 1884 og 1885 gjennemsnitlig udgjort respektive Kr. 8480 og Kr. 3465.

I Femaaret 1881—1885 er kommen under Konkursbehandling:

i 1881	10 Boer,
- 1882	8 —
- 1883	6 —
- 1884	3 —
- 1885	9 —

Tilsammen 36 Boer.

Ved Siden heraf er imidlertid forekommet flere Underhaandsakkorder, men saavel de, hvis Boer ere komne under Konkursbehandling, som de, der have erholdt Underhaandsakkord, have alle henhørt til Byens mindre Næringsdrivende.

Paa Grund af det Tryk, hvorunder vistnok alle Næringsveie i mere eller mindre Grad have lidt, maa det antages, at Handelen i Femaaret 1881—1885 har været stagnerende. Dog synes den i de sidste Aar stedfindende Stigning af Toldintraderne at tyde paa nogen Bedring.

2. Skibsfart og Skibsbyggeri. Efter Norges officielle Statistik — Tabeller vedkommende Norges Skibsfart — meddeles følgende Oversigt over Kristianssands Handelsflaade ved Udgangen af Aaret 1880 og af hvert af Aarene 1881—1884:

Aar.	Dampfartøier.			Seilfartøier.			Tilsammen.		
	Antal.	Tonnage.	Bemanding.	Antal.	Tonnage.	Bemanding.	Antal.	Tonnage.	Bemanding.
1880 .	12	1 815	113	132	38 244	1 249	144	40 059	1 362
1881 .	11	1 386	98	123	36 647	1 178	134	38 033	1 276
1882 .	11	1 388	96	107	34 848	1 097	118	36 236	1 193
1883 .	11	1 388	96	102	33 492	1 029	113	34 880	1 125
1884 .	11	1 388	96	97	32 674	998	108	34 062	1 094

Det vil af denne Oversigt sees, at Seilfartøierne nogenlunde jævnt have aftaget fra 132 ved Udgangen af 1880 til 97 ved Udgangen af 1884 og at Tonnagen for disses Vedkommende er formindsket med ca. 6000 Ton. Hvad angaar Dampfartøierne, sees Nedgangen at have været 1 Fartøi, drægtigt 427 Ton.

Til nærmere Oplysning om Skibsfarten mellem Udlandet og Kristianssand i Aaret 1880 og hvert af de 4 første Aar af Femaaret 1881—1885 meddeles endvidere nedenstaaende fra Norges officielle Statistik hentede Opgaver:

a) over Fartøier ankomne til Kristianssand:

Aar.	Seilfartøier.						Dampfartøier.						Tilsammen Seil- og Dampfartøier.						
	Med Ladning.		I Ballast.		Ialt.		Med Ladning.		I Ballast.		Ialt.		Med Ladning.		I Ballast.		Ialt.		
	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Ant.	Ton.	Antal.	Ton.	Bestuvning.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.
1880..	216	15 403	448	46 331	664	61 734	94	18 868	2	749	96	19 617	1 890	310	34 271	450	47 080	760	81 351
1881..	207	14 181	366	35 179	573	49 360	112	22 874	3	614	115	23 488	2 486	319	37 055	369	35 793	688	72 848
1882..	180	15 825	357	36 652	537	52 477	128	26 017	1	20	129	26 037	5 321	308	41 842	358	36 672	666	78 514
1883..	142	12 843	349	29 769	491	42 612	136	33 263	3	584	139	33 847	6 499	278	46 106	352	30 353	630	76 459
1884..	152	13 484	342	31 140	494	44 624	155	49 000	7	2 383	165	51 383	6 342	310	62 484	349	33 523	659	96 007

b) over Fartøier afgaaede fra Kristianssand:

A ar.	Seilfartøier.						Dampfartøier.						Tilsammen Seil- og Dampfartøier.						
	Med Ladning.		I Ballast.		Ialt.		Med Ladning.		I Ballast.		Ialt.		Med Ladning.		I Ballast.		Ialt.		
	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Ant.	Ton.	Antal.	Ton.	Bestuvning.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.
1880..	690	56 801	37	12 022	727	68 823	91	18 354	4	1 665	95	20 019	1 543	781	75 155	41	13 687	822	88 842
1881..	581	44 395	46	15 723	627	60 118	114	23 119	1	512	115	23 631	3 316	695	67 514	47	16 235	742	83 749
1882..	552	49 042	18	4 284	570	53 326	116	23 525	6	1 468	122	24 993	2 966	668	72 567	24	5 752	692	78 319
1883..	533	42 788	30	12 182	563	54 970	127	31 677	9	2 066	136	33 743	4 466	660	74 465	39	14 248	699	88 713
1884..	520	47 714	12	2 737	532	50 451	165	55 133	9	2 193	174	57 326	12 484	685	102 847	21	4 930	706	107 777

Forøvrigt bemærkes, at Fragterne i Femaaret i Almindelighed have været saa lave, at Rederne vistnok i det hele have havt saare ringe Fortjeneste af sine Fartøier. Kun i enkelte Tilfælde og leilighedsvis er obtineret en god Fragt, der har givet et bedre Udbytte.

Efter Meddelelse fra Toldkammeret er i Femaaret 1881—1885 — for Regning af Byens Indvaanere — i Kristianssand og dets nærmeste Omegn kun bygget 2 Fartøier, tilsammen dr. 618 Ton. Ved Udgangen af 1885 var alene et Fartøi under Bygning paa et af Byens Skibsværfter. Del vil heraf sees, at Skibsbyggeriet hersteds er saagodtsom ophørt.

Endelig maa i denne Forbindelse berøres, at der findes en Dok paa et bekvemt Sted i Nærheden af Byen.

3. Fabrik- og Haandværksdrift: Af større industrielle Anlæg fandtes her i Femaaret:

Mekanisk Værksted	1
Gasværk	1
Reberbaner	2
Dampsage og Høvlerier	3
Møllebrug (3 Møller)	1
Ølbryggeri	1
Dampbagerier	2
Tobaksfabriker	8
Trikotagefabrik	1
Garverier	5
Skibsværfter	4

Med Hensyn til Haandværksdriften henvises først til den oven berørte Lov af 9de Marts 1882, hvorefter Haandværk nu kan drives overalt paa Kristianssands Bys Territorium, medens dette tidligere kun var tilladt inden den saakaldte Kvadratur.

Dernæst maa mærkes Lov af 15de Juni 1881 angaaende Forandringer i Haandværkslovgivningen og dermed i Forbindelse staaende kongelige Resolution af 2den December 1882 om Haandværksretter og Plakat af 18de December 1882, indeholdende nærmere Bestemmelser angaaende den frivillige Svendeprøve og Kontrollen med samme.

Ved Udgangen af 1885 fandtes i Kristianssand 303 Personer, hvoraf 41 Enker, med Haandværksborgerskab.

Af bemeldte 303 Personer havde 23 tillige Handelsborgerskab.

Frivillig Svendeprøve — kfr. førnævnte Plakat af 18de December 1882 — har i Treaaret 1883—1885 været aflagt af ialt 8 Personer, nemlig 5 i Snedker-, 1 i Dreier-, 1 i Sadelmager- og 1 i Malerhaandværket.

Der er i Femaaret ligesom tidligere paa forskjellig Maade virket til Fremme og Udvikling af Haandværksdriften.

Af Brændevinssamlaget har saaledes været bevilget Reisestipendier til Haandværkere og Arbeidere. Den tekniske Aftenskole har været i Virksomhed.

Haandværkerforeningen, der i Femaaret har erhvervet sig en ny Bygning med store og gode Lokaler, har arbeidet for Sagen ved Foredrag og Udlaan fra sit Bibliothek, der er i Besiddelse af en god Samling af tekniske Værker og Plancher. Foreningen har ogsaa istandbragt et Haandværks- og Industrilotteri, hvori Udlodning første Gang fandt Sted i Aaret 1885.

I bemeldte Aar blev i September Maaned afholdt her i Kristianssand en stor Udstilling af Landbrugsprodukter og Haandværksarbeider m. v. Paa denne Udstilling repræsenteredes Haandværksdriften i Kristianssand paa en baade fyldig og — efter et almindeligt Omdømme — særdeles tilfredsstillende Maade. Det var kjendeligt for Alle, at Haandværket her i alle Retninger var i en heldig Fremgang.

Endelig kan specielt anføres, at Byen i Femaaret har erholdt et Bogtrykkeri til, saa der ved Udgangen af 1885 havdes 3 Bogtrykkerier hersteds.

Isskur foregaar i ikke ringe Udstrækning. Isen benyttes til Nedlægning af Fisk, der udføres til Udlandet, til Forsyning af Ølbyggeriet og til Husbrug.

Derhos har et større Firma hersteds i Femaaret paabegyndt Skur af Is til Udførsel og til den Ende opført et stort Ishus til Opbevaring af Isen.

4. Fiskeri. Fra Kristianssands By have gjennemsnitlig 3 Dæksbaade med en Besætning af 8 à 9 Mand deltaget i det ved Kysten aarlig forefaldende store Makrelfiskeri. Forøvrigt drives der noget Fiske af Hvitting og Torsk m. v. til dagligt Husbehov, men hverken er det mange af Byens Indvaanere, der drive dette Fiske som Næringsvei eller er Udbyttet deraf af synderlig Betydenhed. Endelig bemærkes, at der i Femaaret har været gjort Forsøg paa med et Par større Fiskeskøiter at drive Bankfiskeri, men at Forsøget ikke løb heldigt af.

5. Jordbrug og Havedyrkning drives i det Byen tilhørende Landdistrikt. Særlig maa i denne Forbindelse nævnes Eg Asyl, hvis Jordbrug er et fuldstændigt Mønsterbrug, der sikkerlig vil øve en heldig Indflydelse paa Landbruget i de nærmest liggende Trakter.

Havedyrkningen antages i de sidste Aar at have taget nogen Fremvækst, men synes at maatte kunne udvikles meget, naar hensees til den Masse af Grønsager og Frugt m. v., der indføres hertil fra Udlandet.

Til Fornylse og Udvikling af den Byen tilhørende Grimsskov er der i Femaaret virket ved Udplantning af Træer og Tørlægning af Myrer for at gjøre disse skikkede for Skovvækst. I Skoven, som man efter bedste Evne søger at værne om og at forbedre, er kun foretaget Rensningshugst.

6. Bergværksdrift findes ikke. Der har været løst enkelte Skjærpesedler til Undersøgelse af forskjellige Steder i Byens Landdistrikt, men noget Resultat vides ikke at være opnaaet.

Post- og Telegrafvæsen.

Postvæsenet: Byen har let og hyppig Postforbindelse baade med Indlandet og Udlandet. Efter Norges officielle Statistik — Tabeller vedkommende Norges Postvæsen — hidsættes til nærmere Oplysning om Brevmængden m. v. i Femaaret 1881—1885 følgende Opgaver:

a. over Brevforsendelsen for Kristianssand*):

Aar.	Afsendte			Ankomne fra Udlandet.	Tilsammen.
	til Indlandet.	til Udlandet.	Tilsammen.		
1881	176.9	97.9	274.8	104.3	379.1
1882	193.5	69.5	263.0	97.3	360.3
1883	185.8	60.8	246.6	87.6	334.2
1884	181.5	57.0	238.5	77.0	315.5
1885	186.8	56.9	243.7	94.0	337.7

b. over hvormange af det samlede Antal af afsendte Breve vare Værdibreve*):

Aar.	Antal.	Værdi.
1881	13.0	Kr. 3 031.0
1882	14.7	- 2 584.5
1883	15.6	- 3 196.0
1884	16.0	- 3 215.5
1885	14.9	- 3 575.9

c. over Postanvisninger:

Aar.	Indenrigske				Udenrigske			
	indbetalte.		udbetalte.		indbetalte.		udbetalte.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
1883 (1/1 83 til 30/6 84 for de udenrigske)	146	5 759	96	3 796	728	40 352	566	53 433
1884	153	7 175	119	3 881	818	38 190	619	50 328
1885	178	7 997	131	4 727	738	28 865	613	58 018

d. over Postopkrævninger:

Aar.	Indenrigske				udenrigske			
	indbetalte.		udbetalte.		indbetalte.		udbetalte.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
1883 (1/7 83—30/6 84)	98	706	33	414	214	4 674	2	14
1884	170	1 672	102	1 396	276	4 666	2	14
1885	173	1 876	181	2 995	319	6 366	4	19

*) Decimalltallene betegne Tusinder.

I Forbindelse med Foranstaaende skal man derhos oplyse, at ifølge en af Postmesteren hersteds meddelt Opgave er der ved Kristianssands Postkontor bleven solgt Frimærker og Brevkort:

i 1879 for	Kr. 30 637.75
- 1880 -	- 33 849.09
- 1881 -	- 36 367.28
- 1882 -	- 39 072.26
- 1883 -	- 40 705.97
- 1884 -	- 43 251.96
- 1885 -	- 45 019.33

Videre bemærkes, at i Sommeren 1885 oprettedes hersteds en Bypost. Paa Forestilling derom bemyndigede nemlig det kongelige Postdepartement Postmesteren til indtil Videre at befordre Lokalbrevne inden Kristianssands Postkontors Brevombæringsdistrikt.

Telegrafvæsenet: Tidligere var Kristianssand Inspektør-Station. Dette forandredes i 1882, da Inspektøren forflyttedes til Arendal. Efter den norske Statstelegrafs Statistik meddeles følgende Oversigt over Korrespondancen ved Kristianssands Station i Femaaret 1881—1885:

Aar.	Afsendte Telegrammer.			Det samlede Antal afsendte Telegrammer.	Ankomne Telegrammer.			Det samlede Antal ankomne Telegrammer.
	Taxerede (Stats- og Privat-).		Afgifts-frie (Tjeneste).		Taxerede (Stats- og Privat-).		Afgifts-frie (Tjeneste-).	
	Til indenlandske Stationer.	Til Sverige og Udlandet.			Fra indenlandske Stationer.	Fra Sverige og Udlandet.		
1881 .	12 758	4 850	125	17 733	13 060	5 226	240	18 526
1882 .	12 070	5 223	98	17 391	12 171	5 530	200	17 901
1883 .	12 251	5 390	46	17 687	12 205	5 856	136	18 197
1884 .	12 589	5 754	29	18 372	12 137	5 700	152	17 989
1885 .	12 609	6 408	12	19 029	12 078	6 292	124	18 494

I 1883 dannedes en Telefonforening her i Byen under Navn af „Kristianssands Telefonforening“.

Denne blev Kommunebestyrelsens Beslutning af 6te April 1883, approberet af Kristianssands Stift den 10de f. M., given Tilladelse til Anlæg og Drift af Telefonledninger med Centralstation i Kristianssand. Anlægget kom istand i samme Aar og har senere været i Drift. Saavidt vides, er man tilfreds dermed og er Antallet af Foreningens Medlemmer noget forøget.

Vei- og Kommunikationsvæsenet:

Udbedring og Omlægning af Byens Gader har været fortsat i den Udstrækning, som Midlerne have tilladt.

Som i forrige Femaarsberetning meddelt, bortrev i 1879 en stor Flom Halvdelen af den over Torridalselven førende Bro „Thygesens Minde“. Denne Halvdel blev gjenreist af Jern og Broen snarest muligt atter aabnet for Færdselen.

I Femaaret er tilkommet et Par mindre Dampskibe, der dels gaa i Fart mellem Byen og de tilgrændsende Distrikter ved Topdalsfjorden og dels benyttes til Bugsering.

Dampskibsforbindelsen med saavel Indlandet som Udlandet er udvidet, idet alt flere og flere Dampskibe i de forskjellige Ruter anløbe Kristianssand.

Der har i Femaaret været arbeidet meget paa at tilveiebringe en bedre Kommunikation mellem Byen og Indlandsbygderne (Byens Opland).

Særlig maa i saa Henseende nævnes Bestræbelserne for at fremme Anlæg af en „Jernbane fra Kristianssand til Byglandsfjord“ (Sætersdalsbanen), hvorved der vilde aabnes Sætersdalen en let Forbindelse med Kristianssand og Søen. Der er saavel fra Landdistrikternes som Byens Side vist særdeles Interesse for dette Foretagende og en sjelden Offervillighed ved at tegne meget betydelige Bidrag til dets Fremme. Sagen befandt sig imidlertid ved Slutningen af Femaaret endnu under Forhandling og fortsat Arbeide fra de Interesseredes Side for at opnaa Beslutning om Anlæggets Iværksættelse.

Efter det Passerede antages der at være Grund til at vente, at dette Jernbaneanlæg, naar Jernbanebygning igjen paabegyndes, vil være blandt de første, som der tages fat paa, og at det saaledes kan haabes fremmet om ikke saa lang Tid.

Videre er i Femaaret ført vidtløftige Forhandlinger mellem alle Interesserede om Anlæg af en Jernbane fra Porsgrund (Skien) til Kristianssand til Forbindelse af Østlandet med Vestlandet. Der har imidlertid været stor Dissents om Valget af Linie, særlig om Kystlinie eller Indlandslinie. Kristianssand holder væsentlig paa en Indlandslinie.

Byen har ogsaa tegnet sig for et betydeligt Aktiebidrag, saafremt Anlægget bestemmes fremmet efter en Indlandslinie. Af flere Grunde og deriblandt ogsaa den store Uenighed om Linievalget vil der vistnok neppe være noget Haab om Fremme af et saadant Jernbaneanlæg i den nærmeste Fremtid.

Det har i lange Tider været følt som et stort Savn, at der ikke har været nogen Bro over Torrisdalselven ved Færgestedet Kvarsten. I Femaaret er det imidlertid lykkedes at faa anstillet nærmere Undersøgelser om Broanlæg dersteds og gennem Tilbud af betydelige Bidrag fra Byens Side at bringe Sagen derhen, at der nu vil blive opført en Bro over Torrisdalselven paa nævnte Sted.

Forøvrigt har Kristianssands Samlag ligesom tidligere ogsaa i Femaaret ydet eller fattet Beslutning om at yde Bidrag til forskjellige Veianlæg i Landdistrikterne, der sigte til at lette vedkommende Distrikter Adkomsten til Kristianssand.

Havnevæsenet m. v.

Ved Byens vestre Havn er i Femaaret opført en ny privat Udstikkerbrygge.

Ved en i 1883 foretagen Dykkerundersøgelse befandtes Pælene i den for Havnevæsenets Regning ved nævnte Havn anlagte store Udstikkerbrygge at være ødelagte af Mark.

Bryggen, der var fuldført i 1878 med en Udgift af Kr. 37 615.08, maatte derfor ombygges. Ombygningen, hvortil anvendtes Jernrør med Træpæle indeni samt Jernbjælker med Overdække af Planker, kostede Kr. 46 875.83. Bryggen toges igjen i Brug i Marts 1885.

Nye og forhøjede Taxter for Benyttelsen af Havnevæsenets og de private Udstikkerbrygger ved Vesterhavnen bleve vedtagne i 1884.

Derhos er i 1885 udfærdiget Regler for Losning og Ladning af Varer og Gods paa nævnte Brygger.

Til at føre Opsyn og paase Ordens Overholdelse ved Bryggerne og paa Havnen er fra 1ste Marts 1885 ansat en Havnepolitibetjent med en aarlig Løn af Havnekassen, stor Kr. 1200.

Til Bestridelse af Havnevæsenets Udgifter har været paalagt et Tillæg i Toldafgifterne her paa Stedet af 2 Pct. Havnekassens Gjæld udgjorde ved Udgangen af 1885 Kr. 46 000.00.

I denne Forbindelse kan ogsaa mærkes, at ved Kommunebestyrelsens Beslutning af 2den Mai 1883 er Maaler- og Veievæsenet bleven nærmere ordnet og nye Taxter for Maaling og Veining m. v. udfærdigede.

Kirkelige Anliggender:

Som anført i forrige Femaarsberetning, nedbrændte Byens Domkirke under en større Ildebrand, der overgik Byen Nat til den 18de Oktober 1880.

Kirken er i Femaaret bleven gjenopført efter Tegning af Arkitekt Thrap-Meyer. Den indviedes og toges i Brug 18de Marts 1885. Til dens Gjenopførelse og Indredning m. v. medgik der ca. Kr. 305 000, hvoraf dækkedes ved den for den nedbrændte Kirke erholdte Brandskadeerstatning og deraf indvundne Renter m. v. Kr. 235 000 samt ved Tilskud af Kommunen Kr. 70 000. Orgel, Altarbillede og Døbefunt bleve anskaffede for særskilt dertil skjænkede Midler. Kirkebygningen med Indredning er brandforsikret for Kr. 300 000 samt Orgel, Altarbillede og Døbefunt for Kr. 24 000.

Byens Kirkegaard erholdt i 1882 en større Udvidelse, idet en Del af den tilstødende, tidligere i dette Øiemed indkjøbte Eiendom blev tillagt Kirkegaarden og givet fornøden Ordning i saa Henseende.

Sjælepleien ved det af Staten i Femaaret oprettede Eg Sindssygeasyl er overdraget til en af Byens Præster. Godtgjørelsen er Kr. 800 aarlig.

Kirketjener- og Graverbestillingen, der tidligere var forenet, er ved indtruffen Ledighed i Femaaret bleven delt, saa der nu haves 2de Funktionærer, en Kirketjener og en Graver.

Skolevæsenet:

I Kristianssands Kathedralskole var Antallet af Elever:

	i Latinalgymnasiet.	i Realgymnasiet.	i Middelskolen.	Tilsammen.
ved Udgangen af 1880	16	7	115	138
- - - 1885	25	11	145	181

Skolens Bibliothek er i Femaaret vokset særdeles betydeligt, saa at det ved Udgangen af 1885 tællede ca. 10 000 Bind.

Ved Udgangen af 1885 eiede Skolen:

1. i Kapitalformue	Kr. 215 030 00
og 2. - Legatformue	- 6 654.97

I 1881 oprettedes ved Kristianssands Folkeskole en Inspektørpost, hvis Indehaver tillige overtog Bestyrelsen af Byens Elementær- og Middelstandsskole. Lønningen blev bestemt til Kr. 3200 aarlig stigende med Alderstillæg indtil Kr. 4000.

Videre blev i 1885 Antallet af Folkeskolekommissionens Medlemmer forøget fra 5 til 8.

Elementær- og Middelstandsskolen (Borgerskolen) blev nedlagt ved Udgangen af Juli Maaned 1885, medens Folkeskolen samtidig for at svare til Behovet i flere Retninger gaves en udvidet og forbedret Ordning. Saaledes blev bl. m. Undervisningstiden i samtlige Gutteafdelingens Klasser udvidet til 24 Timer egentlig.

Antallet af Elever udgjorde:

1. ved Udgangen af 1880:

	Gutter.	Piger.
i Folkeskolen	591	608
- Elementær- og Middelstandsskolen	171	-
	<hr/>	
Tilsammen	762	608
Ialt	1370	

2. ved Udgangen af 1885:

	Gutter.	Piger.
i Folkeskolen	809	644
Ialt	1453	

Udgifterne til Folkeskolen og Elementær- og Middelstandsskolen androge i 1880, saavidt kan sees, til ca. Kr. 43 000 og i 1885 til omtrent Kr. 50 000. Fra 1886 vil Udgiften til Folkeskolen paa Grund af den foretagne Udvidelse og forbedrede Ordning ved samme formentlig indtil Videre komme til at dreie sig om Kr. 55 à 56 000 aarlig.

I Femaaret har været igang en Arbejdsskole for Gutter og to Haandgjerningsskoler for Piger. Den første bestaar ved Bidrag af Samlaget og de 2de sidste ved Tilskud af Samlaget og Sparebanken. Til den ene af de nævnte Haandgjerningsskoler er i Femaaret af en Privatmand skjænket en Bygning.

Derhos bestaar her 2de Børneasyl. I det ene optages indtil 100 og i det andet noget over 50 Børn. Asylbygningerne tilhøre og vedligeholdes af Kommunen, medens de øvrige Udgifter bestrides ved Renterne af et Par Legater og Bidrag af Samlaget.

Ved den tekniske Aftenskole med Handelsklasser er i Femaaret oprettet en Forberedelsesklasse. Det har derhos lykkedes Skolen at erhverve et værdifuldt Bibliothek og Undervisningsmateriel. Ved den ovenfor nævnte Udstilling her i Byen i Høsten 1885 blev Skolen tildelt det Kongelige Selskab

for Norges Vels Broncemedaille „for en rig og velordnet Samling af Materiel for Tegneundervisningen“.

Skolen har til dens Drift i aarligt Tilskud af Staten Kr. 3400 og af kommunale Midler Kr. 4200, nemlig Renter af Skolens Grundfond med Kr. 2000 og af Søndagsskolens Fond med Kr. 300 samt direkte af Bykassen Kr. 1900. Skolens Grundfond, skjænket af Kristianssands Samlag for Brændevinshandel, udgjør Kr. 40 000 og Søndagsskolens Fond, hvis Renter, som anført, tilfalde Skolen, Kr. 6156.62.

Der har været anket over, at Søgningen til Skolens Handelsklasser har været mindre end ønskeligt.

Videre skal man under Henvisning til Lov om abnorme Børns Undervisning af 8de Juni 1881 kfr. kongelig Resolution af 2den Februar 1883 — her meddele, at ved Udgangen af 1885 vare af Børn fra Kristianssand 5 — nemlig 2 Gutter og 3 Piger — Elever ved det herværende Døvtstummeinstitut og 6 anbragte for Kommunens Regning ved vedkommende Instituter i Kristiania, nemlig 1 Gut og 1 Pige ved Blindeinstituttet, 3 Gutter ved Institutet for aandssvage Gutter og 1 Pige ved Institutet for aandssvage Piger. Udgifterne for Kommunen herved udgjorde for 1885 noget over Kr. 2000.

Endelig bemærkes, at i Femaaret er oprettet en Husholdningsskole for konfirmerede Piger af Arbeidskalssen. Skolen, der kom igang den 1ste December 1882, bestaar af 2 Afdelinger; med den ene af disse er forbunden et Spisekvarter. Antallet af Elever har været omkring 20 i hver af Skolens Afdelinger. Den underholdes ved Bidrag af Samlaget og Private.

En enkelt privat Bidragyder har stillet til fri Disposition gode og hensigtsmæssige Lokaler for hver Afdeling.

Fattigvæsenet:

Nedenstaaende Opgave viser Antallet af de af Kristianssands Fattigvæsen i hvert af Aarene 1881—1885 Understøttede samt hvormange deraf vare Hovedpersoner og hvormange Bipersoner:

A a r .	Antal Understøttede.	Deraf var	
		Hovedpersoner.	Bipersoner. (Hustruer og Børn.)
1881	1 272	752	520
1882	1 299	728	571
1883	1 345	770	575
1884	1 159	652	507
1885	1 201	679	522

Af disse Understøttede vare fremmede Fattige, der understøttedes mod Refusion af Hjemstavnskommunen eller Staten:

i 1881	228
- 1882	198
- 1883	235
- 1884	152
- 1885	169

og var deraf fra Udlandet hjemsendte forliste eller syge Sømænd:

i 1881	149
- 1882	108
- 1883	138
- 1884	75
- 1885	89

Fattigvæsenets væsentligste Udgiftsposter ere: Understøttelse til udenbys Fattige og Refusion til andre Kommuner for ydet Understøttelse til Fattige herfra.

Disse Udgiftsposter, der i 1880 androge til respektive Kr. 56 680.36 og Kr. 3469.57, have i hvert af Aarene 1881 - 1885 udgjort:

	Understøttelse til indenbys Fattige.	Refusion til andre Kommuner.
i 1881	Kr. 57 781.64	Kr. 4 723.40
- 1882	- 56 765.99	- 3 983.42
- 1883	- 59 934.75	- 5 248.72
- 1884	- 58 139.88	- 4 216.00
- 1885	- 58 242.38	- 6 292.04

Antallet af fattige Sindssyge, der ved Udgangen af 1880 udgjorde 60, var ved Udgangen af 1885 steget til 67. Af disse vare 7 anbragte i Eg Asyl og 18 i Byens Asyl, medens Resten paa nogle Faa nær vare bortsatte til Forpleining.

I en Fattigvæsenet tilhørende Bygning (Hospitalet kaldet) have 18 gamle Kvinder frit Hus med Lys og Brænde. Derhos er de fleste af dem tilstaaet en større eller mindre Understøttelse i Penge.

For Fattigvæsenets Regning har i Femaaret været anbragt flere Gutter i Opdragelsesanstalten „Toftes Gave“. I 1885 var Antallet 5 og var Fattigvæsenets Udgift derved for samme Aar Kr. 1000. Ligeledes har for Fattigvæsenets Regning været optaget i „Børnehjemmet“ hersteds 6 à 7 fattige Pigebørn.

Et større Antal fattige Gutter her fra Byen have erholdt Plads i Waisenhuset „Ebenezer“. Ved Udgangen af 1885 var Antallet 24.

Kristianssands Fattigvæsen har Adgang til at benytte Tvangsarbejdsanstalten i Stavanger til deri ved Politiets Foranstaltning at indsætte Personer, der ere hengivne til Ørkesløshed og Drukenskab og af den Grund ikke kunne lovlig ernære sig — kfr. Fattiglovens § 61. I Medhold heraf er af Politiet af saadanne Personer herfra indsat i nævnte Tvangsarbejdsanstalt:

i 1881	23
- 1882	18
- 1883	24
- 1884	15
- 1885	35

Af Legater og velgjørende Indretninger er i Femaaret tilkommet:

1. „Søren Christensens Legat for Enker og Faderløse“. Kapitalen udgjør Kr. 21 030. Renterne skulle uddeles til 5 Enker af Borgerstanden, som have uforsørgede Børn og som ikke nyde eller have nydt Understøttelse af Fattigvæsenet. Endel af Legatgiverens Familie ere fortrinsberettigede til at nyde Godt af Legatet.
2. Det ovenfor berørte Waisenhus „Ebenezer“, der er oprettet af Kristianssands og Mandals Indremissions Fællesforeninger og bestemt til at optage fattige Drengbørn. Waisenhuset har ingen Kapital, men er istandbragt og tænkes vedligeholdt ved frivillige Bidrag. Ved Udgangen af 1885 var optaget i Waisenhuset 50 Gutter, hvoraf, som oven nævnt, 24 her fra Byen.

I forrige Femaar blev, som i Beretningen for samme berørt, hersteds oprettet en Diakonisseforening og et Barnehjem. Disse, der begge bestaa ved frivillige private Bidrag, have fremdeles været i Virksomhed. I Barnehjemmet har i Regelen været optaget 12 Pigebørn, hvoraf, som oven bemærket, mod Betaling af Fattigvæsenet 6 à 7. En Privatmand har i Femaaret skjænket Barnehjemmet et Hus.

Endelig er i Femaaret kirkelig frivillig Fattigpleie kommen i Gang. Den har efter Evne søgt at virke til at modarbejde og afhjælpe Fattigdom.

Medicinalvæsenet:

Det foran nævnte Staten tilhørende Sindssygeasyl paa Gaarden Eg, hvilket i forrige Beretning forklaredes ved Udgangen af 1880 at være nær sin Fuldendelse, blev færdig og taget i Brug i Høsten 1881. Det har efter Planen Plads for ca. 230 Patienter og har i den sidste Del af Femaaret været fuldt belagt.

Statens Kvarantæneindretning paa Odderøen, der er Landets eneste Kvarantæneanstalt, har i Femaaret erholdt nogle Forbedringer. Den synes imidlertid at mangle Adskilligt for at kunne tilfredsstille de Fordringer, som i Nutiden antages at maatte kunne gøres til en saadan Anstalt.

I Aaret 1882 hjemsøgtes Byen af en Koppeepidemi. Heldigvis var den ikke af lang Varighed. Forøvrigt har Sundhedstilstanden i Femaaret været god.

Byens Sygehus erholdt efter den ommeldte Koppeepidemi en fuldstændig Rensning og en gennemgaaende Oppudsning og Udbedring.

For Lister og Mandals Amt samt Kristianssand er i Femaaret oprettet en Dylrægepost. Til Aflønning af Dylrægen, der er forpligtet til at bo i Kristianssand, bidrager Byen Kr. 300 aarlig.

Regulerings- og Bygningsvæsen:

Tvende i længere Tid forberedte større Reguleringsarbejder ere fuldførte i Femaaret. Det ene omfatter Strøget mellem Tordenskjoldsgaden og Baneheien og det andet de udenfor Elvegaden og begge Strandgader liggende

saakaldte Strandtomter. Reguleringsplanerne ere bifaldte ved kongelige Resolutioner respektive af 7de Februar og 5te December 1883.

Ved Lov af 9de Marts 1882, der ovenfor er omhandlet, er ophævet forskjellige Forbud mod Bebyggelse af de nævnte Strandtomter. Opførelse af Bygninger paa disse maa imidlertid efter bemeldte Lovs § 2 kun ske i Overensstemmelse med Forskrifter, som gives af Kommunebestyrelsen med Kongens Samtykke. Saadanne særskilte Byggeforskrifter ere vedtagne af Kommunebestyrelsen under 21de Mai 1883 og bifaldte ved kongelig Resolution af 5te December s. A.

Efter den Byen i 1880 overgaaede større Ildebrand er der opført nogle Murhuse. Iøvrigt har Træbebyggelse ligesom tidligere været det almindelige.

Der har af Kommunebestyrelsen været nedsat en Komite til at fremkomme med Forslag til skjærpede Byggeforskrifter for Byen. Dens Arbeide var ikke afsluttet ved Udgangen af 1885.

Til en lettere Orientering er i Femaaret iværksat en Omnummering af Byens Eiendomme med fortløbende Numere efter Gaderne istedetfor som før med Numere rundt Kvartalerne.

Brand- og Vandvæsen:

Byens Brand- og Vandvæsen har i Femaaret 1881—1885 erholdt adskillige Forbedringer.

I 1882 er opført en ny Brandvagsbygning (Byens faste Brandstation) med en Bekostning af Kr. 48 000, hvoraf Samlaget har ydet Kr. 24 000 og Sparebanken Kr. 12 000. Bygningen, der er beliggende paa Torvet midt i Byen, er godt indredet for sit Øiemed og staar i telefonisk Forbindelse med Centralstationen m. v.

Efter Kirkens Brand er der etableret en Udkigspost paa Baneheien, hvorfra der er Udsigt over hele Byen. Den staar i telefonisk Forbindelse med Brandvagsbygningen.

Der er efter Evne søgt at indføre nye og tidsmæssige Forbedringer i Brandmateriellet.

Vandledningen er udbedret ved at de i vestre Strandgade tidligere anbragte 5" Rør ere ombyttede med 8" Rør. Derhos er Rørnettet noget udvidet med nye 5" Ledninger paa et Par Steder.

Brandvisitationen er ordnet ved kongelig Resolution af 18de November 1881 og er Instrux for sammes Vedkommende udfærdiget af Magistrat og Formandskab den 9de Februar 1882.

Ved kongelig Resolution af 3die Juli 1882 er Byen fremdeles tilstaaet den samme Nedsættelse i Brandkontingenten for de i den almindelige Brandforsikringsindretning forsikrede Bygninger, som ved kongelig Resolution af 10de August 1878 var indrømmet, nemlig 30 Pct..

Retsvæsen:

Antallet af Justitssager og offentlige Politisager med derunder Tiltalte har været:

	Justitssager.	Tiltalte.	Offentlige Politisager.	Tiltalte.
i 1881	22	30	10	10
- 1882	29	40	6	7
- 1883	18	25	9	10
- 1884	23	30	3	3
- 1885	22	33	9	16

Ifølge Opgave fra Politikammeret ere Mulκτη vedtagne for Politiforseelser:

i 1881	af 454 Personer,
- 1882	- 216 —
- 1883	- 314 —
- 1884	- 248 —
- 1885	- 262 —

Ved Forligelseskommissionen er foretaget:

i 1881	1 843 Sager, hvoraf afsagt Kjendelse i	85
- 1882	1 709 — - - -	- 83
- 1883	1 481 — - - -	- 77
- 1884	1 404 — - - -	- 100
- 1885	1 295 — - - -	- 110

Af private Sager er indbragt:

	1. for Bythinget.	for Gjæste- og Søren (Extraret).
i 1881	70	9
- 1882	47	6
- 1883	31	8
- 1884	37	5
- 1885	44	6

	2. for Politiretten.	for Haandværksretten.
i 1881	2	-
- 1882	-	-
- 1883	5	2
- 1884	1	6
- 1885	5	2

Af Skifteretten er taget under Skiftebehandling:

i 1881	36 Boer, hvoraf Konkursboer	10
- 1882	30 — - -	8
- 1883	25 — - -	6
- 1884	17 — - -	3
- 1885	36 — - -	9

Exekutioner og Udpantninger ere afholdte saaledes, som nedenstaaende Tabel udviser:

	1881.		1882.		1883.		1884.		1885.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
Exekutioner	75	Kr. 21 114	46	Kr. 44 915	41	Kr. 11 375	70	Kr. 22 046	51	Kr. 8 962
Udpantninger afholdte af Kæmneren	1 433	33 010	1 723	36 209	1 695	34 739	1 346	35 208	1 120	38 106
Udpantninger afholdte af Underfogden	524	14 116	629	12 192	464	12 356	378	8 531	439	10 889

Af Tvangsauktioner, ved hvilke Salg har fundet Sted, har været afholdt:

A a r.	Over fast Gods.		Over Løssøre.	
	Antal.	Sum.	Antal.	Sum.
1881	8	35 147	30	13 718
1882	6	55 004	18	10 449
1883	12	61 432	17	16 055
1884	17	68 574	12	3 946
1885	6	18 038	14	18 443

Den økonomiske Tilstand:

Formue og Indtægt, der ved Ligning for 1880 ansattes til henholdsvis Kr. 12 649 000 og Kr. 3 652 570, har for Femaaret været ansat saaledes:

	Formue. Kr.	Indtægt. Kr.
for 1881	12 956 000	3 501 540
- 1882	12 849 000	3 578 450
- 1883	12 806 000	3 609 340
- 1884	13 103 000	3 558 930
- 1885	13 021 000	3 521 170

De kommunale Skatter have udgjort:

	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
Eiendomsskat	Kr. 80 000	Kr. 88 000	Kr. 93 000	Kr. 81 000	Kr. 82 000
Formues- og } til Bykassen	80 000	88 000	93 000	162 000	164 000
Indtægtsskat } - Fattigkassen	58 500	58 000	60 000		
Tilsammen	218 500	234 000	246 000	243 000	246 000

Ved denne Opgave er at bemærke, at for Aarene 1881, 1882 og 1883 er Byskat udlignet med en Halvpart paa fast Eiendom og en Halvpart paa Formue og Indtægt, medens den hele Fattigskat er lignet alene paa Formue og Indtægt. For Aarene 1884 og 1885, da særskilt Udligning til Fattigvæsenets Udgifter ikke har fundet Sted — kfr. Lov om Bykommunernes Skattevæsen af 15de April 1882 — er $\frac{1}{3}$ Del af det samlede Skattebeløb udlignet paa fast Eiendom og Resten paa Formue og Indtægt.

Udenfor Skatterne have de væsentligste kommunale Indtægter været: Afgift af Salg og Udskjænkning af Brændevin, Afgift af Udskjænkning af Øl og Vin m. v. samt Indtægter af Vandværket. De have andraget til:

	1881.	1882.	1883	1884.	1885.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Brændevinsafgift	16 666.68	17 333.33	16 666.66	15 333.33	15 333.33
Øl- og Vinafgift	5 290.01	5 120.00	4 820.00	4 320.00	4 720.00
Indtægt af Vandværket	12 298.43	12 947.82	13 184.17	14 148.24	14 447.24

Efter Uddraget af Kommuneregnskabet for 1885 androg Byens Formue i udestaaende Kapitaler og faste Eiendomme m. v. ved Udgangen af nævnte Aar til et samlet Beløb af Kr. 1 816 148.70. Værdien af de faste Eiendomme med tilhørende Inventarium var ansat til Kr. 1 665 575.

Byens Gjæld ved samme Tidspunkt udgjorde efter nævnte Uddrag Kr. 420 700.

Forsikringssummen for samtlige i den almindelige Brandforsikringsindretning brandforsikrede Bygninger beløb ved Udgangen af 1880 til Kr. 8 047 570 og udgjorde ved Udgangen af 1885 Kr. 9 347 930.

Denne Forskjel skriver sig fra den store Brand i Høsten 1880, at der efter denne er gjenopbygget større og kostbarere Bygninger samt at der ikke er opført faa nye Bygninger i Femaaret.

Brandkontingenten androg for 1885 til Kr. 37 910.74.

En Omregulering og Omvurdering af Grundtaxten, der blev paabegyndt i forrige Femaar, er tilendebragt i 1881, og er den nye Grundtaxt traadt i Kraft fra 1ste Januar 1882. Grundtaxten androg efter den stedfundne Omvurdering den 1ste Januar 1882 til Kr. 3 890 560.

I Femaaret er afhændet faste Eiendomme til følgende Værdi:

	Antal.	Samlet Værdi.
i 1881	98	Kr. 668 668
- 1882	89	- 773 116
- 1883	66	- 382 933
- 1884	51	- 194 645
- 1885	76	- 374 268

Eiendomspriserne have været nedadgaaende og Husleien er falden.

Thinglæsning og Aflæsning af Pantdokumenter har fundet Sted til følgende Beløb:

Aar.	Thinglæsninger.		Aflæsninger.	
	Antal.	Sum.	Antal.	Sum.
1881	224	544 063	210	461 300
1882	216	675 806	146	336 114
1883	170	409 235	149	325 259
1884	154	325 954	157	239 610
1885	186	628 658	135	347 464

Af Pengeinstituter virker hersteds:

1. Den herværende Afdeling af Norges Bank:

Ved Udgangen af 1885 havde denne til Disposition . . . . . Kr. 3 058 000.00

Deraf var udlaant:

mod Pant . . . . . Kr. 1 288 440.00

— Vexler . . . . . - 1 715 681.94

2. Kristianssands Sparebank:

Ved Udgangen af 1885 havde denne under Forvaltning - 4 560 841.74

hvoraf Banken selv eiede . . . . . Kr. 756 363.79

3. Kristianssands Arbejderforenings Spareskillingsbank:

Ved Udgangen af 1885 havde denne under Forvaltning Kr. 89 647.46

hvoraf Banken selv eiede . . . . . Kr. 6 605.71.

Under Overformyndieret havde ved Udgangen af 1885 124 Myndlinge
indestaaende tilsammen Kr. 397 868.72

Deraf var:

a) udlaant mod Pant i fast Eiendom . . . . . Kr. 176 723.35

b) indsat i Sparebank . . . . . - 33 225.80

og c) anbragt i Værdipapirer . . . . . - 135 540.00

Videre kan her nævnes følgende her værende Indretninger eller Selskaber
med Kapital, samt Fond og Legater med tilføjet Oplysning om Størrelsen af
deres Midler ved Udgangen af 1885:

Kristianssands Stifts geistlige Enkekasse . . . . . Kr. 157 402.18

Kristianssands Kathedralskole . . . . . - 221 684.97

Børsen . . . . . - 51 897.66

Kristianssands Samlag for Brændevinshandel . . . . . - 284 532.59

Selskabet „De Gamles og Efterladtes Venner“ . . . . . - 366 841.14

Stiftelsen „Ungdommens Undervisning og Alderdommens
Hvile“ . . . . . - 81 144.30

Pensionsselskabet „Det ædle Formaal“ . . . . . - 98 506.50

Stiftelsen „Borgerenkers Trøst“ . . . . . - 25 885.85

Caroline og Margrethe Justs Asyl . . . . . - 5 000.00

(Foruden nævnte Kapital eier Asylet Huset No. 41 i
Kronprinsensgade)

Foreningen til Omsorg for ældre ugifte Fruentimmer hørende til Borger- og Embedsstanden i Kristianssand og Omegn	Kr.	58 757.91
Foreningen til Omsorg for ældre Tjenere af Kvindekjønnen	-	18 398.83
Kristianssands Arbejderforenings Sygekasse	-	4 040.77
Kristianssands Sømandsforenings Assuranceindretning	-	22 444.95
Hjælpe- og Understøttelseskassen for uheldige Sømænd i Kristianssands Indrullingsdistrikt	-	8 338.69
Fondet ifølge kongelig Resolution af 28de Mai 1850, Post 2	-	7 219.20
Kong Carl Johans Legat	-	8 000.00
Fru Kjerulfs Legat	-	2 700.00
Grevinde Trampes Legat	-	25 200.00
Kjøbmand Steenshorns og Hustrus Legat	-	38 500.00
Søren Christensens Legat	-	21 030.00
Berdian Larsens Legat	-	10 507.63
Gartner Fr. Ashauers Legat	-	8 000.00
Edvard Dahls Legat	} Tilsammen	15 339.28
Postmester Heyerdahls Legat		
Claus Petersens Legat	-	6 240.61
Sven Olaus Strays Legat	-	8 110.83
Jørgen Christiansens Legat	-	44 988.27
Bille og Sina Kjørboes Legat	-	52 620.99
Det Leegaardske Legat pr. $\frac{30}{100}$ 85 (for Militære)	-	55 902.02

Forskjelligt:

Antallet af Stemmeberettigede var:

ved Storthingsvalget den 13de Oktober 1879	498
— — — 25de September 1882	710
— — — 30te September 1885	836

Af disse Stemmeberettigede var dog ved de nævnte Valg Stemmeretten suspenderet for respektive 23, 18 og 22.

I Henhold til Lov af 28de Mai 1881 om Ophævelse af Borgervæbningen er Stedets Borgerkorps bleven opløst den 29de Juni s. A.

Kristianssands Samlag for Handel med Brændevin, Øl, Vin m. m. har fremdeles været i Virksomhed, efterat dets Vedtægter ved kongelig Resolution af 29de November 1881 paany ere blevne stadfæstede for en Tid af 5 Aar, at regne fra 1ste Januar 1882. Det maa antages at have virket gavnligt. Overskudet af dets Virksomhed er ligesom tidligere bleven anvendt til almen-nyttige Foranstaltninger.

Forbruget af spirituøse Drikke formenes at være aftaget. Det skattepligtige Kvantum Brændevin er nemlig skjønnet at udgjøre:

for 1881	125 000 Liter,
- 1882	130 000 —
- 1883	125 000 —
- 1884	115 000 —
- 1885	115 000 —

Skjønnet for forrige Femaar var ansat saaledes:

for 1876	175 000	Potter,
- 1877	168 000	—
- 1878	164 000	—
- 1879	160 000	—
- 1880	135 000	Liter

Fra 1876 til 1885 er saaledes en Nedgang af 60 000 Liter.

I Medhold af Lov af 3die Juni 1882 — kfr. Lov af 18de Juni 1884 — er tilfølg Kommunebestyrelsens Beslutning af 2den August 1882, der er approberet ved kongelig Resolution af 14de Oktober samme Aar, Smaasalg af Ø1, der tidligere var en fri Næring, fra 1ste Januar 1883 forbudt Andre paa Kristianssands Bys Territorium end dem, der vinde Bevilling paa denne Næring.

Af Magistrat og Formandskab har været tilstaaet Bevilling til Smaasalg af Ø1:

for 1883 til 166 Personer,	
- 1884 - 151	—
- 1885 - 128	—

Afholdssagen har i Femaaret haft adskillig Fremgang. Saavel Totalafholdsforeningen som Good Templar-Logen have arbeidet med Held. Ogsaa Totalafholdsforeningen har nu erholdt sin egen Bygning.

Ædruelighedstilstanden maa i det hele taget siges at have været bedre end i forrige Femaarsperiode.

De i tidligere Femaarsberetninger omhandlede Foreninger af Handlende, Haandværkere, Sømænd og Arbeidere have ogsaa i sidste Femaar virket for og søgt at fremme sine Formaal. Der eksisterer forøvrigt her paa Stedet en Mængde Foreninger med forskjellige Formaal, hvoraf enkelte i det Foregaaende ere ommeldte. Af nye i Femaaret tilkomne skal man her tillade sig at nævne „Kristianssands Kunstforening“.

Videre fortjener specielt at omhandles „Byselskabet“. Dette har i Femaaret udfoldet en ikke ringe Virksomhed til Forskjønnelse af Byen og dens Omegn ved Træplantninger og Lystanlæg m. v.

Det væsentligste af Selskabets Arbeide har bestaaet i Vedligeholdelse og Udvidelse af det ældre Lystanlæg i „Ravnedalen“ tæt ved Byen samt i Istandbringelse og Oparbeidelse af 2 nye Lystanlæg, nemlig ved Udkjørselen af Byen til Vestveien (paa Flisebakken) og paa det saakaldte Sandvigsstykke ved nævnte Vei, hvilket sidste, paa Grund af Pladsens heldige Beliggenhed med Udsigt udover Søen, lover at blive særdeles smukt.

I Femaaret er paabegyndt Udgivelsen af en ny Avis, „Kristianssands Tidende“, der udkommer hver anden Virkedag. Byen havde saaledes ved Udgangen af 1885 3 Aviser.

Til Lettelse hovedsagelig for Reisende, der ankomme med Dampskibene, men ogsaa for Byens Indvaanere er det tilladt Byens Vognmænd at holde

med Hest og Kjøretøi paa Pladsen ved Bybryggen og er der udfærdiget Taxter og Regler for Kjøring fra nævnte Holdeplads.

Endelig bemærkes, at Byens gamle Raadhusbygning, der paa Grund af dens skrøbelige Tilstand ikke har været benyttet i den senere Tid, i 1885 er bleven nedreven og Tomten solgt til Sparebanken, der antages at ville benytte denne til derpaa at opføre en ny Bygning enten for Sparebanken alene eller muligens for Sparebanken tilligemed et Par andre Indretninger.

Kristianssands Magistrat den 7de Marts 1887.

C. C. Smith.

Beretning

om Ladestedet Mandals økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885.

1. Handel. Den i forrige Femaar indledede uheldige Periode for Handelen er fortsat ogsaa i dette Femaar, og har endog Virksomheden i flere Henseender været i betydeligt Nedadgaaende. Trælastpriserne ere saaledes faldne stærkt i Udlandet, navnlig i Danmark, saa at det er meget tvivlsomt, om denne Udførsel har givet noget nævneværdigt Udbytte. Dog ere Trælastpriserne i Landdistriktet nu ogsaa faldne. Den eneste Trælastudførsel, som har været lønnende, navnlig i de Par første Aar af Perioden, er Udførselen til Island. Trælasttolden udgjorde i Femaaret gennemsnitlig Kr. 6 061 mod Kr. 6 705 i forrige Periode, saa Nedgangen i Udførselsmængden ingenlunde har svaret til Nedgangen i Fortjenesten. Af Trælast er Stav, Minetømmer og Pitprops gaet til Storbritannien, Bord, Planker og hugget Tømmer til Danmark, Island og Færøerne.

Barkudskibningen til England og Danmark har holdt sig temmelig uforandret, men da Priserne have været daarlige, har Fortjenesten været mindre end tidligere.

Hummer, Laks og tildels Hellefisk har været udskibet i betydelig Mængde til England og Hamburg og har i Regelen givet godt Udbytte. Hummerudskibningen kommer dog ikke Mandals Handelsmænd til gode, da Hummeren opkjøbes af engelske Fartøier i Udhavnene.

Der drives fremdeles Sildefiske paa Island af flere Kompagnier, men har deraf i denne Periode i Regelen kun resulteret Tab, og det tildels temmelig betydelige.

Omsætningen i Detailforretningerne har aftaget betydeligt, formentlig fordi Folk nu paa Grund af de smaa Indtægter indskrænke Forbruget.

Toldintraderne ved Toldstedet udgjorde i Femaaret gennemsnitlig aarlig Kr. 47 442 mod Kr. 53 729 i forrige Femaar.

2. Skibsfart og Skibsbyggeri. Stedets Handelsflaade gik i Femaaret betydeligt tilaage, hovedsagelig ved Forlis, og havde ved Udgangen af 1885 kun en samlet Drægtighed af 25 764 Reg.-Ton mod 35 567 ved Udgangen af 1880. Fortjenesten ved Skibsrederi har været endnu mindre end forrige Femaar, hvorfor kun sjelden nyt Skibskjøb har fundet Sted istedetfor de forliste Fartøier. Det i forrige Beretning omhandlede lille Dampskib paa Elven blev solgt, da dets Drift ikke kunde lønne sig. Skibsbyggeri har ikke fundet Sted i Femaaret med Undtagelse af en Fiskekutter, der blev solgt til Island.

Hyrerne for Skibsbesætningen have holdt sig omtrent uforandrede, dog have Førerne i Regelen maattet lade sig nøie med en betydelig mindre Kaplake end tidligere.

3. Fabrik- og Haandværksdrift. Fabrikdriften har fremdeles været ubetydelig og bestod næsten udelukkende i Forædling af Trælast. Der er saaledes ogsaa opført et nyt større Sagbrug og Høvleri. Hjulmagerne afsætte fremdeles en Del Kjøreredskaber; forøvrigt har neppe nogen Afsætning af Haandværksprodukter fundet Sted til andre Steder.

4. Jordbrug. Inden Ladestedets Grændser findes kun nogle mindre Jordstykker, der benyttes til Haver og Potetesagre og hvorom Intet vides at bemærke. Frugtavlen er ikke betydelig.

5. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed. Den beskattede Formue er gaaet ned fra Kr. 3 126 800 i 1880 til Kr. 2 905 000 i 1885, hvilket dog ikke repræsenterer synderlig virkelig Nedgang, da den nye Skattelov tildels har formindsket den skatbare Formue. Den antagne Indtægt er i samme Tid gaaet ned fra Kr. 952 100 til Kr. 816 600, hvilken forholdsvis betydelige Reduktion væsentlig skriver sig fra det daarlige Udbytte af Skibsfarten og Indskrækning af Flaaden. Skatydernes Antal er ogsaa gaaet ned fra 965 til 812 Personer.

Arbejdernes Dagløn har været omtrent uforandret, men i Vintermaanederne har Arbejdsløsheden tildels været betydelig, da Virksomheden paa alle Hold har været saa liden, hvorfor velgjørende Selskaber have maattet træde støttende til.

Eiendomspriserne have stadigt gaaet nedover, ligesaa Husleien for de større Bekvemmeligheders Vedkommende.

Søgningen til Middelskolen og Almuskolerne har været som i forrige Periode. Der er bleven oprettet en Husfidsskole for Gutter, hvortil Søgningen af Elever har været større, end Skolen har magtet at optage. Sømandsskolen har været mindre godt besøgt.

Brændeivinssamlaget og de daarlige Tider have fremdeles virket heldigt paa Ædrueligheden.

Samlagets Overskud har udgjort:

1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
Kr. 7 123.79	Kr. 9 025.68	Kr. 9 166.89	Kr. 8 304.64	Kr. 6 379.44

som ere anvendte til veldædige og kommunale Formaal. Saaledes er en Dampsprøite indkjøbt ved Bidrag af Samlaget og Sparebanken.

Sparebanken havde ved Udgangen af 1885 under Forvaltning Kr. 1 345 160.21, hvoraf Banken selv eiede Kr. 140 136.75. Den væsentligste Del af Overskudet er anvendt til veldædige og kommunale Øiemed.

Forsikringssummen af de brandforsikrede Husebygninger udgjorde ved Udløbet af 1885 Kr. 2 263 870.00 mod Kr. 2 009 770.00 ved Udgangen af 1880. Kun en enkelt Ildsvaade har fundet Sted, hvorved dog kun et større Pakhus nedbrændte. Vandværket er fremdeles godt og til yderligere Sikkerhed mod Brand er der, som ovenfor anført, anskaffet en Dampsprøite.

Ladestedets Gjæld beløb sig ved Udgangen af 1885 til Kr. 153 921.64 (1880: Kr. 184 511) og det paa Formue og Næring udlignede Skattebeløb har i Femaaret udgjort:

1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
Kr. 44 307.26	Kr. 42 268.53	Kr. 40 635.19	Kr. 33 117.74	Kr. 28 881.35

I Aaret 1884 blev Eiendomsskat indført og udgjorde denne for Aarene 1884 og 1885 respektive Kr. 8401.00 og Kr. 7301.15, idet de faste Eienomme vare ansatte i en Taxt af Kr. 1 977 180.00.

Brændevinsafgiften udgjorde i

1881.	1882.	1883.	1884.	1885.
Kr. 5 333 33	5 250.14	5 066.66	5 066.66	5 066.66
Øl- og Vinskat:				
Kr. 640 00	480 00	480.00	480.00	440.00

Skatteprocenten var i 1885 7.80 mod 10.80 i 1880.

Havnekassens Beholdning udgjorde ved Udgangen af 1885 Kr. 3297.88. Til Dækkelse af Havnevæsenets Udgifter er beregnet 2 Pct. af Toldintraderne.

Mandals Magistrat, 5te November 1887.

Hjalmar Selmer,
kst.

Beretning

om Ladestedet Farsunds økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885.

1. Handel. Ved Udgangen af Aaret 1885 havde Farsund et Antal af 53 Personer med Handelsborgerskab og 8 handelsberettigede Kvinder. Afsætning af indførte Varer til de omliggende Indlands- og Kystdistrikter udgjør Stedets Hovednæring, og skjønt Konkurrencen paa dette Felt er stærk, antages dog Handelsstandens Stilling i det hele taget at være god. Udførselen af Omegnens Frembringelser — væsentlig bestaaende i Fiskevarer, der afskibes i fersk Tilstand — foregaar kun for en mindre Del ved Ladestedets Handlende, men derimod ved Producenterne selv. Torvhandelen med Levnetsmidler er særdeles livlig.

Toldintraderne udgjorde i Femaaret 1880/81—1884/85 gennemsnitlig Kr. 23 242 aarlig mod Kr. 21 253 i Femaaret 1876—1880.

2. Fabrik- og Haandværksdrift. Driften af Reberbanen er nedlagt som ulønnende. Haandværket staar forøvrigt paa samme Standpunkt som tidligere; dog er tilkommet forskellige Grene af Haandværket, som ikke tidligere vare repræsenterede her paa Stedet.

3. Skibsfart og Skibsbyggeri. Trods de mislige Konjunkturer paa Fragtmarkedets Omraade, er Handelsflaaden med Hensyn til Drægtighed bleven forøget i en betydelig Grad ved Indkjøb af Seilskibe, væsentlig saadanne, der ere skikkede til Fart paa Nord- og Sydamerika og Vestindien. De i Skibsfarten nedlagte Kapitaler ere dog væsentlig tilveiebragte i Landdistrikterne, ligesom ogsaa Rederiernes Bestyrelser i Almindelighed have sit Sæde paa Landet. I Farsunds Tolldistrikt var ved Femaarets Udløb hjemmehørende 79 Fartøier med en samlet Drægtighed af 20 471 Ton mod i 1880 henholdsvis 77 og 11 563.

Skibsbyggeri har ikke været drevet her i Femaaret.

4. Jordbrug. Dette har ikke undergaaet nogen nævneværdig Forandring i Femaaret.

5. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed. Den antagne Formue udgjorde efter Ligningsforretningen for 1885 Kr. 1 239 300 og den antagne Indtægt Kr. 423 720, hvoraf skatbar Kr. 154 446. I 1880 var Formuen ansat til Kr. 1 030 100 og den skatbare Næring til Kr. 135 956.

Som Byskat blev i 1885 udlignet:

paa Bygningerne, hvis Taxtsum udgjorde Kr. 795 890	Kr. 795.89
- Formuen	- 1 487.16
- Indtægten	- 7 975.64

I Femaaret har Brændevinsafgiften gennemsnitlig udgjort 2 800 Kr. og Ølafgiften. 612 Kr. aarlig.

Af Tomter og Grunde har Kommunen havt en aarlig Indtægt af ca. 1 100 Kr.

Kommunens Gjæld udgjorde ved Femaarets Udløb Kr. 33 350 til Farsunds Sparebank.

Havnekassens Beholdning ved Udgangen af 1885 udgjorde Kr. 1 922.88.

Et nyt Legat, stort 4 000 Kr., hvoraf Renterne uddeles til Trængende, er i Femaaret tilfaldt Stedet.

Forsikringssummen af de brandforsikrede Bygninger udgjorde ved Udgangen af 1885 Kr. 805 870.

Folkemængden udgjorde den 31te December 1885 1589 Individuer mod 1497 i 1875.

De nedadgaaende Konjunkturer have i det hele taget ikke for dette Sted havt nogen lammende Indflydelse. Stedet er gaaet jævnt fremad, saavel med Hensyn til Opsving i Handel og Omsætning som med Hensyn til Arbejdsfortjeneste. Foruden Omdannelse af flere af de store Pakhuse til Beboelseshuse har endel Nybygning af Huse fundet Sted.

Samlaget for Brændevinshandel fortsatte sin Virksomhed Af Overskudet blev i det hele i Femaaret bevilget til almennyttige Øiemed Kr. 31 078.83.

Ædruelighedstilstanden er god. Foruden Samlaget have flere Foreninger virket til dens Fremme.

Som almennyttige Anlæg, der i Femaaret ere blevne fuldførte, kunne nævnes: en Vei langs Stranden fra Byens søndre Del og sydover til Lunde-vaagen; et Parkanlæg inde i Byen; en Gymnastikbygning for Skolerne; et Havneanlæg for Byens Indvaaneres Baade. Gymnastikbygningen er opført for Kommunens Regning, medens de øvrige Anlæg ere istandbragte ved Bidrag fra Sparebanken og Brændevinssamlaget.

Borgerskolen blev i 1884 omdannet til kommunal Middelskole med 4 Lærere og 3 Lærerinder. Ved Almuskolen er oprettet en Lærerindepost. I Haandgjerningsskolen drives Undervisningen med 2 Lærerinder og 40 Elever.

Sparebanken havde ved Ugangen af 1885 under Forvaltning Kr. 791 159 og dens Formue udgjorde Kr. 86 902. Til almennyttige Foranstaltninger har den i Femaaret anvendt Kr. 8 898. Den købte i Femaaret egen Bygning.

Arbejderforeningens Virksomhed gik i samme Retning som tidligere. Den besluttede i 1885 sin opsparede Kapital anvendt til Opførelse af en Foreningsbygning, som nu er færdig og tagen i Brug. Af andre Foreninger have især Totalafholdsforeningerne, den frivillige Fattigpleie, Skytterlaget og Træplantningsselskabet været virksomme.

Til Brandvæsenet blev anskaffet en ny Sprøite, hvorhos Antallet af Gadelygter blev noget forøget.

Farsunds Magistratskontor, 1ste Oktober 1887.

J. Barnholdt.

Beretning

om Kjøbstaden Flækkefjords økonomiske Tilstand i Femaaret 1881—1885.

1. Handel. De Handelsberettigedes Antal stiller sig omtrent som i foregaaende Femaar. De trykkede Konjunkturer have imidlertid virket paa Handelen, saa at Afsætningen er gaaet noget ned. Naar Samhandelen med de omliggende Distrikter alligevel maa siges at have været ret livlig, hidrører dette væsentlig derfra, at Kommunikationen er bleven betydelig lettet. Dampskibe ere i Femaarets Løb blevne satte i Fart paa Lunde- og Siredalsvandet og ved Siden af det mindre Fjorddampskib, der er omtalt i forrige Femaarsberetning, er der i 1885 af et Interessentskab anskaffet et noget større hensigtsmæssigt Dampskib „Trafik“, der ligeledes gaar i regelmæssig Fart paa Hiterø og Kvinesdal, og hvis Rute i Sommertiden derhos udstrækkes til Aaensire. Videre

er Veinettet omkring Byen bleven ikke ubetydeligt udvidet, idet der er oparbejdet nye Veie til Abelsnæs og Kvanvig, ligesom der er anlagt en Sidevei fra Postveien ved Saugene rundt Sæluren til Gaarden Lilledrange og til disse Veianlæg er der ydet betydelige Tilskud fra Byen.

Udførselen til Udlandet har været ringe. Af Fiskevarer eller Hummer er saagodtsom Intet udskibet. Derimod er der af Opkøbere her i Byen forsendt til England ikke saa ubetydeligt af Fuglevildt, navnlig Ryper, hvoraf der i Landdistrikterne rundt omkring, navnlig i Siredalen og Fjotland, er bleven fanget en hel Del.

Til Sverige er udskibet en Del Læder, Tøndestav samt oparbejdede Tønder.

Toldintraderne ved Flekkefjords Toldsted have i Femaaret gennemsnitlig udgjort Kr. 23 598.35.

5 Handlendes Boer have i Femaarets Løb været undergivne Konkursbehandling; af disse Boer blev det ene extraderet efter opnaaet Akkord.

2. Skibsfart og Skibsbyggeri. Skibsrederi har hovedsagelig været drevet af Aktieselskaber. Disse have imidlertid indkøbt sine Fartøier til temmelig høie Priser, saa at de under den Nedgang, der i de senere Aar har fundet Sted i Fragterne, kun have havt ringe Udbytte af Farten, om de overhovedet have havt noget.

Af Seilskibe er der i Femaaret til udenrigsk Fart bleven indkøbt 4 Skibe paa tilsammen ca. 3350 Reg.-Ton, medens der til indenrigsk Fart er anskaffet nogle Smaafartøier og en Bankskøite. Et Selskab blev stiftet til Fiske paa Island, men maatte paa Grund af store Tab opløses.

Flekkfjords Dampskibsselskab, der til Kystfart havde anskaffet et Dampskib, „Bjørgvin“, i 1875, lagde sig i 1883 til nok et, „Henrik Wergeland“, men Selskabet har kun lidt Tab paa Spekulationen, hvorfor begge Skibe i afvigte Aar bleve solgte.

Et Par mindre Fiskefartøier ere byggede her, ligesaa to Toldkuttere og nogle Skøiter.

Byens Havnevæsen er ikke undergaaet nogen nævneværdig Forandring; til Dækkelse af Udgifterne derved have 2 Pct. været paalagte Toldintraderne.

3. Haandværksdriften. er ikke undergaaet nogen væsentlig Forandring. Et Par nye Bagerier ere oprettede, som for en stor Del forsyne de omliggende Distrikter med Brød, der endog forsendes til Lister og Farsund.

4. Bergværks- og Fabrikdrift. Et herværende Selskab driver Grubedrift i „Knaben Grube“ i Fjotland, hvor der findes store Masser af Molybdænglands. En mindre Tobaksfabrik drives med Held; Raastoffet indføres fra Udlandet.

Af de i Byens Nærhed værende Garverier ere nu kun 2 i Drift. Disse to have et oparbejdet Marked i Sverige og beskæftige en ikke saa ringe Arbejdsstok, tildels fra Byen.

Ved Gaarden Fjeldsaa har et Interessentskab, der har sit Kontor i Flekkefjord, i Aaret 1884 anlagt en Fabrik til Forædling af Trævarer.

5. Jordbruget. Dette er ingen Forandring undergaaet.

6. Byens Tilstand i Almindelighed. Efter Ligningsforretningerne udgjorde den skatbare Formue i 1881 . . . . . Kr. 3 217 600.00
og den skatlagte Næring . . . . . - 485 570.00
I 1885 udgjorde derimod Formuen . . . . . - 2 798 000.00
og den skatlagte Næring . . . . . - 431 610.00

Garverierne vare i 1881 ilagte:

Byskat efter en Formue af . . . . . Kr. 405 000.00
og en Næring af . . . . . - 24 000.00
medens de i 1885 beskattedes efter
en Formue af . . . . . - 310 000.00
og en Næring af . . . . . - 13 800.00

Byskatten udgjorde i 1881 . . . . . - 12 500.00
og Fattigskatten . . . . . - 4 000.00

Kr. 16 500.00
medens den samlede Byskat i 1885 udgjorde . . . . . - 18 900.00

Byens Gjæld udgjorde i 1885 Kr. 33 250.00.

Samlaget for Brændevinshandel har i Femaaret gennemsnitlig givet et Overskud af Kr. 7 230.00, der ere anvendte i almennyttige Øiemed for Byen og Omegn. Ædrueligheden har været større end tidligere og forholdsvis faa Mulkter ere ilagte for Drukkenskab.

Haandgjerningsskolen for Pigebørn har fortsat sin Virksomhed med jævnlig ca. 45 Elever og gjort stor Nytte, hvilket bedst viser sig derved, at saagodtsom alle her hjemmehørende Personer gaa ordentlig antrukne, saa det er en Sjeldenhed at se lasede Folk paa Gaderne.

I 1882 blev en Husfidsskole oprettet, som har været godt frekventeret (ca. 60 Elever aarlig), og i 1884 fik Stedet sin egen Middelskole med 4 Lærere og 2 Lærerinder, hvorved et stærkt følt Savn er bleven afhjulpet. Denne Skole, hvis Elevantal jævnlig har været 80 å 100, nyder ligesom Husfidsskolen Statsbidrag.

Flekkelfjords Sparebank havde ved Udgangen af 1885 en Kapital paa Kr. 1 543 223.95 under Forvaltning og eiede den da selv Kr. 214 183.07. Den har stadig ydet Bidrag til kommunale Øiemed.

Trods de daarlige Tider maa dog Byens Tilstand siges at være nogenlunde gunstig, da Indvaanerne ere forsigtige og leve efter Evne. Et Bevis herfor kan man se deri, at kun ganske faa Exekutioner i Femaaret have været afholdte. Eiendomspriserne have holdt sig nogenlunde jævne.

Byens Folkemængde udgjorde ved Udgangen af 1885 1730 Individier mod 1678 i 1875.

Flekkelfjords Byfogedkontor den 3die November 1887.

A. Larsen.